This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,086,639

Digitized by Google

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Week After Week — A&P Offers

Super-Right"
Quality

GOVERNMENT
INSPECTED

Fresh

Split, G

Digitized by Google

Week After Week — A&P Offers

Super-Right" Quality

GOVERNMENT INSPECTED

Fresh

Split, G

C

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MÉMOIRES

ET DOCUMENTS

PUBLIÉS

PAR LA SOCIÉTÉ D'HISTOIRE

DE LA SUISSE ROMANDE

TOME XXXVIII

Digitized by Google

LAUSANNE. — IMP. GEORGES BRIDEL & Cie.

Digitized by Google

DOCUMENTS

RELATIFS A

L'HISTOIRE DU VALLAIS

RECUEILLIS ET PUBLIÉS PAR

L'ABBÉ J. GREMAUD

professeur et bibliothécaire cantonal à Fribourg.

TOME VII

(1402-1431)

LAUSANNE

GEORGES BRIDEL & Cie ÉDITEURS

1894

Digitized by Google

DQ
1
.S72
v.38
cop. 2

Digitized by Google

92
3534
8886

AVANT-PROPOS

La période de trente années comprise dans ce volume se partage entre deux épiscopats, celui de Guillaume V de Rarogne, dit le jeune, et celui d'André de Gualdo, qui gouverna le diocèse d'abord comme administrateur, ensuite comme évêque. Guillaume ne reçut jamais la consécration épiscopale ; les désordres et les guerres qui désolèrent le Vallais pendant qu'il fut à la tête du diocèse, le forcèrent enfin à quitter le pays. L'administration spirituelle avait été négligée et le pouvoir temporel était tombé entre les mains de l'oncle de l'évêque, le célèbre Guichard de Rarogne. Celui-ci par son gouvernement arbitraire et despotique provoqua la guerre civile, qui fut encore aggravée par l'invasion de l'étranger. Citoyen de Berne, Guichard demanda et obtint le secours de cette ville ; la Savoie profita de ces circonstances pour intervenir également. Les patriotes vallaisans opposés aux Rarogne, malgré des efforts héroïques et quelques succès éclatants, ne purent soutenir, sans pertes, cette lutte inégale.

Digitized by Google

Malheureusement pour l'histoire, la série des documents relatifs à ces troubles n'est pas complète ; beaucoup ont été détruits dans l'incendie des châteaux épiscopaux, en 1788. Parmi ceux qui restent, plusieurs n'ont été conservés que par des copies plus ou moins exactes.

Les secours donnés par Berne à Guichard de Rarogne, leur combourgeois, d'un côté, et de l'autre les alliances d'une partie des communautés du Haut-Vallais avec quelques cantons suisses eurent pour résultat l'intervention des Confédérés dans les affaires du Vallais et les diètes suisses s'en occupèrent souvent. Nous n'avons pas cru devoir reproduire ce qui concerne ces négociations. On en trouve les détails dans la collection des récès des diètes suisses : *Amtliche Sammlung der älter eidgenössischen Abschiede.* Cette collection étant très répandue, il eût été inutile de réimprimer des pièces que chacun peut y trouver facilement. Nous nous sommes bornés à en indiquer quelques-unes des plus importantes.

A l'avènement d'André de Gualdo comme administrateur les troubles duraient encore ; tous ses efforts tendirent à rétablir la paix. La plupart des dizains reconnurent son autorité ; mais Guillaume V de Rarogne conserva encore des partisans, surtout dans le dizain de Conches. Les négociations pour la paix furent engagées entre André et ses adhérents, d'un côté, et les Rarogne, Berne et la Savoie, de l'autre. Elles furent longues et aboutirent enfin au traité d'Evian, qui fut très désavantageux pour le Vallais. Ici encore il y a de nombreuses lacunes dans la série des documents.

Si la paix fut conclue, cependant elle ne fit pas dispa-

Digitized by Google

raître les suites matérielles et religieuses de la guerre. André dut chercher à rétablir son autorité temporelle, dont les patriotes, à la faveur des troubles, s'étaient emparés en grande partie ; il dut travailler également à faire revivre la discipline ecclésiastique, négligée par son prédécesseur et gravement atteinte par les désordres de la guerre. De là une double lutte qui rendit l'administration temporelle et ecclésiastique pleine de difficultés ; on en trouve la preuve dans un grand nombre de documents.

Au premier abord plusieurs de ces documents semblent défavorables à l'évêque André, mais en les examinant de près et en les contrôlant les uns par les autres, il ne sera pas difficile de constater que l'ensemble des mesures prises tendait au rétablissement de l'ordre temporel et spirituel et que beaucoup des plaintes formulées contre André sont empreintes d'une exagération manifeste. Trop de gens étaient intéressés au maintien des abus pour qu'ils n'opposassent pas une vive résistance à la réforme à laquelle l'évêque travaillait.

Nous aurions désiré publier dans ce volume tous les documents relatifs à André de Gualdo ; la place nous a manqué et nous nous sommes arrêtés à l'époque où André, après avoir été administrateur du diocèse pendant treize ans, en devint évêque titulaire en 1431.

Digitized by Google

Digitized by Google

DOCUMENTS

RELATIFS A

L'HISTOIRE DU VALLAIS

2552

Nomination de Guillaume V de Rarogne à l'évêché de Sion par le pape Boniface IX.

1402, 12 juillet.

Gallia christiana, XII, 744.

Guiscardi, qui Guillelmi superioris (IV) frater erat, filius Guillelmus, ex canonico Sedunensi, annum agens 21, eligitur episcopus a Bonifacio IX, per obitum alterius Guillelmi, IV idus julii, pontificatus 13, 1402, ex regestis Vaticani.

L'évêque Guillaume V était le neveu et non le fils de Guichard de Rarogne. Pour faciliter l'intelligence des faits de cette époque, nous donnons un extrait de la généalogie des Rarogne. La famille était alors divisée en deux branches, celle des seigneurs de Montlaville, dans la vallée d'Hérens, qui a donné plus tard un évêque au siège de Sion, Guillaume VI, de 1437 à 1451, et celle des vidomnes de Louèche, seigneurs d'Anniviers.

Digitized by Google

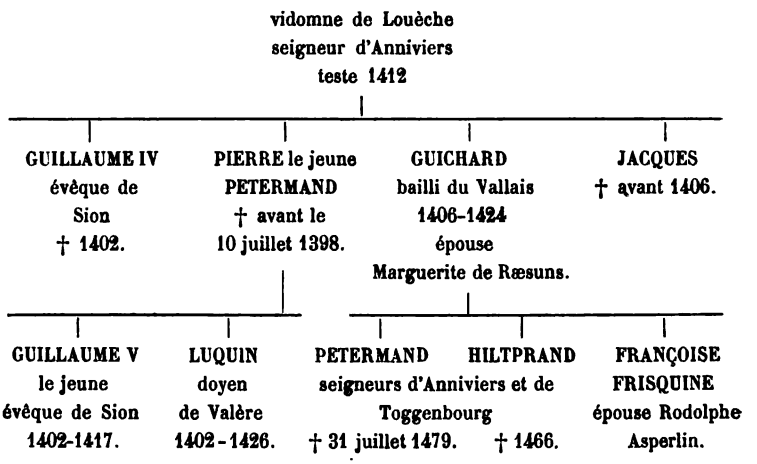

2553

Quittance donnée par Guillaume Britonis, lieutenant du gouverneur de la seigneurie de Monthey au nom de Jean-Galéas Visconti.

1402, 24 septembre.

An. Jos. de Rivaz, Opera hist. XIII, 319.

In nomine Dni, Amen. Anno M° CCCC° II°, indictione X, die XXIV mensis septembris, constitutus fuit Guillelmus Britonis, locum tenens viri nobilis Guillelmi de Sardis de Alexandria, gubernatoris terre et jurisdictionis Montheoli pro illustri principe magnifico et excellentissimo dno Johanne Galeas Vicecomite generali dno Mediolani, etc., comite Virtutum et dno Montheoli, qui nomine dicti dni ad instantiam Johannis devanterii feudi vocati de Piris confitetur habuisse et recepisse ab eodem Johanne, videlicet XL sol. Maur. placiti debiti per

Digitized by Google

ipsum devanterium et suos consortes ob mortem illustris principis dni nostri dni Johannis Galeas ducis Mediolani quondam noviter defuncti.

2554

Bazarod de Aula vend une vigne et une maison à Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers, et à son fils Guichard, bailli du Vallais.

Sion, 1403, 20 janvier.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, n° 44.

* Notum etc. quod ego Bazarodus de Aula de Sarqueno, laude Jaquete uxoris mee, vendidi et tradidi in solutum nobilibus et potentibus viris Petro de Rarognia dno Aniuisii et Guichardo filio suo, balliuo Valesii, pro quater viginti lb. Maur. per me eis tanquam causam habentibus iure cesso eis per Perrodum de Mahencheto de Leuca, cui dictam quantitatem cum aliis infrascriptis debitis pecunie et vini debebant, et pro redempcione quinque modiorum annui redditus per me sibi debitos, et pro retentis de tempore preterito, et pro quatuor lb., videlicet vineam meam sitam in territorio de Sarqueno continentem circa XXVI putatoria cum vna parua pecia campi infra sita et cabana, pro supportando per dictos emptores vsagia inde debita confratrie communitatis de Sarqueno, videlicet tres fichilinos siliginis et IIIes quarteronos mensure Leuce anno quo confratria fit et vnum sestarium cum dimidio vini albergatis et pro permittendo cuicumque habenti per dictam vineam suum hergores et suum yes, siue iter et aditum uel transitum. Testes : Perrodus filius quondam Perrodi de Mahencheto, burgensis Leuce, Christoforus Gottefredi de Vespia domicellus, Franciscus de Platea domicellus, Anthonius filius Jo. Werra dicti loci, etc., Actum Seduni, in stupa dicti dni Aniuisii, die XX mensis januarii, anno dni M° CCCC° III°, imperio vacante. G. episcopante.

Digitized by Google

Item vendidi prelibato dno pro LX lb. vnam meam domum sitam apud Sarqueno. Datum ut supra.

Item reddidit michi in solutum prelibatus dnus Aniuisii domum suam sitam in Sarqueno cum paruo virgulto et paruo casali, et hoc pro viginti lb.

2555

Traité de combourgeoisie entre l'évêque de Sion et les patriotes du Vallais, d'un côté, et les cantons de Lucerne, Uri et Unterwalden, de l'autre.

Sion, 1403, 3 juin.

Amtliche Sammlung der ältern eidgenössischen Abschiede. I (2e Aufl.), 103.

2556

Yanin Odini prête au chapitre de Sion une cloche, qui plus tard est placée dans le clocher de l'hôpital.

Sion, 1403, 22 juin. — 1431, 5 mars.

Archives de Valère.

Notum sit omnibus Christi fidelibus quod nos venerabiles viri Bertrandus de Greres, Franciscus sacrista, Johannes de Corsie, Petrus et Johannes de Bona, Johannes Molitor, Petrus in Fabrica, Girodus Mistralis, Rodulphus de Rutty, Jo. de Monthouz et Albertus de Blanchis, omnes insimul in coro ecclesie Valerie sono campane congregati ad capitulandum, confitemur habuisse in cogmodato a Yanino Odini ciue Sedun. vnam campanam quam nobis cogmodauit spacio vnius anni a data presencium, ponderis autem centum XLIX librarum metalli, positam in ecclesia inferiori Sedun., quam sibi reddere promisimus et conuenimus finito anno ad suam primam requestam. Inde rogauimus cartam fieri et testes apponi qui sic vocantur : dnus Girardus Fabri, dnus Georgius de Orrigo-

Digitized by Google

nibus, sacerdotes, etc., et ego Hugo Rychardi qui juratus super hoc hanc cartam leuaui et scripxi vice capituli Sedun. cancellariam tenentis. Cui si quis, etc., Actum Seduni, die XXII mensis junii, in coro ecclesie Valerie, anno Dni M°CCCC°III°, imperio vacante, Guillelmo episcopante.

Au dos du parchemin :

Anno Dni M°CCCCXXXI, die quinta mensis marcii, dnus Theodolus Steger rector hospitalis Sedun. confitetur et publice recognoscit, ad instanciam ven. et egregii dni Guillelmi de Rarognya cantoris ecclesie Sedun. ac procuratoris ven. capituli Sedun., instantis et recipientis vice et nomine dicti ven. capituli, habuisse et recepisse a dicto ven. capitulo Sedun. campanam de qua intro fit mencio et eandem campanam ad campanile hospitalis collocasse, vnde dictum ven. capitulum quittat per presentes de premissa restitucione ipsius campane et jubet hanc litteram in registro et extra cancellari, promittens, etc.

Ambrosius de Poldo.

L'intérieur du clocher de la cathédrale de Sion fut brûlé vers cette année 1403 ; on trouvera plus loin, sous date du 7 novembre de cette année, une convention pour sa reconstruction et il existe aux archives de Valère une liste de donations sous le titre suivant : « Anno dni M°CCCC° V° infrascripti dederunt pro reparatione campanarum ecclesie inferioris *combustarum*. » Voy. aussi l'acte du 28 octobre 1407, n° 2586.

2557

La duchesse de Milan autorise la vallée d'Antigorio à contracter une alliance avec quelques communes du Haut-Vallais.

Milan, 1403, 4 août.

Archives de la paroisse d'Ernen, A. 17. Copie de M. Ferd. Schmid.

Copia. Ducissa Mediolani et Papie, Anglerieque comitissa et..... comes Anglerie ac Bononie, Pisarum, Senarum et Perusii dominus.

Digitized by Google

Accepimus litteras tuas Antigorii datas die XXIII decursi proxime mensis julii de illis Theotonicis qui ad terram nostram Crodi nostre vallis Antigorii venerunt occasione lige fiende inter nostros de valle Antigorii et illos de vallibus Bondoli, Ragnoni, Morgani, Comexii et Doxii et cetera, mentionem facientes et cetera, ad quos quidem respondentes te de ipsarum transmissione commendamus, notificantes tibi quod placet nobis et volumus quod huiusmodi liga in omnibus et per omnia fiat et fieri debeat prout sequitur, reseruato semper honore nostro et omnibus aliis tendentibus et spectantibus ad statum nostrum, eiusque conservationem, et cum aliis clausulis opportunis, rescribendo nobis de receptione presentium et quicquid fiet in predictis. Datum Mediolani, die quarta augusti, MCCCCºIIIº. Signat. Jacobinus. Cum deliberatione consilii.

Au revers :

Prudenti viro Raffaeli de Malcholzatis vicario nostro valis Antigorii.

Jean-Galéas Visconti, duc de Milan, mourut le 3 septembre 1402 ; son fils Jean-Marie qui lui succéda était encore mineur ; la régence fut confiée à sa mère Catherine Visconti, seconde épouse de Jean-Galéas.

Les noms des lieux indiqués dans cette lettre sont évidemment défigurés ; mais la présence de la lettre dans les archives d'Ernen prouve qu'il s'agit de localités vallaisannes ; c'est peut-être Binn, Rarogne, Mœrel, Conches et Deisch (mons Dei).

2558

Lettre du conseil de Domo d'Ossola à la communauté de Conches (a Monte Dei superius).

Domo d'Ossola, 1403, 23 septembre.

Archives de la paroisse d'Ernen, A. 18. Copie de M. F. Schmid.

Egregii et honorandi amici carissimi. Respondentes litteris vestris mencionem facientibus quod de consilio vestri reu.

Digitized by Google

episcopi aliqua essent ordinanda inter vos et nos, que inordinata remanserunt quando colloquium habuimus in Bondollo, sumus contenti et multum placet si qua inordinata remanserunt, de nouo ordinare et emendare, ac eciam quod homines vestri territorii, cum eorum mercanziis et sine tuti et sine impedimento ire et redire valeant per nostrum territorium, sicut nos ire vultis sicuros per vestrum territorium. De missione vestrarum litterarum vos commendamus et immensas gracias referimus, offerentes nos et nostra ad que vobis grata. Datum Domi Ossole, die XXIII septembris, MCCCC tertio. Vestri potestas, consules et credienciarii curie Matarelli Domi Ossole.

Au revers :

Egregiis viris vicario, consulibus et communitati a Monte Dei superius, honorandis amicis carissimis.

2559

Reconstruction de l'intérieur de la tour de l'église cathédrale de Sion.

Valère, 1403, 7 novembre.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi.

Notum sit omnibus Christi fidelibus quod ego donnus Vldricus Durandi sacerdos promitto juramento meo ad sancta Dei euuangelia corporaliter prestito et sub obligacione omnium bonorum meorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum, et sub obligacione beneficiorum meorum, facere infra campanile duos vltimos solanos ad plastrum cum brissetis fortissimis, videlicet illud primum existentem subtus campanas et aliud sequens, inter que duo solanya ad plastrum conuenio facere vnam cameram totam de plastro, causa euittandi periculum ignis, pro cubando illos qui sonabunt; reli-

Digitized by Google

quos uero sotulanos inferiores omnes subsequentes eciam suis sumptibus et expensis bene et perfecte de nouo facere; ita bene et melius si possit quam essent ante, cum gradibus inde percurentibus, ita quod trabes infixos intra muros tenear ad fortifficacionem campanilis imbochiare et resercire et recomplere bene et perfecte ad respectum perfectorum lathomorum et carpentatorum, et hoc primum solanum hinc ad Pasca proximum, reliquum in festo sancti Jo. Bap. inde proxime sequenti, residuum totum infra annum inde proxime sequentem. Pro quibus se postmodum adimplendis statuit fideiussor Theodolus Balet, qui juramento suo, etc., et sub obligacione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum, promisit, etc. Testis Johannes Philippi de Grona, et in concordia facta cum capitulo in kalenda per dictum dnum Uldricum fuerunt testes Martinus Garaschodi, Micholetus de Crista, donnus Georgius de Orrigonibus sacerdos, et pro tanto remanere debet dictus dnus Uldricus ab hinc in officio matricularie et emolumentis eiusdem, excepto vino istius anni. Actum in coro ecclesie Valerie in kalenda, presentibus dnis Bertrando de Greres, Jo. de Bona, Jo. de Corsier, P. de Bona, qui non consensit, Jo. de Monthoux, G. Barberii, P. de Fabrica, Henrico de Curvala, Jo. Molitoris, omnes canonici Sedun. capitulum facientes, die VII mensis nouembris, M°CCCCIII°, imperio vacante, V. secundo episcopante.

2560

Vente de cens par Rodolphe de Rarogne à Jean Thomé de Platea.

Sion, 1404, 14 octobre.

Archives de la paroisse d'Ernen, F. 4. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Notum, etc., quod ego Rodolphus de Rarognia domicellus, dnus Montisville de Herens, vendidi precio quatercentum flor.,

Digitized by Google

ad racionem VI sol. et VIII den. Maur. pro quolibet flor., Johanni Thome de Platea commoranti in inferiori Arangnon septem lb. Maur. et quinque sol. annui redditus et seruicii cum dominio, juridicione, mero et mixto imperio super hominibus feudatariis et eorum bonis, primo super Petro Ruden de Brucco XX sol. annuatim (*suivent* 19 autres tenanciers de Niederernen, Niederwald, Belwald, Fiescherthal et Fiesch.) Testes : Johannes Werra de Vespia, publicus notarius, etc. et ego Anthonius de Platea qui, etc. Actum Seduni, die XIIII mensis octobris, anno Dni M°CCCC°IIII°, Guillelmo episcopante.

2561

Droit du chapitre de Sion sur les biens de ses hommes suicidés.

Valère, 1404, 7 décembre.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi.

* Notum sit omnibus Christi fidelibus quod nos Franciscus sacrista Sedun., Jo. de Corsier, Jo. et Pe. de Bona, Ro. de Ruty, Guillelmus Barberii, Jo. de Monthoux, Henricus de Curwala, P. in Fabrica, Albertus de Blanchis, canonici Sedun. in choro ecclesie Valerie congregati ad capitulandum, notum facimus quod cum Martinetus Nyeuelo de Vex necatus fuerit in aqua Bornye, ut dicitur, supra quem suspicabatur quod se ipsum voluntarie necauerit et semet ipsum submerserit, ex quo bona ad nos tanquam de homine nostro asserebamus pertinere debere ; super quibus procedi fecimus ad inquirendam veritatem per Jo. maiorem nostrum de Vex, et facta diligenti inquisicione de premissis, licet repertus fuerit in aqua submersus, tamen de vero reperire non potuimus quod ex suo spontaneo proprio facto se submerserit ; eapropter ipsum necatum, resque et bona sua mobilia et immobilia, heredesque suos et

Digitized by Google

ipsius bona tenentes, tam Girardum Trognu, Johannemque filium Aymoneti du Byoley de Vex, nomine uxorum suarum, quittamus, liberamus, remittimus ab omni malo inquisicionis processu et condempnacione, et hoc pro XX flor. per ipsos nobis datis ex causa presentis absolucionis, causa nostram maliuolenciam et indignacionem euitandi, si de premissis ad litigium nobiscum peruenirent, durum casum reputantes tanquam nobis fideles subditi, probi viri causam contensiosam nobiscum habere. Testes : Odoninus filius naturalis dni Gotteredi de Chalant, canonici Sedun., domicellus, dnus Georgius de Orrigonibus sacerdos, matricularius Valerie, etc. Datum et actum in coro ecclesie Valerie, in kalenda, die veneris septima mensis decembris, anno Dni M°CCCC°IIII°, imperio vacante, G. episcopante.

2562

Aimon Asperlin de Rarogne prête hommage à Guillaume de Menthonay, évêque de Lausanne.

Lausanne, 1404, 23 décembre.

Mémoires généalogiques de la maison des Asperling de Rarogne, p. 16. Msc. rédigé vers 1685, dans la Bibliothèque Mulinen, à Berne.

Anno 1404, die 23 mensis decembris, personaliter constituti reverendus in Christo pater dnus Guillielmus de Menthonay, miseratione divina Lausan. episcopus, ex una, et Aymo Asprelin de Rarognia, filius quondam Anthonii Asprelin, domicellus Sedun. diocesis, parte ex alia, idem vero Aymo spontaneus et sciens intravit et fecit homagium ligium et fidelitatem ligiam prestiti amoris dicto dno episcopo recipienti ad vitam ipsius domini suo et ecclesie sue Lausanne nomine, et dictus Aymo ad vitam ipsius tantum et non vltra, manus suas inter manus prefati domini episcopi ponendo extensas et tenendo, osculo

Digitized by Google

orium suarum interveniente, prout in talibus secundum novam et antiquam fidelitatis formam, salva fidelitate comitis Gruerie. Et promisit, etc.

Acta sunt hoc in camera picta domus episcopalis Lausanne, presentibus domino Petro curato Orbe, Aymone de Prex domicello, ballifvo Lausanne et Guidone de Prex, testibus vocatis.

2563

Perrod et Jacquemet, fils de Pierre sautier de Martigny, vendent les bains de Louèche à Guichard de Rarogne.

1405, 18 mars.

Documents sur le Vallais (M. Bordier).

Perrodus et Jaquemetus filii Petri salteri de Martigniaco, clerici Leuce, vendunt Guichardo de Rarognia balnea magna in valle de Boes, unacum fonte calido et terris et plateis et redditus, pretio 63 lb. Testis Jacobus Perrini de Raronia domicellus. 1405, 18 martii.

Le 27 juillet 1339, Pierre sautier de Martigny reconnut tenir en fief lige de l'évêque de Sion les bains de Boez avec leurs dépendances. Voy. T. IV des *Documents*, p. 256.

2564

Donations faites par Catherine, dame de Chevron et vidomnesse de Sion, à son fils Jean.

Sion, 1405, 30 avril.

Archives de Valère, Registrum Benedicti de Crista.

* Anno Dni M°CCCC° quinto, die vltima mensis apprilis Seduni, domi vicedni Sedun., nobilis et potens dna Katerina dna Chiurionis, vicedna Sedun., dedit et finauit nobili Johanni

Digitized by Google

de Chiurione eius filio donacione inter viuos ea que secuntur : primo quadraginta sex lb. Maur. semel in quibus sibi tenebatur Anthonius Mafe commorans in Briga, item centum florenos in quibus sibi tenebatur Ludouicus Regis de Vingeron et Anthonia relicta Stephani ciuis Sedun. nomine legitimi mutui, item viginti lb. semel in quibus eidem tenebantur Julliana et Petrus de Malio quondam eius maritus, ad viginti ambrusanas veteres pro singulo floreno. Mandans, etc. Et ego Benedictus de Crista ciuis Sedun., not. etc.

2565

Le pape Benoît XIII confirme une bulle de Clément V en faveur de l'hôpital du Mont-Joux.

Gênes, 1405, 27 mai.

Archives de l'hospice du Grand-Saint-Bernard, copie du XVIe siècle.

Benedictus episcopus, seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam. Meritis dilectorum filiorum prepositi et conuentus hospitalis sanctorum Nycolai et Bernardi de Monte Jouis, ordinis sancti Augustini, Sedun. diocesis, inducimur vt eorum petitionibus, quantum cum Deo possumus, ad exauditionis gratiam admittamus. Sane pro parte dictorum prepositi et conuentus nobis fuit humiliter supplicatum, vt literas super indulto eisdem preposito et conuentui per felicis recordationis Clementem papam quintum concesso, que incipiunt vetustate consumi, quarumque tenorem de verbo ad verbum fecimus presentibus annotari, innouare de benignitate apostolica dignaremur. Quiquidem tenor talis est[1]. Nos igitur huiusmodi supplicacionibus inclinati, dictas literas quas in cancellaria nostra inspici fecimus diligenter auctoritate apostolica

[1] Voir cette bulle dans le t. V, p. 329.

Digitized by Google

tenore presentium innouamus et presentis scripti patrocinio communimus. Per hoc autem eisdem preposito et conuentui nullum jus de nouo acquiri volumus, sed antiquum tantummodo seruari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre innouationis, communitionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Janue, sexto calendas junii, pontificatus nostri anno vndecimo. Franciscus.

2566

Le pape (Benoît XIII) confirme l'incorporation de la cure de Bex au chapitre de Sion, faite par son prédécesseur Clément VII.

Nice, 1405, 21 septembre.

Archives de Valère. Copie sur papier, du XVe siècle, avec deux corrections que nous reproduisons en note.

Dilectis filiis capitulo ecclesie Sedun. salutem, etc. Sincere deuocionis affectus quem ad nos et Romanam geritis ecclesiam promeretur ut peticionibus vestris, illis presertim que ecclesie vestre commoda respiciunt et ei oportuna fore conspicimus, fauorabiliter annuamus. Dudum siquidem pro parte *vestra*[1] felicis recordacionis Clementi pape VII predecessori nostro exposito, quod fructus, redditus et prouentus capituli dicte ecclesie propter guerras et pestilencias diuersas que in illis partibus diucius viguerunt, adeo diminuti existebant quod ex eis *nequibatis*[2] commode sustentari, ac humiliter supplicato ut parochialem ecclesiam de Bacio, Sedun. diocesis, que ad collacionem dictorum capituli, ut asserebatur, pertine-

[1] Capituli dicte ecclesie pro tempore existentis.

[2] Dictum capitulum nequibat.

Digitized by Google

bat, eisdem capitulo vnire, annectere et incorporare de benignitate apostolica dignaretur. Idem predecessor dictam parrochialem ecclesiam cum omnibus juribus et pertinenciis suis, eciam si disposicioni apostolice specialiter vel generaliter reseruata existeret, eidem capitulo auctoritate apostolica imperpetuum annexuit, vniuit et incorporauit, ita quod cedente uel decedente rectore eiusdem parochialis ecclesie qui tunc erat uel ipsam alias quomodolibet dimittente, liceret capitulo predictis per se uel alios corporalem possessionem parochialis ecclesie, juriumque et pertinentiarum predictorum auctoritate propria apprehendere, nancisci et eciam retinere, fructusque, redditus et prouentus ipsius percipere et habere et in sustentacionem ipsorum conuertere, diocesani loci et cuiuscunque alterius licencia minime requisita, reseruata tamen de fructibus huiusmodi pro vno vicario in dicta parochiali ecclesia canonice instituendo congrua porcione, ex qua congrue posset sustentari, jura episcopalia soluere et alia sibi incumbencia onera supportare, prout in dicti predecessoris inde confectis litteris plenius continetur. Et deinde dicto predecessore vnione huiusmodi nondum, sicut accepimus, suum sortita effectum, sicut Dno placuit, ab hac luce subtratto, nos diuina fauente clemencia ad apicem summi apostolatus assumpti omnes vniones, annexiones et incorporaciones de parochialibus ecclesiis et aliis beneficiis ecclesiasticis cum cura et sine cura, quocumque nomine censerentur, inuicem seu ecclesiis, monasteriis vel aliis quibuscumque ecclesiasticis beneficiis apostolica uel ordinaria seu alia quauis auctoritate, sub quibuscumque colore, modo, forma uel expressione verborum, que quidem parochiales ecclesie et alia beneficia supradicta persone ipsa obtinentes per cessum vel decessum, aut alias tunc non dimiserant, factas seu alias vniones huiusmodi sortite non fuerant effectum, reuocauimus, cassauimus, annullauimus et nullius fore voluimus firmitatis, prout in nostris

Digitized by Google

inde confectis litteris plenius continetur. Quare pro parte vestra extitit humiliter supplicatum, ut prouidere vobis et dicte ecclesie parochiali super hoc de benignitate apostolica dignaremur. Nos itaque huiusmodi supplicacionibus inclinati, volumus et apostolica vobis auctoritate concedimus quod vnio, annexio et incorporacio predicte de dicta parochiali ecclesia de Bacio eidem capitulo, vt premittitur, facte, a data ipsarum valeant et plenam obtineant roboris firmitatem, proinde ac si per nos reuocate minime extitissent. Nulli ergo, etc.

Datum Nicie, XI kl. octobris, anno XII.

2567

Armes des Tavelli.

1405

Archives de la ville de Sion, Inventarium Grangiarum.

Concordium inter Guichardum Tavelli, dnum Grangiarum et condnum de Ayent, de Vercorens, et N. Petrum Ordeon ciuem Genevensem eo quod idem triplicem aquilam ad insignia sua applicuit et abusus erat, viso quod essent propria domus Tavelli. 1405.

2568

Le bailli du Vallais reconnaît l'innocence de Pierre Bachecker accusé de sortilège.

Viège, 1406, 6 janvier.

Archives de la paroisse d'Ernen, F. 5. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Nos Guichardus de Rarognia, balliuus terre Vallesii pro dno Guilelmo Sedun. episcopo, notum fieri volumus quod cum Petrus Bachecker de Bun, ad denunciacionem hominum com-

Digitized by Google

munitatis de Greniols, extiterit infamatus scire artem sortilegii, illum inculpabilem et bone fame declaramus, ita ut gaudere valeat bonis et rebus suis. Datum Vespie, die sexta mensis januarii, anno Dni M°CCCC° sexto.

Sceau pendant.

2569

Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers et vidomne de Louèche, donne une terre à Jean Johannête.

Sion, 1406, 14 janvier.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, n° 44.

* Notum, etc. quod ego Petrus de Rarognia, dnus Aniuisii et vicednus Leuce, remisi Johanni Johannete ad eius vitam tantum, suis benemeritis exigentibus, vnam peciam prati cum vno maheyn cum grangia infra sita, in territorio vallis balneorum, loco dicto ey Aczos, subtus pascua communitatis dicte vallis, michi Petro predicto tanquam vicedno Leuce commissa et excheyta ex causa certe prodictionis perpetrate per Roletum de Murenchi contra nostram patriam Valesii, cuius delicti punicio dico ad me pertinere racione vicedominatus mei de Leuca. Testes : nobilis scutiffer et balliuus Valesii filius meus, Anthonius Perrini domicellus et Hugonetus Rychardi, qui etc. Actum Seduni, die XIIII januarii, anno Dni M°CCCCVI°.

2570

Nicolas Breglinet ses consorts reconnaissent tenir en fief de Guichard de Rarognele quart du village de Tatz.

Châtillon, 1406, 6 mars.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, n° 87.

* Notum sit quod in presentia mei leuatoris et jurati cancellarie Sedun., stipulantis et recipientis ad opus viri nobilis

Digitized by Google

et potentis Guychardi de Raronia baliui Valesii et suorum heredum, Nicolaus Breglin, tanquam responsor et aduentarius feudi et rerum infrascriptarum, Petrus et Johannes fratres dicti Holzeria de Tacz, Katherina dicta Amgaltenacher, tanquam brancherii dicti feudi, confitentur per juramenta sua se tenere in feudum perpetuum a dicto nobili Guychardo, tanquam causam habente heredum Aymonis dErdes domicelli de Contegio, quartam partem ville de Tacz cum domibus, pratis, pascuis, nemoribus, alpibus, cultis et incultis, cui quarte parti dicitur inferior quarta pars de Tacz, et debere quinquaginta et quinque sol. Maur. annui redditus et quinque den. seruicii, de quibus quatuor den. veniunt ecclesie de Castellione, et quod dicta feuda erant de maioria, dominio et juridictione de Tacz. Testes Martinus castellanus de Castellione, etc. Actum Castellioni, die VI mensis marcii, anno Dni M°CCCCVI°.

2571

Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers, amodie, au nom de l'évêque de Sion, l'alpe de Rawyl aux frères Vullencus et Perronet Salteri.

Sion, 1406, 3 mai.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, n° 87.

Anno Dni M°CCCC° sexto, indicione XIIII, die vero tercia mensis maii, infra ciuitatem Sedun., in domo dni Aniuisii seu eius habitacionis, in presencia mei notarii publici infrascripti et testium subscriptorum presencia, constitutus vir nobilis et potens Petrus de Rarognia, dnus Aniuisii, qui quidem dnus Aniuisii, vice, nomine et ad opus dni nostri Sedun. episcopi, seu electi pro nunc, dimisit et admodiauit pro presenti anno tantum, antiquo vsagio consueto soluere pro dicto termino anni presentis dicto dno Aniuisii nomine dni nostri Sedun.,

Digitized by Google

Vullenco Salteri de Grimisua recipienti nomine suo et Perroneti eius fratris, videlicet alpem de Rauuyn cum juribus et pertinenciis antiquis et ab antiquo mouentibus. De quaquidem admodiacione preceptum fuit michi notario publico infrascripto fieri presens publicum instrumentum, presentibus testibus ad hec vocatis et rogatis Johanne Brandon, Johanne Morora dArbaz et me Anthonio de Platea, qui predicta recepi.

2572

Sentence arbitrale prononcée entre le Vallais au-dessus de la Massa et la vallée d'Antigorio.

Bondolun, 1406, 14 juillet, Baceno, 18 juillet.

Archives de la paroisse d'Ernen, A. 19. Copie de M. Ferd. Schmid.

Anno milleximo quadricentesimo sexto, indicione quarta decima, die mercurii quarto decimo mensis julii, in loco Bondolo, vallis Vallexii, vbi nobiles, castellanus, vicarii, commune et homines vallis Valexii a Massona superius, ex vna parte, congregati et conuocati sunt; et nobiles, vicarius, commune et homines vallis Antigorii, ex altera parte, congregati et conuocati sunt occasione infrascriptorum discordie et capitulorum factorum et celebratorum inter ipsas partes per egregios et nobiles viros dnum Anthonium castellanum Brige vallis Valexii, Zannim Curtu de Valexio, Jostetum filium Panzere de Christo habitatorem Formacie, Antonium filium Nicole de Lapecia et Antonium filium Henrigeti de Bruxis, omnes tres de Formacia, arbitros et arbitratores communiter et concorditer electos et assumptos per ipsas partes, occasione robarie facte per dictos homines a Massona superius contra homines vallis Antigori de anno currente, die XXIII^a^ mensis junii, quod predicti homines de Valexio teneantur et debeant reddere et res-

Digitized by Google

tituere omnes equos quos reperientur esse derobati predicta die per dictos homines de Valexio super territorio predictorum hominum de Antigorio, ex quibus equis predicti de Valexio dicunt et manifestant sese habere nouem equos, et si plures equi reperirentur haberi, quod teneantur reddere et reddi facere hinc ad vnum annum proxime futurum. Item arbitrauerunt quod ex illis bestiis menualibus derobatis, videlicet capris et pecudibus restituere et restitui facere teneantur predicti de Valexio communi predicto de Antigorio capras et pecudes centum. Item quod omnes alie res et bestie derobate per dictos homines de Valexio contra illos de Antigorio sint et esse debeant pleno jure predictis hominibus de Valexio dicta die derobate, et quod nunquam hinc aliquod jus uel regressum contra predictos de Valexio de dictis rebus et bestiis derobatis dicta die tantum. Item pronunciauerunt et declarauerunt quod predicte ambe partes de cetero bonam pacem et concordiam perpetuam insimul habere debeant nunc et in futurum, ita quod gentes seu homines vnius communitatis super territorio alterius securi esse debent in corpore et in habere et cum suis mercanciis et sine, et quod nullus possit nec debet alium saxire pro aliqua peticione, sed ab ipso justiciam accipere coram ordinario suo; et si quis alteri facit dampnum in pratis aut in possessionibus cum suis bestiis seu pecoribus ducendo, quod satisfaciat sibi dampnum ad dictum duorum bonorum virorum, ita quod nullus pecora nec bona alterius offendere debet. Item pronunciauerunt quod si contingeret quod vnus uel plures offendent in territorio alterius, eciam vnum vel plures, ea de causa nec pax nec concordia fracta esse debet inter communitates predictas, sed offensus debet prosequi judicio et justicia sibi fieri debet, prout consuetudo illius terre requirit. Item pronunciauerunt quod si fur et latro furaret alteri equum uel bestiam, ille castigari debet secundum justiciam in territorio suo, et ideo pax nec concor-

Digitized by Google

dia similiter fracta esse non debet. Item pronunciauerunt quod neutra pars contra aliam ire debet offendere ultra territorium suum et confines, nixi de mandato speciali dni sui, si oporteret transire confines suos. Tunc autem illa communitas tenetur alteri denunciare ante quindecim dies, si fieri possit, uel saltem octo diebus anthea. Item pronunciauerunt quod in casu quo dicta communitas Valexii haberet aliquam guerram, causam uel discordiam cum aliqua alia communitate seu singularitate, quod dicta communitas vallis Antigorii non teneatur aliquale illi seu illis contrariis dicte communitati Valexi prebere aliquod auxilium, consilium uel fauorem palam uel occulte. Et e conuerso si dicta communitas vallis Antigori haberet guerram, causam uel discordiam cum aliqua alia communitate uel singularitate, quod dicta communitas Valexi non teneatur nec debet illi seu illis contrariis dicte communitati vallis Antigori prebere aliquod auxilium, consilium uel fauorem palam uel occulte, vt supra. Item pronunciauerunt quod nullus homo solus, nec vlla villa, nec parochia dictam pacem et concordiam denegare, reuocare nec abdicare potest alteri, nixi communitas tota ab vtraque parte. Item pronunciauerunt quod vtraque communitas debet et tenetur alteri communitati dare forum, excepto si vna communitas conueniret in se ipsam quod nullum forum de terra sua transire deberet quod emptum fuerit in territorio suo, quod ea de causa nullus alium de dicta communitate com mercancia sua per ipsum ibi empta offendere debet, sed ille puniri et castigari debet qui vendit. Item pronunciauerunt quod neutra communitas alteri debet nec tenetur aliquod nouum pedagium imponere quoquomodo, sed antiquum pedagium ab aliis recipere debent, prout ab antiquo consuetum fuit.

Millesimo quadricentesimo sexto, indicione XIIII, die dominico XVIII mensis julii, in loco Baceni, infra cimiterium ecelcsie Sancti Gaudenci, presentibus testibus dno presbitero

Digitized by Google

Bartholomeo de Fortibus de Demero, rectori ecclesie iste, et Josto filio Zanin Mathuzin de Formacia, ambobus ydoneis, notis, vocatis et rogatis ad infra, ibique conuocato et angregato consilio ac credencia generali communitatis et hominum vallis Antigori occasione suprascriptorum vndecim capitulorum et pacis confirmande, emologande et ratificande per vicarium, sindicum, commune et homines predicte vallis Antigori, ex vna parte, cum communi et hominibus vallis Valexi a Massona superius, ex altera parte. In quo quidem consilio et congregacione lecta et publicata fuerunt suprascripta capitula per me Bartholinum notarium infrascriptum vulgari sermone de verbo ad verbum ad eorum intelligenciam, qui omnes dnus vicarius, sindicus, commune et homines predicte vallis Antigori, nemine ipsorum discrepante, sed concorditer et vnanimiter laudauerunt, emologauerunt, confirmauerunt, approbauerunt et ratificauerunt suprascripta capitula et pacem factam et celebratam inter suprascriptos homines vallis Valexi a Massona superius (ex vna parte), et dictum dnum vicarium, sindicum, commune et homines predicte vallis Antigori, ex altera parte. Unde predicti dnus vicarius, sindicus, commune et homines dicte vallis Antigori rogant me notarium infrascriptum ut de predictis conficiam publicum instrumentum ad dictamen sapientum. Ego Bertholinus notarius, filius dni magistri Jacobi Fixici de Vemenia, habitator Baceni.

Au revers :

Pündtt mitt Oeschenthall gmacht der thusend CCCC vnd VI jars.

Sceau pendant.

Une sentence à peu près semblable pour l'Ossola se trouve dans le t. VI, p. 169.

Digitized by Google

2573

L'évêque de Sion donne en fief à Antoine de Platea l'eau du lac de Montorge.

La Soie, 1406, 25 juillet.

Liber instrumentorum de Seduno, f. 48.

* Cum questio foret inter Guilliermum Sedun. episcopum, ex una, et Anthonium de Platea de Vespia domicellum, Seduni residentem, eius consanguineum, ratione ¦aque luxelli superioris Montis Ordei, mediante tractatu Petri de Rarognia avi dicti episcopi et Guichardi eius filii balliui Vallesii patrui ac balliui eiusdem episcopi, sopita est in hunc modum : Nos dictus episcopus concedimus perpetue in feudum planum pro duodecim den. seruicii cum placito ratione manutenentie nobis et nostris successoribus faciendum quolibet anno in festo Natiuitatis Dni et pro sex diebus et noctibus aque torrentem congruum de aqua dicti luxelli ad rigandum vineam de Plantat, semel tamen quolibet anno per sex dies, quando et quotiens nobis placuerit, nostris tamen sumptibus, lapsis tamen istis proximis tribus annis in antea, quanto citius per nos aut nostros torrens fuerit reparatus debite, predicto Anthonio de Platea domicello pro se et suis heredibus omnia jura que nos habere possemus in aqua luxelli. Datum et actum in castro Sete, die vigesima quinta mensis jullii, anno Dni millesimo CCCC° sexto.

2574

Accord entre Pierre de Chevron, vidomne de Sion, et ses enfants d'une part, et Antoine, Philippe et François de Platea, cohéritiers de Jean Asperlin, de l'autre, au sujet de la dot de Catherine, fille de ce dernier et épouse de Pierre de Chevron.

Sion, 1406, 15 août.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, n° 44.

* Notum etc. quod cum questio verteretur inter nobilem et potentem virum dnum Petrum de Chyuirione militem, vice-

Digitized by Google

dnum Sedun., et Johannem et Petrum filios suos, agentes nomine eorum et Roleti et Humberti de Chiuirione fratrum suorum, velud heredum dne Katerine filie quondam Johannis Asperlini de Rarognia domicelli, eorum matris, ex vna parte, et Anthonium, Philippum et Franciscum de Platea domicellos, ex altera, super eo quod dictus dnus Petrus et dicti eorum filii petebant sibi solui a dictis Anthonio, Philippo et Francisco, velud coheredibus pro media parte dicti quondam Johannis Asperlini, aui eorum materni, medietatem quinquaginta lb. Maur. annui redditus dicte dne Katerine et dicto dno Petro eius viro in dotem leuatarum et donatarum post eius mortem per suos heredes super omnibus suis bonis in contractu matrimonii celebrati inter prelibatos dnum Petrum et dnam Katerinam, cum retentis certi temporis preteriti. Ad que respondebant dicti deffensores Anthonius, Philippus et Franciscus se ad premissa non teneri, quia credebant quod dictus quondam Jo. Asperlini, quando maritauit ipsam dnam Katerinam, in solutum deliberauit dictis coniugibus in tantum de bonis suis quod ipsi pro maiori parte erant satisfacti de premissa quantitate. Ad que replicabat idem dnus Petrus et sui filii nunquam aliquid habuisse nec recuperasse, quod credant. Item excipiendo proponebant dicti fratres Anthonius, Philippus et Franciscus quod, licet dictis coniugibus nulla fuerit de eorum peticione facta solucio in toto uel in parte, ac tamen ab illo tempore matrimonii contracti citra bona dicti quondam Johannis Asperlini super quibus redditus et debitum supra petitum per dictos patrem et filios erat et fuit obligatus, in tantum fuerunt anichilata, destructa, confusa et diminuta propter guerrarum et tribulationum discrimina in hiis partibus Valesii existencia, quod bonorum suorum facultates non suppeterent ad tantum debitum soluendum, nisi remissionis prouidencia poneret in exactione mensuram et exacti precii quantitas restringeretur. Tandem ambe partes ad talem con-

Digitized by Google

cordiam virorum nobilium Petri de Rarognia dni Aniuisii, Guichardi balliui, filii sui, Rodulphi de Rarognia, Johannis Thome in Platea domicellorum, Anthoniique Collerii castellani Chyvyrionis tractatibus mediantibus peruenisse dicuntur in modum qui sequitur. Videlicet quod dicti pater et filii, nomine suo et aliorum filiorum Humberti et Rodulphy, quittaverunt dictis fratribus Anthonio, Philippo et Francisco retentas dictarum XX quinque lb. in eorum rata contingentium de toto tempore preterito ac de capitali debito quindecim lb. redditus, et decem lb. superstantes singulis annis soluere teneantur dictis patri et filiis, quantum sua intererit. Quas quindecim lb. redditus dicti fratres soluere promiserunt dictis patri et filiis. Actum Seduni, domi dicti dni Petri de Chyvyrione, die XV mensis augusti, anno dni M°CCCCVI°, imperio vacante, G. episcopante.

2575

Extrait du testament de Jean de Chevron.

Brigue, 1406, 29 septembre.

Archives de Valère, F. 133.

* Anno Dni millesimo CCCC° sexto, indicione XIIII^a^, die penultima mensis septembris, que fuit festum B. Michaelis archangelli, in villa de Briga, domi habitacionis Girardi Medici dicti loci, nobilis vir Johannes de Chiurone, filius viri nobilis et potentis dni Petri dni Chiuronis militis, vicedni Sedun., languens et infirmus corpore suum testamentum nuncupatiuum ordinauit per modum inferius declaratum. In primis animam suam, etc. Item sepulturam suam elegit in cimisterio ecclesie cathedralis B. Marie Sedun., in tonba predecessorum suorum. Et inter cetera dicto testamento contenta legauit decem lb. Maur. semel ad emendum viginti sol. Maur.

Digitized by Google

annui redditus ad distribuendum clero ecclesie Sedun. die sui aniuersarii hiis qui fuerint in vigiliis et aliis horis. Constituit heredem suum vniuersalem filium suum Petrum, ita quod si Perroneta eius vxor Deo concedente foret prenans de alio puero, si ille puer esset macullus (*sic*), ordinauit etiam suum heredem cum dicto Petro. Testes frater Johannes de Lach, etc. Et ego Benedictus de Crista ciuis Sedun., notarius, etc.

2576

Accord entre Frélyn de Macério et Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers, au sujet de la succession de Béatrice (d'Anniviers).

Sion, 1406, 27 novembre.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, n° 44.

Notum sit omnibus Christi fidelibus quod cum questio mota foret inter nobillem scutifferum Frelynum filium quondam nobilis scutifferi Cathelani de Macerio, dyocesis Yporigiensis, actorem, ex vna parte, et nobilem et potentem Petrum de Rarognia, dnum de Aniuisio, reum, ex altera, super eo quod dictus Frelynus petebat et requirebat a dicto dno Petro partem et porcionem suam et Jacobi quondam fratris sui de bonis dne Betrisie eorum matris existentibus in Aniuisio et apud Ayent, sibi Frelyno euentam per mortem dicte dne Betrisie et Jacobi filii sui. Ad que excippiendo respondens proposuit dictus dnus Aniuisii se non teneri ad premissa sibi petita racionibus infrascriptis, primo quia habet usumfructum in bonis dicte dne Beytrisie matris sue, secundo quia Jacobus de Aniuisio frater suus in sua vltima voluntate donauit sibi donacione causa mortis omnia bona sua maternalia. Tercio quia dicta dna Beytrisia, tempore contractus matrimonii per eam celebrati cum dicto Cathelano de Macello, laude dicti

Digitized by Google

Catelani viri sui, donauit dno Aymoni de Chalant donacione facta solempniter inter viuos omnia bona que habebat in Valesio, de quo dno Aymone titulo vendicionis causam se habere demonstrauit per publica instrumenta. Ex quibus causis et aliis multis per ipsum propositis asserebat prelibatus dnus Aniuisii dictum Frelynum nullum jus habere debere in bonis et rebus dicte dne Betrisie matris sue et dicti Jacobi fratris sui. Tandem post multas altercaciones hinc inde habitas, tractatu certorum proborum virorum interuenientium, ad talem de premissis petitis peruenerunt concordiam, pacem, finem transactionem et arrestum quod dictus Frelynus per se et suos non vi, etc., sed, etc. dedit, cessit, quittauit et remisit perpetuo prelibato dno Aniuisii pro se et suis heredibus stipulanti et recipienti omne id et quidquid juris, actionis, racionis, proprietatis, dominii, juridictionis, possessionis que habet uel habere posset et deberet tam de jure quam de consuetudine patrie Valesii quocumque titulo, racione uel causa in et super bonis, rebus et successione quacumque legitima dictorum Beatricis et Jacobi filii sui, fratris dicti Frelyni, ubicumque sint a Morgia Contegii superius, tam in plano quam in monte, mobilibus et immobilibus. De quibus omnibus et singulis se deuestit, etc. Et hoc pro centum flor. semel et vno equo bruno extimato per dictum dnum Aniuisii ad XL flor., etc. Promittens idem Frelinus, etc. Inde rogauerunt ambe partes cartam fieri et testes apponi qui sic vocantur : nobilis scutiffer Guichardus de Rarognia, balliuus Valesii, Perretus de Capella dAyent domicellus, Petermandus de Rarognia filius naturalis prelibati dni Aniuisii, Perrodus de Lubio de Arduno et ego Hugonetus Rychardi ciuis Sedun., qui juratus super hoc hanc cartam recepi, scripsi, vice capituli Sedun. cancellariam tenentis. Cui si quis, etc. Actum Seduni, infra domum mei jurati, die XXVII mensis nouembris, anno Dni M°CCCC°VI°, imperio vacante, Guillelmo episcopante.

Digitized by Google

Si nous comprenons bien cet acte il s'agirait ici de Béatrix d'Anniviers, qui aurait épousé en premières noces Cathelan de Macério, père de Frélyn et en secondes noces Pierre de Rarogne, veuf d'Alésie Albi ; du premier mariage de Pierre seraient nés l'évêque Guillaume et Guichard et du second Jacques, mort avant la date de cet acte. Béatrix avait donné à Aymon de Challant tous ses biens en Vallais, par là-même la seigneurie d'Anniviers, qu'elle avait héritée de son père Jacques d'Anniviers. Pierre de Rarogne aurait acheté ces biens d'Aymon de Chalant et c'est ainsi qu'il serait devenu seigneur d'Anniviers. Pour quelle raison Béatrix avait-elle fait cette donation à Aymon de Challant ? Nous n'avons encore trouvé aucun document qui la fasse connaître.

2577

Sentence arbitrale entre les enfants d'Antoine Eschiman et les ayants-droit de Théodule de Agris au sujet de la majorie de Mœrel.

Sion, 1407, 24 février.

Archives du district de Mœrel, A. 10, copie sur papier du XVe siècle.
Copie de M. Ferd. Schmid.

* In nomine Dni, Amen. Anno incarnacionis eiusdem M°CCCC°VII°, indicione XV, die XXIIII februarii, in ciuitate Sedun., constituti Petrus Kvnschen de Simplono, velud tutor et tutoris nomine Anthonie et Fransse pupillorum, liberorumque quondam Anthonii Eschiman de Morgia, olim maioris, et Markisa mater dictorum liberorum, velud gubernatrix dictorum liberorum, ex vna parte, et Rodulphus de Rarognia, Petrus Nusboumer, Theodolus de Campis, Johannes in der Kumplon, Peter Zroson, Georgius Walker, Peter Albi de Grenyols, Mauricius Hugs, omnes parochie de Morgia, eorum nomine et aliorum suorum comparticipum et consortum eorum in hac causa et questione pro nunc absencium, reos, ex altera, pro quibus absentibus presentes se fortes fecerunt. Cum questio et controversia maxima orta esset jam diu inter dictas partes super eo quod dictus tutor et mater dictorum

Digitized by Google

liberorum requirebant, tanquam heredes quondam patris eorum, maioriam de Morgia cum rebus, bonis, possessionibus, feudis, vsagiis, jurisdiccione ac officio ad dictam maioriam pertinente, de quibus asserebant patrem dictorum liberorum per dictos reos fuisse incognite spoliatum, petentes se de eisdem restitui in integrum, de quibus erat tenens dictus eorum pater de tempore regiminis Edduardi de Sabaudia, quondam episcopi Sedun.; de quibus eciam bonis ad verificacionem juris et actionis que habebant super dictis bonis, velud heredes dicti eorum patris, produxerunt multas litteras, instrumenta et alias informaciones, inuestiturasque dicto eorum patri per dnos episcopos Guichardum et Edduardum factas, per quas asserebant ipsam maioriam cum bonis ad eamdem pertinentibus ad ipsos velud heredes pertinere debere jure directi dominii, vel communi, petentes eamdem restitui cum fructibus inde perceptis.

Contra que proponebant dicti rei quod investiture facte sibi quondam Anthonio Eschiman de dictis bonis per dictos episcopos non valuit (valuerunt) quia eis non (?) fuerunt commissa nec (?)[1] adiudicata in commissum, maxime quia Theodolus de Agris et Anthonia soror sua sunt et esse debent veri et legitimi heredes et successores dictorum bonorum dicte maiorie[2], et postmodum dicti rei tanquam dictorum fratris et sororis causam habentium (habentes), vt asserunt, et quod illi qui dicta bona feudalia ipsi Anthonio Eschiman (vendiderant), nullam habebant potestatem sibi vendendi, pro eo quia illi ad quos pertinebat successio dicte maiorie viuebant et nullum vendendi licitum consensum dederunt alicui, tum quia dicti rei certas investituras de dictis bonis ostendebant sibi factas per dnum Edduardum et subsequenter per prelibate

[1] Il nous semble que cette double négation devrait être supprimée.

[2] Voy. t. VI, p. 438, la concession de cette majorie faite à Théodule zen Achren (de Agris) par l'évêque de Sion, en 1396.

Digitized by Google

bone memorie dnum Guillelmum de Rarognia Sedun. episcopos, per quas asserebant se ius bonum habere in dictis rebus et bonis melius quam dicti actores. Tandem post multas altercaciones, de eisdem se compromiserunt in.....[1] de Platea domicellum, Mauricium an dem Bort de Arangno, ex parte..... in Rodulphum de Rarognia domicellum et Johannem in der Kumben..... de Morgia, parte reorum, dnis Aniuisii et Guichardo balliuo filio suo mediantibus, tanquam arbitros, promittentes, etc. Quibus sic actis predicti amici cum mediis assignauerunt viua voce ambas partes ad diem presentem coram eis Seduni infra magnam ecclesiam cathedralem Beate Marie Sedun. personaliter comparituras. Quibus partibus comparentibus hora assignata, dicti arbitri pronunciauerunt, laude et consensu Hilprandi Bero maioris a Monte Dei superius, Johannis Zuren, Johannis Zuzo, Judoci Meryen, Mauricii Holtzers, Johannis Swick de Arangno, Anthonii Schurren, Petri Ovillenlien, Johannis Walla de Ried, Johannis Hushabo, omnes de Briga, Erlini Gotfredi, Hanslini Rieden, Anthonii Roten, Anthonii Zuobron de Vespia, per superiores communitates missorum causa sedandi discordiam memoratam, quod pars actrix cedat in toto nominis et administracionis quorum supra, quittet penitus et remittat ipsis reis quicquid juris, actionis, etc. ipsi heredes et liberi quondam Anthonii Essyman habent in dicta maioria Morgie cum jurium pertinentibus vniuersis, exceptis viginti sol. redditus, cum certis peciis prati cum edificiis infra sitis apud Terbnes olim venditis per quondam Anthonium Essyman Jorio Walker, que res vendite a presenti concordia excluduntur et perpetuo remaneant emptori earumdem. Quedam vero alia domus sita apud Morgiam, similiter vendita per dictum Anthonium dno Johanni Madere quondam curato dicti loci, vnacum sex sol.

[1] Trou au papier.

Digitized by Google

Maur. redditus venditis, si per emptorem a dictis reis qui ea tenent, petantur vel exigantur, illa questio futura super facto guerencie ferende remaneat arbitrio dicti dni balliui arrestanda. Et sic extitit inter partes amicabili composicione conclusum et arrestatum quod hoc pro octo centum (lb. Maur.) solutis et concordatis per dictos reos dictis tutori et matri dictorum liberorum. De quibus octingentis lb. se dicti tutor et mater..... reseruatis juribus ecclesie atque mense episcopalis Sedun. Quam presentis arbitrii perlacionem ambe partes ratificauerunt. Testes dnus Willelmus Salome presbiter, Philippus de Platea domicellus, Anthonius Perrini, Franciscus de Scala de Briga, Hugonetus Rychardi ciuis Sedun. et ego Johannes de Lapide de Riede clericus, etc.

2578

Amédée VIII, comte de Savoie, confirme aux hommes de la châtellenie de Martigny les usages et coutumes dont ils ont joui sous la domination des évêques de Sion.

Chambéry, 1407, 7 avril.

Archives de Martigny.

Vobis illustri et magnifico principi dno nostro dno Amedeo Sabaudie comiti supplicando humiliter exponitur pro parte virorum fidelium subditorum hominum ville et castellanie Martigniaci, qui in dominio vestro a triginta annis citra deuenerunt et qui per prius suberant dominio mense episcopalis Sedunen., quod dicti exponentes, dum suberant dominio dicte mense, vtebantur et adhuc vtuntur et vti soliti sunt athenus retromissis temporibus spacio tanti temporis quod de contrario memoria non constat, jure non scripto et consuetudine, in quo vsu tuheri debent secundum iuris disposicionem. Quapropter vestre supplicant magnificencie, quatenus dignetur

Digitized by Google

mandare castellano Martigniaci seu eius locum tenenti presenti et futuro quod dictos vsus et consuetudines athenus per et inter dictos exponentes obseruatas in dicto loco Martigniaci et eius castellania imposterum obseruent, et ipsos exponentes et eorum posteritates in eisdem vsibus et consuetudinibus manuteneant et deffendant.

Amedeus comes Sabaudie dilecto castellano nostro Martigniaci seu eius locum tenenti presenti et futuro salutem. Visa supplicacione superius descripta et eius considerato tenore, tibi commitimus et mandamus expresse, quatenus supplicantes manuteneas, protegas et deffendas in eorum bonis vsibus, consuetudinibus, franchesiis et libertatibus in quibus sunt et fuerunt athenus, obseruatis diucius, ut supplicatur, dictosque bonos vsus, consuetudines, franchesias et libertates eisdem supplicantibus et posteritatibus suis obserues cum effectu. Datum Chamberiaci, die septima mensis aprilis, anno Dni millesimo quatercentesimo septimo.

Redd. lit. port. Hu^{tus} de Riuo.

Per dnum relatione dnorum

G. Marchiandi cancellarii
Lamberti Odieti aduocati fiscalis } Sabaudie.

Fragment du sceau.

Parchemin annexé au précédent.

* Amedeus dux Sabaudie, etc. dilectis bailliuo, judici et procuratori Chablaysii, castellanoque Martigniaci ac ceteris officiaris nostris salutem. Visis litteris recolende memorie ill. aui nostri presentibus annexis, supplicacioni fidelium nostrorum hominum Martigniaci inclinati, vobis mandamus sub pena centum lb. fortium quathenus supplicantes prefatos in eorum bonis vsibus, consuetudinibus, franchesiis et libertatibus in quibus sunt et hactenus fuerunt manuteneatis, etc.

Digitized by Google

Datum Pinerolii, die nona januarii, anno Dni M° quatercentesimo sexagesimo septimo.

R. l. port. Lamberti

Per dnum presentibus dnis Johanne Michaelis
cancellario Sabaudie,
P. de Sto Michaele,
M. de Canalibus,
Jo. de Lestelley,
magistrio requestarum,
Jo. Loctery thesaur.

Sceau pendant.

2579

Ventes faites à Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers, par Jean de Cervent.

Sion, 1407, 4 mai.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, N° 44.

* Notum, etc. quod Johannes de Seruent de Contegio domicellus, velud heres quondam Aymonis d Erdes de Contegio, vendidit pro quinquaginta lb. Maur. viro nobili et potenti Petro de Rarognia dno Aniuisii vnam peciam vinee continentem circa XV putatoria, sitam in territorio Sedun., loco dicto hou Tauellyon. Testes Hugoninus de Mereyn vicecastellanus Contegii, notarius publicus, Philippus de Platea domicellus, etc. Actum Seduni, die quarta mensis maii, anno Dni M° CCC° VII°, imperio vacante, G. episcopante.

Item anno, die, loco et testibus quibus supra confessus fuit dictus Johannes se recepisse a nobili viro G. de Rarognia balliuuo Vallesii tercentum flor. in quibus sibi tenebatur ex causa vendicionis certorum bonorum, usagiorum et aliarum

Digitized by Google

possessionum sibi Johanni tanquam heredi quondam Aymonis d Erdes ab aqua de la Lyeschy superius pertinentia. Datum ut supra.

2580

Sentence arbitrale entre Pierre, co-vidomne de Martigny, et les syndics de ce lieu au sujet des travaux publics.

Martigny, 1407, 24 mai.

Archives de Martigny.

* Anno natiuitatis Dni millesimo quatercentesimo septimo, die vicesima quarta mensis maii, apud Martigniacum. Cum Petrus convicedompnus Martigniaci, domicellus, ex vna parte, et Petrus de Marrignie junior, Anthonerius de Lit et Perrusodus Chedauz, sindici et procuratores hominum communitatis Martigniaci, ex altera, se compromiserint super questionibus vertentibus inter ipsas partes in amicos et medios ab ipsis electos, hinc est quod die presenti congregati insimul amici et medii, videlicet Girardus Albi de Sancto Mauricio, Ylprandus de Platea domicellus, amici electi pro parte dicti Petri convicedni, Perrodus de Montagniaco et Rodulphus Morerii, amici electi pro parte prenominatorum sindicorum, necnon Mermetus de Vendoures castellanus Martigniaci, Johannes de Marrignaco et Guigo Eschamperii, tanquam medii communiter electi, pronunciauerunt quod dictus Petrus convicednus teneatur contribuere deinceps perpetue in manus operibus fiendis et missionibus sustinendis ad causam dictorum manus operum que fient infra parrochiam Martigniaci occasione ecclesiarum, pontium, deffensionum aquarum et etiam aquarum trahendarum causa rigandi prata, viridaria et terras dicti loci Martigniaci, pro sua equali rata. Quibus sic pronun-

Digitized by Google

ciatis promiserunt dicte partes, etc., necnon Johannes filius dicti Petri vicedompni promisit etc.

Ego vero Rodulphus Morein notar. etc.

Ego vero Girardus Albi not. etc.

2581

Adjonctions à la sentence arbitrale entre le Vallais au-dessus de la Massa et la vallée d'Antigorio.

Binn, 1407, 31 mai.

Archives de la paroisse d'Ernen, A, 21. Copie de M. Ferd. Schmidt.

Vniuersis et singulis presentem literam inspecturis seu audituris cunctis appareat quod anno Dni M° CCCC° VII°, vltimo die mensis maii, in valle de Bun, Sedun. dyocesis, ubi nobiles, castellani, vicarii, consules, commune et homines communitatis Valesi a dicto Stalden sito sub Grenyols sursum, ex vna parte, et nobiles, vicarii, consules, commune et homines vallis Antigorii, ex altera (erant congregati). Qui quidem vero adinvicem, videlicet Hilteprandus Bero, maior a Monte Dei superius, Jodocus in Superiori Villa de Consches, Johannes Zuren de Gastelione, P. Habermeyo, Martinus Borter de Reckingen, Johannes Humbrecht, Mauricius Holtzer, Jodocus Fabri, Hilarius Hochersins, Johannes Sangli, Anthonius am Boylen, Heino Suick, Johannes Suick, Petrus Alescher vicarius in Bun, Georgius der Smidin, P. Maris de Grenyols et Georgius in Platea dicti loci, omnes cum plena potestate et auctoritate pro se et suis successoribus et pro omnibus a Monte Dei superius et pro omnibus de parochia de Grenyols a dicto Stalden sursum, tanquam certi nuncii et ambasiatores dicte communitatis ; nuncii et ambasiatores autem dicte vallis Antigorii sunt Johannes Jacobini, Nicolinus Muci de Creuenia,

Digitized by Google

Jo. Caligori de Croueo, P. Roseti de Baceno, Henricus Pigollus, tamquam certi nuncii et ambasiadores cum plena potestate dicte communitatis vallis Antigorii a Ponte Malio sursum. Qui quidem omnes vnanimiter, communi conxilio, cum plena auctoritate dictarum communitatum, ex vtraque parte, amicabiliter considerunt et ibi perlegerunt quandam literam factam proximo anno preterito inter dictas partes et communitates, in qua litera vero continebatur pro pace et concordia facta et celebrata inter dictas partes et communitates [1]. Quam quidem literam et omnes alias antiquas literas inter dictas partes factas dicte partes volunt et compromiserunt quod stent et permaneant in sui roboris firmitate omni modo et forma, secundum tenorem dictarum literarum, exceptis casibus sequentibus. Item est actum quod dicti nuncii et ambasiadores dictarum communitatum, ex vtraque parte, conuenerunt et compromiserunt quod inter dictas communitates et eorum successores debet esse pax et concordia perpetua, videlicet a territorio illorum de Briga usque ad confines et ad territorium illorum de Leuentina, exceptis illis de Formacia. Si autem contingeret, quod absit, quod dnus episcopus Sedun. litigare voluerit aut guerram facere cum illis de Ossola, quod nos fuerimus per ipsum amoniti cum ipso eundi, exceptis confinibus prius declaratis, quod propterea neque pax neque concordia inter dictas partes fracta esse debent. Item est actum quod illi a Ponte Malio superius debent nobis quibusuis facere justicie complementum summarium secundum suas consuetudines dicte vallis eorum et quodlibet expedire infra triduum in dictis confinibus. Et e conuerso similiter dicta communitas Valesii dictis de Antigori secundum suas consuetudines. Item est actum si dnus episcopus Sedun. voluerit guerram facere per alia loca et passa, exceptis terminis pre

[1] Voy. N° 2572.

Digitized by Google

dictis, quod dicta communitas Valesii prestare et prebere debeat dicto dno suo et aliis suis patriotis conscilium, auxilium et fauorem quoquomodo. Sic eciam illi de Antigori possint adiuuare dnum suum et securi ire, exceptis terminis ut supra. Que omnia et singula dicte partes, prout superius sunt narrata et expressa, predicti omnes a dictis communitatibus ad hoc missi seu electi cum plena potestate promixerunt per juramenta sua et sub obligacione omnium bonorum dictarum communitatum, pro quibus nominibus se compromitunt ut supra, rata, grata, firma et valida attendere et obseruare per se et vice ac nomine dictarum communitatum et assignatorum suorum. De quibus omnibus et singulis predictis precepte sunt due litere vnius tenoris sub sigillis dictarum communitatum, vtrique communitati vna, ita quod ex ipsis possint et liceant fieri publica instrumenta, substancia non mutata, ad dictamen sapientum, quando opus fuerit vel necesse. In cuius rei testimonium omnium premissorum dicte partes ab vtraque parte sigilla sua propria presentibus duxerunt apponenda.

Sceaux tombés.

2582

Additions au traité de paix conclu entre l'évêque de Sion et les patriotes du Vallais, d'une part, et les gens de Speloscia, dans l'Ossola, de l'autre.

Simplon, 1407, 16 juin.

A. J. de Rivaz. **Opera histor. XIV, 17, ex collectione dnorum Roten de Raronia.**

In nomine Dni, Amen. Anno M. CCCC. VII°, indictione XIV, die XVI mensis junii, in villa de Simplono, in amborum notariorum et testium infrascriptorum presentia propter infrascriptam concordiam fuerunt personaliter constituti nobiles,

Digitized by Google

sapientesque viri, discreti communitatum vallis Ossule, ex parte una, et probi homines communitatum Vallesii, episcopatus Sedun., ex altera. Cum alias fuerit celebrata pax et conclusa inter nobilem et potentem virum Guitschardum de Raronia, ballivum Vallesii pro rever. in Christo patre ac dno dno Guillelmo, Dei et apostolice sedis gratia episcopo Sedun., comite et prefecto Vallesii, cum ejus patriotis omnium et singularum communitatum patrie Vallesii prelibate, ex una parte, et homines et personas partis Speloscie, Domus Ossule, a castro Ranci infra, ex altera parte, ut constat quodam instrumento publico dicte pacis tradito et rogato per Georgium filium Laurentii Pitigori de Diverio notario, anno et indictione presentibus, die XXVII mensis aprilis, in loco de Simplono, remansis ex dicta pace indiscussis, super quibus debatis sedandis per utramque partem fuerunt electi infrascripti, videlicet pro parte hominum communitatis dicte partis Speloscie, dnus Laurentius de Ponte, Jacobus de Lature, Antoniolus Pitigori, Guillelmus de Panenis, Zanolus Bonavie, Bertholetus Albertino, Petrus Consius, Matheus de Cudo, cum pleno mandato, cujus mandati tenor sequitur in hac forma. Pro parte vero communitatum Vallesii, de consensu prelibati dni ballivi Sedun. suarum communitatum totius patrie Vallesii, venerabilis dnus Johannes Monachi licentiatus in legibus, dnus Bertrandus de Grueris canonicus Sedun., nobilis vir Rodulphus de Raronia, Thomas Partitoris de Simplono, Antonius Curto castellanus de Briga, Johannes Curto, Henslinus de Lapide, Wualla Amriedt, cum pleno mandato, cujus mandati tenor sequitur in hac forma. Et volentes prefati dni prefatas partes ad bonam concordiam super predictis debatis de quibus supra fit mentio, ut perpetuo ipsa pax firma permaneat inter ipsas partes, Christi nomine invocato, sedentesque pro tribunali pronuntiaverunt, sententiaverunt et declaraverunt in hiis scriptis, ut infra, quod predicta pax inter ipsas partes cele-

Digitized by Google

brata sit et remaneat firma et valida, perpetue duratura.

Item pronuntiaverunt et declaraverunt quod omnes mercantie cujuscumque generis conduci possint et exportari, prout in dicta pace continetur, hoc excepto quod licitum dicto dno episcopo Sedun. et ejus officialibus unum quod maluerit ex quocumque genere mercantiarum patrie Vallesii transducendarum partis utriusque secure in Lombardia conducere et provehere, quandocumque voluerit et eis videbitur expediens, pace nihilominus in sua roboris firmitate permanente.

Et e converso fieri possit per rever. in Christo patrem et dnum episcopum Novariensem et ejus officiales et homines dicte partis Speloscie quod possint provehere unum quodque genus mercantiarum transitum facientium ex parte Speloscie ad patriam Vallesii, dum voluerint et eis videbitur expediens.

Item pronuntiaverunt et declaraverunt quod homines Vallesii non coarctentur, ut sunt obligati, ad solvendum pedagium de novo in valle Doverii, quod solvebatur ante dictam pacem per dictos homines Vallesii, quam nisi medietatem pedagii solvere teneantur de cetero.

Item pronuntiaverunt et declaraverunt quod robarie, predationes ultro citroque perpetrate et commisse esse debeant remisse, quicte, mutuo condonate et condemnate pro ducentis florenis per partem Speloscie nobili et potenti dno Guitschardo ballivo Vallesii, in proximo festo beati Martini hyemalis, nomine pacis et concordie inter dictas partes perpetue et irrevocabiliter durature, exclusis robariis factis per dictam partem illis de Sausa, et e contra per illos de Sausa ipsi parti Speloscie remanentibus in suspenso decidendis, pacificandis et concordandis arbitrio amicorum per utramque partem eligendorum, casu quo simul pacem fecisse non contigerit de eisdem, pace firma nihilominus permanente.

Item declaraverunt et pronuntiaverunt quod littere et instrumenta illorum de Conziis et aliarum communitatum utrius-

Digitized by Google

que partis in sui roboris firmitate permaneant, prout erant ante presentem diem, presenti concordia non obstante.

Item pronuntiavèrunt et ordinaverunt quod discordia que vertebatur inter prefatos dnos episcopos occasione hominum de Castello remaneat in dispositione et baylia prefatorum dnorum episcoporum, prout alias fuit ordinatum.

Item pronuntiaverunt et declaraverunt quod omnes franchesie, libertates et juridictiones prefatorum dnorum episcoporum et communitatum predictarum partium Speloscie et Vallesii semper et perpetuo permaneant in sui roboris firmitate, quibuscumque pactibus et tractatibus factis non obstantibus.

Item pronuntiaverunt et declaraverunt quod si homines vallis Antigorii a castro Ranci et a dicto castro infra vellent facere guerram in patria Vallesii in aliqua parte, quod illi de parte Speloscie nullum eis prestare teneantur nec debeant auxilium, consilium nec favorem, quinimmo per eorum territoria prohibebunt ne transire possent, nec in ipsorum territorio subsistent pro offendendo alicui vel aliquem de dicta patria Vallesii, et pro posse obviabunt et resistent eisdem ne transitum faciant per eorum territorium causa offendendi illos de patria Vallesii.

Quam quidem pronuntiationem laudaverunt et ratificaverunt ambe partes et promiserunt juramentis suis nomine eorum et communitatum predictarum ad sancta Dei evangelia corporaliter prestitis in manibus notariorum publicorum infrascriptorum, stipulantium et accipientium more personarum publicarum verbo, nomine et ad opus partium predictarum et dictarum communitatum, presentium et futurorum et omnium aliarum et singularum personarum ad quos presens tangit negotium, vel tangere poterit quomodolibet in futurum, ipsam pacem vel concordiam ratam, gratam, firmam et validam perpetuo, irrevocabiliterque tenere, observare et nunquam contra facere vel venire per se vel per alium aliqua

Digitized by Google

causa vel ingenio, de jure vel de facto, nec alicui contraire volenti in aliquo consentire facto, verbo, opere vel consensu tacito vel expresso, quinimo universa et singula, prout superius sunt expressa et accordata, promiserunt ambe partes predicta omnia laudari et confirmari facere, quelibet pars per suam communitatem a se missam, si fuerit opportunum et necesse, per literas fide dignas. De quibus pace et concordia ipse ambe partes, quibus supra nominibus, nobis notariis infrascriptis duo fieri publica instrumenta, unum quodque ejusdem tenoris et substantie sapientum dictaminibus corrigenda quotiescumque fuerit ipsis partibus et ipsarum alteri necessarium et utile, facti substantia non mutata. Ad que fuerunt testes vocati et rogati, videlicet dnus Franciscus de Saliis de Rapia jurisperitus, filius Antonioli Pizigoni, dnus Verini de Verino, Johannes Besoni de Loca nova dicti loci, Ansfilinon de Simplono, dnus Thominus curatus dicti loci Simploni presbiter, Hugo Wialler clericus dni officialis curie Sedun., Michaletus Durandi clericus.

Nos Guillelmus, Dei gratia episcopus Sedun., comes et prefectus Vallesii, laudamus, confirmamus, ratificamus et presentium speciali patrocinio communimus pacem per ballivum nostrum supradictum, nomine nostro et totius patrie nostre Vallesii, prout et quemadmodum in presenti serie continetur. Ad quorum omnium et singulorum majorem roboris firmitatem magnum nostrum sigillum nostre pontificalis dignitatis imposuimus presentibus appendendum. Datum in castro nostro Maiorie Seduni, XX^a^ mensis decembris, anno Dni M. CCCC. VII.

Ego Bartholomeus filius Zanoni Pignerole de Gratia de Diverio imperiali auctoritate notarius, jussu infrascripti Georgii Pitigoni de Diverio, imperiali auctoritate notarii, qui id tradidit et abbreviavit, scripsi et subscripsi.

Ego Johannes Georgius filius Laurentii Pitigoni de la Cresta, imperiali auctoritate notarius, etc.

Digitized by Google

2583

Les frères Pierre et Antoine Imhof cèdent, pour 50 livres, à la commune d'Ulrichen, les droits de cheminage achetés par leur père de ceux de Rudentz.

Sion, 1407, 24 février. — Ulrichen, 1407, 20 juin.

Archives de la commune d'Ulrichen, F. 7. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Notum, etc. quod cum discordia vertebatur inter nos Petrum et Anthonium fratres, filios quondam Hansen in Curia de Vlrichen, actores, ex vna parte, et inter nos communitates dicte ville, reos, ex altera parte, super eo quod nos dicti frafres petiuimus a dictis reis omnia schiminagia et seruicia per quondam dictum patrem nostrum olim empta ab illis de Rudentz[1], prout in priuilegiis nostris inde confectis continetur. Quamquidem dissensionem nos partes predicte, via litigii obmissa, submisimus in arbitrium dni Aniuisii et certorum aliorum amicorum seu arbitratorum a nobis electorum. Qui vero dnus Aniuisii vnacum aliis arbitratoribus pronunciauerunt prout continetur in vna cedula scripta manu Johannis de Lapide clerici, cuius articula magis necessaria nos partes in carta presenti inscribi fecimus. Primo quod nos dicti fratres actores remittere tenemur omnia schiminagia et seruicia ad nos adspectantia, cum omni onere et honore, predicte communitati ville de Vlrichen pro precio quinquagnita lb. Maur. nobis persoluendarum. Item pronunciauerunt quod nos dicti fratres nec bona nostra ad nos ad presens spectantia in dictis schiminagiis et seruiciis minime exinde obligati esse tenemur, ita tamen quod nos dicti fratres et nostri heredes pro dictis schiminagiis et seruiciis annuatim dare tenemur dno episcopo seu mense episcopali Sedun. vnam murmutam seu mus mon-

[1] Voy. t. VI, p. 269.

Digitized by Google

tanam [1], vel quatuor ambrosanas seruicii, vtrum nos voluerimus. Item pronunciauerunt quod nos communitates de Vlrichen supportare et facere tenemur homagium quod de predictis schiminagiis debetur dno episcopo Sedun., ita tamen quod prefatus dnus episcopus accipere debet hominem communem inter nos faciendo ipsum homagium. Quibus sic pronunciatis nos ambe partes nobis retinuimus electionem dictam pronunciationem habendi ratam uel reuocandi infra mensem proximum. Data fuit eadem cedula Seduni, infra stupam dni Anniuisii, die XXIIII mensis februarii, anno Dni M° CCCC°. VII°. Ipso vero mense transacto et vltra nos neuter partium ipsam pronunciacionem inficiebauimus. Quare nos prenominati fratres recognouimus nos dimisisse pro quinquaginta lb. nobis persolutis hominibus communitatis ville seu villagii de Vlrichen omnia schiminagia et seruicia, ut supra continetur. Quibus sic actis nos Hiltheprandus Bero, Johannes Oessiller, etc., nomine nostri ac ceterorum hominum dicte communitatis, promittimus dictis fratribus omnia premissa rata tenere. Inde rogauimus duas cartas fieri consimiles. Actum apud Vlrichen, die XX mensis junii, anno Dni millesimo CCCC° VII°, imperio vacante, Guillelmo episcopante.

Nos Guillelmus Dei gracia episcopus Sedun., comes Vallesii et prefectus, supra scripta, laude et consensu nostri aduunculi Guichardi balliui Valesii, cui bona premissa per nostrum predecessorem extiterant errogata, laudamus et approbamus. Datum in castro nostro Maiorie Sedun., die VIII mensis decembris, anno Dni millesimo CCCC° septimo. Per nos G. S.

Suivent la confirmation de Guichard de Rarogne, à Louèche, le 7 décembre, et celle du chapitre de Sion, à Valère, le 5 novembre 1407.

[1] Marmotte.

Digitized by Google

2584

Accord entre le clergé de Sion et Pierre du Châtelard, seigneur d'Isérables, au sujet des legs faits par Rodolphe et Pierre du Châtelard, archevêques de Tarentaise, pour leurs anniversaires.

Sion, 1407, 20 et 22 juin.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, N° 44.

* Notum, etc. quod cum questio mota foret inter Martinum Garaschodi clericum, velud procuratorem nomine cleri anniuersariorum ecclesie Sedun., actorem, ex vna parte, et nobilem scuttifferum Petrum de Castellario dnum de Asserabloz, reum, ex altera, super eo quod dictus actor petebat a dicto reo retentas XVI annorum quadraginta sol. Maur. annui redditus dicto clero olim legatorum ad pias causas in duabus partibus per reuer. quondam dnos Rodulphum et Petrum de Castellario, archiepiscopos Tharent.[1], super eorum terram et vallem predictam de Asserablo. Ad que petita proponebat dictus reus se non teneri. Tandem tractatibus nobilium et potentium ac sapientium virorum dnorum Petri de Chiurone militis, vicedni Sedun., Petri de Rarognia dni Aniuisii, dnique Perrodi Fabri jurisperiti, Jo. Monachi officialis Sedun. et Bertrandi de Greres canonici Sedun., meique Hugoneti Rychardi, ad talem ambe partes peruenerunt concordiam quod prelibatus reus soluere teneatur dictis anniuersariis quolibet anno dictos XL sol., ita quod pro retentis tocius temporis preteriti sit liberatus pro decim lb. Quam pronunciacionem predicti Petrus de Asserablo dnus et Martinus Garaschodi, procuratorio nomine dicte ecclesie anniuersariorum, laude dnorum Stephani de Ruppe decani Sedun., Johannis Schuelio cantoris, Bertrandi

[1] Voy. Nécrologe de Sion, au 11 janvier et au 22 juillet.

Digitized by Google

de Greres, P. de Bona, Jo. Molitoris, Jo. de Monthouz, Ro. de Ruty, Henrici de Bramberg, Petri in Fabrica et Alberti de Blanchis, necnon capellanorum beneficiatorum in dictis ecclesiis Sedun., dnorum Thome Stralers rectoris altaris sancti Jacobi in ecclesia inferiori, dni Martini Brunardi rectoris sancti Martini, dni Jo. Tracco rectoris altaris seu capelle sancti Pauli, dni Valteri Dargoney, Jo. Ganbyn rectorum altaris beati Jo. in capella beati Theodoli, Girardi Fabri rectoris Corporis Christi in ecclesia Valerie, Johannis Borter rectoris sancti Andree in eadem ecclesia, dni Georgii de Origonibus rectoris altaris sancti Eusebii in ecclesia Valerie, Jo. Panissodi rectoris altaris sancte Crucis extra ecclesiam inferiorem, laudauerunt et approbauerunt. Testes in pronunciacione dnus Johannes de Corsier canonicus Sedun., Anthonius Colery domicellus, castellanus mandamenti de Chiuirione, etc. et in confirmacione Perrodus Mastot janitor porte ferrate castri Valerie, etc. Actum quoad pronunciacionem Seduni, die lune XX junii et quoad laudem in coro ecclesie Valerie die mercuri XXII junii, anno Dni M° CCCC° VII°, imperio vacante, G. episcopante.

2585

Accord entre le curé et les paroissiens d'Ernen, confirmé par l'évêque de Sion.

Ernen, 1407, 10 juillet. — Sion, 1407, 14 octobre.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, N° 44.

* Nos Guillelmus, Dei gracia Sedun. episcopus, comes Valesii et prefectus, notum facimus quod cum coram nobis, jam diu, mota foret inter Jo. Swik de Aragno, Anthonium Zelantbruggen de Willere et Mauricium Holczers de Wald, velud procuratores tocius communitatis de Aragno, actores, ex vna

Digitized by Google

parte, et dnum Clementem curatum de Aragno, reum, ex altera, conquirentes se dicti procuratores de dicto curato et dicentes quod in dicta ecclesia seruienda more solito deficit in pluribus, cuius defectu ipsa ecclesia debito defraudatur diuino officio, videlicet in tenendo duos vicarios, in clericatu faciendo, in petendo mortuaria vltra modum solitum, in oblacionibus, sepulturis et aliis pluribus de causis per dictos actores assertis et oretenus declaratis, de quibus se tenebant a dicto curato pro male contentis. Tandem de dicta eorum discordia arbitrio dnorum Johannis Stockmatter sacriste Sedun., Johannis Molitoris, certorumque aliorum amicorum ad talem ambe partes asseruerunt se coram nobis peruenisse concordiam, tractatam in villa de Aragno die Xª mensis jullii, anno Dni Mº CCCCVIIº, infra ecclesiam beati Georgii, in modum qui sequitur. Primo quod dictus curatus promisit eis tenere in dicta sua ecclesia duos ydoneos perpetuos vicarios pro seruiendo in eadem bene et perfecte, et ibidem prouidere de clericatu optimo per suos vicarios aut altaristas seu alios clericos, prout consuetudo ecclesie requirit. Item quod pro mortuariis, ad eius vitam tantum, recipere non debeat nisi duodecim. sol. ; ipso mortuo, reseruatum sit jus cuilibet parti petendi et deffendendi de eo quod ambe partes docere poterunt. Item pro oblacionibus in sepulturis funerum facere promisit dictus curatus secundum quod fuit ab antiquo consuetum, videlicet quod pro vna candela valente obulum, soluatur obulus, et denario valente soluatur denarius, exceptis funeribus alienis de extra parrochiam. Luminaria vero pro illumando altaria dicte ecclesie factura remaneant secundum consuetudinem ab antiquo obseruatam. Item si quis offerat magnam candelam uel paruam in dicta ecclesia, arbitrio dicti curati remaneat ibidem conburenda usque ad finem candele combustionis. Item de premiciis concessit quod accipi debeat vnus manipulus, quantum communiter potest ad singulare

Digitized by Google

stramen ligare, prout consuetum est. Item de matrimonii desponsacionibus recipiat curatus XIIII den. et infra ad misericordiam curati. Item consensit dictus curatus quod ipse habeat vnum nuncium qui portet nolam et vadat cum sacerdote ad communicandum infirmos omni tempore, yeme et estate. Item consensit pro lampadibus manutenendis obseruetur per eum consuetudo eius ecclesie ab antiquo approbata. Item contentatur curatus facere cereum magnum in vigilia festi Pasche ad reconciliandum sacrum fontem suis propriis sumptibus, saluo adiutorio suorum parrochianorum, si de eorum gracia voluerint adiuuare. Item contentatur curatus califacere stupam suam in yeme in domo cure pro mulieribus venientibus ad baptismum pro baptizandis pueris cum catechumeniis, prout alias extitit consuetum. Item alia omnia facere promisit dictus curatus que de jure et laudabili consuetudine ecclesie sue facere tenetur ; et dicti procuratores promiserunt facere dicto curato et eius ecclesie soluere et facere ea que debent et consueuerunt. Item contentus fuit dictus curatus quod non petat mortuaria a personis quibus ob deffectum etatis non ministratur sacramentum eucharistie. Que premissa omnia concordata suplicauerunt nobis et patrono dicte ecclesie, videlicet dno Guillelmo Barberii canonico Sedun., confirmare dignaremur. Ad quorum instanciam dictam concordiam, in ea parte qua fungimur, laudamus et approbamus, presentibus dnis Johanne Stockmatter sacrista Sedun., Jo. Molitoris, Rodulpho de Ruty, Guillelmo Barberii, canonicis Sedun., dno Jo. Monachy licenciato in legibus, officiali curie Sedun., meque Hugoneto Rychardi. Datum Seduni, die XIIII mensis octobris, anno Dni M° CCCCVII°.

Hug. Rychardi.

Digitized by Google

2586

Pierre Fabri s'engage à payer douze livres à cause de l'incendie du clocher de l'église de Sion, dont il était le gardien.

Sion, 1407, 28 octobre.

Archives de Valère, Registrum Hugoneti Rychardi, N° 44.

* Notum etc. quod cum questio mota esset inter ven. capitulum Sedun., actores, ex vna parte, et Petrum filium naturalem quondam Johannis Fabri de Chamon clerici, reum, ex altera, super eo quod dicti actores petebant emendam a dicto reo de combustione campanilis et campanarum ecclesie cathedralis, sua culpa et in eius custodia combustarum, secundum facultatem bonorum dicti rei, usque ad valorem mille flor. et ultra. Ad que respondebat et deffendebat quod non fuit bonis gratibus suis, sed casu fortuito, cui resistere non potuit, sed dolens multum fuit et iratus de ipso dampno, dicens quod si soluendo esset, libenter ad emendam perueniret, sed quia nichil se habere asserebat et se esse totaliter pauperem et inopem, merito supplicauit dictis dnis de capitulo, ut ipsum misericorditer habere dignarentur ellemosinaliter excusatum, offerens se secundum facultatem bonorum suorum ad emendam condignam velle peruenire ad eorum misericordiam. Tandem considerata eius inopia, ad talem cum eodem peruenerunt concordiam, videlicet quod ipse reus soluat dicto capitulo nomine emende duodecim lb. Maur., et pro tanto sit liberatus ab omni dampno et offensa ex causa combustionis predicte et pro tanto remaneat in dicti capituli bona gracia et amore, sicut erat ante euentum. Testes nobilis vir et potens Petrus de Rarognia dnus de Aniuisio, Perrodus Fabri de Sancto Mauricio jurisperitus et Hugoninus Rychardi qui, etc. Actum Seduni, die XXVIII mensis octobris, M° CCCC VII, imperio vacante, G. episcopante.

Digitized by Google

2587

Antoine de la Rochiz, donzel, vend à Perret de la Chapelle les hommes et la juridiction qu'il possède à Veysona.

Sion, 1408, 10 mars.

Liber instrumentorum de Seduno, Bramosio, etc. f. 148 verso.

* Anno Dni M° CCCC° VIII°, inditione prima, die X mensis marcii, Seduni, in domo heredum Janini Odini, Anthonius de la Rochiz domicellus, burgensis Contegii, vendidit Perreto de Capella de Ayent domicello pro viginti duabus libris Maur. omne dominium meri et mixti imperii, jurisdictionemque, homines feudatarios, ligios, talliabiles et non talliabiles cum omni jurisdictione feudorum planorum, ligiorum, talliabilium et non talliabilium et cuiuscumque servitutis existentium, quos idem Anthonius habet super totum territorium et baroniam de Vesona, vnacum seruiciis, placitis, talliis, freseriis quoquomodo prouenientibus ex hominibus et subditis dudum suis ex parte Johannis de la Rochiz patris ipsius venditoris et Hogonis fratris ipsius Johannis et Francesie eorum matris et Perne sororis dicte Francesie. Quam venditionem idem Anthonius promisit contra omnes garentire pro omnibus inde debitis mense episcopali Sedun. solvendis. Testes : Franciscus de la Rochiz, frater dicti Anthonii, Martinus Charber de Ayent, Vullermetus Fragnieri de Vesona et ego Martinus Ruphi de Ormona, ciuis Sedun., clericus, auctoritate imperiali notarius, etc.

Digitized by Google

2588

La commune d'Ulrichen nomme un représentant chargé de prêter hommage à l'évêque de Sion pour les cheminages de ce lieu.

Ulrichen, 1408, 6 mai.

Archives de la commune d'Ulrichen. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Anno natiuitatis Dni M° CCCC° VIII°, indicione prima, die VI mensis maii, in villa de Ulrichen. Pateat vniuersis prout homines et communitates dicte ville de Vlrichen emerunt schimagia et seruicia in volgaro Lantherrendiensta, etc. [1]. de quibus ipsa communitas vnum homagium dno episcopo Sedun. tenetur, ipsa vero communitas elegit Johannem Moeglin de Vlrichen, per vitam eiusdem, in hominem faciendo pro ipsa communitate ipsum homagium, ipso Johanne presente et cum laudacione Karoli et Ruedini filliorum suorum per vitam suam stipulante dictum homagium, et hoc pro precio viginti lb. Maur sibi persolutarum, ac eciam promittente bona fide sua loco juramenti prenominatum homagium cum onere et honore cognoscere, facere et expedire per vitam suam, quocienscumque necessarium fuerit, aut requisitus fuerit per dnum episcopum. Et est conuentum inter eos quumcumque dicta communitas emeret vnam lb. seruicii perpetui, tunc ipsa communitas et sui recuperare possunt viginti lb. super bonis ipsius Johannis et tunc annuatim habendum dictam lb. seruicii per ipsum Johannem, dum vitam duxerit in humanis, et post vitam ipsius Johannis ad opus illius persone recuperandum qui tunc pro tempore esset ad cognoscendum dictum homagium. Item si ipsa lb. seruicii non debetur, tunc tantum dicte viginti lb. recuperari possunt de bonis dicti Jo-

[1] Voy. N° 2583.

Digitized by Google

hannis et post vitam eius, semper ad opus istius persone facientis dictum homagium. Ego Thomas de Rodano de Rekingen, clericus, etc.

2589

Concession en emphytéose faite par Jeannette d'Anniviers, dame de Granges, en faveur d'Aymon Archiour.

Granges, 1408, 18 juin.

Archives de la famille de Torrenté, copie du XVIe s.

* Anno Dni M° CCCC° VIII°, indicione prima, die XVIII mensis junii, in castro de Granges, nobilis Johanneta de Aniuesio, dna dicti castri, Edduardusque eius filius abbergauerunt et in emphytheosim perpetue tradiderunt Aymoni Archyour de Lucx, parrochie de Ayent, quamdam peciam prati sitam in territorio de Ayent, in loco dicto prato Walant, iuxta viam tendentem in alpem de Duex ab oriente et juxta torrentem de la Larseta ab occidente ; item vnum casale domus situm in platea de Ayent, subtus lo beyz tendens versus pratum de Fontanna, vna cum terra ante et retro dicti casalis ; item casamentum vnius folon situm in territorio de Ayent, in loco dicto en Champouz, juxta torrentem publicum tendentem uersus Boulys ab occidente, et hoc pro viginti sex sol. et octo den. Maur. nomine intragii solutis et pro decem octo den. vsagii annuatim. Item in emphitheosim concesserunt dicto Aymoni quamdam peciam terre, prati et campi cum domo infra sita, sitam in territorio de Ayent, en Hozanna, juxta saxum torrentis Crues ab oriente, pro decem sol. nomine intragii et tribus sol. Maur. redditus annui. Ego Johannes Galesii, notarius, etc.

Digitized by Google

2590

Testament de Jaquemette de Ternant, veuve d'Aymon, vidomne de Martigny, et épouse de Jean de Marrignyer.

Martigny, 1408, 19 juin.

Archives de la famille Ambuël, à Sion. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Anno Dni millesimo CCCC° octauo, indicione prima, die XIX mensis junii, in villa Martigniaci, in domo heredum Aymonis vicedni Martignacy, constituta nobilis mulier Jaquemmeta de Ternant, vxor Johannis de Marrignyer domicelli, que quidem testamentum suum in hunc modum facere procurauit. Sepulturam suam elegit in cimisterio ecclesie B. V. M. parochie Martigny, in tomba in qua fuit sepulta Guicharda vxor Johannis de Villeta domicelli, cui ecclesie legauit quinque sol. Maur. semel. Item vult quod in eius sepultura et septimo (adsint) tresdecim capellani misas celebrantes et quod dentur cuilibet sacerdoti octodecim den. Item legauit confratrie Sancti Spiritus parochie Martigny viginti sol. semel pro emendo vnum bisset siliginis redditus. Item hospitali Beati Theodoli parochie Martigny decem sol. semel pro emendo vnam quartanam siliginis redditus. Item Johanni de Marrignyer viro suo carissimo terciam partem omnium bonorum suorum mobilium. Item eidem omnia bona per ipsam acquisita, cum dotis augmento et aliis donacionibus sibi testatrici per Aymonem vicednum, quondam primum virum suum, factis cum honore et onere. Item Grimeto et Gabrieli, liberis naturalibus dicti Johannis viri sui, cuilibet ipsorum quinquaginta flor. auri boni semel. In ceteris bonis suis instituit sibi heredem suum vniuersalem Johannem de Ternant, fratrem suum. Testes : dnus Mermetus Moster canonicus Montis Jouis, dnus

Digitized by Google

Andreas de laz Tramblerea, dyocesis Eduensis, Johannes Vulliod, Johannes Bierrioz junior, etc., et ego Anthonius de Lit de Martigniaco, notarius, etc.

2591

Les foires accordées à la commune de Martigny se tiendront à Martigny-le-Bourg.

Martigny, 1408, septembre.

Collection Tavernier.

In nomine Dni Amen. Anno Dni millesimo (quater) centesimo (octauo), indicione prima cum eodem anno sumpta, et die.....[1] mensis septembris in burgo Martigniaci, infra domum heredum Aymonodi ouz Clert, coram me notario publico et testibus infrascriptis, per hoc presens publicum instrumentum cunctis appareat euidenter quod cum illustris princeps dnus noster dnus Amedeus Sabaudie comes modernus, seu dna nostra dna Bona de Borbonio, Sabaudie comitissa, tutrix ipsius dni nostri comitis Sabaudie, quod dederint et concesserint quamdam libertatem communitati et mandamento Martigniaci duas nundinas tenendi bis in anno in dicto loco Martigniaci, prout in littera prefatorum dni ac dne plenius continetur, datas Chamberiaci, die vltima mensis jullii, anno Dni millesimo tercentesimo nonagesimo secundo[2], et cum talis libertas sit generalis omni communitati dicti loci Martigniaci, hinc est quod die presenti Joannes Berthex notarius, scyndicus, vt asserit, ville Martigniaci, Perrussodus de Pedemontis et Perrussodus Buygier, scyndici, ut asserunt, villagii de Charat, Perrodus de Campis et Joannes de Fey, scyndici, vt asse-

[1] En blanc dans la copie.

[2] Voy. t. VI, p. 392.

Digitized by Google

runt, de Raspis, Girodus de Fonte et Perrodus du Chabloz, consiliarii ipsius villagii de Raspis, vt asserunt, Perrodus de Layaz, syndicus villagii de Brocard, et Vulliermus Delict, scyndicus, vt asserit, villagii de Rauoyriz, non vi, non dolo, non metu ad hec inducti, sed scientes, prudentes et sponte, considerantes quoque et attendentes, nominibus suis et scyndicariorum suorum villagiorum, vt supra, quod nundene teneri debent in loco consueto teneri forum, ac ex eorum certis scientiis et spontaneis voluntatibus moti elegerunt, constituerunt et ordinauerunt ipsas nundenas teneri in burgo Martigniaci bis in anno, scilicet in omni festo sancti Luce et omni festo sancti Barnabe, durantes per tres dies, vnacum omni onere et honore dictarum nundenarum, de uoluntateque et consensu Petri de Martigniaco et Reymundi Bruneti, scyndicorum burgi Martigniaci, vt asserunt, presentium, stipulantium et recipientium nominibus suis et omnium aliorum communitatis dicti burgi Martigniaci et suorum, et hoc pro sexaginta duobus flor. auri semel, quolibet flor. valente sex sol. et nouem den. Maur., per dictos Petrum de Martigniaco et Reymondum Bruneti persoluendis. Promittentes, etc. Renunciantes etc.

Et ego Martinus Pelleryn, etc.

2592

Les communes du Vallais nomment Guichard de Rarogne capitaine général du pays pour une année.

1408

Collection Torrenté.

Copia litteræ institutionis balliuatus Guychardi de Rarognia.

In nomine Dni, Amen. Pateat vniuersis presentium tenorem inspecturis, cum communitates Vallesii et vniuersitas gentium de parrochiis de Leuca, de Castellione, de Liecht, de Raro-

Digitized by Google

gnia, de Vespia, de Narres, de Morgia, de Aragnon et de Conches, habita prius deliberatione diligenti inter vulgum et populares cuiuslibet parrochie prædictæ, publice in cancellis denunciatis, certos suos ambassiatores et nuncios dictæ communitatis conjunctim et insolidum, erroribus futuris, mediante auxilio diuino, obuiandum terræ Vallesii incumbentes, cum plenitudine potestatis super materiis infrascriptis exequendi atque officium exequendi et mancipandi, destinauerunt ad consilium ad villam de Brüga, videlicet de parrochia de Conches fuit talis et talis et sic de aliis parrochiis, et quam plures alii probi hominès de sapientioribus et valentioribus a dictis communitatibus missi ad dictum commune consilium cum omnimoda potestate. Sane dicti prenominati certi nuncii et ambassiatores, vigore potestatis a dictis communitatibus ipsis concessa, necnon vniuersitates communitatum predictarum de idonea, idiomate, industria ac probitate viri nobilis ac potentis Guychardi de Rarognia dni Aniuisii, tenore presentium constituerunt et creauerunt capitaneum generalem cum omnimoda potestate totius terræ Vallesii spacio vnius anni tantum, tribuentes sibi authoritatem et facultatem pleniorem judices et officiarios in cunctis districtibus dictarum parrochiarum constitui et destitui, necnon et vniuersis causis et effectibus terram Vallesii tangentes de consilio electorum et eligendorum ab ipsis communitatibus perfrui, sic tunc electorum et eligendorum consilio ageretur tam in guerra, deffensione patriæ, plectando causas et querimonias coram ipso ventilandi, siue aliis materiis quouis colore rutilantes, quod de huiusmodi gestis ipse communitates et singulares personæ contentari debeant et teneantur, nec dictus capitaneus vel heredes sui pariter et bona de cætero conveniri vel quomodolibet perturbari valeant nec debeant, imo fore quieti et absoluti.

Le reste manque.

Digitized by Google

Quoique ce fragment d'acte ne soit pas daté, nous croyons qu'on peut le placer en 1408; c'est en cette année que Guichard aurait été aussi nommé capitaine par l'évêque, d'après une indication du P. Furrer (*Urkunden*, p. 172 et XIV). Nous le reproduisons parce qu'il montre les prétentions des patriotes à intervenir dans la nomination du capitaine.

2593

Remise faite par Amédée VIII, comte de Savoie, aux hommes de la majorie de Daillon.

Chambéry, 1409, 2 mai.

A.-J. de Rivaz. Opera hist., XIV, 41, ex arch. Contegii.

Nos Amedeus comes Sabaudie notum facimus tenore presentium universis quod, quia dilectus noster Johannes de Arculingio, procurator Chablasii et Gebenn., commissariusque et receptor extentarum nostrarum castellanie Contegii, dicebat et proponebat vice nostra adversus homines et habitatores majorie de Daillon, videlicet villagiorum de Daillon, de Herdes, de Primplo et de Avens et etiam villagii de Sinsina, quod ipsi homines seu quam plures eorum vendiderunt, donaverunt, permutaverunt et aliis multis modis et contractibus inter se unus alteri alienaverunt quam plures res ipsorum, hereditates, res et bona diversis pretiis et quantitatibus de nostris feudo seu emphytheosi moventes, absque eo quod ipsi homines seu multi eorum se laudari et revestiri per nos seu castellanum nostrum Contegii non fecerint, requisierint de contractibus antedictis et quod laudes et vendas ex dictis contractibus contingentes non persolverint, quodque infra tempus debitum et eis prefixum per dictum nostrum commissarium in manibus eiusdem non recognoverint et specifice declaraverint res et bona que tenent a nobis, penas, mulctas et banna sibi propter hoc per dictum commissarium impositas committendo. Quorum occasione dictus procurator et commissarius noster

Digitized by Google

dicebat et asserebat vice nostra hereditates, res et bona predictas et predicta nobis esse commissa et exscheyta et dictos homines propter hec quam plurimum molestabat. Ex quibus causis dicti homines nobis fecerunt humiliter supplicari, ut super premissis cum eisdem agere gratiose et misericorditer dignaremur. Nos igitur habita relatione super hiis fidedigna, considerantes quod homines et habitatores dictorum villagiorum sint in loco limitropho situati et propter guerras Vallesii temporibus retroactis grauati variis modis et oppressi fuerint, volentes ideo ipsos homines favorabiliter tractare, ut ad nostra et nostrorum beneplacita in futurum ferventius animentur, pro nobis et nostris successoribus, omnes commissiones et excheytas et jura ipsorum que et quas in dictis hereditatibus, rebus et bonis petebamus, petereque et habere poteramus et debebamus ex causis supradictis et aliis quibuscumque usque ad diem presentem, penasque, mulctas et banna predicta dictis hominibus et eorum singulis, quantum ad singulos eorum spectat, etiam in hiis omnibus et singulis que in manibus dilecti commissarii nostri extentarum et recognicionum nostrarum mandamentorum nostrorum Contegii et Saillionis Hugoneti de Meyres per nos novissime ad hoc deputati, ipsos homines, personas et habitatores ad opus nostri recognoscere contigerit, remittimus, cedimus et quittamus per presentes eisdem hominibus, personis et habitatoribus pro se et suis requirentibus omnes dictos contractus quantum ad singulos eorum pertinet, laudantes et confirmantes, ipsos investientes et retinentes de hereditatibus, rebus et bonis supradictis sub homagiis, serviciis, servitutibus, tributis et usagiis nobis debitis super eisdem, et salvis nobis et nostris directo dominio in ipsis hereditatibus et bonis cum ceteris nostris aliis juribus ex quibuscumque aliis causis in premissis, cum alterius ratione. Pro quarum commissionum, laudumque et vendarum atque bannorum et penarum remissione et quittatione a dictis

Digitized by Google

hominibus septem viginti flor. auri veteres boni ponderis confitemur habuisse et recepisse manu dilecti thesaurarii nostri Sabaudie generalis Jacobi de Fiscilliaco, qui de ipsis nobis computare debebit. Mandantes tenore presentium castellano Contegii, ceterisque officiariis et commissariis nostris, presentibus et futuris, vel eorum loca tenentibus, quatenus nostras presentes litteras et omnia in eis contenta dictis hominibus et eorum singulis firmiter attendant et observent, nichil in contrarium facientes. Datum Chamberiaci, die secunda mensis maii, anno Dni M.CCCC. nono.

Redd. litteras portitori.

Humbertus de Vico, secretarius.

Per dnum presentibus dnis
Guichardo Marchiandi,
cancellario Sabaudie,
Humberto bastardo de Sabaudia et
Hugonardo Chaboux.

Quam quantitatem florenorum ad XIIII habui.

J. de Fiscilliaco.

R. est VII^{xx} flor. b. p.... XIIII.

Deux sceaux pendants.

2594

Martin Episcopi est ordonné acolythe.

Sion, 1410, 15 février.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Nos frater Franciscus dictus Valens, ordinis Fratrum Minorum, diuina prouidencia Garden. episcopus, gerens vices pro reuer. in Christo patre et dno dno Guillelmo, eadem prouidencia Sedun. episcopo, notum facimus vniuersis et singulis tam

Digitized by Google

presentibus quam futuris quod die sabbati IIII^or temporum post cineres, quo nos ordines sacros in ecclesia cathedrali Beate Marie Sedun., in ecclesia Beati Michaelis in eadem ecclesia fundate, celebrauimus, Deo dante, de ipsius dni Guillelmi licencia et mandato, qua die per nos fuit Martinus Episcopi de Vex clericus, rector altaris beati Nicholai in ecclesia Vallerie, in acolitum promotus et ordinatus. Datum sub sigillo nostro quo vtimur in hac parte, die XV mensis februarii, anno Dni MCCCCX°.

2595

Réparation de la chapelle de Saint-Théodule.

Sion, 1410, 31 mars.

Archives de Valère, Registrum Francisci de Origonibus, N° 47.

Anno Dni M°CCCC°X°, die vltima mensis marcii, in praleto castri Valerie, ven. viri dni Johannes sacrista et Bertrandus de Greres, laude et consensu aliorum dnorum ibidem presentium, dederunt et concesserunt fabricam ad reparandam capellam beati Theodoli ven. viris dnis Johanni de Bona et Johanni Molitoris, canonicis Sedun., cum onere ad recuperandum et exigendum questam factam super dicta reparacione fienda et omnia faciendum, etc. Dni canonici presentes Luquinus et Ste. decani. Jo. cantor, G. Barberii, Jo. de Monthoz, Rod. de Ruthy, Petrus in Fabrica, Henricus de Bramberg, Batholomeus Streler. Testes magister Franciscus magister musice, Hu. Durandi, Jo. Panissodi capellani et plures alii.

Franc. de Horigonibus.

Digitized by Google

2596

Réclamations de Guillaume de Rarogne, évêque de Sion, contre Pierre de Chevron, vidomne de Sion.

(1410?)

Liber instrumentorum de Seduno, Bramosio, etc. f. 134.

* Notum, etc. quod cum dnus Petrus de Chiurone miles, vicednus Sedun., teneatur episcopo Sedun. et eius mense episcopali in vno homagio ligio pro vicedominatibus de Seduno, de Sirro et de Vespia, pro quo homagio faciendo fuit requisitus per dnum Guillelmum, episcopum Sedun., comitem Vallesii et prefectum, prelibatus dnus Petrus miles in presentia prelibati dni episcopi confessus est et recognouit, assentientibus nobilibus scutiferis Petro et Roleto de Chyurone, fratribus, filiis dicti militis, se esse pro premissis vicedominatibus hominem ligium et fidelem etc. vt sequuntur Petrus[1]....

Primo petit dnus episcopus sibi fieri homagium debitum pro vicedominatu Sedun. vnacum commissione feudi non prestiti, simul et tributa, seruicia, vsagia, placita inde pro ipso homagio debita.

Item petit reddi computum de bannis et aliis obuentionibus commissis et prouentis a tempore concordie dudum celebrate cum Guichardo predecessore suo, quas estimat ad mille flor., saluo legali computo.

Item petit aliud homagium sibi debitum pro senescalia Sedun. cum commissione eiusdem, seruitia inde debita pro eodem.

Item petit homagium pro feudo de Rarognia et rebus existentibus de eodem et quas tenent in loco Rarognie cum placitis, commissione eiusdem.

[1] Quelques lignes en blanc.

Digitized by Google

Item petit viridarium situm subtus Valeriam, juxta iter publicum, pro quibus eidem dno debentur III sol. seruicii cum placito, commissis et excheitis[1].

Item petit sibi solui VI lb. cere et V sol. redditus pro vinea de Rarognia de toto tempore predecessoris dni.

Item petit super insula de la Berny XII d. seruicii cum tribus sol. placiti, existentes de feudo homagii ligii simul et commissionem.

Item petit omnimodam jurisdictionem, merum et mixtum imperium apud Rarogniam.

Item petit III lb. pro quadam compositione facta cum dno Ay. episcopo et cum vicedno Petro Sedun., de quibus sunt fideiussores plures persone de Seduno[2].

Item petit VI lb. seruicii de feudo homagii ligii super quatuor modiis silliginis V sol. placiti, qui debentur apud.... Husen et similiter III mod. siliginis, V sol. placiti super prata et campos in die Neygen apud Stu.... Husen, et super III lb. super vna vinea que vocatur Frou Vimgarto apud Vu Husery.

Item XX sol. seruicii super vno prato sito apud Vespiam juxta vicum dictum Ottengasse, quod pratum fuit quondam.... carpentatoris de Indertzhusern.

Quoiqu'il ne soit pas dit dans le texte même à quel Guillaume, évêque de Sion, se rapporte le présent document, nous croyons qu'il s'agit de Guillaume V de Rarogne et que le document se rattache à celui qui suit. En voici la raison. Le vidomne Pierre de Chevron eut trois fils : Jean, qui testa en 1406 et mourut avant 1410, comme le prouve le document suivant, Pierre et Rolet. Or ces deux derniers paraissent seuls dans le présent acte ; si Jean eut encore vécu alors, il eut dû donner son assentiment comme ses frères, l'acte est ainsi postérieur à sa mort et ne peut se rapporter qu'à Guillaume V.

[1] En marge : pro vxore sua.

[2] En marge : pro vxore sua.

Digitized by Google

2597

Pierre de Chevron, vidomne de Sion, prête hommage à l'évêque de Sion pour les vidomnats de Sion, de Sierre et de Viège.

Sion, 1410, 10 avril.

Liber instrumentorum de Seduno, etc. f. 6 verso.

* Nobilis et potens vir dnus Petrus de Chyurone miles, vicedominus Sedunensis, publice recognouit, presentibus et consentientibus nobilibus scutiferis Petro et Roleto de Chyurone fratribus, filiis dicti militis, se esse hominem ligium et fidelem dni Guillielmi, Sedun. episcopi, comitis Vallesii et prefecti, pre ceteris aliis dominis et inde se tenere in feudum homagii ligii nobilis a dicto dno episcopo tres vicedominatus de Seduno, de Sirro et de Vespia, cum eorum antiquis juribus atque nouis, in augmentum feudi sibi dati per Edduardum episcopum, et fidelitatem debitam fecit pro vicedominatibus predictis et juribus eorum antiquis pre ceteris aliis dnis, salua fidelitate comitis Sabaudie, de gracia speciali sibi concessa, dum vixerit idem dnus Petrus, non obstante quod dictum homagium alias de precepto dicti militis vel eius nomine factum fuerit per nobilem quondam Johannem de Chyurone filium suum in manibus bone memorie dni Guillielmi, Sedun. episcopi, predecessoris mediati dni episcopi antedicti. Quibus sic actis prelibatus dnus episcopus de dictis vicedominatibus ipsum dnum Petrum per traditionem ensis sui euaginati inuestiuit. Ceterum cum pro parte ipsius dni episcopi proponeretur dictum militem fore astrictum eidem dno episcopo ad quoddam aliud homagium ratione senescalcie Sedun., quod homagium implicite cum predicto per eum dicitur facere non posse, prout fuit propositum, hinc est quod dictus miles voluit dictum homagium pro ipso reddi debere per nobilem Petermandum

Digitized by Google

de Chyurone juniorem filium quondam nobilis scutiferi Joannis de Chyurone, filii dicti dni Petri, ex consideratione alterius prioris homagii jam alias per ipsum Joannem facti; verum quia dictus Petermannus nondum reperitur pro dicto homagio reddendo annos sue etatis debite compleuisse, eapropter idem dnus episcopus ipsum homagium ipsi dno Petro nomine suo et dicti Petermandi spacio septem annorum a die date presentium inchoando, intra quod tempus dictus Petermandus legitimam etatem habeat, faciendum ipsum homagium (concessit) et hoc pro vno nyxo sufferte annualis nomine seruicii.

Testes: nobiles et potentes viri Petrus de Rarognia dnus Anniuisii, Petrus et Roletus de Chyurone fratres, filii dni Petri, Joannes Monachi licenciatus in legibus, officialis curie Sedun., dnus Joannes Stokmatter sacrista Sedun., Bertrandus de Greres canonicus Sedun., Nycoletus Cauelli notarius publicus, Anthonius Collerii domicellus, castellanus, alias de Brandon, Chiurionis, Anthonius de Platea domicellus, etc. Actum Seduni, in domo habitationis prelibati dni Anniuisii, in aula sua, die decima mensis aprilis, anno Dni M°CCCCX, imperio vacante, Guillielmo secundo episcopante.

2598

Accord entre l'évêque de Sion, d'un côté, et Jeanne d'Anniviers, veuve de Jacques Tavelli, et ses fils, de l'autre, au sujet du fief de Granges.

Sion, 1410, 20 mai.

Archives de la ville de Sion, cahier intitulé *Liber Albi*.

* Notum sit quod anno Dni millesimo quatercentesimo decimo, indicione tertia et die vigesima mensis maii, personaliter constitutis dno Guillelmo, episcopo Sedun., prefecto et comite Vallesii, ex vna parte, et Edduardo Tauelli suo et procuratorio nominibus Johannete de Anniuisio matris sue, dne

Digitized by Google

castri Grangiarum, relicteque Jacobi Tauelli eius fratris (l. patris), absentis, ex altera. Orta controuersia inter partes predictas super eo quod procurator phiscalis dicti dni episcopi dicebat quod dicti Johanneta, Guichardus et Eduardus tenebant bona Perrodi de Morestello, habitatoris Grangiarum quondam, que tenebat in feudum sub homagio ligio a mensa episcopali Sedun., existentia ab aqua Morgie Contegii superius, et etiam que Richardus filius Ludouici de Vineis tenebat. Que quidem bona asserebat excheuta, commissa et jure pleni dominii pertinere eidem dno episcopo, pro eo quia tum dnus Eduardus de Sabaudia, episcopus Sedun. quondam, tempore sue promotionis reperisset dicta bona vnita fuisse dicte mense episcopali et subsequenter contra juris dispositionem illa in feudum dederit Philippo de Puypone sub homagio ligio salua fidelitate quam idem Philippus debebat dnis Camere [1], jura dicte ecclesie indebite alienando, et postmodum dictus Philippus dicta bona vendidit Jacobo Tauelli [2], de quibus sufficienter retentus non fuit, vt asserit idem procurator, licet per prefatum dnum Eduardum dicta emptio laudata fuerit, cum concessione sufferte dicti homagii pro seruicio duarum pernicium annis singulis dandarum. Cuius sufferte pretextu apparebat dictum dnum Eduardum episcopum jura ecclesie predicte diminuisse, quod facere non poterat obstante juramento per eum in principio assecuti predicti, et etiam juramento per prefatum dnum Eduardum episcopum in Contegio prestitum nobili Petro de Rarognia, tum et aliis causis. Aduersus que pro parte dicte Johannete dne Grangiarum, Guichardi et Eduardi liberorum suorum oppositum fuit dictum dnum Eduardum episcopum, attento quod dicte res erant illius conditionis que consueuerant ab antiquo dari in feudum et teneri per vassallos de feudo mense episcopalis predicte licite, potuit dictas res in feudum dare ; deinde dictum Jacobum Tauelli quondam dicta bona

[1] Voy. t. VI, p. 108. — [2] Voy. t. VI, p. 157.

Digitized by Google

legitime acquisiuisse, de qua emptione laudatus fuit et retentus atque inuestitus per prefatum dnum episcopum, et pluribus aliis rationibus. Quibus premissis prefatus dnus episcopus modernus, de consilio potentum et nobilium virorum Petri de Rarognia dni Anniuisii, aui sui paterni, necnon Guichardi eius filii et patrui dicti dni episcopi et balliui patrie Vallesii et quorumdam aliorum consiliariorum, consideratis fiducialibus seruiciis per dictum Jacobum quondam et per dictos eius liberos olim prestitis ad vtilitatem predicte ecclesie, pro se et suis successoribus dictam Johannetam, necnon predictos Guichardum et Eduardum Tauelli de bonis predictis feudalibus retinet et inuestit per traditionem vnius cultelli sub homagio ligio dicto dno episcopo prestando. Concedens vlterius suffertam prestandi dictum homagium per decem annos futuros pro vna pernice quolibet anno. Et hoc pro tercentum florenis pp., quos prefatus dnus episcopus habuisse confitetur. Actum Seduni, ante domum predicti nobilis Petri de Rarognia, presentibus dnis Johanne Monachi, Henrico de Flumine licentiato in legibus, dno Bertrando de Geres, canonico Sedun., nobilibus Richardo de Duyno, Amedeo de Lyvrone et Johanne Barbery de Aquiano not. et Petro de Verneto not.

2599

Le comte de Savoie confirme provisoirement Perrod Fabri et Jean dans la possession du vidomnat et de la majorie de Monthey.

Thonon, 1410, 23 mai.

A.-J. de Rivaz. Opera histor. XIV, 45, ex archivo reipublice Vallesiane.

Significatur pro parte Perrodi Fabri vicedogni Montheoli et Johannis majoris Montheoli, fidelium vestrorum, quod proclamatum est per familiarem curie Montheoli quod nullus, exceptis officiariis vestris, exerceat aliquod officium jurisdictionis

Digitized by Google

infra dictam castellaniam sine vestri licentia, quousque docuerit de potestate quam habet jurisdictionis exercende infra castellaniam predictam. Et quia prefati vicedognus et major in modicis et parvis casibus habent jura aliqua exercendi in dicta castellania, de quibus fuerunt et sunt in quasi possessione, tam ipsi quam eorum antecessores spatio tanti temporis quod de contrario hominum memoria non existit, et pro quibus vobis tenentur ad fidelitatem ligiam et s.... s.... dnus in his que tenent a vobis et ipsa possidere censemini mediante eorum persona. Idcirco pro parte quorum supra vobis humiliter supplicatur, quatenus jubere dignemini dictos vicedognum et majorem tueri in possessionem rerum in qua sunt et fuerunt jurium officiorum vicedognatus et majorie ante dicte, non obstante proclamatione predicta, que dicitur facta nomine vestro de mandato Thome de Rippa, non exhibito aliquo mandato a vobis emanato. Prefatus etiam Perrodus de dicto vicedognatu quod sibi pertineat docet per litteram quam exhibet coram vobis.

Amedeus comes Sabaudie dilecto castellano nostro Montheoli, seu ejus locum tenenti salutem. Visa supplicatione presentibus annexa et ejus attento tenore, visis etiam quibusdam litteris patentibus illustris bone memorie dne Blanchie de Sabaudia, dne Montheoli, advuncule nostre carissime, ejus sigillo impendenti sigillatis, per quas dicta dna Blanchia mandabat Johanni Patrici, tunc castellano dicti loci Montheoli, quod dnum Perrodum Fabri supplicantem induceret in possessionem vicedognatus castellanie Montheoli eidem concessi per Johannem de Columberio quondam, quodque investituram dicti vicedognatus et suarum pertinentiarum eidem concederet, ab eodemque homagium et fidelitatem inde reciperet, ut in dictis litteris plenius videtur contineri, tibi igitur precipimus et mandamus expresse quatinus visis presentibus

Digitized by Google

dictum dnum Perrodum Fabri et suos deputatos possessione, juribus et exercitio dicti sui vicedognatus officii et suarum pertinenciarum et appendiciarum quarumcumque uti et gaudere permittas et facias, omni impedimento semoto et absque ulterius expectatione mandati. Injungentes eidem dno Perrodo Fabri presenti quod compareat apud Thononium, vel ubi tunc fuerimus, die ultima proximi mensis junii coram nobis cum omnibus titulis, juribus et informationibus suis de quibus in et super premissis se juvare voluerit, nosque docere et nostram super hiis ordinationem visurus et auditurus. Ceterum injungimus eidem dno Perrodo Fabri presenti, ut supra, nomine Johannis majoris Montheoli etiam supplicantis et in sui personam dicto Johanni quod dictis loco et die nos teneatur edocere de titulis, juribus et informationibus sui officii majorie sue Montheoli, de qua facit dicta supplicatio mentionem. Dantes tibi presentibus expressius in mandatis quod interim dictum Johannem majorem uti et gaudere permittas suo dicto majorie officio et exercitio ejusdem, omni contradictione cessante. Datum Thononi, die XXIII mensis maii, anno Dni M.CCCC.X.

Jbus Gareti.

Per dnum relatione dnorum
G. Marchandi cancellarii,
Hugonis Schabodi et
Johannis Lagerti.

Digitized by Google

2600

Traité d'alliance entre le comte de Savoie, d'une part, et l'évêque de Sion et les communes du Vallais, de l'autre.

Près de la Morge, 1410, 2 juillet.

Archives du canton du Vallais ; volume intitulé : *Traités entre le Vallais et la Savoie*, f. 95. Ibidem autre volume intitulé : *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten, etc.*, fol. 117 [1].

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, ac gloriose virginis Marie feliciter, Amen. Anno a die Natiuitatis eiusdem sumpto millesimo quatercentesimo decimo, indicione III^a^, die secunda mensis jullii, in Vallesio, iuxta ac prope aquam Morgie Contegii, iuxta iter per quod itur per fretam montis Sete, ex parte Conthegii, ad castrum Sete, presentibus venerabilibus viris dnis Francisco de Gertes [2] curato Contegii, Nicolao de Molendino capellano dni episcopi Sedun. infrascripti, Johanne Tracto, Johanne Panissodi rectore altaris Sancte Crucis ecclesie Sedun., Johanne de Arico mandamenti Castellarii Boniciorum [3] in Sabaudia domicello, Aymone Curbaudi de Martigniaco, Humberto de Comba de Confleto, notariis, Henrico de Comba [4] doctore, Petro Allamandi et Johanne Fabri, burgensibus Conthegii, testibus ad infra scripta vocatis, audientibus et specialiter rogatis, cum per confederaciones fides primum per naturalem hominum cognicionem quesitam per quem nephas est homines hominibus insidiari, si forte causantibus insidiis hostis humani generis fuerit aliqualiter violata, reducatur et restituatur, spes redit, insidie fugantur, rancoresque pelluntur, charitas ardes-

[1] La seconde copie contient des passages qui ne se trouvent pas dans la première : nous les intercalons dans le texte en les plaçant entre crochets. Nous donnons en note les variantes de quelque importance de cette même copie.

[2] Bettens. — [3] Boniciati. — [4] Bottens.

Digitized by Google

cit, justicia per magis ac magis colitur, prudencia demonstratur, fortitudo cumulatur et adhibetur profecto temperancia viciorum. Idcirco presentibus et futuris huius publici et authentici instrumenti serie pateat evidenter quod in presencia nostrorum notariorum publicorum infrascriptorum, stipulantium solempniter, recipientium more publicarum personarum omnia et singula supra et infrascripta, vice nomine et ad opus omnium et singulorum quorum interest, intererit aut interesse poterit in futurum, et testium predictorum constituti personaliter et specialiter propter peragenda que sequuntur, videlicet viri nobiles venerabilis Dnus Hugonedus Chabodi legum doctor, consiliarius dni nostri comitis infrascripti, Voyternus[1] de Rauoyrea scutiffer et Franciscus Bouerii locum tenens balliui Chablasii pro illustri et excelso principe nostro dno dno Amedeo comite Sabaudie, duce Chablasii et Auguste, in Italia marchione, principe et comite Gebennensium, procuratoresque, ambassiatores et nuncii speciales et generales ad hec specialiter deputati et procuratorio nomine eiusdem dni nostri comitis Sabaudie, docentes de sua potestate litteris patentibus dicti dni nostri comitis eius sigillo corroboratis[2], quarum tenor inferius est insertus. Que quidem potestatis littere penes me Johannem Barberii notarium infrascriptum de voluntate partium remanserunt, de consensuque, tractatu et consilio nobilis Petri de Villeta [castellani Contegii, filii nobilis et potentis viri dni Petri de Villeta] dni de Chiurone et vicedni Sedun., ex vna parte, et egregius vir Guichardus de Rarognia [ballivus Vallesii, filiusque egregii viri Petri de Rarognia] dni Aniuisii, et venerabilis vir dnus Johannes Monachi in legibus licenciatus, officialis Sedun., procuratores et amici speciales et generales ad hec specialiter deputati reuerendi in Christo patris et dni dni Guillelmi de Rarognia [Dei et apostolice sedis gracia episcopi Sedun., comitis Vallesii et prefecti et dicti

[1] Bouterius. — [2] Cerea rubea sigillatis.

Digitized by Google

Petri de Rarognia], docentes de potestate sua litteris patentibus prefatorum dni episcopi et Petri de Rarognia eorum sigillis, scilicet dicti dni episcopi cera rubea et dicti Petri cera viridi sigillatis, quarum tenor inferius est insertus et que penes me Jacobum Gareti notarium et secretarium infrascriptum consensu partium remanserunt, et Roletus de Louina, Laurentius Kuonoz [1], consules et syndici communitatis Sedun., Egidius de Rarognia domicellus, Theodulus Rangrez [2] saltherus Sedun., Martinus Garachodi, Johannes de Compesio alias de Brandon, Ayolphus Lombardi, Benedictus de Christa, Bertrandus de Poldo, Bertetus Rubyn, Guillermus dou Sames, Stephanus de Enigmon [3] Hanselinus Voysque, Anthonetus Panissodi, Petrus Cortin [4], Gillus Michel [5], Perrodus Wysso, Johannes Muctet [6], Robertus [7] eius frater, Johannes Longimo [8], omnes burgenses, incole et habitatores dicte Sedun. ciuitatis, suis propriis nominibus et dicte vniuersitatis dicte ciuitatis Sedun., et Petermandus naturalis dicti Petri de Rarognia, Anthonius Danchech [9], suis propriis nominibus et communitatis Sirri, et dictus Guichardus de Rarognia balliuus Vallesii, Anthonius Perrinus de Rarognia domicellus, Perrodus Oggerii et Johannes Magnini, suis propriis nominibus et omnium et singulorum hominum vniuersitatis et communitatis Leuce, Johannes Wyschoz [10], Vuillelmus in den Chutofins, propriis nominibus et personarum vniuersitatis Rarognie, et Petrus de Platea castellanus Vespie, Christophorus Gottefredi domicellus, Anthonius Rhoten, Theodulus ab Embda, Petrus eius frater et Eduardus Benet [11], parrochie Vespie, suis propriis nominibus et vniuersitatis Vespie, et Anthonius Schurroz castellanus de Narres, Johannes de Lapide [Gabriel Interchileon], Johannes Owlig [de Mont, suis propriis nominibus et hominum commu-

[1] Cuenoz. — [2] Baulet. — [3] Enymon. — [4] Cottin. — [5] Guillelmus Mybell. — [6] Mattot. — [7] Roletus. — [8] Longy iunior. — [9] Dansech. — [10] Luscho. — [11] Bouet.

Digitized by Google

nitatis] de Briga, et Johannes Speins, Petrus Michiner[1], suis propriis nominibus et tocius vniuersitatis Morgie, et Hilteprandus Bero maior a Monte Dei superius, Johannes Zem Hoten[2] de eodem loco, suis propriis nominibus et tocius communitatis et vniuersitatis a Monte Dei superius, ex altera parte. Ipsi siquidem procuratores, nuncii et syndici, procuratoriis nominibus quibus supra, necnon certi prenominati suis propriis et quibus supra nominibus, ex ipsorum vera et indubitata sciencia et voluntate spontanea, non vi, dolo, nec metu, nec alicuius fraudis ingenio circumuenti, [nec per errorem, considerantes statum pacificum et quietum qui inter partes predictas per confederationes validas, auxiliante Dno, laudabiliter, benigniter], *auxiliante dno Landaberto Emoli*[3], ita quod amorem syncerum et dilectionem perfectam nequiuerunt [latratores emuli jam] longeuis temporibus retrofluxis quomodolibet alterare, cupientes itaque mandatum eis impositum per constitutores predictos iuxta formam sibi traditam totis cordis affectibus adimplere, vno simul adinuicem et vicissim hinc inde, videlicet dicti dnus Hugonodus Chabodi, Voyterinus[4] de Rauoyrea et Franciscus Bonery[5], procuratores et nuncii ac procuratorio nomine dicti dni comitis Sabaudie ac pro ipso dno nostro comite, ipsiusque heredibus et successoribus quibuscunque, de tractatu et consilio dicti Petri de Chiurone et dicti Guichardi de Rarognia et dni Johannis Monachi, procuratorum et nunciorum nominibus dictorum dni episcopi Sedun., pro ipso dno episcopo, suisque successoribus in dicto episcopatu, subditis, habitatoribus et incolis vniuersis et singulis presentibus et futuris quibuscunque et Petri de Rarognia dni Anniuisii pro se suisque heredibus, [successoribus] et subditis [uniuersis, et dicti Guichardus de Raronia et ceteri supra nominati, suis propriis nominibus et communitatum et uni-

[1] Nuspomer. — [2] Zenthoren. — [3] Omis dans la seconde copie.
[4] Vouterus. — [5] Bouery.

Digitized by Google

uersitatum predictarum et pro se, heredibus et successoribus et subditis] quibuscunque, fecerunt, inierunt, firmauerunt, celebrauerunt et compleuerunt, pactumque huius publici instrumenti tenore ineunt, firmant, celebrant et complent, prout firmius, melius et securius dici et intelligi potest, mutuis consensibus, solempnibus, stipulantibus et corporalibus juramentis interuenientibus hinc inde, scilicet amicicias, confederaciones, juraciones, alligancias, amoris vincula et ligas in posterum perpetuis temporibus inuiolabiliter duraturas inter partes predictas per modum et formam et provt et quemadmodum inferius declaratur. In primis siquidem quod bona pax, verus amor, imo perfecta et dilectio syncera, transactionesque et concordie hactenus inter ipsas partes seu ipsarum vel alterius earum predecessores facti, tractati, initi, ordinati et arrestati et eciam vltimo celebrati cum bone memorie illustri dna Bona de Borbono, comitissa Sabaudie, auia paterna dicti dni nostri comitis, ipsius dni comitis nomine confirmentur, seruentur, siue teneantur et admittentur[1], perpetuis temporibus duraturi inter dictum dnum nostrum comitem Sabaudie et eius heredes, successores [et subditos et dictum dnum episcopum Sedun. et eius successores] in dicto episcopatu et ipsorum subditos quoscumque terre episcopatus et dictos Petrum et Guichardum de Rarognia et ipsorum et cuiuslibet eorumdem heredes et successores et subditos vniuersos, necnon dictas communitates et vniuersitates tocius episcopatus Sedun. suprascriptas, ipsarumque cuiuslibet, eorumdem heredes, successores et subditos predictos quantum ad quemlibet ipsorum spectat et pertinet, quos et quas et que presentium tenore dicte partes, videlicet dicti procuratores, [procuratoriis] nominibus predictis, et ceteri supranominati suis propriis et quibus supra nominibus ratificant et confirmant et habere volunt plenam roboris firmitatem, nisi quantum per infrascripta eis

[1] Augmententur.

Digitized by Google

reperiretur specialiter in aliqua parte derogatum, ceteris nichilominus firmis manentibus. Item promiserunt dnus Hugonodus Chabodi, Vouterius de Rauoyria et Franciscus Bouery, procuratores et nuncii dicti dni nostri comitis Sabaudie ac procuratorio nomine eiusdem dni nostri comitis, de consilio et consensu dicti dni Petri de Chiurone, per juramenta sua ad sancta Dei euangelia corporaliter prestita et sub dicti dni comitis nostri Sabaudie expressa obligacione et hypotheca bonorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum, quorumcunque [quod] dictus dnus noster Sabaudie comes pro se et suis heredibus et successoribus predictis, per se et eius subditos, vallitores, collegas, complices, sequaces, confederatores, adherentes, dictos dnum episcopum Sedun., Petrum et Guichardum de Rarognia, aut ipsorum alterum, necnon ceteros patriotas, incolas et communitates et vniuersitates terre Vallesii episcopalis, nec aliquem ipsorum in personis, bonis, rebus, terris, territoriis, subditis, fordaliciis, aut aliis quovismodo quomodolibet non offendet nec offendi consentiet per quemcunque, tacite uel expresse, palam uel occulte, directe vel indirecte. Quin imo ipse dnus comes pro se et suis predictis euitabit, defendet, prohibebit et resistet totis viribus bona fide quod de persona, bonis, terris et territoriis et subditis eiusdem dampnum, prejudicium, incommodum, violentiam, offensam, aut aliud sinistrum dicto dno episcopo, Petro et Guichardo de Rarognia et ceteris supradictis in personis, bonis, rebus, terris, territoriis et subditis ipsorum quomodolibet non eueniet. Item quod dictus dnus noster comes Sabaudie pro se et suis predictis, directe uel indirecte, tacite uel expresse, nullo modo dabit uel patietur transitum aliquem per terras, villas, oppida, ciuitates, districtus, portus, passus, pontes, pontonagia, nauigia et alia territoria sua, nec aliquod ipsorum Bernensibus, Fryburgensibus, eorumque adherentibus [coadiutoribus, uallitoribus et collegatis, non obstantibus]

Digitized by Google

quibuscunque ligiis, confederationibus inter prefatum dnum comitem Sabaudie et prenominatos Bernenses et Friburgenses, ipsorum colligatos et adherentes, nec aliquibus gentibus volentibus aut presumentibus offendere dictum dnum episcopum, Petrum et Guichardum de Rarognia et ceteros supradictos patriotas, communitates et incolas Vallesii aut aliquem ipsorum, ipsorumque successores predictos, nec ipsorum res, bona, subditos, territoria sua et jura [nec iuuare uolentibus] ipsorum inimicos. Et vice versa dicti Guichardus de Rarognia et dnus Johannes Monachi, procuratores [et procuratario] nominibus dictorum dni episcopi et Petri de Rarognia, necnon dictus Guichardus de Rarognia et ceteri supranominati, suis propriis et quibus supra nominibus, eciam. promiserunt per juramenta sua ad sancta Dei euangelia corporaliter prestita et sub suorum omnium expressa obligacione et hypotheca bonorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum, quorumcunque, quod dicti dnus episcopus et sui successores predicti in dicto episcopatu Sedun., dicti Petrus et Guichardus de Rarognia et ceteri supranominati, suis propriis et quibus supra nominibus, eorumue heredes et successores, aut alter ipsorum per se eiusque subditos, vallitores, collegas, complices, sequaces, confederatos et adherentes dictum dnum nostrum Sabaudie comitem, nec suos heredes et successores predictos in personis, bonis, rebus, terris, territoriis, fordaliciis, subditis, nec altero quouismodo nullathenus offendent nec offendi consentient per quemcunque, tacite vel expresse, directe vel indirecte, palam vel occulte. Quin imo ipsi dnus episcopus, Petrus et Guichardus de Rarognia et ceteri prenominati, suis propriis et quibus supra nominibus, et ipsorum heredes, successores et subditi predicti euitabunt, defendent, prohibebunt et resistent totis viribus bona fideque de personis, bonis, terris, territoriis et subditis eorumdem, quomodolibet evenerit. Item quod dicti dnus episcopus Sedun. et sui

Digitized by Google

successores in dicto Sedun. episcopatu, nec dicti Petrus et Guichardus de Rarognia, nec ceteri eorumdem, nec alter ipsorum prejudicium, incommodum, violenciam, offensam aut aliud sinistrum, quod absit, dicto dno nostro comiti Sabaudie et suis heredibus et successoribus predictis in personis, bonis, rebus, terris, territoriis, fordaliciis et subditis eiusdem dni nostri comitis quomodolibet non euenerit. Item quod dicti dnus episcopus Sedun. et sui successores in dicto Sedun. episcopatu, nec dicti Petrus et Guichardus de Rarognia et ceteri supra descripti, suis propriis et quibus supra nominibus, pro se et suis heredibus et successoribus et subditis predictis, nec ipsorum alter, directe vel indirecte, tacite vel expresse, ullo modo dabunt vel patientur transitum aliquem per terras, villas, ciuitates, oppida, districtus, portus, passus, pontenagia, nauigia, montes, aut alia territoria sua, tam sibi mediate aut immediate subdita, seu volentibus juuare inimicos dicti dni nostri comitis Sabaudie et suorum predictorum. Et vlterius promiserunt dicti procuratores dictorum dni episcopi et Petri de Rarognia, nominibus quibus supra, et ceteri supra descripti, suis propriis et quibus supra nominibus [iuramentis et obligationibus suis predictis, quod ipsi dnus episcopus Sedun., Petrus et Guichardus de Raronia et ceteri supra nominati suis propriis et quibus supra nominibus], quomodolibet non permittent nec patientur quod Bernenses, Fryburgensesque et eorum subditi, colligati, vallitores, confederati, sequaces et adherentes habeant aliquem transitum in et super terris, montibus et aliis territoriis ipsorum dni episcopi, Petri et Guichardi de Rarognia et ceterorum prenominatorum, suis propriis et quibus supra nominibus, nec eis nec alicui ipsorum dabunt auxilium, consensum et consilium, assensum uel juuamen, tacite uel expresse, directe uel indirecte, contra dictum dnum nostrum comitem Sabaudie nec eius successores et subditos predictos, et potissime quod per ipsorum loca et

Digitized by Google

territoria predicta in aliqua parte ipsorum non portabuntur, vehentur, nec exibunt aliqua victualia seu merces et mercancie ad territoria ipsorum Bernensium, Fryburgensiumque et ipsorum subditorum, collegarum, confederatorum, sequacium et adherentium [aut aliquem ipsorum], dissensionibus, dissidiis et discordiis inter [dictum dnum nostrum comitem Sabaudie] (ipsos dnum episcopum Sedun., Petrum et Guichardum de Rarognia et ceteros supranominatos aut ipsorum alterum [1]) et dictos Bernenses durantibus et quovsque (ipsorum) [2] [dicti dni nostri comitis] fuerit omnimode voluntatis. [Item si contingeret predictos episcopum, eius successores et subditos, Petrum et Guichardum de Raronia et ceteros supranominatos, ipsorumque heredes et successores aut alterum dictorum dni episcopi, Petri et Guichardi de Raronia habere guerram cum dictis Bernensibus et Friburgensibus et eorum subditis et collegatis, dictus dnus comes vice uersa non permittet nec patietur quomodocumque quod dicti Bernenses, Friburgenses et eorum subditi, colligati, vallitores, confederati, sequaces et adherentes habeant aliquem transitum in et super terris, territoriis dicti dni nostri comitis et suorum predictorum, nec eis dabit auxilium, consilium, consensum, assensum, uel iuuamen, tacite uel expresse, directe uel indirecte, contra dictos dnum episcopum, Petrum et Guichardum et ceteros supradictos]. Item voluerunt et conuenerunt dicte partes, quibus supra nominibus, quod subditi partium predictarum et cuiuslibet earum, per se vel per alium, possint et valeant paciffice et quiete ire, transire, mercari, conuersari et portare victualia per quecunque loca et territoria dictarum partium et cuiuslibet ipsarum et econtra absque impedimento et contradicione cuiuscunque. Item quod dictus dnus comes procuret posse suo quod subditi dicti dni comitis qui sunt de diocesi dicti dni

[1] Les mots entre parenthèse ne se trouvent pas dans la seconde copie.
[2] Item.

Digitized by Google

nostri episcopi Sedun., obediant dicto dno episcopo, ita quod impedimentum appositum pro eo quod dicti subditi dicti dni nostri comitis de dicta diocesi olim obediebant alteri pape quam obediret ipse dnus episcopus, tolletur et mouebitur. Item quod dicta pax et confederatio nullatenus prefato dno episcopo Sedun. et mense sue episcopali, necnon ipsi dno nostro comiti Sabaudie, nec suis predictis, ipsorumque juribus inferat preiudicium uel grauamen in et super suis juribus et rationibus sibi competentibus et competituris. Quas quidem confederationes, amicicias, juraciones, alligancias, amoris vincula et ligas et omnia et singula supra et infra descripta dicti procuratores, procuratoriis nominibus predictis, et ceteri supranominati, suis propriis et quibus supra nominibus, pro se, suisque heredibus, successoribus et subditis predictis iterum promiserunt nobis notariis predictis, vt supra stipulantibus et recipientibus, per pactum expressum, stipulacione solempni et eorum et cuiuslibet eorum per propria juramenta ad sancta Dei euangelia corporaliter prestita et sub expressa obligacione et hypotheca omnium et singulorum bonorum dictarum partium et cuiuslibet earum, mobilium et immobilium, presentium et futurorum quorumcunque, ratas, gratas, firmas et stabiles, validas et irreuocabiles habere perpetuo et tenere et nunquam per se et per alium facto, verbo, ope, auxilio, consilio, fauore aut alio quovis quesito colore facere quomodolibet vel venire in judicio uel extra, aut alicui contra venire, facereue volenti aliquatenus consentire aut prebere consilium, auxilium vel juuamen, tacite uel expresse, sed eas et ea attendere, complere et inuiolabiliter obseruare pleno cum effectu. Et dicti procuratores dictorum dni episcopi Sedun. et Petri de Rarognia, necnon supranominati pro dictis communitatibus Vallesii ipsa omnia et singula predicta, si opus fuerit, laudari et ratificari facere solempniter cum effectu per dictas communitates Vallesii suprascriptas et quamlibet ipsarum cum

Digitized by Google

solempnitatibus oportunis. Renunciantes in hoc facto dicte communitates et ipsarum quelibet, quibus supra nominibus, ex ipsarum certa sciencia sub vi iuramentorum suorum predictorum, omni actioni et exceptioni doli mali, vis, metus et in factum condicioni sine causa, ob causam vel ex iniusta causa, juri per quod deceptis in suis contractibus subvenitur, exceptionique dictarum amiciciarum, confederacionum, juracionum, alleancearum, amoris vinculo ligarum et omnium et singulorum suprascriptorum non sic, non legitime factorum, rei aliter geste quam scripte, et econtra omni consuetudini, priuilegio impetrato et impetrando, omnibus scriptis impetratis et impetrandis, et omni errori, et omni alii juri canonico et ciuili, per quod contra predicta aut ipsorum aliqua facere, dicere vel venire possent, aut in aliquo se tueri, maxime juri dicenti generalem renunciacionem non valere nisi precesserit specialis.

Tenores dictarum procurarum sequuntur in hec verba.

Nos Amedeus comes Sabaudie, dux Chablasii et Auguste, in Italia marchio, Gebennensisque comes, notum fieri volumus tenore presentium vniuersis quod, cum per nonnullos benevolos nostros locutum sit fieri debere confederaciones, ligas et amoris vincula inter nos, ex vna parte, et reuerendum in Christo patrem episcopum Sedun., Petrum et Guichardum de Rarognia, amicos nostros, et ceteros Vallesienses, ex alia parte, hinc est quod de consensu et legalitate et industria dilectorum fidelium dni Hugonodi Chabodi legum doctoris, consiliarii, et Vautherini de Rauoyrea scutifferi nostri ac Francisci Bouery locumtenentis balliui nostri Chablasii indubitanter confidentes, ex nostra certa sciencia, non improuide, nec per errorem, sed gratis et sponte, pro nobis et nostris heredibus et successoribus quibuscunque, eisdem dno Hugonardo, Voutherino et Francisco damus, concedimus per pre-

Digitized by Google

sentes licenciam, omnimodamque potestatem, aut authoritatem, plenamque, liberam tractandi, pacifficandi, uniendi, faciendi, arrestandi, firmandi et acceptandi, recipiendi, promittendi et jurandi, vice et nomine nostris et nostrorum quorum supra, confederaciones, colligaciones, ligas et perpetui amoris vincula, provt et quemadmodum eis uidebitur expedire, cum prefatis episcopo Sedun., Petro et Guichardo de Rarognia et aliis communitatibus et patriotis Vallesii, conjunctim vel diuisim, et cetera quecumque faciendi et exercendi circa premissa, dependentiaque et emergentia exinde ipsis dno Hugonodo, Voutherino et Francisco videbuntur facienda, ipsosque constituimus procuratores nostros et nuncios speciales in premissis, etc. Promittimusque bona fide nostra et per juramentum nostrum prestitum corporaliter super euangeliis Dei sanctis et sub obligacione bonorum quorumcunque nostrorum, presentium et futurorum, pro nobis et nostris quibus supra, tenere, attendere, complere et obseruare perpetuo rata, grata et firma omnia et singula que in premissis vel circa premissa nomine nostro per ipsos dnum Hugonodum, Voutherium et Franciscum acta, procurata et gesta, accepta, recepta, firmata, promissa et jurata fuerint, et nunquam per nos uel per alium in contrarium facere vel venire, nec contrafacere volenti in aliquo consentire clam uel palam, directe vel indirecte, aut alias quouismodo. Datum Thononii, die decima nona mensis junii, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo. Per dnum, presentibus dnis preposito Montis Jouis, Vallefini, G. Marchandi cancellario, B. de Challant marescallo, Montisjoueti, Bastardo de Sabaudia, Francisco de Menthone, Asperimontis, Petro Andonethi et Jacobo de Fistilliaco. Johannes Pelliney[1].

Tenor alterius procure.

[1] Pellinco.

Digitized by Google

Nos Guillelmus Dei gracia episcopus Sedun., comes Vallesii et prefectus, Petrus de Rarognia dnus Aniuesii notum harum serie facimus vniuersis presentes inspecturis quod nos facimus, constituimus et ordinamus procuratores nostros, specialesque nuncios nobilem scutifferum Guichardum de Rarognia, balliuum Vallesii, et venerabilem virum dnum Johannem Monachi licenciatum in legibus, dilectum officialem et magistrum nostrum, ad faciendum ligas, confederaciones, vniones et quoscunque contractus pro nobis et nostris quibuscunque subditis cum egregio viro dno Hugonardo Chabodi legum doctore, consiliario illustris et magnifici principis et dni dni Amedei comitis Sabaudie, Vouterinoque de Rauoyrea scutiffero suo, Francisco Bouerii locumtenente balliui Chablasii, velut procuratoribus et procuratorio nomine prelibati dni comitis, per ipsum missis pro premissis confederacionibus adimplendis. Quibus nostris procuratoribus pro nobis et subditis nostris tenore presentium conferimus et donamus, damus et concedimus licenciam, omnimodamque potestatem, authoritatem et speciale mandatum tractandi, paciscendi, ineundi, arrestandi, firmandi, acceptandi, recipiendi et promittendi et jurandi vice et nomine nostro et nostrorum quorum supra dictas confederaciones, colligaciones et alleancias et perpetui amoris vincula, provt et quemadmodum eis videbitur expedire, cum prefato dno comite et eius jam dictis procuratoribus et nunciis et cetera quecunque faciendi et exercendi circa premissa, dependentiaque et emergentia exinde, que dictis nostris procuratoribus videbuntur facienda. Promittentes nos episcopus predictus pro nobis et subditis nostris ac successoribus nostris in dicto episcopatu Sedun. bona fide nostra ponendo manum ad pectus modo prelati loco juramenti, et ego Petrus de Rarognia predictus pro me et meis per juramentum meum prestitum corporaliter super euangeliis Dei sanctis et sub obligacione quorumcunque bonorum meorum tenere,

Digitized by Google

attendere, complere et obseruare perpetuo pariter et attendere rata, grata, firma omnia et singula que in premissis et circa premissa nostrorum nomine per dictos nostros procuratores acta, procurata, gesta, accepta, recepta, firmata, promissa et jurata fuerint, et nunquam per nos nec per alium in contrarium facere vel venire [nec contrafacere uel uenire volenti in aliquo] consentire clam vel palam, directe vel indirecte, aut alias quouismodo obuiare. Datum in castro nostro Maiorie Sedun., die vltima mensis junii, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo, sub nostris propriis manuali expedicione et sigillo in testimonium veritatis omnium premissorum. [Per nos G., per Hugonetum Rychardi.]

Subsequenter vero, anno et indicione predictis et die tercia mensis julii, apud ciuitatem Sedun., in ecclesia beati Theoduli, presentibus Aymone Curbaudi de Martigniaco, Johanne Petri de Rarognia et Petro Mugnerii, habitatoribus Sedun., testibus ad infrascripta vocatis specialiter et rogatis, constituti personaliter in presencia nostrorum notariorum predictorum supra et infrascripta omnia et singula solempniter stipulantium et recipientium more publicarum personarum, vice nomine et ad opus partium predictarum et omnium aliorum et singulorum quorum interest et interesse poterit in futurum et testium predictorum, scilicet Hugonetus Richardi, Johannes Ansermodi, Anthonius Cratto [1], Johannes de Lausanna, Martinus Glasser, Georgius Magy, Petrus de Villanoua, Johannes eius frater, Roletus Maceti [2], Petrus eius frater, Johannes de Puteo, Franciscus de Cruce, Stephanus Ayolphi, Perrodus D Allion, Johannes Marientel [3], Theodulus [4] de Brüga, Johannes de Bon, Vullienus [5] de Vex, Johannes Rybdiodi [6], Hugo Tractu, Johannes Chamonini senior, Guillermetus Magnini,

[1] Tratto. — [2] Macot. — [3] Margencel. — [4] Thomelinus. — [5] Vulliermus.
[6] Ribelli.

Digitized by Google

Jaquetus de Lex, Nicoletus Bocheto, Nicolaus de Carreria, Jacobus Chamoson, Jeninus Buchei[1], Johannes Sallete, Perrodus Ayolphi, Amedeus Ganthery, Johannes Mossere, Johannes Chamonini junior, Petrus Dorbe, Ludouicus de Vngillion[2], Johannes de Canalibus et Johannes Charuet, omnes burgenses, habitatores et incole ciuitatis Sedun., congregati simul ad sonum campane, vt moris est, ipsi inquam burgenses et habitatores, incoleque Sedun., scientes et spontanei, non vi, non dolo, non metu inducti, nec ab aliquo, sicvt asserunt, circumuenti, pro se suisque heredibus et successoribus quibuscunque, premissa omnia et singula suprascripta eis lecta et intelligibiliter eis exposita voluerunt, fecerunt, laudauerunt, approbauerunt, ratificauerunt et confirmauerunt, voluntque et per presentes faciunt, laudant, approbant, ratificant et confirmant omnes vnanimiter, nemine discrepante, sine alicuius persone contradictione, et promiserunt ipsorum quilibet per juramentum suum ad sancta Dei euangelia corporaliter prestitum, subque suorum omnium et cuiuslibet eorum expressa obligacione et hypotheca bonorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum quorumcunque, in manibus nostrorum notariorum prescriptorum, ut supra, stipulantium et recipientium, dictas confederaciones et ligas, amicicias et juraciones et omnia alia et singula suprascripta rata et grata, firma et valida habere perpetuo et tenere, attendere, complere et inuiolabiliter obseruare cum effectu, et non contra facere, dicere vel venire [seu contra facere, dicere seu venire] volenti in aliquo consentire aut prebere consilium, auxilium uel juuamen, tacite vel expresse, omni actioni et exceptioni doli, mali vis, metus et in factum condicioni sine causa, ob causam vel ex iniusta causa et omni alii juri canonico et ciuili quo contra premissa facere, dicere vel venire possent, et specialiter juri dicenti generalem renunciacionem non valere nisi

[1] Bruthei. — [2] Bingillion.

Digitized by Google

precesserit specialis [renunciantes dicti burgenses, habitatores et incole Sedun. specialiter et expresse]. Ceterum anno, indicione et die proxime supradescriptis, apud Valeriam Vallesii, in choro ecclesie dicti loci, presentibus dnis Girardo Fabri, Johanne Tractoz, Georgio de Origonibus capellanis et Aymone Curbaudi de Martigniaco, testibus ad infrascripta vocatis specialiter et rogatis, serie huius publici instrumenti cunctis presentibus et futuris pateat euidenter quod in presentia dictorum testium et nostrorum notariorum predictorum, supra et infra scripta omnia more publicarum personarum stipulantium et solempniter recipientium ad opus partium predictarum et omnium aliorum et singulorum quorum interest et interesse poterit in futurum, personaliter constituti venerabiles viri dni Johannes cantor Sedun., Bertrandus de Greres, Guillermus Barbery, Johannes de Monthous, Johannes de Corsiaco, Rudolphus de Ruty, Petrus de Fabrica, Henricus de Bramberg, Artmannus Koeffey, Bernardus de Morgia curatus Ardonis, Bartholomeus Straeller et Petrus de Bona, omnes canonici ecclesie Sedun., capitulantes et capitulum facientes in publica calenda ad sonum campane more solito propter infrascripta peragenda, ipsi inquam dni canonici, tractatu inter eos diligenti habito, suis propriis nominibus et aliorum dnorum canonicorum consortum suorum ibidem non presentium, ac pro se suisque successoribus canonicis in dicta ecclesia Sedun., ipsorumque subditis presentibus et futuris, ex ipsorum certa sciencia et spontanea voluntate, non vi, non dolo, non metu inducti, nec ab aliquo circumventi, vt asserunt, sed de juribus et vtilitate suis in hac parte ad plenum informati dictas et consimiles per omnia amicicias, confederaciones, juraciones, alleancias, amoris vincula, ligas et omnia et singula suprascripta et comprehensa, per ipsos de verbo ad verbum lecta et per nos dictos notarios intelligibiliter eis exposita, per modum et formam supra descriptas voluerunt, fecerunt,

Digitized by Google

firmauerunt, inierunt, laudauerunt, approbauerunt, ratificauerunt et confirmauerunt, voluntque et huiusmodi publici instrumenti serie faciunt, firmant, ineunt, laudant, approbant, ratificant et confirmant omnino. Et promiserunt dicti dni canonici sub voto religionis sue tactis Dei euangeliis sacrosanctis, pro se et suis successoribus et subditis predictis, nobis dictis notariis stipulantibus et recipientibus, vt supra, subque suorum omnium expressa obligacione et hypotheca bonorum mobilium et immobilium, etc. Renunciantes in hoc facto dicti canonici, etc. De quibus omnibus et singulis supradictis supradicte partes per nos notarios predictos duo et plura tenoris eiusdem ad opus cuiuslibet ipsorum fieri rogauerunt publica instrumenta, que sigillentur sigillis partium predictarum ad maiorem roboris firmitatem et que possint dictari, corrigi, refici et meliorari ad consilium sapientum, facti tamen substancia non mutata.

Ego vero Jacobus Gareti parochie Megeue, Geben. diocesis, authoritate imperiali notarius publicus et dicti dni comitis Sabaudie secretarius suprascriptis omnibus et singulis, dum sic agerentur, rogatus cum testibus predictis presens fui, hoc publicum instrumentum vna cum Johanne Barbery notario infrascripto inde recepi et aliis prepeditus negociis authoritate michi commissa per Petrum de Beger notarium Geben. diocesis predicta scribi feci et propria manu me huic instrumento subscripsi, sub mei tabellionatus solito signo in testimonium veritatis omnium premissorum.

Et ego Johannes Barbery de Aquiano, Gebenn. diocesis, clericus publicus, etc.

Nos Amedeus comes Sabaudie, princeps, dux Chablasii et Auguste, in Italia marchio et comes Gebenn., notum facimus tenore presentium vniuersis quod nos vniuersa et singula in suprascripto instrumento contenta, descripta et inserta, acta-

Digitized by Google

que, gesta et in eodem tractata, pro nobis nostrisque in posterum successoribus et subditis, iuxta et secundum seriem, formam et continenciam et tenorem contentorum et insertorum in predesignato instrumento, et omnium aliorum et singulorum quorum interest, intererit et interesse poterit quomodolibet in futurum, dictique capituli Sedun. et suorum successorum et subditorum, laudamus, confirmamus, emologamus, approbamus et perpetue habere volumus roboris firmitatem. In quorum omnium et singulorum premissorum robur et verum testimonium sigillum nostrum huic presenti instrumento duximus apponendum. Datum Thononii, die prima mensis augusti, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo. Per dnum, presentibus dno preposito Montisjouis, Guichardo Marchandi cancellario, Asperimontis, Guillermo de Challes magistro hospicii.

Jacobus Gareti.

2601

Le comte de Savoie ordonne au châtelain de Monthey de maintenir Jean, major de ce lieu, dans la jouissance de son office.

Thonon, 1410, 9 juillet.

Archives cantonales du Vallais.

Amedeus comes Sabaudie dilecto castellano nostro Montheoli uel eius locumtenenti presenti et futuris salutem. Visis supplicacione et litteris nostris hiis annexis[1], quarum tenoribus attentis et quia vigore iniunccionis de qua in eisdem litteris agitur, comparuit coram nobis et consilio nostro nobiscum residenti Johannes maior Montheoli, exibens et producens pro

[1] Ces pièces manquent maintenant. Nous les avons reproduites sous le N° 2599, d'après la copie du chanoine de Rivaz.

Digitized by Google

justificacione et verificacione contentorum in supplicacione et pro informacione titulorum suorum quos habet in maioria et officio ipsius maiorie Montheoli, primo quasdam patentes litteras emanatas a felicis recordacionis illustri quondam dno Philippo Sabaudie et Burgondie comite de et super remissione et reuestitura dicte maiorie pro censa triginta sol. Maur. singulis annis soluenda, datas Chillione, die mercuri in crastino beati Michaelis, anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo octauo [1]. Item alias litteras patentes emanatas ab illustri bone memorie auo nostro quondam dno Amedeo Sabaudie comite, per quas dabat in mandatis castellano Montheoli quod in percepcione vtensilium sine liberis decedentium et aliorum certorum jurium racione ipsius officii maiorie pertinentium non turbaret sed percipi permiteret et leuari paciffice, datasque Chillione, die sexta mensis augusti, anno Dni millesimo tercentesimo quinquagesimo quarto, eiusque sigillo inpendenti cera rubea sigillatas. Item quoddam instrumentum reuestiture omnium feudorum et rerum feudalium quas et que tenet dictus Johannes maior in loco et mandamento nostro dicti loci Montheoli, pridem facte per nobilem virum dnum Georgium Morexini sindicum et procuratorem illustris aduunculi nostri quondam dni Johannis Galeatz Vicecomitis generalis dni Mediolani et Montheoli, etc. comitis Virtutum, receptum per Janolum de Pessano, filium quondam dni Amberrii notarii publici, sub anno Dni millesimo tercentesimo nonagesimo quarto, indicione secunda, die sabbati quarta mensis jullii. Item et quasdam alias litteras patentes a nobis emanatas pergamineas, datas Burgeti, die vicesima sexta mensis nouem-

[1] En 1278, le lendemain de la fête de saint Michel était un vendredi ; si par *die mercuri in crastino* il faut entendre le mercredi *après* la fête, l'acte serait du 5 octobre. Il est possible que le copiste ait mis *in crastino* au lieu de *in vigilia ;* la date serait alors le 28 septembre, qui était en effet un mercredi.

Digitized by Google

bris, anno Dni millesimo quatercentesimo octauo, per Humbertum de Riuo secretarium nostrum signatas, continentes in effectu remissionem per nos factam dicto Johanni maiori de commissionibus et exchetis nobis spectantibus quoquomodo in rebus feudalibus quas tenet a nobis pro toto tempore fluxo usque ad diem predictam vicesimam sextam nouembris predicti. Eapropter visis per nostrum nobiscum residens consilium titulis, juribus et informacionibus dicti Johannis maioris Montheoli superius designatis, vobis et cuilibet vestrum in solidum precipimus et mandamus expresse quatenus ipsum Johannem maiorem et suos subrogandos ibidem presentes et futuros in vsu, exercicio et quasi possessione dicti maiorie officii, in quibus est et fuit, de eodem, juriumque et pertinenciarum eiusdem teneatis, manuteneatis, tuheamini et protegatis, vtique, frui et gaudere faciatis et permittatis libere et impune, non obstantibus cridis factis de quibus supplicatur, et penis in contrarium editis, quas cridas et penas reuocamus et penitus anullamus per presentes. Datum Thononi, die nona mensis jullii, subrogata a die vltima mensis junii proximo fluxi, vigore iniunccionis predicte, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo

R. lit. port. Belmont.

Per dnum, relacione dnorum
G. Marchandi cancellarii,
Fran. de Menthone,
Hugonodi Chabodi,
Heustacii judicis Chablasii.

Sceau pendant en mauvais état.

Digitized by Google

2602

Griefs de l'évêque Guillaume de Rarogne contre Guichard et Edouard Tavelli, fils et héritiers de Jeannette, dame de Granges.

1411, 2 mars.

Archives de la ville de Sion.

Secuntur res et bona quas et que nos Guillelmus Dei gracia episcopus Sedun., comes Vallesii et prefectus, petimus nobis et mensie nostre episcopali Sedun. recognosci, satisfieri et tradi tanquam de feudo homagii ligii nostro et dicte mense se mouentes et ad nos rationabiliter pertinentes et pertinenentia, videlicet per Guichardum et Aduardum Tauelli domicellos, filios et heredes quondam nobilis Johannete dne castri Grangiarum.

Et primo petimus nobis restitui et emendari dampna et grauamina per prenominatos fratres, que patria nostra Vallesii et subditi nostri eiusdem passi fuerunt enormiter propter consistent[es] infra dictum castrum et tenentes illud a tempore mortis quondam dni Aniuisii citra, cuius castri predicti pretextu et tenentium illud dicta nostra patria, tam in guerris quam in grauibus oppressionibus, incarceracionibus et capcionibus hominum et bonorum dicte nostre patrie, eadem patria fuit combusta et multis aliis modis quasi destructa, veniendo contra pactum et conuentionem factas super tradicione dicti castri olim facta per bone memorie dnum Henricum episcopum Sedun. antecessoribus dicti dni Aniuisii quondam, scilicet quod per dictum castrum nec per tenentes illud ab inde in antea dicte nostre patrie Vallesii et subditis eiusdem non fieret nec veniret aliquod dampnum, iniuria nec grauamen, cuius tamen contrarium fuit et est notorium per totam dictam patriam.

Digitized by Google

Item petimus nobis et dicte nostre mense per dictos fratres recognosci dictum castrum esse de feudo homagii ligii nostro et dicte nostre mense et nobis esse reddibile, prout nostris in dicto nostro episcopatu predecessoribus recognitum fuit per antecessores dicti dni Aniuesii quondam.

Item petimus, ut supra, nobis recognosci per dictos fratres omnia bona per dictam eorum matrem habita et possessa et per dnum Aniuesii quondam titulo empcionis a dnis de Bastia acquisita, tanquam de feudo homagii ligii predicto se mouentia, necnon eciam ut pari modo quo supra recognoscant nobis omnia bona que dicta eorum mater et eius liberi emerunt ab illis de la Sala de feudo homagii ligii predicto existentia, necnon consimili modo quo supra recognoscant omnes res et bona per ipsos fratres possessa et de dicto feudo ligio existentia, de quibus per nos informari poterunt.

Item petimus quod soluant nobis et dicte nostre mense episcopali omnia placita quorumcunque bonorum et rerum de feudo homagii ligii nostro predicto existentium per ipsos fratres predictos possessores, que placita debentur a LX annis citra.

Item quod satisfaciant et tradant nobis et nostre mense episcopali predicte, tanquam causam habentibus a Roleto de Tauello burgensi Viuiaci, videlicet centum et quinque lb. Maur. semel per dictam nobilem Johannetam eorum matrem predicto Roleto debitas, quas centum et quinque lb. dictus Roletus dedit nobis et dicte nostre mense in recompensacionem dampnorum et grauaminum que nostra mensa episcopalis et episcopatus noster predictus sustinuerunt per ipsum, exhonerans propter hoc conscienciam suam quoad premissa in hoc articulo contenta.

Et quia fama publica resonante per episcopatum nostrum predictum a Morgia Contegii superius tot et tante insignuaciones clamorose pluribus reiteratis vicibus ad nos et audienciam

Digitized by Google

nostram episcopalem per quam plurimos patriotas nostras Vallesii et personas graues et honestas peruenerunt de et super morte machinosa et orribili perpetrata in propriam personam venerabilis viri dni Johannis de Brusatis, canonici quondam ecclesie nostre Sedun., de qua morte sic, ut perfertur, perpetrata dictus Guichardus Tauelli dicitur esse culposus, in tantum quod hoc amplius tollerare nequeuntes ex nostro officii pastoralis debito in deffectu proximorum agnatorum et cognatorum dicti quondam Johannis interfecti, nos super complemento justicie reddendo super dicta morte procedere opportuit et oportet per processum inquisicionalem tam contra dictum Guichardum inculpatum, quam contra alios quoscumque qui de morte dicti dni Johannis interfecti reperti fuerint et reperiri poterunt fuisse et esse culpabiles facto, consilio, auxilio uel opere, ne talia enormia debita sic perpetrata remaneant impugnita, nos episcopus predictus per presentem articulum notifficamus predicto Guichardo quod ipse in dicta nostra audiencia episcopali se ad certam diem per nos sibi notifficandam cum caucione ydonea sufficienter exibeat et nostre curie episcopali se subiciat de stando juri et rationi super contentis in dicto processu contra ipsum fulminato et de procedendo super eodem processu, ut jus erit.

Item petimus ad instanciam curati ecclesie parrochialis de Granges, olim existentis infra castrum Grangiarum, et parrochianorum eiusdem ecclesie, que destructa et diruta fuit per tenentes olim dictum castrum, quod prenominati fratres dictam ecclesiam refficiant in consimili statu in quo erat ante tempus eius derupcionis, adeo ut ibidem officium diuinum fieri valeat et exerceri, prout in eadem alias fieri consuetum fuit, quia huiusmodi articuli refectio quo ad juris administracionem ad nos et officium nostrum pastorale pertinet.

Concessa copia parti aduerse presentis cedule postulanti, est assignata ipsis partibus dies lune proxima post quindenam

Digitized by Google

proximi festi Pasche ad respondendum et deliberandum per ream partem super articulis suprascriptis quidquid, etc. Datum secunda die martii, M°CCCCXI°.

Per Hug. Rychardi.

Super contentis in quadam cedula per modum copie per reuerendum in Christo patrem dnum episcopum Sedun. tradita Guichardo et Adduardo de Grangiis capta est inter dictas partes communiter conscencientes dies amicie tractande per amicos per ambas partes electos, videlicet per ven. viros dnum Perrodum Fabri, judicem generalem Vallesii, et dnum Johannem Monachi, officialem Sedun., pro parte dicti dni episcopi, et per ven. dnum Richardum Georgii, thesaurarium ecclesie Lausan., et nobilem et scutifferum Richardum de Duyno pro parte prenominatorum fratrum, videlicet in die octabe proximi festi beati Johannis Baptiste inclusiue, ita tamen quod casu quo dicte partes uel altera earumdem habere non possent in die superius capta suos amicos electos uel aliquem illorum, quod in deffectu absentium uel absentis illorum uel illius heedem partes uel altera illarum valeant assumere et eligere alios amicos uel amicum ad dictam diem comparituros Seduni, et de die amicie et concordie super contentis in dicta cedula tractaturos inter partes prenominatas. Datum Seduni, die penultima mensis aprilis, anno Dni millesimo CCCC°XI°.

(Signature indéchiffrable.)

In crastino festi beati Theodoli nuper futuri est continuata presens dies ad idem faciendum et tractandum quod presenti die fieri debebat, sub spe interim per vtramque partem eorum informaciones querendas et dicta die producturas, de quibus se voluerint adiuuare. Datum Seduni, die secunda mensis jullii, anno quo supra.

Per Hug. Rychardi.

Digitized by Google

Lune proxima ante festum Omnium Sanctorum proxime venturum ad recognoscendum per heredes dne Grangiarum quondam castrum Grangiarum cum pertinenciis et juribus, etc. et de Ayent, prout reperientur deberi et teneri, etc., quibuscunque aliis peticionibus et juribus mense episcopalis Sedun. tunc temporis petendis uel in futurum petituris reseruatis et manentibus in eodem statu quo ante, quousque de illis inter partes fiat peticio. Actum Seduni, cum dno nostro Sedun. episcopo et Edduardo Tauelli, die XVIIIa mensis augusti, anno Dni MoCCCCo vndecimo.

Barbery.

Anno quo supra continuata fuit assignacio suprascripta hinc ad diem octabarum proximi festi Epiphanie Dni ad idem quo supra peragendum. Actum cum Edduardo Tauelli faciente se fortem tunc temporis super premissis peragendis de aliis heredibus dne Grangiarum. Actum vt supra cum prefato dno episcopo, die XXVI octobris, anno quo supra per me

Barbery.

2603

Le pape Jean XXIII prend sous sa protection l'hôpital du Mont-Joux et l'exempte de toute jurisdiction ordinaire.

Bologne, 1411, 15 mars.

Archives de l'hospice du Grand-Saint-Bernard. — *Giampaoli*. Il monumentale ospizio del Gran. S. Bernardo, 71.

Johannes episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Sedis apostolice gratiosa benignitas deuotos et humiles filios sub regulari habitu Dno famulantes ex assueto pietatis studio circumfovet, et ne indebitis molestiis aut exactionibus agitentur consueuit illos specialis protectionis muni-

Digitized by Google

mine confouere. Hinc est quod nos dilectorum filiorum Hugonis prepositi et fratrum hospitalis sanctorum Nicolai et Bernardi Montisiouis, ordinis sancti Augustini. Sedun. diocesis, in hac parte supplicationibus inclinati, ex certis etiam rationabilibus causis ad id nostrum animum mouentibus, predictum hospitale et eius ecclesiam, necnon omnia ipsius hospitalis membra cum personis in eisdem degentibus presentibus et futuris et quecumque possessiones, villas, castra et ecclesias cum cura et sine cura, ubicumque consistentia, ad prepositum et fratres ac hospitale huiusmodi legitime pertinentia, cum omnibus membris et jurisdictionibus, pertinentiis et bonis suis, que ipsi prepositus et fratres ac hospitale in presentiarum legitime possident, et illa eciam que in futurum iustis modis, prestante Dno, poterunt adipisci, necnon predictum Hugonem prepositum, suosque successores prepositos eiusdem hospitalis, qui erunt pro tempore, ab omni iurisdictione, dominio, uisitatione, correctione, subiectione, superioritate, potestate et dominio quorumlibet archiepiscoporum, episcoporum pro tempore existentium et quorumcumque aliorum judicum ordinariorum seu delegatorum iurisdictionem aliquam in dictos prepositum, fratres, dictique hospitalis membra, curatos et quascumque alias personas, possessiones, villas, castra et ecclesias habentium, tenore presentium eximimus et perpetuo liberamus, ipsosque prepositum et fratres ac hospitale, membra, curatos et alias personas, possessiones, villas, castra et ecclesias predicta cum omnibus pertinentiis suis in ius et proprietatem beati Petri et dicte sedis ac sub eorum protectione suscipimus atque nostra, ac decernimus prepositum et fratres, necnon hospitale huiusmodi cum membris, curatis et aliis personis, possessionibus, villis, castris et ecclesiis suis predictis eidem sedi immediate subiacere, ita quod dicti archiepiscopi episcopi et alii judices ordinarii in predictos prepositum et fratres ac hospitale et membra, curatos et alias per-

Digitized by Google

sonas, possessiones, villas, castra et ecclesias predicta ad ipsos prepositum et fratres ac hospitale et membra, ut premittitur, pertinentia, utpote prorsus exemptos et exempta non possint excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias promulgare, aut alias eciam ratione delicti vel contractus seu rei de qua ageretur, in iudicio uel extra, vbicumque committatur delictum, vel initiatur contractus, aut res ipsa consistat, potestatem seu iurisdictionem aliquam exercere, ac nichilominus preposito dicti hospitalis, qui nunc est et pro tempore fuerit, excessus et delicta subditorum quorumlibet eiusdem hospitalis secularium et regularium etiam curatorum et aliarum quarumcumque personarum predictorum inquirendi, illasque debitis penis iuxta canonicas sanctiones corrigendi et puniendi plenariam tenore presentium concedimus potestatem, felicis recordationis Innocentii pape IIII predecessoris nostri circa exemptos edita que incipit Volentes ac aliis constitutionibus apostolicis contrariis non obstantibus quibuscumque. Decernimus insuper omnes et singulos processus excommunicationis et suspensionis et interdicti sententias quos et quas contra prepositum, fratres, necnon coniunctos ac personas dicti hospitalis, necnon membrorum huiusmodi ac ipsum hospitale, ecclesias et membra haberi contigerit seu eciam promulgari, irritos penitus et inanes. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre exemptionis, liberationis, susceptionis, constitutionis et concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Bononie, idibus martii, pontificatus nostri anno primo.

A. de Cumis.

Bulla plombea : JOHANNES P. P. XXIII.

Digitized by Google

2604

Donation de Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers, en faveur de Georges de Rarogne.

Sion, 1411, 25 avril.

Archives de Valère, Registrum Johannis Barbery.

* Anno Dni millesimo quatercentesimo vndecimo, die vigesima quinta mensis aprilis. Vir nobilis et potens Petrus de Rarognia, dnus Aniuisii, dat Georgio filio naturali viri nobilis Petermandi de Rarognia quondam filii dicti dni Aniuisii quamdam peciam prati cum quadam pecia vinee eidem prato contigua juxta la Muneressy ab oriente et vineam confratrie Sancti Spiritus de Aniuesio superius.

2605

Luquin de Rarogne, doyen de Valère et curé de Viège, donne en fief la dîme de Lalden à Rodolphe Henrici de Lalden.

Sion, 1411, 19 août.

Cartul. ecclesie de Vespia, p. 68, N° LVIII.

* Anno ab incarnacione Dni millesimo CCCC^{mo} vndecimo, indicione IIII^{a}, die XIX mensis augusti, in ciuitate Sedun., ante domum habitacionis nobilis et potentis viri Petri de Rarognia, dni Aniuisii, dnus Luquinus de Rarognia, decanus Valerie Sedun. et curatus de Vespia, de consilio prefati Petri aui sui et Guichardi de Rarognia, balliui Vallesii eius filii, patrui sui, pro se et suis successoribus in ecclesia de Vespia concessit in feudum perpetuum pro quinque modiis siliginis seruicii et pro duodecim den. seruicii et sex sol. placiti et pro duobus modiis vini seruicii mensure malte, necnon pro vno

Digitized by Google

homagio plano, faciendo sibi dno Luquino nomine cure sue de Vespia, Rodulpho seu Ruoden filio quondam Johannis Heinrici de Laudun juniori, decimam vini, bladi, frumenti, ordei, canapi, lini, raparum et aliarum rerum decimandarum in territorio de Laudun. Testes Johannes Curto de Briga, Henslinus Werra de Vespia naturalis, et ego Petrus de Platea de Vespia, notarius, etc.

2606

Amédée VIII, comte de Savoie, confirme aux bourgeois de Saint-Maurice la permission que son prédécesseur Aymon leur avait accordée de donner à cens leurs pâturages communs et l'étend à toute la châtellenie.

Pont-d'Ain, 1411, 18 octobre.

Archives de la ville de Saint-Maurice.

Nos Amedeus comes Sabaudie, dux Chablaisii et Auguste, in Ytalia marchio, etc. et comes Gebenn., notum facimus vniuersis quod nos, visis litteris bone memorie illustris principis dni Aymonis comitis Sabaudie, predecessoris et proaui nostri carissimi, presentibus annexis [1], eiusque vestigia insequentes, ad humilem supplicacionem dilectorum fidelium nostrorum hominum et burgensium ville nostre et communitatis loci Sancti Mauricii Aganen. nobis super hiis factam per dilectum fidelem et consiliarium nostrum dnum Jacobum Sostionis, ipsas litteras, omniaque et singula in eisdem contenta, cum cadant, prout nouimus, in vtilitatem nostram et commodum, nostrorumque burgensium et subditorum predictorum, laudamus, approbamus pariter et confirmamus per presentes, volentesque insuper eosdem burgenses nostros augmentari, fauoribusque amplioribus pertractare gratiosis, dictas litteras et potestatem eisdem burgensibus nostris datam, vt possint et

[1] Voy. t. IV, p. 33.

Digitized by Google

valeant eorum communia seu pascua, de quibus in ipsis litteris fit mencio, abbergare, accensare et in emphitheosim sub annua pensione tradere, a dicta villa Sancti Mauricii vsque ad portam de la Balma, eisdem burgensibus nostris tenore presencium ampliamus et augmentamus, vt dicta eorum communia et pascua possint et valeant albergare, accensare et in emphitheosim tradere per totam castellaniam dicti loci et ville Sancti Mauricii et infra terminos eiusdem eis modo, jure, via et forma quibus poterant ante nostras ampliacionis litteras presentes a dicta villa vsque ad dictam portam Balme, secundum formam et tenorèm dictarum litterarum concessionis eiusdem pridem facte, juribusque nostris semper nobis et successoribus nostris saluis et reseruatis in eisdem, secundam formam dictarum litterarum presentibus annexarum. Promittentes, etc. Mandantes, etc. Et pro quibus omnibus confirmacione et ampliacione a dictis burgensibus nostris habuisse et recepisse confitemur centum florenos auri parui ponderis manu dilecti fidelis Jacobi de Fiscilliaco, thesaurarii nostri Sabaudie generalis, qui de ipsis nobis legitime computare debebit. Datum in castro nostro Pontisyndis, die decima octaua mensis septembris, anno Dni millesimo quatercentesimo vndecimo.

Re. lit. port. Belmont.

Per dnum, presentibus dnis G. Marchiandi cancellario,
B. de Challand marescallo,
Francisco de Menthone,
Aymone de Asperomonte,
Hugonodo Chabodi.

Ita est per me subscriptum in absencia predicti thesaurarii magistri mei et de ipsius mandato predictos centum flor. pp. habui et recepi.

G. Ponelleti.

Sceau pendant, en cire rouge, N° 88, des Sigilli de *Cibrario* et *Promis*.

Digitized by Google

2607

Le prieur de Saint-Pierre de Clages amodie des terres à celui d'Ayent.

Clages, 1412, 17 janvier.

Archives de Valère, Registrum Willelmi de Cucheto, N° 44.

* Anno Dni millesimo CCCCXII, die XVII mensis januarii, in domo dni prioris de Clages, personaliter fuerunt constituti dnus Johannes de Fontana, prior prioratus Sancti Petri de Clagiis, ex vna parte, et dnus Petrus de Lya, prior prioratus Sancti (Romani) de Ayent, parte ex altera. Prefatus dnus prior de Clagiis amodiauit pro se et successoribus suis predicto dno priori de Ayent quamdam peciam prati vocatam loz Grant Clos sitam apud Clages, item septem jornalia terre sita ibidem, juxta dictum magnum clausum et viam tendentem versus Ysernam, item septem jornalia terre sita ibidem, ey Condemyne, per tres recollecturas uel presias et hoc precio viginti quatuor flor. auri pro quolibet anno, uel sex sol. pro quolibet flor. de moneta Sabaudie. Testes dnus Stephanus de Rupe decanus Sedun., Johannes Tueloy de Lyon clericus et ego Willelmus de Cucheto clericus qui, etc.

2608

Le pape Jean XXIII charge l'official de Lausanne de faire restituer au prieuré de Saint-Pierre de Clages les biens de cette maison aliénés injustement.

Rome, 1412, 15 avril.

Archives de Valère, copie authentique de l'official de Lausanne, du jour pénultième de janvier 1413 (30 janvier 1414).

Johannes episcopus, seruus seruorum Dei, dilecto officiali Lausan. salutem et apostolicam benedictionem. Ad auditionem nostram peruenit quod tam dilectus filius Johannes de Fon-

Digitized by Google

tana prior prioratus de Clages, ordinis sancti Benedicti, Sedun. diocesis, quam predecessores sui eiusdem prioratus priores qui fuerunt pro tempore, decimas, census, reddittus, terras, villas, domos, casalia, prata, pascua, siluas, vineas, grangias, nemora, molendina, piscinas, jura, jurisdictiones et quecumque alia bona ipsius prioratus, datis super hoc litteris confectis exinde, publicis instrumentis, interpositis juramentis, factis renunciationibus et penis edictis in grauem dictorum prioris et prioratus lesionem, nonnullis clericis et laicis, aliquibus eorum ad vitam, quibusdam vero ad non modicum tempus et aliis perpetuo ad firmam uel sub censu annuo, concesserunt, quorum aliqui dicuntur super hiis confirmationis litteras in communi forma a sede apostolica impetrasse. Quia vero nostra interest super hoc de optimo remedio prouidere discretioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus ea que de bonis ipsius prioratus per concessionem huiusmodi alienata inueneris illicite uel distracta, non obstantibus litteris, instrumentis, juramentis, renunciationibus, penis et confirmationibus antedictis, ad jus et proprietatem eiusdem prioratus legitime reuocare procures, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellas et veritati testimonium perhibere. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, XVII^a kl. maii, pontificatus nostri anno secundo.

2609

Extrait du testament de Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers.

Sion, 1412, 26 juillet.

Archives de Valère, F. 172.

Nobilis et potens vir Petrus de Raronia dnus Aniuisii suum condidit testamentum, in quo inter cetera legauit ven. capi-

Digitized by Google

tulo atque clero Sedun. centum florenos semel pro veniendo semel in anno supra tumbam suam die anniuersarii sui. In ceteris autem bonis suis, de quibus in dicto testamento non ordinauit, suos heredes instituit Guichardum de Rarognia filium suum in medietate bonorum suorum et dnum Guillermum episcopum Sedun. et dnum Luquinum fratrem suum in alia medietate. Testes Johannes Rynkenberg domicellus, Anthonius Grissoz commorans Leuce, etc. Actum Seduni, domi dicti testatoris, infra stupam eiusdem domus, die XXVI mensis jullii, anno Dni millesimo CCCCº duodecimo, imperio vacante, Guillelmo episcopante.

2610

Fondation de l'hôpital de Plan-Conthey.

1412, 12 août.

Archives de l'abbaye de Saint-Maurice, Liber vallis Illiacae, p. 94.

Petrus de Dallion, ex loco de Dallion Contegii, fundator xenodochii Plani Contegii.

2611

Nouvelles franchises accordées à Conthey par le duc de Savoie.

Cossonay, 1412, 23 octobre.

***A.-J. de Rivaz.* Opera histor. XIV, 65, ex archivo patrio.**

Nos Amedeus comes Sabaudie, princeps Pedemontium, dux Chablasii et Auguste, marchio in Italia et comes Gebenn., notum facimus tenore presentium universis, quod nos, dilectorum burgensium nostrorum ville nostre Contegii amorem sincerum, benevolentiamque et fidelitatem fructiferam, grata-

Digitized by Google

que servitia per ipsos et predecessores suos nobis nostrisque predecessoribus multipliciter impensa et que uberius speramus in posterum impendi per eosdem, quibus apud nos speciali[ter] commendantur, ut convenit, attendentes, pro nobis nostrisque heredibus et successoribus quibuscumque, eisdem burgensibus nostris Contegii presentibus et futuris damus harum serie, concedimus pariter et largimur in augmentum suarum libertatum et franchesiarum et ultra contenta in eisdem articulis contentis in eisdem, non obstantibus quibuscumque, et libertatis et immunitatis beneficium ac privilegium perpetuum capitula subsequentis tenoris. Et primo quod duo syndici, qui nunc sunt et qui pro tempore fuerint, una secum idoneioribus burgensibus dicte ville Contegii, valeant et debeant, eisdemque licitum sit facere, creare quoscumque burgenses Contegii, absque eo quod major pars burgensium dicte ville debeat ad hoc convocari et presente tamen castellano Contegii, presenti et futuro seu ejus locum tenente. Item quod liberi et posteritas cujuscumque burgensis Contegii sint et esse debeant burgenses dicte ville nostre Contegii et libertatibus et franchesiis ipsorum burgensium Contegii uti et gaudere possint et debeant, ac si ipsi juraverint, solvendo tamen tributum inde nobis, communitatique et burgensibus Contegii dari et solvi consuetum. Item quod omnes et singuli burgenses dicte ville nostre Contegii utriusque sexus, qui nunc sunt et pro tempore fuerint, qui dictam franchesiam Contegii juraverint, presente tamen dicto castellano seu ejus locum tenente et nonnullis ex dictis burgensibus, uti et gaudere valeant atque possint franchesiis, libertatibus et immunitatibus per predecessores nostros dictis burgensibus datis et concessis et per nos confirmatis, juxta modum et formam franchesiarum predictarum. Item quod castellanus Contegii, presens pariter et futurus seu ejus locum tenens, teneatur, debeatque ad requisitionem dictorum burgensium Contegii jurare dictas eorum franchesias et liber-

Digitized by Google

tates per predecessores nostros eis concessas et per nos confirmatas de ipsis pleno cum effectu attendendis, tenendis et inviolabiliter observandis. Promittentes bona fide nostra omnia et singula suprascripta, pro nobis et nostris quibus supra, dictis burgensibus Contegii et eorum posteritatibus rata, grata et firma perpetuis temporibus habere, tenere, attendere et inviolabiliter observare et nunquam contra facere, dicere, vel venire tacite vel expresse, directe vel indirecte. Et hoc pro et mediantibus centum flor. parvi ponderis, quos ab ipsis habuisse et realiter recepisse confitemur manibus dilecti fidelis Guigoneti Marescalli, thesaurarii nostri Sabaudie generalis, qui nobis legitime inde computare debebit. Mandantes harum serie ballivo, judici, procuratori Chablasii, castellano Contegii et ceteris officiariis et commissariis nostris presentibus et futuris, eorumve loca tenentibus et ipsorum cuilibet in solidum, quatenus dictam largitionem et franchesiam et libertates et franchesias prememoratas et omnia et singula in eis capitulis contenta teneant, attendant et inviolabiliter observent et in nullo contra faciant quomodolibet vel opponant, seu facere attentent. Datum apud Cossonay, die XXIIII mensis octobris, anno Dni M.CCCC.XII, sub signeto nostre cancellarie.

Per dnum, presentibus dnis Humberto bastardo de Sabaudia,
Johanne de Camera,
gubernatore Nicee,
Johanne Bonnardi,
Petro Andrueti,
Guigoneto Marescallo,
Jacobo Garreti.

Digitized by Google

2612

Droits du major de Monthey.

1412, 13 décembre.

A.-J. de Rivaz. Opera histor. XIV, 69, ex archivo nobilium de Vantery.

Anno Dni M.CCCC.XII, die vero XIII mensis decembris, Johannes Majoris de Montheolo domicellus, filius Willielmi, filii Perrodi Majoris, tanquam avantarius, confitetur se tenere ab ill. dno nostro comite Sabaudie, videlicet majoriam dicti loci Montheoli, pro qua percipit idem Johannes major clamas et banna trium sol., item in echeutis morientium sine liberis utensilia domus, exceptis grossis bestiis, et omnia inventa in tota castellania Montheoli a sexaginta sol. inferius valentia. Item percipiebat in recepto dni decem octo sol. et sex denarios, qui decem octo sol. remoti sunt dicto confitenti, eo quod dnus noster predictus ipsos decem octo sol. percipit de triginta sol. in extentis predecessorum dicti dni nostri pro dicta majoria alias recognitis. Item percipere solebat, ut asserit dictus confitens, seu antecessores eius, ut in extentis predecessorum dicti dni nostri cavetur, in bannis grossis tres obolos in quolibet solido, et in duabus talliis que fiebant hominibus predicti loci Montheoli, a quorum perceptione dicit se et suos antecessores per castellanos predicti loci Montheoli temporibus retroactis totaliter fuisse perturbatos. Item percipere solebat ut supra introgia, si albergare contingeret pascua vel aliqua de pascuis, in quorum perceptione dicit se nihil percipere.

Digitized by Google

2613

Redevance due au sacristain de Sion par le curé d'Ardon à cause du droit de patronage de l'église de ce lieu.

Ardon, 1413, 22 février.

Archives de Valère, Registrum Francisci de Origonibus, N° 47.

* Notum sit quod ego Petrus Ramelli sacerdos, curatus de Arduno, pro me et successoribus meis in dicta cura, confiteor me debere annuatim dno Johanni Stokmatter, sacriste Sedun., pro se et suis successoribus in dicta sacristia, viginti et quatuor sol. Maur. annui redditus, et hoc nomine et ex causa juris patronatus dicte ecclesie de Arduno, secundum procuracionem antiquam. Testes dni Johannes de Corsiaco, Nycolaus de Molendino, canonici Sedun., Petrus de Ogiens curatus de Cronay. Et ego Franciscus de Origonibus, etc. Datum et actum infra ecclesiam parrochialem Ardoni, die XXII mensis februarii, anno Dni M°CCCC°XIII°.

2614

Redevance due au chapitre de Sion par le curé de Louèche à cause du droit de patronage de l'église de ce lieu.

Sion, 1413, 19 avril.

Archives de Valère, Registrum Francisci de Origonibus, N° 47.

* Notum sit quod ego Petrus Jenini clericus, curatus de Leuca, pro me et meis successoribus in dicta cura, confiteor me debere annuatim ven. capitulo Sedun. centum sol. Maur. annui redditus, et hoc nomine et ex causa juris patronatus et personatus dicte parrochialis mee ecclesie de Leuca. Testes

Digitized by Google

nobilis et potens Guichardus de Rarognia balliuus Vallesii, etc. Et ego Franciscus de Origonibus, etc. Actum in choro ecclesie Valerie, die XIX mensis aprilis, anno Dni M° CCCC° XIII°.

2615

Martin Episcopi est ordonné sous-diacre.

Sion, 1413, 28 septembre.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Nouerint vniuersi presentes litteras inspecturi quod nos frater Rodulphus, diuina miseracione Ebronen. episcopus, gerentes vices in hac parte reuer. in Christo patris et D. D. G., eadem miseracione Sedun. episcopi, hac die sabbati IIII^or^ temporum post exaltacionem sancte Crucis, sacros ordines celebrantes in cathedrali ecclesia beate Marie Sedun., dilectum nobis in Christo filium Martinum Episcopi de Vex, rectorem altaris beati Nicholai in ecclesia Vallerie acolitum, in subdiaconum ordinauimus, et quia nostro sigillo caremus, sub sigillo dicti reuer. in Christo patris et dni dni episcopi Sedun. dari procurauimus. Datum Seduni, in choro ecclesie predicte, die XXIII^a^ mensis septembris, anno Dni MCCCCXIII°.

2616

Donation faite par Guichard de Rarogne, seigneur d'Anniviers, à Janilcen dit Zerryematton.

Sion, 1414, 12 janvier.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

* Notum sit quod nos Guichardus de Rarognia, dnus Aniuisii et balliuus Vallesii, considerantes multa grata seruicia nobis et nostro genitori multipliciter impensa per dilectum

Digitized by Google

fidelem et consanguineum nostrum carissimum Janilcen dictum Zerryematton de Chouson, filium quondam Johannis filii quondam Thome matricularii dicti loci, in quibus erga nos et nostros frequenter perseuerat et confidimus perseuerare velle, nomine nostro, necnon aliorum heredum quondam Petri de Rarognia dni Aniuisii genitoris nostri, in remuneracionem dictorum seruiciorum damus prèdicto Janilco et heredibus suis primo XX sol. Maur. redditus nobis debitos super prato vocato Nyduri Lochmatta in valle de Chouson, super aquam Vespie. Item VIII sol. redditus uel seruicii qui nobis debebantur super quodam prato cui dicitur Ober Lochmatta. Item decem sol. redditus uel seruicii ex illis XV sol. qui alias debebantur super quodam prato vocato Wegmatta, excepto dominio et jurisdicione sicut ab antiquo fuit predecessorum ipsius nobilis Guichardi. Tali tamen condicione apposita quod si contingerit, quod absit, dictum Janilcen et suos liberos legitimos aut alios quos legitimare possit in futurum et Johannem Franco naturalem filium supradicti Janilcen, quem nunc habet cum Anthoniola filia quondam dni Johannis de Baron de Mendrysio, sine heredibus legitimis de suis corporibus relictis (decedere), quod ipsa donatio ad nos reuertatur. Actum in castro Maiorie Sedun., in stupa, die XII januarii, anno Dni M°CCCC°XIIII°.

Ad maiorem roboris firmitatem omnium premissorum nos Guichardus predictus sigillum nostrum proprium presentibus duximus apponendum.

Item fiat supradicto nobili Guichardo et suis heredibus carta a dicto Janilco, nomine suo et Margarete eius matris filie quondam Johannis de Mont domicelli, qualiter dat predicto dno totam reencionem et jus reencionis quod habuerunt ipsa mater et filius in quinque lb. annui redditus, quas alias vendidit seu obligauit, ut asserebant, Johannes et Margareta

Digitized by Google

pater et mater dicti Janilcen, Arnoldo de Sillenon domicello. Actum ut supra. Quas quinque lb. redditus eciam jam tempore lapso Petrus de Rarognia, quondam dnus Aniuisii, eciam ab eodem reemit.

2617

Statuts communaux de Sion.

Sion, 1414, 28 janvier.

Archives de la bourgeoisie de Sion;
Registre sur parchemin du commencement du XVIme siècle.

In Patris et Filii et Spiritus Sancti nomine, Amen. Notum sit omnibus Christi fidelibus quod nos Johannes de Compesio alias de Brandon et Hugonetus Richardi, ciues Sedun. et notarii publici, sindici et procuratores communitatis Sedun., Benedictus de Crista, Johannes Ansermode fratres, Martinus Garaschodi, Johannes Gallesii, clerici, Roletus de Louyna, notarii publici, Theodolus Baidet salterus Sedun., Antonius Tzacco, Johannes de Lausanna, Martinus Glassier et Stephanus de Enymont, consiliarii et reconsiliatores dictorum ciuitatis, communitatisque et sindicorum, cum ceteris aliis totius ciuitatis ciuibus et burgensibus specialiter et singulariter nominatim, videlicet nobili et potenti viro Guychardo de Rarognya dno Aniuisii, balliuo terre Vallesii, venerabilibus viris dnis Johanne Monachi, officiali et canonico Sedun., in legibus licentiato, Johanne de Corsier, Johanne Mollit[oris], Nicolao de Molendino, canonicis Sedun., Rodolpho de Rarognia domicello, Egidio eius filio, Ayolpho Lombardi, Bertrando de Poldo, Mafflodo Riella, Willermo dou Savyes, Theodolo Martini, Johanne de Volhusen, Girardo de Montoux, Antoneto Panissodi, Perrussodo eius fratre, Johanne Mactot, Roleto et Petro eius fratribus, Willermo Chastellard, Johanne et Petro Trottat

Digitized by Google

de Villanoua, Laurencio Kuno, Yannino Buchin, Willermo dou Raffor, Johanne Mosere, Roleto Torner, Johanne Doulat, Johanne de Bon, Petro Dorba, Amedeo Gantery, Johanne de Mussye, Francisco Mistralis, Bono homine, Johanne Longi seniore, Johanne de Puteo, Claux in der Gasson, Petro Ayolphy, Johanne Dislex, Willermo Ruomont, Antoneto Brignyon, Jacobo Chamoson, Hensilino Clewo, Johanne Chamognyn juniore, Hensilino Wisquin, Perrodo Wysczo, Nicoleto Bocheta, Stephano Ayolphy, Johanne Brachet, Leonardo Chamognyn, Nantermeto Dallio, magistro Jaqueto de Bona, Johanne Reuilliodi, Ambrosio Serragini, Antonio Falconet, Alleto Ardigo, Francisco de Cruce, Johanne Charuet, Antonio Martini de Dyogny, Johanne Bouyer, Theodolo Gonthery, Johanne Odini, Johanne de Bressia, Thomassino Lombardi et pluribus aliis, sono campane omnibus simul congregatis ante magnam portam ecclesie cathedralis beate Marie Sedun., communitatem facientibus pro infra scriptis statutis et ordinationibus totius ciuitatis faciendis, pro conseruando publicam vtilitatem et regimen totius communis, in qua communitate facienda fuimus plus quam due partes sanioris consilii totius ciuitatis, nomine nostro et aliorum ciuium absentium, quorum absentiam representamus, vnanimi consensu et voluntate statuta et ordinationes facimus et promulgamus super articulis omnibus et singulis infrascriptis, quibus vti precipimus et volumus nunc et semper per nos et successores nostros in burgesia Sedun. in futurum succedendis.

1. *De et super purgatione aque Sedune.*

Primo statuimus et ordinamus super cursu Sedune, labentis a territorio de Nancz per infra ciuitatem Sedun. directe vsque ad Rodanum, quod bis in anno fabricarii deputandi teneantur et debeant, a die festi Omnium Sanctorum singulis annis vsque ad festum sancti Nicolai, curari et vacuari facere dictum

Digitized by Google

cursum Sedune per forenses et incolas et habitatores ac etiam ciues et burgenses dicte ciuitatis Sedun. sub pena septem solid. Maur. per contrafacientes committenda, et medietas applicanda communitati predicte, alia medietas cedat lucro fabricariorum pro eorum labore. Et simili modo etiam reiterata vice idem cursus aque Sedune, a carnispriuio immediate sequenti vsque ad festum Pasche, post uel ante secundum necessitatem temporis et quotiens fuerit expediens et necesse, visitari et manuteneri debeat. Ita tamen quod casu quo dicta manutenentia fabricature aque Sedune predicte licite, ut prefertur, fieri et sustineri non posset, quod tunc vnusquisque tenens possessiones a gula Rodani dicte aque Sedune vsque ad portam Rodani et a porta Rodani per longitudinem ciuitatis usque ad portam de Leuca, et a porta de Leuca superius per dictum cursum Sedune vsque ad molendinum Johannis Borgognyon, teneantur juuare et residuum supplementi manutenere circa ripam dicte Sedune pro eius possibilitate, et in residuo supplementi quarti dicte ciuitatis quilibet pro suo turno ad vtilitatem reipublice juuamen prestare debeant singularibus possessoribus supra cursum dicte aque Sedune ab vtraque parte ripe eiusdem aque.

2. *De juuamine aliarum possessionum.*

Item statuimus et ordinamus quod omnes habentes possessiones in periculo diluuii dicte aque Sedune subiacentes retro uel prope illas que sunt site supra cursum dicte aque Sedune, sicut sunt prata et virgulta subtus saxum Valerie, orti qui sunt extra portam Rodani, virgultum Antonii Tracco, pratum Mafflodi Riella, virgultum hospitalis, virgultum Stephani Ayolphi, virgultum Hugoneti Richardi et virgultum maladeree, juuamen prestare teneantur. Et in casu quo reperiretur aliqua possessio singularis consistens circum circa ripam dicte aque Sedune que pro derelicta haberetur, quod illa possessio

Digitized by Google

derelicta dicte communitati applicetur pro dicto cursu manutenendo. Et si quis reperiretur inobediens ad se juuandum in dicto opere, incidat in penam trium sol. dicte communitati applicandorum.

3. *De electione fabricariorum, potestateque et pena eorum.*

Item quod quotienscumque duo fabricatores super premissis in proximo precedenti articulo descriptis super cursu aque Sedune eligentur, tam per sindicos et consules modernos, quam in posterum futuros communitatis et ciuitatis predicte, qui sindici et consules presentes et futuri habeant potestatem omnimodam eligendi et imponendi dictos fabricarios ad manutenendum cursum predicte aque Sedune, nulla euidenti necessitate preuia ipsos excusante, quod tunc dicti fabricarii electi incidant vnus quisque ipsorum fabricariorum electorum in penam XX^tl sol. Maur. applicandorum dicte fabrice cursus predicte aque Sedune.

4. *De manutenentia barrarum Sedune.*

Item quod prata super quibus edificatur barra pro Seduna in suo cursu manutenendo et conseruando, relinquantur communitati pro barra manutenenda, vel alias ipsemet per se uel per alium manuteneat ipsam barram super se, taliter quod eorum defectu aqua non deuietur a suo cursu proprio in preiudicium communitatis.

5. *De proicientibus obstaculum aliquod in Sedunam.*

Item quod fabricarii ordinati possint penas imponere XII denar. cuicumque proicienti aliquod obstaculum lapidum, fimi, uel scopationis per quod fluxus aque aliqualiter impediatur, vel qui non remouebit grossos lapides de cursu dicte aque Sedune per longitudinem ciuitatis et extra, cum per dic-

Digitized by Google

tos fabricarios fuerit requisitus, que pena commissa cedat lucro fabricatorum pro eorum labore.

6. *De cerdonibus.*

Item quod cerdones coriorum et pellium in cursu aque Sedune nullas tynas uel alia vasa lignea supra cursum dicte aque imponere audeant nec affeytare pro euitando fetorem, nisi in locis a gentibus remotis affeytare solitis, sub pena trium sol. per dictos fabricatores Sedune a committentibus exigenda, et medietas eis et alia medietas eommunitati applicetur.

7. *De cursu predicto manutenendo post generalem vacuationem.*

Item quod, post generalem vacuationem bis in anno factam in cursu Sedune, illi qui habent possessiones, domos uel edificia supra cursum Sedune per longitudinem ciuitatis et extra curent quilibet supra se et manuteneant cursum vacuum, sub pena VII solid. communitati applicanda.

8. *De auxilio fiendo tempore diluuii aque.*

Item quod per diluuium aque Sedune tota ciuitas, ciues et non ciues ad pulsationem crifori ire teneatur ad succurrendum illis qui habent prata et domos supra Sedunam, ad tenendum ipsam in suo cursu. Et si quis se rebellem exhibeat, cum sciuerit, priuetur burgesia vel soluat XX^ti sol. pro rebellione sua dicte fabrice applicandos.

9. *De ponte Sedune sub saxo Valerie manutenendo.*

Item quod illi qui habent possessiones subtus saxum Valerie a bastimentis ciuitatis vsque ad Rodanum, teneantur et debeant facere et manutenere pontem supra cursum aque Sedune pro eundo et redeundo ad eorum possessiones ibidem sitas, prout

Digitized by Google

retroactis temporibus ire solebatur per illos qui illud iter sequi solent et debent, pro conseruando cursum dicte Sedune, ne diruatur per tantam capacitatem quantam tenet transitus Sedune pro sequendo ipsum iter. Et qui defecerit, incidat in penam decem. sol. in fabricam dicti pontis applicandorum.

10. *De barris Campi Sicci fiendis et manutenendis.*

Item quod illi qui habent prata in Campo Sicco, barrent supra ripam Rodani in rectitudine loci per quem aqua Sedune intrat Rodanum in cursu suo moderno, pro curando Sedunam quando producit magnam arenam et lapides et quando replet Rodanum per magnum diluuium aque.

11. *De exclosis manutenendis.*

Item statuimus quod omnes molendinarii constituti infra ciuitatem Sedun. vel extra jurisditionem et districtum eiusdem, totiens quotiens leuare voluerint aquam de magno cursu Sedune pro faciendo molere eorum molendina, et alii leuantes aquam supra cursum Sedune vbicumque pro rigando prata sua uel ortos habeant exclusas taliter facere et manutenere lor excloses in tali modo et forma, quod propter dictas exclosas cursus Sedune in magna habundantia aque non impediatur et quod ciuitas non submergatur, prout alias fuit. Et si super premissis reperiantur negligentes, dolosi, culpabiles aut rebelles, si sint burgenses, quod priuentur ipso facto burgesia et quod eorum bona teneantur ad emendam damni dati dicte communitati et ciuitati propter eorum culpam, alii vero non burgenses teneantur ad penam sexaginta sol. Maur., quorum sex sol. applicentur fabricatoribus aque Sedune et residuum applicetur dicte communitati, et nichilominus teneantur ad emendam damni per dictam communitatem ob eorum culpam passi, arbitrio sindicorum et reconsiliatorum declarandam.

Digitized by Google

12. *De tribus locis curandis causa necessitatis.*

Item statuimus et ordinamus quod fabricarii Sedune faciant curare loca tria ciuitatis existentia in ripa Sedune per que itur ad loca necessaria que succedunt loco latrinarum, vnus supra domum in qua Lupus pelliparius inhabitat ex opposito domus Magni Johannis, subtus operatorium Gillieti barbitonsoris, reliquus est subtus domum Maffiodi Ryella, prope et subtus operatorium Vioneti Angelini, tertius in summitate macellorum, subtus macellum quod nunc tenet Nantermetus de Villanoua, ab angulo inferiori domus et operatorii quam inhabitat Roletus Tornery pelliparius, gener Martini Glacier. Contradictores autem in penam trium sol. incidant fabrice Sedun. applicandam pro medietate et alia medietas fabricariis pro eorum labore.

13. *De locis vetitis pannos lauare, ortalicia uel etiam omasa ex causa.*

Item quod nullus, cuiuscumque conditionis existat, sit ausus lauare pannos, uel omasa, uel ortalicia infra aquam Sedune, a canalibus superius versus portam canalium, vbi animalia sunt consueta bibere et gentes aquam recipere pro cibis coquendis, et hoc sub pena trium sol. Maur., quorum sex denarii applicentur fabricariis, residuum dicte communitati, nisi tanta aque indigentia eueniret quod necessitas euidens permitteret predicta fieri in dictis locis prohibitis.

14. *De officio custodum et lege eorum.*

Item quod custodes possessionum tempore culture et fructuum custodiendorum portent secum vnum fuchonum cum ryorta causa claudendi vnum foramen vel pusticium, si reperiant, super possessione alicuius, vel alias notificent dno possessionis qui claudat, et si facta denuntiatione non claudit,

Digitized by Google

imputetur sibi damnum, si quod sui culpa sibi accidat, et hoc sub pena XII den. per quemlibet ipsorum committenda et dicte communitati applicanda.

15. *De officio custodum quoad insulas conseruandas.*

Item quod dicti custodes, tempore quo spine vel nemus quodcumque ab insulis communitatis Sedun. per extraneos quoscumque deportantur, quos reperiant deportantes, auferant ab eis pondus lignorum cuiuscumque generis et cedant in lucro ciuitatis pro barris vel clausuris communibus manutenendis.

16. *De auxilio custodibus prestando.*

Item quod si custodes non sint satis fortes contra portantes spinas uel nemus nostrum ad auferendum eis, eo casu inuocent castellanum et salterum cum aliis burgensibus, qui eos fortes faciant, sub pena priuationis burgesie, et custodes, si non faciant, careant salario.

17. *De officio dictorum custodum in hyemali tempore.*

Item quod custodes vadant in hyeme tres turnos in die, vnum in ortu solis, alium in nonis et in vesperis, reliquum per possessiones et prata clausas et clausa et ortos, si aliquos frangentes sepes, deresias[1] uel barras alicuius reperiant, ipsum capiant et adducant presentandum castellano uel saltero pro punitione debita facienda, vt pena ipsorum alii capiant timorem, et si non possint ipsos capere, veniant et denuntient castellano uel saltero qui eos puniant quantum cuiuscumque intererit.

[1] Barrières.

Digitized by Google

18. *De pignoratione custodum.*

Item statuimus et ordinamus quod custodes non faciant aliquem pignorare pro lege eorum, nisi prius requisierint quod eis soluat vel pignus suum tradat, et si velit requirere guerentem, audiatur antequam pignoretur, ita quod si guerens sit extra ciuitatem, statuantur eis tres dies uel quattuor, et si sit habitans infra ciuitatem, de vna die ad aliam habeant dilationem.

19. *De non pignorando absentes.*

Item statuimus quod preco uel custodes pro nullo debito intrent domum alicuius pro eum pignorando, si nullus de domo sit illic uel in hospicio domus, sub pena trium sol., et si pignoratus appellet, audiatur.

20. *De lege animalium per custodes capienda juxta genera diuersa.*

Item statuimus et ordinamus quod dicti custodes non capiant de capra in damno capta nisi sex denar., de equo ferrato quattuor den. et de non ferrato duos den., de vacca vnum den., de porco ferrato vnum den. et de non ferrato quattuor den., de grege vero ciuium cuiuslibet animalium sex den., grege caprarum excepto, manifestato tamen prius per ipsos custodes dno damnum datum, quod damnum ipsimet custodes vocatis secum duobus de reconsiliatoribus, si indigeant, possint et valeant per eorum officium extimare per eorum conscientiam et dno indicare, sub pena commissionis eorum legis pro illa vice qua contrafecerint.

21. *De banno possessionum.*

Item statuimus et ordinamus pro banno communi super bannis possessionum districtus, jurisditionis et territorii ciui-

Digitized by Google

tatis Sedun., tam vltra Rodanum quam citra, quod prata de Campo Sicco omnia et singula sint bandita ab introitu aprilis vsque ad dedicationem ecclesie Sedun.[1], salua retardatione fienda tempore banni et recolligendi propter diuersitatem temporis.

22. *De possessionum banno iterum et pascuorum.*

Item statuimus et ordinamus quod virgulta et prata citra Rodanum circumcirca ciuitatem sint in banno in Purificatione beate Marie virginis, et extra banna sint, videlicet pratum dou Ammey et ly Croset et Insula Rotunda in vigilia beate Marie de mense septembri, prata vero de Plattaz et de Prinseres in festo beati Mauritii, ly Fuly et ly Mura et prata Duvrie in sancto Michaele, Castrum nouum, pratum Sti Germani cum mareschiis sequentibus eodem termino Sti Michaelis.

23. *De possessionibus claudendis juxta stratam publicam.*

Item statuimus et ordinamus quod vnusquisque habens possessiones supra stratam publicam, uel prope, seu juxta pascua communia claudat eas de versus pascua et carreriam, alias non teneatur ad damnum datum, nec ad legem custodum, nisi palam et publice ibidem custodiantur.

24. *De comenda aque Sedune.*

Item statuimus et ordinamus quod preceptor aque qui alicui turnum precepit et refutauerit, pro illa vice perdat turnum, nisi in casu quo fenum esset in prato secatum et sparsum, vel nisi preceptor vellet sibi graciam facere sine detrimento alterius, et quod preceptor aque teneatur ponere aquam in prato illius cui precipiet aquam turnum suum.

[1] 13 octobre.

Digitized by Google

25. *De non venientibus ad consilium.*

Item statuimus et ordinamus quod omnes et singuli ciues et burgenses teneantur venire ad consilium sono campane congregandum in loco consilium teneri ordinato, vel alias per custodes certificati fuerint et vocati, sub pena XII den. per non venientem committenda et dicte communitati applicanda, quorum custodum relationi adhibeatur plena fides de notificatione per eos facta de non venientibus ad consilium.

26. *De salva potestate data venientibus ad consilium.*

Item statuimus et ordinamus quod si omnes ciues et burgenses in Seduno residentes non veniant ad consilium sono campane vocatum, eo casu sindici et illi alii qui cum illis erunt presentes in consilio, habeant tantam potestatem adimplendi negotium pro quo fuerint illa vice vocati in consilio, ita plenam sicut si essent omnes burgenses ciuitatis, quorum personas absentium presentes valeant per omnia representare ad illud negotium, pro quo ipsum consilium fuerit conuocatum.

27. *De pena reuelantium consilium.*

Item statuimus et ordinamus quod si aliquis ciuis uel burgensis reperiatur reuelare extra consilium secreta que fient in consilio, quod tanquam perjurus a dicta burgesia et franchesia dicte ciuitatis priuetur et priuari valeat per sindicos. Et etiam omnes alii et singuli qui fregerunt vel frangent in futurum franchesiam et burgesiam ciuitatis, cum consilio tamen dictorum reconsiliatorum.

28. *De concordia fienda contra facientes contra burgesiam.*

Item statuimus et ordinamus quod dicti sindici cum dictis reconsiliariis uel maiori parte eorumdem possint marciare cum illis qui venerint contra burgesiam et franchesias.

Digitized by Google

29. *De receptione burgensium et facultate eorumdem.*

Item quod nullus vtriusque sexus de cetero futuris temporibus admittatur in ciuem et burgensem qui non habitet in ciuitate, focum et locum continuum ibidem tenendo et domum vel casale vnum ibidem reedificando, quod ciues vendere, cedere uel alio modo sibi donare vel remittere voluerint. Et si quis contrarium fecerit, ipso facto sit priuatus burgesia et tanquam priuatus per sindicos nunciandus.

30. *De potestate pasturandi per futuros ciues in pascuis communitatis.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus de cetero ab hinc in antea in ciuem uel burgensem recipiatur qui pasturare possit et valeat cum suis animalibus super pascuis communitatis, nisi de et cum tot bestiis quot nutrire et iuernare poterit de suis propriis pratis, que per se habebit et possidebit super territorio Sedun., nisi infra ciuitatem continuo habitantes. Et si quis contrarium fecerit, soluat pro quolibet animali decem sol., vel priuetur burgesia ad misericordiam sindicorum.

31. *De venditione vini.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus vtriusque sexus ciuis, burgensis uel habitator infra ciuitatem Sedun. audeat aliquod vinum extraneum, nisi sit suum proprium, penes domum uel cellarium suum reducere, conseruare vel reponere sine licentia amborum sindicorum, quibus manifestent et reuelent cum debito juramento totum vinum quod receperint in eorum celariis vel domibus recondendum pro conseruando tributum ciuitatis et dni episcopi Sedun., quod est pro quolibet sextario duos den., quorum vnus dno episcopo et alius ciuitati persoluatur, sub pena viginti sol. per contrafacientes

Digitized by Google

committenda et dno episcopo medietas et alia medietas communitati predicte applicanda.

32. *De proclamatione vini fienda.*

Item statuimus et ordinamus quod quicumque vendens tabernam in publico et secreto soluat et soluere debeat proclamatori vini legem suam consuetam vnius denarii pro quolibet dolio, sub pena quatuor denar. communitati applicanda.

33. *De purgatione ciuitatis et vacuatione fimi eiusdem.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus vtriusque sexus sit ausus a porta Rodani superius directe per magnam carreriam vsque ad portam Leuce ponere aliquod fimum equorum uel aliorum animalium propter honestatem dicte ciuitatis et habitantium in eadem, et hoc sub pena trium sol. Maur. dicte communitati applicanda.

34. *De collectione fimi Glareti.*

Item statuimus et ordinamus quod ille qui colligit fimum Glareti per communitatem sibi venditum, tempore lucti die jouis et veneris que si femata, qualibet ebdomada vacuet et mundet plateam Glareti pro honore burgensium, causa tenendi forum nitidum, sub pena trium solid. communitati predicte applicanda.

35. *De pena ducentium spinas vel fimum tempore fori per Glaretum Sedun.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus ciuis, burgensis uel incola habens currum per se uel ex locato audeat ipsum ducere vel duci facere oneratum spinis vel fimo tempore fori uel nundinarum per longitudinem Glareti ciuitatis pro impediendo forum, sub pena trium sol. communitati applicanda.

Digitized by Google

36. *De aurigis equitantibus per ciuitatem Sedun. et eorum pena.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus sit auriger transiens per ciuitatem qui audeat equitare vel supra currum stare, dum facit transitum per infra muros ciuitatis, sed teneat animalia per canenetos vel per temonem ad euitandum damna et scandala personarum, sub eadem pena trium sol. communitati predicte applicanda.

37. *De visione damni dati.*

Item statuimus et ordinamus quod si sint duo uel plures ciues uel burgenses uel incole infra ciuitatem habitantes ad inuicem contendentes de finibus agrorum prediorum rusticorum vel vrbanorum, vel de damno dato uel conficiendo, in quibus requiratur probatio uel per visionem oculorum, dictis sindicis dicte communitatis cum tribus quattuor aliis de reconsiliatoribus secum vocandis vel ipsorum alteri coniunctim uel diuisim pertineat ire ad locum questionis et per eos dirimere ipsam finium vel damni dati questionem, capiendo per ipsos super qualibet parte vna ambrosana pro eorum labore sumptibus succumbentis.

38. *De venditione salis et commodo eiusdem.*

Item statuimus et ordinamus quod quecumque persona vtriusque sexus apportans sal venale, qualecumque sit, intra ciuitatem Sedun., exoneret ipsum infra salneriam Sedun., ita quod vendentes ipsum sal conducant cameras et celarios infra salneriam existentes pro competenti pretio, et vltra hoc venditores salis soluant tributum salnerie, videlicet pro quolibet curru salis duos den. Maur. per diem fori, et per diem nundinarum quattuor den., ita tamen quod si aliquis superueniret

Digitized by Google

qui non posset habere cameras nec cellarium in salneria pro vendendo sal, quod ille possit ipsum sal exonerare et vendere intra duas portas magnas dicte salnerie vel extra dictam salneriam, persoluendo tributum supradictum. Et illi qui non habent cellarium nec cameras in dicta salneria, vendant sal extra pro soluendo qualibet die qua vendent sal duos den., et per diem fori duos den., et per diem nundinarum quattuor den. Et quod omnis piscis venalis infra ciuitatem salsus vel recens deferatur et exportetur infra dictam salneriam, de quo soluatur pro qualibet balla allecum duos den. et pro thona allecum alios duos den., et pro piscibus recentibus siue pro modico siue pro pluri duos den. Et si contra factum fuerit, rumpens statutum perdat mercantiam suam ad misericordiam sindicorum.

39. *De licentia pasturandi data non burgensibus de gracia speciali.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus possit seu valeat vtriusque sexus pasturare in pascuis communibus per totum ordinem anni cum eius animalibus, nisi fuerit ciuis aut burgensis, sub pena XII den. pro quolibet per contrafacientem committenda et communitati applicanda, nisi cum vna vacca per quemlibet pauperem continuo habitantem in dicta ciuitate pro alendo se et suam familiam amore Dei.

40. *De pascuis communibus post festum beati Johannis hoc modo pasturandis.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus ciuis et burgensis teneat uel tenere audeat in pascuis communibus dicte ciuitatis aliqua animalia bouina a festo beati Johannis Baptiste vsque ad tempus quo animalia descendunt de montibus, nisi vnam uel duas vaccas ad plus pro alendo se et familiam suam,

Digitized by Google

sub pena XII den. per contrafacientem committenda et communitati applicanda.

41. *De piscibus et carnibus putridis non vendendis sub pena infrascripta.*

Item statuimus et ordinamus quod nullus piscator, mercator, vel alia persona audeat apportare aliquos pisces venales salsos uel recentes, cuiuscumque generis sint, infra ciuitatem Sedun. cacochimos, putridos, uel infectos, sub pena combustionis uel submersionis dictorum piscium publice exequenda, et quod ille qui eos apportabit pene arbitrarie subiaceat dni cui pertinet et spectat puniendus. Et eadem pena puniantur carnifices in macello publico uel priuato infectas carnes vendentes uel corruptas.

42. *De constitutione clerici communis et eius officio.*

Item vltimo statuimus et ordinamus quod ipsa communitas habeat vnum notarium clericum communem burgensem per sindicos et eorum reconsiliatores eligendum, probum et fidelem, cuius officium sit semper esse in consiliis publicis et priuatis per se uel per alium loco sui surrogandum, scripturus omnia acta et ordinationes, sumptibus moderatis dicte communitatis, ac etiam litteras et instrumenta pro dicta communitate facientes et facientia in consiliis fienda recepturus, necnon litteras burgensium in libro communi ciuitatis registrandas precio duorum florenorum, vnum pro scriptura clerici, et alium pro sigillo communitatis applicandum, si sigilletur. Quem clericum nunc de presenti eligimus Roletum de Lowyna, notarium publicum et cancellarie Sedun. juratum, ibidem presentem et onus dicti officii ad se sponte suscipientem et promittentem ad sancta Dei euangelia corporaliter prestita ipsum officium bene et fideliter regere et exercere et in quolibet consilio per se uel per alium in eius absentia inte-

Digitized by Google

resse, necessitate euidenti cessante, et de gestis, scriptis et notatis per eum de pertinentibus ad communitatem sindicis dicte communitatis bonum computum reddere et rationem, quando et quotiens per eos fuerit requisitus.

Que vero statuta et ordinationes omnes et singulas suprascriptas nos sindici, consiliarii et burgenses omnes et singuli promisimus ad sancta Dei ewangelia corporaliter prestita, in manibus juratorum cancellarie Sedun. infrascriptorum more publicarum personarum stipulantium et recipientium promissiones nostras ad opus publice vtilitatis, honoris et honestatis totius ciuitatis Sedun. rata, ratas, grata, gratas, firma et firmas perpetuo valitura et valituras habere, tenere, obseruare et adimplere, nec vnquam contrafacere uel venire per se uel per alium, aliqua causa uel ingenio, de jure uel de facto, nec alicui contraire volenti in aliquo consentire, sub pena XX^{ti} sol. per contrafacientem committenda et communitati applicanda. Que totiens committatur, quotiens contra factum fuerit. Et pena soluta uel non soluta, nichilominus predicta statuta in sua roboris firmitate permaneant. De quibus rogauimus chartram fieri et testes apponi qui sic vocantur: Johannes Quartery de Sancto Mauritio Agaun., Bartholomeus Girardin de Martigniaco, Jaquemodus Bettex dicti loci, Humbertus Rossetti, Antillio de Castellione sartor, commorantes Seduni, et Roletus de Lowyna predictus de Leuca, ciuis et juratus cancellarie Sedun., clericus communis ciuitatis predicte viam vniuerse carnis ingressus, qui vnacum Johanne Gallesii clerico, dicteque cancellarie jurato, presentem chartram statutorum et ordinationum predictarum de precepto supra nominatorum sindicorum, reconsiliatorum, ciuium et burgensium recepit Seduni, loco suprascripto, die XXVIII mensis januarii, anno Dni M°CCCC°XIIII°, imperio vacante, Guillelmo de Rarognia secundo episcopante. Quamquidem cartam postmodum in registro seu in grossa manu dicti

Digitized by Google

Roleti quondam scripta et subscripta repertam ego Ambrosius de Poldo, ciuis Sedun., dicte cancellarie juratus, ad instantiam et requisitionem prouidorum virorum Nicolini Kalbermatter et Roleti Fabri, nunc ciuium et sindicorum Sedun., iterum scripsi, meque subscripsi in testimonium premissorum. Actum Seduni, quo ad hanc secundam grossationem die XXIIII^ta^ mensis aprilis, anno Dni M^o^CCCC^o^ trigesimo tertio, Sigismondo regnante, Andrea episcopante. Ambr. de Poldo.

2618

L'official de Lausanne, comme délégué apostolique, établit le doyen de Valère sous-conservateur du prieuré de Saint-Pierre de Clages.

Lausanne, 1414, 30 janvier.

Archives de Valère, à Sion.

Officialis Lausan., judex a sanctissimo in Christo patre et dno nostro dno Johanne diuina prouidentia papa XXIII° et exequutor ad infrascripta specialiter delegatus, venerabili viro decano decanatus Valleriarum Sedun. salutem in Dno sempiternam. Noueritis nos litteras prefati sanctissimi Dni nostri Johannis pape nobis presentatas cum debita reuerentia recepisse sub hiis uerbis (Voy. N° 2608). Quarumquidem litterarum virtute et nobis commissa auctoritate vos judicem et subdelegatum ac subconseruatorem prefati dni prioris, juriumque suorum et sui prioratus constituimus et creamus ac potestatem damus per presentes citandi coram vobis usque ad numerum quinque personarum tantum omnes illicitos detentores et occupatores jurium predicti dni prioris, suique prioratus predicti, iuxta seriem et tenorem predictarum litterarum apostolicarum, nichil de contingentibus in eisdem litteris obmittentes, causasque cognoscendi et fine debito terminandi,

Digitized by Google

prout nos faceremus in eisdem causis. In quorum testimonium premissorum presentes nostras, ymo verius apostolicas litteras, per juratum nostrum subscriptum scribi mandauimus et sigilli curie Lausan. quo vtimur in talibus, fecimus appensione muniri. Datum Lausanne, die peneultima mensis januarii, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo tercio.

Ay. offic. P. Challes.

Comme à Lausanne on suivait le style de l'incarnation, cet acte est du 30 janvier 1414.

2619

Pierre de Chevron, vidomne de Sion, rachète des cens dus au chapitre et au clergé de Sion.

Sion, 1414, 18 mai.

Archives de Valère, Registrum Franc. de Origonibus, N° 47.

* Notum sit, etc., quod cum nobilis vir et potens dnus Petrus de Chiurone miles, vicedognus Sedun., teneretur capitulo et clero ecclesie Sedun., primo in centum sol. Maur. annui redditus, legatis per quondam Guillerminum de Columberio domicellum in suo testamento, pro suo anniuersario annuatim faciendo in ecclesia Sedun., item et in quadraginta sol. Maur. redditus annui, legatis dicto capitulo et clero per quondam dnum Thomam cantorem Sedun., etiam pro suo anniuersario. Quiquidem redditus rehemi poterant perpetue pro septem viginti lb. Maur. semel. Item et in septem viginti flor. semel pro retentis dictorum reddituum et certis expensis processuum cause mote pro premissis et certis aliis de causis. Hinc est quod Martinus Garaschodi clericus, ciuis Sedun., procurator et nomine procuratorio capituli et cleri ecclesie Sedun. nomine dictorum anniuersariorum, de laude et volun-

Digitized by Google

tate dnorum Luquini de Rarognia decani Valerie, Stephani de Ruppe decani Sedun., Johannis Schuloz cantoris, Johannis de Corsiaco, Johannis de Monthoux, Guillelmi Barberii, Rodulphi de Ruty, Petri in Fabrica, Henrici de Bramberg, Bartholomei Strellers, Petri de Bona, Johannis Molitoris, Nycolay de Molendino, Conrardi de Basilea, Martini Brunardi et Johannis Asperlini, canonicorum ecclesie Sedun. capitulantium, confessus fuit se recepisse a prefato dno Petro, licet absente, necnon a Johanne de Rochacio clerico, locumtenente prefati dni Chiuronis, et ab Ylprando de Platea domicello, notariis publicis, soluentibus ad opus prelibati dni Petri, dictas septem viginti lb. ex causa rehempcionis dictorum reddituum et dictos VII^xx tl^ florenos nomine dictarum retentarum et expensarum, quittans et soluens, etc. Actum in choro ecclesie Valerie, in kalenda, die XVIII^a^ mensis maii, anno Dni M°CCCC° XIIII°.

Franc. de Origonibus. Theodolus de Empda.

2620

Jean Luescho vend un cens à Antoine Perrini et l'assigne sur une terre située à Tourtig.

Rarogne, 1414, 4 juin.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

* Notum sit quod ego Johannes dictus Luescho de Sancto Germano vendidi pro septem lb. et quinque sol. Maur. Anthonio Perrini de Rarognia domicello XIIII sol. annui redditus, quos assigno super vnam peciam terre, cui dicitur Mos, sitam in territorio de inferiori Turting subtus *viam regiam*. Actum Rarognie, die IIII mensis junii, anno Dni M°CCCCXIIII.

Digitized by Google

2621

Ayolphus Lombard, coseigneur de Veysonaz, met Thomas Serrisier en possession de terres et édifices qui lui avaient été adjugés par l'official de la cour de Sion.

Veysonaz, 1414, 10 juin.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod cum dnus Johannes Monachi, licenciatus in legibus, officialis curie Sedun., preceperit et mandauerit dnis de Vysona et cuilibet in solidum, quatenus quoddam decretum a curia ipsius dni officialis emanatum, sub anno Dni M°CCCCXIII, die XIIII mensis decembris, et ipsius dni officialis manu expeditum ad instanciam Thome Serrisier de Nenda, ad execucionem debitam demandarent juxta ipsius decreti tenorem et continenciam, nil de contentis in eodem obmittendo, et hoc de et super rebus et possessionibus in ipso decreto descriptis et in juridictione de Vysona existentibus, prout continetur in quodam mandato a curia ipsius dni officialis emanato et eius curie sigillo sigillato, datoque sub anno et die quibus supra. Hinc est quod Ayolphus Lumbardus ciuis Sedun., condnus de Vysona, attentis tenoribus et continentiis dictorum decreti et mandati predesignatorum, requisitus instanter a dicto Thoma ut ipsum decretum execucioni demandaret, accessit apud Vysonam, scilicet ad plateam dictam dou Vuyl, vbi solet ratio reddi probis de Vysona, et congregare fecit ibidem omnes probos eiusdem loci quos reperire potuit, et ibidem existens legere fecit de uerbo ad uerbum dicta decretum et mandatum in lingua materna alta voce et intelligibili per me notarium subscriptum. Quibus perlectis idem Ayolphus accepit vnam cespitem seu bletta prati et tra-

Digitized by Google

didit dicto Thome in signum inuestiture et inductionis in possessionem omnium peciarum pratorum in ipso decreto contentarum. Item idem Ayolphus accepit vnam volam seu plenam manum suam terre et tradidit dicto Thome in signum inuestiture et inductionis in possessionem omnium camporum in predicto decreto contentorum. Item accepit idem Ayolphus vnum frustum nemoris et dicto Thome contulit in signum inuestiture domorum, grangiarum et casalium in ipso decreto contentarum ; deinde in signum maioris et firmioris inuestiture omnium possessionum in dicto decreto confinatarum, existencium in juridictione de Vysona tantum, idem Ayolphus assumpsit dicta decretum et mandatum et dicto Thome tradidit cum juribus, etc. vt moris est. Possessiones autem in dicto decreto contente et in juridictione de Vysona existentes sunt hee, etc. De quibus omnibus et singulis dictus Thomas rogauit sibi per me juratum subscriptum cartam fieri et testes apponi qui sic vocantur : Martinus Ferrant de Yserablo, gener Willermeti mistralis de Thourin, etc. et ego Ambrosius de Poldo, qui, etc. Acta fuerunt hec apud Veysona, die decima mensis junii, anno Dni M°CCCC°XIIII°.

2622

Le comte de Savoie ordonne à son châtelain de Conthey d'admettre à la bourgeoisie les hommes de ce lieu qui avaient appartenu aux seigneurs de La Tour.

Chambéry, 1414, 18 juillet.

A.-J. de Rivaz. **Opera histor. XIV, 85, ex archivo Contegiano.**

Vobis dno nostro Sabaudie comiti pro parte hominum et subditorum vestrorum castellanie vestre Contegii vobis devinctorum. Acquisito dudum per avum vestrum recolende memo-

Digitized by Google

rie dnum Amedeum comitem Sabaudie a dno de Turre facto de iis maxime que ipse dnus de Turre habebat et habere solet in castellania Contegii predicta, qui sunt in numero circa XXX foci, exponunt quod licet bone memorie dnus Sabaudie comes, avus vester prementionatus, in libertatibus et franchesiis per eumdem concessis hominibus, habitatoribus et incolis Contegii inter cetera largierit quod burgenses dicti loci, castellano vestro consentiente, quoscumque facere et recipere possint in burgenses, ut in ipsis libertatibus per vestram magnificentiam confirmatis continetur[1], nichilominus tamen castellanus vester Contegii refutat dictos homines supplicantes in burgenses dicte vestre ville Contegii recipere. Unde cum ipsi supplicantes sint nunc acquisito prementionato homines vestri boni et fideles, sicuti et sunt alii dicte castellanie, quorum quam plures in burgenses dicte ville per eumdem castellanum recipiuntur sepissime, vestre excelse magnificentie humillime supplicant dicti exponentes, ut dicta vestra magnificentia dignetur dicto castellano dare in mandatis, ut dictos supplicantes homines vestros, etiam ut fecit alios dicti loci necnon habitatores, in burgenses vestros dicte ville recipiat, et ipsi supplicantes parati sunt emolumenta consueta, ut convenit, vobis et burgensibus ipsius ville solvere, vestram magnificentiam in hiis implorando.

Amedeus comes Sabaudie dilecto castellano nostro Contegii seu ejus locum tenenti salutem. Visa supplicatione presentibus annexa, visisque libertatibus et franchesiis de quibus dicta facit supplicatio mentionem, quorum eorumdem tenoribus attentis, tibi precipimus et mandamus quatenus supplicantes in burgenses ville Contegii secundum dictarum libertatum et franchesiarum formam et tenorem recipias absque

[1] Voy. N° 2611.

Digitized by Google

alterius expectatione mandati. Datum Chamberiaci, die XVIII mensis julii, anno Dni millesimo IIII^mo XIIII°.

Per dnum, relatione dnorum
Ludovici Marchiandi cancellarii
et Heustachii judicis Chablasii.
Redd. litt. portit.
Petrus Gareti.

2623

Guichard de Rarogne, bailli du Vallais, ordonne aux hommes de Louèche et au-dessous de garder les passages des montagnes contre les Bernois.

Zermatt, 1414, 7 octobre.

Archives de la ville de Sion.

Guichardus de Rarognia, dnus Aniuisii et balliuus Vallesii, dilectis nostris vniuersis castellanis, maioribus, salteris, singulisque communitatibus et hominibus de Leuca et a Leuca inferius ad quos presentes nostre littere peruenerint salutem. Nobis fuit nuper expositum atque dictum quod illi de Berna siue eorum adherentes ceperunt et detinuerunt penes eos captiue nonnullos ex nostris patriotis, cuiuis tamen capcionis et detencionis causam ignoramus. Volentes autem et cupientes maius dampnum euitare, vobis et cuilibet vestrum presentium tenore districte precipimus et monemus, quatenus velitis prouidere et munire passus et districtus vestros, ut quemlibet tangit, contiguos ipsis Bernensibus, ut vobis ulterius non valeant preiudicium, nec dampnum inferre, vos eciam auisando quod si aliquem ex eisdem Bernensibus uel eorum ligis uel adherentibus apud vos habetis uel scitis esse, eumdem uel eosdem eciam detinere et capere possetis, si volueritis, penes

Digitized by Google

vos pro securitate meliori dictorum captorum nostrorum firmius conseruanda. Datum in Pratoborno, die VII octobris, anno Dni M°CCCC°XIIII°, sub nostra expedicione manuali.

G. ball.

2624

Bulle du pape Jean XXIII en faveur de l'hospice du Grand-Saint-Bernard.

Constance, 1414, 21 décembre.

Archives de l'hospice du Grand-Saint-Bernard, copie du XVIme siècle.
Archives du canton de Vaud, Vallais, lay. 379, N° 8, copie.

Johannes episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis Sancti Anthonii Viennensis et Sancti Ruffi extra muros Valentin. ac Sancti Mauricii Aganen Sedun. diyoc. monasteriorum abbatibus salutem et apostolicam benedictionem. Dudum dilectis filiis Hugoni preposito et fratribus hospitalis sanctorum Nicolai et Bernardi Montisiouis, ordinis S^ti Augustini Sedun. diyocesis litteras nostras concessimus in hec verba [1]. Nos igitur attendentes quod nostre littere prefate etiam prepositis et fratribus predictis aliorum peregrina intumescente instancia modicum forsam commodi vel fructus afferrent, nisi super obseruandis ipsis illesis existerent qui repressis aliorum importunis motibus apostolico ministerio fulti tuerentur eosdem, discretioni vestre per apostolica scripta mandamus quatenus vos vel duo aut vnus vestrum, per vos vel alium seu alios, in premissis omnibus et singulis prefatis preposito et fratribus, vt huiusmodi litterarum vigore pociantur inconcusse, opportune deffensionis presidio assistentes, ipsasque litteras vbi, quando et quociens expedire videritis auctoritate apostolica solenniter publicantes non permittatis eos seu

[1] Voy. N° 2603.

Digitized by Google

huiusmodi alias personas aut ex ipsis contra earumdem litterarum continenciam atque formam a quoquam impediri indebite aut eciam molestari, contradictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo. Non obstante si archiepiscopis, episcopis, ordinariis judicibus, delegatis et subdelegatis eisdem vel quibusuis aliis communiter vel diuisim a sede predicta sit indultum quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mencionem. Datum Constancie, duodecimo kl. januarii, pontificatus nostri anno quinto.

2625

Consécration d'un autel dans l'église de Musot.

Musot, 1415, 21 janvier.

Archives de Valère, Registrum Willelmi de Cucheto, N° 44.

Dedicacio seu benedicio altaris sancti Johannis et sancti Petri fondati infra ecclesiam de Mouiat per dnum Johannem de Cucheto et Petrum Christini quondam in equali porcione. Jacet per notam presentem et aliter fiat et dictetur super presente nota sub bono et sapienti dictamine.

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem millesimo CCCC°XV, indicione VIII, die festi sancte Agnetis, apud Mouiat, infra ecclesiam sancte Agnetis dicti loci de Mouiat, ante altare beatorum Johannis Baptiste et Petri apostoli, in nostrum notariorum et testium subscriptorum presencia propter consecracionem altaris predictorum sanctorum Johannis et Petri fuerunt specialiter constituti reuerendus in Christo pater et dnus dnus Rodulphus..... [1] de Friburgo, Ambrunensis episcopus, vicarius

[1] Le nom de famille de ce Rodolphe est en blanc dans le registre du notaire, mais comme il est dit de Fribourg et évêque Ambrunensis, ou plutôt Ebronensis (Hébron), ainsi qu'il est qualifié dans l'acte suivant, il s'agit évi-

Digitized by Google

et vices gerens in hac parte reuerendi in Christo patris et dni dni Guillelmi de Rarognia Sedun. episcopi, hinc, et dompnus Johannes de Cucheto, curatus dicti loci sancte Agnetis de Mouiat, in honore sancti Johannis, et Johannes Seppon de Conior, heredes Petri Christini predicti, in honore sancti Petri, inde. Cum dnus episcopus et vicarius generalis dicti dni episcopi Sedun., tanquam eius vices gerens, consecrauerit altare predictum die presenti et indulgencias in eodem concesserit, ut moris est, hinc est quod dicti dnus Johannes de Cucheto et Johannes Seppon ad habendam perpetuam memoriam consecracionis predicte petierunt nobis notariis fieri de dicta consecracione duo publica instrumenta vnius substancie, ad opus dicti curati vnum et aliud ad opus dicti Johannis Seppon et eorum predecessorum (leg. successorum). Testes ad premissa fuerunt vocati et rogati dnus Otto Jordan de Corcellis, dnus Willelmus Bochuti de Rotodomonte curatus Olloni, Johannes Mermodi, Theodolus Aymonis de Siro, Nycolletus de Curiis domicellus, Williencus de Cordona, etc. et plures alii fidedigni. Et ego Willelmus de Cucheto notarius, qui, etc., cum Hylprando de Platea notario publico recepi, etc.

2626

Perrod Serragin amodie un pré à Rodolphe (Gruyère), évêque d'Hébron.

Sion, 1415, 6 février.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod ego Perrodus Serragin, laude Rolete vxoris mee, admodiaui spacio nouem annorum reuerendo in

demment de Rodolphe Gruyère, évêque d'Hébron, bourgeois de Fribourg. Plus tard il fut vicaire ou coadjuteur de l'évêque de Lausanne. Le nécrologe du couvent des Cordeliers, à Fribourg, contient son anniversaire fixé au 9 février ; il y est dit qu'il appartenait à l'ordre des Frères Mineurs et qu'il mourut en 1447.

Digitized by Google

Christo patri et dno dno Rodulpho, Dei gracia Ebron. episcopo, suffraganeo reuer. in Christo patris et dni nostri dni Guillelmi eadem gracia Sedun. episcopi, comitis Vallesii et prefecti, quamdam peciam prati, sitam in territorio Sedun., ou Mayen, et hoc pro quatuor flor. annuatim michi soluendis. Actum Seduni, die XVI mensis februarii, anno Dni M°CCCC°X quinto.

2627

Règlement des communes Obergesteln, Oberwald et Unterwassern relatif à l'alpage et aux biens communaux et particuliers.

(Obergesteln), 1415, 3 mai.

Archives communales de Obergesteln, B. 1. — Copie de M. Ferd. Schmid.

In Namen des Herren Cristi. Amen. Als man zalt von der geburtt Cristi XIV^c^ und im XV° jar, am trytten tag meyen, im dorff zu Obergestillen in offner strass und gassun vor und by dem huss Jeunen Halparten meyer ist gsin. Ist war das da sindt gsin vil man und from bidab lüt versameltt des dorffs gestillen Wald und Under Wassren. Hendt da betracht gemeinem nutz aller zu fürdren fir hin ob gott url, und hendt da firgnomen und gesetz ordnungen und artickel zu halten, als irer nutz hoffent ze sin von sach und bruchung ir gmein alpen und almein wie hie nach stat gestriben. Zu dem ersten das kiner derselben trier orttren.me noch witter uff die gmein alpen und almein sol triben kü und phe, den als vil er mag wiettren im hubet derselben trü dorffren, doch ist zuglasen das ein iettlicher mag ein stier hon, der nit scheidlich sy zum phee und nit zu menen und ein füly zweyer oder trüer jaren alt und nit elter, das dye hoden hat. Item ist gmacht das keiner dem andren sin Alpen entlüchen soll on sin gutt dar zu. Item es sol keiner nach betten zyt, so man ave Marien glüttet am aubent oss hefften sin zug noch ross, und nit me hon-

Digitized by Google

den ein Zug, des er nit mag entberen, uss zu hefften. Item nach sancti Hans tag sol man mit ein ander offaren und triben und glich wider ab har zu den alpen, das fir und hinder sich..... Item es sol keiner uff den gmeinen Alpen und Almein meen, das es scheidlich sy den Küen. Item ist gmacht das mag ein ietlicher koffen im fiertel trü Klaffter heu und usswendig dem fiertel ein Klaffter koffen hews. Item welcher wirt ist und wil sin wirt jar und tag, der mag fier Klaffter hew Koffen der wirtschafft. Item ist aber gmacht, welcher gutt zu lechen empfachtt, der mag vff triben der wittrung nach des gutz in demselben jar. Item es mag ein ietlicher im jar lesen fünff geiss. Item ist gmacht das die schaff sollent gon wie in der alten burzunfft deron von Gestillen, von Wald und von undren Wassren bis zu mitten meyen im feldmoss und am falchen und im flüen und in dem lamen sunnen halb und schatten halb und glich gon, wenn sye ze samen gont in der weidung. Item ein ietlicher sol faren den langsy und sumer syner gelegsami nach, da er sitz mit fir und liecht. Item ist gmacht das den langsy keiner sine schwin sol hon in den matton, und in dem herpst sollen die schwin geringet sin und wem man da die selben schwin erschlacht der sol sin schaden hon an jm selber und verlieren die schwin. Item ist gmacht das keiner vor des heiligen crütz tag in schlachen in die gemeinen matton, und sol man die geiss in den dorffren hon wie obstatt. Item welcher dise artickel und ordnung nit hielte und ober gienge, und so fil und offt es bescheche, der ist und wirtt von tag zu tag altag bussfellig zwelff plaphart dem fiertel, und die busen sollent die off gesatzen pfander inziechen und jren lon von einer buss fier plaphart besunders. Item nottdurftig wirt migent alzyt zwen teil der lütten zulasen, was den merrer nutz ist und wirtt. Item witter ist gmacht und beredt, was zwen teil thund, das sol der tritt teil halton der obgnantten dorffren lütt.

Digitized by Google

2628

Convention entre Guillaume de Rarogne, évêque de Sion, et son père Guichard, seigneur d'Anniviers, d'une part, et les patriotes du Vallais, de l'autre, au sujet du gouvernement du pays et des biens des seigneurs de La Tour.

La Soie, 1415, 10 juin.

D'après une copie du XVIIIme siècle. — Gallia christiana, XII, 560. (Extrait.) — *Furrer*, Urkunden, 177. (Extrait.)

In nomine Dni, Amen. Anno ab incarnatione eiusdem millesimo quatercentesimo quindecimo, indictione octaua, die decima mensis junii, infra castrum Sete, in presentia nostrorum notariorum publicorum subscriptorum, propter infrascripta peragenda personaliter et specialiter constituti fuerunt reuerendus in Christo pater et dnus dnus Wilhelmus de Rarognia, Dei gratia episcopus Sedun., comes et prefectus Vallesii, et egregius et potens vir Guitschardus de Rarognia, dnus Annivisii, eiusdem dni episcopi pater, ex una parte, et communitates patrie Vallesii ab aqua Morgie Contegii superius, pro maiori parte congregati cum tota eorum armigera potestate existentes, ex altera parte. Cum questio et discordia fuerit inter dictas partes de et super regimine et gubernamento seu gubernatione honestatis persone prelibati dni episcopi et castrorum suorum custodia et conservatione in futurum fienda, et etiam pro honore suo et totius patrie Vallesii, tales pactiones et conuentiones habuerunt per modum ut inferius declaratur.

In primis quod dicte communitates acceptationem et susceptionem quam fecerunt de persona prefati dni episcopi in eorum verum episcopum et dnum die eius electionis, ipsum in eorum verum dnum et episcopum de presenti et in futurum,

Digitized by Google

quamdiu vixerit in humanis, recognoscunt, sibique obedire et parere se offerunt tanquam eorum vero pastori, et dnum nullum alterum preter ipsum unquam, dum vixerit, recipient, neque recipi in patria Vallesii patientur. Ita tamen quod prelibatus episcopus nullum officiarium uel balliuum suspectum, de quo suspicione constat, in dicta sua patria Vallesii uel castris non ponet, uel eliget et in dictis appositione vel electione velit uti consilio et consensu electorum a dictis communitatibus.

Item etiam quod prememoratus episcopus suum episcopatum non resignabit nisi in manibus alicuius viri probi, sufficientis et ydonei hominis patrie Vallesii grati, acceptabilis, moribus ornati.

Item quod prefatus dnus episcopus ad se recipiat et apprehendat de presenti castra et fortalicias quascunque, atque bona et res ad dictum episcopatum et mensam episcopalem suam pertinentes et ea castra et ipsas fortalicias ad honorem episcopatus sui et totius patrie Vallesii fulcire et conseruare teneatur et debeat bene, idonee et fideliter ad conseruationem eiusdem dni episcopi et mense sue episcopalis et patriotarum Vallesii eidem dno adherentium per patriotas suos fideles, probos et honestos ac potentes per dictum dnum episcopum, una cum secum electis dictis, si interesse voluerint, nominandos.

Item quod dicte communitates et patriote Vallesii pure et libere habeant et habere debeant et apprehendere eorum propria voluntate omnia et singula bona existentia in tota patria Vallèsii, ab aqua Morgie Contegii superius, de quibus erant tenentes et possidentes dni de Turre tempore et die eorum expulsionis, exclusis presiis a dicto tempore citra, quecunque sint, existentia tam in monte quam in plano, ad dictos dnos pertinentes et pertinentia quouis titulo uel causa, per dictas communitates, dum prefatus dnus episcopus fuerit episcopus

Digitized by Google

Sedun. et non ultra, habenda, saluis eidem dno episcopo in eisdem homagio et fidelitate mense sue episcopali, prout et quemadmodum dicti dni de Turre dicto dno episcopo et mense episcopali erant astricti et obligati, una etiam cum aliis bonis commissis et deuolutis, que bona deuoluta et commissa si aliquod jus prefato dno episcopo pertineat, in eisdem aliquod jus prefatus dnus episcopus, dum fuerit episcopus, de speciali gratia et pro conseruatione patrie Vallesii nunc et de presenti dat et remittit communitatibus memoratis.

Item nobilis et potens vir Guitschardus de Rarognia predictus, dnus Anniuisii, premissis ex causis quittat et remittit pro se et heredibus suis dictis communitatibus omnia et [singula] jura eidem pertinentia in dictis bonis dnorum de Turre et aliis bonis excheutis hactenus, commissis et eidem deuolutis pretextu expulsorum, et in aliis sibi commissis a toto tempore retroacto usque ad diem presentis concordie, exceptis excheutis eidem obuentis de et super suis propriis hominibus et feudatariis, fructibus et reseruatis dictorum bonorum excheutorum et commissorum per dictum dnum Guitschardum retroactis temporibus perceptis et recuperatis tunc eidem dno Guitschàrdo exceptis et reseruatis.

Item quod si prelibatus dnus aliquem minus juste opprimeret in persona uel bonis, tam coniunctim quam diuisim, seu aliquem offenderit, ipse idem rationi se debeat submittere et stare ad cognitionem judicialem prefati dni episcopi et aliorum patriotarum, una secum per eundem et patriotas Vallesii, summarie et [de] plano secundum merita cause, absque ulterius litigando, justitia mediante.

Item quod dicte communitates eligere habeant de quolibet deseno communitatum predictarum bonos, probos homines et honestos dicto dno episcopo sufficientes et idoneos, ad consulendum dictum dnum episcopum, honoremque dicte patrie Vallesii et singularum personarum predictarum communita-

Digitized by Google

tum diligentes, quorum quidem consilio in licitis et honestis uti debeat et honeste regere in temporalibus et spiritualibus, necnon dicti sibi electi et communitates eundem dnum episcopum et suos officiarios fortes facere et manutenere pro justitia ministranda contra quoscunque offendentes, uel ipsum minus juste opprimere volentes [debent].

Item quod omnes freuarie et banna contra recuperationes et obuentiones percepte per prelibatum dnum Guitschardum dnum Aniuisii, pretextu et ratione balliuatus aut alio quouismodo, ratione episcopatus Sedun. recuperate et concordate a toto tempore preterito usque ad diem presentis concordie, eidem dno Anniuisii et suis penitus et perpetue sint remisse et quittate. Cetera uero que non sunt uel recipientis (l. reperirentur) fuisse non marciata, concordata vel soluta, illa singulis personis dictarum communitatum debentibus ad ordinationem prefati dni episcopi et dictorum electorum remaneant et remanere debeant pure et libere quittata et remissa.

Item quod pretextu presentis concordie inter partes ipsas facte, inite et tractate bona pax, sinceritas, amor et perfecta dilectio sit et esse debeat inter partes memoratas et eorum sequaces, coadjutores, seruatores et valitores, et omnimoda assecuratio bonorum et personarum earumdem perpetuo remaneant duratura, perdonata et remissa hinc et inde ratione et pretextu commotionum nouiter in patria factarum.

Item quod pro tanto dicte communitates habeant et teneant dnum Guitschardum dnum Anniuisii pro bono, fideli et legali patriota, sicut unum alium ex melioribus patriotis, et ipse suique et sua bona remaneant salua et secura ab omni vi, violentia et oppressione, sicut uni alteri ex ipsis patriotis, justitia mediante.

Promittentes partes predicte, videlicet dnus episcopus prelibatus per juramentum suum, manu ad pectus more prelati apposita, et nominatus nobilis Guitschardus per suum corpo-

Digitized by Google

rale ad sancta Dei euangelia juramentum prestitum, necnon persone inferius nominate testificantes mediis eorum juramentis corporaliter ad sancta Dei euangelia prestitis, quod supradicte communitates omnia et singula et vniuersa supradicta promiserunt in manibus notariorum publicorum subscriptorum attendere, obseruare et complere et in nullo de cetero contrafacere, dicere, opponere quomodolibet per se uel per alium seu alios, vel venire asserentes. Etiam fuere ex predictis communitatibus ad pretacta complenda et peragenda nuntii speciales transmissi, videlicet Joannes Lagger major a Monte Dei superius, Hylarius Hochsius de Belwaldt, Jacobus Episcopi de Morgia, Nicolaus Werra de Bryga, Claus Walcker de Betten, commorans apud Narres, Arnoldus Gottfredi de Vespia, Heinsmandus de Sillinon domicellus de Vespia, Jacobus Perrini de Rarognia domicellus, Roletus Lambonus parrochie de Leuca, Joannes filius Nicolai Dindes. Perrodus Rhota de Balneis, Vldricus filius quondam Joannis Fornerii de Verona, Perodus Gubet de Sarqueno, Wilhelmus de La Forchez de Cordona, Joannes Mermodi de Sirro. Dictique dnus episcopus et nobilis Guitschardus, quilibet ipsorum pro rata sua contingente, omnia, vniuersa et singula suprascripta attendere, obseruare et complere promittunt, casu quo supradicte communitates predicta suprascripta omnia et singula attendent, obseruabunt et complebunt modo et forma superius descriptis, et in nullo contrafacere, dicere quomodolibet vel venire. Ad que fuerunt testes vocati et specialiter rogati, videlicet vir religiosus dnus Petrus Thuringen prior prioratus de Lens, dnus Hendricus Arnoldi rector altaris sancti Michaelis de Leuca, vir nobilis Petermannus Felgen de Friburgo, Jacobus de Englisberg de Friburgo, diocesis [Lausan.], Joannes Admotus de Sanon, alias de Geschinen, Nicolaus Gornius dicti loci, Joannes dictus Tschurro dicti loci, Martinus Ruphide de Ormona notarius publicus, Thust de Roggenberg, Pererius

Digitized by Google

de Vex, Pererius Luyet de Safiesia et plures alii fide digni. Ita est per nos Joannem de Lapide, Joannem..... de Glysa subnominatos et Joannem Barbery ciuem Sedun., publicos notarios, notatum, receptum et ingrossatum, anno, die et coram testibus predictis.

2629

Guillaume de Rarogne, évêque de Sion, et Guiscard de Rarogne, seigneur d'Anniviers, demandent à l'empereur Sigismond des secours contre leurs sujets révoltés.

Sion, 1415, 23 août.

Archives de la ville de Sion.

Dem allerdurlichtigosten hocherb fürsten und herren Sigismonden von Gots gnaden Römischen Küng und Ungarien, Croacien, Dalmatien ac Kung unsern aller gnedigosten Herrn.

Aller durluchtigoster hocherbornester fürst und gnedigoster Herr unser willig undertenig dienst sye üwern künglichen gnaden zu allenzitten vor geschriben gnedigoster fürst und Herr wir haben verschriben unsern besunder guten fründen Philippen und Frantzis am Henigart gebrüdern ettlich mit üwern gnaden von unser wegen ze redenne wan es umb uns jetz gar hert stät und die lantlüt die unser undertän wesen soltent sich in unbescheidenheit gegen uns ufwerfent und unsnüttlich erzeigent und uns in unsern und unser kilchen gut und rechten ser bekümbern und uns die an recht mit gewalt nement und abprechent und darzu unsern vetter hassent und im och sin güter wüstent und nement darus das er gern wölt helfen das die kilch nit ir recht und fryheit verlurr, darumb so bitten wir bede üwer künglich Majestat das es üch

Digitized by Google

sye geklaget und ir fürderlich an langern ufzug gerüchent uns har inne ze helfe komen in ettlicheri weg als üwer künglich Majestat gedenke das besser sin und als üch die vorgenampten Philipp und Frantzis werdent fürlegen wan ist das üwer gnad nit vast kürtzlich und bald uns har inne ze hilf kumpt so ist es sorg daz das land alles in der puren und unsern vigenden hand kome und werde genomen daz aber ein gross abpruch und ein beswerd wurde der kilchen darumb wir getruwen das es nit gevellig sye üwern künglichen gnaden. Darmit als wir üwern künglichen gnaden zu allen ziten wol getruwent. Geben ze Sitten an Sant Bartholomeus abent anno XV.

Guilhelm von Raren,
Bischof ze Sitten, graf
und præfect ze Wallis, und Gytschart von Raren
herr ze Aniuniss.

2630

Le chapitre de Sion établit des juges pour les causes qui le concernent.

Sion, 1415, 11 septembre.

Archives de Valère, Registrum Franc. de Origonibus, N° 47.

In nomine Dni, Amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo CCCC°XV°, indicione octaua, die vero XI mensis septembris, infra chorum ecclesie Valerie, in kalenda, venerabiles viri dni Johannes Schueloz cantor ecclesie Sedun., Johannes de Corsier, Johannes de Monthoux, Guillermus Barberii, Petrus de Bona, Petrus in Fabrica, Martinus Brunardi, Nycolaus de Molendino et Jacobus Capistri, canonici Sedun., fecerunt, creauerunt, constituerunt et ordinauerunt judices in causis que deuoluuntur inter dnos de capitulo et eciam que tangunt et concernunt prefatum capitulum, videlicet venerabiles viros

Digitized by Google

dnos Hartemannum Kœffy et Johannem Sapaneti, canonicos Sedun. ibidem presentes et acceptantes, qui promiserunt juramentis suis, etc. bene et legaliter juxta eorum conscienciam et posse judicare et sentenciare, etc. Testes Roletus de Lowina, Girardus de Lalex diaconus, Willelmus Ros et ego Franciscus de Origonibus juratus, qui, etc.

2631

Le procureur du prévôt du Grand-Saint-Bernard amodie pour deux ans au curé d'Ependes le produit de la quête qui se fait ordinairement dans le Pays de Vaud.

1415, 15 septembre.

Arch. cant. de Fribourg, Registre du notaire Ulric Manot, N° 21, F. CLXXX verso.

Dnus Petrus de Petra de Acquiano, capellanus Gebenn. diocesis, tanquam procurator et nomine procuratorio vener. viri dni prepositi Montis Jouis, concedit et admodiat dno Hugoni curato de Espendes totam questam Montis Jouis in patria Waudi fieri consuetam per duos annos, scilicet pro duabus recollectis tantum in die date presentium inchoandis, et hoc videlicet pro precio octo vinginti florenorum auri sibi dicto dno Petro de Petra, seu eius certo mandato, siue nuncio dicti dni prepositi, per prefatum dnum Hugonem persoluendorum, scilicet quolibet anno dictorum duorum annorum medietatem, scilicet quater viginti florenos soluendos Friburgi, juramento suo et obligatione bonorum suorum et specialiter bonorum dicte queste et per terminos subscriptos, videlicet infra festum beati Martini yemalis proxime venturum viginti florenos auri aut duodecim solidos bonorum Laus. nove monete cursibilis in patria Waudi pro quolibet floreno. Et ad maiorem cautionem pro dicto debito et premissis persoluendis Perrodus

Digitized by Google

Synaydy, Vldricus Cornier et Petrus Kes de Espindes, debitores et fideiussores quilibet ipsorum in solidum, qui promittunt dare pignora Friburgi. Laudatum est XV die mensis septembris, anno Dni millesimo CCCC°XV.

Dnus Hugo curatus de Espendes predictus confitetur se habuisse a dicto dno Petro de Petra vnum sumptuarium, quasdam campanas et registros ad dictam questam pertinentia, quas res predictas dictus dnus Hugo prefato dno Petro et suis quibus supra reddere et restituere promisit, finitis et transactis dictis duobus annis. Laudatum est ut supra.

2632

Hommages mutuels que se prêtent le comte de Savoie et l'évêque de Sion.

Saint-Maurice, 1415, 18 septembre.

Archives de la famille de Torrenté. Copie moderne.

1415, 18 septembris, apud Sanctum Mauritium Agaun., videlicet in viridario domus abbatie dicti loci, presentibus rever. in Christo patribus et dnis Johanne Christini, episcopo Matisconensi, Johanne Sostionis, abbate Sancti Mauritii Agaun., necnon egregiis, religiosis et sapientibus viris Francisco dno Challandi et Montis Joveti, Ludovico de Grimaldis, Petro de Blonay dno Sancti Pauli, militibus, Guichardo de Raronia dno Anivisii, cum decem aliis canonicis dicte abbatie, aliisque plurimis testibus ad infra scripta vocatis, cunctis pateat evidenter quod in presentia testium predictorum et mei notarii et secretarii subscripti personaliter constituti illustris dnus princeps et dnus Amedeus comes Sabaudie, dux Chablasii et Auguste, in Italia marchio et comes Gebennensis, ex una, et rever. in Christo pater et dnus noster Guillelmus de Raronia,

Digitized by Google

episcopus Sedun., nomine suo et ecclesie Sedun., ex altera, ipsi comes et episcopus Sedun. preceperunt michi notario perlegi publicum instrumentum cuius tenor sequitur et est talis. (Voy. t. III, p. 168, N° 1284.) Quo instrumento lecto ipsi comes et episcopus fecerunt per modum quo supra mutua homagia.

2633

Redevance due au chapitre de Sion par le curé de Saint-Léonard pour le droit de patronage de son église.

Sion, 1416, 24 avril.

Archives de Valère, Registrum Franc. de Origonibus, N° 47.

Notum sit omnibus, etc. quod ego Michael Durandi sacerdos, curatus et rector parrochialis ecclesie Sancti Leonardi, pro me et successoribus meis in dicta cura, confiteor me debere annuatim ven. capitulo Sedun. nomine personatus dicte parrochialis ecclesie sex lb. cere annui redditus in festo sancti Martini yemalis. Quas quidem sex lb. promitto, etc. Testes dnus Johannes Panissodi curatus Sedun., Ambrosius de Poldo clericus et ego Franciscus de Origonibus, etc. Actum in choro ecclesie Valerie in kalenda, die XXIIII mensis aprilis, anno Dni M°CCCC°XVI.

2634

Les hommes de Louèche et au-dessus déclarent ne plus vouloir reconnaître Guillaume de Rarogne comme évêque et souverain.

Salquenen, 1416, 5 mai.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

In nomine Dni, Amen. Anno incarnacionis eiusdem millesimo CCCC decimo sexto, indicione nona, die quinta mensis

Digitized by Google

maii, apud Sarkenum, in campo domus hospitalis, in presencia nostrum notariorum et testium subscriptorum et propter ad infrascripta specialiter et personaliter constitute communitates tocius patrie Vallesii de Leuca et a Leuca superius ibidem cum vexillis congregate. Cum quidam nomine Guillelmus, filius quondam Petri de Rarognia junioris, post mortem bone memorie reuerendi in Christo patris et dni dni Guillelmi, Dei gracia episcopi Sedun., patrui dicti Guillelmi, esset electus in episcopum Sedun. per capitulum Sedun. ad requisicionem certorum amicorum suorum ; quiquidem Guillelmus erat etatis viginti annorum uel circa tempore electionis et sperabatur immitari predictum predecessorem et patruum suum in sufficiencia et regimine, qui tamen cottidie reperitur in contrarium in vita et regimine, cum non habeat sufficienciam in litteratura, vita et honestate et aliis dignitati presulatus pertinentibus, et promissionem sacrature sue episcopalis non impleuit, a capitulo et patriotis super hoc pluries requisitus, et libertates ecclesie sue et patrie non obseruauit, nec confirmauit, sicut jurauit, et permisit commoueri parcialitates in patria per consensum suum aut Gytschardi patrui sui, tunc balliui et consilii eius, de quo consensu et permissione constat per attestationes et inquisiciones inde factas, de quibus parcialitatibus patria aduenit ad ruinam et dampnum, non ministrauit iustanciam de accusacione et appellacione facta contra aliquas personas occasione multorum delictorum et enormitatum. Item strata et iter publicum regionis Vallesii fuit offensum et perturbatum per aliquos per detencionem, depredacionem factam in personas et res certorum mercatorum. In qua quidem depredacione et spoliis prefatus electus episcopus aut eius balliuus et consilium fuit particeps communicando et participando in dictis rebus spoliatis. Tandem discordia orta inter ipsum electum episcopum et Gytschardum eius patruum et patriam Vallesii occasione predictorum fuit transacta et

Digitized by Google

concordata per tractatum nobilis viri Petermandi Velgen de Friburgo, ut continetur in instrumentis inde confectis [1]. Quam vero concordiam fuit requisitus pluries per patriotas obseruari et teneri, ipsam tamen concordiam non obseruauit, sed rupit, invadendo personaliter et sui sequaces forenses locum et pontem Dale de Leuca, non obstante saluo conductu dictis patriotis prestito per dictos electum episcopum et Gytschardum eius patruum oretenus per juramenta sua. In qua invasione violenter rumpebat pontem predictum et gentes acriter vulnerauit. Post hec predicti episcopus et Gytschardus transmiserunt prefatis communitatibus pluries litteras amicabiles sub eorum sigillis, per quas pecierunt se reconciliari cum patriotis petendo et vocando communem populum, quibus offerebat se complacere quod haberet merito contentari. Per quas requisiciones dictarum litterarum populus dicte communitatis, concesso sibi saluo conductu et securitate per dictos episcopum electum et Gytschardum sub utriusque eorum sigillis, ad eorum presenciam accessit, visurus et auditurus quidquid episcopus electus et Gytschardus se per eorum litteras facere obtulerunt, et existente toto populo in quodam viridario prope Blatta, juxta Sedunum, vnanimiter pacem et tranquillitatem fieri petente, dictis eciam episcopo electo et Gytschardo amicabiliter respondentibus et ad hoc, ut asserebant, consencientibus et in eodem instanti predicti episcopus electus et Gytschardus vltra saluum conductum per eos prestitum sub sigillis, ut supra, per eorum gentes et stipendarios cum vexillis eleuatis, bombardis, balistis et aliis armis quibus poterant dictum populum hostiliter et crudeliter invaserunt absque diffidacione et notifficacione; de qua invasione quam plures ex dicto populo fuerunt interfecti et totus populus mortis periculo subjacebat et eorum res et bona productorie ablata fuerunt. Qui-

[1] Il s'agit probablement ici de la convention du 10 juin 1415 (N° 2628), quoique Petermann Velga (Felga) n'y soit nommé que parmi les témoins.

Digitized by Google

bus productoriis offensionibus, seductionibus supradictis et aliis consideratis dicte communitates vnanimiter, genibus flexis, renunciauerunt obediencie et dominacioni dictorum episcopi electi et Gytschardi et jurauerunt promittendo coniunctim uel diuisim erectis manibus quod nunquam in posterum laudabunt nec consencient quod dicto episcopo electo et Gytschardo, nec alicui ipsorum, nec liberis eorum, aut alicui de hospicio uel genere quondam Petri de Rarognia non tradatur aut committatur aliqua dominacio, jurisdicio uel officium in patria Vallesii nomine patrie, sed hoc totis viribus deffendere, resistendo ne ad ea aliquatenus admittantur, saluis et reseruatis amiciciis et affinitatibus factis per aliquos patriotarum, usque ad presentem diem, cum aliquibus de progenie dictorum renunciatorum, quod illi et ab eis descendentes remaneant et habeantur sicut ceteri boni patriote, dum tamen patrie fideles consistant. Item ordinauerunt idem patriote quod omnes persone que existerunt in predicto productorio, violento et mortali incursu conscie in hoc prebentes consilium et fauorem, quod ille persone cuiuscunque condictionis aut status existant, nacionis, patrie aut in patria residentes reputantur infideles et emoli patrie ipsius, quod et eorum bona prosequentur et confiscentur tanquam pro commissis et deuolutis patrie. Item quod omnes persone nacionis, patrie aut in patria Vallesii residentes, ut supra, sustinere volentes abinceps dictos episcopum electum et Gytschardum aut eorum coadiutores et consencientes, ut supra, in dicto maleficio perpetrato, pari pena in corpore et in bonis puniantur, sicut predicti agentes et sencientes. Item si aliqua persona inculpabilitatem et innocenciam suam dicte traditorie invasionis erga dictos patriotas pretendere uel excusare voluerit, quod eadem persona admitti et recipi debet per patriotas, sine vi et offensa, ad dictam innocenciam suam, excusacionem demonstrandam, justicia mediante. Quod si dictam

Digitized by Google

innocenciam suam aut purgacionem non fecerit infra spacium vnius mensis a notificacione presentium, quod talis persona aut persone in pena et in culpa predicta in posterum habeantur. Promittentes dicte communitates per vim juramenti prestiti et sub ypotheca obligacione omnium bonorum suorum cuiuslibet ipsorum, mobilium et immobilium, presentium et futurorum, predictam compromissionem, convencionem et omnia supradicta habere rata, grata, firma et valida, attendere et tenere et non contrafacere uel venire per se uel per alium aliqua causa uel ingenio, de jure uel de facto, nec alicui contraire volenti in aliquo consentire. Renunciantes in hoc facto omni exceptioni vis, metus et omni juri quibus predicta uel aliqua predictorum in futurum possent infringi uel perturbari quoquomodo. De quibus premissis preceperunt nobis notariis subscriptis fieri tot publica instrumenta quot fuerint opportuna vnius tenoris, substancia premissorum in aliquo non mutata. Interfuerunt testes vocati et rogati qui sic vocantur : Petrus de Platea de Vespia domicellus, Johannes de Lapide de Riede, notarii publici, Johannes Vldrici de Vespia, Arnoldus Gotfredi dicti loci, domicelli, Johannes Curten de Briga, Nicolaus Russer dicti loci, Johannes Owgnig de Mont, Johannes in der Kumbun de Betten, Martinus Wildermot de Castellione inferiori, Nicolaus Kalbermatter de Underbechen, Jacobus Thunnen de Rarognia, Jacobus Perrini domicellus, burgensis de Leuca, Perrodus Hogier burgensis Leuce, Roletus filius quondam Aymonodi Lambaner de Leuca et quam plures alii fidedigni. Et ego Johannes Harnanen de Ricingen, parrochie de Consches, dyocesis Sedun., clericus Glise, notarius publicus, etc.

Et ego Petrus Moyses de Glisa clericus, etc.

Et ego Anthonius filius quondam Roleti dol Mayenchet junioris de Leuca, notarius, etc.

Digitized by Google

2635

1416, 10 mai.

Bianchi. Le materie politiche relative all' estero degli archivi di stato piemontesi, p. 94.

Promessa die Guglielmo di Rarogne Vescovo di Sion al duca Amedeo di Savoia di rassegnare nelle sue mani il vescovato e i castelli che ne dipendevano, perchè ne disponga a favore di qualunque persona gli piaccia, purchè gradita ai Vallesani. (10 maggio 1416.)

2636

Le chapitre de Sion décide que le prix des maisons capitulaires sera affecté à l'amélioration des ornements ecclésiastiques et aux fortifications du château de Valère et que les prêts se feront à un sol pour une livre.

Sion, 1416, 1er juillet.

Archives de Valère, G, 18, copie.

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo sexto, indictione nona, prima die mensis jullii, in ecclesia Vallerie, in choro eiusdem, nos capitulum Sedun. ad sonum campane congregatum statuimus et ordinamus pro melioratione indumentorum ecclesie predicte et pro confortacione castri Vallerie, quod precia domorum canonicorum tam superiorum quam inferiorum per fabricatorem totaliter recuperentur ad dictum opus et cetera magis necessaria, vsque ad valorem centum lb. Maur., magis necessariis expeditis, et donec predictum statutum communiter duxerimus reuocandum. Item statuimus et ordinamus, communi consensu interueniente, quod quando-

Digitized by Google

cunque contingerit aliquas pecunias communis capituli siue cleri annuatim mutuo tradere, quod libra pro solido tradatur ad reachetum perpetuum, ita tamen quod fiat bona et tanto melior assecuratio et assignatio feudorum. Datum vt supra.

2637

Guillaume de Rarogne, évèque de Sion, ordonne aux bourgeois de Sion d'obéir au vicaire général qu'il vient d'établir pour trois ans.

La Soie, 1416, 2 juillet.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Guillelmus de Rarognya, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Sedun., comes Vallesii et prefectus, fidelibus dilectisque subditis nostris, toti communitati Sedun., omnibusque et singulis ciuibus, burgensibus et incolis ciuitatis nostre Sedun. salutem sempiternam cum amore. Cum nos pro bono ecclesie nostre Sedun. predicte, tociusque patrie Vallesii sedacione et tranquillitate venerabilem virum dnum Berthetum de Cherreriis, abbatem Fylliaci, per triennium constituerimus et ordinauerimus vicarium nostrum specialem et generalem, tam in spiritualibus quam in temporalibus, potissime propter conseruacionem eiusdem ecclesie nostre predicte, vnionem pacem et concordiam. Hinc est quod vobis tenore presentium precipiendo mandamus, quatinus eidem vicario nostro fidelem obedienciam, prout decet, exhibeatis per dictum tempus et donec predicta duxerimus reuocanda, nostra tamen superioritate nobis semper reseruata. Datum in castro nostro Sete, die secunda mensis jullii, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo sexto, sub sigillo nostro presentibus impresso.

Per nos G.

Sceau en placard, tombé.

Digitized by Google

2638

Les bourgeois de Sion promettent fidélité et obéissance au vicaire général établi par l'évêque Guillaume de Rarogne, sous la réserve de leurs franchises.

Sion, 1416, 7 et 8 juillet.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Anno Dni millesimo CCCCXVI, indicione IX cum eodem anno sumpta, die septima mensis jullii, in castro Maiorie Sedun., in nostrum notariorum publicorum, testiumque subscriptorum presencia fuerunt personaliter constituti reuerendus in Christo pater et dnus dnus Berthetus de Herreins [1], abbas Filliaci, vicarius generalis in spiritualibus et temporalibus constitutus per reuerendum in Christo patrem et dnum dnum Guillelmum de Rarognia, Dei et apostolice sedis gracia episcopum Sedun., ex vna parte, et Anthonius de Platea, Hugo Richardi, Martinus Guerrachodi, Johannes Ansermode, Anthonius Tracon, Anthonius Panissodi, Ayodus Lombardi, Martinus Glassel, Roletus de Luuina, Benedictus de Cresta, Johannes Macot, Stephanus de Henemond et Martinus Ruphi de Hormona, clericus et notarius publicus parrochie Saueysie, ciues et burgenses ciuitatis Sedun., ex altera. Prelibati vero burgenses, quilibet eorum per se et pro se tantummodo, ad instanciam et requisicionem prefati dni vicarii vigore cuiusdam mandati dictis burgensibus ciuitatis predicte facti per dictum dnum episcopum per suas patentes litteras fidedignas, suo proprio sigillo et expedicione manuali sigillatas et signatas, quarum litterarum tenor sequitur in sui principio in hec verba : Guillelmus de Rarognia, Dei et apostolice sedis gracia, et finit prima

[1] *Cherreriis* dans l'acte précédent

Digitized by Google

linea : fidelibus, vltima vero linea incipit : decimo sexto et finit : testimonium premissorum, expeditas manu Francisci de Curnillione [1], volentes mandatis dicti dni episcopi obedire, quo cauetur quod ipsi debeant jurare dicto dno vicario suo bonam fidem et obedienciam. Eapropter dicti ciues et burgenses, quilibet pro se et in solidum, quantum sua interest, promiserunt per juramenta sua ad sancta Dei euangelia corporaliter ab eisdem prestita in manibus dicti dni vicarii, stipulantis et recipientis vice nomine et ad opus sui et ecclesie ac mense episcopalis Sedun. predicte, esse dicto dno vicario et dicte ecclesie boni, firmi, fideles, ydonei et sufficientes et eidem dno vicario obedire et velle et debere obedire secundum formam in mandatis sibi per dictum dnum episcopum traditam, durante tempore officii dicti sui vicariatus, videlicet dum fuerit vicarius, vtiliaque dicti dni vicarii et dicte ecclesie et mense episcopalis Sedun. procurare et inutilia eorum posse euitare, offerentes se dicto dno vicario, ad opus dicte ecclesie, ad omnia sua beneplacita et mandata, videlicet in licitis et honestis. Et similiter e conuerso dictus dnus vicarius promisit bona fide sua loco juramenti, ponendo manum ad pectus more prelati, custodire seruare et manutenere pro se et suis officiariis dictis ciuibus et burgensibus ciuitatis Sedun. predicte eorum franchesias, consuetudines, statuta et alias eorum libertates, quibus et quarum altera temporibus retroactis vsi sunt vsque nunc. Protestantes insuper dicti ciues et burgenses quod premissa juramenta et promissiones per ipsos facta et facte non inferant eis preiudicium et grauamen in futurum, casu quo ad premissa per ipsos promissa et jurata de jure reperirentur fieri non debere, quo casu pro non factis habeantur. De quibus dicte partes pecierunt per nos notarios subscriptos sibi fieri duo publica instrumenta, ad opus cuiuslibet

[1] Voy. l'acte précédent.

Digitized by Google

partis vnum. Ad quod fuerunt testes vocati et rogati, videlicet dnus Petrus de Blonay dnus sancti Pauli, miles, et nobiles Petrus de Chiurone, Rodulphus de Rarognia, Franciscus de Russino, Aymo de Pres, Johannes de Rouerea, Henricus de Rouerea, Hugo Muset, Nycodus de Velleta et Hugo de Meyiens procurator Chablasii. Subsequenter autem, anno et indicione quibus supra, die octaua dicti mensis jullii, in mei notarii publici testiumque subscriptorum presencia Theobaldus Baulet, Jaquemetus Jusionis, Perrisodus Panissodi, Ambrosius Sarraceni, Petrus de Villanoua, Bonushomo, Johannes Jaqueti, Perrodus Viczoz, Johannes de Mussiaco, Roletus Tornery, Jaquemetus Dylay, Johannes Chammuny, Amedeus Gantery, Mermetus Ferrery, Martinus Championis, Janinus Longy, Anthonodus Bugnion, Johannes Seruet, Johannes Rosery, Johannes Debont, Petrus Regis, Petrus Meynens, Bonifacius Aleti, Johannes de Ponte faber, Jaquetus Gonrardi, magister Roulandus, Girardus de Focheta, Ansellinus Suttor de Prato Bornodi, Petrus Barbery, Johannes de Lausanna, Jaquemetus Millat, Petrus Chamoson, Johannes Longi senior, Franciscus de Cruce, Johannes de Glatignier, Vullielmus Nycolery, Perrodus de Allion, Johannes Vuarnery, Johannes Doland, Bertrandus de Poldo, Johannes Bouery, Johannes Riuilliodi, Thomellinus de Briga, Christophorus de Longis, Anthonius Galesii, Vullielmus dou Sauyeis, Johannes Nepasquer, Johannes Berguer, Janinus Buchym, Nycolaus de Quarrena, Petrus Nesserez, Petrus de Orbaz, Cristinus Manetodi, Johannes de Bressia, Nycoletus Bouchetaz, Ardissonus Odini domicellus, Johannes de Crista, Vullielmus Reymondaz, Vullielmetus de Vees, Johannes Batillet, Petrus Ayodi, Petrus Lanaz, Martinus Ardigo, Vullielmus de Rafurno, Bastinodus Ardigo, Roletus Matot, Anthonius Martini, Martinus Raspilliardi, Vullielmus Crosoz, Johannes Brachet, Johannes Chammunini senior, Germanetus Fornery, Mateodus Buolaz, Andreas

Digitized by Google

de Prato Vrssi, Ansillinus Clevoz, Stephanus Burquer, Ansillinus Berguent, Johannes Mormand, Johannes Rosoz, Janinus Bruquet, Perninus de Rarognia domicellus, Laurencius Cuenoz, Anthonius Vuysquent, Johannes Moserez, Humbertus Olon, Perrodus Matot, Georgius Albi, magister Antilliodus pannitonsor, Ansillinus de Saxo, Petrus Piscator et Petrus Guignegor, omnes burgenses ciuitatis Sedun., scientes et spontanei, vnanimes et concordes, in domo salnerie Sedun., vbi de suis negociis tractare consueuerunt, insimul ad sonum campane in consilio generali congregati, singulariter et particulariter, quilibet pro se, promiserunt ad sancta Dei euuangelia dicto dno vicario, licet absenti sed michi notario infrascripto more publice persone stipulanti solempniter et recipienti, nomine et ad opus dicti dni vicarii et ecclesie ac mense episcopalis predicte, esse boni, firmi et fideles, prout et quemadmodum alii ciues et burgenses supra primo nominati promiserunt et jurauerunt. Datum ut supra, in dicta domo salnerie, presentibus ibidem dno Petro de Blonay dno sancti Pauli, milite, Aymone de Syons, Rodulpho de Rarognia domicellis, Roleto de Luuina, Benedicto de Crista, Anthonio de Platea, Anthonio Tracon, Martino Garrachodi et Hugone Richardi, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis. Et ego Jaquemetus de Quarro, clericus et notarius publicus, premissa omnia et singula, prout superius sunt expressa, recepi et ea signo meo manuali cum sigillo dicti dni vicarii, quo vtitur tanquam abbas, signaui in robur et testimonium premissorum.

Jaquemetus de Quarro.

Vestiges d'un sceau plaqué.

Digitized by Google

2639

Amédée de Challant, bailli du Chablais et du Vallais, nomme Jean de Cervent son lieutenant.

Conthey, 1416, 7 septembre.

***A.-J. de Rivaz.* Opera histor. XIV, 224, ex archivo Contegii.**

Noverint universi presentes inspecturi quod nos Amedeus de Challant, ballivus Chablasii et in Vallesio pro illustri et magnifico principe dno nostro dno Amedeo Sabaudie duce, attendens nos aliis fore occupatum negociis, facimus, constituimus, creamus et ordinamus per presentes locumtenentem nostrum in dicto ballivatu Chablasii et Vallesii, videlicet virum nobilem Johannem de Cervent, cui quidem nobili Johanni de Cervent locumtenenti nostro, ut supra constituto, vices nostras per presentes in dicto nostro ballivatu committimus. In quorum premissorum robur et testimonium sigillum nostrum hiisce nostris presentibus litteris impendentem duximus apponendum. Datum Contegii, die VII mensis septembris, anno Dni M.CCCC.XVI.

2640

Traité de combourgeoisie entre les communautés d'Ernen et de Munster, d'un côté, et les cantons de Lucerne, d'Uri et d'Unterwald, de l'autre.

Ernen, 1416, 14 octobre.

Amtliche Sammlung der älteren eidgenössischen Abschiede, I (2me édit.), 354.

Digitized by Google

2641

Pierre de Chevron, vidomne de Sion, donne à cens une maison située à Sion à Peterlin Furer.

Sion, 1416, 19 octobre.

Ma collection.

* Notum etc. quod nobilis et potens vir dnus Petrus de Chivrione, vicednus Sedun., accensauit pro quatuor sol. Maur. seruicii, cum duplo placiti et pro aliis oneribus inde debitis aliunde, Peterlino Furer parrochie de Rarognia famulo suo quamdam domum, que quondam fuit Johannis Dorba, sitam Seduni, en Cita, juxta viam publicam tendentem superius per Cita a parte anteriori et domum dicti dni Petri de Chivrione a parte posteriori, juxta domum nobilis Guichardi de Rarognia ab occidente et juxta viam tendentem versus domum vicedompnatus ab oriente. Et ego Roletus de Lowyna juratus, etc. Datum Seduni, in domo habitationis dicti dni Petri, die XIX mensis octobris, anno Dni M°CCCC°XVI°, imperio vacante, Guillelmo episcopante.

2642

1416, 18 décembre.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 94.

Tregua tra Amedeo di Challand, balio del Ciablese in nome del duca Amedeo di Savoia, il vescovo di Sion ed i comuni del Vallese. (18 dicembre 1416.)

Digitized by Google

2643

Le vicaire de l'évêque de Sion enjoint au syndic de la ville d'établir des gardes pour la sûreté des habitants.

Sion, 1417, 2 avril.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

Anno Dni M°CCCCXVII, die II^a aprilis, dnus vicarius presentauit Anthonio de Platea domicello, velud sindico communitatis Sedun., quod ipse fieri faciat tales excubias quod propter earum defectum nullum dampnum sibi nec incolis Sedun. euenire possit, et casu quo idem Anthonius dictas excubias facere nequeat seu fieri facere, quod per octo dies ante intimet eidem dno vicario, ad finem quod possit prouidere.

2644

Prorogation d'une journée arbitrale entre les procureurs du duc de Savoie et des communautés du Vallais.

1417, 15 avril.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé:
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 145.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo septimo, die quindecima mensis aprilis, assignata Ludouico de Cupellino domicello, procuratori et procuratorio nomine illustris principis et dni nostri Amedei ducis Sabaudie, parte vna, et Stephano Vullieti procuratori asserto et procuratorio nomine communitatum Vallesii, ex alia.

Per dnos arbitros a dictis partibus nominatos et electos pro cognoscendo, decidendo et terminando uia amicabili petitio-

Digitized by Google

nes, querelas et demandas factas et fiendas per vnam dictarum partium contra alteram, et e conuerso ad ea agendum et agi uidendum que continentur in memoriali inde facto, die quinta mensis nouembris proxime preterito, comparuerunt iuxta aquam Morgie prope Contegium dicti Ludouicus de Cupellino, procuratorio nomine quo supra prefati dni ducis, coram uenerabilibus et nobilibus dno Johanne Anglici licentiato in legibus, Petro Brudeti locumtenente balliui Chablaysy, arbitris, et Bartholomeo de Arbignione domicello, arbitro per dictum dnum ducem in dicta amicabili causa in locum vnius ex arbitris dicti dni ducis absentis subrogato, et nobilis Petrus Gareti secretarius dicti dni ducis pro suo et Francisci Seneuesii ac aliorum balistariorum in processu dicte cause nominatorum, interesse petentes et requirentes procedi in dicta arbitrali et amicabili causa iuxta formam dicte assignationis hodierne, offerentesque se esse paratos in eadem procedere iuxta formam dicte assignationis; cui assignationi satisfaciendo exhibuit et produxit dictus Ludouicus responsiones et protestationes factas pro parte dicti dni ducis super petitionibus in precedenti dieta factis pro parte dictarum communitatum, dicens quod pro parte ipsarum communitatum nondum fuerunt sibi, neque castellano Contegii tradita instrumenta compromissi, electionisque arbitrorum et potestatis eis attribute, que debuissent jamque tradi sigillata et ratifficata pro parte dictarum communitatum iuxta formam dicte assignationis, petens igitur ipsa sibi tradi et offerens se traditurum parti aduerse consimilia, prout alias obtulit, sigillata sigillo prefati dni ducis Sabaudie, et precipue petiit dictus Ludouicus fidem fieri per dictum Stephanum Vullieti de sufficienti procuratorio et mandato, prout in dieta proxime precedenti conuenit et promisit se facturum hodie fidem cum ratifficatione gestorum in dicta causa per eumdem. Comparuerunt etiam Rodolphus de Raronia, Asyodus filius Perrodi Asyodi, ambasiatores ad

Digitized by Google

hoc missi, prout asserunt, ex parte dictarum communitatum Vallesii et cum ipsis dictus Stephanus Vullieti assertus procurator et nomine procuratorio dictarum communitatum, ut in memoriali dicte assignationis precedentis, dicentes et proponentes excusatorio nomine dictarum communitatum quod quamuis heedem communitates proposuissent sufficienter comparere et dicte assignationi satisfacere hodierne, attentis nonnullis earumdem superuenerunt ardua noua eis destinata de Constantia, circa que sunt necessario in tantum inter occupate quod hac duo earum arbitri minime uenire nec dicte assignationi satisfacere potuerunt, petentes igitur et cum instantia requirentes ipsas communitates haberi pro excusatis, petentes insuper cum eadem instantia presentem dietam in eodem statu quo nunc est continuari usque ad diem decimam septimam huius mensis decembris, dicentes et se fortes facientes quod ipsa die decima septima predicte communitates suos arbitros et procuratorem idoneum cum sufficienti potestate et mandato comparere facient, necnon satisfacient et procedent, prout hodie procedere et satisfacere debuissent. Quibus quidem excusationibus et requisitis auditis dicti dnus Johannes, Bartholomeus et Petrus Vrudeti arbitri et Ludouicus procurator, necnon dicti Rodulphus, Stephanus et Nicodus nominibus dictarum communitatum Vallesii, pro quibus se fortes faciunt et promittunt bona fide de rata habendo, continauerunt et continuant presentem dietam hodiernam in eodem statu quo nunc est et usque ad dictam diem decimam septimam mensis decembris.

De quibus premissis dicte partes preceperunt fieri acta seu litteras testimoniales vnius tenoris per nos Hugonetum Richardi, Humbertum de Riuo. Ita fuit coram nobis sicut supra actum Hugoneto Richardi et Humberto de Riuo notariis publicis ac receptum per nos, presentibus nobili viro Petro de Chiurone, dno Hugone castellano Contegii, Francisco Bonerii

Digitized by Google

castellano Grandissoni et Petro de Tauez de Viuiaco et pluribus aliis fide dignis sub nostris manualibus signetis. Idem Humbertus de Riuo et Hugo Richardi.

2645

1417, 24 mai.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 95.

Procura di Amedeo di Savoia ai suoi delegati per rinnovare la pace tra lui e i Vallesani. (24 maggio 1417.)

2646

1417, 21 juin.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 95.

Lettera di Amedeo di Savoia, con cui commette a' suoi deputati di transigere coi Vallesani nelle contese comuni. (21 giugno 1417.)

2647

1417, 21 juin.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 163.

Trattato tra il duca di Savoia ed i patrioti del Vallese col quale si rimette la decisione delle loro differenze a dodici arbitri eletti, e si nominano due conservatori della pace pel tempo che correrà prima della pronuncia dell' arbitrato. (21 giugno 1417.)

Digitized by Google

2648

1417, 29 juin.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 163.

Ratifica degli ambasciatori del duca di Savoia et delle comunità del Vallese al trattato conchiuso tra le dette parti con nomina d'arbitri e di conservatori della pace. (29 giugno 1417.)

2649

1417, 30 juin et 1er juillet.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 163.

Consegna fatta dagli ambasciatori del duca di Savoia al capitolo e chiesa di Sion dei castelli e fortezze di Turbillon, Majorie e Montisordei a tenore del convenuto nel trattato dei 21 giugno stesso anno. (30 giugno 1417.)

Il capitolo dichiara d'averli ricevuti. (1 luglio 1417.)

2650

1417, 8 août.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 163.

Ratifica del duca Amedeo di Savoia del trattato di pace coi Vallesani. (8 agosto 1417.)

2651

Traité de combourgeoisie entre les dizains de Naters et de Brigue et les cantons de Lucerne, d'Uri et d'Unterwald.

Brigue, 1417, 8 août.

Amtliche Sammlung der ältern eidgenössischen Abschiede, I. (2me édit.), p. 357.

Digitized by Google

2652

Traité de combourgeoisie entre le dizain de Viège et les cantons de Lucerne, d'Uri et d'Unterwald.

Viège, 1417, 11 août.

Amtliche Sammlung der ältern eidgenössischen Abschiede, I (2me édit.), p. 359.

2653

Griefs des communautés du Vallais contre Guichard de Rarogne présentés aux arbitres choisis par les deux parties.

Sion, 1417, 18 août.

Archives de la ville de Sion, minute.

Vobis nobilibus et sapientibus viris, probis hominibus communitatum Ligarum bonis amicis nostris, quorum dicto, ordinationi et arbitrio se submiserunt Guychardus de Rarognya et communitates patrie Valesii de et super questionibus et dissensionibus ortis inter dictas partes, lacrimabiliter exponitur pro parte vestrorum bonorum carissimorum ciuium et burgensium ciuitatis Sedun. contra et aduersus prelibatum Guychardum, quod dum ciuitas erat in sua potestate et obedientia, jam incepta dissensione inter ipsum et communitates Alamanorum, misit quesitum venerabiles viros canonicos ecclesie Sedun. et burgenses qui venirent secum locuturi infra cathedralem ecclesiam Sedun. et dum illic fuerunt, ortatus fuit eos et induxit quod dno episcopo nepoti suo et sibi jurarent fidelitatem et securitatem de eos fideliter manutenendo, conseruando contra quoscumque, si indigerent, et manutenendo jura eorum, ecclesieque et mense episcopalis Sedun., prout supra sanctum brachium reliquiarum beati Theodoli patroni Sedun.

Digitized by Google

et ipsi per consimilem modum dictis dnis et ciuibus jurauerunt jura ecclesie et mense episcopalis Sedun. bene et fideliter custodire, manutenere, protegere, deffendere et tueri contra quascumque oppressiones et scandala juxta posse et eciam personas dictorum dnorum et ciuium et bona, quas eis fideliter seruauerunt. Ipse autem animo suo nequiter indurato fefellit prelibatis dnis et ciuibus fidem mentiendo et se deiurando, postmodum tradidit fortalicias ecclesie Sedun. in manibus inimicorum dicte ecclesie sine consensu et voluntate patriotarum. Postmodum vero, volendo mala malis cumulare, modicum ante traditionem castrorum suo vexillo elleuato cum suis brigantibus et gentibus armorum ambulauit per longitudinem ciuitatis, fecit deruere domos et operatoria mercanciarum existentia supra forum ville in pulcriori loco ciuitatis, ex quo tota ciuitas fuit et est vituperose deformata. Hiis eciam non contentus, iterum tractu modici temporis sub suis stipendiis aduxit ad dictam ciuitatem certum numerum balistariorum de Sabaudia et pauesardorum[1], qui hostiliter de suo mandato iuerunt ad insultum hominum ecclesie et ipsos comburi fecit et interficere, necnon et ciuitatem ad saccamanum ponere. Ex quibus delictis per ipsum perpetratis multi boni viri, probi et fideles agricole et alii, tam persone ecclesiastice quam seculares, confusi, scandalizati et destructi fuerunt vsque ad querenda elemosinarum subsidia. Que omnia cedunt in maximam iniuriam, dampnum, preiudicium et grauamen ecclesie, ciuitatisque Sedun. et totius patrie Valesii. Quorum pretextu et occasione dicte communitates Valesii, dictique dni canonici et ciues causam justam habent contra eius personam et bona ad vindictam procedere, tanquam contra hostem predictorum dnorum, ciuium et ecclesie Sedun. Quare prefati ciues de vestrorum omnium et singulorum probitate, industria et bona

[1] Pavesatus, pavesier, soldat armé du pavois.

Digitized by Google

consciencia ut plurimum confidentes, vobis arbitris super ellectis humiliter supplicant quod taliter arbitrari et cognoscere velitis, veritatem et justiciam pre oculis habendo, quod ad emendam condecentem pervenire compellatur. Et si premissis oppositis in facto consistentibus liquidius volueritis informari, rei sumptibus transmittatis ad loca dampni dati, ibidemque oculata fide videbunt maniffestam veritatem. In cuius rei testimonium sigillum nostrum burgensium prefate Sedun. ciuitatis presentibus duximus apponendum. Datum Seduni, die XVIII mensis augusti, anno Dni M°CCCC°XVII°. Sub sigillo nostro ut supra.

2654

Jacques de Platea est mis en possession du prieuré de Lens par un délégué du prévôt du Grand-Saint-Bernard.

Lens, 1417, 5 septembre.

Archives de Valère, Registrum Ambrosi de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod cum dnus Hugo de Arciis, prepositus Montisiouis, contulerit dno Jacobo de Platea, concanico suo Montisiouis, prioratum de Len, cui cura imminet animarum, vacantem per obitum fratris Petri Bauilli, instituendo ipsum verum priorem et rectorem atque curatum eiusdem prioratus, et idem dnus prepositus mandauerit dilectis fratribus suis priori Martigniaci et rectori hospitalis Sedun., quatenus dictum dnum Jacobum inducerent in corporalem possessionem dicti prioratus, recepto tamen prius ab eodem duo Jacobo juramento inferius declarato, prout premissa continentur in littera patente, sub anno Dni M°CCCC°XVII, die XXII mensis augusti, hinc est quod dnus Huldricus Bernardi, rector hospitalis Montisiouis Seduni, ipsum dnum Jacobum de Platea

Digitized by Google

induxit in corporalem possessionem dicti pri[illegible]oratus de Len, inducendo ipsum in ecclesiam sancti Pet[illegible]ri dicti loci et per tradicionem calicis, ornamentorum, [illegible]missalis, curuum altaris et cardarum cimbalorum ecclesi[illegible]e predicte, recepto prius a dicto dno regente juramento, [illegible]quo idem dnus Jacobus promisit et jurauit sub voto sue [illegible]eligionis quod dicto dno preposito atque mandatis erit fidelis et obediens, quodque jura dicti prioratus manutenebit et alia que in eodem prioratu fienda fuerint, faciet tam in spiritualibus quam temporalibus, necnon pensionem patronatus dicto dno preposito annualiter persoluet. In quibus omnibus fuerunt parrochiani dicti loci pro maiori parte et plus quam due partes presentes et consencientes, ipsumque dnum Jacobum in verum priorem et curatum suum receperunt in quantum potuerunt et debuerunt. Inde preceperunt dictus dnus Huldricus ad opus dicti dni Jacobi et Anthonius Sorein, Petrus Meta de Montana et Michael Reuelli de Chermignyon superiori ad opus tocius parrochie de Len cartam fieri duplicem et testes apponi qui sic vocantur: dnus Michael Durandi sacerdos curatus Sancti Leonardi, viri nobiles Hensillinus Huldrici, Hensillinus de Platea de Vespia, Ilprandus de Platea domicellus, et ego Ambrosius de Poldo, qui, etc. Actum apud Len in cimisterio, in ecclesia et in campanili dicti loci, die quinta mensis septembris, anno Dni M°CCCC°XVII°.

2655

1417, 12 septembre.

***Bianchi.* Le materie politiche, etc., p. 163.**

Lettera delle comunità del Vallese al duca Amedeo di Savoia, nelle quali dichiarano non vere le voci sparse che esse abbiano contratte leghe con altri dopo il trattato stipulato con

Digitized by Google

...plurimum confidentes, vobis arbitris super lui nel giugno pre... ...plicant quod taliter arbitrari et cognos- diedero luogo a quelle v... justiciam pre oculis habendo, quod ...pervenire compellatur. Et si ... 26... ...sistentibus liquidius vo... ...tatis ad...

Au moment de partir pour assister au concile de Constance, Guillaume de Rarogne, évêque de Sion, établit des remplaçants pour gouverner pendant son absence la partie du diocèse située au dessus de la Morge de Conthey.

Berne, 1417, 1er octobre.

Liber inscriptus : *Generalia*, f. 137.

Willelmus de Raronia, Dei et apostolice sedis gratia episcopus Sedun., comes Vallesiique prefectus, dilectis nobis in Christo capitulo venerabili ecclesie nostre Sedun. ac cuilibet de dicto capitulo, curato parrochialis ecclesie dicte ciuitatis nostre, ac cetero clero in nostra diocesi Sedun. constituto, ac cunctis secularibus subditis nostre episcopalis mense, et nostris nobilibus, ciuibus, burgensibus, agricolis et personis omnis sexus salutem in eo qui est omnium vera salus et sincere caritatis ardorem. Licet vestrum demerita in communi singulari experientia huc vsque gestorum in rebus dicte ecclesie nostre et nostris per alia multa gesta in personis predecessorum nostrorum merito nobis inferant iustum metum passionis corporalis, attento etiam juramento quod extitit factum ad causam gestorum in la Plata, cuius vim erga nostra bona de facto ostendistis, tamen in quantum in nobis erit, si redire volueritis, cum satisfactione juridica et competenti ad gremium redieritis more ecclesie, vos recipiemus ad fomittem nostri gremii benigne. Verum quia propter reformationem status nostri et ecclesie nostre Sedun. in temporalibus et spiritualibus opportet nos esse Constantie, statim electione facta veri et vnici futuri summi pontificis, que de die in diem certissime aspectatur et ipsum summum pontificem personaliter sequi ad

Digitized by Google

curiam Romanam et alibi, donec dicta reformatio sit impleta, et nobis absente possetis nobis imputare quod vos in temporali et spirituali regimine relinquerimus desolatos, volumus per presentes salubriori remedio quo poterimus vobis et toti patrie de regentibus et presidentibus nostro et dicte ecclesie nostre nominibus prouidere et prouidimus per presentes. Primo inchoando a digniori circa spiritualia constituimus, creamus et ordinamus per presentes a Morgia Contegii superius vicarium nostrum generalem in spiritualibus dictum capitulum Sedun., dantes eidem potestatem plenam cum libera circa spiritualia vt circa sacramenta debite et juridice disponendi et eligendi aliquem idoneum et honestum antistitem catholicum, sancte Romane ecclesie communionem habentem, authoritate nostra et procuratorio nomine nostro, ad que predicta spiritualia implendum damus per presentes speciale mandatum, qui sacrum crisma, sanctos ordines, benedictiones ecclesiasticas et alia que non possent nisi per dignitatem episcopalem impleri et fieri, conficiat, impleat, donet et perficiat authoritate nostra, cui per dictum capitulum in futurum eligendo circa predicta committimus vices nostras. Item dicto capitulo et singulis canonicis sacerdotibus de dicto capitulo ac curato dicte ciuitatis necnon superius curatis Leuce et Brige damus et concedimus per presentes licentiam et liberam potestatem peccatores absoluendi de peccatis nobis vt episcopo reseruatis authoritate nostra predicta a Morgia Contegii superius. Item prelibatum capitulum constituimus, creamus et facimus procuratorem nostrum ad recuperam negotiorum, gestorum et recuperatorem omnium reddituum, iurium, seruitiorum et emolumentorum nobis et nostre episcopali mense spectantium et pertinentium nunc et in futurum quomodolibet nobis annualiter spectantium, dantes eidem capitulo plenam, liberam et generalem administrationem cum libera circa predicta recuperanda tam retentos quam futuros redditus

Digitized by Google

et de receptis faciendi quittantiam et confessionem ac specialiter recuperatores vnum et plures nomine nostro facere, curare, creare et constituere a Morgia Contegii superius pro dicta recupera fienda, prout eis videbitur expedire et ipsum capitulum de receptis nobis faciet computum licitum et honestum, et quidquid circa recuperam predictam fecerint ex nunc prout ex tunc promittimus per presentes quod habemus et habebimus firmum, ratum et gratum et in nullo contrafacere vel venire, cum potestate laudandi omnes alienationes factas per feudatarios nostros et mense predicte, si laudimii tempora non excesserunt et fiendas, dummodo in tales sint facte alienationes et taliter quod mensa episcopalis de presenti et in futurum non reperiatur et sit lesa. Officialem vero nostrum pro curia causarum et litium et judicem excessuum nostrum constituimus, creamus et ordinamus a Morgia Contegii superius virum venerabilem dnum Joannem Monachi, canonicum Sedun. et licenciatum in legibus, dantes eidem per presentes circa predicta illam omnimodam potestatem quam habebat antequam vicarium ibidem constituerimus reuerendum patrem dnum abbatem Fulliaci, dyocesis Geben., cum perceptione salarii quadraginta florenorum annualium monete Sedun. et patrie super emolumentis curie et sigilli more solito recipiendorum, et si non sufficerent, volumus et mandamus recuperatoribus nostris quatenus de nostris redditibus fiat dicto officiali et judici nostro competens solutio. Sigilliferum autem nostrum et dicte curie facimus et constituimus per presentes discretum virum jurisperitum Hugonetum Richardi ciuem Sedun. cum omni emolumento solito percipi per eundem ante dictum tempus. Procuratorem vero phiscalem nostrum creamus et constituimus per presentes Ambrosium de Poldo clericum et juratum nostrum cum omni emolumento solito percipi per eius antecessores a Morgia Contegii superius. Mandantes sub excommunicationis pena et sub onere sue conscientie

Digitized by Google

eisdem officiali, sigillifero et procuratori phiscali et cuilibet eorum, secundum quod suo incumbit officio, quatenus nullum opprimant virtute eorum officii et quod nobis seu nunciis nostris reddent de licitis emolumentis iustum, legalem et honestum computum in futurum.

Circa vero temporalia officia cupientes salubriter prouidere, baliuum nostrum a Morgia Contegii superius facimus, creamus et constituimus per presentes Rudolphum de Rarognia domicellum, dantes per presentes omnimodam potestatem dictis capitulo et balliuo quatenus authoritate nostra creent, constituant, ordinent et faciant a Morgia Contegii superius ceteros officiarios in temporalibus in locis singulis dicti nostri districtus, prout et quemadmodum solitum est fieri, teneri, regi et gubernari pro preterito tempore, cum omnium eorum officiariorum et balliui sallariis, emolumentis et commoditatibus consuetis licitis et honestis per eos percipiendum et percipienda, vnde extitit consuetum. Ordinantes per presentes quod nullum officium temporale duret vltra annum et de anno in annum noui officiarii eligantur, vel antiqui confirmentur secundum quod patrie videbitur expedire vt emolumentorum nostrorum officia inter eosdem diuidantur ad omnem inuidiam tollendam. Inhibentes tenore presentium quibuscunque tam capitulo quam balliuo et toti patrie, quatenus nullum eligant officiarium in nostra terra, nisi de nostris hominibus et de hominibus nostre mense, et si prefati officiarii tam in spiritualibus quam in temporalibus non placerent subditis nostris et nostre mense episcopalis patriotis nostris, tunc ex nunc damus et concedimus capitulo in spiritualibus et communitatibus in temporalibus licentiam et potestatem auctoritate nostra eligendi officiarios et balliuum, prout eisdem videbitur expedire, pro vtilitate nostra et totius patrie.

Item mandamus dicto capitulo et balliuo quatenus ab omnibus officiariis predictis in futurum eligendis debitum exigant

Digitized by Google

nomine nostro juramentum, et quod eorum officium diligenter exercebunt et nobis seu nunciis nostris reddent computum iustum et idoneum. Inhibentes expresse per presentes capitulo et ceteris officiariis quod nihil faciant quod redundet nec redundare possit in presenti et in futuro in nostram et dicte nostre mense lesionem, preiudicium et grauamen.

Mandantes tenore presentium predicto capitulo et singulis de dicto capitulo sub excommunicationis pena quam in dictum capitulum et singulos de dicto capitulo terminis in hiis scriptis, nisi fecerint et impleuerint quod mandamus, quatenus infra triginta dies a die receptionis presentium computandos, quorum decem pro primo, decem pro secundo et reliquos pro tertio et peremptoriis terminis assignamus, hac terna et canonica monitione faciant has nostras literas in cunctis ecclesiis parrochialibus nobis subditis a Morgia Contegii superius debite publicari.

Mandantes etiam cunctis curatis, vicariis, clericis, juratis, notariis in nostra dyocesi a Morgia Contegii superius constitutis et cuilibet eorum in solidum, qui vel quis fuerit vel fuerint parte dicti capituli requisiti pro executione predicta, quatenus infra sex dies a die requisitionis eisdem facte per capitulum predictum, quorum duo primi pro primo, duo secundi pro secundo et duo pro tertio et peremptoriis terminis assignamus, has literas nostras demandent executioni debite sub excommunicationis pena, quam in eos et in eorum quemlibet ferimus in hiis scriptis, nisi feceritis quod mandamus hac terna et canonica monitione precedente.

Rogantes vos vt districte velitis ab omnibus operibus facti registris presentibus ad cautelam, de quarum presentatione latori presentium nuncio jurato ville Berne dabimus plenam fidem et ad cautelam fieri iussimus de predictis publicum instrumentum per magistrum Heinricum de Speichingen, publicum imperiali auctoritate atque ville Bernensis juratum et

Digitized by Google

notarium, suo solito signo et consueto subscriptum, presentibus prouidis atque discretis dno Joanne Rieder curato Imbrenchen, Heinrico de Rimilang armigero et Joanne Vblument scriptore ad premissa pro testibus vocatis pariter et rogatis.

Protestantes tamen per presentes quod non intendimus derogare nec derogamus alicui nostro juri procedendi contra rebelles nostros et ecclesie nostre nobis competenti aut competituro. Datum in Berna, sub sigillo nostro consueto, die prima mensis octobris, anno Dni M°CCCCXVII, sub signeto nostro manuali et subscriptione dicti notarii publici in testimonium omnium premissorum et singulorum. Per nos G. etc.

Et ego Heinricus de Speichingen, etc.

2657

Traité de combourgeoisie entre la ville de Sion, Granges, Sierre, etc. et les cantons de Lucerne, d'Uri et d'Unterwald.

Sion, 1417, 12 octobre.

Amtliche Sammlung der ältern eidgenössischen Abschiede, I (2me édit.), p. 362.

2658

Les gens de Nendaz ne sont tenus de contribuer à l'entretien des fortifications de Conthey que pour la moitié de la taxe de leurs biens.

Chambéry, 1417, 26 octobre.

***A.-J. de Rivaz.* Opera histor. XIV, 101, ex archivo Contegii.**

Nos Amedeus dux Sabaudie notum facimus universis quod cum occasione fortificationum ville nostre Contegii factarum et fiendarum controversia et debatum essent inter dilectos homines et subditos nostros dicte ville et communitatis Contegii, ab una parte, et homines et subditos nostros communitatis parrochie de Nenda, ex alia, de et super eo quod burgenses et homines dicte ville et communitatis Contegii asserebant

Digitized by Google

homines dicte communitatis Nende contribuere debere in dictis fortifficationibus pro eorum rata, attento quod ipsi sunt de mandamento et banderia Contegii et se bonaque sua retrahunt, quando volunt, in dicta villa, et petebant ipsos de Nenda ad contribuendum in predictis cogi, conveniri et compelli. Dicti vero homines dicte communitatis Nende dicebant et opponebant se non teneri ad dictam contributionem tam pro eo quia ipsi nunquam consueverunt in dictis fortifficationibus contribuere, quam pro eo quia dictus locus de Nenda est multum distans et remotus a dicta villa Contegii, adeoque non est eis necesse et utile se et bona sua retrahere in ipsa villa Contegii tempore guerre, ymo potius est eis utile et necesse quod se et bona sua retrahant in saxis, montibus et joriis, et quod passus suos custodiant et deffendant ad resistendum insultibus et invasionibus emulorum. Quibus quidem controversiis et debatis causantibus nos dux prefatus fecerimus dictas partes evocari coram nobis ad audiendum ordinationem nostram fiendam de et super premissis, hinc est quod propterea comparentibus hodie coram nobis et consilio nostro nobiscum residente Willelmo de Combis et Johannodo de Pedeville, nuntiis specialiter ad hoc missis nomine et ex parte dicte communitatis Contegii, parte una, et Berseto Poblat ac Willelmo Glacey, nuntiis specialiter ad hoc missis nomine et ex parte communitatis de Nenda, ex alia, et auditis omnibus que dicte partes dixerunt, proposuerunt et replicaverunt nominibus quibus supra hinc inde, nos matura consilii deliberatione prehabita duximus ordinandum prout infra. Primo videlicet quod quamvis dictus locus de Nenda sit longitus a dicta villa Contegii, non tamen est adeo remotus quam sit eisdem de Nenda multum utile et expediens quod dicta villa Contegii fiat fortis et bene deffensibilis et quod ipsi sint in libertate se et bona sua retrahendi et conservandi in eadem villa, quando necesse fuerit et eis videbitur expediens, ideo statuimus et

Digitized by Google

ordinamus quod pro dictis fortifficationibus fiendis homines dictarum ambarum communitatum taxentur et equentur secundum numerum focorum, ratasque et facultates suas, et quod facta equipolenti taxa et equantia secundum numerum focorum et facultates hominum vtriusque communitatis, dicti homines communitatis de Nenda solvant seu supportent medietatem duntaxat eius quod eis fuerit impositum et taxatum et non ultra ; aliam vero medietatem homines communitatis Contegii, una cum eo quod eis impositum fuerit et taxatum, solvant et supportent, supportareque teneantur ex nunc in antea, attento presertim quod ipsa communitas Contegii ex dicta fortifficatione majus et frequentius commodum habet quam dicta communitas de Nenda. Item quod si contingat dictam communitatem Contegii aliquod aliud onus taxare et imponere aliquibus ex hominibus dicte communitatis de Nenda aliarum rerum quas habent aut habebunt penes ipsam communitatem Contegii, ipso casu dicta communitas de Nenda possit vice versa et pari modo taxare et consimile onus imponere hominibus dicte communitatis Contegii habentibus predia penes ipsam communitatem de Nenda, adeoque servetur equalitas hinc et inde respectu quantitatis et facultatis rerum predictarum. Item quod in hujusmodi taxationibus fiendis debeant vocari, conferre et convenire dicte ambe communitates et inter se eorum consensu eligere ydoneos taxatores. Item quod si fortasse per aliquos fuerit in futurum aliter quam supra taxatum seu factum, aut si de hujusmodi taxationibus et equantiis debatum oriatur, castellanus noster Contegii seu ejus locumtenens, qui pro tempore fuerit, sedet, moderet et reducat seu reduci faciat ad modum et formam supra per nos ordinatam. Mandantes propterea serie presentium eidem castellano seu locumtenenti presenti et futuro quod omnia et singula sic per nos superius ordinata observet, faciatque compleri et observari cum effectu. Datum Chamberiaci, die vice-

Digitized by Google

sima sexta mensis octobris continuata ab heri, anno Dni M.CCCC.XVII°, sub nostri consilii residentis Chamberiaci sigillo, absente cancellario nostro.

Humbertus de Vico secret.

Per dnum, presentibus dnis
Ludovico de Bolio,
Johanne Sarvagii,
Jacobo Sostionis,
Eycardino de la Rippa
advocato fiscali Sabaudie,
P. Andreti magistro hospicii,
et Guigoneto Mareschalo
thesaurario Sabaudie.

2659

Prorogation de la cause relative aux différends entre le duc de Savoie et les communautés du Vallais.

Près de la Morge, 1417, 5 novembre.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé:
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 184 verso.**

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem Dni millesimo quatercentesimo decimo septimo, die quinta mensis nouembris, subrogata et prolongata ad instantiam et requisitionem communitatum Vallesii infrascriptarum a die sexdecima mensis augusti proxime preteriti, assignata illustri et excelso principi et dno dno Amedeo duci Sabaudie seu gentibus eius, ex una parte, et hominibus dictarum communitatum Vallesii, parte ex altera, ad faciendum et tractandum rerum petitiones, querelas et demandas, quas hinc inde una pars contra alteram partem et e conuerso se pretendit habere et facere uoluerit coram et in manibus amicorum et arbitrorum per dictas partes super hoc communiter electorum omnimodam potestatem

Digitized by Google

habentium dictas querelas petitiones et demandas ab utraque parte recipiendum, examinandum, diffiniendum amicabili uia seu iuridica, sineque litigio, summarie et de plano, sola facti ueritate inspecta, prout de huiusmodi electione et omnimoda potestate constat duobus publicis instrumentis inde factis et receptis per Petrum de Croso et Hylprandum de Platea, notarios publicos, anno presenti, diebus vicesima prima et vicesima nona mensis junii, dicta enim die quinta nouembris comparuit coram egregiis, nobilibus, discretisque uiris, dnis arbitris et amicis per dictas partes, ut prefertur, electis, videlicet Heinrico de Columberio dno Vufflens, capitaneo Pedemontium, dno Jacobo Sostionis jurisperito, dno Johanne Anglici licentiato in legibus, Petro Vuideti locumtenente balliui Chablaysy et Humberto de Cruce, electis pro parte dicti dni nostri ducis, et Hylprando de Platea, Johanne Zuren de Conches, Johanne de Lapide et Vullielmo Cignoz, arbitris electis pro parte dictarum communitatum, nobilis Ludouicus de Cuppellino, procurator et nomine procuratorio prefati illustris dni ducis, faciens fidem de suo procuratorio et mandato per quoddam publicum instrumentum receptum per Johannem Boubat de Dyuona notarium publicum, sub anno et indicione presentibus, die octaua mensis augusti, tenor cuius est inferius copiatus, et satisfaciendo dicte assignationi hodierne tradit et producit idem Ludouicus, procuratorio nomine quo supra, quemdam quaternum papireum continentem in effectu dictas petitiones, querelas et demandas prelibati dni ducis[1], dicens, proponens, petens et requirens, prout et quemadmodum in eodem quaterno continetur, dicens quod est paratus tradere et expedire incontinenti procuratori dictarum communitatum instrumenta predicta electionis dictorum arbitrorum et potestatis eisdem attribute, confederationisque, pacis et promissio-

[1] Voy. le numéro suivant.

Digitized by Google

nis atque compromissi factorum et initorum inter prefatum illustrem dnum ducem, parte una, et dictas communitates, parte altera. Que quidem instrumenta idem Ludouicus exhibuit, nomine quo supra, in forma publica et attentica in tribus cursibus consutis pergameneis sigillo impendenti prefati dni ducis sigillata, offerens se eadem tradere dicto procuratori dictarum communitatum, dum tamen uice uersa dictus procurator earumdem communitatum consimilia instrumenta sigillata et in auctentica forma tradat et expediat incontinenti eidem Ludouico iuxta formam dicti compromissi. Comparuit etiam nobilis Petrus Gareti, nomine suo et tanquam procurator, ut asseruit, nobilis Francisci Seneuesii, Petri de Chabrato et aliorum balistariorum nominatorum in supradicto caterno, consortum ipsius Petri Gareti, pro quibus in hac parte se fortem facit idem Petrus, promittens de rato habendo, dictum etiam quaternum dictaque duo instrumenta producens pro suo et dictorum consortum suorum interesse, dicensque, proponens et petens, prout et quemadmodum continetur in dicto quaterno, quantum sibi et dictis eius consociis et consortibus pertinet et incombit, parte una. Comparuit ex aduerso coram eisdem dnis amicis et arbitris prudens uir Stephanus Vullieti, procurator seu nuncius ad hoc specialiter, ut asseruit, missus nomine et ex parte dictarum communitatum Vallesii, pro quibus promisit et jurauit de rato habendo, producens et tradens nomine dictarum communitatum duos rotulos, videlicet unum pro parte communitatum Vallesii, et alium pro communitate Sauisie[1], continentes petitiones, querelas et demandas communitatum predictarum, dicens, proponens et petens, prout et quemadmodum in eisdem rotulis continetur, petensque omnium ex aduerso supra productorum copias sibi tradi et termino congruo ad deliberate respondendum, respondens

[1] Voy. les numéros 2661 et 2662.

Digitized by Google

insuper et dicens quod propter longam infirmitatem qua dictus Hilprandus, qui cum dicto Petro de Croso recepit instrumenta supra dicta, fuit detentus et grauatus, dicta instrumenta nondum potuerunt sigillari nec auctenticari, quamuis bene sint redacta in formam publicam, et quod ideo ipse de presenti non potest dicto Ludouico procuratori dicti dni ducis tradere ipsa instrumenta in forma autentica postulata iuxta formam iam dicti compromissi, dicens tamen quod ipse procurabit cum effectu ipsa instrumenta sigillari et autenticari, taliter quod eadem tradentur dicto Ludouico in dicta forma autentica et sigillata iuxta dictam formam compromissi in termino eidem super hoc per dictos arbitros statuendo et ordinando, ex altera. Dicti uero ambarum partium amici et arbitri, auditis hinc inde premissis et concessis copiis omnium hinc inde productorum in ea parte quam quelibet pars uoluerit habere, assignauerunt et assignant dictis partibus diem quindecimam mensis instantis decembris ad comparendum prope aquam Morgie, loco dicto Es Nes, coram dictis amicis et arbitris seu duobus cuiuslibet partis, dicendumque et deliberandum atque replicandum super propositis et petitis hinc et inde, necnon ambas partes et ipsarum quamlibet respondendum clare dictis petitionibus, querelis et demandis ut supra factis hinc et inde et per dictos Petrum Gareti et Stephanum Vullieti faciendum legitimam fidem de sufficienti procuratorio et mandato, per quod etiam ratificentur omnia gesta per ipsorum quemlibet in hac parte, et ulterius per supradictas omnes partes in presenti causa procedendum et procedi uidendum prout fuerit rationis, secundum tenorem et formam prementionati compromissi. Ordinantes hiidem dni arbitri quod dictus Stephanus Vullieti hinc ad dictam diem quindecimam decembris predicta instrumenta sigillari et solenniter autenticari faciet et procuret cum effectu, sigillataque et autenticata tradat et expediat in manibus nobilis et

Digitized by Google

egregii viri Petri de Chiurone, castellani Contegii, recepturo ad opus prefati dni ducis, et quod viceuersa idem Petrus de Chiurone cui dicta instrumenta per dictum Ludouicum, ut prefertur, exhibita tradi fecimus, tradat et expediat ex parte illustris dni ducis dicto Stephano Vullieti recepturo ad opus dictarum communitatum iuxta formam predicti compromissi, facta tamen prius diligenti collatione de huiusmodi instrumentis per ambas partes tradendis hinc et inde. De quibus premissis ita gestis prenominati dni arbitri admanauerunt et preceperunt fieri acta unius tenoris seu litteras opportunas cuilibet parti per nos Anthonium de Platea et Humbertum de Riuo, notarios publicos. Datum in dicto loco uocato Es Nes, prope dictam aquam Morgie, dicta die quinta nouembris, anno quo supra, cum appositione nostrorum manualium signetorum.

Ita, sicut supra scriptum est, fuit cum dicto Anthonio de Platea receptum per me Humbertum de Riuo, et cum dicto Humberto de Riuo fuit similiter receptum per me Anthonium de Platea predictum.

2660

Griefs produits par le délégué du duc de Savoie contre les communautés du Vallais devant les arbitres établis en vertu d'un compromis entre les deux parties au sujet des violences faites par les Vallaisans aux hommes envoyés dans le val d'Ossola par le duc, ainsi que de la garde des châteaux épiscopaux confiée à ce dernier par l'évêque de Sion.

1417, 5 novembre.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé:
Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten, etc., f. 187 verso.

Tenor quaterni.

In nomine Dni saluatoris nostri Jesu Christi. Anno a natiuitate eiusdem Dni millesimo quatercentesimo decimo sep-

Digitized by Google

timo, die quinta mensis nouembris, subrogata et prolongata ad requisitionem hominum communitatum Vallesii infrascriptarum a die sexdecima mensis augusti proxime preteriti, assignata illustri et excelso principi et dno nostro Sabaudie duci seu eius gentibus, parte una, et hominibus communitatum Vallesii, parte ex altera, ad faciendum et tradendum eorum petitiones, querelas et demandas quas hinc et inde, videlicet vna pars contra alteram se pretendit habere et facere voluerit coram et in manibus amicorum per dictas partes super hoc electorum et nominatorum, omnimodam potestatem habentium dictas querelas et petitiones recipiendi, examinandi et diffiniendi uia amicabili seu iuridica, sine litigio, summarie et de plano, sola facti ueritate inspecta, prout in instrumentis publicis super hoc confectis et receptis per Petrum de Croso et Hilprandum de Platea, notarios publicos, anno presenti, diebus vicesima prima et vicesima nona mensis junii, latius continetur, obmisso hic describi, querelas, petitiones et dissensiones ortas inter nobilem Guichardum de Raronia, parte una, et dictas communitates Vallesii, hominesque ipsorum, ex altera, nam heedem communi consensu de et super dictis suis querelis, dissentionibus, petitionibus et demandis submiserunt se partes ipse, videlicet Guichardus et homines communitatum cognitioni et ordinationi lige Alamanorum, ita quod inter ipsas partes cessarent et cessare deberent opera omnia facti, prout in instrumento dicte submissionis super hoc facto et recepto per dictos notarios latius continetur.

Dicta enim die comparet coram uobis dnis arbitris et amicis per dictas partes electis et in dictis instrumentis nominatis, seu duobus ex uobis, secundum dictorum instrumentorum et compromissi formam, nobilis Ludouicus de Cupellino, procurator et procuratorio nomine prefati illustris dni ducis, dicta duo exhibens et producens publica instrumenta superius designata, ad premissorum ueriffications se refferens ad

Digitized by Google

eadem, et satisfaciendo assignationi hodierne dicit et proponit, petitionesque et querelas dicti dni ducis facit, tradit, exhibet et producit contra dictas communitates Vallesii et homines earumdem ex parte dicti dni ducis, prout infra sequitur.

Et primo dicit et proponit idem procurator, quo supra nomine, contra dictas communitates et homines earumdem tam simul quam diuisim ex nuper, videlicet de anno Dni millesimo tercentesimo nonagesimo nono, die vndecima mensis nouembris, inter reuerendum in Christo patrem Guillelmum de Raronia, tunc episcopum Sedun., capitulumque ecclesie Sedun., patriotas et homines dictarum communitatum Vallesii dicte Sedun. ecclesie subditorum parte (ex una), et uirum spectabilem dnum Ybletum dnum Challandi et Montis Joueti militem, pro tunc capitaneum Pedemontium, et venerabilem virum dnum Jacobum Sostionis jurisperitum, ambassiatores, consiliarios et procuratores dicti dni ducis, comitis Sabaudie, potestatem et speciale mandatum super hoc habentes, parte ex altera, fuerunt facte certe petitiones, conuentiones et confederationes, bonaque pax, tranquillitas, concordia et amicitia perpetuo valiture, quibus mediantibus una pars contra alteram ab omnibus oppressionibus, offensionibus et operibus facti possethenus defendere et tueri debebat et tenebatur et offendere uolentibus totis uiribus resistere, nec alicui offendere uolenti alteram partem per eius territorium et dominium transitum dare, sed potius totis uiribus obuiare, et quod omnes homines subditi et districtuales dictorum dnorum et partium bonam ad inuicem habeant pacem, tranquillitatem et amicitiam, ita quod ad inuicem per terras, iuridiciones et districtus dictorum dnorum libere, tute, secure, pacifice et quiete ire, redire, mercari, negociari, stare, mansionemque facere possent et valerent absque impedimento, grauamine seu molestia quibuscunque eisdem hominibus et subditis seu eorum alteri per quemquam inferendis, soluendo pedagia et

Digitized by Google

alia tributa consueta, et si quis contra faceret quod puniretur absque quauis remissione seu gratia quacumque per dnum ad quem pertineret punitio, taliter quod ceteris caderet in exemplum, prout in instrumento dictarum pactionum, conuentionum, confederacionum, pacis et tranquillitatis inde facto et recepto per Heinricum Mistralis et Carolum Agni (Ægery), notarios auctoritate imperiali publicos, anno et die quibus supra latius continetur [1], dictum producens instrumentum procurator se refferens ad eundem. Que quidem petitiones, conuentiones et confederationes, pax et tranquillitates inde fuerunt laudate, confirmate et approbate per dictum capitulum Sedun. ecclesie, omnesque communitates, hominesque et subditos dicti episcopatus Sedun. et patrie Vallesii ab aqua Morgie Contegii supra, prout in publicis instrumentis inde factis et receptis per plures notarios publicos, se ad eadem refferens, latius continetur. Que quidem petitiones, conuentiones et confederationes, pax et tranquillitas inter dictos dnos, partes, patriotas, homines et subditos dictorum hominum a tempore dictarum pactionum, conuentionum, pacis et tranquillitatis, ut supra factarum, citra inuiolabiliter et inconcusse fuerunt obtente et obseruate usque ad tempus nouitatum, uiolentiarum, iniuriarum, offensarum infrascriptarum, et ita est et fuit notorium et manifestum in ciuitate Sedun., totaque patria Chablaysy et Vallesii et in omnibus aliis locis circumstantibus et uicinis.

Item quod locus, villa, citadella, castra et territorium Domus Ossule cum omni dominio et iuridicione peruenerint ad manus et obedientiam prefati dni ducis, jam sunt sex anni lapsi, saluo pluri, quo tempore durante, idem dnus dux dictum locum, villam, citadellam, castra, territorium et dominium

[1] Nous avons publié ce traité dans le volume précédent (N° 2496) sous la date du 11 *décembre* 1399, tandis qu'ici il porte la date du 11 *novembre*. Cette dernière est erronée, comme le prouve l'indication de ce traité donnée d'après les archives de Turin par Bianchi dans les *Materie politiche*, p. 86.

Digitized by Google

tenuit et possedit cum omni iuridicione et dominio, merum, mixtum imperium et omnimodam iuridicionem ibidem exercendo et justiciam ministrando per eius capitaneum, castellanum, ceterosque officiarios et iustitiarios ibidem possidentes, dictumque locum, villam, cicadellam et castra, territorium et dominium tenentes et regentes, merum, mixtum imperium, iuriditionemque omnimodam exercentes et iustitiam ministrantes uice et nomine prefati dni ducis, et ita est et fuit notorium et manifestum notorietate facti euidentis in dicto territorio et dominio Domus Osselle, totaque patria Chablaysy et in aliis locis circunstantibus et uicinis.

Item quod anno proxime lapso currente millesimo quatercentesimo decimo sexto, de mense aprilis, homines lige Alamanorum minati fuerunt hominibus et subditis dicti loci Domus de Ossello, prout eisdem fuit relatum, dicentesque quod ad dictum locum, villam, castra, fortalicia et vallem Domus Osselle darent et inferrent, et de premissis eisdem hominibus et subditis vallis Domus Osselle darent et inferrent, fuit vox et fama in locis circum uicinis.

Item quod officiarii et homines dicti loci Domus Osselle, auditis et intellectis premissis per certos eorum amicos et personas fide dignas eisdem relatis, ea scripserunt et retulerunt prefato dno duci ipsum ad intentos et requirentes ut super premissis sibi dictis eius officiariis, hominibus et subditis prouideret, gentes et brigandos et balistarios ibidem mitteret pro custodia et conseruatione dicti loci, ville, castrorum et hominum Domus Osselle et ad resistendum et obuiandum malitiis et insultibus hominum dicte lige.

Item quod prefatus dnus dux, premissis auditis et intellectis, uolens et cupiens dictos locos et homines suos districtuales et subditos ab oppressionibus indebitis, violentiis et iniuriis, ut conuenit, deffendere et maliciis dictorum hominum lige obuiare, disposuit et ordinauit ibidem ad dictum locum

Digitized by Google

Domus Osselle mittere et destinare certam quantitatem brigandorum et balistariorum pro custodia dicti loci, ville, castrorum et fortaliciorum et hominum eiusdem, inter quos brigandos et balistarios elegit et nominauit Hugoninum de Monte, Jaquemetum de Ponte, Johannem Consaux, Nicoletum de Roucier, Jaquemetum Magnini, Petrum Luppi, Petrum Pignet, Jaquemetum Catat, Petrum Bada, Janinum Prot, Jaquemetum Sablet, Johannem Folliet, Berthetum Mugriery, Johannem Matzon, Anthonium dictum Roytier, Guigonetum Fornery, Perronetum Lyardi, Johannem Cullieron, Vincentium de Guignis, Jaquemetum Borelli, Guillelmetum de Molendino, Paruum Johannem de Sales, Mermetum Lunorit, Johannem Lundo, Aymonem Veteris, Roletum Piluchet, Humbertum Brunet, Matheum Magnin, Vullelmum Cotardi, Thomam Gyrodi, Petrum Bornandi, Mermetum de Molendino, Petrum Garnyn, Mermetum de Furno, Petrum Cruche, Gonterium Boyle, Vullelmum dou Perroy, Nycodum Rossat, Bantetum Briedim, Aymonetum Pontex et Petrum Johannis.

Item quod dictus dnus dux elegit et nominauit capitaneum, coadiutorem et rectorem dictorum brigandorum et balistariorum nobilem Franciscum Seneuesy, una secum nobili Petro de Chabrato.

Item quod dictus dnus dux ordinauit et destinauit Petrum Gareti eius secretarium unȩ cum dictis capitaneis, brigandis et balistariis mittere ad dictum locum Domus Osselle pro uisitando ipsum locum, hominesque loci confortando et aliqua secreta sui parte referendo nobili Johanni de Seyssigniaco tunc capitaneo, rectori et gubernatori pro dicto dno duce ibidem existenti, dictumque locum, castra et homines regenti.

Item quod prenominati Franciscus Seneuesii, Petrus Gareti et Petrus de Chabrato una cum dictis brigandis et balistariis, dicto anno proximo lapso, de mense junii, se simul congrega-

Digitized by Google

uerunt et iter arripuerunt cum eorum armis, arnesiis, balistis et aliis artilleriis ad hec necessariis pro eundo ad dictum locum Domus Osselle, prout per dictum ducem fuerat ordinatum, eisdemque preceptum et injunctum.

Item quod dicti Franciscus, Petrus et Petrus una cum dictis brigandis et balistariis personaliter accesserunt ad locum et castrum Grangiarum nobilis Edduardi Tauelli et cum ibidem fuerunt, Franciscus Seneuesy, Petrus Gareti et Petrus de Chabrato personaliter, una cum dno Johanne Grolier capellano dicti Eduardi, equester [iverunt] apud Leucam, dictis brigandis et balistariis in dicto loco Grangiarum dimissis, ad notifficandum maiori, hominibus et rectoribus dicti loci Leuce qualiter dicti Petrus, Petrus et Franciscus una cum dictis brigandis et balistariis accedebant ad dictum locum Domus Osselle ex parte dni ducis pro custodia, conseruatione et deffensione dicti loci, pro debito et honore dicti dni ducis, attentis premissis, et cum ad locum Leuce applicuerunt ibidem reperierunt Roletum Loretans maiorem dicti loci et Theodorum de Scala hospitem cum pluribus aliis hominibus dicti loci, quibus predicta insinuauerunt et notifficauerunt.

Item quod prenominati Petrus Gareti, Franciscus Seneuesy et Petrus de Chabrato incontinenti post predictam domum dicti hospitis, in qua erant hospitati, una cum dictis Roleto et Theodoro intrauerunt et in stupha dicte domus se retraxerunt, qui Franciscus, Petrus et Petrus eisdem Roleto et Theodoro presentauerunt et exhibuerunt litteras, passus et recomendatorias ipsorum, dictorumque brigandorum et balistariorum, una cum quadam littera recommandataria dicti Eduardi Tauelli, qui Roletus et Theodorus dictas litteras reuerenter et humiliter receperunt.

Item quod prenominatus Roletus et Theodorus ad dictum consilium et homines incontinenti accesserunt et eisdem predicta retulerunt et notifficauerunt, et inde incontinenti ex

Digitized by Google

parte dicti consilii eisdem Francisco, Petro et Petro fuit dictum et relatum quod audacter et secure uenirent.

Item quod prenominati Petrus Gareti, Franciscus Seneuesy et Petrus de Chabrato, premissis auditis, intellectis et attentis, incontinenti ad dictum locum Grangiarum accesserunt et ad dictum locum Leuce dicta die conduxerunt dictos brigandos et balistarios et in domo dicti hospitis hospitati et per homines dicti loci Leuce recepti fuerunt, ibidemque cenauerunt una cum pluribus ex dictis patriotis et hominibus Leuce.

Item quod dicto anno, quadam die dicti mensis junii, dictis Francisco Seneuesy, Petro Gareti et Petro de Chabrato una cum dictis brigandis et balistariis infra domum dicti Theodori adhuc cenantibus ibidem, superuenerunt Johannes Vdrici, Peterlinus de Platea, Anthonius Werra, Anthonius Fulco, tunc capitanei Brige, Angellinus de Petra, Anthonius de Coenno, Petrus de Reissia, Johannes Cultoz, Martinus Udeti, Perrodus dou Maruchet, capitanei Leuce, Vullelmus Lombardi de Vespia, Thomas de Ponte de Glisa, Anthonius de Ponte de Nas, Thomas de Molendino, Herlinus de Platea, Anthonius de Sillion de Vespia, Vullelmus Tunno, capitanei de Raronia, Johannes de Partis, capitaneus de Monte Dei superius, dictus Roder et plures alii quorum nomina ignorant et quorum nomina difficile esset scribere propter eorum multitudinem et quia eorum notitiam non habebant, cum communitatibus et banderiis de Vespia, Briga et Raronia, Conchis et Aratmonis, cum lanceis, gladiis, fuconibus, panceriis, bracelletis et aliis diuersorum armorum generibus armati, et prenominatos Petrum Gareti, Franciscum Seneuesy et Petrum de Chabrato, brigandos et balistarios infra dictam domum existentes una in platea subito et repente cum eorum balistis, panceriis seu anbergonis, capellinis, bracelletis, gancelletis, ensibus, dagnis, aliisque diuersorum armorum generibus, auro et argento ascendente ad summam tercentum scutorum auri, eorumque

Digitized by Google

uestibus, caputiis, galigis et sex equis, uiolenter, iniuriose, indebite et de facto ceperunt et appresonauerunt, ipsosque captiuos detinuerunt infra dictam domum a die veneris qua fuerunt capti usque ad diem sabati immediate sequentem sero circa crepusculum inter diem et noctem, qua hora ipsos, uidelicet eorum personas tantum, dictis eorum omnibus rebus et bonis ibidem retentis et dimissis, transtulerunt et adduxerunt infra magnam turrim dni episcopi Sedun., sitam infra dictam villam et locum Leuce, in qua ipsos tenuerunt captiuos et carceratos usque ad diem mercuri sequentem hora prima, qua ipsos a dicta turri extraxerunt, transtulerunt et conduxerunt cum dictis eorum banderiis apud Narres, ligatos binos et binos cum cordis, perforatis margiis eorum displudium seu giponorum et vestium et dictis cordis ibidem fixis, decalciatos et absque caligis et capuciis pro maiori parte, et ipsos infra castrum Saxi dicti loci de Narres posuerunt et detinuerunt compeditos et captiuos ac inferratos spatio septem mensium uel circa, ipsosque redemi et reenlhonari fecerunt, antequam eorum manus euadere, dictosque carceres exire potuerunt, de mille quatercentum et quadraginta tribus scutis auri, inclusis expensis et mijalia per ipsos factis, ibidemque omnia et singula prenominati Franciscus, Petrus et Petrus, brigandi et balistarii petunt et requirunt per dictos homines et communitates qui dicta damna, iniurias et offensas eisdem indebite uel uiolenter et de facto dederunt et intulerunt sibi reddi et restitui et emendari. Et si dicte baliste eorum, pancerie seu anbergoni, capelline, bracelleti, gancelleti, enses, dagne, corgeroni, uestes, calige et capalia, aliaque bona sua mobilia, ut supra, eis capta et ablata non supersint et restent, nec habeant facultatem ea restituendi, eo casu petunt et requirunt eorum ualorem et extimacionem sibi dari, solui, ea extimantes, dictis equis inclusis, ad quantitatem quingentorum scutorum auri legalis, et iuridica extimatione semper salua. Et si

Digitized by Google

per dictos homines damna inferentes negentur fore uera, quod non credunt dicti damna passi, cum sint uera, notoria et manifesta in dictis locis Leuce et Brige, totaque patria Vallesii et in locis circumstantibus et uicinis, parati sunt et se offerunt prenominati damna passi ea juramentis eorum asserere, iurare et iuramento firmare fore uera, et in quantum fuerit expediens et necessarium legitime probare, quamuis non expediat, nec ad predicta sit necessarium attentis premissis et notorietate dicti facti euidentis, cum ad predicta fuerit processum per prenominatos damna dantes palam et publice, notorie et manifeste et cum banderiis populo presente.

Item quod prefatus dnus dux cum predicta ad eius et suorum officiariorum [notitiam] peruenerunt, idem dnus dux per se dictosque eius officiarios tam scriptis et litteris quam uerbo prenominatos homines dictarum communitatum detinentes captiuos predictos eius capitaneos, brigandos et balistarios pluries et sepe requisiuit et requiri fecit, ut ipsos eius capitaneos, homines et brigandos libere sibi remitterent et relaxarent, cum essent indebite et iniuste capti et detenti, et consideratis premissis et maxime dictis pactionibus pacis et conuentionis. Qui tamen homines communitatum predicta, ut supra, requisita facere totaliter recusauerunt, sed dictos carceratos detinuerunt, male tractauerunt et redemi fecerunt, prout infra sequitur, indebite tamen et iniuste.

Item petunt et requirunt prenominati Petrus Gareti, Franciscus Seneuesy et Petrus de Chabrato, brigandi et balistarii, ut supra, uiolenter, indebite et de facto, nulla iusta causa seu diffidentia precedente, ymo data eis fiducia et securitate damnificati, iniuriati et offensi, eorumque personis propter malas leges, durosque carceres debilitati, grauati et oppressi emendam et satisfactionem damni et iniurie in eorum personis dati et illati per prenominatos damnum et iniuriam inferentes, dictasque communitates auxilium et fauorem ad premissa

Digitized by Google

prebentes sibi fieri. Quas iniuriam et damnum ponunt et extimant ad mille et quingentos scutos auri, dicentes quod tantum et plus de suo proprio maluissent et uoluissent perdidisse, quam dictum damnum et iniurias in eorum personas, ut supra, illatas sustinuisse et passos fuisse, legali moderatione et taxatione semper salua, petentes et requirentes de et super premissis debitas satisfactionem, restitutionem et emendam, breuemque et summariam iustitiam sibi fieri absque dilatione et litis dispendio, prenominatosque damna dantes et communitates auxilium et fauorem eisdem, ut supra, prebentes ad predicta et in predictis faciendum et complendum condemnari, condemnatosque compelli absque litis dispendio, cum predicta sint uera, notoria et manifesta, dictaque damna dantes processerunt indebite et de facto ab executione et operibus facti incipiendo, nullo precedente processu uel iusta causa seu cause cognitione.

Item exdurante tempore suprascripto dum predicti Petrus Gareti, Franciscus Seneuesii et Petrus de Chabrato, brigandique et balistarii detinebantur in dicto castro de Narres captiuati et carcerati, ut supra, homines dicte lige Alamanorum, auditis et intellectis premissis, quod dicti Franciscus, Petrus et Petrus, brigandi et balistarii ad custodiam et deffensionem dicti loci Domus Osselle uenientes erant captiuati et incarcerati, ut supra, cum armis, magna vi et potentia accesserunt ad dictum locum Osselle et villam, castrum seu cicadellam dicti loci, castrum a Polle hostiliter intrauerunt, ceperunt, dictaque castra et fortalicia una cum domo nobilis Laurentii de Ponte distrauerunt et destruxerunt, incendio posuerunt, dictasque villam, castra et domum dicti Laurentii ad sacamandum posuerunt, quam plurimos homines dicte ville et vallis Ossule interfecerunt, ceperunt et captiuos secum duxerunt extra uallem et patriam Domus Osselle ad partes Alemanie. Quorum alii magnis pecunie quantitatibus erga homines

Digitized by Google

dicte lige se redemerunt et aliqui adhuc detinentur ibidem carcerati, qui homines dicte lige dictam patriam Domus Osselle et vallis adhuc detinent occupatam.

Item quod homines dicte lige ad premissa processerunt audita detentione et incarceratione dictorum stipendiariorum dicti dni ducis facta, sicut supra, alias quod premissa non processissent nec dictum locum, uillam et castra introissent in uel potentia, si dicti stipendarii dictum locum, uillam et castra accessissent pro ipsorum custodia et deffensione, prout per dictum dnum ducem fuerat ordinatum.

Item quod prefatus dnus dux premissorum occasione plurima damna, iniurias, sumptus et expensas incurrit, substinuit et passus fuit ex causa detentionis et incarcerationis dictorum suorum stipendiariorum ut supra incarceratorum, que damna, sumptus et interesse et expense ascendunt ad maximam summam et quantitatem scutorum auri, prout est notum, notorium et manifestum, uobisque dnis amicis et arbitris satis notum, attentis et consideratis premissis. Quam quantitatem scutorum auri eiusque taxam et limitationem dictus procurator prefati illustris dni ducis ponit bone conscientie, taxationi, limitationi et declarationi uestrum dnorum arbitrum et amicorum, uestroque bono arbitrio taxandi et declarandi, de vestrum prudentia et legalitate confidens.

Item quod cum certe dissensiones, rancores et odia orte et suscitate fuerunt inter reuerendum in Christo patrem dnum Guillelmum de Raronia, episcopum Sedun., et Guichardum de Raronia, eius patruum, parte una, et homines dictarum communitatum Vallesii dicti episcopatus, parte ex altera, ex quibus per dictas partes fuerunt ad facti opera processum et ex quibus inde sequuta fuerunt homicidia, incendia, violentie et detestabilia crimina, damna et iniurie, propter que prefatus dnus episcopus ueresimiliter dubitans de bona, tutaque custodia castrorum et fortaliciorum Turbillionis, Maiorie et Montis

Digitized by Google

ordei dicte Sedun. ecclesie, ne ad alienas et extraneas manus inimicorum dicte ecclesie et patriotarum Vallesii peruenirent, indeque sequerentur damna et scandalla in patria, confidens de legalitate, securitate et potentia dicti dni ducis, dicta castra et fortalicia tempore talium diuisionum, rancorum et odiorum inter dnum episcopum et communitates suscitatorum, nomine dicte Sedun. ecclesie fideliter custodierunt et per confidentes dicte Sedun. ecclesie rumoribus sedatis restitui fecerunt illesa, dictum dnum ducem requisierunt ut dicta castra et fortalicia, eorumque custodiam et regimen, vice et nomine dicte ecclesie et mense episcopalis Sedun., reciperet et acceptare uellet, ne perderentur et ad alienas manus inimicorum dicte ecclesie et patriotarum peruenirent, indeque damna, iniurie et scandala sequerentur, que dnus dux, tanquam fidelis et uerus catholicus, requisitioni et precibus dicti dni episcopi inclinatus, premissis attentis et consideratis, pro bono dictarum partium et patrie et etiam ne aliquod damnum eidem eiusque locis, territoriis, hominibus et subditis immediate proxime circunstantibus et uicinis dictorum fortaliciorum et patrie inde contingeret, custodiam onusque dicti regiminis et custodie dictorum castrorum et fortaliciorum, uice, nomine et ad opus dicte Sedun. ecclesie et mense episcopalis, in se suscepit et assumpsit, donec et quousque dicti rumores, odia et dissensiones essent sedate et pacifficate. Super quorum sedatione et pacifficatione pro bono dictarum partium et patrie semper se obtulit fore promptum et paratum, ne deteriora inde sequerentur damna et scandala.

Item quod prenominatus dnus dux pro bona et tuta custodia dictorum castrorum et fortaliciorum, uice, nomine et ad opus dicte ecclesie et mense episcopalis, ibidem in dictis castris et fortaliciis misit et destinauit certos nobiles eius fideles et subditos legales et prudentes, dicteque ecclesie et patriotarum Vallesii merito confidentes, eisdem precipiendo et iniungendo

Digitized by Google

ut dicta castra et fortalicia bene et fideliter custodientur, uice, nomine et ad opus dicte ecclesie Sedun. et mense episcopalis, et ad honorem et conseruationem hominum, subditorum et patriotarum dicte ecclesie et patrie Vallesii, et quod nulli fideli obedienti et subdito dicte ecclesie, patrieque Vallesii darent offensam, sed offensam dare uolentibus totis uiribus obuiarent et ipsos ab oppressionibus indebite possethenus conseruarent, dictaque castra et fortalicia uictualibus, bombardis, balistis et aliis necessariis pro tuta custodia et deffensione dictorum castrorum et fortaliciorum plene et laudabiliter muniant et fulciant.

Item quod prefatus dnus dux, uolens et cupiens regimen spiritualitatis pro bono iusticie et animarum salute prouideri, ad ciuitatem Sedun. et infra castrum seu fortalicium Maiorie uenire procurauit reuerendum in Christo patrem dnum Berthetum de Chereriis, abbatem Filiaci, hominem religiosum et etate maturum, legalem, prudentem et honestum, boni regiminis et laudabilis uite, quem dictus dnus episcopus suum constituit uicarium generalem in spiritualibus et temporalibus. Qui dictus dnus abbas vicarius tempore sui regiminis et officii in dicto castro et fortalicio Maiorie suam continuam fecit mansionem, paratus unicuique conquerenti possethenus facere et iustitiam ministrare.

Item quod prelibatus illustris dnus dux, receptis possessione, custodia et regimine dictorum castrorum et fortaliciorum, ipsisque munitis ut supra, per eius solennes ambassiatores et consiliarios tractauit et tractari fecit pacem, concordiam et sedationem, pacifficationemque dictorum dni episcopi, Guichardi, hominumque et communitatum Vallesii pro bono dictarum partium et totius patrie Vallesii, ne deteriora sequerentur damna et scandala. Qui ambassiatores, postquam plurimos tractatus et jornatas inter dictas partes in pluribus locis habitos et tentos cum multis laboribus, sudoribus, uigi-

Digitized by Google

liis et expensis dictas partes ad tractatum et arrestum pacifficum, Deo authore, reduxerunt, adeo quod inter dictas partes earumque sequaces incontinenti cessauerunt et cessare debuerunt omnis guerra et opera facti secundum promissa et arrestata ac iurata inter partes.

Item quod prenominati dnus dux, hominesque dictarum communitatum de et super eorum querelis, petitionibus et demandis hinc inde ortis et suscitatis premissorum occasione, prout super, etiam se reduxerunt ad uiam iuridicam et amicabilem, certos amicos et arbitros pro dictis petitionibus, querelis et demandis sedandis et pacifficandis eligendo, prout supra, pacem bonam et statum pacifficum perpetuo ualiturum interesse confirmando, faciendo et approbando, adeo quod omnis dissensio et odium, factique opera cessent et cessare debent inter partes, prout in publicis instrumentis super premissis confectis latius continetur.

Item quod attentis et consideratis premissis, quibus mediantibus cessabant et cessare debebant omnia opera facti, timorque et periculum dictorum castrorum et fortaliciorum, quorum causa et occasione dicta castra in manibus dicti dni ducis, ut supra, fuerunt posita, regenda et conseruanda et custodienda, homines dictarum communitatum Vallesii, dicte Sedun. ecclesie fideles et subditi, supplicauerunt dicto dno duci eiusque ambassiatoribus predicta tractantibus quod sibi placeret dicta castra et fortalicia ponere et remittere in manibus dnorum canonicorum et capituli dicte ecclesie Sedun., per ipsos dnos canonicos regenda, tenenda et custodienda, uice, nomine et ad opus dicte ecclesie et mense episcopalis, ipsius tamen ecclesie sumptibus et expensis, ut conuenit, et pro minoribus expensis quam per alios custodirentur, donec et quousque super premissis et quibusdam aliis querelis prouisum, cognitum et declaratum, dicentes quod dicti canonici dicti capituli, dictique homines predictarum communitatum hoc ualde gra-

Digitized by Google

tum haberent, et in hoc bonam uoluntatem et intentionem dicti dni ducis bene clare per operis effectum cognoscerent, parati se offerentes per dictum dni capituli idonee cauere quod dicti dni canonici dicta castra bene et fideliter custodirent, uice, nomine et ad opus dicte Sedun. ecclesie et mense episcopalis, ita et taliter quod nullum damnum inde eueniret seu contingeret dicto dno duci nec patrie. Qui dnus dux premissis eidem relatis et auditis, uolens dictis dnis canonicis capituli Sedun. ecclesie, dictisque hominibus dictarum communitatum complacere, et ut unicuique appareat manifeste de eius bona intentione et affectione quas habet et habuit in hac parte erga dictam Sedun. ecclesiam, mensam episcopalem et patriam Vallesii, et quia cessat causa quare onus custodie et regiminis dictorum castrorum et fortaliciorum in se assumpsit, dicta castra et fortalicia remisit in manibus dictorum dnorum canonicorum et dicti capituli tenenda, regenda et custodienda, uice, nomine et ad opus dicte ecclesie Sedun. et aliorum quorum interest, ita et taliter quod nullum damnum inde contingeret seu contingere posset dicto dno duci, eiusque territorio, hominibus et subditis, nec hominibus districtualibus et subditis dicte Sedun. ecclesie et mense episcopalis, patriotarumque Vallesii, pro quibus homines dicti capituli et fideiussores se constituerunt et quod fideiussores dicti homines dictarum communitatum indemnes seruare promiserunt, cum promissionibus, obligationibus, fideuissonibus, iuramentis et solennitatibus ad hoc opportunis et necessariis, prout in publicis instrumentis super premissis factis et receptis latius continetur.

Item quod prefatus illustris dnus dux dicta castra et fortalicia, eorumque custodiam et regimen in se suscepit, tenuit et habuit spatio unius anni proxime lapsi, usque ad tempus dicte remissionis, ut supra, facte in manibus dicti capituli, ipsaque castra et fortalicia teneri et custodiri fecit per dictos

Digitized by Google

eius fideles et subditos bene, tute et fideliter, uice, nomine et ad opus dicte Sedun. ecclesie et mense episcopalis, cum maximis vigiliis et laboribus et expensis per ipsum dnum ducem factis, sustentis et ministratis, tam pro nobilibus, gentibus armorum, brigandorum et balistariorum, tam equitum, quam peditum, pro custodia dictorum castrorum et pro deffensione ciuitatis Sedun., terre, hominum et subditorum dicte ecclesie et mense episcopalis dicto dno episcopo et eius vicario obedientium in loco fronteriarum, spatio unius anni, existentium et sustentorum per dictum dnum ducem, quam alias diuersimode, que expense et onera ascendunt ad summam quatuordecim millium scutorum auri. Quibus attentis et consideratis petit et requirit prefatus dnus dux seu eius legitimus procurator suo nomine de et super premissis querelis, offensis, petitionibus et demandis per uos dictos dnos amicos et arbitros, super premissis per dictas partes electos et assumptos, summarie et de plano cognosci, declarari, firmari et ordinari, iustitiamque ministrare, debitamque emendam, solutionem et satisfactionem sibi, dictisque Petro Gareti, Francisco Seneuesii, Petro de Chabrato ac brigandis et balistariis stipendariis suis fieri, dictasque communitates et homines earumdem, ipsorumque singulos et alios ad quos spectat et qui dicta damna, iniurias et offensas dederunt et intulerunt, fueruntque causa dictorum damnorum, iniuriarum et offensarum et ad premissa facienda, danda et soluenda, satisfacienda et complenda condemnari, cogi et compelli et alias super premissis prouideri, prout fuerit rationis debitum, conueniens et honestum et uidebitur uobis dictis dnis amicis et arbitris faciendum, secundum formam et tenorem dictorum instrumentorum compromissi et potestatis in hac parte a dictis partibus date et attribute, absque litis dispendio, attento quod predicta omnia et singula sunt uera, notoria et manifesta in patria Vallesii et in aliis locis circumstantibus et uicinis, adeo

Digitized by Google

quod alia probatione non indigent. Et si predicta per partem aduersam negentur, quod non est ueresimile nec credendum, cum sint uera, notoria et manifesta et dicte parti aduerse nota, paratum se offert idem procurator, nomine procuratorio dicti dni ducis, ea uerifficare et probare suis loco et tempore, prout fuerit expediens et necessarium, citra tamen onus superflue probationis.

2660 *bis.*

Réponse des communautés du Vallais aux griefs produits contre elles par le duc de Savoie le 5 novembre 1417.

(1417, 5 novembre.)

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé : *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 154. — Autre volume : *Traités avec la Savoie.*

Sequuntur responsiones facte per communitates Vallesii contra petitiones factas eisdem communitatibus per illustrissimum dnum ducem Sabaudie. Primo super prima dictarum petitionum continente quod anno Dni millesimo tercentesimo nonagesimo nono, die vndecima mensis decembris, inter dnum episcopum Sedun., capitulum et homines communitatum Vallesii, ex una parte, et uirum spectabilem dnum Ybletum Montisjoueti et dnum Jacobum Sostionis iurisperitum, ambassiatores dicti dni ducis, tunc comitis Sabaudie, potestatem et speciale mandatum super hoc habentes, ex altera, fuerunt facte certe petitiones, conuentiones, bona pax et amicitia perpetuo valitura, etc., respondent dicte communitates quod pro parte ipsarum dicta pax fuit integre obseruata, sed rupta pro parte gentium dicti dni ducis, que gentes ipsam pacem fregerunt in quodam insultu facto in loco de Platta prope Sedunum contra dictas communitates, die quarta mensis maii, anno Dni

Digitized by Google

millesimo quatercentesimo decimo sexto, in quo loco interfuerunt Johannes Ceruent cum certis secum clientibus et balisteriis operam dantibus ad interficiendum certos homines de patria Vallesii et predandum eorum equos, eorum arma et bona que secum deferebant, valentia tria millia flor., ultra mortem hominum que non potest extimari.

Super secundo articulo incipiente : Item qood locus, villa, citadella, etc., respondent dicte communitates quod ignorant modum et titulum tenendum.

Super quarto, quinto, sexto, septimo, octauo, decimo, vndecimo et duodecimo articulis dictarum petitionum respondent dicte communitates quod ipsos articulos et in eisdem contenta ignorant.

Super tredecimo articulo respondent dicte communitates quod licet dicti Petrus Gareti, Franciscus Seneuesii et Petrus de Thabiaco, dictique brigandi et balisterii fuerunt detenti per contentos in dicto articulo, ut ponitur, non tamen fuerunt detenti per dictas communitates animo et intentione auferendi facultatem descensus vallis Osselle, quia ignorabant quod illi de Liga seu alii uellent ipsos agredi uel capere, quinimo de eorum damnis et oppressionibus dicte communitates fuerunt male contente, sed solummodo fuerunt detenti eo quia dictus dnus dux, antequam dicti brigandi irent superius, fulciferat castra ecclesie Sedun. et patrie Vallesii, scilicet Montem ordeum, Turbillionem et Maioriam de suis gentibus contra voluntatem dictorum communitatum et in preiudicium, damnum, grauamen, oppressionem et destructionem ciuitatis Sedun. et patrie Vallesii, que sunt de bonis ecclesie Sedun., sperantes dicte communitates, prout datum fuit eis intelligere, quod dicti detenti missi fuerant per dictum dnum ducem apud Leucam pro fulciendo dictam villam et turres loci, causa ibidem custodiendi passum contra dictas communitates, prout presumptio contra eos operabatur, ex eo quia transitus eorum

Digitized by Google

rectus tam eundo ad Domum Osselle non erat eundo per Leucam, sed quod subtus per nemus de Finges, per quem locum gentes dicti dni ducis et vehicula ad dictam vallem Osselle conducibilia semper transitum faciebant, sine transeundo per Leucam, et etiam quando dicti brigandi fuerunt in Leuca volentes hospitalitatem recipere dixerunt : Vadamus ad turrim mense episcopalis Sedun. et recipiamus eam pro hospitalitate nostra, quia latius ibidem poterimus interesse, et similiter detenti fuerunt occasione damni eis dati in loco de Platta.

Super quatuordecimo articulo continente quod dictus dnus dux requisiuit dictas communitates ut redderent ei dictos detentos cum eorum bonis, quia indebite fuerunt capti, respondent dicte communitates quod non fuerint iniuste capti, sed iuste et licite rationibus superius assignatis.

Super quindecimo articulo continente quod Petrus Gareti, Franciscus Seneuesii et Petrus de Thabiaco, brigandi et balistarii predicti ultra securitatem eis datam capti, ut asserunt in dicto articulo, petunt emendam sibi fieri, etc., respondent dicte communitates se ignorare quod habuerint securitatem eundi apud Leucam.

Super decimo sexto articulo continente quod dum dicti detenti incarcerati fuerunt, dicta Liga intrauit Domum Osselle, etc., respondent dicte communitates quod, si ita sit quod dicta Liga intrauerit Domum Osselle, dum dicti balistarii erant detenti, introitus dicte Lige infra dictam vallem Domus Osselle factus fuit dictis communitatibus multum displicibilis et nocius, ex eo quia patriote qui conuersabantur in dicta valle Osselle habebant ibidem multas mercantias et res quas perdiderunt, et etiam plures homines de patria Vallesii ibidem existentes personaliter receperunt, etsi dicte communitates non prouidissent de suo meliori, dicta Liga intendebat patriam Vallesii hostiliter inuadere.

Super decimo septimo articulo continente quod si dicti sti-

Digitized by Google

pendarii non fuissent detenti, quod dicta Liga non fuisset audax intrare Domum neque castra Osselle, respondent dicte communitates quod non credunt ut ponitur.

Super decimo octauo articulo continente quod propter incarcerationem dictorum detentorum idem dnus dux multa damna et sumptus passus est, respondent dicte communitates quod non credunt quod deffectu et culpa earumdem communitatum aliqua damna seu sumptus passus fuerit idem dnus dux, que sibi in aliquo debent emendare.

Super decimo nono articulo continente quod idem dnus dux, requisitus pro parte dicti dni episcopi Sedun., recepit custodiam castrorum predictorum, etc., respondent dicte communitates quod non credunt, et licet dicta castra ad se apprehenderit custodienda, ut ponitur, illud fuit in detrimentum ecclesie et mense episcopalis Sedun., prout supra jam responsum est.

Super vicesimo articulo continente quod dictus dnus dux precepit dicta castra muniri et fulciri de rebus necessariis pro dictorum castrorum custodia, respondent dicte communitates quod secundum modum et formam in dicto articulo tradita ignorant contenta in dicto articulo.

Super vicesimo primo articulo continente quod idem dnus dux procurauit uenire ad ciuitatem Sedun. dnum abbatem Filiaci, vicarium generalem constitutum per dnum episcopum Sedun., etc., respondent dicte communitates quod licet dictus vicarius fuerit missus et receptus per ciues Sedun. et iurauerunt sibi obedire fideliter et sibi obediuerunt, non obstante dicta obedientia, sperantes quod ipse deberet ab omni oppressione et uiolentia facti defendere, quod non fecit, sed durante suo regimine fuerunt ciues, burgenses ac persone ecclesiastice per gentes armorum tunc existentes in Seduno male tractati, predati, robati, capti et ad redemptionem positi incoando eorum mala opera ad sacerdotes quos personaliter ceperunt et

Digitized by Google

ad redemptionem posuerunt, eorum domus fregerunt et cellaria eorum suis bonis ipsos spoliauerunt, tam canonicos quam alios sacerdotes, tam patriotas quam forenses, propter quam oppressionem sententiam excommunicationis dicti malefactores ipso facto incurrerunt, tam malefactores quam eis adherentes et consentientes, et quod peius est, ciuitatem ad saccamanum posuerunt et virgines uiolauerunt et corrumperunt etiam contra naturam illas que uiriles amplexus sustinere non poterant. Postmodum dicte gentes, sociato secum Hugonino de Meyren tunc vicecastellano Contegii et procuratorio dicti dni ducis, durante regimine dicti vicarii, iuerunt ad vallem de Herens, ibidemque predati fuerunt dictam vallem, interfecerunt homines ecclesie, et quod deterius est et mulieres, combusserunt villagium uocatum Sueyn et villagium uocatum Bornne et territorium de Loy, que sunt de hominibus tam ecclesie Sedun., dni Petri de Chiurone, quam Edduardi Tauelli. Quare officium dicti vicarii non fuit dicte ciuitati neque patrie fructuosum, imo ualde damnosum.

Super vicesimo secundo articulo continente quod dictus dnus dux, recepta custodia dictorum castrorum, per eius ambasiatores tractauit pacem dictorum dni episcopi et Guichardi et hominum communitatum Vallesii, respondent dicte communitates quod dicti ambassiatores tractauerunt pacem inter dictum dnum ducem et communitates predictas et compleuerunt et ipsam dicte communitates cum eodem dno duce obseruare intendunt, exclusis dno Guillelmo de Rarognia et Guichardo eius patruo, cum quibus nulla adhuc facta est concordia.

Super vicesimo tertio articulo continente quod dicti dnus dux et homines dictarum communitatum se reduxerunt ad uiam juridicam et amicabilem super eorum querelis, respondent dicte communitates quod credunt ut ponitur.

Super vigesimo quarto articulo respondent dicte communi-

Digitized by Google

tates quod se refferunt ad instrumenta confecta super contentis in dicto articulo.

Super vigesimo quinto et vltimo articulo continente quod dictus dnus dux tenuit castra predicta spacio vnius anni cum magnis laboribus et sumptibus, ascendentibus ad summam quatuordecim millium scutorum, etc., respondent dicte communitates quod gentes dicti dni ducis existentes in prouisione dictorum castrorum ex parte dicti dni ducis non defenderunt patriam Vallesii, sed offenderunt, prout supra declaratur, quare per dictum dnum ducem non tenentur, sed recurrat se ad Guichardum de Rarognia, qui ipsa fortalicia sibi tradidit.

Ambroxinus de Poldo.

2661

Griefs des communes du Vallais contre le duc de Savoie.

(Vers 1417, 5 novembre.)

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé : *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 141. — Autre volume : *Traités avec la Savoie.*

Sequuntur articuli petitionum et querimoniarum factarum per communitates Vallesii illustri dno duci, sub Andrea, archiepiscopo Collocensi et administratore ecclesie Sedun. 1417.

Dans le volume des *Traités avec la Savoie*, le titre ci-dessus est remplacé par le suivant :

Sequuntur articuli petitionum et querimoniarum propositarum et factarum per communitates Vallesii illustri et magnifico principi dno duci Sabaudie in jornata presenti die inter dictas partes tenenda [1].

[1] **Dans le premier titre il y a une contradiction chronologique. En 1417, l'archevêque André n'était pas encore administrateur de l'évêché de Sion ; il**

Digitized by Google

Primo super quadam discordia olim mota inter ill. principem bone memorie dnum Amedeum comitem Sabaudie, patrem dni ducis, ex una et communitates Vallesii, ex altera, de qua post mortem dicti dni comitis ad concordiam et pacem pervenerunt cum ill. et magn. dna Bona de Borbonio, matre quondam dicti dni comitis, velut tutrice, etc., tutorio nomine prelibati dni comitis quam pacem et concordiam postmodum confirmavit prelibatus dnus dux, ligasque et confederationes firmas et postmodum cum dictis communitatibus fecit ad corroborationem dicte pacis per manum nobilis et egregii militis dni Ybleti de Challand et dni Jacobi Sostionis jurisperiti, quibus confederationibus non obstantibus dictus dnus dux postmodum venire fecit dnum Guillelmum de Raronia, pro tunc episcopum Sedun. modernum, apud Sanctum Mauritium Agaun., ibidemque fecit sibi facere homagium dicto dno duci et recognoscere de suo homagio circa bona ecclesie Sedun., que sunt franca et libera ab omni servitute dominii temporalis, sine laude capituli Sedun. et patrie, infringendo ligas et confederationes predictas, quod est in preiudicium ecclesie et patrie predicte et contra juris dispositionem. Quare petunt dicte communitates recognitionem dicti homagii cassari et anullari.

Item cum quedam discordia postmodum orta fuerit inter

n'a été nommé en cette qualité par le concile de Constance que le 6 juin 1418 et confirmé par le pape le 11 août suivant ; il est arrivé à Sion le 7 septembre. Ce titre a été évidemment placé postérieurement en tête du document par un copiste qui s'est trompé et il n'a ainsi aucune valeur chronologique.

Ce document et les deux suivants sont de la même époque, comme le contenu le prouve. Aucun n'est daté. Il est seulement dit dans le troisième que le second a été présenté le 5 novembre ; une journée arbitrale a été en effet tenue le 5 novembre 1417. (Voy. N° 2659.) On peut donc admettre que ces trois documents ont été rédigés vers cette époque. Cependant nous ne regardons que comme approximatives les dates que nous indiquons entre parenthèses.

Digitized by Google

communitates predictas, ex una, et Guichardum de Raronia, pro tunc ballivum et gubernatorem episcopatus Sedun., pro malo suo regimine quod faciebat in dicto episcopatu, receperunt unam dietam amicitie tractandam in territorio Sedun., loco dicto versus Platta, in qua dieta comparuerunt ambe partes, videlicet omnes communitates pro majori parte per bonum salvum conductum per dictum episcopum et Guischardum eius patrem eis datum et concessum. Quo salvo conductu non obstante, dictus Guischardus cum eius gentibus fecit venire Johannem Cervent et ceteros ballistarios de Contegio ad auxilium et juvamen, per quorum balistariorum potentiam et oppressionem mediantibus gentibus dicti Guischardi agressi fuerunt dictas communitates rumpendo eis eorum salvum conductum et multos homines de eisdem communitatibus vulnerarunt et interfecerunt proditorie et de eorum equis, pluribus arnesiis et aliis mobilibus ipsorum robaverunt et ultra Morgiam in territorio dicti dni ducis conduxerunt, et multa alia damna, injurias et offensas et dicta oppressione sustulerunt ultra mortem hominum, quas estimant ad tria millia florenorum, salva legali proborum hominum arbitraria moderatione, petentes ut pro rata per subditos emendentur.

Item quod prelibatus dnus dux contra confederationes per ipsum cum dictis communitatibus factas recepit castra ecclesie Sedun., videlicet castrum Montis hordei, Majorie et Turbillionis sine licentia et consensu patriotarum et ipsa castra fulciuit de gentibus suis, sub umbra quorum castrorum et provisione gentium intus existentium misit nobis idem dnus dux unum vicarium generalem, videlicet abbatem Filiaci pro regendo et gubernando nos et eorum episcopatum in spiritualibus et temporalibus, mittens idem dnus dux capitulo et omnibus Sedun. litteras rogatorias quod ipsum vicarium vellent admittere et sibi obedire. Ad cujus dni ducis preces et requisicionem ipsum admiserunt et sibi obedientiam debitam juraverunt, sperantes

Digitized by Google

quod ipsos deberet in bona pace tenere et ab omni violentia et oppressione custodire, quod tamen non fecit, sed durante suo regimine venerunt Sedunum multi ballistarii dicti dni ducis de Sabaudia, de Rocheta et de Camberiaco et aliis locis et gentes armorum, locantes se in Seduno, dissimulando quod ibi venirent pro custodiendo civitatem, sed ipsam non custodierunt, imo eamdem ad destructionem et saccamentum posuerunt, diruendo domos, grangias, ortos, sepes, ostia et alia edificia combusserunt et diruerunt, prout evidentia facti oculata fide docet, et bonis viris, civibus et obedientibus dicto vicario et amicis cordialibus dicti dni ducis pecunias et alia bona rapuerunt et furati sunt contra Deum et justitiam et etiam contra honorem et conscientiam prelibati ducis. Quibus non contenti, sed mala malis cumulando iverunt ad vallem de Herens et ibidem combusserunt domus et interfecerunt certos homines de dicta valle, robaverunt eis animalia sua atque quamplurima alia bona, et deinde ulterius procedentes combusserunt unum villagium vocatum Suyni de gentibus ecclesie Sedun., et ulterius procedendo intraverunt quoddam villagium quod est dni Petri de Chivrone militis et ipsum totaliter combusserunt ; post venerunt apud ruinam sen territorium de Loye, quod totaliter combusserunt, devastarunt et robauerunt, quod territorium est pro parte ecclesie Sedun. et pro parte dnorum de Granges. Que enormia sic per hujusmodi gentes dicti dni ducis perpetrata, ultra mortem hominum, extimant dicte communitates tria millia flor., salvo pluri, quos sibi solvi et emendari postulant per illos qui tales enormitates fieri procuraverunt.

Item quod ad instigationem certorum officiariorum dni ducis predicti quidam processus obtentus fuit in concilio generali Constantie per Guichardum de Raronia et ejus sequaces contra patriotas Vallesii, extitit nuper publicatus palam et publice in foro pleno Sancti Mauritii excommunicando omnes et singulas

Digitized by Google

personas utriusque sexus tam dicte dioecesis Sedun. quam de aliis partibus qui vel que loquerentur, participarent seu conversarent cum dictis patriotis ultra Morgiam Contegii, versus eos transitum facerent seu victualia et mercantias conducerent quovis modo, quod cedit in maximam infamiam patrie antedicte et etiam dicti dni ducis injuriam, infringendo pacta, ligas et confederationes nuperrime conclusas et confirmatas per dictum dnum ducem et dictas communitates, quibus inter cetera in eis contenta cavetur quod omnes mercantie victualium et aliorum cujuscumque generis sint, secure hinc inde conducantur. Quare petunt dicte communitates super his turbationibus et impedimentis de tali remedio provideri opportuno, ut talia procurantes puniantur et silentium eis imponatur, quod de huiusmodi turbatione fienda non se ulterius impediant, sed dictas mercancias transire faciant sicut prius, quocumque interdicto apostolico non obstante, ad finem ut pax et concordia jam facta penitus observentur in sua roboris firmitate et perpetuo permaneant.

Item quod communitas Sedun. civitatis habet jus pasturandi cum eorum bestiis et animalibus cujuscumque generis in pascuis pratorum loci vocati Aproz in castellania Contegii, ubi consueverunt semper pasturare certo tempore anni et in possessionem pasturandi fuisse certo tempore, quod in contrarium hominis memoria non extat, nisi a duobus vel quatuor annis citra, quibus illi de dicta castellania turbaverunt et turbant dicto loco pasturare, a quo levaverunt eis eorum animalia et secum duxerunt ea apud Nendam et alibi in dicta castellania violenter et de facto, a quibus pascuis ipsos incongrue spoliaverunt.

Item consimili modo illi de Contegio et custodes eorum transeuntes aquam Morgie supra territorium dni episcopi Sedun. levaverunt etiam violenter armamenta dictorum civium Sedun. habentium jus pasturandi cum eorum animalibus in

Digitized by Google

territorio Castri Novi et prope lucellum[1] usque ad aquam Morgie ; quare petunt dicte communitates in eorum pascuorum possessionem restitui et reintegrari per dictum dnum ducem, silentium perpetuum dictis suis subditis imponendo, ne ipsos possessores in eorum possessione ulterius perturbare presumant.

Item quod dnus dux alias dederit et concesserit Yanino Curto de Briga et Antonio eius filio per duos annos integros infra certum tempus suum salvum et securum conductum eundi mercandare tute et secure per totum territorium suum, prout in instrumento pergameneo sigillo impendenti dicti dni ducis continetur, infra quod tempus dictus Yaninus et ejus filius iverunt apud Domum Ossule cum suis caseis et aliis mercantiis, ibidem depredati fuerunt per Johannem de Sisigne, pro tunc vicarium aut capitaneum dicti loci et ejus familiam, ad valorem quingentorum flor. semel, salvo pluri, quos petunt dicte communitates heredibus dicti Yanini emendari et restitui.

Item circa proximum festum beati Martini preteritum anno proxime anno currente millesimo quatercentesimo sexto balilistarii de Rocheta vocati Pugnier et bastardus de Bussier cum certis eorum sociis locati in domo Hugoneti Ruliardi, interim quod ipse Hugonetus erat in curia dni ducis, fuerunt sibi infra domum suam quadraginta lb. Maur., tam in auro quam argento, in quadam capsa, quam etiam secum deportaverunt et unam tinam cum certis utensilibus sibi combusserunt, non obstantibus quod plures civilitates eis faciebat de suis victualibus, quare petunt dicte communitates dictos malefactores compelli per dictum dnum ducem ad sibi emendandum damnum datum.

Salvis etiam et reservatis omnibus et singulis aliis juribus

[1] Le petit lac de Montorge.

Digitized by Google

ac omnibus petitionibus et demandis per dnum episcopum Sedun. et communitates Vallesii in posterum fiendis loco et tempore opportunis.

Summa articulorum suprascriptorum sunt VIII^to^. Anthonius de Platea.

2662

Plaintes adressées au duc de Savoie par la commune de Savièze contre ceux de Conthèy.

(1417, 5 novembre.)

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé: *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 147. — Autre volume: *Traités avec la Savoie.*

Sequuntur petitiones, querele et demande quas communitas Sauiesy proponit et facit contra illustrem principem dnum ducem Sabaudie, prout infra uidebitur.

Primo cum communitas Sauisie pasqueare [possit] cum suis animalibus de die ab aqua Morgie usque ad aquam de Ysserna in pascuis communibus cum illis de communitate Contegii, de Vetro et de Magnyoch, et etiam scindere et accipere spinas et riotas in insulis existentibus inter predictos confines, que pasquera, spinas et riotas predicti de communitate Contegii, Vertros et de Magnyoch sepissime perturbauerunt et quam pluries illos de Sauisia et eorum bestias bariauerunt super territorium commune et super stratam ambulando, et ipsas bestias duxerunt apud Contegium, ubi opportuit quod illi de Sauisia pro ipsis bestiis fidem darent et pecuniariter redimerent ab illis de Contegio, prout inferius declaratur. Anthonius de Platea.

Item cum in montibus Sauisie sint plures loci in quibus predicta communitas Sauisie et illi communitatis Contegii habent simul pasqueare et nemora et jorias sibi habent com-

Digitized by Google

munia, in quibus locis dicti de communitate Contegii et de mandamento Contegii ad excitationem et promotionem Hugonini de Merens, ipso uero Hugonino duce, personaliter cum armis et maxima congregatione populi uenerunt et ibidem bestiagia illorum de Sauisia ceperunt super pascua communia et secum sua potentia operante duxerunt et eorum uaccas mulserunt et fructus fecerunt illis temporibus quibus pascua communia omnibus erant aperta, et ab ipsis ea bestiagia opportuit fidemiubere et pecunialiter redimere ab illis de Contegio, prout inferius videbitur. Idem Anthonius.

Item ibidem in montibus illorum de Sauisia ipse Hugoninus de Morens saxiit domus et habitacula illorum de Sauisia et sepes et clausuras pratorum illorum de Sauisia fregerunt uiolenter. Idem Anthonius.

Persone vero quibus, ut supra, iniuriauerunt et quorum bestias ceperunt predicti de Contegio, sunt subscripte particulariter, videlicet Johannes Luyet de Ruma, qui quadam die cum misisset suos famulos cum duabus mulis in insulis de Castro Nouo, ubi ipsi de Sauisia possunt accipere riotas et spinas cum illis de Seduno et de Contegio, venerunt duo homines videlicet Perrodus Armodrici et Perrodus de Coreletis, qui ceperunt ipsas mulas et eas duxerunt apud Contegium. Idem Anthonius de Platea.

In crastino uero predictus Johannes Lyet misit ad predictum locum de Castro Nouo tres alias mulas et eius vxorem et eius famulos ut adducerent predictas riotas, quos famulos dicti Johannis cum vxore et dictis tribus mulis oneratis de dictis riortis predicti Perrodus Armodrici et Perrodus [de] Torculari prosequentes uenerunt ad ipsos famulos et eis tollerunt tres mulas super territorium ciuitatis Sedun., prope uersus furcas, et eas duxerunt apud Contegium. De quibus mulis predicti de Contegio noluerunt recipere... licet Jaquemetus de laz Peracta se offerret fideiussorem pro ipsis mulis.

Digitized by Google

Item duo famuli predicti Johannis Luyet quadam die, dum collexissent apud Sorgery certos ramos pro festo Ramis palmarum inuenerunt Johannem de Crista, Johannem Cormyster et Perrodum Predeuilla, qui ipsos ingrerauerunt et uerberauerunt usque ad magnam sanguinis effusionem in strata publica et in pascuis intra insulas communes. Anthonius de Platea.

Item Johannes Gerardet cepit Willermeto Jussionis in uia publica super Fongyery duas mulas et unum equum oneratos spinis cesis infra territorium dictorum confinium de Morgia et Ysserna, quas bestias idem Willermetus Jussionis redemit a dicto Johanne Girardet pro uno grosso bone monete. Idem Anthonius de Platea.

Item cum Johannes de Vex de Eschandulins ueniret cum certis aliis sociis de predictis insulis et duceret quinque bestias de bast oneratas spinis et essent uersus maladeriam de Sauisia, ubi fuerunt possessores de Contegio, qui ipsas bestias ceperunt et eas duxerunt apud Contegium, ubi eas redemit ab Anthonio de Ruppe de Contegio domicello de duobus florenis. Anthonius de Platea.

Item cum dicatur quod illi de Contegio ceperunt in montibus illorum de Sauissia eorum bestiagia, uerumque Johannes Pradevilla de Premploz, Johannetus filius Vormet de Combis, Perrodus Amod, Vldricus deys Aiex ceperunt in pascuis communibus dictorum montium bestias Johannis Wormet generi Germani Jolbyer et eas terribiliter uerberando duxerunt apud Contegium, et eas redemit dictus Johannes Wormet pro duobus sol. bone monete fortis, et hoc fuit factum de mense septembris. Idem Anthonius.

Item uenerunt illi de Contegio bis in vno automno in armis in montibus predictis et ceperunt animalia duorum pastorum alpis in pascuis communibus in mense septembri, inter que erant animalia Perrodi Reynal, cui fuit una vacca uastata.

Digitized by Google

Que animalia dictus Johannes et Petrus de Grangia reemerunt pro XX den. Idem Anthonius.

Item ceperunt etiam in automno in predictis pascuis communibus bestias pastoragii Wermet Jussyon et Vulermeti Sabryoz et eas duxerunt apud Premploz, et eas ibi tenuerunt per vnam diem et per unam noctem, et eas redemerunt predicti pastores per triginta ambrussinas. Idem Anthonius.

Item ceperunt predicti de Contegio in predictis montibus in loco uocato Verchex in pascuis communibus bestias Johannis de Vex et eas duxerunt apud Contegium, pro quibus bestiis soluit idem Johannes de Vex quinque ambrussinas. Idem Anthonius.

Item custodes possessionum de Contegio ceperunt in dictis montibus post festum beate Marie septembris in pascuis communibus de Chinales vaccas Perreti de Canali et eas duxerunt apud Herdes, et pro illis soluerunt in Contegio quatuor ambrusinas. Idem Anthonius.

Item tota communitas seu pro maiori parte potenter in armis cepit loco predicto Sot Sex predictorum montium in pascuis communibus oues predicti Perreti de Canali, que fuerunt ducte Contegii, ubi soluit pro ipsis viginti den. Maur. bone monete. Idem Anthonius.

Item Johannes de laz Crista, Perrodus de Torcullari, Johannes de Campis, Johannes Tormyolen ceperunt uaccas Johannis Loyat et uaccas Stephanodi Wulliet in cortina grangie sue de Castro Nouo et uitulos teneros in stabulo, et eas duxerunt apud Vertroz, pro quibus soluerunt predictis custodibus in domo dicte Champanesa vnum scutum. Idem Anthonius.

Item vna vice de mense maii predicta communitas Contegii cepit in loco de Jonynes uaccas supradicti Perreti de Canali et et eas duxit apud Contegium, ubi soluit pro eis viginti den. Maur. bone monete. Idem Anthonius.

Item cum communitas Contegii et mandamentum ad promo-

Digitized by Google

tionem Hugonini de Morens uenirent ad predictos montes de Sauisia, prout superius est descriptum, Seuerinus de Torrente et filius dicti Sacagnyon et Johannes Charreius et Jaquemetus Mayor de Dallion accesserunt in loco qui uocatur Rona et ceperunt uaccas Mauritii Heretyer, que erant in suo stabulo ligate, et eas duxerunt ad dictum Hugoninum, quibus cum eos uideret dictus Hugoninus dixit: Vos adduxistis uaccas Mauritii Heretyer, quare non adduxistis personam ipsius? Qui respondiderunt: Quia eum non potuimus habere. Idem Anthonius.

Item eodem momento ceperunt uaccas Petri de Grangia apud Wermyoz in mense maii et eiusdem Petri personam accepissent si potuissent, et eius uaccas et animalia duxerunt apud Contegium et ibidem in Contegio oportuit soluere pro eis XXV den. Idem Anthonius.

Item eodem momento predicta communitas de dicti Hugonini mandato fregit clausuras pratorum in dictis montibus Perrodi Jussyon in Rona et eius domum saxierunt et Anthonii de Neynda apud Marnyoz et Martini Saliaci apud la Barma de Glarey et ibidem Mauricii Gydie. Item saxierunt obternyss (?) loz Mayen Anthoneti Clayon et Johannis eius nepotis et quam plurima alia enormia fecerunt mala malis cumulando, que essent nimis prolixa ad scribendum. Idem Anthonius.

Summa articulorum XVIII in presenti cedula contentorum.

Quare petit dicta communitas de Sauisia damna sibi communitati Sauisie facta per dictos de Contegio et alias gentes dni ducis Sabaudie sibi emendari ad respectum et euidentiam proborum hominum.

Digitized by Google

2663

Réponse du duc de Savoie aux griefs formulés contre lui par les communes du Vallais.

(Peu après le 5 novembre 1417.)

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé : *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 150 verso. — Autre volume : *Traités avec la Savoie.*

Sequuntur responsiones que fiunt pro parte illustris principis dni nostri ducis Sabaudie petitionibus factis per communitates Vallesii. Primo, super primo articulo seu petitione incipiente : Primo super quadam discordia, etc., respondetur quod ad ipsos querelantes non spectat querelare nec questionem facere de contentis in dicto articulo, quia si contenta in dicto articulo facta fuerunt, hoc fuit jure licitum recognoscere homagium de hiis temporalibus que ecclesia Sedun. tenet ab eodem dno duce, prout eiusdem dni episcopi predecessores fecerunt et facere debuerunt, tum quia ecclesie Sedun. conditio facta est melior per recognitionem factam per dictum dnum ducem dicto dno episcopo et ecclesie Sedun., tum quia predicta cessarent, ista non tenderent ad infractionem pacis aut lige aut alterius cuiusuis confederationis, quinymo potius tenderent ad eorum corroborationem virtute mutuarum fidelitatum, homagiorum et obligationum inde insurgentium, de quibus supra in dicto articulo fit mentio, tum etiam quia ad subditos et maxime ad laycos in hoc casu non pertinet infringere facta superioris maxime ecclesiastici, nec illa corrigere uel emendare.

Super secundo articulo incipiente : Cum quedam discordia, etc., respondet quod sicut dicit lex quantum ad te liberas cedes habes, hoc est dicere quod ad dictum dnum ducem nihil de hoc ad eum pertinet, nec ex hoc ab ipsis communitatibus

Digitized by Google

potest ab eodem dno duce peti nec sibi aliquid imputari, tum quia de eius mandato non processit, nec a suis officiariis, nec ratum habuit, nec scientiam, nec uoluntatem habuit in facto predicto, et si forte predicta facta fuerint, ut narrantur, non potest nec debet idem dnus dux punire dictum Johannem de Ceruent, nec eius complices et sequaces, tum quia predicta non fuerunt facta infra territorium predicti dni nostri ducis, tum quia dictus Johannes de Ceruent, ut fertur, est etiam fidelis et vassalus ecclesie Sedun., etiam de parentela dicti Guichardi de Raronia, est etiam de more et de antiqua consuetudine in ducatu Sabaudie obseruata usque ad excessum memorie hominum, quod nobiles uicissim in guerris et operibus facti se adiuuant impuniri.

Super tertio articulo quo incipiunt : Item quod prelibatus, etc., ad primam partem in qua fit mentio quod dnus noster ceperit castra territorii, vicarium mandaverit, respondetur quod uerum est, ad requisitionem tamen et preces reuerendi patris episcopi Sedun. cepit in custodiam dicta castra, uicarium, ut ponitur, destinauit ob causas et rationes latius positas et descriptas in decimo articulo articulorum pro parte dicti dni ducis traditorum. Quantum uero in eodem articulo fit mentio de hominibus armorum destinatis ad ciuitatem Sedun., respondetur, ut supra, quod pro auxilio, confortatione et iuuamine et deffensione bonorum ac iurium dicte ecclesie Sedun. requisitus dnus predictus mandauit aliquas gentes ad preces ecclesie Sedun. auxilium, et si aliquas offensiones dederunt, ut continetur in dicto tertio articulo, hoc fuit contra aduersarios dicte ecclesie Sedun. seu episcopi. Quantum ad alia que dicuntur per predictos homines armorum fuisse facta in ciuitate Sedun., respondetur quod iniuria seu offensa, si qua reperiatur facta, quod non creditur, spectat et pertinet personis offensis et non communitatibus cum quibus factum est compromissum, quia dicta civitas tunc erat iuncta cum

Digitized by Google

dicto dno episcopo et cum eo partem faciebat et ei obediebat. Et sic cessant petitiones facte in dicto tertio articulo dictarum communitatum.

Super quarto articulo incipiente : Item quod ad instigationem, etc., respondetur quod in omni promissione jurata est reseruata tacite auctoritas superioris, et quia dicte excommunicationes et alia in dicto articulo mentionata processerunt a sacra synodo Constantie congregata, illustris dnus noster et quicumque catholicus tenetur talibus mandatis seu inhibitionibus et dispositionibus obedire, alias incurrent sententiam excommunicationis. Igitur obediendo non uenit quod promissiones infringendo promissa pro dictis communitatibus in dicto articulo mentionatis, nec est uerum cum reuerentia quod ad instigationem aliquorum officiariorum dicti dni ducis hoc processerit, quinymo ipse dnus dux et eius officiarii et subditi habent de hoc magnam displicentiam, cum et inde magnum damnum et detrimentum patiuntur, nec fuit prefatus dnus dux de predictis quouismodo sciens, consciens uel prouocans.

Super quinto articulo incipiente : Item quod communitas, etc., respondetur quod si uerum est communitatem et homines dicte communitatis esse in uera et pacifica possessione pasqueandi in pratis de quibus agitur in dicto articulo, placet prefato dno duci quod fiat eis quod prout juris erit. Etiam intellexit prefatus dnus dux quod de et super contentis in dicto quinto articulo, illi de Seduno et illi de Contegio et de Nenda habuerunt certos commissarios deputatos a dnis episcopo et duce pro inquirenda ueritate dictorum pascuorum. Qui commissarii examinauerunt testes, ideo uideantur attestationes et fiat iustitia hinc et inde.

Super sexto articulo incipiente : Item simili modo, etc., respondetur prout et quemadmodum est responsum in precedenti quinto articulo.

Digitized by Google

Super septimo articulo incipiente : Item cum dictus dnus dux, etc., respondetur super prima parte in qua fit mentio de saluo conductu quod non constat de saluo conductu nec quod casei essent Jenini Curtoz, nec eius filii, quia quidam mercator Mediolanensis qui est lesus in una manu dextera venit Camberiacum et exposuit prefato dno duci quod Johannes de Feyssigniaco, olim capitaneus Domus Ossulle, sibi remouit dictos caseos quos ipse de Mediolano asseruit esse suos, et dnus noster dux obtulit eidem mercatori Mediolanensi facere promptam iustitiam contra bona dicti Johannis de Feyssygniaco et de bonis ipsius Johannis de Feyssygniaco satisfactionem facere fieri ; sed hoc noluit dictus mercator, sed petebat quod prefatus dnus noster dux de suo proprio ei satisfaceret et super hoc recessit.

Super octauo articulo incipiente : Item circa proximum, etc., respondetur quod pars que se dicit offensa, si voluerit, petat iustitiam et sibi satisfieri a nominatis in ipso octauo articulo, et facta ueriffications de predictis fiet plenaria justitia cum emenda.

Super petitis vero et querelis communitatis Sauissie descriptis in rotulo dicte communitatis, tradito dicta die quinta nouembris, in quibus nonnulli homines dicte communitatis nominantur et specificantur, qui, ut asseritur, fuerunt pignorati, redempti et damnificati, prout in dicto rotulo continetur et declaratur, respondetur quod montes, loca et pasqueragia per dictam communitatem Sauissie declarata et mentionata non sunt illorum de Sauissia, nec eisdem pertinent, sed sunt penes territorium et iuriditionem Contegii dicti dni ducis, et si reperiatur illos de Contegio de precepto Hugonini de Merens uel alias pignorasse illos de Sauissia et eorum uaccas cepisse et redemptas fuisse ex pecuniis declaratis, illud fuit factum per custodes dictorum montium ibidem ordinatos ab antiquo, qui custodes reperierunt animalia dictorum de Sauissia pas-

Digitized by Google

querantia in pascuis, montibus et possessionibus dicti dni ducis et illorum de Contegio, et homines dicte communitatis de Sauissia scindentes spinas et alia damna dantes in predictis locis dni et dictorum de Contegio. Qui custodes habent et habere soliti sunt potestatem pignorandi offendentes et damnum dantes in locis predictis et inde banna consueta propter offensas exigendo. Dictusque Hugoninus tunc temporis erat uice castellanus Contegii, et si reperiatur pignorasse uel dedisse mandatum pignorandi, illud fecit tam ad clamam, queremoniam certarum personarum possidentium dictos montes, quam pro seisinis factis et uiolentiis factis per dictos de Sauissia contra illos de Contegio. Et quia in fine petitionum factarum et traditarum pro parte dictarum communitatum Vallesii contra prefatum dnum nostrum ducem, dicta die quinta mensis nouembris, dicte communitates reseruauerunt omnia et singula alia iura, actiones et petitiones et demandas per dnum episcopum Sedun. et ipsas communitates Vallesii in posterum fiendas loco et tempore opportunis contra dictum dnum ducem, et certas offensas certis hominibus communitatis Sauissie declarauerunt et petierunt, ideo procurator prefati dni ducis dicte protestationi seu reseruationi facte per dictas communitates non consensit, nisi si et in quantum fuerit rationis, et protestatur expresse idem procurator nomine dicti dni ducis fortiori modo quo potest et debet, quod non obstantibus petitionibus iam factis et predictis per eumdem procuratorem omnia et singula alia iura, actiones, petitiones et demande eidem dno nostro duci competentes et competentia in posterum fiende et fienda, loco et tempore opportunis, contra dictum dnum episcopum et dictas communitates, coniunctim uel diuisim, sibi remaneant salue et salua ac etiam reseruata. Et cum plures et singulares homines subditi dicti dni nostri ducis in suo territorio fuerint et sint grauati, depauperati, eorum domus combuste, animalia et bona mobi-

Digitized by Google

lia eorumdem capta et deportata, aliqui etiam homines et quam plures subditi dni ducis fuerunt interfecti per dictas communitates seu eorum gentes, ideo protestatur dictus procurator dicti dni ducis, procuratorio nomine quo supra, de dictis damnis datis dictis singularibus personis specifice declarandum, necnon de interesse dicti dni nostri proponendum, declarandum et prosequendum, tam per ipsum dnum ducem seu eius procuratorem, quam per dictos suos singulares homines et subditos offensos.

2664

Réclamations de l'évêque, du chapitre et des patriotes du Vallais contre le duc de Savoie et de ce dernier contre les premiers, avec la réponse de ceux-ci.

(1417)

Archives du canton du Vallais, volume intitulé : *Traités entre le Vallais et la Savoie*, f. 103 verso. — Autre volume intitulé : *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, fol. 132 verso.

Sequuntur grauamina et petitiones dni episcopi et capituli Sedun. necnon et patriotarum Vallesii in illustrem Amedeum Sabaudie comitem suosque in subditos.

Primo petunt damna, iniurias et interesse que sustinuerunt ex deuastatione, combustione et depopulatione ciuitatis Sedun. et aliarum terrarum ecclesie et patrie et captiuatione occasione deperditionis huiusmodi ecclesie, ciuitatis et patrie predictis factis in combustione et captione dicte ciuitatis quas et que estimant ad centum millia ducatorum Venetorum auri, salua legali estimatione.

Item petunt damna, expensas, iniurias et offensas factas ipsis patriotis per predecessores ipsius dni ducis vel eius exercitum in depopulatione et combustione territorii de Sirro

Digitized by Google

et de Sarqueno et totius patrie Vallesii ab aqua Morgie vsque ad pontem Dale que et quas estimant ad ducentum millia ducatorum.

Item petunt damna, iniurias, offensas, etc., quas ipsi patriote sustinuerunt in depopulatione, combustione, captiuatione, homicidiis, depredationibus factis per patrem istius dni ducis et eius exercitum, quando iuit ad Vespiam, que vel quas estimant ad tercenta millia ducatorum auri.

Item petunt damna, iniurias, etc., que et quas sustinuerunt dicti patriote a dicto dno comite et suo exercitu, existente plena concordia et bona pace inter predictum dnum ducem et patriotas Vallesii, in receptione castrorum Montishordei, Turbillionis et Maiorie, que castra fuerunt sibi data per Guichardum de Rarognia nunc vltimatim, que estimant ad quadraginta millia ducatorum.

Item petunt dicti patriote Vallesii iniurias, offensas, damna, etc., que et quas sustinuerunt a dicto dno duce aut eius exercitu et gentibus, quando dicta castra tenebat, in combustionibus, depredationibus, homicidiis et depopulationibus per ipsum exercitum dicti dni ducis leuato eius vexillo in vallibus et montibus de Herens, de Loy, de Sirro, de Vercorens, de Borni, de Nas, de Grona, de Bramosio, de Vernamisia et de Magi sine defundatione ; que damna estimant ad quinquaginta millia ducatorum.

Saluo semper dictis dnis episcopo, capitulo et patriotis jure addendi, mutandi, minuendi, corrigendi et alias petitiones in posterum faciendi, cum locus adfuerit.

Antithesis siue replicatio grauaminum et petitionum ill. principis D. Amedei Sabaudie ducis, que viceuersa in R^{dum} in Christo patrem et D. episcopum Sedun., capitulumque ecclesie Sedun. et patriotas Vallesii retorquebat.

Digitized by Google

Et primo virtute transactionis dudum facte de anno Dni millesimo tercentesimo octuagesimo quarto, de mense augusti, quadraginta qúinque millia florenorum veterum.

Item quia prefatus ill. princeps dnus noster dudum misit apud Domum Ossule Petrum Gareti vicegerentem eius thesaurarii guerrarum, Franciscum Seneuesii et plures alios balistarios et brigandos quos illi de Vallesia captiuauerunt et illos redimi fecerunt de quatercentum scutis auri, saluo pluri, quos petit.

Item ratione captiuationis predictorum fuit deperdita terra dicti loci Domus Ossule, quam tenebat prefatus dnus noster in maximum damnum et iniuriam sustinuit, ascendendo ad centum millia scutorum auri, que petit.

Item petit sumptus et expensas factas per eundem custodiendo castra Sete, Montishordei et alia eidem incommoda posita, que ascendunt ad viginti millia flor. Alemanorum veterum. De quibus satisfactionem petit sibi fieri, saluis aliis petitionibus per eundem et ipsius parte fiendis suis loco et tempore proponendis.

Apologia alia breuis et compendiaria episcopi, capituli, patrieue ad quatuor articulos, excusatio et purgatio.

Ad primum respondetur quod dicta transactio fuit et est nullius valoris, efficacie vel momenti, vt patet in responsionibus factis contra ipsum instrumentum.

Ad secundum respondetur quod Petrus Gareti, Franciscus et ceteri balistarii fuerunt juste capti et detenti ac etiam redempti, et fuit eis facta magna gratia quod non perdiderunt personas, provt debebant perdere, propter ipsorum crimen et excessus.

Ad tertium respondetur quod dependet ex secunda petitione.

Ad quartum respondetur quod ecclesia, capitulum et patria

Digitized by Google

nunquam commendauit dno duci castra predicta ; propterea sequatur illum qui sibi commendauit.

Ces trois pièces ne sont que le résumé d'autres qui sont publiées plus haut.

2665

Les capitaines des trois dizains du Haut-Vallais nomment un lieutenant ou châtelain pour les paroisses d'Hérens, de Mage, de Nax, de Vernamiège, de Loye et de Grone.

Mage, 1417, 27 novembre.

Archives de Valère, Registrum Martini Moran.

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem millesimo quatercentesimo decimo septimo, indicione nona, die XXVII nouembris, apud Magy, in medio ville loci predicti, coram me notario publico et testibus infrascriptis propter ea que secuntur specialiter et personaliter constituti Johannes Vdrici de Vespia domicellus, Anthonius Surthot de Briga et Willelmus Thenot de Rarognia, capitanei trium desinorum pro communitatibus terre Vallesii, videlicet ab aquis Bornie et Dale superius, iidem videntes et considerantes legalitatem, probitatem et industriam dilecti amici et tanquam fratris nostri Johannis Luchot de Rarognia, eumdem Johannem Luchot et quosdam alios per ipsum propter absenciam ordinatos fecerunt, constituerunt, possuerunt, leuauerunt et ordinauerunt, nominibus suis et communitatum terre Vallesii supradictarum, eorum certum nuncium, locumtenentem et castellanum et mistralem generalem et specialem parrochiarum subscriptarum et maxime de Herens, de Magy, de Nas, de Vernamissia, de Loy et de Grona. Cui quidem Johanni Luchot dederunt, concedunt et conferunt prenominati Johannes Vdrici domicellus, Anthonius Surtho et Willelmus Tenot instituentes et capitanei pre-

Digitized by Google

dicto Jo. Luchot omnimodam licenciam, auctoritatemque prebuerunt atque mandatum speciale imperpetuum officium dictarum castellaniarum locorum predictorum de Herens, de Magy, de Nas, de Vernamissia, de Loy et de Grona eiusdem in personis, rebus et bonis hominum et subdictorum mense episcopalis Sedun. et suorum adherentium, necnon in et super bonis et rebus omnibus et singulis dictarum communitatum terre Vallesii commissis et exchetis per rebelles et contra communitates terre Vallesii facientes propter eorum prauitatem et dessobedientiam, exercendi penas et mulctas imponendi ac restandi, confinendi, relassandi, pignora leuandi, subbastandi, census, redditus, seruicia, vssagia, tallias, banna et alia tributa quecumque, nomine quo supra, pertinencia et debita in parrochiis et locis supradictis per homines et subditos supradictos in manibus dicti Johannis Luchot seu alterius eius nomine respondeant, pareant, pariterque obediant, nullo alio mandato super hoc expectantes, nomine quo supra, et soluentibus finam et quittacionem liberam et perpetuam faciendi, de recuperatis per ipsum solutores libere quittandi. Et hoc hinc ad vnum annum proximum a die presenti incohandum et termino eodem finiendum. Mandantes insuper prenominati Johannes Vdrici domicellus, Anthonius Surtho et Willelmus Techno, capitañei predicti, presentium tenore omnibus et singulis hominibus et subdictis presentibus et futuris in parrochiis predictis moram trahentibus seu aliunde supervenientibus, quatenus dicto Johanni Luchot in officio castellaniarum et mistraliarum parrochiarum supradictarum tanquam capitaneorum predictorum exinde pareant et obediant sine difficultate quacumque. Qui quidem Johannes Luchot promisit pro se et suis in manibus dictorum capitaneorum, necnon in manibus mei notarii publici subscripti per suum juramentum super sancta Dei ewangelia corporaliter prestitum et sub obligatione omnium bonorum suorum mobi-

Digitized by Google

lium et inmobilium, presentium et futurorum quorumcunque, bonum computum, legitimam rationem et plenariam restitutionem de omnibus et singulis exactionibus receptis et recuperatis per eumdem seu altero eiusdem quouis titulo, ratione, siue causa, nomine quo supra, in ipsis locis seu parrochiis tradere solutorum et facere bonam justiciam et fidelem racionem cuicumque spectantibus, pertinentibus et acquirentibus, secundum bonos vssus et consuetudines patrie et locorum predictorum. Promittentes insuper dicte partes ambe, prout cuilibet parti tangit, presens negocium per eorum juramentum super sancta Dei ewangelia corporaliter prestitum omnia et singula premissa habere et tenere rata, grata, firma et valida, prout superius expressa et in nullo contra facere, etc. Testes ad premissa fuerunt vocati et specialiter rogati qui sic vocantur, videlicet Hangellinus Blatter, Petrus de Supra lapide de Prato Barme, Petrus Blecquier commorans nunc apud Heruens et ego Martinus Moran clericus, etc.

2666

Les délégués des communes du Vallais établissent Etienne Vulliet leur procureur pour agir en leur nom devant les arbitres choisis pour juger la cause entre eux et le duc de Savoie.

Sion, 1417, 18 décembre.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., fol. 168.**

Copia procure.

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo septimo, indicione decima, die XVIII mensis decembris, Seduni, in presentia mei notarii publici et testium subscriptorum fuerunt propter hoc specialiter et personaliter constituti nobilis vir Rodulphus de Rarognia, Henchenandus de Selinon, domicelli, Jodo-

Digitized by Google

cus de Casalibus de Aragnion, castellanus de Herens et de Ayent, Petrus Bleser, Rodimus Aymonis de Leuca, Rodulphus Vuischen, Johannes Wallaz de Riedt, Johannes Leynet de Briga iunior, Carolus de Vrtica, Petrus Strasub... de Aragnon, missi per communitates Vallesii cum plena et libera potestate, ut asserebant, habentes per dictas communitates, nomine earum et dictarum communitatum, fecerunt, constituerunt et ordinauerunt eorum procuratorem et nuncium specialem, videlicet Stephanodum Vulliet perrochie Sauisie, capitaneum Romanorum a Leuca inferius, in quadam causa arbitraria uertente coram arbitris in dicta causa electis per serenissimum principem dnum ducem Sabaudie, ex una parte, et dictas partes, ex alia parte, dantes, concedentes dicti constituentes quibus supra nominibus prelibato eorum procuratori plenam et liberam potestatem ac speciale mandatum pro dictis constituentibus in iudicio coram dictis arbitris uel eorum altero, coniunctim uel diuisim, comparendi, standi, agendi, negociandi ubique uoluerit, arbitramentum tenendi, petendi, deffendendi, excipiendi, duplicandi, triplicandi, etc., debita, iura, actiones et rationes dictorum constituentium requirendi, cum potestate substituendi, item compromittendi, arbitrium tenendi, arbitratumque, si necesse fuerit, contradicendi, concordandi, allegandi, exigendi et emologandi et transigendi et in causa arbitraria renunciandi et concludendi, etc. et generaliter omnia alia et singula faciendi, dicendi et procurandi, si sint tacita siue expressa, que cause arbitrarie et compromissi merita postulant et requirent, et quod ipsimet constituentes facerent aut facere possent et deberent si presentes et personaliter interessent. Promittentes dicti constituentes mihi notario publico infrascripto, etc., recipienti, etc., ad sancta Dei euangelia, etc., et sub obligatione, etc., se ratum, gratum, etc. et pro ipso procuratore et substituto ab eodem uel constituti de iudicio sisti, etc., fideiussorum se constituentium, etc.

Digitized by Google

De quibus preceperunt mihi dicto notario publico subscripto fieri publicum instrumentum, in quo fuerunt testes presentes vocati nobilis Egidius de Rarognia, Hugonetus Richardi, ciues Sedun., Anthonius Massoz, Johannes Thelnardi senior, Nicolaus filius Johannis Gobon et ego Johannes de Fey, qui predicta recepi.

2667

Prorogation au 31 janvier 1418 de la cause entre le duc de Savoie et les communautés du Vallais.

Près de la Morge, 1417, 18 décembre.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten, etc., f. 158.

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo septimo [die decima octaua] mensis decembris, subrogata et continuata a die quindecima septembris per dnos arbitros electos ad recipiendum et extimandum et diffiniendum et uia amicabili seu iuridica terminandum querelas, petitiones et demandas factas et fiendas pro parte illustris principis et dni dni Amedei ducis Sabaudie contra communitates Vallesii, ex vna parte, et vice versa pro parte dictarum communitatum contra prefatum dnum ducem, ex altera, ad ea agendum et agi uidendum que continentur in memoriali dicte assignationis inde facto, die quinta mensis nouembris proxime preteriti, signato manibus Anthonii de Platea et Humberti de Riuo, notariorum publicorum, prout de dicta continuatione constat quodam memoriali dato dicta die quindecima mensis decembris, signatoque per Hugonetum Richardi et Humbertum de Riuo predictum, notarios publicos, comparuerunt ipsa die decima octaua decembris venerabiles et nobiles viri dnus Johannes Anglici licentiatus in legibus, Petrus Brudeti locum tenens dni balliui Chablaysi, cumarbi-

Digitized by Google

tri, et Bartholomeus Lomeno de Arbignione arbiter subrogatus pro parte dicti dni ducis, et Hensellinus de Lapide castellanus Sedun., Perrodus de Mayencheto maior Leuce, Janninus de Emda castellanus Vespie et Vullioz Machson maior Rarognie, coarbitri pro parte dictarum communitatum Vallesii et coram ipsis omnibus arbitris comparuit nobilis vir Ludouicus de Cupellino, procurator suprascriptus et procuratorio nomine prefati dni ducis, petens ante omnia fidem fieri de sufficienti procuratorio per Stephanum Vullieti assertum procuratorem dictarum communitatum, prout alias extitit ordinatum quod ipse debeat hodie facere fidem cum ratifficatione gestorum per eumdem, petens insuper per ipsum et per dictos arbitros dictarum communitatum dictam continuationem et omnia per ipsum Stephanum et per Rodulphum de Rarognia et per Ayodum Lombardi, nomine dictarum communitatum gesta ratifficari. Ipsi quidem Hensillinus de Lapide, Perrodus de Mayencheto, Janinus de Embda et Vullioz Maschen, nomine dictarum communitatum, incontinenti laudarunt et ratifficarunt per eorum iuramenta prestita super sanctis Dei euangeliis omnia et singula supra gesta nomine earumdem communitatum. Qua ratifficatione sic facta reproduxit dictus Ludouicus, nomine quo supra, duo folia integra papiri scripta, in quorum cuiuslibet dictus Humbertus de Ryuo apposuit suum signetum manuale, continentia responsiones atque potestationes factas pro parte dicti dni ducis contra petitiones, querelas et demandas predictarum communitatum, necnon reproduxit instrumenta sigillata sigillo dicti dni ducis, alias producta per eumdem de et super pace, compromisso, electioneque arbitrorum et potestate eis attributa partatum se offerens tradere dicte parti aduerse ipsa instrumenta, dum tamen ex aduerso sibi tradantur similia instrumenta, que tamen nondum sibi, ut dixit, tradita extiterunt, prout erat arrestatum. Respondens Petrus protestans et requirens quod et prout in dictis duobus

Digitized by Google

foliis papireis supradictis continetur. Comparuit etiam Petrus Gareti, suo, Francisci Senesii ac aliorum consortium suorum ballisteriorum nominibus, ut in actis dicens, proponens, respondensque suo et quorum supra interest, prout et quemadmodum dictus Ludouicus fecit, et prout ipse Petrus alias fecit. Comparuit ex aduerso dictus Stephanus Vullieti, assertus procurator et procuratorio nomine quo alias dictarum communitatum, producens et exhibens in tribus cursibus pergamenis instrumentum pacis, compromissi, electionisque arbitrorum et potestatis eisdem attribute sigillata sex impendentibus sigillis, signataque in qualibet iunctura ac subscripta in pede manu Ilprandi de Platea notarii, prout ibidem verisimiliter legitur, dicens tamen quod quamuis suum procuratorium fuerit preceptum et de ipso receptum publicum instrumentum per Johannem de Fey notarium, habitatorem Sedun., actamen ipsum procuratorii instrumentum nondum fuit grossatum in formam publicam, et ideo nequit illud presentialiter exhibere, dicens tamen quod hoc die presenti illud faciet apportari apud Contegium et copiam inde tradi manu notarii signatam dicto Humberto de Riuo. Quibus sic actis fuit ordinatum per dictos supradictos super comparentes omnes arbitros et procuratores dictarum partium quod Ambroximus de Poldo notarius infrascriptus ueniat et apportet die presenti apud Contegium dicta instrumenta dictarum communitatum sigillata, ut prefertur, et quod inter ipsum et dictum Humbertum de Riuo fiat collatio diligens de dictis instrumentis, et quod si dicta hinc et inde producta instrumenta bene et conformiter stent, dictus Ambroximus dicta instrumenta dictis sex sigillis sigillata tradat et dimittat dicto Ludouico, recepturo ad opus prefati dni ducis, quodque idem dnus Ludouicus pari modo dicta consimilia instrumenta per ipsum, ut prefertur, producta tradat dicto Ambroximo, recepturo ad opus predictarum communitatum. Si uero dicta instrumenta per dictos procuratores hinc et inde

Digitized by Google

producta non sint in debita et solenni forma, seu non sint sufficienter ratifficata per partes ad quas pertinet, quod in ipso casu dicti procuratores dicta instrumenta, scilicet quelibet quantum sibi incumbit, faciant et procurent sigillari et aucenticari, in formamque debitam redigi et solenniter ratifficari per omnes partes et communitates ad quas spectat, et ipsa instrumenta sic solenniter ratifficata per appositionem sigillorum super publica instrumenta apportent et producant quilibet eorum pro parte pro qua comparet, adeo quod ipsa tradi possint die infrascripta assignanda per unam partem alteri parti, et e conuerso prout iamque fuit ordinatum. Deinde produxit idem Stephanus responsiones dictarum communitatum contentas in tribus paruis foliis papiri, in quorum fine siue vltimi dictus Ambroximus suum manuale signetum apposuit, factas contra et aduersus petitiones et demandas dni ducis, respondens et protestans idem Stephanus, quo supra nomine, per modum ibidem contentum, dicens insuper idem Stephanus quod ipse non est procurator ad comparendum contra dictum Petrum Gareti et alios assertos eius consortes et quod ipse non comparet contra ipsos. Quibus omnibus sic actis et concessis copiis dictarum responsionum et protestationum factarum hinc et inde, dicti dni arbitri dictarum partium assignarunt et assignant dictis partibus diem vltimam instantis mensis januarii ad comparendum juxta aquam Morgie prope Contegium coram vno uel duobus arbitris cuiuslibet partis, deliberandumque, dicendum et replicandum in scriptis per utramque partem quicquid uoluerit et prout sue putauerit interesse, ac per dictum Stephanum Vullieti mittendum et tradi faciendum die presenti copiam pretensi procuratorii sui signatam manu tabellionis in fide digna forma. Preterea dictus Petrus Gareti apud acta et agenda huius cause constituit suos procuratores, ac vigore potestatis sibi, ut asseruit, attribute a dicto Francisco Seneuesii et aliis balisteriis et consortibus suis

Digitized by Google

substituit procuratores, videlicet dictum Ludouicum de Cuppellino, Johannem Tusserii, Franciscum de Turnillione et Roletum de Chambr... notarium et quemlibet ipsorum in solidum, cum promissionibus et solennitatibus in talibus opportunis. De quibus premissis dicti arbitri et procuratores partium predictarum preceperunt fieri acta seu litteras patentes unius tenoris per nos Humbertum de Riuo et Ambroximum de Poldo, notarios publicos. Datum iuxta dictam aquam Morgie prope Contegium, dicta die decima octaua mensis decembris, anno quo supra, cum appositione nostrorum manualium signetorum. Humbertus de Riuo et Ambroximus de Poldo.

2668

Arrangement entre Perrod et Jean Ros au sujet d'un cautionnement.

Ormona, 1418, 24 janvier.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum, etc. quod cum Perrodus Ros de Hormona dudum captus fuerit per aliquos brigandos Guichardi de Rarognya et per eosdem positus ad decem lb. Maur. pro redempcione dicte capcionis, ad quas X lb. dictus Perrodus et brigandi concordauerunt. Ad cuius Perrodi iustanciam Johannes Ros de Hormona se constituit fideiussorem erga dictos brigandos pro dictis decem lb., ipsasque ipsis brigandis soluerit, prout constat chartra die XXVII mensis jullii, anno Dni M°CCCCXVI°; deinde habita questione inter dictos Perrodum et Johannem super solucione dictarum decem lb., ipse partes concordauerunt ad viginti flor., ad computum sex sol. et octo den. pro singulo flor., et quia idem Perrodus ad presens soluere nequit, eapropter vendidit eidem Johanni tresdecim sol. et IIII den. redditus annui. Actum apud Hormonam, die XXIIII januarii, M°CCCCXVIII°.

Digitized by Google

2669

Réplique du procureur du duc de Savoie contre les plaintes du Vallais.

(Près de la Morge), 1418, 31 janvier.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. f. 161 verso.**

Replicatio et cedula tradita pro parte dni nostri ducis contra responsiones factas pro parte communitatum Vallesii.

Die assignata per nos nobiles et egregios uiros arbitros inter partes assumptos, prout in actis, comparet legitime Ludouicus de Cuppelino, procuratorio nomine quo in actis illustris dni nostri Sabaudie ducis, et pro termini satisfactione quod cadit in presentem diem vltimam mensis januarii, pro replicando responsionibus factis per partem aduersam articulis et propositis alias productis in causa pro parte prefati illustris dni nostri ducis, ut in memoriali assignationis vltime continetur, dicens, excipiens et proponens que et ut infra sequuntur. Et primo acceptat omnia dicta, proposita, deducta per partem aduersam, tam in articulis et positionibus partis aduerse contentis in quibusdam foliis papiri incipientibus : Sequuntur articuli qui sunt octo numero, quam etiam in responsionibus factis per dictam partem aduersam petitionibus et articulis factis pro parte illustris dni nostri ducis, qui sunt 25 numero, si et quantum faciunt et resultant in et contra ius partis aduerse, in vim saltim confessionis tacite insurgentis et non aliter, in quantum uero faciunt et intendunt ad commodum partis aduerse proponentis negantis fore uera, et eis satis clare fuit responsum pro parte dicti dni nostri ducis in papireis foliis incipientibus : Sequuntur responsiones que fiunt, etc. Et si factum, narrationes et petitiones et conclusio-

Digitized by Google

nes pro parte illustris dicti dni ducis considerentur in et tali articulo perpendetur esse absorsas seu absorbendas omnes petitiones partis aduerse et responsiones factas articulis et petitionibus, que responsiones partis aduerse sunt heedem in effectu, licet diuerse forma cum eorum petitione.

Primo enim non negantur per partem aduersam nec negari possunt pacis et concordie federa inter partes predictas facta, que cordis effectu uolens ipse illustris dnus noster tenere, conseruare inuiolabiliter et etiam omnibus inquementis et sinistris accedentiis eorum occurrere et succurrere uoluit, pro quorum implemento fecit ipse illustris dnus noster dux suis sumptibus et expensis ea que seriosius in dictis articulis continentur, nec dum personas et bona eorum tueri, deffensarique voluit, sed etiam et in spiritualibus, quantum in ipso fuit, uoluit et procurauit eisdem totis uiribus prouidere, pro quibus non mutuum succursum nec gratas actiones, sed mala, damna, sumptus et interesse sustinuit, que seriosius in dictis articulis pro parte dicti dni ducis productis continentur. Ipsi uero aduersantes aliquas fecerunt petitiones quibus, ut sic premittitur, de facto Johannis Ceruent, ut in petitionibus et responsionibus ipsorum includitur et apparet in prima responsione primi articuli et tertii decimi, ultra alias responsiones dicit procurator antedictus quod si et in quantum apparet et legitime constaret de predictis, ipse dnus noster fuit et est paratus de ipso Johanne iustitiam facere debitam, si et quando fuerit per eos ad quos pertinet debite requisitus, si et quando reperiatur delinquisse et ad eum punitionem spectare. Et idem dicit de reliquis offensionibus et forefactis petitis et allegatis per partem aduersam, si et quando ad eos spectat petitio et iustitie pertinere, et omnia facere et adimplere integraliter pro posse que in pacis, concordie, unionis federibus continentur, dum e quando fuerit ab eo uel ab eis ad quos spectat debite requi situs.

Digitized by Google

Verum quia pars aduersa contradicit respondere super hiis que concernunt factum, petitionesque Francisci Seneuesii et Petri Gareti, aliorumque balisteriorum, qui damna passi sunt, ut narratur in petitionibus predictis, dicit procurator quod illa concernunt factum eius dni nostri ducis, quum ipsi balisterii et alii destinabantur per illustrem dnum nostrum ducem ad custodiam, tuitionem et deffensionem Domus, citadelle et pertinentibus prefato dno nostro duci, sic quod ex simplici et imaginatione uel motu non debentes aduersari insurgere contra dictos balistarios, qui insultùs fuit et cauit damnum inestimabile illustri dno nostro duci. Preterea admirandum est quod Stephanus Vullieti, qui se asseruit procuratorem partis aduerse, quod de eius mandato nullum fidem fecerit, licet sepius fuerit requisitus et se facturum pollicitus fuerit, cuius defectu actus et agenda conferentiarum retro nulla et essent, nisi fides fiat, quam fieri petit procurator illustris dni nostri ducis sub debita et usitata forma, antequam ad vlteriora procedatur, et vltra petit ordinari per uos dnos arbitros electos super hinc et inde productis et adiudicari petitiones illustris dni nostri ducis et earum quamlibet esse ueram et ueras et admissibiles, repellendo petitiones et responsiones partis aduerse, tanquam impertinentes et inadmissibiles, et super his omnibus secundum vestri arbitrale iudicium ordinari et de expensis protestando.

Digitized by Google

2670

Nouveau grief des communes du Vallais contre le duc de Savoie et réplique aux réponses de ce dernier.

Près de la Morge, 1418, 1er février.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. fol. 163 verso.**

Cedula tradita pro communitatum parte.

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, die prima mensis februarii, assignata per continuationem diei precedentis arbitris electis per dnum ducem Sabaudie, ex vna parte, et communitates Vallesii, ex altera, comparentibus in ponte Morgie ad procedendum per utramque partem in causa arbitraria inter dictas partes uertente eorum deffensiones et replicationes de mutuis petitionibus vltro citroque factis. Verum quia in petitionibus dictarum partium dictarum communitatum obmiserunt unam petitionem facere eidem dno duci de terra ecclesie Sedun. quam idem dnus dux tenet ultra Morgiam, et dicte communitates in pede dictarum suarum reseruauerunt sibi alias petitiones fiendas de quibus recordabuntur et possent recordari in futurum. Ideo adhuc tradunt dicte communitates eidem dno duci, arbitris et missis pro parte prelibati dni ducis petitionem infra scriptam, ad quam petunt per dictum dnum ducem seu eius procuratores responderi, prout sui putauerit interesse. Cuius petitionis tenor in hec uerba sequitur : Videlicet quod super quadam discordia olim mota inter illustrem principem quondam bone memorie dnum Amedeum comitem Sabaudie, auum paternum prelibati dni ducis, ex una parte, et reuerendum in Christo patrem dnum Guichardum, olim Sedun. episcopum, et communitates Valle-

Digitized by Google

sii, ex parte altera, inter quas partes fuit facta concordia contenta et descripta in quadam littera auctentica a dicto quondam dno Amedeo emanata, sui sigilli maioris cauallati appensione munita, data Aquiani, die vltima mensis martii, anno Dni 1361 [1], in qua quidem littera inter cetera in eadem contenta continetur quod prelibatus quondam dnus comes promisit et conuenit prelibato dno episcopo Sedun. et dictis communitatibus pro se et suis successoribus in dicto comitatu bona fide sua et per suum juramentum ad sancta Dei euangelia corporaliter prestitum, quod nunquam acquiret, accipiet uel occupabit castra, terram, redditus, homagia, fidelitates et iuridiciones ad dictum dnum episcopum, capitulumque, ecclesiam et mensam episcopalem Sedun. pertinentes et pertinentia in perpetuum uel ad tempus sub obligatione bonorum suorum. Vnde cum bone memorie quondam dnus comes Sabaudie, filius quondam prelibati dni comitis antiqui pater prelibati dni ducis sibi dno et patri suo successerit uelut filius et heres vniuersalis post mortem prelibati patris sui, bona, res, feuda, dominia et iuridiciones atque terras ecclesie et mense episcopalis Sedun. vltra aquam Morgie Contegii existentes et existentia ad se attraxerit et apprehenderit contra sacramentum dicti patris sui veniendo, et subsequenter ipso sablato de medio prelibatus dnus dux filius suus adhuc dicta bona contra conscientiam suam et dictorum suorum predecessorum detinet et occupat, ea propter petunt dicte communitates predicta bona ecclesie ad ius et proprietatem ecclesie et mense episcopalis Sedun. restitui et reuocari.

Replicando per dictas communitates Vallesii contra responsiones factas per illustrem principem dnum ducem Sabaudie aduersus petitiones dictarum communitatum negant dicte communitates contenta in dictis responsionibus in facto con-

[1] Voy. t. V, p. 197.

Digitized by Google

sistentia in quantum contra ipsas facere possunt, in quantum autem iuris dispositionem concernunt dicunt dicte communitates quod responsiones per dictum dnum ducem facte non releuant ipsum nec ius dictarum communitatum illidunt.

Et primo super primo articulo dictarum responsionum dicunt ipse communitates quod dnus episcopus seu ecclesia Sedun. non tenuit aliquam temporalitatem a dicto dno duce, cuius pretextu ad aliquod homagium eidem dno duci fiendum sit astrictus, nec aliqua persona ecclesiastica potest se subjici dominio seu iuridicioni temporali. Ad vltimam clausulam dicti primi articuli facientem mentionem de subditis, vbi dicitur quod ad laycos non pertinet infringere facta a superiore, etc., salua reuerentia quod si prelatus male administret et regat patriam suam et subjiciat patriam seruituti alicuius dni temporalis, patria bene potest querelare et sua interest querelare de sua mala administratione prelati.

Super secundo articulo dictarum responsionum dicunt dicte communitates quod bene credunt quod dictus dnus dux nesciebat factum de Plata et quod de uoluntate sua non processit, et licet insultus de Plata per gentes suas factus quod fuerunt in oppressione non fuerit factus super territorio suo sed super territorio patriotarum, et hoc dicunt dicte communitates quod lige fuerunt facte per suas de suo territorio quando fecerunt violentiam super territorio partis aduerse.

Super dicti secundi articuli vltima clausula, vbi dicitur quod dictus Johannes de Ceruent est vassalus ecclesie, dicunt dicte communitates quod ignorant, et posito quod esset, patriote illuc non uenerunt pro faciendo guerram alicui sed pro pace tractanda, quare ipse Johannes de Ceruent nec eius sequaces non debebant hostiliter ad insultum ire contra dictos patriotas.

Ad tertium articulum dictarum responsionum, vbi dicitur quod dictus dnus dux mandauit vicarium et cepit castra, etc.

Digitized by Google

ad requisitionem et preces dni episcopi Sedun., negant dicte communitates quod fuerit ad requisitionem dicti dni episcopi, sed Guichardi de Rarognia, qui sibi dicta castra tradidit, ad quem dicta castra non pertinebant.

2671

Renvoi de la cause entre le duc de Savoie et les communes du Vallais.

Près de la Morge, 1418, 1er février.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. f. 166.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, die prima mensis februarii subrogata et continuata ab herima die vltima mensis januarii, que per dnos arbitros electos ad recipiendum, examinandum, diffiniendum seu terminandum uia amicabili seu iuridica querelas, petitiones et demandas factas et fiendas pro parte illustris principis et dni dni Amedei ducis Sabaudie contra communitates Vallesii, ex vna parte, et vice uersa pro parte dictarum communitatum contra prefatum dnum ducem, ex altera, ad ea agendum et agi uidendum que continentur in memoriali dicte assignationis dato die XVIII mensis decembris proxime preteriti, comparuerunt iuxta aquam Morgie prope Contegium, coram nobilibus et discretis uiris Petro Burdeti locumtenente dni balliui Chablaysii, uno ex arbitris dicti dni ducis, et Hensellino de Lapide castellano Seduni, Hylprando de Platea et Perrodo Mayencheti maiore Leuce, cumarbitris dictarum communitatum, Ludouicus de Cuppellino domicellus, procurator et procuratorio nomine quo in actis, producens quamdam cedulam papiream superius insertam incipientem : Die assignata, etc., reproducens instrumenta compromissi, pacisque et ratifficationis sigillo impen-

Digitized by Google

denti dicti dni ducis sigillata, que per ipsum alias fuerunt producta, asserens se paratum illa tradere ex parte dicti dni ducis procuratori dictarum communitatum, dum tamen sibi tradantur vice uersa consimilia instrumenta in forma autentica cum debitis sigillis et ratifficationibus, et petens per dictam eius aduersam partem infrascriptam fidem fieri de sufficienti procuratorio, et deinde procedi in presenti arbitrali causa iuxta formam assignationis predicte, dicensque vlterius, proponens, exipiens, replicans et petens prout et quemadmodum legitur in dicta cedula, parte una ; et Stephanus Vullieti, procurator assertus et procuratorio nomine ut in actis dicte cause communitatum predictarum assertus, prout alias fecit, quod Johannes de Fey notarius, iam diu est, recepit instrumentum dicti procuratorii et quod ipsum nondum redegit nec tradidit in forma publica, dicens tamen quod procurabit ipsum grossari et penes se habere, quodque ipsum dicto Ludouico tradet infra terminum congruum sibi statuendum per dictos arbitros, producens preterea quamdam cedulam papiream cuius copia est retro superius inserta incipientem : Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, die prima februarii, dicens, proponens, replicans, excipiens et petens prout et quemadmodum in ipsa cedula continetur, parte altera. Quibus partibus auditis, auditoque dicto Johanne de Fey notario coram eisdem arbitris refferente se, iam diu est, dictum procuratorii instrumentum recepisse et illud nondum redegisse in formam publicam, concessisque copiis cedularum predictarum dicti arbitri ordinauerunt, dictoque Stephano iniunxerunt quod ipse dictum instrumentum procuratorii sui instet et faciat cum effectu grossari et sibi tradi, et quod ipsum procuratorium ualidum tradat hinc ad proximum festum Pasche dicto Ludouico, seu in ipsius Ludouici absentia nobili et egregio uiro Petro de Chiurone castellano Contegii, assignantes hiidem arbitri dictis partibus diem duodecimam

Digitized by Google

mensis instantis aprilis ad comparendum et adducendum, uenireque et personaliter comparere et interesse faciendum in dicto loco Morgie omnes arbitros electos pro parte dicti dni ducis, et dictus Steffanus omnes arbitros electos pro parte dictarum communitatum, seu subrogatum aut subrogatos loco arbitri uel arbitrorum qui tunc ibidem personaliter interesse fortassis nequibunt, et ad apportandum dictoque procuratori dicti dni ducis per dictum procuratorem dictarum communitatum tradendum in forma publica et auctentica instrumenta consimilia instrumentis supra reproductis, iniungentes dicto Stephano procuratori communitatum predictarum quod ipse huiusmodi instrumenta compromissi et pacis faciat cum effectu interim sigillari, ratifficari et auctenticari, prout alias extitit ordinatum, locutum et arrestatum inter partes, sic quod ipsa dicta die tradat, ut predictum est, assignantesque ipsis partibus eamdem diem ad dicendum, deliberandum quicquid sua putauerit interesse super contentis in cedulis predictis, procedendumque ulterius et procedi uidendum in huiusmodi causa arbitrali, prout et quemadmodum dicti arbitri tunc ibidem comparituri duxerint ordinandum. De quibus premissis dicti arbitri comparentes preceperunt fieri litteras seu memorialia opportuna per nos Humbertum de Riuo secretarium dicti dni ducis et Ambroximum de Poldo, notarios publicos, presentibus ad premissa dicto nobili Petro de Chiurone, Ny^to^ de Boutza domicello et Anthonio Bellmondi alias Cleua, necnon Anthonio de Platea domicello, Roleto Lauretan et Anthonio Werra domicello cum pluribus aliis testibus.

Humbertus de Riuo. Ambr. de Poldo.

Digitized by Google

2672

Actes de reçu de la part et en faveur de Stephanod Willieti, capitaine des Romands en Vallais.

Sion, 1418, 16 février.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum, etc. quod vir prouidus Stephanodus Willieti capitaneus lingue romane patrie Vallesii, velud, ut asserit, recuperator et exactor cuiusdam tallie facte inter eosdem Romanos patrie Vallesii ad causam solucionis victualium existentium in castris Turbillionis, Maiorie et Montis ordei emptorum a gentibus dni ducis Sabaudie qui antea dicta castra tenebant, confessus fuit se recepisse a Theodolo Aber Redin genero Francesie Bressana et a Yanino Buchin ciuibus, sindicis ciuitatis Sedun., nomine ciuitatis Sedun., octuaginta et tres flor. ad computum sex sol. et octo den. pro singulo flor., et decem den. semel et hoc racione seu portionis contingentis de dicta tallia ad causam victualium facta dicte communitati. Item confessus fuit idem Stephanodus se recepisse a dictis sindicis, nomine quo supra, centum et vndecim sol. et duos den. et vnam lb. gingiberis pro et nomine vsagiorum mense episcopalis Sedun. eidem mense per dictam communitatem debita. De quibus octuaginta tribus flor. etc. eosdem sindicos quittauit, etc. Actum Seduni, die XVI mensis februarii, anno Dni M°CCCCX VIII°.

Item dicti sindici confitentur recepisse a dicto Stephanodo capitaneo decem lb. Maur. in quibus Guichardus de Rarognya dicte communitati tenebatur ex causa sue rate cuiusdam tallie facte pro redempcione parue particionis.

Item eadem die Warnerius Tutlin, Bertho Venetz, Thomelinus Austerich, Petrus Fontanus, Paulus Fabri, Anthonius

Digitized by Google

Machson, Anthonius Lamperten, Johannes Telwalder, Anthonius eius frater, Georgius in der Lowynon et Petrus, nominibus suis et aliorum suorum consortum ad custodiam castri Maiorie deputati, confitentur habuisse a dicto Stephanodo capitaneo XLVIII lb. in quibus sibi tenebatur ex salariis eorum dicte custodie dicti castri de tempore quo ipsum castrum custodierunt.

2673

Réponse du procureur du duc de Savoie au sujet des dernières plaintes des communes du Vallais.

Près de la Morge, 1418, 13 avril.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 169.**

Anno a natiuitate Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, die tredecima mensis aprilis, subrogata et continuata a die externa, per dnos arbitros supranominatos partibus et procuratoribus supra scriptis ad id agendum et faciendum quod superius scribitur, comparet coram uobis spectabilibus et egregiis et prudentibus uiris dnis arbitris, arbitratoribus et amicabilibus compositoribus per dictas partes, ut supra, in presenti causa nominatas et declaratas, nobilis Ludouicus de Cuppellino procurator, nomine procuratorio quo supra prefati illustris et celsi principis dni nostri Sabaudie ducis, qui satisfaciendo assignationi hodierne coram uobis dnis arbitris pro parte dicti dni nostri in compromisso nominatis et electis, uidelicet spectabiles et egregios viros dnum Johannem de Freyneto militem, Heinricum de Columberio capitaneum Pedemontium, Jacobum Sostionis, Johannem Anglici, Humbertum de Cruce et Petrum Burdeti vice balliuum Chablaysy, petens insuper et requirens prout et quemadmodum alias fecit

Digitized by Google

in causa presenti, proposuit, petiit et requesiuit, necnon et per Stephanum Vullieti, qui nomine communitatum Vallesii in hac causa comparuit, de eius procura et mandato, ratifficationeque pacis, pactorum, conuentionum et confederationis nouiter et vltimate inter dictas partes et de quibus supra et in actis cause fit mentio, factorum et initorum per communitates antedictas facta fidem fieri, exhiberi, tradi et produci, prout sepe dicto Stephano fuit assignatum et per uos dnos arbitros ordinatum, eidemque Stephano fuit assignatum, preceptum et iniunctum, paratum se offerens idem Ludouicus, quo supra nomine, instrumentum dictarum pactionum, pacis et conuentionis quod coram vobis exhibet, eidem Stephano dictarum communitatum nomine in formam publicam redactum et sigillo dicti dni sigillatum tradere et expedire, prout sepe se obtulit facturum, dum tamen idem Stephanus eodem modo dictum instrumentum tradat et expediat. Verum quia dictus Stephanus dictarum communitatum nomine dixit et proposuit quandam transactionem et concordiam anno Dni millesimo CCC°LXI°, die vltima mensis martii [1], factam et initam fuisse inter reuerendum in Christo patrem dnum Guichardum tunc Sedun. episcopum et dictas communitates, parte vna, et bone memorie dnum Amedeum tunc comitem Sabaudie, auum paternum dicti dni Sabaudie ducis moderni, in qua quidem transactione et concordia inter cetera dicitur contineri quod dictus dnus comes promisit quod nunquam acquireret, acciperet, occuparet castra, terram, redditus, fidelitates, homagia et iuridiciones ad dictum dnum episcopum, capitulum, ecclesiamque Sedun. pertinentes et pertinentia et quod bone memorie Amedeus comes eius filius, dicti dni nostri moderni pater, bona, res, feuda, dominia et iuridiciones dicte ecclesie ultra Morgiam existentia ad se attraxit et apprendit, requirens

[1] Il s'agit évidemment du traité du 11 mars 1361. Voy. t. V, p. 197.

Digitized by Google

dicta bona ad ius et proprietatem dicte ecclesie restitui et reuocari. Dixit etiam et proposuit idem Stephanus, nomine quo supra, et dnus Guillelmus de Rarognia episcopus Sedun. modernus dicto dno nostro moderno duci nouiter recognouit et fecit homagium et certa bona dicte Sedun. ecclesie que erant francha, libera eidem dno comiti recognouit contra formam pactionum et conuentionum inter partes olim factarum, requirens dictam recognitionem dicti homagii cassari et annullari, prout in dictis petitionibus et requisitionibus per dictum Stephanum nomine dictarum communitatum, ut supra, factis et in actis cause presentis descriptis latius continetur, ad quas se refert. Idem Ludouicus, quo supra nomine, ad quas quidem petitiones et requisitiones dicit et respondet quod idem Ludouicus non debet nec tenetur dictis petitionibus respondere cum dicte petitiones non ueniant tractande, nec includantur et comprehendantur in presenti compromisso, de quo presentialiter inter dictas partes agitur, sed petitiones et querele inter dictas partes orte et suscitate a tempore pacis et transactionis et concordie facte inter reuerendum in Christo patrem dnum Guillelmum de Rarognia, tunc episcopum Sedun., eiusque capitulum et communitates Vallesii, parte vna, et prefatum illustrem dnum nostrum tunc comitem, parte ex altera, anno Dni millesimo tercentesimo nonagesimo nono, die vndecima mensis decembris[1], prout constat et apparet ex forma et tenore dicti compromissi, nihilominus tamen et missis iuribus prefati dni nostri ex abundanti, ut veritas semper elucescat et omnibus sit nota, dicit idem procurator ad dictam petitionem factam de terris existentibus a dicta aqua Morgie inferius quod a tempore dicte concordie facte anno Dni 1361, die vltima mensis martii, per dictas communitates allegate, inter reuerendos in Christo patres dnos episcopos Sedun.,

[1] Voy. VI, 490.

Digitized by Google

eorum capitulum et dictas communitates, parte una, et bone memorie illustres dnos tunc comites, parte ex altera, communi dictarum partium consensu, vnanimiter et pro bono, utilitate et commodo partium predictarum, totiusque patrie, eorumque subditorum fuerunt facte certe transactiones, confederationes et conuentiones, quibus mediantibus tota terra, juridicio, census, redditus et dominia que et quas dnus de Turre habebat in partibus Vallesii remanserunt et applicata fuerunt dictis dnis episcopis, ecclesie Sedun., patriotis et communitatibus Vallesii, et terre, iuridiciones et dominia dicti dni episcopi existentia a Morgia inferius remanserunt dicto dno nostro duci seu eius predecessoribus. Que transactio, remissio, pax et concordia fuit facta, confirmata, laudata et approbata per dictos dnos bone memorie episcopos, capitulumque ecclesie Sedun., omnesque communitates Vallesii, prout in instrumento dictarum pactionum, conuentionum, transactionis et concordie inter dictas partes factarum et initarum latius continetur, ad que instrumenta se refert idem procurator. Ad secundam uero petitionem, ut supra, factam pro parte dictarum communitatum de homagio et recognitione, ut supra, factis nouissime per dictum dnum episcopum modernum prefato dno nostro Sabaudie duci, dicit et respondet idem procurator quod dictus dnus episcopus modernus nullam nouitatem, nullamque recognitionem, nullumque homagium nouum fecit dicto dno duci, sed tantummodo recognitionem et homagium fecit et recognouit prefato dno duci, prout et quemadmodum alias antiquissimis temporibus et retroactis factum fuerit per predecessores dicti dni episcopi Sedun. predecessoribus dicti dni nostri Sabaudie ducis tunc Sabaudie comitum, et prefatus illustris dnus noster dux Sabaudie etiam viceuersa et eodem modo recognouit homagium et fidelitatem dicto dno episcopo et ecclesie Sedun., prout et quemadmodum predecessores eiusdem dni nostri Sabaudie ducis et tunc comites Sabaudie

Digitized by Google

fecerant et recognouerant predecessoribus dicti dni episcopi Sedun., dictis dnis episcopis ecclesie Sedun. insequendo usagia dictorum bone memorie eorum predecessorum, nihil aliud noui faciendo seu recognoscendo. Que omnia et singula facta fuerunt pro bono, utilitate et commodo dictarum partium, communitatum uel hominum, totiusque patrie Vallesii, vt ad unionem communiter uiuere, mercari et conuersari possint amicabiliter et in pace et prout communiter fecerunt, ac predictorum pactionum, conuentionum, recognitionum et confederationum citra saluis quibusdam nouitatibus suscitatis nouiter et pacifficatis, ut supra, prout de predictis constat et apparet manifeste publicis instrumentis, litteris, documentis super premissis inter dictas partes factis et compositis, dictarumque partium sigillis auctentice sigillatis, ad que instrumenta, litteras et documenta se refert idem Ludouicus nomine quo supra. De quibus, si fuerit expediens et necessarium, suis loco et tempore flet plena fides, quamuis non sit necessarium de presenti, cum predicta sint uera, notoria et manifesta in tota patria Vallesii et Chablaysi, nec in presenti includantur compromisso, et dicta pars aduersa etiam penes se habeat similia instrumenta publica et litteras auctenticas ex quibus constat et apparet manifeste dictam ecclesiam et mensam episcopalem Sedun. in nullo fuisse lesam nec grauatam, sed potius augmentatam, cum teneat et possideat totam terram prefati dni de Turre quam habebat in partibus Vallesii, propter quam terram dicti dni episcopi totaque patria Vallesii et subditi eorum per ante erant et fuerunt in continua guerra cum dicto dno de Turre, prout est notorium in tota patria Vallesii. Quibus attentis petit et requirit idem procurator dicti dni nostri ducis, prout supra, clariusque et apertius responderi petitionibus et articulis eius parte, ut supra, productis, paratus se offerens legitime probare, uerifficare et iustifficare si que negentur per dictam partem aduersam, prout et quem-

Digitized by Google

admodum sibi fuerit expediens et utile et necessarium, attento quod predicta per ipsum ut supra proposita, petita et requisita sunt uera, notoria et manifesta in tota patria Vallesii et Chablaysy.

2674

Les arbitres dans la cause entre le duc de Savoie et les communes du Vallais établissent deux médiateurs pour instruire cette cause.

Près de la Morge, 1418, 13 avril.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 172 verso.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, die decima tertia mensis aprilis, subrogata et continuata a die externa assignata partibus subscriptis ad id agendum et faciendum quod in dicta assignatione et memoriali superius descriptis et eisdem partibus factis anno presenti die prima mensis februarii continetur, dicta enim die comparuerunt dicte partes iuxta aquam Morgie coram spectabilibus et egregiis viris dnis Johanne de Freyneto milite, Heinrico de Columberio capitaneo Pedemontium, Jacobo Sostionis, Johanne Anglici licentiato in legibus, Humberto de Cruce et Petro Burdeti vice balliuo Chablaysy, amicis, arbitris et arbitratoribus pro parte dicti dni ducis Sabaudie electis et nominatis, et Johanne Zuren, Hensellino de Lapide, Perrodo de Mayencheto, Johanne Rothen ab Embda, Nycollino Kalbermatter subrogato loco Vullelmi Maxen, Roberto de Montproueyant subrogato loco Hilprandi de Platea absentis, amicis, arbitris et arbitratoribus predictarum communitatum Vallesii, videlicet nobilis Ludouicus de Cuppellino vice castellanus Contegii, procurator et nomine procuratorio quo supra, ut in actis illustris principis dni Amedei Sabaudie ducis, exhibens et producens quam-

Digitized by Google

dam cedulam papiream superius insertam incipientem : In nomine Dni, Amen, petens, respondens, proponens et requirens ut in ea continetur, reproducens instrumenta eius procure et mandati et instrumenta pacis et confederacionis et compromissi inter partes factarum, et exhibitis de quibus agitur in causa presenti alias sepe productis, petensque et requirens in presenti causa per dictos dnos arbitros procedi, declarari et ordinari secundum formam et tenorem dictorum instrumentorum pacis, confederationis et compromissi et arbitramenti, parte una, et vir discretus Stephanus Vullieti, procurator et nomine procuratorio dictarum communitatum Vallesii, fidem faciens de suo procuratorio et mandato quodam publico instrumento recepto per Johannem dou Fey notarium, sub anno Dni millesimo quatercentesimo decimo septimo, die decima octaua mensis decembris, cuius tenor superius describitur, petens, dicens, proponens et requirens idem Stephanus quo supra nomine, prout alias sepe et in presenti causa petiit, proposuit et requisiuit et in ipsa presenti causa per dnos arbitros procedi, cognosci et ordinari secundum formam et tenorem dictorum instrumentorum pacis, confederationis, compromissi et arbitramenti, parte ex altera. Qui dni amici et arbitri dictarum ambarum partium, habitis inter se omnes simul quam plurimis disputationibus, tractatibus et locutionibus, et tam simul quam diuisim non fuerunt concordes nec vnanimes in declarando, cognoscendo et pronuntiando super premissis petitionibus, querelis et demandis dictarum partium, ut supra, hinc inde factis et in actis cause presentis descriptis, volentes et cupientes dictas querelas, petitiones et demandas via amicabili sedari, declarari et pacifficari, prout est intentionis dictarum partium, formam et tenorem dicti compromissi, dictarumque partium uoluntatem et finalem intentionem insequentes, accedentes etiam et considerantes quod difficile est dictos dnos amicos et arbitros sese, prout expediat, simul ad inuicem

Digitized by Google

reperire et ut dicte petitiones, querele et demande facilius possint uideri, clarifficari et examinari sineque debito breuius terminari, elegerunt et nominauerunt duos medios, videlicet prenominatum Ludouicum de Cuppellino, pro parte dicti dni ducis nominatum et electum, et prenominati dni amici et arbitri dictarum communitatum eorum parte elegerunt et nominauerunt prenominatum Stephanum Vullieti pro medio. Qui duo medii debeant et teneantur se super premissis ad inuicem suis locis et tempore per ipsos ordinandis simul reperire et de et super dictis querelis, petitionibus et demandis se iuridice et summarie informare, veridicasque informationes et summarias hinc ad diem infrascriptam, dictasque informationes ipsa die prefatis amicis et arbitris communibus dictarum partium referre, die prima iuridica post festum Natiuitatis Dni nostri, que erit septima proximi futuri mensis januarii, vt dictis partibus, amicis et arbitris simul presentibus et auditis iuribus dictarum partium, dictisque informationibus per dictos medios interim recipiendis visis et examinatis, dicti dni amici, arbitri et medii possint et valeant super premissis querelis, petitionibus et demandis procedere et cognoscere, pronunciare, diffinire, finemque amicabilem imponere, secundum dicti compromissi continentiam, formam et tenorem. Et si dicti medii commode non possent, hinc ad diem predictam informationes predictas plene excipere et examinare, fuit actum et conuentum inter ipsas partes quod ipsi duo medii eorum communi consensu possint et ualeant dictam jornatam prorogare et prolongare, si et prout eisdem uidebitur expedire pro bono et expedienti dictarum partium. Qui dni medii promiserunt per eorum juramenta ad sancta Dei euangelia corporaliter prestita super premissis bene, diligenter et fideliter tanquam boni medii procedere, dictasque informationes recipere et dictis dnis amicis et arbitris presentare et refferre. Quam diem septimam dicti mensis januarii dicti dni

Digitized by Google

amici et arbitri concessis copiis hinc inde, ut supra, predictarum, dictis partibus assignauerunt ad se comparendum et simul reperiendum in loco subscripto coram ipsis, et ad faciendum et agendum, fierique et agi uidendum quod superius describitur. De quibus premissis dicti arbitri, presentes, comparentes preceperunt fieri litteras seu memorialia opportuna ad opus cuiuslibet partis per nos Ambroximum de Poldo et Johannem Cusery de Confleto notarios, clericum Humberti de Riuo secretarii in actis nominati, eodem Humberto absente. Datum et actum anno, die et loco premissis, presentibus ad premissa nobili, potentique uiro Petro dno Chiuronis, nobilibusque viris Petro de Monteolo, Anthonio dno Pontis Castri Sancti Martini, maiore Chamosson, Nicoleto de Botza, Hugoneto Exchampery, Petro Cauelli, Guillelmeto Macheti, venerabilibus viris dnis Johanne Monachi licentiato in legibus, Johanne Mollitoris, Conrado Tech, canonicis Sedun., nobilibus uiris Rodulpho de Rarognia, Anthonio Werra, Gaspare Giltoz, discretis uiris Ayolpho Lombardi ciue Sedun., Perrodo Agery, Perrodo Magnini burgensi Leuce, Anthonio Fulooz, Thoma Partitoris, Anthonio Trignoz de Ruez, Thoma Venetz et Johanne Seruelli cum comitoriis predictorum Ambrosii et Johannis signetis manualibus. Ambrox. de Poldo. Idem Johannes Cusery.

2675

Les dizains du Vallais vendent l'alpe de Rawyl à quelques hommes de Grimisuat.

Grimisuat, 1418, 21 avril.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod nos Yaninus Zuren de Monasterio velud procurator et nuncius communitatis et deseni de Consches, Franciscus de Lax procurator et nuncius communitatis de

Digitized by Google

Aragno, Gabriel Mezenton et Anthonius Jordani procuratores et nuncii communitatis et deseni de Narres et de Briga, Anthonius Jodoci procurator et nuncius deseni Vespie, Perrodus Willelmeti procurator et nuncius communitatis et deseni Leuce, Willelmus Bouer de Aniuisio procurator et nuncius deseni de Sirro, Yaninus Longi de Rarognya senior et Petrus Lana procuratores et nuncii communitatis ciuitatis Sedun., habentes potestatem a dictis desenis et communitatibus nobis concessam super bonis dictis communitatibus commissis et deuolutis alienandi, obligandi et impignorandi, vendidimus precio centum et quinque lb. Maur., de quibus nos dicti venditores implicauimus viginti nouem lb. in negociis communibus communitatum predictarum, scilicet ad faciendum putare vineas eisdem deuolutas, ac eciam ad faciendum colere certas alias possessiones earumdem. Item implicauimus vnam partem residui dicti precii ad faciendum expensas nunciorum dictarum communitatum qui tenuerunt duas dietas apud Morgiam Contegii cum ambassiatoribus ducis Sabaudie, scilicet vnam die vltima mensis januarii et die prima mensis februarii, aliam vero die XII et XIII mensis aprilis anno presenti ; residuum vero precii predicti implicare intendimus in expensis fiendis pro legatis per curiam romanam ad patriam Vallesii destinatis et pro ceteris arduis negociis totam patriam tangentibus, videlicet probis hominibus de Grimisua inferius nominatis, videlicet Huldriodo Decimatoris, Nycoleto de Ecclesia, Johanni de Curiis, Willelmeto de Ecclesia alias Vincent, Johanni eius fratri, Willelmeto Simon, Anthonio Lumbardi, Johanni de Mulignyon, Willio de La Lex, heredibus Nycolodi dou Maresch, Jaquerio Murisodi suo et nomine Johannete eius vxoris, Perroneto Cordelo, Anthonio et Johanni de Magi, Johanni et Willelmeto Ramux fratribus, Francisco de Ecclesia, Perroneto Souter, Johanni et Anthonio Duex, Willelmeto Taraner, Yanino de Termyson sartori quamdam alpem dictis

Digitized by Google

communitatibus deuolutam, que alias fuit Guychardi de Rarognya, vocatam alpis de Rawyn, sitam in territorio de Ayent juxta pascua alpis vocate Mondrelessi, que est illorum montis de Len ab oriente, juxta pascua alpis de Seren et les Trouers ab occidente, vsque ad aquam de la Ryey et juxta saxa territorii de Sibental a parte superiori, pro dimidia lb. piperis ad paruum pondus uel ad magnum et pro aliis vsagiis, si que super dicta alpe reperiantur deberi mense episcopali Sedun., ipsi mense per dictos emptores faciendis. Testes dnus Johannes Ducis sacerdos vicarius Grimisue, discretus vir Hensellinus de Lapide de Briga castellanus Seduni, qui eciam premissa omnia, saltim ea que non potui intelligere interpretatus est de theotonico in romanum, Anthonius Lamperton de Vespia et ego Ambrosius de Poldo, etc. Acta fuerunt hec apud Grimisuam, die XXI mensis aprilis, anno Dni M°CCCC°XVIII°.

Il y a dans le même registre, sous la date du 22 mars 1418, un autre acte par lequel les députés des dizains donnent en gage (impignoraverunt) à quelques hommes de Grimisuat la même alpe de Rawyl pour 21 livres Maur.

2676

Gratification accordée au notaire Pierre Wirdiger par les dizains pour services rendus.

Sion, 1418, 30 avril.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod procuratores et nuncii desenorum patrie Vallesii, vigore potestatis eis attribute, attendentes labores, penas, curialitates et seruicia per Petrum Wirdiger de Requiguen notarium, habitantem Vespie, sustentos et impensos, non solum nobis procuratoribus quin ymo et communitatibus tocius patrie Vallesii, maxime in inquirendo bona dictis communitatibus deuoluta, ipsaque in scriptis redigendo, in quibus

Digitized by Google

inquirendis et in scriptis redigendis idem Petrus laborauit affectuose per magnum tempus lapsum, adhucque in premissis peragendis ymo eciam in diuidendo ipsa bona cothidie laborare cum effectu non desistit, vnde cum eciam communiter dicatur quod omnis labor optat premium, propterea dicti procuratores dederunt pro se et dictis communitatibus prefato Petro Wirdinger octo fichilinos frumenti redditus annui percipiendos super vno modio frumenti redditus annui in quo Jaquetus Warda de Ayent olim tenebatur Guichardo de Rarognya, velud causam habente a dna Betrisia dna de Aniuisio, postmodum vero ante presentium confectionem dictis communitatibus deuolutum. Actum Seduni, die vltima aprilis, anno M°CCCCXVIII.

2677

Les procureurs des dizains du Vallais affranchissent Nicolet Jolliers de l'hommage qu'il avait prêté à Guichard de Rarogne.

Sion, 1418, 5 mai.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum, etc. quod cum Nycoletus Jolliers parrochie Sauisie dudum fecerit fidelitatem homagii Guichardo de Rarognya et sua bona recognouerit se tenere in feudum homagii a dicto Guichardo pro viginti quinque lb. Maur. per dictum Guichardum sibi soluere promissis, de quibus idem Nycoletus nunquam habuit nisi sex, hinc est quod nos procuratores et nuncii desenorum Vallesii, attendentes quod dictus Nycoletus non habuit ea que sibi pro dicto homagio promissa fuerunt, quodque fuit et est fidelis patriota ac vlterius jurauit esse fidelem et bonum patriotam tempore futuro, attenta eciam requisicione nobis super hoc facta pro dicto Nycoleto per probos homines Sauisie, ad quorum contemplacionem et amorem fuimus

Digitized by Google

inclinati, attento bono effectu quem dicti de Sauisia habuerunt erga patriam maxime in obsendendo castrum Sete, ea propter nos dicti nuncii remisimus eidem Nycoleto omnimodam fidelitatem homagii predicti ac omnem actionem quam dicte communitates habere possent super persona et bonis dicti Nycoleti, tam vigore dicti homagii, quam eciam vigore recognicionis per ipsum de suis bonis facte erga dictum Guichardum, et hoc precio vndecim lb. Maur. nobis solutis. Testes viri discreti Stephanus Willieti capitaneus lingue romane, Hensellinus de Lapide castellanus Sedun. Actum Seduni, die quinta maii, anno Dni millesimo CCCCXVIII°.

2678

Acquittement du prix d'un bœuf qui avait servi à la nourriture des soldats chargés de la défense de la tour de Louèche.

Sion, 1418, 8 mai.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum, etc. quod nos nuncii et procuratores desenorum Vallesii, de precepto arbitrorum et nunciorum dictarum communitatum destinatorum ad tenendum quamdam dietam cum duce Sabaudie, dedimus Anthonio Jodoci de Vespia quemdam ortum situm in territorio Sedun. ou Montellier, juxta viam publicam tendentem apud Sauisiam ab occidente, et hoc in solucionem quinque lb. Maur. quas dictus Anthonius soluere conuenit Thome Partitoris de Simplone ex causa cuiusdam bouis dicti Thome despensati et commesti in turri Leuce per stipendarios dicti Anthonii, quos tunc tenebat in municione turris Leuce ad opus communitatum Vallesii. Actum Seduni, die VIII maii, M°CCCCXVIII.

Digitized by Google

2679

Les procureurs des dizains du Vallais donnent un verger à Jean Luscho en compensation de son salaire comme juge et châtelain de la vallée d'Hérens.

Sion, 1418, 8 mai.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod procuratores et nuncii desenorum de Consches et de Aragnon, de Briga et de Narres, Vespie, Leuce, de Sirro et de Seduno, ex vna parte, et Johannes Luscho parrochie Rarognye, ex altera, cum dictus Johannes Luscho ad instanciam et requisicionem communitatum Vallesii fuerit judex et castellanus in valle de Herens illo anno quo castrum de Belreguard fuit obsessum et combustum, promiserintque dicte communitates prefato Johanni satisfacere de suis laboribus et expensis, cumque idem Johannes, facto computo cum probis hominibus de Herens in presencia Johannis Huldrici de Vespia domicelli pro tunc capitanei Vespie, Willelmi Maschon maioris Rarognie, Perrodi de Mayencheto capitanei Leuce, ad centum florenos, propter quod Johannes Zuren maior parrochie Monasterii, Thomelinus Werlin, Hensillinus de Lapide castellanus Sedun., Thomas Partitoris, Anthonius Rus, Anthonius Cuono, Johannes Roten ab Empda castellanus Vespie, Anthonius Werra, Thomas Venetz, Nicolinus Kalbermater, Perrodus de Mayencheto maior Leuce, Perrodus Magnyn de Leuca, Robertus de Montprouens de Sirro, arbitri et nuncii communitatum predictarum destinati ad tenendum quamdam dietam inter ipsas communitates et ducem Sabaudie ad diem XII presentis mensis aprilis, prefatis procuratoribus et nunciis dictorum desenorum preceperint quod ipsi dicto Johanni Lutscho aliquid de bonis prefatis communitatibus deuolutis traderent usque ad valorem dictorum centum flor., hinc est

Digitized by Google

quod dicti procuratores et nuncii vigore mandati dictorum nunciorum et arbitrorum tradiderunt quamdam peciam viridarii duarum falcatarum sitarum in territorio Sedun., iuxta pratum Plantatarum mense episcopalis Sedun. a meridie et occidente, iuxta terrale ciuitatis Sedun. ab oriente. Actum Seduni, die VIII mensis maii, anno Dni MCCCCXVIII°.

2680

Les procureurs des dizains du Vallais vendent des terres dont une partie du prix doit être affectée à la reconstruction de l'église Saint-Théodule, à Sion.

Sion, 1418, 11 mai.

Archives de Valère, Registrum Ambrosii de Poldo, N° 45.

* Notum sit quod nos Yanus Zuren et Franciscus de Lax procuratores et nuncii communitat[is] et deseni de Consches et de Aragno, Anthonius Jordain et Gabriel Mezenton procuratores et nuncii deseni et communitatis de Briga et de Narres, Petrus Wirdinger notarius et Anthonius Jodoci procuratores et nuncii deseni Vespie, Johannes Luscho procurator et nuncius deseni Rarognye, dictus Anthonius Jordain se fortem faciens pro deseno Leuce et dictus Gabriel se fortem faciens pro deseno de Sirro, atque Yaninus Longi de Rarognya senior procurator et nuncius communitatis deseni Seduni et Grimisue, habentes potestatem per dictas communitates alienandi super bonis dictis communitatibus deuolutis, considerata maxima deuocione quam dicte communitates habent erga gloriosum confessorem sanctum Theodolum, patronum tocius patrie Valesii, considerataque sue ecclesie site Seduni destructione, ea propter nos dicti nuncii vendimus precio sexaginta lb. bonorum Maur. de quibus ordinauimus quadraginta lb. implicandas ad reparacionem et edifficacionem dicte ecclesie,

Digitized by Google

ad finem quod gloriosus confessor Sanctus Theodolus suum patrocinium et juuamen prestet toti patrie Vallesii, videlicet Johanni de Curiis, Nycoleto de Ecclesia, Willelmeto Vincent, Willelmeto Simon, Francisco genero Nycolodi dou Maresch, Willio de La Lex de Grimisua quamdam possessionem prati et campi cum casali grangie sitam in territorio Grimisue in Comera, juxta iter tendens de Seduno Grimisuam a meridie; item duo jugera campi sita in Petra Bessi, iuxta viam tendentem de Seduno apud Grimisuam; item stagnum situm supra villam Grimisue ou Maresch, juxta iter tendens de Grimisua apud Ayent. Testes Hensillinus de Lapide castellanus Seduni, etc. Actum Seduni, die vndecima mensis maii, anno Dni M°CCCC°XVIII°.

2681

Le pape Martin V confirme l'incorporation de l'église d'Allinges et du prieuré de Saint-Martin-de-Miséré à l'hospice du Grand-Saint-Bernard.

Genève, 1418, 23 juillet.

Archives du canton de Vaud : Vallais, Lay. 379, N° 8. Copie.

Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam. Hiis que pro hospitalium et aliorum piorum locorum utilitatibus ac religionis propagatione prouide facta sunt, vt illibata persistant, libenter, cum a nobis petitur, apostolici muniminis adiicimus firmitatem. Dudum siquidem quondam Clemens in sua obedientia de qua partes ille erant tunc VII nominatus, ex certis rationabilibus causis ad hoc motus, parrochialem ecclesiam de Alingio, Gebenn. diocesis, etiam si dispositioni apostolice specialiter vel generaliter reseruata existeret, cum omnibus iuribus et pertinentiis suis prepositure hospitalis Sanctorum Nicolai et Bernardi Montisiouis, ordinis sancti Augustini, Sedun. diocesis, que conuentualis existit,

Digitized by Google

motu proprio per suas litteras imperpetuum vniuit, annexuit et incorporauit, ita quod cedente vel decendente rectore dicte ecclesie qui tunc erat, aut ecclesiam ipsam alias quomodolibet dimittente, liceret preposito dicti hospitalis qui pro tempore esset possessionem ecclesie, iuriumque et pertinentiarum predictorum propria auctoritate apprehendere et etiam retinere ac fructus, redditus, proventus, iura et obuentiones quecunque ipsius ecclesie in suos ac hospitalis et ecclesie prefatorum vsus conuertere, diocesani loci et cuiuscunque alterius licentia super hoc minime requisita, reservata tamen de huiusmodi fructibus, redditibus et prouentibus perpetuo vicario in dicta ecclesia instituendo congrua portione, ex qua idem vicarius posset congrue sustentari, iura episcopalia solvere et alia sibi incumbentia onera supportare, prout in ipsis litteris plenius continetur[1]. Cum autem sicuti exhibita nobis nuper pro parte dilectorum filiorum prepositi et conuentus dicti hospitalis petitio continebat, ipsi vigore litterarum, necnon vnionis, annexionis et incorporationis predictorum corporalem ipsius ecclesie tunc certo modo vacantis possessionem apprehendentes, illam ex tunc tenuerunt, prout tenent in vsus proprios eorumdem predictique hospitalis, cura cuius domum in montis videlicet vertice via duce dura et aspera consistentem et apud quam per octo fere menses anni glacies intumescunt et nives, infra sex quoque partium illarum leucarum spatium frumentorum et vini excrescentium inibi copia non extat proficiscentibus pro tempore peregrinis et aliis quorum plures famis frigorisque cruciatibus alias miserabiliter perirent, de victualibus et conductu ac aliis illis necessariis etiam propriis dicti hospitalis sumptibus et expensis per illius fratres et alios exactius prouidetur, ad incumbentia dietim inibi perferenda onera alio non affluente presidio proprie non sufficiant facul-

[1] Voy. t. VI, p. 410.

Digitized by Google

tates, pro parte dilecti filii nobilis viri Amedei ducis, infra cuius ditionem ipsum hospitale consistere dinoscitur, necnon dilecte in Christo filie nobilis mulieris Marie ducisse Sabaudie ac dictorum prepositi et conuentus nobis fuit humiliter supplicatum vt vnioni, annexioni et incorporationi predictis de dicta ecclesia, cuius necnon prioratus Sancti Martini de Miseriaco, eiusdem ordinis, Grationopolitan. diocesis, etiam dudum ipsi prepositure auctoritate apostolica vniti quadringentorum prefate prepositure cuius duorum millium librarum Turonen. paruorum fructus, redditus et prouentus secundum communem extimationem valorem annuum, vt ipsi prepositus et conuentus asserunt, non excedunt, vt premittitur, factis pro eorum substancia firmiori robur apostolice confirmationis adiicere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, vnionem, annexionem et incorporationem predictas et quecunque inde secuta rata habentes et grata, illa auctoritate confirmamus predicta et presentis scripti patrocinio communimus, supplentes omnes defectus, si qui forsan interuenerint in eisdem, non obstantibus constitutionibus et ordinationimus apostolicis ac omnibus illis que dictus Clemens in eisdem suis litteris non obstare voluit, ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis, communionis et suppletionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Gebennis, X kl. augusti, pontificatus nostri anno primo.

Digitized by Google

2682

Le pape Martin V charge Jean de Lenthenay, official et chanoine de Genève, de faire restituer tout ce qui a été enlevé au chapitre de Sion. — Monitoire de Jean de Lenthenay à ce sujet.

Genève, 1418, 24 et 27 août.

Archives de Valère, B. 13.

Johannes de Lenthenay licenciatus in legibus, officialis et canonicus Gebenn., judex et commissarius vnicus in hac parte auctoritate apostolica specialiter deputatus, vniuersis et singulis capellanis, curatis et non curatis ac ecclesiarum quarumlibet rectoribus, necnon notariis et tabellionibus publicis per ciuitatem et diocesim Sedun. et alias vbilibet constitutis ad quos presentes peruenerint exequende, salutem et sinceram in Dno caritatem et nostris huiusmodi, ymo verius apostolicis, firmiter obedire mandatis. Litteras sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini diuina clemencia pape quinti, nobisque pro parte ven. virorum dnorum decani et capituli ecclesie Sedun. in eisdem litteris expresse nominatorum presentatas, cum cordula canapis more romane curie bullatas, non cancellatas, non rasas, non abolitas, nec in aliqua sui parte, prout prima facie apparebat, suspectas, sed prorsus omni vicio et suspicione carentes, nos cum ea qua decuit reuerencia noueritis recepisse. Quarum litterarum tenor de verbo ad uerbum sequitur et est talis. Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, dilecto filio officiali Gebenn. salutem et apostolicam benedictionem. Significarunt nobis dilecti filii decanus et capitulum ecclesie Sedun. quod nonnulli iniquitatis filii, quos prorsus ignorant, decimas, census, reddictus, prouentus, oblaciones, emolumenta, primicias, pensiones, arreragia, legata, sepulturas, seruicia, terras, vineas, ortos, possessiones,

Digitized by Google

domos, casalia, grangias, prata, pascua, stagna, lacus, piscarias, nemora, molendina, siluas, piscinas, agros, frumenti, bladi, panis et vini quantitates, porciones, jura, jurisdiciones, instrumenta publica, cartas, priuilegia, litteras autenticas, sanctorum reliquias, cruces, calices, ornamenta ecclesiastica, domorum vtensilia, vasa aurea et argentea, equos, boues, vaccas, jumenta, oues, porcos, capras, perpetua animalia et nonnulla alia bona ad dictam ecclesiam spectancia temere et maliciose occultare et occulte detinere presumunt, non curantes ea decano et capitulo prefatis exhibere in animarum suarum periculum ac ipsorum decani, capituli et ecclesie non modicum detrimentum. Super quo iidem decanus [et] capitulum apostolice sedis remedium implorarunt. Quo circa discrecioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus omnes huiusmodi occultos detentores decimarum, redditiuum, censuum ac aliorum bonorum predictorum ex parte nostra publice in ecclesiis eorum coram populo per te uel alium moneas vt infra competentem terminum, quem eis prefixeris, ea predictis decano et capitulo a se debita restituant et reuelent ac de ipsis plenam et debitam satisfacionem impendant, et si non adimpleuerint infra alium competentem terminum, quem eis ad hoc peremptorie duxeris prefigendum, ex tunc in eos generalem excommunicacionis sentenciam proferas et eam facias, vbi et quando expedire videris, vsque ad satisfacionem condignam solemniter publicari. Datum Gebennis, VIIIII (sic) kl. septembris pontificatus nostri anno primo. Ja. de Xrimino. Post quarum quidem litterarum apostolicarum presentacionem et recepcionem fuit nobis pro parte eorumdem decani et capituli significatum instanter et debite requisitum vt ad execucionem ipsarum preannotatarum litterarum procedere curaremus. Nos itaque officialis, judex et commissarius prefatus, cupientes velut obediencie filius huiusmodi mandatum apostolicum, vt tenemur, pro viribus ad debite execucionis effectum

Digitized by Google

deducere, dicte requisicioni velut consone racioni annuentes, vobis igitur in virtute sancte Dei obediencie et sub excommunicacionis pena, quam in vos et vestrum quemlibet ferimus in hiis scriptis, si nostris huiusmodi, ymo verius apostolicis, non parueritis mandatis, districte precipiendo comittimus et mandamus quatinus moneatis auctoritate apostolica qua fungimur in hac parte, omnes et singulos parrochianos vestros, omnesque et singulas personas vtriusque sexus et cuiuscunque status, gradus, dignitatis, auctoritatis aut etiam preheminencie existant, quos et quas presentium tenore monemus sic primo, secundo et tercio ac perhemptorie, vt ipsi et ipse infra quindecim dierum spacium post recepcionem et execucionem presentium, die execucionis minime computata, quorum dierum quinque pro primo, quinque pro secundo et reliquos quinque dies pro tercio et perhemptorio et preciso termino atque pro canonica monicione assignamus, dictas decimas, census, etc. de quibus dictum huiusmodi apostolicum mandatum expressam facit mencionem, ad predictam Sedun. ecclesiam quouismodo spectantes et spectantia, dictis dnis decano et capitulo Sedun. aut eorum legitimo procuratori exhibeant, tradant, satisfaciant, expediant, deliberent aut alias reuelent, notificent et cum eisdem amicabiliter componant et arrestent de eisdem omnibus et singulis, alioquin ipsos et ipsas, agentesque, scientes, consencientes, auxilium, consilium et fauorem dantes et prebentes, quos et quas lapsis dictis quindecim diebus auctoritate apostolica qua supra excommunicamus, excommunicatos publice nuncietis. Verum si qui de juribus suis confidant aut alias dictis nostris, ymo verius apostolicis, litteris se opponere voluerint, quarum ad premissa minime teneantur, ipsos et ipsas citetis, assignetis et remittatis coram nobis perhemptorie et precise comparituros Gebennis in domo nostre habitacionis, hora vesperorum, ad dictam diem quindecimam, causam suarum opposicionum et contradicionum oppositu-

Digitized by Google

r[arum] et allegatur[arum] processur[arum]que et nos proced[endum] visur[arum] cum eisdem instantibus, cum intimacione quod vtraque pars apportet omnia jura et munimenta quibus se in hac parte juuare voluerit, et quod veniunt vel ne ipsos et ipsas per censuram ecclesiasticam et circa premissa procedemus, quantum fuerit racionis. Absolucionem vero omnium et singulorum qui prefatas nostras huiusmodi sentencias aut earum aliquid quouismodo incurrerint, nobis duntaxat vel superiori nostro tantummodo reseruamus. Datum Gebennis, in Romana curia ibidem residente, die vicesima septima mensis augusti, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, pontificatus sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini pape quinti anno primo, sub sigillo curie nostri officialatus in premissorum testimonium.

Jo. Canoni locum tenens officialis. J. Maronis.

Sceau tombé.

Au revers :

Anno quo supra, die IIII[a] mensis septembris, publicatum est presens monitorium in ecclesia kathedrali Sedun. coram populo illic ad diuina audienda congregato et ad execucionem debitam demandatum, prout moris est, cum reuerencia qua decet. Item in choro eiusdem ecclesie coram clero ibidem congregato, prout supra, die sequenti ad execucionem, ut supra, debite demandatum.

Item apud Grimissuat, die IIII mensis septembris, per me Jo. Ducis vicarium dicti loci.

Item in ecclesia parrochiali S[ti] Germani de Sauissia, die quarta mensis septembris, per M. de Or[mo]na.

Digitized by Google

2683

Arrivée à Sion d'André de Gualdo, administrateur du diocèse.

1418, 7 septembre.

Jo. Kleinmann, castellanus Brigensis, 1534-1548.
Annotationes ex vetustissimo codice M S C.

Anno 1418, 7a septembris prope aquam Morgiæ subtus Sedunum receptus et laudatus fuit in presulem Sedun. Rdus dnus Andreas archiepiscopus Collocensis, vir in cunctis prouidus ac bene disponens, 19 annis pontificio praefuit.

André de Benciis de Gualdo (petite ville du diocèse de Nocera, dans les Etats de l'Eglise) fut successivement archevêque de Spalatro, de Thèbes et de Colocza en Hongrie. Il assista au concile de Constance, où il fut chargé de diverses affaires. Il jouissait aussi de la faveur de l'empereur Sigismond, dont il était le conseiller.

Les troubles et les guerres qui désolaient le Vallais depuis longtemps et l'incapacité ainsi que la conduite peu cléricale de l'évêque Guillaume le jeune de Rarogne, qni ne s'était pas même fait sacrer, appelèrent l'attention du concile sur ce triste état. L'évêque fut cité et privé de sa dignité. L'administration du diocèse de Sion fut conflée à André de Gualdo, archevêque de Colocza, par le concile d'abord, le 6 juin 1418, et ensuite par le pape Martin V, le 11 août suivant. André ne prit le titre d'évêque qu'en 1431, après la mort de Guillaume de Rarogne.

2684

Extrait du testament de Jean Esperlin, chanoine de Sion.

Sion, 1418, 16 septembre.

Archives de Valère, F. 65 et 39.

* Dnus Johannes Esperlini, canonicus ecclesie Sedun., suum testamentum fecit in hunc modum. Sepulturam suam ellegit in cimiterio claustri beate Marie Sedun. Item legauit clero

Digitized by Google

ecclesie Sedun. tam paruo quam magno quadraginta sol. Maur. redditus annui, tali condicione quod dictus clerus teneatur annuatim die sui anniversarii dicere vigilias et septem psalmos et celebrare duodecim missas de Requiem. Instituit heredes suos Aymonem Esperlini domicellum, eius fratrem, pro medietate, et liberos Rodulphi Esperlini, quondam eius fratris, pro alia medietate. Item constituit sui testamenti executores dnos Martinum Brunardi, Johannem Monachi et Ansermum de Fassonay, canonicos Sedun., et nobilem Rodulphum de Rarognia. Acta fuerunt hec in castro Vallerie, in domo testatoris, die sexdecima mensis septembris, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo octauo, Sigismundo ad imperium ellecto, Andrea Collocen. archiepiscopo, ecclesiam Sedun. administrante.

2685

Bref adressé par Martin V aux Bernois pour les engager à cesser la guerre contre l'église de Sion et à réparer les dommages causés.

Mantoue, 1418, 24 novembre.

Archives du canton de Berne.

Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis sculteto, consulibus et communitati opidi Bernensis salutem et apostolicam benedictionem. Illius uices licet insufficientibus meritis gerentes in terris qui catholicam ecclesiam non predicatione solum et doctrina sanctissima, uerum etiam preciosi sui sanguinis aspersione fundauit, ex iniuncto nobis apostolice seruitutis officio tenemur uniuersas orbis ecclesias, cunctosque christiano nomine gloriantes apostolice potestatis fauore protegere et, quantum nobis ex alto permittitur, ab infestis quibuslibet perturbationibus liberare. Sane non sine grandi admiratione ad audientiam nostram nuper est deductum uos

Digitized by Google

ecclesiam et ciuitatem Sedun. hostiliter inuasisse, in quibus cedibus, incendiis, stupris et rapinis, timore Dei postposito, prout vnumquemque uoluntas ac furor impulit, in grauem offensam Domini et proximi lesionem crudeliter et inhumane nimis, proh dolor, exarsistis, neque veriti estis, adeo furore agitabamini, in res sacras, sanctorum reliquias et sacerdotio insignitos violentas et sacrilegas manus nefarie inicere. Que cum audita sint enormia et vix futuris seculis credenda, eo nos molestiori cura solicitant quo ecclesia et ciuitas prefate sub nostra et apostolice sedis protectione constitute conspectui nostro maximum horrorem ingerunt tante cladis. Videmus hostem humani generis preualuisse in operibus suis, religionis zelum euanuisse de cordibus eorum qui predicta commiserunt, postposita nostra et apostolice sedis reuerentia. Nos itaque cunctos saluos fieri cupientes, nullique redeunti gremium claudentes, uos requirimus et hortamur in Domino, qui proprio sanguini non pepercit ut nos redimeret, quatinus ob Dei timorem pariter et amorem, ne ipsum experiamini Deum ultionum, qui non nouit tam detestanda diu tolerare, cessetis amodo, si est ita sicut intelleximus, penitus ab offensis dictarum ecclesie et ciuitatis Sedun., eisque studeatis restituere que rapta sunt et destructa reparare, in quo ultra eterne retributionis premium, apud homines etiam laudis gratiam acquiretis, nobisque et apostolice sedi complacentes nostram et ipsius sedis benedictionem merebimini. Quod si predicta uera sunt et animo indurato pertinaces fueritis in dictis offensis, quod credere non ualemus, cogimur ex pastoralis officii debito contra uos ac fautores uestros ad ista perpetranda, sic urgente iusticia, anathematis et maledictionis eterne flagellum irrogare. Super premissis uero dilectis filiis Georgio preposito Cibinien., Strigonien. diocesis, carissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum regis illustris cancellario, necnon Johanni Bindi de Luca, familiari nostro ac prefati regis, nonnulla nostro

Digitized by Google

nomine vniuersitati uestre exponenda commissimus, in quibus explicandis fidem integram ac indubiam exhibeatis. Datum Mantue, VIII kl. decembris, pontificatus nostri anno secundo.

M. de Sagio.

Au revers :

Dilectis filiis sculteto, consulibus et communitati opidi Bernen.

Cincius.

Bulla plumbea : MARTINUS. PP. V.

2686

Le pape Martin V défend aux Fribourgeois de donner passage sur leurs terres aux Bernois pour marcher contre Sion et de les aider en quoi que ce soit.

Mantoue, 1418, 24 novembre.

Archives cantonales de Fribourg, bulles et diplômes, N° 60, Recueil diplomatique du canton de Fribourg, VII, 76.

Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis sculteto, consulibus et communitati opidi Filiburgen. salutem et apostolicam benedictionem. Illius uices, licet insufficientibus meritis, gerentes in terris qui catholicam ecclesiam non predicatione solum et doctrina sanctissima, uerum etiam pretiosi sui sanguinis aspersione fundauit, ex iniuncto nobis apostolice seruitutis officio tenemur uniuersas orbis ecclesias, cunctosque christiano nomine gloriantes apostolice potestatis fauore protegere et, quantum nobis ex alto permittitur, ab infestis quibuslibet perturbationibus liberare. Sane non sine grandi admiratione ad audientiam nostram nuper est deductum dilectos filios scultetum, consules et communitatem opidi Bernen. ecclesiam et ciuitatem Sedun., sub nostra et aposto-

Digitized by Google

lice sedis protectione constitutas, hostiliter inuasisse et in eis rapinas, incendia, cedes etiam aduersus sacrorum et sancti sacerdotii ordinibus constitutos, stupra, multaque alia flagitia et sacrilegia commisisse, que cum ab omni humanitate et religionis officio abhorreant, nos maxime conuenit illis occurrere ut, quantum nobis ex alto conceditur, nephandos et detestandos impetus retundere festinemus. Hanc ob causam prefatos Bernen. admoniuimus ut, si est ita sicut intelleximus, ab offensis prefatarum ecclesie et ciuitatis Sedun. abstineant sub anathematis pena, quam in eos et fautores tanti mali promulgamus. Verum quia intelleximus dictos Bernen. ad hec mala perpetranda transitum habuisse per loca et territoria uestra, neque potest in mentem nostram ullo modo cadere uos istis facinoribus consensisse, uos requirimus et hortamur in Dno quatinus ob nostram et apostolice sedis reuerentiam ipsis hamodo Bernen. denegetis transitum per loca et territoria uestra ac uictualia et alios quoscunque fauores contra dictas ecclesiam et ciuitatem Sedun., ne diuturniori Bernen. pertinacia affligantur. Quod si aliqua confederatio seu iuramenta obsisterent ad exequenda que diximus, ea omnia apostolica auctoritate, in quantum requisitioni nostre repugnarent, omnino reuocamus, irritamus, annullamus, ipsaque iuramenta relaxamus, ac ab eorum uinculo et obseruatione uos reddimus absolutos. Que cum Deo plurimum accepta futura sint, prohibere mala cum possitis, nobis et apostolice sedi tam grata erunt, ut exinde ultra eterne beatitudinis premium pro hac singulari complacentia nos semper inuenietis ad honores et commoda uestra statusque uestri dispositos et paratos. Super premissis uero dilectis filiis Georgio preposito Cibinien., Strigoniensis diocesis, carissimi in Christo filii nostri Sigismundi Roman. regis illustris cancellario, necnon Johanni Bindi de Luca, familiari nostro ac prefati regis, nonnulla nostro nomine vniuersitati uestre exponenda commisimus, in quibus

Digitized by Google

explicandis fidem integram ac indubiam adhibeatis. Datum Mantue, VIII kl. decembris, pontificatus nostri anno secundo.

Ja. de Arimino.

Au revers :

Dilectis filiis sculteto, consulibus et communitati opidi Filiburgen.

Cincius.

Bulla plumbea : MARTINUS. PP. V.

2687

Plaintes des communes du Vallais contre Guichard de Rarogne, seigneur d'Anniviers.

(1418)

Collection Torrenté, I.

Sequuntur peticiones communitatum patrie Vallesii facte et edite contra nobilem Guychardum de Rarognia dnum Aniuisii per modum simplicis peticionis, et specialiter per communitates ab aqua de la Rya insuper.

Et primo petunt dicte communitates a dicto Guychardo omnia bona mobilia et immobilia quondam Petri de Rarognia sui patris et filiorum suorum, confiscata et adjudicata ecclesie Sedun. et patriotis dictarum communitatum, nomine et ex causa cuiusdam litere false et rase ac falsificate per eumdem Petrum, quam literam scribi fecit per magistrum Hugonetum Richardi ad hoc compulsum, coactum et violatum per eundem Petrum. Que predicta fuerunt exordium et principium, solaque occasio desolationis ecclesie, ciuitatis et totius patrie Vallesii.

Item petunt fructus, redditus et prouentus ac presias dicto-

Digitized by Google

rum bonorum sic, vt premittitur, adjudicatorum per ipsum perceptos a tempore adjudicationis, videlicet ab anno Dni millesimo tercentesimo octuagesimo septimo, indicione decima sumpta cum eodem anno, die nona mensis octobris [1], citra quo existimant C mille florenos boni auri et justi ponderis, saluo pluri.

Item quod dictus Guychardus in promotione et institutione sui balliuatus in patria Vallesii prestiterat reale juramentum ecclesie Sedun. ad sancta Dei euangelia procurare et facere commodum, vtilitatem et honorem dicte ecclesie et patrie Vallesii, juraque et libertates patrie et ecclesie predictarum manutenere, deffendere et conseruare. Quo juramento obmisso, dictus Guychardus procurauit coram rege romanorum impetrare pro se et suis heredibus jurisdictionem totam in patria Vallesii, volens seruitutem nobis contra fore ad..... [2] alienum et extraneum.

Item quod dictus Guychardus fecit contra honorem suum in hoc quod ipse non habuit nec tenuit rectum judicium, et quod ipse duabus partibus litigantibus et aduersantibus consimiles litteras dedit super vna et eadem causa et cuilibet parti super dicta causa triumphum dabat, vbi verisimiliter vna partium debuit succumbere et alia triumphum obtinere; sic p[or]ro vnam illarum oportuit esse falsam.

Item quod dictus Guychardus quosdam homines interfici fecit sine justitie sententia et jure, et interfectores tales penes se pro seruitoribus retinuit, delicta ipsorum propterea ipsis dimittendo.

Item dictus Guychardus fouet societatem in patria, videlicet in Vespia, que societas vocabatur per ordinem et deinde aliam sectam seu societatem vocatam Anglicos in parrochia Narres

[1] Voy. l'acte de cette date, t. VI, p. 325 et suiv.

[2] Les points ici comme plus bas remplacent des mots laissés en blanc dans la collection Torrenté.

Digitized by Google

et alibi. Que societates multa mala perpetrauerunt contra singulares personas eiusdem patrie et contra voluntatem patrie predicte, videlicet contra quendam nobilem Ruodolphum de Rarognia, cuius domum destruxerunt et mobilia extraxerunt, contra quas societates nullam voluit justiciam ministrare, quamuis pluries desuper a singularibus communitatibus fuerit requisitus; vnde infinita mala, vitia et scandala in dicta patria (proh dolor !) surrexerunt. Que predicta fuerunt fons et origo vltimarum guerrarum nouiter per dnos arbitros sedatarum. Super quibus petunt sibi fieri emendam.

Item conqueruntur quod acciderat quod quidam nomine Johannes Chryben vna cum Willermo fratre suo ac Johanne Fontorer, pro infra scripto delicto suspenso per castellanum de Brüga, vni mercatori de Luca in Tuscana quoddam faldellum fregerunt et apperierunt violenter et furtiue infra turrim episcopalem de Simplono; ex quo faldello ipsi acceperunt pannos sericos et quandam magnam quantitatem mitrarum. Ex quo dicti patriote ad magna damna, grauamina et expensas deuenerunt, videlicet vltra tria millia florenorum, nam ex eadem causa strata publica regia per patriam Vallesii longo tempore clausa fuit et adhuc clausa est et deposita est, et ipsi etiam propter hoc multa vicia et inurbanitates ac impropria a principibus, dnis, ciuitatibus, territororiis et mercatoribus passi fuerunt et adhuc patiuntur. Que ipsi similiter, vt prius, equali pondere et taxatione existimant seu estimant. De quo quidem Johanne malefactore dictus Guychardus pecunias receperat et illud nephas sibi dimiserat. Et si ipse Guychardus de eodem Johanne pro delicto per ipsum, vt premittitur, perpetrato justiciam administrasset, vt licitum fuisset et merito debuisset, iidem patriote oppobria ea de causa non habuissent, sed potius ipsi patriote et Guychardus predictus maximum honorem, famam et profugium fuissent assecuti.

Item quod dictus Guychardus mala malis cumulando dicto

Digitized by Google

Johanni Chryben huiusmodi delictum, vt premittitur, per ipsum perpetratum dimittere et sibi indulgere noluit, nisi sibi promitteret aliquos homines interficere et illud etiam sibi iussit, videlicet Johannem Marticularii de Narres.

Item proposuerunt dicte communitates et specialiter illi de Rarognia quod acciderat ante aliquos elapsos annos quod Guychardus predictus et homines montium de Torbil et Vnderbachen, de Eysoll et vallis Aniuisii et alia de Riueria prolis Unbrantie et..... inter dictos montes miserat ab vno angulo ad alium..... quod aliquis contra ipsos iret et guerram..... et ut talibus resistere posset, liguam et confederationem mutuam fecerunt per fidem et juramenta ipsorum, quod neminem forensem ad dictos montes et vallem in damnum et nocumentum acceptarent seu accedere permitterent, sed quilibet quantum posset resistere. Que tunc dictus Guychardus minime obseruauit, quin imo ipsos sibi confederatos, vt premittitur, ipse Guychardus et sui cum vexillo manu armata invasit et incendiis et combustionibus hostiliter desolauit homines dicte confederationis, anime sue salutem et proprium honorem inmemor perdidit et necauit.

Item quod dictus Guychardus de Rarognia tempore sui balliuatus rogauerat Anthonium Ryedlin de Vespia ac sibi promiserat peccunias, prout constat ex confessione facta per ipsum Anthonium tempore vite sue, quod ipse interficeret duos probos homines, quorum vnum in Aniuisio interfecerit in quodam aqueductu, alium vero, videlicet Joannem Marticularium de Narres, propter compaternitatem inter ipsos celebratam interficere nolebat, propter quam compaternitatem dixit et confessus fuit dicto Guychardo dictum Johannem interficere nolle.

Item cum certi mercatores Mediolanenses cum eorum mercanciis patriam Vallesii accessissent et in ea fuissent et ambulassent, fuerunt dicti mercatores in ipsa patria, in strata

Digitized by Google

publica regionis que libera et secura esse debebat prout debet de presenti, per quondam Franciscum de Platea et suos sequaces seu familiares captiuati, bonis et mercantiis eorum spoliati et depredati. De quibus mercantiis ipse Guychardus vel vxor sua partem habuerunt, et est publica vox et fama quod dictus Guychardus dicto Francisco consilium dederat ad premissa.

Item acciderat quod quedam mulier aliam necauit in parrochia de Narres, a qua necatrice peccunias accepit justiciam opprimendo.

Item a diuersis personis parrochie de Grengiols sortilegio inculpatis recepit octingentos flor., vt contra easdem nullum administraret justicie complementum, quamuis pluries requisitus.

Item quidam Heintzmandus Vulch, tunc familiaris dicti Guychardi, furabatur vnum equum Johanni Frantza de Leuca, contra quem Johannem dictus Guychardus institere recusauit, quamuis requisitus, demum justicia sibi denegata idem Heintzmandus cum dicto Johanne concordauit per oportet, qua concordia per ipsum Guychardum personaliter facta, ipsum Heintzmandum in suum familiarem acceptauit.

Item cum quedam dieta per ipsum Guychardum disposita et ordinata fuerat tenenda in Blattum, in quem locum scripserat toti communitati de Vallisio veniendum, et eidem communitati in hoc intellectum dederat et simulanter pacem et concordiam cum eisdem patriotis facere. Qui quidem venerunt apud Grymslen et ipsi vlterius accedere nolebant, quin primitus haberent ab electo[1] et Guychardo saluos conductus. Et sic electus et Guychardus predicti miserunt eis literas super dictis saluis conductibus sursum. Qui quidem conuocauerunt ipsorum communitatem insimul prope dictam villam, legentes

[1] Guillaume V qui n'a jamais été qu'élu, n'ayant pas été sacré.

Digitized by Google

easdem literas predictas super eisdem saluis conductibus. Et eedem littere demonstrant quod predicti tunc electus et Guychardus eisdem patriotis duorum dierum saluos conductus largiebant et sic dicti patriote accesserunt dictum locum de Plattaz ad dietam ad stratam..... incontinenti, et fecerunt cum eo loqui et ipsum supplicari vt adhuc ita bene faceret et pacem quam Petrus de Felga de Fryburgo antea fecerat ratam haberet atque teneret. Super quo ipse Guychardus respondit an ipsi nil aliud vellent. Et responderunt ipsi patriote quod communitates patrie glicerent et appeterent simpliciter pacem secum habere et tenere, et si essent alique singulares et priuate persone inter ipsos non volentes tenere dictam pacem, illas vellent informare vt a talibus desisterent. Et in hoc tunc nuntii dictarum communitatum redierunt ad se deliberandum cum dictis eorum communitatibus, reperierunt ipsas communitates dispersas, aliquas dormientes, aliquas sedentes, aliquas spaciantes et solaciantes vnum hic alium ibi, nescientes alia nisi bona et quod ipsi deberent in suis saluis conductibus sibi datis permanere. Et sic dictus Guychardus aut sui familiares et sequaces dictas communitates, vt premittitur, dispersas et improvisas invaserunt in corporibus, bonis et rebus earumdem et fregit saluos conductus predictos, nulla sibi primitus a dicta communitate vel aliquo eiusdem iniuria illata, et aliquos ex eadem communitate interfecerunt. Que damna, iniurias et violentias preter interfectiones existimant ad centum mille flor., saluo pluri.

Que omnia superius narrata sunt causa insurrectionis dictorum patriotarum contra predictum Guychardum.

Petunt ergo dicti patriote dictum Guychardum per vos dnos judices, comissariosque delegatos in corpore, rebus et bonis, necnon per jurium et fidei fractorem et violatorem dictis patriotis condemnari.

Digitized by Google

2688

Nouvelle prorogation de la cause entre la Savoie et le Vallais.

Près de la Morge, 1419, 7 janvier.

Archives cantonales du Vallais, volnme intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 175.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, die septima mensis januarii, assignata partibus suprascriptis ad id agendum et faciendum quod in dicta assignatione et memoriali superius descriptis et eisdem partibus factis anno preterito, die decima tertia mensis aprilis continetur, dicta die septima comparuerunt iuxta aquam Morgie, coram spectabilibus et egregiis viris dno Johanne Anglici licentiato in legibus, Humberto de Cruce domicello et Petro Burdeti vice balliuo Chablaysii, arbitris pro parte dicti dni nostri ducis electis et nominatis, et Hensellino de Lapide et Perrodo de Mayencheto, electis pro parte dictarum communitatum, videlicet nobilis Ludouicus de Cuppellino, procurator et electus medius pro parte dicti dni nostri ducis, reproducens instrumentum compromissi et acta huius cause, docens de suo procuratorio iam in actis designato, petensque et requirens, prout et quemadmodum alias petiit et requisiuit in presenti causa, et per Stephanum Vullieti, qui nomine dictarum communitatum in hac causa alias comparuit, fidem fieri, tradi, exhiberi et produci ratifficationes, conuentiones, pacta et confederationes de quibus supra in actis cause fit mentio, et prout fuit sepe eidem per uos dnos arbitros ordinatum, iniunctum, ex una parte, et dictus Stephanus Vullieti, electus medius et procurator dictarum communitatum, dicens et proponens, prout alias in ipsa presenti causa dixit et proposuit, et insuper pro parte dictarum communitatum requirens presentem jornatam continuari et

Digitized by Google

prolongari in statu quo nunc est saltim usque ad octauam proximi festi Pentecostes, cum Ludouicus et Stephanus medii electi, prout supra, pluribus de causis occupati non potuerunt se informare, nec informationes recipere non potuerunt de et super iuribus partium predictarum, prout eisdem in memoriali precedenti ordinatum extitit. Quibus dictis et propositis hinc inde ipsi duo Ludouicus et Stephanus Vullieti, tanquam medii electi prout supra, de uoluntate et consensu prenominatorum arbitrorum, vigore potestatis eisdem attribute presentem jornatam hodiernam ad idem et in eodem statu prolongauerunt et continuarunt usque ad diem decimam quartam proximi mensis martii, quam quidem diem XIIII prenominati arbitri partium predictarum de voluntate eorumdem etiam faciunt et assignant ad se comparendum ubi supra, faciendumque, agendum et agi uidendum quod hodie erat assignatum. Et fuit actum et arrestatum inter ipsas partes et per ipsos dnos arbitros ordinatum quod dicti Ludouicus et Stephanus infra dictam diem decimam quartam simul conueniant et informationes de et super iuribus dictarum partium recipiant, prout eisdem extitit ordinatum, et refferant ipsa die, et etiam quod habeant plenariam potestatem dictam diem decimam quartam interim quandocunque uel ipsa die de communi consensu presentibus uel absentibus ipsis dnis arbitris prorogare et continuare semel uel pluries, prout eisdem uidebitur expediens. De quibus premissis omnibus et singulis dicti dni arbitri et medii, presentes et comparentes preceperunt fieri litteras seu memoralia opportuna ad opus cuiuslibet partis per nos Johannem Cusery de Confleto et Ambroxium de Poldo, clericos, notarios. Actum anno, die et loco premissis, presentibus nobili et potenti uiro Petro dno Chiuronis, nobili Petro Cauelli, dno Francisco de Sollerio vicario Ardoni, nobilibus et egregiis uiris Petro de Chiurone vicedno Sedun., Edduardo Tauelli condno Grangiarum et Anthonio de Platea domicello, testibus

Digitized by Google

ad premissa uocatis et rogatis cum nostrorum Johannis et Ambrosii signetis manualibus in testimonium premissorum. Ambros. de Poldo et Johan. Crusery.

2689

Nouvelle prorogation de la cause entre la Savoie et le Vallais.

Conthey, 1419, 14 mars.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé:
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 176 verso.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, die decima quarta mensis martii, vigore assignationis superius inserte comparuerunt Contegii coram spectabilibus et egregiis uiris dno Johanne Anglici licentiato in legibus, Humberto de Cruce domicello et Petro Burdeti ex arbitris, pro parte dicti dni nostri ducis electis et nominatis, videlicet vir discretus Ludouicus de Cuppellino procurator et electus medius pro parte dicti dni nostri ducis, dicens, petens et requirens, prout alias dixit, petiit et requisiuit, ex una parte, et Stephanus Vullieti, electus medius et procurator communitatum Vallesii, petens et instanter requirens presentem jornatam prorogari et continuari usque ad diem crastinum attenta absentia dnorum arbitrorum communitatum Vallesii ac ignorantia jornate hodierne. Quiquidem dni arbitri supradicti dni nostri ducis dietam presentem continuant et prorogant, attentis premissis requisitionibus et excusationibus, usque ad diem crastinum in eodem statu quo nunc est, ad comparendum Morgie, prout supra, agendumque et agi uidendum quod hodie fieri debebat et assignatum erat. Datum Contegii, die et anno quibus supra. Anthonius de Platea. Johannes Crusery.

Digitized by Google

2690

Nouvelle prorogation de la cause entre le Vallais et la Savoie.

Près de la Morge, 1419, 15 mars.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 177.**

Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, die quatuordecima mensis huius martii, assignata partibus suprascriptis ad id agendum et faciendum quod in dictis memoriali et assignatione superius descriptis continetur, Ludouicus de Cuppellino, electus medius pro parte et procurator dni nostri ducis Sabaudie, ex una parte, et Stephanus Vullieti, electus medius et procurator dictarum communitatum Vallesii, ex altera, vigore potestatis eisdem, prout supra, per partes attribute prorogauerunt et continuauerunt dietam hodiernam usque ad diem crastinam quindecimam huius mensis martii, prout in dicta continuatione supra proxime inserta, recepta et signata per nos Anthonium de Platea et Johannem Cusery, notarios, dicitur contineri ; ipsa quidem die quindecima mensis martii, comparuerunt iuxta aquam Morgie prope Contegium, coram nobilibus uiris dno Johanne Anglici licentiato in legibus, Humberto de Cruce domicello et Petro Burdeti vice balliuo Chablaysy, ex arbitris pro dicti dni nostri parte electis et nominatis, et Hensillino de Lapide et Johanne de Lapide ex arbitris pro parte dictarum communitatum electis, videlicet dictus Ludouicus de Cupellino, procurator et nomine procuratorio dicti dni nostri ducis, reproducens et exhibens litteras, acta et instrumenta compromissi, prout alias, petens et requirens per procuratorem dictarum communitatum assignationi hodierne satisfieri, ratifficationesque validas et sigillatas, necnon procuratorium sufficiens exhiberi et produci, prout

Digitized by Google

per dictos dnos arbitros sepe et sepius fuit iniunctum eidem procuratori. Qui prenominati duo arbitri dictarum communitatum, videlicet Stephanus Vullieti et Johannes de Lapide de Enda, ac Martinus filius dicti Stephanodi Vullieti, procuratores dictarum communitatum, dixerunt quod idem Stephanodus non potuit iusta excusatione ad dictum locum Morgie personaliter accedere, sed eius filium predictum transmisit pro eodem, dicentes etiam dicti duo arbitri et promittentes procurare cum effectu erga dictum Stephanodum, procuratorem ipsarum communitatum, quod idem Stephanodus procuratorio nomine quo supra ratifficaret et ratum haberet quicquid fuerit actum, gestum uel assignatum die presenti per predictos arbitros dictarum partium, et quod die crastina de mane idem Stephanodus ueniet ad dictum locum Morgie ratifficaturus assignationem et etiam gesta et fienda per dictos arbitros in presenti jornata. Quibus sic actis dicti arbitri dictarum partium de uoluntate dicti Ludouici medii et procuratoris, ut supra, quam pluribusque aliis dictarum communitatum cum dictis suis arbitris ibidem existentibus, prorogauerunt et continuauerunt presentem dietam ad idem et in eodem statu usque ad primam diem proximi mensis junii. Quam diem primam ipsius mensis dicti dni arbitri partium predictarum assignauerunt et assignant pro termino dicti dni arbitri dictis procuratoribus ad comparendum coram ipsis in dicto loco Morgie, et id agendum et faciendum, agique et fieri uidendum quod fieri erat assignatum. Et uoluerunt expresse predicti arbitri ipsarum partium quod dicti Ludouicus et Stephanus Vullieti, procuratores et medii procuratoriis nominibus iam dictarum partium, ualeant et possint de ipsorum communi consensu presentibus et absentibus ipsis dnis arbitris predictam primam diem supra assignatam prorogare et continuare interim quandocumque uel ipsa die semel et pluries usque ad aliam diem quam uoluerint et ipsis videbitur expediens.

Digitized by Google

Datum et actum vltra aquam dicte Morgie, die et anno quibus supra, presentibus nobilibus Bartholomeo de Benciis, Petermando de Chiurone vicedno Sedun., dno Francisco Monachi canonico Sedun., nobili Johanne de Arbignione domicello et Johanne de Brussia, Rauerio de Corabini de Gualdo, Nucerin. diocesis. Johannes Crusery.

2691

Etienne Vulliet, procureur des communes du Vallais, ratifie ce qui a été fait la veille.

Sion, 1419, 16 mars.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 178 verso.**

Anno quo supra die jouis decima sexta mensis martii, in Seduno, Stephanodus Vullieti, procurator et nomine procuratorio communitatum Vallesii predictarum, sibi prolectis per nos notarios subscriptos continuatione et assignatione jornate, aliisque in proximo precedenti memoriali contentis, ratifficauit et approbauit, rata et grata habuit, ratifficataque et approbata omnia et singula in ipso memoriali contenta, necnon assignationem ad dictam primam diem junii factam, promittens idem Stephanodus, nomine quo supra, per juramentum suum et sub obligatione omnium bonorum suorum et dictarum communitatum contra predicta non uenire, sed ea attendere et seruare illesa. Actum Seduni, ante domum Anniquirii Vuiselm, presentibus Martino Rappilliard burgense Sedun., Vullielmo Mistralis de Vrsina et Jenino Chufferel de Anyuesio, testibus ad hoc uocatis et rogatis. Rauerius Grocandi. Johannes Cusery.

Digitized by Google

2692

Monitoire de l'évêque de Sion contre le clergé de la cathédrale au sujet de la résidence et des titres ecclésiastiques.

Sion, 1419, 24 mars.

Liber instrumentorum de Seduno, Bramosio, etc., f. 182.

Andreas archiepiscopus Colocensis, perpetuus generalis administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Valesii, vniuersis et singulis venerabilibus et discretis viris dnis dignitates, personatus, canonicatus, prebendas, officia rectoratus capellarum et altarium, vel quecunque alia beneficia vel officia in ecclesia cathedrali Sedun. habentibus et detinentibus, salutem in Dno sempiternam. Cum ecclesiastice dignitates et beneficia ecclesiastica dentur et conferantur principaliter propter cultum diurnum et nocturnum celebrandum et propter alia onera ecclesie supportanda, et quilibet tenetur residere et seruire in ecclesia in qua habet dignitatem vel beneficium, nisi legitime et canonice fuerit impeditus ; ea propter vos et vestrum quemlibet canonice requirimus et monemus per hoc presens publicum edictum ac vobis et vestrum cuilibet committimus et mandamus sub penis in sacris canonibus et constitutionibus sinodalibus constitutis, quatenus infra triginta dies numerandos a die publicationis presentium, quorum triginta dierum decem pro primo, alios decem pro secundo, reliquos vero decem pro tertio et peremptorio termino canonica monitione premissa assignamus, reuertamini ad predictam nostram ecclesiam cathedralem Sedun. ad faciendam perpetuam, personalem residentiam et ad seruiendum in eadem ecclesia in diuinis officiis et horis canonicis diurnis et nocturnis et ad faciendum ac suscipiendum omnia alia onera predicte ecclesie, prout de jure et de antiqua laudabili consuetu-

Digitized by Google

dine tenemini et estis obligati ; alioquin si personalem residentiam non facietis, vel iustam et rationabilem causam infra prescriptum peremptorium terminum non assignaueritis, quod ad talem residentiam non teneamini, elapso predicto peremptorio termino procedemus contra vos et quemlibet vestrum ad vlteriora et grauiora, prout jura disponunt. Insuper comittimus et mandamus omnibus et singulis vobis supradictis tam presentibus quam absentibus, quathenus infra supradictum peremptorium terminum triginta dierum debeatis nobis facere fidem de vestris titulis quos habetis in eisdem vestris dignitatibus, beneficiis et officiis in prefata ecclesia cathedrali Sedun., et eosdem vestros titulos legittime presentare et exhibere coram nobis, cum ad nostrum pastorale officium pertinet et spectat, imo tenemur et obligamur ex debito nostri officii pastoralis videre et examinare titulos ecclesiasticos omnium virorum ecclesiasticorum existentium in nostra ecclesia et diocesi Sedun., et maxime cum sit nobis relatum et a fide dignis personis accepimus quod sunt nonnulli a predicta ecclesia et diocesi non habentes iustos et legittimos ac canonicos titulos a ipsorum dignitatibus, beneficiis et officiis, certificantes omnes et singulos supradictos quod si predicta neglexerint obseruare, procedemus contra tales prout sacri canones disponunt et mandant et nobis non poterunt imputare. Et ne de predictis aliquis ualeat se excusare sub aliquo velamine ignorantie, mandamus hoc presens publicum nostrum edictum in ecclesia nostra cathedrali Sedun. infra missarum solemnia legi et publicari, deinde ad portas eiusdem ecclesie cathedralis Sedun. affigi et dimitti, ut deueniat ad noticiam omnium et singulorum quorum interest. Has autem ad cancellariam fecimus registrari et nostri secretarii annularis sigilli impressione muniri in fidem et testimonium omnium premissorum. Datum Seduni, die veneris vigesima quarta mensis marcii, anno millesimo quatercentesimo decimo nono.

Digitized by Google

2693

Nouvelles franchises accordées à Conthey par le duc de Savoie.

Thonon, 1419, 5 avril.

A.-J. de Rivaz. **Opera histor. XIV, 67, ex archivo patrio.**

Nos Amedeus dux Sabaudie notum facimus universis presentes litteras inspecturis quod nos, ad supplicationem fidelium nostrorum dilectorum communitatis et hominum nostrorum Contegii super infrascriptis nobis factam benigniter inclinati, eorum meritis et virtutibus attentis et poscentibus, ut inde nostri homines quanto magis beneficiis et gratiis nostris se senserint decoratos, multo plus servitiis nostris ferventius animentur, dictusque noster locus Contegii, qui fronterium territorii nostri a parte Vallesii facit, locupletur, idcirco castellano nostro Contegii et quibuscumque aliis officiariis nostris presentibus et futuris, eorumve loca tenentibus damus presentium tenore in mandatis quatenus omnes et singulas libertates et franchesias per recolende memorie predecessores nostros quondam comites Sabaudie et per nos dictis hominibus et communitati concessas et confirmatas, tam super formatione processuum, super casibus qui ibidem..... committuntur et committi contigerit in futurum, quam aliis casibus quibuscumque eisdem hominibus et communitati teneatis, attendatis et inviolabiliter observetis in singulis punctis eorumdem absque innovatione et contradictione quibuscumque. Item eisdem hominibus et communitati Contegii pro nobis et nostris heredibus, successoribusque in libertatem et franchesiam concedimus quod pro exactione duarum talliarum et quorumcumque aliorum tributorum in dicto nostro loco Contegii impositorum et imponendorum, etiam pro fortificatione loci et exactione excubiarum et aliorum quorumcumque jurium et debitorum nostrorum, a

Digitized by Google

dictis hominibus et communitate Contegii nulle clame seu jura clamarum exigantur, seu exigi possint per castellanum et alios officiarios nostros Contegii presentes et futuros, sed pro exactione predictorum aliis modis juridicis quam per clamas dicti homines solvere compellantur. Item quod in tutelis tutores debeant poni ex latere paterno, quia sic consuevimus de jure. Item quod banna communia super bonis et possessionibus et pascuis dictorum hominum et communitatis Contegii non imponantur, non augmententur aut diminuantur, seu imponi, augmentari seu diminui valeant seu possint per aliquos officiarios sine voluntate expressa et requisitione dictorum hominum communitatis Contegii. Item quod quotienscunque per burgenses nostros Contegii in futurum, presente nostro castellano loci Contegii, fuerint recepti aliqui burgenses juxta formam franchesie per nos dictis hominibus et communitati super hoc concesse, castellanus noster presens et futurus, ejusve locum tenens ipsos burgenses receptos acceptare teneatur et debeat absque contradictione. Item quod quotienscumque per homines dicte communitatis nostre Contegii contingerit velle albergare aliqua communia dicte communitatis juxta formam franchesiarum suarum, castellanus noster Contegii presens et futurus, ejusve locum tenens dictis albergamentis consentire et ea servare teneatur, ita tamen quod res alberganda de feudo nostro remaneat et intelligatur esse et remanere. Item volumus, ordinamus et mandamus per castellanum nostrum Contegii presentem et futurum, ejusve locum tenentem observari ordinationes statutorum nostrorum factas super fortificationibus locorum nostrorum contra quascumque personas, et quod omnes et singule persone in fortificatione dicti loci nostri Contegii vigore dictorum nostrorum statutorum contribuere debentes ad contribuendum in ipsa fortificatione pro eorum rata compellantur viriliter et cum effectu. Ballivo et procuratori Chablasii, castellano Contegii

Digitized by Google

et ceteris officiariis nostris presentibus et futuris ad quos presentes pervenerint, eorumve loca tenentibus mandantes districte et expresse quatenus dictis hominibus et communitati nostris Contegii predicta omnia et singula, prout supra describuntur, teneant, attendant, exsequantur et inviolabiliter et inconcusse observent, absque innovatione et contradictione quacumque ac nullo alio a nobis super hoc expectato mandato. Datum Thononii, die quinta aprilis, anno Dni M°CCCC° XIX°, sub signeto nostro, cancellario absente.

Per dnum presentibus dnis Petro de Challant marescalco, Percevallo de Balma, Johanne de Ponte, Petro Bonnardi.

Redd. litt. port. Guido Collumbi.

2694

Nouvelle prorogation de la cause entre le Vallais et la Savoie.

Près de la Morge, 1419, 1er juin.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. f. 179.**

Anno quo supra, die prima mensis junii assignata et prorogata ad id agendum quod superius describitur, comparuerunt iuxta aquam Morgie prope Contegium coram egregiis uiris dno Jacobo Sostionis legum doctore, cumarbitro pro parte illustris dni ducis Sabaudie electo, et Ansellino de Lapide, cumarbitro pro parte hominum supradictarum communitatum Vallesii electo, Ludouicus de Cuppellino, procurator et nomine procuratorio quo supra prefati ducis, parte una, paratus in causa arbitrali de qua agitur procedere secundum formam compromissi inter dictas partes facti, dicens spectabilem dnum Heinricum dnum Menthonis balliuum Waudi, militem, subrogatum per prefatum dnum ducem in locum spectabilis Heinrici de

Digitized by Google

Colomberio capitanei Pedemontium, in dicta causa electi, fore presentialiter in loco Contegii paratum in dicta causa procedere loco dicti capitanei, et Stephanus Vullieti, procurator et procuratorio nomine quo supra hominum et communitatum predictarum, dicensque propter absentiam reuerendi in Christo patris dni Andree, archiepiscopi Colocensis, rectoris et administratoris perpetui in spiritualibus et temporalibus ecclesie Sedun., et certorum aliorum notabilium hominum dictarum communitatum secum existentium extra patriam Vallesii in certa ambatiata, notitiam negotii de quo agitur habentium pleniorem, super ipso negotio et compromisso de quo agitur commode uacare et intendere non potest, nec etiam arbitri super hoc electi, requirens propterea dictam dietam ad idem agendum prorogari usque ad aduentum dictorum dni archiepiscopi et ambassiatorum secum existentium, ex altera parte. Quibus attentis prenominati arbitri, de uoluntate et consensu dictorum procuratorum, dictam hodiernam dietam prorogauerunt et prolongauerunt in eodem statu et ad idem agendum quod hodie fieri debebat, usque ad diem vicesimam septimam mensis huius, ita et taliter quod dicte partes et ipsarum quelibet in dicta dieta debeant et teneantur comparere et suos arbitros in presenti causa electos cum omnibus eorum juribus et informationibus de quibus se iuuare uoluerint in causa presenti, presentare et exhibere ad finem quod in ipsa causa arbitrali finis amicabilis seu iuridicus possit et ualeat imponi, absque alia seu vlteriori dilatione. De quibus premissis prenominati dni arbitri preceperunt fieri duo memorialia eiusdem tenoris per nos notarios subscriptos. Actum in dicto loco, presentibus spectabilibus Petro dno Chiuronis, Guillelmo filio prefati dni Menthonis, Jacobo Follieti scutiffero eiusdem dni Menthonis, Petro Cauelli, honorabili uiro Hugone Richardi jurisperito, Martino Rapilliart, Mauritio Cocheti, Hudriodo Decimatoris et pluribus aliis fide dignis. Ita fuit receptum per

Digitized by Google

Clementem Remigy, locumtenentem dni officialis Sedun., notarium et me Humbertum de Riuo notarium publicum, secretarium prefati dni ducis.

2695

Nouvelle prorogation de la cause entre le duc de Savoie et le Vallais.

Conthey, 1419, 27 juin.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 180.**

Qua die XXVII mensis junii retroscripta et assignata, cum egregii, uenerabiles et nobiles uiri dnus Heinricus dnus Menthonis, subrogatus arbiter per suprascriptum dnum ducem Sabaudie in locum egregii uiri Heinrici de Colomberio cumarbitri, dnus Jacobus Sostionis, dnus Johannes Anglici, Humbertus de Cruce et Petrus Burdeti arbitri superius in actis huius cause nominati pro parte prelibati dni nostri essent et conuenissent et coram ipsis compareret Ludouicus de Cuppellino, procuratorio nomine quo supra dicti dni nostri ducis, in villa Contegii, et parati essent procedere in presenti causa, iuxta formam suprascripte assignationis hodierne, superuenerunt ad ipsos nobiles et discreti uiri Petermandus de Chiurone, Anthonius de Platea, Henseli de Petra, cumarbitri, Stephanus Vullieti procurator, nuncii et ambassiatores ad hoc, prout dicunt, missi ex parte reuerendissimi in Christo patris dni Andree, archiepiscopi Collocen., administratoris dicte ecclesie Sedun., et ex parte hominum dictarum communitatum Vallesii, qui petierunt et requisierunt gratiose prorogari et continuari presentem dietam hodiernam vsque ad diem crastinam, maxime pro eo quia nonnulli nondum uenerunt, qui tamen infallibiliter uenire debent, ambassiatores aliquorum ex dictis communitatibus

Digitized by Google

Vallesii pro uacando ad agenda in dicta dieta, prout dixerunt hiidem ex parte Vallesiensium comparentes. Quibus igitur sic dictis, expositis et requisitis dicti dni arbitri et procurator dicti dni ducis gratiose annuerunt et propterea dicta dieta hodierna fuit per dictas partes prorogata et continuata, ad idem et in eodem statu quo nunc est, usque ad diem crastinam. Datum Contegii, anno et die quibus supra, et fuit receptum per me Clementem Remigy locum tenentem officialis Sedun. notarium, ex relatione mihi facta per dictos ambassiatores supra proxime nominatos, et Humbertum de Riuo secretarium alias supra nominatum, qui presens interfuit. Humbertus de Riuo, Clemens Remigii.

2696

Pour la décision de la cause entre la Savoie et le Vallais il est convenu que l'administrateur du diocèse de Sion et les délégués des communes du Vallais se rendront à Thonon auprès du duc dans les huit jours suivants.

Près de la Morge, 1419, 28 juin.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. fol. 180 verso.**

Qua die vicesima octaua mensis junii, vigore suprascripte continuationis comparuit, iuxta aquam Morgie prope Contegium, supra scriptus Ludouicus de Cuppellino, procuratorio nomine quo supra dicti dni nostri ducis Sabaudie, coram reuerendissimo in Christo patre et dno dno Andrea, archiepiscopo Collocensi, administratore perpetuo ecclesie Sedun., et coram dnis arbitris nominatis supra in memoriali dicte continuationis ac coram nobili et egregio uiro dno Johanne de Freyneto milite, coarbitro, qui nuper superuenit, producens et exhibens idem Ludouicus procurator processum huius cause, petitionesque et informationes dicti dni nostri ducis,

Digitized by Google

petens et instanter requirens quod pars aduersa suos arbitros exhibeat et deinde per ambarum partium arbitros pronunciari, declarari, arbitrari et ordinari in presenti causa iuxta formam dicte assignationis hodierne, ex una parte, et Stephanus Vullieti procuratorio nomine quo supra hominum dictarum communitatum Vallesii, exhibens tres ex arbitris pro parte dictarum communitatum electis et nominatis, videlicet Johannem de Lapide, Johannem de Embda et Vullielmum Maxson, dictosque alios tres fore absentes et infirmos, adeo quod uenire non potuerunt, requirens preterea dictum dnum archiepiscopum, administratorem, et nobilem Petermandum de Chiurone et alios quam plures homines ambassiatorum desenorum et communitatum Vallesii ibidem presentes, ut ipsi aliquos alios idoneos in locum dictorum coarbitrorum absentium (eligerent). Hiidem vero Petermandus, Roletus et quam plures eorum consortes homines dictarum communitatum ibidem presentes et astantes, de uoluntate, auctoritate et consensu dicti dni archiepiscopi administratoris subrogauerunt et subrogant arbitros, videlicet Gaspardum Curten loco Johannis Zuren, Anthonium de Platea loco Ilprandi de Platea, et Roletum Loretan loco Perrodi du Machenchet, ibidem presentes et audientes. Qua siquidem subrogatione sic facta, fuit per dictum dnum archiepiscopum, arbitrosque et ambassiatores et prudentes dictarum ambarum partium locutum, tractatum et finaliter arrestatum et appontuatum quod dictus dnus archiepiscopus veniat infra octo dies proximos, seu in breui ad prefatum dnum nostrum ducem apud Thononium, uel ubi tunc fuerit idem dnus noster, et quod cum eodem dno archiepiscopo venient vnus, uel duo, seu plures de quolibet deseno uel communitate dictarum communitatum Vallesii ad faciendum, tractandum et apponendum finem et conclusionem in huiusmodi questione et causa, vnde vtraque pars debeat contentari.

Digitized by Google

2697

L'administrateur du diocèse de Sion et quelques délégués du Vallais se rendent à Thonon et obtiennent une prorogation pour attendre les pleins pouvoirs des communes.

Thonon, 1419, 11 juillet.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé :
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc. fol. 180 verso.**

Anno super scripto, die vndecima mensis julii, vigore arresti suprascripti, comparuerunt apud Thononium R^mus^ in Christo pater et dnus dnus archiepiscopus Collocensis, rector et administrator perpetuus episcopatus et ecclesie Sedun., una secum venerabilibus uiris Stephano de Ripa, decano dicte ecclesie, dno Johanne Monachi, canonico et officiali Sedun., nobilibusque viris Petermando de Chiurone, vicedno Sedun., Anthonio de Platea et Hugoneto Richardi ciuibus Sedun., coram illustri et excelso principe dno nostro Sabaudie duce. Et quia prenominati dnus archiepiscopus, Petermandus, Anthonius et Hugonetus propter temporis breuitatem non potuerunt habere plenariam potestatem, procuratorium et mandatum super premissis querelis, petitionibus et demandis, de quibus agitur in causa presentis compromissi tractandis, concludendis et diffiniendis a communitatibus et patriotis Vallesii, fuit prolongata et dilatata presens jornata et assignatio in eodem statu et ad id agendum circa factum dicti compromissi, usque ad diem vltimam huius mensis, ita et taliter quod interim dicti dnus archiepiscopus et omnes suprascripti possint et ualeant plenariam potestatem et mandatum a dictis communitatibus super premissis habere, referre et notifficare dicto dno nostro duci in hoc loco, uel ubi tunc fuerit, dictam potestatem per ipsos habitam et de eadem fidem faciendo, ad finem quod debitus

Digitized by Google

ordo detur in agendum et inde finis amicabilis seu iuridicus super premissis et facto dicti compromissi valeat et possit imponi, secundum dicti compromissi formam et tenorem. Datum Thononii, die vndecima prescripta, anno quo supra.

2698

Donation faite par Rodolphe de Rarogne, seigneur de Mont-la-Ville, à son petit-fils Guillaume de Rarogne.

Sion, 1419, 21 juillet.

Archives de Valère.

* Anno salutifere natiuitatis Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, indicione duodecima, die vero vicesima prima mensis jullii, in garita castri Vallerie, vir nobilis Rodulphus de Rarognya, dnus Montisuille in Herens, civis Sedun., considerans multa grata seruicia sibi impensa per nobilem Guillermum filium nobilis Egidii de Rarognya nati eiusdem nobilis Rodulphi, dedit titulo pure donationis inter viuos facte supra dicto nobili Guillermo omnia bona sua vbicumque existencia in patria Vallesii ab vtraque Rodani parte, specialiter a Leuca inferius, quocumque nomine censeantur. Constituens autem se prefatus Rodulphus dicta bona donata tenere precario nomine dicti Guillermi et suorum, quousque idem Guillermus de eisdem corporalem apprehenderit possessionem, quam apprehendendi potestatem contulit per presentes. Mandans, etc. Testes venerabiles viri dni Johannes Monachi licenciatus in legibus, Bartholomeus Streller, Petrus in Fabrica, Petrus Jenini curatus Leuce, canonici Sedun., dnus Martinus Episcopi sacerdos et plures alii fide digni. Et ego Anthonius de Platea de Vespia, Sedun. dyoc., publicus auctoritate sacri imperii notarius, etc.

Digitized by Google

2699

Dans la cause entre les communes du Vallais et le duc de Savoie, les parties reconnaissent l'archevêque de Tarentaise comme arbitre en lieu et place des arbitres choisis antérieurement.

Thonon, 1419, 31 juillet.

Archives cantonales du Vallais, volume intitulé:
***Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten*, etc., f. 182 verso.**

Qua die vltima mensis julii suprascripta, vigore arresti suprascripti venerunt et comparuerunt Thononii coram prelibato illustri dno duce Sabaudie et consilio suo Anthonius de Platea et Anthonius de Gualdo, ambassiatores et procuratores missi ad prefatum dnum ducem, prout retulerunt, nomine et ex parte omnium desenorum patrie Vallesii ab aqua Morgie Contegii superius, pro quibus desenis, excepto deseno a Monte Dei superius, produxerunt et exhibuerunt duas patentes litteras papireas continentes potestatem eis attributam a dictis desenis, quarum una fuit data Brige, die vicesima quarta huius mensis julii, sigillata quatuor sigillis, alia uero fuit data Seduni in castro Maiorie, die vicesima septima huius mensis julii, sub sigillo communitatis ciuitatis Sedun., offerentes hiidem procuratores dictis nominibus se facturos et paratos facere ea que in dictis literis continentur, et requirentes prolongari seu renouari compromissum dudum factum per dictas partes, de quo in actis huius cause fit mentio. Quibus sic actis dicte partes, videlicet dictus dnus dux et suum consilium, et dicti Anthonius et Anthonius, quibus supra nominibus, aduiderunt et colloquium habuerunt uicissim de et super premissis et agendis, et tandem auditis vna parte per alteram et econtra, et visis dictis litteris supra designatis que non uidentur continere plenariam nec sufficientem potestatem pro dictis

Digitized by Google

omnibus desenis, fuit prout infra inter ipsas partes arrestatum, primo videlicet quod dictum compromissum ualeat et uires habeat hinc ad proximum festum Pasche, ita et taliter quod dicte communitates in dieta infrascripta debeant comparere coram dicto dno archiepiscopo arbitro cum bona, plenaria et ualida potestate et accincto mandato ipsarum communitatum, quod mandatum tradatur dicto dno duci seu gentibus eius. Item quod ad requestam dictorum Anthonii et Anthonii postulauerunt, nominibus quibus supra, prefatus dnus dux uoluit et concessit, reuerendus in Christo pater et dnus dnus archiepiscopus Tharentasiensis, metropolitanus ecclesie et diocesis Sedun., sit communis arbiter, cognitor, moderator et decisor suprascripte cause et questionis uertentis inter dictas partes. Et ideo uenerunt, consenserunt, voluntque et arrestant ipse partes ad inuicem quod dictus dnus archiepiscopus Tharen. habeat talem et tantam authoritatem et potestatem arbitralem, qualem et quantam a dictis partibus vigore dicti compromissi habent seu habuerunt duodecim arbitri dictarum partium alias electi et in actis huius cause nominati, quodque dicti Anthonius et Anthonius, nomine quo supra, debeant procurare et facere cum effectu quod dictus dnus archiepiscopus accedat ad dictum locum Morgie Contegii et intersit ibidem, die XIIII instantis mensis septembris, auditurus duas partes et eorum iura et informationes, et quod ipse ambe partes eisdem die et loco compareant coram eodem dno archiepiscopo, communi partium arbitro electo, per ipsarum partium idoneos procuratores, qui bonas, sufficientes et ualidas potestates habeant et eidem archiepiscopo exhibere debeant compromittendi ac faciendi, complendi, obseruandi et ad effectum penitus deducendi omnia et singula que ipse dnus archiepiscopus de et super questionibus et debatis earumdem partium duxerit pronunciandum et ordinandum iure uel concordia aut alias, prout sue fuerit uoluntatis. Et de premissis

Digitized by Google

uoluerunt fieri dicte partes duo memoralia vnius tenoris per nos Anthonium de Platea et Humbertum de Riuo, secretarium supra in actis nominatum. Datum Thononii, anno et die quibus supra, presentibus in consilio prefati dni ducis episcopo Lausannen., preposito Montis [Jouis, Johanne] de Belloforti cancellario, B. de Challant marescallo, Henrico dno Menthonis, Jo. de Fonte et Petro Andriueti magistro hospicii. Anthonius de Platea. Humbertus de Riuo. Facta est collatio de presenti copia continente cum originali per nos notarios subsignatos quam reperimus concordasse, nihil addito uel mutato. In quorum testimonium nos nostris manualibus subsignauimus. Ita est G. Calli, facta diligenti collatione per me Johannem Rolandi notarium subscriptum de presenti copia cum originali, una mecum dicto Glaudio Cally notario subscripto. Et quia ipsam concordare inueni hic me subscripsi et signetum meum manuale apposui in testimonium premissorum. Ita est. Johannes Rolandi notarius.

2700

Invasion du Haut-Vallais par les Bernois. Combat d'Ulrichen.

1419, 29 septembre.

Annotaciunculæ Johannis Kleinmann, castellani Brigæ.

Anno 1419, dolose et cum maximis insidiis Bernenses incenderunt montana loca Sirri et civitatis Sedun.

Anno quo supra, die penultima mensis septembris, in festo sancti Michaelis, Bernenses cum instructa maxima eorum militia ad numerum 18 000[1] per montem qui dictus est Grimbslen ingressi incenderunt Oberwaldt, Underwassern atque Castellionem superiorem. His actis instructa jam acie ad villam

[1] Une autre copie porte 12 000.

Digitized by Google

Vlrichen tendebant, illicque a 350[1] viris et patriotis excepti et maxime ab illis de Consches et quibusdam de Morgia cruenta cæde terga vertere compulsi fuerunt, septingentis ab eis cæsis et enecastis, ex Vallesianis vero 37 occubuerunt, e quorum numero fuit Thomas in der Binden, qui non inglorius excessit, nam hostibus eam vim intulit ut perpetuo ibidem eisdem prædictorum quanto incommodo eos affecerit, tandem Bernenses cesserunt retro, se quoque in Castellionem ea nocte jam imminente continuauerunt, ligatisque canibus ad sepes ac ululantibus tota nocte, per montem Grimbslen regressi fuerunt, timentes priusquam dies illuxisset a Vallesianis reintegrata pugna adoriri.

2701

Lettre du duc de Savoie aux Bernois.

Thonon (1420), 13 janvier.

Archives du canton de Berne.

Honorabiles amici et confederati carissimi, principaliter litteras reuerendi in Christo patris archiepiscopi Collocen., administratoris ecclesie Sedun., recepimus effectualiter continentes sicut deseni de Briga, de Vespia et Raronia, de Leuca, de Sirro et de Seduno laudauerunt et approbauerunt conclusa et appunctata[2] in jornata tenuta coram nobis, archiepiscopo Tharentesie et episcopo Lausannen. in Acquiano inter ambassiatores vestros et ambassiatores communitatum Valexii, illi vero ab aqua Massie superius, videlicet de Monte Dei superius et de Mousio nundum super dictis appunctatis deliberauerunt, sed ad ipsos dictus archiepiscopus et alie communitates supra nominate nuncios suos destinauerunt ad obtinendum eorum

[1] Item 305.

[2] Voy. ces *appunctata* plus loin, p. 295 et suiv.

Digitized by Google

deliberacionem super dictis appunctatis, quam nobis intimare debet dictus archiepiscopus Collocen., et ipsa habita eam vobis signifficare non tardabimus. Insuper in dictis litteris exprimitur quod dicti de Monte Dei dicto archiepiscopo Collocen. retulerunt quod in quadam jornata pridie tenuta in Zug[1] Guichardus de Raronia fuit personaliter et per manus illorum de Ligua de Lucerna, de Vndreual et de Vrayna erant certi obtinere quod sentencie late in Turego cassarentur. Item quod iniuria et dampna illata inter vos et Valenses compensarentur. Item quod dictus Guichardus erat contentus recipere pro omnibus suis bonis et iniuriis certam pecuniarum summam. Item quod dictus Guichardus requisiuit habere vnum occultum cum dictis communitatibus parlamentum, dicendo quod habebat plenam potestatem a vobis. Hec autem ad aduisamentum vobis signifficamus, nos offerentes ad quelibet vobis grata, honorabiles amici, omnipotens vos conseruare dignetur. Scriptum Thononii, die XIII januarii.

Au revers :

Honorabilibus amicis et confederatis nostris carissimis sculteto, consillio et communi de Berno.

Sceau plaqué.

2702

Guichard de Rarogne et sa femme Marguerite de Rhæzuns cèdent aux Bernois leurs biens situés en Vallais.

Berne, 1420, 17 janvier.

Archives du canton de Berne.

Wir Gitschart von Raren fry und frow Margareth geborn von Retzuns min eliche husfrow versehen und tun kunt allen

[1] Le 20 décembre 1419. Voy. *Amtliche Sammlung der ältern Eidg. Abschiede*, I, 227.

Digitized by Google

den so disen brief ansehent oder hörent lesen nu oder hie nach als wir von dem land von Wallis durch dieselben gemeinen lüt und iren grossen übermütigen gewalt von unsrem vetterlichen und müterlichen erb von landlüten und aller unser rechtunge leider gestossen und gentzlich vertriben sin. Und den selben gemeinen lantlüten von Wallis nicht widerstan noch uns selben behelfen mochten. Denn durch die wysen fürsthtigen Schulthern rat und burger von Bern unser lieben hern dero burger Ich der vorgnant Gitschart bi zwentzig jaren und me gewesen bin. Darumb ouch si des ersten durch gotes und des rechten willen und dar nach von kraft mines burgrechtz von bett vermanung und unser anmütunge wegen iro hilff si mit uns geteilet hant und getrüwent fürer zetun des wir beidun unser erben all unser fründ und gesellen denselben unsren liben hern von Bern billich zu dangkenne haben und ouch tun sollen und wellen als verz unser lib und gut gelangen mag. Und sid dem mal das die jetzgnanten unser lieben hern von Bern also von unser wegen zu offennen kriegen mit grossen kosten und arbeit kommen sint. Darumb sol man wüssen das wir der vorgnante Gitschart von Raren und frow Margareth min eliche hus frow beidun unverscheidenlich und ich die jetzgnanti frow Margareth mit hant und gewalt des egnanten Gitscharden von Raren mines elichen vogtes einer fryer unbezwugner verziehung uff geben und von handen gelassen haben geben uff und lassen von handen mit kraft diss briefs für uns und alli unsri kint unser erben und für alle die die von unser wegen diss sach antreffen möcht die wir har zu kreftenklich verbinden all unser vordrung und ansprach rechtung teil oder gemein die wir an gemeinen land von Wallis oder deheiner person Insunder haben konden oder mochten und die in unsren vorgerseiten verschribnen ansprachen oder urteilen in disen sachen gegeben begriffen sint also und in denen worten waz die obgnanten unser lieben hern

Digitized by Google

von Bern mit den geschöpften allen Es sy mit krieg mit stallungen mit usspruchen zu dem rechten oder in früntschaft tünd oder lassent. Dazouch wir semliche teding stet und vest halten söllen und wellen und dawider nit kome mit worten noch mit werken mit keinen gezichten geistlichen noch weltlichen mit keiner appellation suplication noch process noch mit deheine andren fund noch geverd des wir uns alles begeben, beide für uns und unser erben mit kraft diss briefs wand wir wol verstanden dass die obgnanten unser lieben hern von Bern semliche hilff uns zü einer widerbringung durch des blossen rechten und unser früntschaft willen uns getan und erzoiget hant. Und harumb so verbinden wir uns und all unser erben zu disen sachen inhende der obgnanten unser hern von Bern und aller ir nachkomen ze rechten gelten und bürgen mit disem brief und diser dingen ze einer kraft han ich der obgnant Gitschart von Raren min eigen insigel gehengkt an disen brief. Aber ich die vorgnant Margareth han erbeten den fromen vesten her Rüdolfen von halwil riter daz der sin eigen insigel zü dem minen deth im unschedlich gehengkt hat an disen brief der geben ist an sant Anthonien tag in dem jar do man von cristi geburt zalt viertzehenhundert und zwentzig Jar.

Au revers :

Littera qua Gitschardus cum vxore sua de[derun]t ad manus Bern. suas actiones et jura in Vallesia.

Trois sceaux pendants. Guichard s'est servi du sceau de son père Pierre de Rarogne. Celui de Marguerite de Rhæzuns représente une femme debout, tenant de la main droite l'écu des Rarogne et de la gauche l'écu des Rhæzuns.

Digitized by Google

2703

Sentence arbitrale entre les Bernois, Guichard de Rarogne et ses adhérents, d'un côté, et l'administrateur et le chapitre de l'église de Sion ainsi que les Vallaisans, de l'autre.

Evian, 1420, 7 février.

Archives du canton de Berne, original.
Archives de la ville de Sion, copie contemporaine.

In nomine Dni, Amen. Nos Amedeus dux Sabaudie, Chablaysii et Auguste princeps, marchio in Ytalia, Pedemontium et Gebennen. comes, Johannes de Bertrandis, archiepiscopus Tharentasien., et Guillelmus de Chalant, episcopus Lausan., compromissarii, arbitrique, arbitratores et amicabiles compositores inter et per partes inferius nominatas ad infra scripta specialiter electi et deputati, ad omnium et singulorum presentium et futurorum noticiam deducimus per presentes et pridem ipsis partibus de et super mutuis peticionibus, querelis, iniuriis, dampnis et guerris inter eas diu vertentibus et agitatis nostro amicabili tractatu sedandis et pacificandis ad nos accedentibus et tunc in presencia nostra propter hoc constitutis, ad easdem partes in viam pacis et concordie conducendas, obtulimus et dedimus nonnulla appunctuamenta per notarium infrascriptum et scribam nostrum in presenti causa in scriptis redacta et cuilibet ipsarum partium expedita, quorum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis : In nomine Dni, Amen. Anno Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, die vicesima mensis decembris, personaliter constitutis coram nobis Amedeo duce Sabaudie, Johanne, archiepiscopo Tharentasien., et Guillelmo, episcopo Lausannen., amicabilibus tractatoribus pacis et concordie partium infrascriptarum

Digitized by Google

de et super mutuis controuersiis et querelis atque guerris inter ipsas partes diu vertentibus, ab eisdem partibus interpositis, videlicet honorabilibus viris Rodulpho Hofmeister in villa Berni et Jacobo Lombardi in villa Friburgi scultetis, domicellis, necnon Rodulpho de Ringoltingen alias Zigerly, Petermanno Vœntzschatz, dicte ville Bernen. consiliariis, et Petermanno Cudrifin, secretario ville predicte Friburgi, nomine communitatis dicte ville Bernen. ac eciam nobilis Guichardi de Raronia eorum comburgensis, ex vna parte, et reuerendissimo in Christo patre dno Andrea, archiepiscopo Collocensi, administratore perpetuo ecclesie Sedun., comite et prefecto Valesii, venerabilibusque viris dnis Johanne Monachi officiali, Johanne Molitoris, Hartmanno Kœffy et Martino Brunardi, canonicis ecclesie Sedun., necnon prouidis viris Eduardo Tauelli dno Grangiarum, Petermando de Chyurone vicedno Sedun., domicellis, Hugoneto Richardi ciue Sedun., Gaspardo Curten, Johanne de Lapide, Jacobo Tymien, Stephano Weilleti, Martino Rappilliardi, Perrodo Ogerii et Theodolo Escheler patrie Valesii, suis, capituli Sedun. ac communitatum eiusdem patrie Valesii nominibus, ex altera, et prosequendo tractatum predictum amicabilem multimodas et mutuas peticiones, querelas, proposiciones, responsiones et replicaciones coram nobis tractatoribus suprascriptis facientibus. Nos ipsi tractatores visis et auditis que in hac parte proponere et producere voluerunt verbo et in scriptis, et deinde consideratis per nos viis opportunis quibus partes predictas melius ad pacem et concordiam possemus conducere, vt optamus, ad preparandas huiusmodi vias pacis dedimus et disposuimus ac ipsis partibus presentibus declarauimus appunctuamenta que sequuntur. Et primo quod nostre intencionis fuit et est postquam per ipsas ambas partes seu communitates Bernen. et Valesien., administratoremque et capitulum Sedun. predictos nobis fuerit, vt infra, pronunciandi super premissis peticioni-

Digitized by Google

bus, controuersiis, querelis et guerris potestas attributa, ante omnia pronunciare et decernere quod Guichardus de Raronia, predictus comburgensis dictorum Bernen., et alii de patria Valesii ipsius Guichardi in hac parte sequaces seu sibi adherentes restituantur in omnibus et singulis bonis et rebus immobilibus eorumdem, que tempore ortarum diuisionum inter predictos Valesien. et Guichardum tenebant et possidebant in tota patria Valesii, exceptis hiis que idem Guichardus et sequaces sponte alienauerunt seu reliquerunt. Item disposuimus constituere et deputare vnum judicem communem partibus predictis non suspectum in loco congruo per nos ordinando, qui omnes et singulas causas et querelas quas prefati dnus administrator, capitulum, patriote et singulares persone patrie predicte Valesii contra dictum Guichardum de Raronia et suos predictos sequaces seu adherentes communiter uel diuisim mouere voluerint, et econtra quas predicti Guichardus et sequaces aduersus predictos administratorem, capitulum, communitatem et singulares personas eiusdem patrie mistim uel separatim intentare voluerint, audiat, examinet et diffiniat summarie, simpliciter et de plano sine judicii strepitu et figura, sed sola facti veritate circumspecta. Item appunctuauimus quod decisio et declaracio peticionis quam fecerunt et faciunt predicti Bernen., nomine dicti Guichardi eorum comburgensis, aduersus Valesien. supradictos de fructibus seu preysiis rerum et bonorum immobilium ipsius Guichardi a tempore quo idem Guichardus bona predicta desiit possidere citra, necnon bobis mobilibus ipsius Guichardi per prefatos Valesien., vt dicitur, habitis et receptis ac insuper omnium et singularum iniuriarum, offensarum, incendiorum, homicidiorum, dirrupcionum domorum, ecclesiarum et aliorum quorumcumque dampnorum personalium et realium parti per partem a tempore quo huiusmodi discordie et guerre inter ipsas partes exorte sunt, omniumque expensarum per vtram-

Digitized by Google

que partem inde sustentarum, in et sub nostra potestate et arbitrio remaneant et penitus nobis pertineant fiende et pronunciande per nos die vigesima quinta proximi mensis januarii, cum continuacione dierum sequencium vsque ad huiusmodi pronunciacionem faciendam inclusiue. Quaquidem die predicte partes omnes apud Aquianum, quem locum propter hoc eligimus, debeant coram nobis tractatoribus predictis comparere cum plena et valida per ipsas ambas communitates, Guichardum, administratorem, capitulum et alios quos tangere potest presens negocium de et super omnibus et singulis querelis, iniuriis, dampnis et expensis premissis nobis concedenda potestate per litteras seu instrumenta publica, tunc presencialiter coram nobis exhibendas seu exhibenda. Item et vltimo appunctuauimus ac expresse voluimus et volumus et eciam ordinamus de consensu partium predictarum quod hinc ad diem preassignatam et per quindecim dies ex tunc immediate sequentes firmiter teneantur et inuiolabiliter obseruentur treuge, plenaque et perfecta securitas inter omnes et singulas communitates, partes et personas singulares supradictas, ita quod interim neutra dictarum communitatum, partium, nullaque personarum earumdem presumat vel attemptet alteram communitatem, partem uel personam personaliter uel realiter iniuriare uel offendere quoquomodo. De quibus volumus et mandamus fieri duo uel plura scripta eiusdem substancie et tenoris, expedienda partibus supradictis et aliis personis quarum interest ea habere volentibus per secretarium nostrum prefati ducis infrascriptum. Data et acta fuerunt premissa appunctuamenta apud Aquianum, in castro prefati dni nostri ducis, in camera sua paramenti, presentibus reuerendo in Christo patre dno Anthonio episcopo Nicien., venerabilibusque ac nobilibus viris dnis Hugone de Arciis olim preposito Montisiouis, Johanne de Belloforti legum doctore et milite, cancellario, Bonifacio de Chalant marescallo

Digitized by Google

Sabaudie, Amedeo de Chalant bailliuo Chablaysii, Petro de Blonnay dno Sancti Pauli, militibus, Jacobo Sostionis legum doctore, Petro Andreueti domicello, prefati dni nostri ducis Sabaudie consiliariis, et me notario publico et prefati dni nostri ducis secretario. Nycodo Festi. Quorumquidem appunctuamentorum vestigiis partes predicte inherentes et ea prosequentes tam per se quam per certos procuratores et nuncios speciales ad hoc deputatos infrascriptos, coram nobis cum suis potestatibus et mandatis specialiter exhibitis, apud Aquianum, die vicesima septima mensis januarii proxime preteriti comparentes pro consecucione concordie et pacis optate die sequenti, que fuit vicesima octaua eiusdem mensis januarii, se sponte in nos compromiserunt sub potestate, modis et formis in instrumento huiusmodi compromissi per prefatum notarium scribam nostrum recepto plenius comprehensis. Cuiusquidem instrumenti tenor seriose sequitur in hec verba : In nomine Dni, Amen. Serie presentis publici instrumenti nouerint vniuersi et singuli id visuri pariter et audituri quod cum pridem, anno Dni millesimo quatercentesimo decimo nono, die vicesima mensis decembris, personaliter constitutis coram illustrissimo principe et dno dno Amedeo duce Sabaudie, reuerendissimisque in Christo patribus et dnis dnis Johanne, archiepiscopo Tharentasien., et Guillelmo, episcopo Lausannen., amicabilibus tractatoribus pacis et concordie partium infrascriptarum de et super mutuis peticionibus, controuersiis, querelis atque guerris inter easdem partes diu vertentibus, per ipsas partes interpositis et electis, videlicet honorabilibus viris Rodulpho Hofmeister in villa de Berno et Jacobo Lombardi in villa de Friburgo, scultetis, domicellis, necnon Rodulpho de Ringoltingen alias Zigerly, Petermanno Wentzschatz, dicte ville Bernen. consiliariis, et Petermanno Cudrifin secretario ville predicte Friburgi, nomine communitatis ville predicte Bernen. ac eciam nobilis Guichardi de

Digitized by Google

Raronia eorum comburgensis, ex vna parte, et reuerendissimo in Christo patre et dno dno Andrea, archiepiscopo Collocen., administratore perpetuo ecclesie Sedun., comite et prefecto Valesii, venerabilibusque viris dnis Johanne Monachi officiali, Johanne Molitoris, Hartimanno Kœffy, et Martino Brunardi, canonicis ecclesie predicte Sedun., necnon prouidis viris Eduardo Tauelli dno Grangiarum, Petermando de Chyurone vicedno Sedun., domicellis, Hugoneto Richardi ciue Sedun., Gaspardo Curten, Johanne de Lapide, Jacobo Tymien, Stephano Weilleti, Martino Rappilliardi, Perrodo Ogerii et Theodolo Escheler patrie Valesii, suis, capituli Sedun. ac communitatis eiusdem patrie Valesii nominibus, ex altera. Et prosequendo tractatum predictum amicabilem multimodas et mutuas peticiones, querelas, proposiciones, responsiones et replicaciones coram predictis dnis tractatoribus facientibus, ipsi dni tractatores, visis et auditis omnibus et singulis per predictas partes hinc inde propositis et productis verbo et in scriptis, et deinde consideratis viis opportunis per quarum vestigia ipsas partes melius ad pacem et concordiam possent conducere, ad preparandas huiusmodi vias pacis et concordie dederunt et declarauerunt partibus predictis presentibus nonnulla appunctuamenta in scriptis per me notarium infrascriptum de ipsorum dnorum tractatorum mandato redacta, sub data apud Aquianum, anno, mense et die suprascriptis, inter que specialis articulus continetur quod predicte partes omnes deberent coram prefatis dnis tractatoribus comparere die vicesima quinta mensis huius januarii, cum continuacione dierum sequentium vsque ad pronunciacionem super premissis controuersiis faciendam inclusiue, apud Aquianum, cum plena et valida per ipsas ambas communitates, Guichardum, dnum administratorem, capitulum et alios quos tangere posset presens negocium de et super omnibus et singulis querelis, iniuriis, dampnis et expensis ipsarum partium in hac parte

Digitized by Google

productis dnis tractatoribus concedenda pronunciandi et arbitrandi potestate per litteras seu publica instrumenta, tunc presencialiter coram prefatis dnis tractatoribus exhibendas seu exhibenda, prout in scripto super huiusmodi appunctuamentis per me notarium, ut prefertur, confecto copiosius declaratur. Inde est quod anno dominice natiuitatis millesimo quadringentesimo vicesimo, indictione decima tercia cum eodem anno incoata, die vero vicesima nona mensis januarii, in prenominatorum dnorum ducis, archiepiscopi et episcopi amicabilium tractatorum, nostrisque notarii publici et testium infrascriptorum presencia personaliter constituti nobiles et honorabiles viri Rodulphus Hofmeister domicellus, scultetus, Vincencius Mager, Rodulphus de Ringoltingen et Petrus Wenczschatz, burgenses ville predicte Bernen., ambassiatoresque et nuncii ipsius communitatis ville Bernen. ad infrascripta specialiter constituti et deputati quodam publico instrumento per Henricum de Sprichingen notarium publicum confecto, sub anno et indicione predictis nunc currentibus, die vicesima mensis huius januarii, cuius secunda linea incipit pontificatu, penultima vero finit Lombardi, per predictos ambassiatores et nuncios presencialiter exhibito nominibus suis et tocius predicte honorabilis communitatis ville Bernen., necnon nobilis Guichardus de Raronia dnus Aniuesii eorum comburgensis, nomine suo proprio et eius sequacium et sibi adherentium in hac parte, ex vna, et prefatus reuerendissimus in Christo pater dnus Andreas, archiepiscopus Collocen., administrator perpetuus predicte ecclesie Sedun., comesque et prefectus Valesii, suo proprio et dicte sue ecclesie Sedun. ac tocius patrie Valesii nominibus, necnon venerabiles viri dni Johannes Monachi licenciatus in legibus, officialis Sedun., Johannes Molitoris, Hartimannus Kœffy et Martinus Brunardi, canonici predicte ecclesie Sedun., nominibus suis et tocius capituli eiusdem ecclesie, ab eodem capitulo ad infrascripta

Digitized by Google

procuratores et nuncii specialiter et capitulariter constituti et deputati, ipsius capituli litteris auctenticis in pergameno scriptis, sigilloque eiusdem capituli cera viridi interiori et simplici exteriori in pendenti sigillatis et expeditis, prout ibi legitur, sub data in choro ecclesie Valerie in kalenda, die duodecima mensis decembris, anno Dni millesimo CCCC°XIX°, ibidem presencialiter exhibitis et productis, quarum linea secunda incipit Molendino, penultima vero finit in kalenda. Item nobiles et prouidi viri Rodulphus de Raronia domicellus, Hugonetus Richardi jurisperitus, Stephanus Weilleti, ciues Sedun., suis propriis et procuratorio nominibus tocius communitatis seu deseni ciuitatis Sedun. ad hoc speciale mandatum habentes et producentes quodam publico instrumento per Ambrosium de Poldo clericum Mediolanen. dyocesis, auctoritate imperiali notarium publicum, confecto, sub data in castro Maiorie Sedun., die XVII mensis huius januarii, anno et indictione presentibus, cuius secunda linea incipit Vullodus, penultima vero incipit agebantur. Item discreti et prouidi viri Perrodus Ogerii, Theodolus Escheler, Petrus Vullio et Perrodus de Vico, suis propriis et procuratorio nominibus hominum oppidi et tocius communitatis seu deseni de Leuca, ad hoc procuratores et nuncii speciales deputati et constituti quibusdam licteris auctenticis ibidem exhibitis in pergameno scriptis, sigilloque eiusdem communitatis seu deseni, cera viridi ab intra et simplici ab extra in pendenti sigillatis et expeditis, vt ibi legitur, sub data Leuce, in cimisterio sub ecclesia, die XXIIII mensis huius januarii, anno presenti, quorum secunda linea incipit pane, penultima vero finit vice. Item nobiles viri Petermandus de Chyurone vicednus Sedun. et Edduardus Tauelli dnus Grangiarum, suis propriis et procuratorio nominibus hominum totius communitatis et deseni de Syrro, ad hoc procuratores et nuncii speciales constituti et deputati quibusdam litteris seu publico instrumento manu Ambrosii de

Digitized by Google

Poldo notarii predicti confectis, sigilloque honorabilis viri Anthonii Schurten de Briga viceballiui generalis Valesii ad requisicionem hominum dicti deseni de Syrro, in pendenti cera viridi interiori et simplici exteriori sigillatis et expeditis, vt ibi legitur, sub data die XXIIII mensis huius januarii, anno presenti, quarum litterarum seu instrumenti secunda linea incipit solitis, penultima vero finit hec. Item nobiles et prouidi viri Hinsellinus Huldrici, Petrus de Platea, domicelli, Johannes Rotem de Empda et Anthonius Werraz de Vespia, suis propriis et procuratorio nominibus hominum tocius communitatis et deseni Vespie, ad hoc procuratores et nuncii speciales constituti et deputati quibusdam litteris auctenticis in pergameno scriptis, sigillo eiusdem communitatis seu deseni cera simplici et viridi, prout supra, sigillatis et expeditis, ut ibi legitur, sub data Vespie in consilio, die XIIII mensis huius januarii, anno presenti, ibidem productis, quarum secunda linea incipit vtiliter, penultima vero finit januarii. Item prouidi viri Vullelmus Tynien et Nicolaus Kalbmacter, suis propriis et procuratorio nominibus hominum tocius communitatis de Raronia, ad hoc procuratores et nuncii speciales constituti et deputati quibusdam litteris papireis, sigillo dicte communitatis cera viridi impressis et expeditis, vt ibi legitur, sub data Raronie in consilio, die XXIII mensis huius januarii, anno presenti, quarum secunda linea incipit de Raronia, penultima vero finit communitatis, ibidem exhibitis. Item venerabilis et discreti viri dnus Anselmus Vff der Eggen, curatus ecclesie de Narris, Gaspar Curten de Briga notarius, parrochie de Narris, suis propriis et procuratorio nomine hominum communitatis seu deseni parrochie predicte de Narris, necnon nomine hominum communitatis ab aqua Massone superius, videlicet sibi adherere volentium pro quibus fortes se faciunt, cum aliis communitatibus Valesii ab hinc inferius, ad hoc procuratores et nuncii speciales constituti et deputati quodam publico ins-

Digitized by Google

trumento manibus Henrici de Tegelsteyner, Wamburgen. dyocesis, et Petermandi de Platea, notariorum publicorum, confecto, sub data in cimisterio Beate Marie de Narris, die XIIII mensis huius januarii, anno et indictione predictis nunc currentibus, ibidem exhibito et producto, cuius secunda linea incipit januarii, penultima vero finit Symon, de consensu et consilio Thome Partitoris, castellani de Narris, Nycolay Albi de Glisa et Johannis Wala de Riede, deseni de Narris, presentium et ad hoc, ut asseritur, deputatorum, ex altera partibus. Partes, inquam, persone, procuratores, ambassiatores et nuncii supradicti appunctuamentorum predictorum formam prosequi volentes ad declarandum in viam pacis optate, ex suis certis scienciis, propriisque motibus et voluntatibus liberis, suis propriis et quibus supra nominibus, ipsarumque partium, personarum et procuratorum ac cuiuslibet eorumdem sequacium et adherentium, via, jure et forma quibus melius potuerunt et possunt de et super vniuersis et singulis peticionibus, querelis, discordiis, litibus, iniuriis, dampnis personalibus et realibus atque guerris inter partes predictas ex quacumque causa motis, vertentibus seu agitatis vsque ad diem hodiernam, necnon expensis, interesse, aliisque dependentibus emergentibus ex eisdem et connexis quibuscumque, se compromiserunt, tenoreque presentis publici instrumenti compromictunt et compromissum validum et solenne faciunt et contrahunt in prenominatos illustrissimum principem et dnum meum Amedeum, ducem Sabaudie, et reuerendissimos in Christo patres et dnos dnos Johannem Tharentasien. archiepiscopum, et Guillelmum Lausannen. episcopum, ibidem presentes et onus huiusmodi compromissi ob Dei reuerenciam et partium contemplacione in se gratis et sponte suscipientes, quos ipsi partes, homines, procuratores et nuncii suis et predictis nominibus in hac parte elegerunt et constituerunt, eliguntque et constituunt tenore presentis instrumenti in eorum

Digitized by Google

arbitros, arbitratores, amicabilesque compositores, dispensatores et bonos viros, eisdem dnis compromissariis omnibus insimul dantes et solenniter attribuentes et concedentes partes, homines, procuratores et nuncii supradicti suis et predictis nominibus, vigoreque mandatorum suorum superius designatorum, plenam et liberam potestatem, auctoritatem et mandatum expressum et speciale de et super huiusmodi omnibus et singulis peticionibus, querelis, discordiis, litibus, iniuriis, dampnis realibus et personalibus atque guerris parti per partem ex quacumque causa et quomodolibet illatis et quas altera pars alteri parti petere posset de toto tempore preterito vsque ad diem presentem vnacum omnibus et singulis expensis, interesse et aliis quibuscumque ex eisdem dependentibus, emergentibus et connexis, in et super toto huiusmodi negocio tractandi, componendi, arbitrandi, ordinandi, pronunciandi, diffiniendi, concludendi, pronunciataque plene et libere exequendi et procedendi in premissis diebus feriatis et non feriatis et omnibus horis et temporibus ac locis, stando uel sedendo, juris ordine seruato uel obmisso, seu amicabili composicione, de jure uel de facto, seu partim de jure et partim de facto, in scriptis vel sine scriptis, partibus presentibus, vel absentibus, dum tamen vocatis, vel altera earum presente et altera absente, et alias prout et quemadmodum eisdem dnis compromissariis, visis et auditis juribus, peticionibus, proposicionibus, responsionibus et replicacionibus partium, personarum et procuratorum predictorum, melius videbitur expedire et eis placuerit, sequendo formam et vestigia predictorum appunctuamentorum, die per ipsos dnos compromissarios prefatis partibus assignanda, videlicet hinc ad diem octauam proximi mensis februarii inclusiue et non vltra. Promictentes insuper partes, persone, procuratores et nuncii supradicti, suis et predictis nominibus et ex potestatibus et mandatis premissis, juramentis suis super sancta euuangelia corporali-

Digitized by Google

ter prestitis, in manu mei notarii infrascripti more et ex officio publice persone stipulantis solenniter, nomine et vice omnium et singulorum quorum interest et intererit in futurum, necnon sub expressa obligacione pariter et ypotheca omnium et singulorum bonorum suorum et dictarum communitatum, mobilium et immobilium, presentium et futurorum, necnon sub pena mille marcharum auri purissimi per partem pronunciacioni dictorum dnorum compromissariorum parere et obtemperare refutantem commictenda et camere apostolice sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini, diuina providencia pape quinti, pro quarta parte, et camere imperiali serenissimi et inuictissimi principis et dni nostri dni Sigismondi, regis Romanorum semper augusti, pro quarta parte, prefatoque illustrissimo principi dno meo duci Sabaudie pro alia quarta parte, necnon parti dicte pronunciacioni obtemperanti pro reliqua quarta parte, sine quacumque remissione integraliter applicanda. Qua soluta uel non soluta, nichilominus rata et firma perpetue maneant huiusmodi pronunciata, ita quod huiusmodi pena non possit derogare juramentis et obligacionibus supradictis, nec econtra, stare, parere et sine quacumque excepcione perpetue obedire pronunciacioni, arbitramento, diffinicioni seu sentencie per prefatos dnos compromissarios vbicumque, quomodocumque et quandocumque infra terminum predictum flendis seu proferendis, ipsasque in omnibus et singulis suis punctis, capitulis et clausulis perpetuo et firmiter obseruare, ratas et gratas habere et tenere, et nunquam, nulloque modo, de jure uel de facto, publice uel occulte, directe uel indirecte, contra facere, dicere, opponere vel venire, et insuper dicta pars Valesien. significare dicto dno meo duci infra tres epdomadas a data presentis instrumenti numerandas an communitas et homines dicti deseni ab aqua Massone superius voluerint acceptare et ratificare huiusmodi compromissum et pronunciacionem uel non, et dicta

Digitized by Google

pars Bernen. similimodo eidem dno meo duci significare infra dictum tempus vtrum voluerint acceptare pacem et concordiam cum illis de dicto deseno. Renunciantes eciam in hoc facto partes, persone, procuratores et nuncii supradicti ex eorum certis scienciis et sub vi juramentorum et obligacionum suarum jam prestitarum, ut prefertur, omni excepcioni doli mali, vis, metus, actioni in factum, condicioni sine causa uel ex iniusta causa, omni recursui ad alium arbitrium boni viri, ac omnibus juribus, jurisque et facti excepcionibus, auxiliis et cauctelis, consuetudinibus, statutis, regulis, priuilegiis ac dispensacionibus impetratis et impetrandis, edictis et edendis quibuscumque, per que contra premissa in toto uel in parte facere possent quomodolibet uel venire, aut in aliquo se tueri, et maxime juri generalem renunciacionem improbanti, nisi precesserit specialis. De quibus omnibus et singulis predicti dni compromissarii voluerunt et mandauerunt, dicteque partes, persone, procuratores et nuncii suis et predictis nominibus petierunt et rogauerunt fieri per me notarium infrascriptum tot publica instrumenta quot ipsi partes, persone, procuratores et nuncii habere voluerint. Acta sunt hec in castro Aquiani, in camera paramenti prefati dni mei ducis, presentibus testibus ad hec vocatis et rogatis, videlicet reuerendo in Christo patre dno Anthonio episcopo Nicien., dnis Hugone de Arciis olim preposito Montisiouis, Henrico dno Menthonis, Francisco de Menthone dno Bellimontis, Petro de Blonnay dno Sancti Pauli, militibus, Johanne de Fonte, Jacobo Sostionis, legum doctoribus, et Petro Andreueti domicello. Nycodus Festi. Post cuius quidem compromissi confectionem et publicacionem nos prefati compromissarii, onere eiusdem compromissi ob Dei reuerenciam, contemplacioneque partium in nos, ut premittitur, suscepto, nostra compromissoria potestate ibidem nobis attributa vti volentes, assignauimus dictis partibus et personis in eodem compromissi instrumento nominatis et

Digitized by Google

compromissis certas dies ad proponendum et producendum coram nobis peticiones, excepciones, jura et documenta quibus se juuare vellent in hac parte. Quibus assignacionibus satisfacientes ipse partes et persone compromisse huiusmodi peticiones suas produxerunt coram nobis prout infra. Et primo prenominati scultetus, procuratores et nuncii prefate communitatis de Berno et Guichardus de Raronia dnus Aniuesii, suis et predictis nominibus, contra predictam partem aduersam Valesien. peticiones suas fecerunt sub modis et capitulis infrascriptis. In primis petierunt dicti Bernenses et Guichardus tam mistim quam diuisim quod idem Guichardus et sui in hac parte sequaces et sibi adherentes de patria Valesii ante omnia restituantur plenarie in possessione sua omnium et singulorum bonorum suorum immobilium que tenebant et possidebant in dicta patria Valesii tempore ortarum diuisionum inter predictos Valesien. et Guichardum, quibus ipsi Guichardus et sequaces fuerunt pridem per dictos Valesien. de facto spoliati, et ad quascumque actiones. Item petierunt duodecim millia florenorum pro fructibus et preysiis dictorum bonorum immobilium et pro bonis mobilibus eiusdem Guichardi, quibus fuit a predictis Valesiensibus spoliatus, et pro preysia anni presentis quatuor millia flor. Item petierunt triginta quinque millia flor. pro fructibus et preysiis bonorum immobilium et pro bonis mobilibus sequacium dicti Guichardi de patria Valesii per prefatos Valesien. ablatis vsque ad diem presentem, prout ipsi sequaces spoliati jurare paratos se offerunt. Item petierunt pro emenda iniurie facte dictis Guichardo et suis predictis sequacibus in spoliacione et deiectione premissis sibi factis per dictos Valesien. quinquaginta millia flor. Allamanie. Item pro expensis factis per ipsos Guichardum et sequaces circa recuperacionem bonorum suorum predictorum, vltra expensas factas per Bernenses eadem causa, viginti quinque millia flor. Item petierunt dicti Bernenses a predictis

Digitized by Google

Valesien. vigore cuiusdam pronunciacionis late in Thurego[1] contra dictos Valesien. in fauorem ipsorum Bernen. centum millia flor. Item petierunt predicti Bernen. a dictis Valesien. pro expensis factis per eosdem Bern., amicos dicti Guichardi eorum comburgensis, circa recuperacionem bonorum predictorum ipsius Guichardi ducenta millia scutorum auri. Item pro dampnis et iniuriis per prefatos Valesien. dictis Bernen. illatis hostiliter in capcione et spoliacione plurium hominum et animalium centum millia scutorum auri. Pro quarum quidem peticionum justificacione produxerunt dicti Bernenses et Guichardus quasdam sentencias nuper latas in Thurego contra predictos Valesienses in fauorem ipsorum Bernen. et Guichardi per honorabiles et prouidos viros certos deputatos per communitates de Zurich, de Suyczia, de Zug et de Glarus de et super peticionibus supradictis, in pergameno et ydiomate theutonico scriptas, pluribusque sigillis cereis in pendenti sigillatas, vna cum copiis earumdem in quodam quaterno papireo in latinum translatis, ut dicebant. Quas quidem sentencias eciam petierunt per nos ordinari iuxta peticiones et appunctuamenta predictas execucioni demandandas. Ex aduerso coram nobis comparentes prenominati dnus administrator et canonici ecclesie Sedun., necnon procuratores seu nuncii communitatum et desenorum dicte patrie Valesii, suis et predictis nominibus, contra prefatos Bernen., Guichardum et sequaces suas peticiones inscriptis obtulerunt et produxerunt prout infra. Et primo dicti dnus administrator et canonici suis et dicte ecclesie Sedun. nominibus proposuerunt quod dicti Bernenses, Guichardus et sequaces, pridem anno Dni millesimo CCCC° decimo octauo, die septima mensis octobris, existente pace inter prefatos dnum administratorem, capitulum et ciuitatem Sedun., nullaque diffidacione precedente, inuase-

[1] Voy. *Amtliche Sammlung der älteren eidgenöss. Abschiede*, I, p. 214 et suiv.

Digitized by Google

runt predictam ciuitatem Sedun. et eam vnacum ecclesiis cathedrali, Sancti Theodoli, capella Sancte Crucis ecclesie predicte cathedrali contigua et capella episcopali incendio combusserunt, depopulauerunt, destruxerunt, pluresque personas ibidem interfecerunt. Item libros, jocalia, reliquias sanctorum, vestimenta, ornamenta et cetera predictarum ecclesiarum et capellarum garnimenta substraxerunt et asportauerunt. Item quandam turrim episcopalem cum quinque grangiis munitis victualibus et triginta tres domos canonicorum seu capituli cum certis aliis ecclesiis patrie Valesii igne cremauerunt; ex quibus quidem combustionibus, depopulacionibus et destructionibus dicunt prefati dnus administrator esse deteriorata feuda et jura mense sue episcopalis de trecentum scutis auri redditus annualis, et canonici feuda et jura dicti capituli de centum lb. Maur. annualibus, necnon redditus altariensium et seruitorum predicte ecclesie cathedralis in tantum esse diminuta quod plures ex eis recesserunt pre inopia, sic quod ipsa ecclesia remansit seruitoribus consuetis desolata. Que quidem dampna, iniurias et interesse dicti dnus administrator et canonici, suis et predictis nominibus, extimant et petunt per nos taxari et emendari ad ducenta millia scutorum auri, predictosque Bernen., Guichardum et sequaces ad ea soluenda per nostram compromissoriam potestatem compelli. Item proponunt contra dictum Guichardum singulariter predicti dnus administrator et canonici suis et predictis nominibus quod idem Guichardus, dum regebat bailliuatum et patriam Valesii plura feuda et res ad predictam mensam episcopalem pertinentes vsurpauit et sibi appropriauit, pluresque literas, informaciones et documenta ad opus predicte ecclesie facientes substraxit et secum asportauit, ad quorum omnium restitucionem petunt ipsi dnus administrator et canonici, nominibus predictis, dictum Guichardum per nos condempnari et compelli. Postmodum prenominati procuratores et nuncii

Digitized by Google

communitatum et desenorum patrie predicte Valesii, suis et earumdem communitatum seu desenorum procuratorio nominibus, contra et aduersus predictos Bernen., Guichardum et sequaces coram nobis fecerunt et in scriptis produxerunt proposiciones et peticiones suas coniunctim et diuisim, vt sequitur. Et primo in communi proposuerunt quod existente pace inter predictas communitates Bernen. et Valisien., nullaque diffidacione precedente, ipsi Bernen. seu eorum subditi vel sequaces captiuauerunt sex homines dicte patrie Valesii in Tuna in territorio ipsorum Bernen. Item quod ipsi Bernen. uel eorum subditi aut sequaces quemdam mercatorem gesorum et quemdam alterum mercatorem falcium et cutellorum de patria Valesii portantes dictas suas mercancias venales in patriam dictorum Bernen., ipsis mercanciis de facto spoliauerunt. Item quam pluribus vicibus, locis et temporibus dicti Bernen., seu eorum subditi uel sequaces multa animalia tam grossa quam minuta, vsque ad numerum duorum millium et septingentorum vel circa, dictis Valesiensibus et in eorum territorio hostiliter ceperunt. Item quod ipsi Bernenses, Guichardus et sequaces nuper intrauerunt montes de Syrro et de Leuca in patria Valesii et ibi duo villagia combusserunt, et quadam alia vice eandem patriam Valesii intrantes per partem superiorem ecclesiam Sancti Martini et quandam capellam cum pluribus domibus igne consumpserunt, certosque homines ibidem interfecerunt et quosdam alios vulnerauerunt, alios autem captiuos secum duxerunt. Contra vero predictum Guichardum et eius sequaces de patria predicta Valesii fecerunt dicti Valesien. proposiciones et peticiones singulares infrascriptas. Videlicet quod idem Guichardus, tempore quo presidebat in balliuatu et regimine dicte patrie Valesii, attemptauit erga serenissimum principem regem Romanorum impetrare juridicionem temporalem ecclesie et patrie Valesii in proprium jus et patrimonium contra fidelitatem et juramentum suum

Digitized by Google

quibus obligatur dictis ecclesie et patrie. Item quod indebite exercuit juridicionem ipso exercicio abutendo, necnon commouit sediciones et nutriuit parcialitates et diuisiones inter patriotas, criminosis temere delicta remittendo et indulgendo et eos secum domesticos tenendo, bonosque viros patrie opprimendo. Item quod in quibusdam conuocacionibus patriotarum per ipsum Guichardum factis, saluum conductum suum quem ipsis conuocatis dederat, fregit et violauit, aliquos ex ipsis conuocatis per sequaces et stipendarios suos interfici, alios vulnerari, alios vero spoliari faciendo. Item quod idem Guichardus cum suis stipendariis et sequacibus ceperunt et deduxerunt in predam in loco de Sauisia patrie predicte Valesii quingenta capita grossorum animalium et mille capita minutorum. Item plures alias proposiciones contra predictos Bernenses, Guichardum et sequaces de et super multis aliis dampnis, iniuriis et offensis sibi per eos illatis fecerunt, que hic describi obmittuntur causa breuitatis. Quas omnes iniurias, dampna et offensas supradictas vnacum expensis inde secutis ipsi Valesienses extimant ad octingenta millia scutorum auri, ad que petunt per nos compromissarios predictos eosdem Bernenses, Guichardum et sequaces, tam coniunctim quam diuisim, condempnari et ad condempnata soluenda et restituenda debitis remediis compelli. Producentes dicti Valesien. pro justificacione huiusmodi propositorum et petitorum per eosdem quasdam litteras pergameneas duobus sigillis in pendenti sigillatas in ydiomate theutonico scriptas, vnacum copia earumdem in latinum translata, ut dicebant, in quibus asserebant contineri quasdam confederaciones seu conuenciones nuper factas inter Bernen. et Valesien. per quas neutra pars debebat aliam offendere nisi diffidacione litterali premissa et lapso certo termino post deputacionem litterarum diffidencie, si quam inter ipsas communitates fieri contingeret. Et insuper quelibet partium predictarum plures et diuer-

Digitized by Google

sas excepciones fecit et produxit contra peticiones partis aduerse, multasque replicaciones et allegaciones pars contra partem tam verbo quam in scriptis proposuerunt et fecerunt ipse partes. Asserentes maxime ad opera facti superius expressa cum racione et debito honore processisse, prout omnia et singula premissa per easdem partes et personas vtrinque proposita, petita, excepta, replicata et allegata, tam ex litteris, cedulis et scriptis per easdem partes et personas ac earum quamlibet in hac parte productis, quam ex verbalibus proposicionibus earumdem colliguntur, colligique potuerunt et possunt. Quibusquidem proposicionibus, peticionibus, exceptionibus, replicacionibus et allegacionibus partium et personarum predictarum per nos compromissarios supradictos visis et auditis, necnon eisdem partibus et personis in omnibus et singulis premissis et in aliis que in hac causa coram nobis proponere et dicere voluerunt, plene exauditis, pluribusque terminis et dilacionibus sufficientibus eisdem partibus et personis per nos ad hec datis et obseruatis, tandem nos prefati compromissarii diligenter et cum debita maturitate appunctuamentorum compromissi, peticionum, exceptionum, allegacionum et documentorum in presenti causa productorum et superius expressorum inspectis et consideratis tenoribus, ipsisque inter nos deliberate digestis, examinatis et discussis, participato eciam super ipsis sano multorum procerum et peritorum consilio, quia partes et personas predictas ad viam amicabilis composicionis seu concordie trahere nequiuimus, quamuis ad hoc multis tractatibus et colloquiis cum ipsis partibus et personis habitis sollicitam operam dederimus, ipsarum partium et personarum indempnitate ac euidenti vtilitate in hac parte pensatis, ne deffectu pronunciacionis nostre ad deteriora eas contingeret descendere, die presenti, que est septima mensis februarii, assignata per nos compromissarios supradictos peremptorie et precise prenominatis partibus et

Digitized by Google

personis ad audiendum nostram arbitramentalem pronunciacionem seu sentenciam eisdem partibus et personis in suprascripto compromissi instrumento nominatis et descriptis, vocatis et proclamatis nominatim, suisque et procuratoriis nominibus in dicto compromisso expressis comparentibus et in nostra, notariique scribe nostri et testium infrascriptorum presencia personaliter constitutis et per nos in huiusmodi causa compromissaria pronunciari et diffiniri petentibus, auctoritate et vigore compromissi suprascripti et potestatis in eo nobis attribute, formam et vestigia appunctuamentorum premissorum insequentes, ad nostram arbitramentalem sentenciam seu pronunciacionem processimus et eam predicti notarii et scribe nostri infrascripti oraculo in scriptis protulimus seu proferri fecimus in hunc modum. Christi nomine inuocato, nos compromissarii, arbitrique, arbitratores et amicabiles compositores supra nominati Deum et sacras scripturas nostris conspectibus prehabentes ac pro tribunali more maiorum sedentes, tocius cause presentis circumstanciis ponderatis et equitate pocius quam rigore juris pro bono partium pensata, auctoritate et potestate nostra compromissoria predicta, per hanc nostram diffinitiuam et arbitramentalem sentenciam seu pronunciacionem pronunciamus, declaramus et ordinamus in hiis scriptis ut sequitur. In primis quod predictus Guichardus de Raronia dnus Aniuesii et omnes et singuli sui in hac parte sequaces et sibi adherentes de patria Valesii restituantur et reintegrentur in possessionem realem, pacificam et pristinam omnium et singulorum bonorum et rerum immobilium eorumdem, que ipsi Guichardus uel sequaces seu adherentes tempore ortarum diuisionum inter predictos Valesien. et Guichardum tenebant et possidebant in tota patria Valesii et quibus fuerunt per ipsos Valesien. spoliati, exceptis illis bonis et rebus quas ipsi Guichardus uel sequaces ab eodem tempore citra sponte alienauerunt seu deseruerunt, videlicet prout

Digitized by Google

ipsa bona et res immobiles supersunt et extant de presenti, et ad restituendum et reintegrandum predictos Guichardum et sequaces seu adherentes patrie predicte Valesii in prefatam realem, pacificam et pristinam possessionem rerum et bonorum immobilium suorum huiusmodi predictos Valesien. in personas dictorum suorum procuratorum et ipsos nomine procuratorio eorumdem Valesien., ut prefertur, comparentes expresse condempnamus. Item appunctuamentorum premissorum semitas insequentes constituimus, creamus et deputamus serie presentium judices communes seu judicem communem quos et quem decernimus in hiis scriptis competentes et competentem in hac parte partibus et personis supradictis ad audiendum, examinandum et diffiniendum summarie, simpliciter et de plano, sine judicii strepitu et figura, sed sola facti veritate inspecta omnes et singulas causas et querelas quas prefati dnus administrator, capitulum, patriote et singulares persone patrie predicte Valesii contra predictos Guichardum de Raronia dnum Aniuisii et eius predictos sequaces seu adherentes predicte patrie Valesii, communiter uel diuisim, ciuiliter mouere voluerint de et pro tempore preterito ante et vsque ad tempus deiectionis seu spoliacionis dictorum Guichardi et eius sequacium, et econtra quas ipsi Guichardus, sequaces seu adherentes predicte patrie Valesii aduersus prefatos dnum administratorem, capitulum, communitatem vel singulares personas eiusdem patrie Valesii, mistim uel separatim, ciuiliter intentare voluerint de et pro tempore predicto preterito ante et vsque ad tempus predictum deiectionis seu spoliacionis ipsorum Guichardi et eius sequacium, illas tamen et tantummodo causas et querelas quę per hanc nostram arbitramentalem sentenciam decise non fuerint, cum plenaria potestate per penarum imposiciones, mulctas et alia juris remedia sentencias suas in et super causis et querelis premissis proferendas exequendi, videlicet reuerendum in Christo patrem

Digitized by Google

dnum Johannem, abbatem monasterii Sancti Mauricii Aganen., ordinis Sancti Augustini, et circumspectum virum dnum Johannem Anglici, licenciatum in legibus, ac eorum quemlibet in solidum, sessuros seu sessurum pro tribunali et auditorio causarum huiusmodi in loco Sancti Mauricii Aganen., ipsorum judicum et cuiuslibet eorum in solidum per triennium a data presentium numerandum juridicione et potestate in hac parte tantummodo duratura. Infra quem quidem terminum dictus Guichardus de Raronia bona sua immobilia predicta que habet in patria Valesii alienare seu transferre non valeat in personam seu manum eo potenciorem in preiudicium execucionum sentenciarum per dictos judices seu judicem ferendarum, ut prefertur, quominus ipsa bona remaneant eidem execucioni astricta. Item pronunciamus, declaramus et ordinamus quod predicte communitates desenorum et patriotarum Valesii de et pro fructibus, presiis, redditibus et obuencionibus rerum et bonorum immobilium dicti Guichardi, quorum seu quarum possessione idem Guichardus extitit, ut prefertur, spoliatus per eosdem Valesien. perceptis, et quos seu quas percepisset aut percipere potuisset, si ipsis bonis et rebus suis immobilibus non fuisset spoliatus, necnon pro bonis mobilibus dicti Guichardi per prefatos Valesien. eidem ablatis seu spoliatis, et insuper pro deterioracione vinearum, pratorum, terrarum et aliarum possessionum, dirrupcioneque et destructione fortaliciorum, domorum et grangiarum ipsius Guichardi per prefatos patriotas seu communitates Valesii factis, ac pro omnibus que peti possent occasione omnium premissorum, soluant, soluere et expedire debeant dicti Valesien. viginti quinque millia flor. auri parui ponderis, valente seu computato quolibet ipsorum flor. duodecim grossis monete nostre prefati ducis Sabaudie pro tempore solucionum inde fiendarum currentis, distribuenda et soluenda vbi et prout per nos compromissarios fuerit arbitratum et ordinatum, de quo nobis specialem et

Digitized by Google

plenam potestatem reseruamus. Ad quequidem viginti quinque millia flor. soluenda, vt prefertur, prefatos communitates, desenos et patriotas patrie predicte Valesii in personis procuratorum suorum predictorum presentium et eosdem procuratores nominibus procuratoriis eorumdem comparentes serie nostre presentis arbitramentalis sentencie condempnamus. Item pronunciamus, declaramus et ordinamus quod predicti Guichardus et eius sequaces seu adherentes integraliter restituant et restituere debeant prefatis dno administratori et capitulo dicte ecclesie Sedun. omnes et singulares litteras, bullas, informaciones, priuilegia, instrumenta et alia quecumque documenta ad opus ipsorum dni administratoris et sue mense episcopalis, capitulique et ecclesie facientes per ipsos Guichardum et sequaces habitas et detentas, quosquidem Guichardum et sequaces ad hoc in hiis scriptis expresse condempnamus. Item pronunciamus et declaramus quod dictus Guichardus dnus Aniuesii per se et suos teneatur et debeat prestare et reddere homagium et fidelitatem, seu homagia et fidelitates predicto dno administratori ecclesie Sedun. ad quas seu que idem Guichardus personaliter uel realiter eisdem dno administratori et ecclesie est astrictus, necnon feudum seu feuda recognoscere et specificare omnes et singulas res feudales pro quibus huiusmodi homagium seu homagia dictis dno administratori et sue ecclesie debentur, quamprimum post recuperatam possessionem dicti Guichardi de bonis suis immobilibus predictis fuerit idem Guichardus super hoc per dictum dnum administratorem requisitus. Et prefatus dnus administrator ipsum Guichardum de feudo seu feudis huiusmodi liberaliter inuestire et eidem omnem commissionem ex quacumque causa predictis dno administratori et sue ecclesie in et super rebus feudalibus predictis pertinentem vsque ad diem presentem gratis remictere et quictare. Item pronunciamus, declaramus et ordinamus quod prefati scultetus et ceteri

Digitized by Google

justiciarii ville predicte de Berno cogant et compellant omnes et singulos eorum subditos ad restituendum dictis dno administratori, capitulo et ceteris rectoribus ecclesiarum ciuitatis Sedun. et dicte patrie Valesii quorum interest omnes et singulas reliquias, jocalia, vestimenta, ornamenta et cetera ipsarum ecclesiarum garnimenta, que reperirentur per ipsos subditos Bernen. inde asportata et habita, prout ipsi Bernenses ad hoc in productis per eosdem in causa presenti se obtulerunt. Et pro premissis omnibus et singulis, sic vt premittitur, per nos compromissarios supradictos pronunciatis, arbitratis et declaratis volumus, pronunciamus, diffinimus, declaramus et ordinamus quod deinceps inter predictas partes, communitates et personas sit bona pax, conclusio, finis et concordia de et super omnibus et singulis mutuis peticionibus et querelis ipsarum communitatum, partium et personarum in presenti causa, vt premittitur, postpositis, necnon omnibus et singulis dampnis, iniuriis, guerris, interesse et expensis inde secutis et vtrinque supportatis, ita quod de cetero altera ipsarum partium alteri nichil petere uel exigere possit occasione eorumdem, saluis semper et reseruatis peticionibus et querelis superius declaratis coram judicibus seu judice predictis, vt premittitur, deducendis. Omnes autem et singulas ambiguitates seu dubietates, si quas de et super nostris huiusmodi arbitramentis inter partes predictas uel personas oriri contingerit, nostre interpretacioni et declaracioni in futurum specialiter reseruamus. Quamquidem sentenciam, pronunciacionem seu ordinacionem nostram arbitramentalem huiusmodi in omnibus et singulis suis punctis, capitulis et clausulis volumus et auctoritate ac potestate nostra compromissoria predicta precipimus et mandamus per partes et personas suprascriptas et earum quamlibet firmiter et inuiolabiliter obseruari sub pena mille marcharum auri in predicto compromissi instrumento declarata. Addicientes quod si altera dictarum partium seu perso-

Digitized by Google

narum ausu temerario contra venire uel facere presumpserit, preter penam premissam, cui nullo modo propter hoc intendimus derogare, tanquam preuaricatrix et violatrix pacis et juramenti per illos ad quos spectabit, puniatur, et nichilominus ab aliis parte et personis huiusmodi pacem et sentenciam obseruantibus et eisdem parentibus de suis communitatibus et ab omni auxilio, consilio et fauore penitus excludatur. In quorum omnium et singulorum premissorum testimonium ac perpetuam firmitatem nos prefati compromissarii presentes nostras litteras auctenticas seu presens publicum instrumentum, premissa appunctuamenta, compromissum et nostram huiusmodi arbitramentalem sentenciam seu pronunciacionem in se continentes seu continens, per notarium publicum et scribam nostrum in hac parte inferius nominatum fieri, publicari et subscribi et sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri, quas seu quod per eundem notarium volumus et mandamus partibus et personis predictis quarum interest et intererit, tot quot habere voluerint, mistim uel diuisim, eorum sumptibus moderatis expediri. Data, acta, pronunciata, lecta et publicata fuerunt hec Aquiani, in castro prefati illustrissimi dni nostri ducis Sabaudie, videlicet in magna aula ipsius castri, vbi idem dnus noster dux et prefati dni archiepiscopus Tharentasien. et episcopus Lausanen. compromissarii sedebant pro tribunali, die predicta septima mensis februarii, anno dominice natiuitatis millesimo quadringentesimo vicesimo, indictione decima tercia, pontificatus sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini pape quinti anno tercio, presentibus et assistentibus reuerendo in Christo patre et dno dno Anthonio, episcopo Nicien., necnon venerabilibus, nobilibus et circumspectis viris dno Hugone de Arciis, olim preposito Montisiouis, Theobaldo Terrallii, priore ecclesie regularis Sancti Petri Tharentasien., Johanne de Lentenay, collectore apostolico in ducatu Sabaudie et officiali Gebennen.,

Digitized by Google

Johanne de Belloforti legum doctore et milite, cancellario Sabaudie, Humberto bastardo de Sabaudia, Henrico dno Menthonis, Petro de Blonnay dno Sancti Pauli, Perceuallo de Balma, Anthonio de Crescherello, militibus, Jacobo Sostionis legum doctore, Petro Andreueti et Glaudio de Saxo domicellis, testibus ad premissa vocatis et rogatis.

Ego autem Nicodus Festi de Salanchia, Gebennen. dyocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, prefatique illustrissimi principis dni mei ducis Sabaudie juratus secretarius ac predictorum dnorum compromissariorum scriba in hac parte deputatus, etc.

Nycodus Festi.

Sceaux pendants du duc de Savoie et de l'archevêque de Tarentaise ; celui de l'évêque de Lausanne n'existe plus.

Le sceau du duc de Savoie, en cire verte, est conforme pour l'ensemble à celui qui est reproduit dans les *Sigilli* de Cibrario et Promis sous le N° 94, tav. XVII, mais en diffère dans les détails. Le contre-scel, en cire rouge, ressemble au N° 92. Malheureusement l'empreinte de l'un comme de l'autre n'est pas très bonne.

Le sceau de l'archevêque de Tarentaise est en cire rouge et très bien conservé. La partie supérieure est divisée en trois niches ; dans celle du centre est représenté saint Pierre assis, ayant à ses côtés dans les niches latérales deux anges agenouillés. Dans la partie inférieure un évêque mitré, debout, tenant la croix de la main droite. A droite et à gauche un écusson à un lion. Légende : S. JOHIS DE BERTRANDIS DEI GR[ATIA] ARCPI THAREN. ET COMIT.

2704

Projet d'alliance entre le duc de Savoie, les Bernois et les Fribourgeois, d'un côté, et l'évêque de Sion et les communes du Vallais, de l'autre.

Evian, 1420, 8 février.

Collection Ganioz — Collection Tavernier (XVIme S.).

Nos Amedeus dux Sabaudie, etc. et nos Rudolphus Hoffmeister schultetus de Berna, nos Jaquetus Lombardi schulte-

Digitized by Google

tus Friburgi, nomine nostro et communitatum nostrarum, ex vna parte, et nos Andreas de Benciis de Gualdo, archiepiscopus Coloscen., administrator perpetuus ecclesie cathedralis Sedun., et nos decani, capitulum et canonici dicte ecclesie Sedun. (in quo sunt nominati dicti decani et canonici infra scripti) et nos deseni totius terre et patrie Vallesii, episcopatus dicte Sedun. ecclesie et mense episcopalis Sedun. infra scripti, ex altera parte, ad certitudinem presentium et memoriam futurorum notum facimus uniuersis quod pro tranquillo regimine populorum decet presidentes eisdem desidia quibus Rex regum offenditur et cogitare pacis consilia per que superius amor acquiritur et prouidetur subditorum quieti et guerrarum discriminibus obuiatur, propterea propensi attendentes qualiter per discordias rancores crescunt et odia, debiles et potentes dispendia patiuntur et scandala suscitantur et subiiciuntur omnia vastitati, atque considerantes attentius quod per vnionem et confederationes vnanimes uersauice hinc inde poterimus auxiliis adiuuari, mutuisque faueri presidiis et maiori potentia fulciri, atque ideo pro nobis et cuiuslibet nostrorum fidelium subditorum et ceterorum nostratum posteritate, animo deliberato et non improuide, nec per errorem, tractatu super hiis interueniente rever. episcoporum patrie patrum, dni Joannis de Bertrandis, diuina miseratione archiepiscopi Tharen., et dni Guillielmi de Challand, eadem miseratione episcopi Lausanen., federa, pactiones, alligationes, conuentiones et ligamina, prout infra continetur, facimus, inimus et firmamus perpetuis futuris temporibus prestante Domino duratura. Primo videlicet quod nos dicte partes ac heredes et successores nostri in ducatu, dominiis, signioriis et episcopatu predictis ad inuicem ex nunc sumus et erimus boni, ueri et fideles amici et confederati et puro et sincero corde nos diligemus et diligent.

Item quod ad inuicem vnus alteri dabit bonum, legale et

Digitized by Google

fidele consilium per se uel per alium petendum, sicuti in propriis negotiis et agendis faceret juxta posse suum et propriam conscientiam suam. Item quod vnus nostrum non erit directe uel indirecte, publice uel occulte contra alium quocumque tempore, modo uel forma adiuam (?) terram et subditos nostrates partium predictarum.

Item quod dicte partes, earumque subditi possint ire, stare, morari, seiornare, negotiari, mercari et conuersari et inde semel vel pluries quo uolerint utrinque per terram alterius partis tute, quiete et secure, soluendo tamen pedagia et alia tributa debita, proinde quod aliqua dictarum nostrarum partium non confortabit nec juuabit scienter inimicum seu inimicos, aduersarium seu aduersarios alterius, seu in aliquo seu in aliquibus que tangent seu tangere poterunt ipsas partes seu ipsarum alteram, nec dabit vna ipsarum partium contra aliam partem transitum, receptaculum, reductum, victualia, auxilium, consilium, nec favorem quocumque tempore, modo vel forma, palam uel oculte, tacite uel expresse. Item quod nos dicte partes et quelibet ipsarum, heredesque et successores nostri juuabimus et juuabunt de nobis et a gentibus nostris et subditis et amicis nostris vna pars alteram et altera alteram, suamque posteritatem, vicissim hinc et inde contra omnes alios [ad] deffensionem, conseruationem et tuitionem dictorum ducatus et ceterorum dominiorum et territoriorum Sabaudie dominiique signiorie Berne et Friburgi, ecclesieque ac communitatum episcopatus Sedun., sed dicte partes de tali numero conuenient et arestando. In quibus omnibus nos dux predictus Sabaudie excipimus et specialiter reseruamus dnum nostrum papam, dnum nostrum imperatorem, regem Francie et Delphinum Vianne.

Et nos dictus schultetus de Berna, quo supra nomine, excipimus et specialiter reseruamus in premissis omnibus dictum dominum imperatorem et alios nostros coniuratos, ligatos et

Digitized by Google

burgenses quibus obligamur per juramenta nostra a tempore lapso ad diem hodiernam. Et nos schultetus de Friburgo, nomine quo supra, in eisdem omnibus excipimus et specialiter reseruamus dnos nostros duces Austrie, dnos nostros metuendissimos, et alios nostros coniuratos, comburgenses et ligatos quibus obligamur per juramenta nostra a tempore lapso usque in diem presentem.

Nos autem dicti administrator perpetuus ecclesie Sedun. et nos decani, capitulum et canonici ecclesie Sedun. nominati in compromisso pridie inito, recepto per Nycoden Festi, nos fortes facientes pro deseno ab aqua de la Massona superius, quod ipsum desenum a die dominica proxima undecima huius mensis februarii usque ad tres hebdomadas de proximo sequenti et per octo dies post, non offendet Bernenses et Friburgenses. Et nos dicti schulteti Berne et Friburgi nos viceuersa fortes pro communitatibus nostris quod ipse communitates per dictum tempus non offendent dictum desenum a dicta aqua Massona superius, quoque nos dicti administrator, decani, capitulum et deseni episcopatus Sedun. et nos dicti schulteti de Berna et Friburgo seu quelibet dictarum partium separatim infra dictum tempus nunciabimus dicto dno duci Sabaudie si voluerimus intendere ad has confederationes fiendas necnon. Et tunc nos dictus dux Sabaudie prius nobis factis nuntiationibus predictis assignabimus dictis Vallesien. Bernen. et Friburgen. diem et locum congruos quibus nobiscum et nos secum dictas confederationes adimplebimus et protinus firmabimus, Sancto Spiritu inspirante. Datum Aquiani, die octaua mensis februari, anno Dni 1420.

Ce projet d'alliance n'a pas été ratifié par les parties, car on ne trouve rien qui s'y rapporte, ni dans les archives de Berne, ni dans celles de Fribourg.

Bianchi, dans les *Materie politiche*, p. 95, mentionne ce projet du 8 février 1420, sans indiquer une ratification postérieure.

Digitized by Google

2705

Les Bernois déclarent se soumettre à la sentence arbitrale d'Evian.

Berne, 1420, 6 avril.

Archives de la paroisse d'Ernen, A, 24. Copie de M. Ferd. Schmid.

Illustri principi et magnifico dno dno Amedeo duci Sabaudie, reuerendissimis in Christo patribus dnis dno Johanni archiepiscopo Tarentasiensi, et dno episcopo Lausannen., olim tempore commissariis, arbitrisque et arbitratoribus ac amicabilibus compositoribus super omnibus et singulis peticionibus, querelis, dampnis, iniuriis et guerris pridem inter nos scultetum et consules de Berna ac nobilem virum Gitschardum de Raronia dnum Aniuisii, nostrum conciuem, parte ex vna, et communitates de Uallesia, parte ex altera, mutuo vertentibus et agitatis, iure uel concordia pacificandis per ipsas partes nuper electis et cum plena potestate constitutis, necnon vniuersis et singulis aliis presentes litteras inspecturis, viri humiles et confederati, vtinam bene meriti, scultetus et consules ville Bernensis predicti reuerencie et honoris debitam et paratam exhibitionem dominationi vestre. Illustribus ac reu. paternitatibus vestris, aliisque premissis significamus et uos certioramus per presentes quod nos, visis et consideratis vestris litteris patentibus seu instrumento publico vestre arbitramentalis sentencie de et super premissis partium predictarum mutuis petitionibus, querelis, dampnis, iniuriis et guerris ac expensis inde secutis per uos nouissime latis in castro vestro predicti dni ducis in Aquiano, per discretum virum Nicodum Sesti de Salanchya notarium publicum et vestrum prefati dni ducis secretarium confectis seu confecto, sub data die septima

Digitized by Google

mensis februarii proxime preterita, anno presenti, obseruataque et habita super tenore ipsarum litterarum seu instrumenti matura deliberatione consulum nostrorum, quare tandem huiusmodi habito consilio vestre iam dicte sententie seu pronunciationi adhesimus et acquieuimus, nolentes ab eisdem in aliquo discrepare, sed potius ob Dei reuerentiam, vestrarumque ill. dominationis ac dictarum uestrorum patrum episcoporum contemplatione, atque pro bono pacis, prefate vestre arbitramentali sententie vna cum vniuersis et singulis suis punctis, capitulis et clausulis, prout in premissis litteris seu instrumento continetur, pro nobis et nostris sincera mente tenore presentium adherimus, acquiescimus, stamus, paremus, obedimus, adherereque, acquiescere, stare, parere et obedire volumus, necnon pacem et concordiam in ipsa sententia declaratas cum graciarum actione acceptamus, amplectamur et bona fide promittimus ipsam sententiam et omnia contenta in eadem perpetuo rata, grata et firma tenere, habere et nunquam, nulloque modo contrafacere uel venire, cum omni renunciacione iuris et facti, sperantes quod simili modo ipse communitates tam superiores quam inferiores de Vallesia easdem uestras sentencias erga nos, nostrates nostre partis firmiter obseruabunt et per litteras correspondentes nostris presentibus litteris se obseruaturos perpetue promittent et declarabunt cum effectu. Datum sub nostre communitatis impresso sigillo, die sexta mensis aprilis, que fuit vigilia Pasce, anno Dni M°CCCC°XX°.

Sceau tombé.

Les communes du Vallais avaient ratifié la sentence d'Evian le 29 mars. « Ratifica di questo trattato per parte dei comuni e decurie del Vallese (29 marzo 1424). » *Bianchi*, Materie politiche, p. 95.

Digitized by Google

2706

Dispense d'irrégularité en faveur de Jacques Minichove, diacre, qui avait pris part à la guerre des Vallaisans contre les Bernois et les Fribourgeois et qui désirait recevoir la prêtrise.

Florence, 1420, 29 juillet.

Archives de la paroisse d'Ernen. Copie de M. Ferd. Schmid.
***Walliser-Monatschrift*, IV, 2.**

Uenerabili in Christo patri Andree, Dei gracia archiepiscopo Colocensi, administratori ecclesie Sedun., aut eius in dicta ecclesia vicariis in spiritualibus, Jordanus, miseracione diuina episcopus Albanen., salutem et sinceram in Dno caritatem. Sua nobis Jacobus Minichouſe, diaconus Sedun. diocesis, lator presencium, peticione monstrauit quod cum olim Bernenses et Friburg[en]ses cum eorum sequacibus et fautoribus numero circa triginta milia parrochiam Monasterii nuncupa tam dicte diocesis, in qua idem exponens habitabat, manu hostili et potenti intrassent et spoliassent et deinde villam parrochialem inuadere hostiliter niterentur, homines huiusmodi ville numero quadringenti bona et corpora sua ac patriam defendere volentes, villam ipsam pro defensione exiuerunt et dictus exponens cum eis exiuit, et cum dicti viri et ipse prope ipsam villam starent, dicti inimici superuenientes eos inuadere et expugnare ceperunt, exponens vero et prefati viri videntes quod fugere non poterant, nec se ad aliqua loca tuta et munita transferre, se defenderunt et sic se defendendo et vnanimi vi repellendo plures ex dictis inimicis laicos ibidem interfecerunt et licet idem exponens manu propria nullum, vt credit, interfecerit seu mutilauerit, tamen ad premissa auxilium, consilium prestitit et fauorem. Cum autem ex magno deuocionis feruore cupiat ad presbiteratus ordinem

Digitized by Google

promoueri et in eo ac aliis ordinibus perpetue Dno famulari, suplicauit humiliter sibi super hiis per sedem apostolicam de optimo remedio misericorditer prouideri. Nos igitur ipsum in hoc suo laudabili proposito, quantum cum Deo possumus, confouere, sueque saluti anime prouidere volentes, auctoritate dni pape cuius primarie (l. penitenciarie) curam gerimus et de eius speciali mandato super hoc viue vocis oraculo nobis facto, ipsum exponentem a reatibus homicidiorum et excessibus huiusmodi ad vos remittimus absolutum, introitu ecclesie sibi restituto, circumspectioni vestre auctoritate et mandato committentes eisdem quatenus si est ita, iniuncta inde sibi pro modo culpe penitencia salutari, super irregularitate ex premissis contracta, dum modo exponens ipse nullum manu sua interfecerit vel mutilauerit, nec interfici aut mutilari fecerit, aliudque canonicum sibi non obstat, dispensetis misericorditer cum eodem, eaque circa eum penitus aboleatis. Datum Florencie, IIII kl. augusti, pontificatus dni nostri Martini pape V anno tercio.

Gracia gratis pro Deo.

A. Michaelis.

Sceau tombé.

2707

Testament de Rodolphe de Rarogne, donzel.

Sion, 1420, 30 octobre.

Archives de Valère, Registrum Antonii de Platea.

* Notum sit quod ego Rodulphus de Rarognia domicellus, sanus mente quamuis corpore languens, testamentum meum nuncupatiuum in hunc modum condidi. In primis animam meam recommendo Dno nostro Jhesu Christo, B. Marie virgini, totique curie celesti. Item sepulturam meam eligo in cimisterio

Digitized by Google

sancte Marie virginis Sedun. infra thumbam illorum de Gresiaco maiorum de Seduno, juxta portale anteriori dicte ecclesie. Item anniuersaria actenus ab antiquo consueta fieri per me et meos predecessores in ecclesiis de Narres et de Glisa precipio fieri per heredes meos, et quod dicta die anniuersarii dentur pauperibus vnus seracius et vnus modius siliginis mensure de Narres, et si non sufficeret modius dentur XVIII fiss. quolibet anno in villa de Narres, dum heredes mei in dicta villa moram traxerint et de suis possint gaudere, et casu quo in dicta villa non morauerint et non possent vti de suis, quod tunc illud anniuersarium uel anniuersaria cum elemosina faciant dicti heredes in ciuitate Sedun. Item legaui ad anniuersarium meum quolibet anno faciendum in ciuitate Sedun. super dictam thumbam centum sol. Maur. redditus. Item legaui conuentui Fratrum Predicatorum de Lausana decem flor. semel ; conuentui Fratrum ordinis Minorum dicti loci decem flor. semel. ; conuentui Fratrum Sancti Augustini de Friburgo decem flor. semel., conuentui Fratrum ordinis Minorum Ossule decem flor. semel ; religiosis dominabus conuentus de Vies quinque flor. semel. Item instituo Ysabellam vxorem meam, ad vitam suam tantum, plenam dnam et gubernatricem omnium bonorum meorum. Item precipio solui Ysabelle sorori mee quatercentum flor. semel sub pactis alias inter nos habitis. Item Johannete filie quondam Rudolphi Esperlini domicelli centum flor. semel. Item legaui dno Johanni cantori ecclesie Sedun. duos flor. semel. Item dno Nycolao de Molendino canonico Sedun. duos flor. semel. Item dno curato de Seduno vnum flor. semel. Item dno Girardo Millet vnum flor. semel. Item cuilibet capellano in ciuitate Sedun. dimidium flor. semel. Item religiosis dominabus inclusis de Vyes clamidem suum nouum ultra predicta eisdem ordinata. In ceteris autem bonis meis heredem vniuersalem michi instituo Guillelmum filium quondam Egidii filii mei, tali tamen condicione quod

Digitized by Google

dictus Guillelmus debeat maritare bene et honoriffice cum dote Gretam eius sororem secundum statum bonorum suorum; item etiam quod dictus Guillelmus debeat dare pro melioramento dotis Nese filie mee relicte Rudolphi Esperlini, sororisque dicti Egidii, mille flor. et illos soluat Rudolpho, Henslino, Johanni et Henrico fratribus filiis quondam dicti Rudolphi Esperlini et Nese. Tali tamen condicione premissis apposita quod si contingerit predictum Guillelmum decedere sine heredibus legitimis de suo corpore relictis, supradicta Greta seu Margareta eum super uiuente, quod tunc dicti fratres predictos mille floren. et primam dotem dicte Nese eorum matris restituant ad domum et hospicium ipsius Rudolphi de Rarognia, et quod eo casu dicti fratres capiant porcionem in omnibus bonis mobilibus et immobilibus ipsius Rudolphi cum predicta Greta equaliter. Et si vero contingerit dictos Guillelmum et Gretam decedere sine heredibus legitimis, quod eo casu dicti fratres succedant in omnibus bonis predictis equali porcione. Testes: dnus Johannes cantor ecclesie Sedun., etc. et Anthonius de Platea domicellus, qui juratus super hoc hanc cartam leuauit. Actum Seduni in domo dicti testatoris, die penultima mensis octobris, anno Dni millesimo CCCCXX°.

2708

Accord entre l'évêque de Sion et les patriotes du Vallais au sujet des biens des nobles de la Tour.

1421, 8 lanvier.

Documents sur le Vallais (M. Bordier), t. II. Ex libro Raroniae.

Andreas episcopus, auditis supplicationibus et consideratis damnis, combustionibus et spoliis que sustinuerunt ac expensis et solutione pecuniarum compatientes in aliquale subsidium et compensationem liberaliter et de gracia speciali concedimus quod omnes redditus tallie bonorum N. de Turre anno pre-

Digitized by Google

senti et preteritorum non recuperata recuperentur per duos recuperatores, unum per episcopum, alterum per communitates constituendum, qui solvant primo 40 ducatos auri quos episcopus patriotis mutuavit cum iverunt ad dietam in Hasileam, secundo episcopo restituantur expense in conducendo ambassiatores imperatoris, missos ad Bernenses et ducem Sabaudie in favorem patrie Vallesii, 3° quod solvantur expense per episcopum et communitates in dieta Turegi, expense in dieta in Tonono et Aquiano et Losane per episcopum et patriotas habite, et residuus expendatur pro litibus contra Guichardum de Raronia coram judicibus Agauni per nos et communitates habitis.

Item nuncii predictarum communitatum suplicarunt ut dicte communitates de dictis redditibus in futurum ante omnia recipiamus placita, servitia et alia jura singulis annis, prout tenebantur soluere nob. de Turre qui tenebant dicta bona ab ecclesia Sedun. et predecessoribus nostris. De residuo autem ipsi percipiant duas partes et nos episcopus $^1/_3$ partem, et hoc sine prejudicio jurium episcopi et communitatum. Nos annuimus compatientes liberaliter in necessitate dictarum communitatum pro duobus annis, et si de premissis non contentantur, offerimus nos remittere ad judicium et justitiam determinationem 5 virorum communitatis Vallesii.

Qua cedula lecta et approbata per nuncios communitatum, illi nominarunt 5 homines deputati qui pronuntiarunt et arbitrati sunt quod nos debeamus supradicta non ad 2 annos duntaxat, sed ad vitam nostram debeamus concedere et observare ex nostra liberalitate et gracia speciali, et volumus quod ipse communitates habeant recuperare duas partes et nos $^1/_3$ partem, primo et ante omnia solutis nobis placitis, redditibus, servitiis, usagiis et talliis prout D. de Turre solvebant D. episcopis Sedun. Et predictam cedulam approbaverunt et nos de gracia speciali compatientes approbamus. 8 januarii 1421.

Digitized by Google

2709

L'évêque de Sion donne le vidomnat d'Anniviers à Guichard de Rarogne

1421, 8 janvier.

Archives de l'abbaye de Saint-Maurice. Liber vallis Illiacae, p. 108.

(Andreas administrator Sedun.) concedit vicedominatum Aniuesii nobili Guichardo de Raronia.

2710

Henslinus fils de feu Thomas major de Chouson reconnait tenir cette majorie de l'évêque de Sion.

Sion, 1421, 2 avril.

Archives de Valère.

In nomine Dni, Amen. Anno a natiuitate eiusdem millesimo CCCC vicesimo primo, indictione XIIII, die vero secunda mensis aprilis, Seduni, in castro Maiorie, in presencia discreti Henrici Bode clerici de Osnaburgo, notarii publici Seduni morantis, contrahentis, constitutus Henslinus filius quondam Thome maioris de Chousun, idem Henslinus pro se et comparticipibus suis confessus est et publice recognouit se tenere in feudum homagii ligii a reuerendo in Christo patre et dno dno Andrea archiepiscopo Colocensi, administratore ecclesie Sedun., comite et prefecto Vallesii, presente et huiusmodi recognitionem recipiente, eiusque ab ecclesia et mensa episcopali Sedun. maioriam de Chousun cum omnibus suis juribus et pertinentiis vniuersis, et inde se debere dicto dno administratori et eius mense episcopali Sedun. viginti sol. placiti, quando acciderit, et homagium ligium, quod genibus flexis, manibus junctis, dicto dno administratori reddidit atque fecit. Promittentes juramento suo ad sancta Dei ewangelia corpora-

Digitized by Google

liter prestito esse et velle esse bonus et fidelis dicto dno administratori, eiusque ecclesie et mense episcopali Sedun., comodum et honorem ipsorum procurare, dampna et incomoda eorumdem pro posse suo euitare et omnia et singula facere et adimplere que bonus homo ligius facere debet et jura requirunt, etc. ac quod bonum et legitimum requiret computum et rationem, quandocumque per supradictum dnum administratorem uel eius nuncium super hoc fuerit requisitus, prout et sicut fuit solitum et consuetum. Ideo dictus dnus administrator dictum Henslinum pro se et suis consortibus de supradicto maioratu cum eius pertinentiis vniuersis per annuli sui aurei traditionem et digiti sui impositionem corporaliter inuestiuit, saluo tamen jure suo eiusque ecclesie et mense episcopalis Sedun. et alterius cuiuscumque. Presentibus testibus discretis et probis viris Petro Alacher castellano Sedun., Petro de Platea de Vespia domicello, Mauricio Holczer de Aragno, Anthonio Werlen de Hessinun, Anderlino Hallembarter, Symone Cunczen de Briga, Nicolao Albi de Glisa, ad premissa vocatis et rogatis et dicto Henrico Bode notario, qui predicta leuauit et in suis prothocollis debite conscripsit ad suas partes longinquas se conferendo, ita quod de eius vita et morte dubitatur et ignoratur, igitur ego Johannes Kipman de Durscem, Colonien. diocesis, ciuis Sedun. notarius, etc.

Jo. Kipman (cum signeto).

2711

Contrat de mariage entre Aymon de Corbières, donzel, et Mermete Chalamez, de Conthey.

Conthey, 1421, 2 juin.

Archives de Valére. Registrum Francisci de Origonibus.

* Notum sit quod cum tractaretur de matrimonio contrahendo inter Aymonem de Corberiis domicellum, ex vna parte,

Digitized by Google

et Hugonetum de Vallyez de Thoyrez, dyocesis Gebenn., et Perronetam eius vxorem, nomine Mermete filie quondam Bertheti Chalamez burgensis Contegii et dicte Perronete, ex altera, tales pactiones inter se habuerunt dicte partes. Dictus Aymo promisit desponsare dictam Mermetam in eius vxorem legitimam, et consimili modo dicta Mermeta. Pro cuiusquidem Mermete dotis constitutione dictus Hugonetus et Perroneta promiserunt tradere medietatem omnium bonorum dicti quondam Bertheti Chalamez. Pro cuiusquidem matrimonii contemplatione dictus Aymo dat prefate Mermete in augmentum dotis centum florenos semel, monete cursibilis in burgo Contegii. Testes : dni Guillermus Barbery, Johannes Sapienti, Anselmus de Fausonay, canonici Sedun., dnus Rodulphus vicarius Contegii, nobilis vir Johannes de Ceruen et ego Franciscus de Origonibus canonicus et cancellarius Sedun., etc. Acta fuerunt hec in burgo Contegii, die secunda mensis junii, anno Dni M°CCCC°XXI°.

2712

Guichard de Rarogne, seigneur d'Anniviers, spécifie les fiefs qu'il tient de l'évêque de Sion.

Conthey, 1421, 17 septembre.

Liber instrumentorum de Leuca, f. 40 verso.

In nomine Dni, Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis tam presentibus quam futuris appareat euidenter quod anno Dni millesimo quadringentesimo vigesimo primo, indicione quatuordecima, die vero decima septima mensis septembris, cum ex tenore arbitramentalis sententie per illustrem et excelsum principem dnum nostrum dnum Amedeum Sabaudie ducem reuerendissimosque in Christo patres dnos Joannem archiepiscopum Tharentasien., Guiller-

Digitized by Google

mum episcopum Lausanen., compromissarios per R^mum^ in Christo patrem dnum Colocen. archiepiscopum, administratorem, procuratorem ecclesie Sedun., comitem et prefectum Vallesii, et per nobilem et potentem virum Guichardum de Rarognia dnum Anniuisii cum eorum adherentibus in hac parte electos et constitutos, late in Aquiano, die et anno in eadem contentis, et ex tractatu prudentis viri Nicodi Festi, prefati dni nostri commissarii ac secretarii per supradictos dnos arbitros super exequutione dicte sententie specialiter deputati, memoratus Guichardus tenetur, suo mediante juramento super hoc prestito in manibus dicti commissarii, infra festum Pasche proxime lapsum omnia et singula feuda, resque feudales et homagia quecumque facientes et facientia ad opus prefati dni administratoris et eius ecclesie Sedun. eidem dno administratori ad opus dicte sue ecclesie specificare et recognoscere, vt in quodam publico instrumento inde super hoc recepto latius continetur. Hinc est quod prelibatus Guichardus de Rarognia, tenorem memorate sententie possethenus obseruare cupiens, in presentia memorati Nycodi Festi, commissarii in hac parte per prefatos dnos arbitros specialiter deputati, necnon mei notarii et testium subscriptorum presentia personaliter constitutus pro se et suis heredibus tenore huius publici instrumenti confitetur et publice recognoscit se tenere, tenereque velle et debere a prelibato dno administratore, eiusque ecclesia et mensa episcopali Sedun., licet absenti, meque notario predicto more publice persone stipulante et recipiente vice, nomine et ad opus ac pro parte prelibati dni administratoris, eiusque mense episcopalis Sedun. et imposterum successorum suorum in eadem, vltra alia feuda et homagia per eumdem Guichardum ad opus dicte ecclesie recognita, videlicet feuda et res feudales inferius specificatas et declaratas. Et primo domum de Dalliez et vnam partem plantate, videlicet cuiusdam pecie prati, vinee et campi site

Digitized by Google

apud Leucam, juxta vias publicas a tribus partibus. Item sustam Leuce et pondus eiusdem soste cum aliis juribus et pertinentiis suis et domo eiusdem soste. Item magnum pratum dou Dallie, situm in territorio de Aier, continentem sexdecim falcatas, juxta pratum de Tourtemagny, cum grangia infra sita. Item balnea de Buex cum eorum pertinentiis. Item vineam, pratum et domum de Balniis, sita inter Varonam et Sarqueno, juxta Croson de Culanchiz et super Roddanum. Item decimam de Sarqueno bladi, vini, nascentium, canapis et raparum. Item domum de Sirro que quondam fuit nobilis Henrici de Rarognia, fratris dicti recognoscentis, vnacum prato, grangia et orto retro sitis. Item totum feudum de Briens nobile et ligium et res feudales eiusdem prope Sedunum, citra et vltra Roddanum, vbicumque fuerint. Item feudum Johannodi de Curtinali et res feudales quas tenebat sue mortis tempore a predicta mensa episcopali. Item turrim de Ventona cum suis pertinentiis. Item feudum de la Martineta. Et pro predictis omnibus et singulis feudis et rebus feudalibus, ut supra, per dictum Guichardum recognitis se inde debere prelibato dno administratori et eius mense episcopali Sedun. et suis imposterum successoribus in eadem homagia, redditus, vsagia, seruicia annualiter eidem et dicte ecclesie debita et persolui consueta. Protestans idem Guichardus de melius specificando dicta feuda et recognoscendo quemlibet ipsorum, quando et quotiens per prelibatum dnum administratorem seu per alium cuius..... ad opus dicte sue ecclesie Sedun. fuerit requisitus, et de ipsis legitimam poterit habere informationem. Promittensque prefatus nobilis Guichardus pro se et suis predictis sub debito fidelitatis quo dicto dno administratori et sue ecclesie astringitur, necnon juramento suo ad sancta Dei euangelia per eumdem corporaliter prestito in manibus mei notarii predicti stipulantis, vt supra, necnon sub obligatione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, presen-

Digitized by Google

tium et futurorum quorumcumque, sub pena commissionis feudorum recognoscere, specificare et declarare prefato dno administratori et suis successoribus in ecclesia Sedun. omnia et singula feuda subscripta et alia feuda, si qua teneat ab ipsis dno et ecclesia quecumque, tam nobilia, ligia, plana. quam rusticalia..... hinc ad proximum festum natiuitatis Dni, necnon satisfacere prelibato dno administratori et suis predictis successoribus in ecclesia Sedun. ac ipsorum recuperatoribus de omnibus et singulis redditibus, censibus, vsagiis, seruiciis et tributis annualibus et placitis..... Supplicans prefatus nobilis Guichardus recognitor tenore presentis instrumenti prelibato dno administratori quod de predictis feudis, non obstante dilatione morosa que non processit ex aliqua mala intentione, sed duntaxat propter aliqua impedimenta restitutionis et possessionis predictorum bonorum feudalium, dignetur predictum Guichardum dnum Anniuisii seu eius legitimum procuratorem de premissis feudis inuestire et omnem commissionem, si que dicto dno administratori et sue predicte ecclesie Sedun. pertinent in predictis feudis vsque ad diem presentem, liberaliter et de gratia speciali remittere juxta tenorem predicte sententie. Acta fuerunt hec Contegii, in camera curie loci eiusdem, presentibus viris venerabilibus dnis Anselmo de Fausonay, Francisco de Origonibus, canonicis Sedun., viris nobilibus Anthonio de Castromonte vicecastellano Contegii et Sallionis, Joanne de Esruetis, Bartholomeo filio quondam dni Anthonii de Montheolo legum doctoris et pluribus aliis fidedignis testibus ad premissa vocatis et rogatis, meque Joanne Barberii de Aquiano, etc.

Digitized by Google

2713

Réclamations de la commune de Sion contre l'évêque.

(1421)

Archives de la bourgeoisie de Sion, minute.

Secuntur peticiones quas facit communitas ciuitatis Sedun. seu eius procuratores contra et aduersus dnum nostrum Sedun.

Et primo quod idem dnus in suo aduentu promisit tenere ciuitatem Sedun. et totam patriam Vallesii saluas et securas ab omni violencia facti contra quoscumque, et super hoc dicta ciuitas confisa in eius verbis et promissione fuit combusta, depopulata, robata, predata et derupta per Bernenses et suos sequaces. Cuius combustionis et depopulacionis dampnum est inextimabile.

Item quod idem dnus die sui aduentus de more suorum predecessorum jurauit et promisit tenere libertates et franchesias dicte ciuitatis, et non obstante dicta promissione et juramento captiuauit Nicodum de Lyon ciuem Sedun. ad castellanum suum assignatum per eundem dnum et ipsum captiuum posuit ad torturam, contra dictas franchesias veniendo, in quibus continetur quod nullus debet capi infra ciuitatem predictam uel banna eiusdem, quin presentetur coram ciuibus super magno ponte Sedun., et quod nullus debet poni ad torturam, nisi vocatis ciuibus Sedun., quod non fecit idem dnus.

Item quod idem dnus per suos familiares capi et detineri, ad carceremque et compedem retrudi fecit Guillelmum dou Sauies et Yanninum de Cendona, ciues Sedun. et nuncios ciui-

Digitized by Google

tatis predicte, missos ad vanellum[1] eiusdem ciuitatis custodiendum, ut moris est, volendo vyolenter dictam ciuitatem dicto vanello spoliare, nec pro aliqua caucione ipsos voluit de tribus diebus relaxare, contra dictas franchesias veniendo.

Item et multos alios sic violenter per eum captos posuit ad torturam, non vocatis dictis ciuibus et contra ipsas franchesias veniendo.

Item quod est in ciuitate Sedun. antiquitus ponere custodes ad custodiendum possessiones existentes in castellania Sedun., et quod quilibet possidens possessiones aliquas, tam prata, campos, vineas, quam alias quascumque tenetur et consueuit soluere dictis custodibus certam pensionem diucius solitam. Quam pensionem idem dnus soluere recusauit et recusat, dictos custodes et communitatem dicte ciuitatis sua possessione spoliando.

La date de ces réclamations n'est pas indiquée ; nous croyons cependant pouvoir les placer en 1421. Il y est question d'un différend entre la ville et l'évêque au sujet du vanel du Rhône ; or un accord est intervenu entre les parties à ce sujet le 27 septembre 1421. (Voy. l'acte suivant.) Les réclamations doivent être de la même époque.

[1] Voici la description du *vanel* par Bridel dans son *Essai statistique sur le canton du Vallais*, p. 62-63. « Il consiste à enfoncer dans le fleuve d'un bord à l'autre une ligne de piquets, en forme d'éventail, dont l'ouverture la plus large est du côté d'en haut et la plus étroite d'une toise de largeur du côté d'en bas. Ces piquets sont entrelacés de branches assez serrées pour arrêter, non l'eau, mais le poisson ; les truites qui redescendent régulièrement le Rhône en automne pour aller passer l'hiver dans le Léman entrent dans l'éventail et arrivent dans une grande claie, appelée la chambre, d'où elles ne peuvent plus échapper ; au moyen d'une poulie on soulève la claie à fleur d'eau et le fermier du vanel prend les poissons qui y sont retenus. Ce genre de pêche ne se fait qu'en automne. »

Digitized by Google

2714

Accord entre l'évêque et les citoyens de Sion au sujet du vanel et de la pêche du Rhône.

Sion, 1421, 27 septembre.

Liber instrumentorum de Seduno, f. 42 verso.

* Nos Andreas, archiepiscopus Collocensis, perpetuus generalis administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, notum facimus quod cum discordia uerteretur inter nos, ex vna parte, ac scyndicos et ciues Sedun., ex altera, super eo quod dicebamus nos et mensam nostram episcopalem Sedun. per dictos ciues fuisse spoliatos vanello et piscaria eiusdem fieri solito super flumine Rodani prope et subtus pontem dicti fluuii in territorio Sedun., de quo fuit in possessione immediatus predecessor noster tunc electus Sedun. tempore sui recessus; dictis scyndicis et ciuibus contrarium asserentibus et dicentibus quod si precessor noster fuit in possessione dicti vanelli, quod non credunt, illud fuit precario nomine dictorum ciuium, salua nocte diei jouis ecclesie nostre, prout dicunt, pertinente. Tandem peruenimus ad amicabilem compositionem in modum qui sequitur: Videlicet quod nos habeamus de dicto vanello et piscaria eiusdem per totam noctem diei martis qualibet ebdomada durante dicto vanello pisces omnes qui ibidem capientur et etiam pisces qui capientur die jouis immediate sequenti etiam de nocte, quam noctem perpetuis temporibus asserunt dicti ciues pro tributo dicti vanelli mense nostre episcopali pertinere debere et hac die martis de nocte ad tempus nostre administrationis tantummodo et non ultra duratura. Volentes nos et dicta communitas quod per presentem concordiam non derogetur possessorio dicte communitatis nec etiam ecclesie Sedun., sed remaneat finito tempore nostro pro utraque parte eodem statu quo eramus die presentis con-

Digitized by Google

cordie, sub tali conditione quod casu quo dicti ciues negligerent vel recusarent ipsum vanellum facere suis sumptibus, licitum sit nobis pro illo anno ipsum vanellum facere nostris sumptibus et pisces capiendos illo anno integraliter percipere. Nos adminastror et Anthonius Falconeti et Roletus Ricardum faber, syndici communitatis Sedun., promisimus supradicta obseruare et fieri jussimus litteras testimoniales cum appositione nostri regalie et dicte communitatis sigillorum. Fuerunt presentes nomine communitatis scyndici supra nominati, necnon nobiles et discreti viri Anthonius de Platea et Guillermus de Rarognia, domicelli, Hugonetus Richardum, Roletus de Loluyna, Ambrosius de Poldo, notarii publici, Bertrandus de Poldo, Willermus Tolla, Roletus Macot, Anthonius Gallesii ac Johannes de Lausanna ac plures alii ciues. Datum et actum Seduni, in castro nostro Maiorie, in parua stupha, die sabbati vigesima septima mensis septembris, anno Dni millesimo quadringentesimo vigesimo primo. Item conuentum fuit inter nos quod testes et attestationes nostre in scriptis redacte per dnum Petrum Murgodi officialem curie Sedun. ex commissione sibi facta super possessorio remaneant perpetue in earum roboris firmitate, supradicta concordia non obstante. Datum vt s.

Et ego Henricus Bode notarius publicus et secretarius prelibati dni, associato mecum Ambrosio de Poldo ciue et notario publico, etc.

2715

Accord entre l'évêque de Sion et Pierre Aletscher, châtelain de Sion.

1422, 18 février.

Liber instrumentorum de Seduno, etc., f. 65 verso.

* Anno Dni millesimo CCCCoXXIIo, die XVIII mensis februarii, in domo mei Caspar, existente controuersia inter dnum

Digitized by Google

Andream, archiepiscopum Collocensem, administratorem, etc. ex vna parte et Petrum Aletscher nuper castellanum Sedun., ex altera, occasione officiorum castellanatus et salterie Sedun. per dictum Petrum anno proxime lapso rectorum, vnde ex parte dicti dni nostri petitur sibi assignare rationem et computum ac satisfactionem de bannis et juribus commissis eodem anno in dictis officiis, debitis eidem dno nostro secundum tenorem cuiusdam cedule papiree pactorum alias inter ipsos factorum. Ex aduerso dicto Petro dicente quod non habere potuit integraliter porcionem suam dictorum bannorum et jurium, quodque dictus dnus noster ei occupauit et abstulit fructus et recollecturas certorum pratorum ei occasione dictorum officiorum vel alterius ipsorum pertinentium; petebat etiam sibi per eundem dnum nostrum recompensare certas vestes et quotidianos pastus sibi debitos nomine dicte castellanie vel salterie, et ipsum releuari postulabat de confectione pontis in ciuitate per ipsum nouiter facti. Quequidem petita per eundem Petrum dnus Heinricus capellanus et Henricus Bode secretarius dicti dni nostri ex parte eiusdem negabant eundem dnum teneri, etc. Auditis partibus per nos Thomam Partitoris, Johannem de Lapide, Johannem Zuren, et (Caspar Curten), commissarios et arbitratores huius cause ab eisdem electos, primo decernimus quod dictus Petrus habeat jura et banna et omnia pertinentia ad quodlibet predictorum officiorum anno prescripto, dando eidem dno nostro rationem et debitum in eisdem secundum pacta eiusdem cedule et quantum quelibet dictarum partium recuperauit de portione alterius partis in predictis, illud reponat et soluat eidem secundum legitimum computum. Item decreuimus quod quicquid dnus reperiatur habuisse de presiis et recollecturis aliquarum vinearum et pratorum pertinentium per bonas attestationes ad salteriam predictam de jure, illud soluat vel contentum faciat eundem Petrum secundum legitimam taxationem valo-

Digitized by Google

ris, exceptis fructibus pomorum vel pirorum cuiusdam viridarii per ipsorum pacta dno reseruatis. Super petitione vero dictarum vestium annualium et pastorum cottidianorum, etc. non constare nobis de presenti vtrum debeatur vel ne, declaramus quod si dictus Petrus valeat informare fidedigna informatione in scriptis vel testium sibi tanquam castellano Sedun. de jure vel de approbata consuetudine deberi ipsas vestes et pastus, dnus Sedun. hoc eidem satisfaciat. Item censemus de recompensatione expensarum dicti pontis. Item quod quicquid dnus promisit eidem Petro dare vltra primitiua eorum pacta, in hoc etiam compleat promissum suum, in quantum idem Petrus hoc poterit edocere.

Supplicantes nos predicti compositores eidem reuer. dno nostro quatenus eidem dno Petro sine difficultate admittere dignetur ea in quibus per bonam rationem jus poterit obtinere. Rogantes etiam attente eundem Petrum quatenus suprascripto dno obediat, consignet et respondeat super omnibus que debebit, in tantum quod ab inde ulla seditionum materia oriatur.

Dicit et proponit Petrus Aletscher, castellanus et salterus Sedun. dudum institutus per vos reuer. in Christo patrem dnum Andream, etc. fuisse per vos institutum coram pluribus fidedignis apud Nau modo subscripto.

Inprimis quod salteri officium exercere debeat plene et integre cum suis juribus et pertinentiis, de quibus habuisse pratum salterie et omnia eiusdem que pertinent ad ipsam salteriam, scilicet fructus et recollecturam.

Item dicit dictus Petrus quod suis sumptibus fieri fecit pontem pro quo petit a uobis respectu carpentariorum.

Item dicit banna et clamas euenta et deposita post recessum Anthonii Lombardi vsque ad tempus quo ipse venit castellanus, esse sibi concessa per uos, qui nundum erant recuperata.

Digitized by Google

Item asserit idem P. quod ipse habere debet duas vestes et eius famulus vnam in curia dni annuatim sumptibus ipsius dni, quod non habuit.

Item et victum in eius domo cum suo famulo bis in die, si velit.

Item quod ipse habere debet finito suo anno pro suo labore in castellania XL flor.

Item tertiam partem bonorum omnium commissorum.

Super quibus facta sibi satisfactione de predictis se offert tradere bonum computum de omnibus bannis et obuentionibus euentis durante tempore sue castellanie manu illorum proborum hominum qui fuerunt in eorum pactis.

Respondetur per dnum Sedun. super petitis Petri Aletscher castellani Sedun. quod vult stare pactis factis inter ipsum dnum et predictum Petrum Aletscher, de quibus ipse habet vnam copiam et dnus aliam.

Secundo dnus offert velle stare sentencie predicte late in Briga per arbitros communes videlicet Caspar Curten, Hensilinum de Lapide, Thomam Partitoris et Johannem Zuren, quantumcunque ex ipsa sentencia dnus sentiat se grauatum ex pluribus capitulis. Ita requirit eundem olim castellanum quod ipse pareat.

Item requirit prefatus dnus Sedun. prefatum Petrum quod juxta tenorem dicte sentencie et pactorum primo assignet nobis computum de bannis commissis non recuperatis et rationem de recuperatis per ipsum, et integraliter satisfaciat antequam recedat de Seduno, et dnus iuxta tenorem pactorum et sentencie offert se paratum integraliter sibi satisfacere si in aliquibus sibi tenetur, et ad predicta requirit ipsum vinculo juramenti quod sibi prestauit quando prouidit sibi in dicto officio.

Dnus Sedun. respondit ad particularia petita per dictum Petrum.

Digitized by Google

Primo super refectione pontis Sedun. quod castellani Sedun. tenentur reficere ipsorum expensis et conseruare dictum pontem, prout est notorium in tota ciuitate Sedun.

Ad aliud capitulum vbi dicit quod banna et clame aduenientes post recessum Anthonii Lombardi essent sibi concesse per dnum Sedun., respondet dnus quod multum miratur de tali sompnio, quia nunquam sibi concessit, et si vult dicere contrarium, probet et dnus submittet se justicie et juri.

Item respondit dnus super facto vestium quod nullas vestes sibi promisit neque tenetur, nec castellani ab ipso neque ab eius predecessoribus habuerunt vestes neque victum pro se et eius famulo ratione dicte castellanie Sedun. in eius curia. Castellani Sedun. fuerunt tempore ipsius predecessorum Georgius Magi pater Bernardi, deinde per nouem annos Theodulus Balet, postmodum Benedictus de Crista, postmodum Hensilinus de Lapide, tempore nostro Anthonius de Gualdo et Johannes Galesii, qui nunquam habuerunt vestes nec victum ratione castellanie Sedun., sed si aliqui aliquid habuerunt, habuerunt ratione castellonatus et custodie Turbillionis et similiter dnus Sedun. respondit ad petitionem XL flor. ann., quod nunquam habuerunt aliquam pecuniam ratione dicte castellonatus Sedun., prout super premissis fecimus inquisitionem.

Item ad aliud capitulum in quo dicit ipse Petrus quod debeat habere tertiam partem omnium bannorum commissorum, etc., dnus submittit se supradictis pactis et sententie.

Item super facto salterie dnus respondet quod vult stare pactis et sententie et quod vult rehabere illas pecunias quas recepit vltra LX sol. a quolibet in juridictione saltherie, cum salterus non potest pro bannis ac freueriis recipere vltra LX sol. Maur. ab aliquo, prout ipse contrarium fecit.

Item de vinea respondet dnus quod non cognoscit quod salteria habeat aliquam vineam.

Item super facto prati et viridarii salterie dnus respondet

Digitized by Google

quantumcunque reseruauit sibi dictum viridarium et in hoc sentit se grauatum de sententia, attamen vult parere sententie, et quod estimetur quantum fenum fuit in dicto prato, et dnus vult sibi restituere portionem salterie debitam, aliam portionem vult tanquam laborator et cultor dicti prati pro se retinere iuxta consuetudinem Sedun., cum dictum pratum fecit sepire, rigare et recolligere sicut laborator.

Et sciat dictus Petrus et recognoscat quod de gracia speciali permisit eum dnus stare in predicto officio adhuc per totum mensem februarii, cum finierit tempus officii sui die septima februarii preteriti, et ideo vlterius non intromittat se de isto officio castellonatus neque salterie.

On trouve le compte de Pierre Aletscher dans le même volume, f. 70-72, mais il ne présente rien d'intéressant.

2716

Guichard de Rarogne cède diverses propriétés au chapitre de Sion en paiement de sommes qu'il lui devait et le chapitre lui accorde le droit de racheter ces propriétés.

1422, 1er et 2 avril.

Archives de Valère, Registrum Francisci de Origonibus.

* Anno a natiuitate Dni millesimo quatercentesimo vicesimo secundo, indicione quindecima, die secunda mensis aprilis. Cum nobilis vir et egregius Guichardus de Rarognia dnus Aniuesii teneretur capitulo Sedun. in redditibus annualibus, necnon pecunie quantitatibus, et primo pro anniuersario felicis recordacionis dni Guillelmi episcopi Sedun. fratris ipsius in sexaginta sol. Maur. annui redditus, de quo constat chertra sub anno Dni M°CCCC° secundo, die XXVII maii, item pro anniuersario Anthonii Gonteri quondam ciuis Sedun., cuius

Digitized by Google

causam habet idem dnus, in decem sol. annui redditus, item pro anniuersario nobilis quondam et potentis viri Petri de Rarognia patris dicti dni in centum flor. semel, de quo constat carta sub anno Dni M°CCCC°XII°, die XXVI julii ; item in ducentis flor. ex causa concordie facte inter prefatum capitutum et dictum quondam Petrum de Rarognia, de qua constat carta sub anno Dni M°CCCC° quarto, die prima februarii ; item in decem lb. Maur. semel ex causa concordie nouiter facte inter prefatos capitulum et Guichardum super arragiis seu retentis omnium legatorum et particularum predictarum usque ad diem presentem, necnon pro capellis quas dni de capitulo petebant a dicto dno Aniuesii tanquam herede dicti dni Guillelmi episcopi, fratris sui, et pro retentis centum sol. annualium debitorum dictis dnis de capitulo pro maioria Sedun. ; item in centum scutis auri boni ponderis cugni regis Francie semel ex causa mutui recepti. Pro quibus premissis dictus nobilis Guichardus dedit in solutum dicto capitulo possessiones inferius descriptas sitas in territorio Sedun. Primo quoddam viridarium continens circa octo uel nouem falcatas, situm in Croseto inter duas vias, quarum vna tendit a la Ponthy ex parte septemptrionali, et alia tendit versus Rodanum a parte orientis ; item vineam continentem circa duodecim putatoria, que olim fuit Johannis de Ceruent domicelli ; item aliam vineam vocatam Gessinesia, sitam en Lentinaz, continentem circa triginta putatoria, supra viam tendentem de Pelliaco versus Ormonam ; item quoddam paruum virgultum situm in Plantata Sedun. juxta bastimenta ciuitatis et pratum de Plantata mense episcopalis Sedun. ab occidente et meridionali partibus et juxta prata dicti Guichardi ; prout constat quodam publico instrumento recepto anno quo supra, die prima mensis predicti. Hinc est quod dni Luquinus de Rarognia decanus Vallerie, Guillelmus Barberii, Petrus in Fabrica, Johannes Mollitoris, Bartholomeus Strellers, Nycholaus de Molendino,

Digitized by Google

Martinus Brunardi, Johannes Sappaneti, Anselmus de Fausonay, Jacobus Capistri et Girardus Verdoneti, canonici Sedun., in choro ecclesie Vallerie capitulantes, voluerunt et concesserunt quod dictus nobilis Guichardus, licet absens, et eius heredes possint perpetue reddimere et rechactare possessiones predesignatas pro preciis superius declaratis. Et pro tanto prenominati dni de capitulo quittauerunt predictum nobilem Guichardum de dictis pecunie quantitatibus. Et ego Franciscus de Origonibus de Bosco, dyocesis Mediolanensis, clericus, etc.

2717

Appel du chapitre de Sion à l'archevêque de Tarentaise au sujet d'un monitoire de l'évêque.

Sion, 1422. 4, 7 et 22 avril.

Archives de Valère.

* Anno a natiuitate Dni millesimo CCCC° vicesimo secundo, indicione XV, die vero VII mensis aprilis, infra castrum Valerie, in presentia dni Luquini de Rarognya decani Valerie et testium, meique notarii personaliter constitutus dnus Martinus Brunardi canonicus Sedun., velut procurator canonicorum, sacerdotum, seruitorum et beneficiatorum ecclesie Sedun. coram prefato dno decano tanquam coram authentica persona quamdam suam appellationem ad cautelam in scriptis redactam interposuit atque legi fecit, cuius tenor sequitur : Quia dnus Andreas archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, quemdam suum pretensum processum seu quoddam mandatum in se continentem friuolam monitionem formauerit et in ecclesia Sedun. publicari fecerit contra predictos dnos canonicos et beneficiatos eiusdem ecclesie, cuius mandati tenor est talis : Andreas

Digitized by Google

archiepiscopus Colocen., etc. canonicis ecclesie Sedun. residentiam facientibus in ecclesia cathedrali inferiori ac rectoribus altarium et capellarum existentium in eadem ecclesia et sancti Theodoli ac in ciuitate et districtu Sedun. qui tenentur interesse in eadem ecclesia cathedrali salutem in Dno. Vobis per presentem monitionem notum facimus quod ad aures nostras pervenit, tam ex querela nostri procuratoris fiscalis, quam ciuium et parrochianorum ecclesie Sedun., quod vos, nescitur quo spiritu ducti, obseruatis generale ecclesiasticum interdictum in ecclesia cathedrali et in omnibus aliis ecclesiis ciuitatis et districtus Sedun., cum solum in parrochialibus ecclesiis Sedun. et sancti Mauricii Agaun. ecclesiasticum sit positum interdictum, et hoc contra nostram expressam inhibitionem et in derogationem nostre et aliorum quorum interest appellationis interposite a quadam pretensa monitione facta a dno officiali curie Tharantas., que fuit ipso jure nulla, et si aliqua fuit infra tempus debitum fuit per nos et alios quorum interest appellatum ad sedem apostolicam, et dicta appellatio fuit notifficata judici a quo fuit appellatum ac publicata die XXV mensis martii in eadem ecclesia cathedrali. Quo circa deuotioni vestre sub pena excommunicacionis mandamus quatenus cessetis ab obseruatione predicti interdicti. Datum Seduni, in castro Maiorie, die quarta aprilis, anno Dni M°CCCC°XXII°. Ex quibus premissis prenominatus dnus Martinus Brunardi procurator sentiens se et dictos dnos canonicos, sacerdotes et beneficiatos et omnes presenti appellationi adherere volentes esse multis modis grauatos et oppressos tam de predicto mandato quam de contentis in eodem, primo ex eo quia dictum mandatum est contra juris formam factum, tum ex eo quia est factum contra mandatum superioris dicti dni administratoris, scilicet dni archiepiscopi Tharantasien., metropolitani ecclesie Sedun., seu eiusdem officialis, etc. Ex quibus causis premissis prefatus dnus procurator ad sanctam sedem metropolitanam

Digitized by Google

Tharantasien., seu ad illum uel ad illos ad quem uel ad quos presens appellatio de jure debet deuolui, in hiis scriptis appellat, etc. Datum et actum, presentibus dnis Johanne Poumonis curato Sallionis, Jacobo Regis, sacerdotibus, et me Francisco de Origonibus de Bosco, dyocesis Mediolan., notario, etc.

Postmodum vero die XXII mensis aprilis, prorogata de consensu partium subscriptarum, infra castrum Maiorie, coram dno Andrea administratore, testibusque et me notario personaliter constitutus dnus Martinus Brunardi, velut procurator prelibato dno nostro Sedun., intimauit appellationem predictam, presentibus dnis Henrico Fry, Petro Monacho, sacerdotibus prefati dni nostri Sedun., dno Benedicto de Gualdo eciam capellano prefati dni, nobili Guillermo de Corberiis, etc. et me Francisco de Origonibus, etc.

2718

Accord entre Pierre du Châtelard, seigneur d'Isérables, et ses hommes de ce lieu au sujet du droit de terrage.

Riddes, 1422, 13 avril.

Original communiqué par M. Du Lon, consul à Vevey.

* Anno Dni millesimo quatercentesimo vicesimo secundo, die vero decima tercia mensis aprilis, apud Rydda, in platea existenti ante grangiam nobilis et potentis viri Petri de Castellario dni de Yserabloz, fuerunt personaliter constituti prefatus nobilis Petrus, ex vna parte, et Willermodus dou Sirisier, Martinus Lorio, Petrus de Chamoson, Petrus Tottin, Jaquerius Cristina, Martinus Lobert, Jaquemetus Mugner, Johannes dou Larser, Michael Merlet, Johannes Ducis, Martinus Ducis, Willermodus Tabel, Guillermus Souter, Johannes de Furno, Perrerius Marietodi, Michael Reuilliodi, Jaquemodus dou Sirisier de Yserabloz, homines ligii et talliabiles dicti

Digitized by Google

nobilis Petri, parte ex altera. Cum quedam questio via amicitie presenti die uerteretur inter prenominatas partes, presentibus cum eisdem pluribus probis hominibus ad requisicionem ipsarum partium ibidem conuocatis, pro eo quod dictus nobilis Petrus petebat a prefatis hominibus vallis et montis loci predicti de Yserabloz et aliis eiusdem loci, tam presentibus quam absentibus, sibi solui annuatim terragium in territorio toto et monte vallis predicte et sibi recognosci debere, videlicet undecimam gelimam seu cuiuscumque bladi et vndecimum fichillinum cuiuscumque liguminis crescentis in predicto loco, vltra tallias et alia seruicia et tributa sibi ibidem debita. Ad quam peticionem respondebant ipsi probi homines quod ipsi obligati erant prelibato nobili Petro eorum dno carissimo in tantis aliis et diuersis oneribus, seruiciis, talliis, vsagiis et tributis quod vis (vix) poterant vltra hec consequi victum et vestitum. Item dicebant dicti homines quod ipsi annuatim juxta posse eorum faciebant omnia opera possessionum ipsius dni, quando super hoc erant requisiti, sine vlla mercede. Item dicebant quod prelibatus nobilis Petrus vltra terragium petitum per eundem recuperabat annuatim a pluribus personis dicti loci certam quantitatem silliginis, ordei et argenti in speciali usque ad summam viginti duorum fichilinorum grani uel circa sine pecunia, ut in suis recognicionibus asserebant contineri, et maxime in quadam recognitione recepta per Falquetum Berblin sub anno Dni millesimo tercentesimo quadragesimo tercio, die tercia mensis februarii. Ratione dictorum onerum jam a tribus annis citra nonnulli homines et subiecti sui a loco predicto recesserunt, bona sua ibidem relinquendo vacua, paupertate cohacti. Non tamen negantes prefati probi homines se teneri predicto nobili Petro generaliter ad terragium petitum, verum tamen supplicabant primo quod dupliciter non affligerentur duplex terragium reddendo et illud adhuc, attentis aliis oneribus non modicis, admoderare quo-

Digitized by Google

dam modo dignaretur et gratiam ab eo postulabant taliter quod ipsi se in suo dominio et seruicio et sui sustinere valerent. Tandem prenominate partes, tractatu amicorum ipsarum partium per eas electorum interueniente, ad declaracionem peruenerunt per modum inferius declaratum, videlicet quod prenominatus nobilis Petrus admodiauit et accensauit prenominatis suis hominibus de Yserabloz terragium totum in silligine, frumento, ordeo, liguminibus, bladis et aliis rebus pro sex modiis silliginis et vno modio frumenti et vno modio ordei annualis redditus soluendis apud Ridda, domi ipsius nobilis Petri, inclusis in predictis octo modiis omnibus aliis redditibus et censis dicto nobili Petro debitis ex causa terragii tantum, de quibus fit mencio in recognicione supra designata et eciam generali terragio. Prefatus nobilis Petrus de vberiori gracia prenominatis probis hominibus suis quod ipsi et eorum heredes perpetue possint reddimere et rechetare predicta octo modia bladi, videlicet quodlibet modium precio quindecim lb. Maur. semel. Ad premissa fuerunt testes vocati Franciscus de Castellione domicellus, commorans apud Leytron, Perrodus de la Loy, Johannes Climentzo de Arduno, Rolandus de Foresta salterus de Chamosson, Willelmetus Codro, Vouteretus Girodi de Chamosson, Johannes mistralis de Rydda.

Et ego Roletus de Lowina notarius, etc.

2719

Les syndics de Sion déclarent qu'ils sont prêts à payer la somme qui leur a été imposée par le traité d'Evian.

Sion, 1422, 27 avril.

Archives de la ville de Sion.

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem millesimo quatercentesimo vicesimo secundo, indicione quindecima, die vicesima septima mensis aprilis, infra castrum Maiorie Sedun., in pre-

Digitized by Google

sencia reuerendissimi in Christo patris et dni dni Andree Dei gracia archiepiscopi Colocen., administratoris perpetui ecclesie Sedun., comictis et prefecti Valesii, quam plurimorum [disc]retorum virorum et nunciorum communitatum Valesii, ut fertur, missorum et electorum per communitates predictas, meique notarii publici et testium subscriptorum, fuerunt personaliter constituti Roletus Fabri et Anthonius Falconeti Lombardus, sindici et consules tocius communitatis ciuitatis Sedun., ex vna parte, et vir honorabilis et circunspectus Nycodus Festi de Salanchia, notarius publicus, secretarius serenissimi principis et magnifici dni dni ducis Sabaudie, ex altera. Prelibati vero sindici, nomine et ex parte et ad opus omnium ciuium, burgensium et incolarum tocius ciuitatis Sedun. et personarum ibidem habitantium et suorum adherentium, tam infra ciuitatem quam extra, obtulerunt se et presentauerunt prelibato Nycodo Festi, commissario per dictum dnum ducem et alios dnos arbitratores pacis pronunciate in Aquiano inter Guichardum de Rarognya, ex vna parte, et patriotas Valesii, ex altera, transmiso pro procurando, requirendo et exequendo solucionem fieri de pecunia solui per patriotas per dictos arbitros pronunciata juxta contenta in instrumento pronunciacionis facte per dictos arbitros in Aquiano, quantitatem in eorum rata contingentem, quam obtulerunt se esse paratos de soluendo pro omni guerra et dissensione vitanda et eciam omnem periurii reatum et infamiam fidei corruptionis tollende. De qua presentatione protestati fuerunt ad omnem erroris tollendam suspicionem atque alicuius pene in compromisso apposite. De qua presentacione preceperunt dicti sindici per me notarium subscriptum fieri eisdem, quo supra nomine, publicum instrumentum, laude et consensu dicti commissarii dictorum sindicorum presentacionem recipientis. Ad quod fuerunt testes presentes vocati specialiter et rogati viri discreti Roletus Lorectan, Anthonius

Digitized by Google

douz Maenchet, Stephanodus Williencii, burgenses et notarii publici Leuce. Et ego Willelmus de Cucheto de Paterniaco, notarius, etc.

2720

Appel du chapitre de Sion au métropolitain de Tarantaise contre l'évêque de Sion.

Sion, 1422, 6 et 9 juin.

Archives de Valère.

In nomine Dni, Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis liquide fiat manifestum quod anno a natiuitate eiusdem millesimo CCCC°XXII°, indicione XV, die vero sexta mensis junii, in mei notarii publici testiumque subscriptorum presencia propter infrascripta personaliter constitutus ven. vir Martinus Brunardi canonicus ecclesie Sedun., velut procurator et procuratorio nomine ven. capituli ecclesie, idem vero procurator quo supra nomine in presencia ven. viri dni Jacobi de Cresco licentiati in legibus, officialis Sedun., quamdam appellationem in scriptis redactam interposuit atque legi fecit, cuius quidem appellationis tenor sequitur in hec verba : Quoniam oppressis et grauatis opprimi et grauari imposterum timentibus appellationis remedium a jure est indultum, et quia reuerendissimus in Christo pater et dnus noster dnus administrator ecclesie Sedun. quoddam pretensum mandatum quamdam friuolam monitionem in se continens formauerit et aliquibus dnis de capitulo presentari fecerit facientem contra et aduersus predictos dnos de capitulo et libertates eiusdem ecclesie, cuius vero mandati tenor sequitur et est talis : Andreas archiepiscopus Colocen., administrator ecclesie Sedun. perpetuus per sedem apostolicam specialiter deputatus, etc. vobis venerabilibus viris dnis decano Valerie

Digitized by Google

ac canonicis et capitulo ecclesie Sedun. et cuilibet vestrum insolidum committimus et mandamus, sub pena juramenti et periurii ad quod nobis tenemini et estis astricti, et sub pena priuacionis omnium dignitatum et beneficiorum vestrorum, necnon sub pena excommunicacionis, quam ex nunc prout ex tunc canonica monicione premissa in hiis scriptis ferimus, si secus feceritis, vna monicione pro trina, quatenus infra sex horas numerandas ab hora monicionis presentis debeatis restituere ven. viro dno Jacobo de Cresco, nostro officiali curie Sedun. et commissario in hac parte per partes deputato, Baronum Johannis de Perusio, olim pretensum canonicum ecclesie Sedun., fractorem nostri carceris, multipliciter criminosum, vt dictus officialis et commissarius reducat et reponat ad carceres vnde exiuerat et euaserat, vt possit et valeat administrare justiciam nobis et aliis lesis et offensis ac conquerentibus contra eumdem Baronum, prout jura requirunt et juxta pacta inter vos et nos, alioquin si secus feceritis, quod non credimus, procedetur ad vlteriora et ad grauiora, prout jura volunt et requirunt. Has autem ad cauthelam fecimus registrari et nostri annularis sigilli fecimus muniri. Datum Seduni, in castro nostro Maiorie, die VI junii, M°CCCC°XXII°. De quaquidem monicione et contentis in eadem dictus dnus Martinus Brunardi, tanquam procurator et procuratorio nomine predicto, sentit se et dictos dnos de capitulo grauatos et oppressos, primo ex eo quia dicta monicio est formata contra juris ordinem et disposicionem, prout manifeste apparet ex eius tenore, tum ex eo quia predicta pretensa monicio est facta contra libertatem ecclesie tam vniuersaliter quam particulariter, tum ex eo quia nullus competens terminus est in dicta monicione positus, tum ex eo quia eciam dicta monicio in se continet inconueniencia, temeraria et violenta, tum pluribus aliis racionibus et de causis suis loco et tempore proponendis et allegandis. Ex quibus de causis uel ipsarum altera dictus

Digitized by Google

procurator, quo supra nomine, sentiens se grauatum ad sanctam sedem metropolitanam Tharantas. seu ad illum uel ad illos ad quem uel ad quos presens appellacio deuolui debet, in hiis scriptis appellat et apostolos sibi dari petit instanter et instantissime primo, secundo, tercio et peremptorie et cum tanta instancia quanta potest. De quaquidem appellacione corrigenda, intimanda et prosequenda totiens quotiens fuerit opportunum et expediens, protestatur dictus procurator, procuratorio nomine predicto. Datum in curia officialatus Sedun., presentibus discretis viris Anthonio de Platea domicello, ciue Sedun., Humberto de Comba, notariis publicis, Petro Francisci clerico dicti dni officialis, testibus ad premissa vocatis et rogatis. Postmodum vero anno et indicione quibus supra, die nona mensis predicti, infra castrum Maiorie Sedun., coram prefato dno administratore, testibusque et me notario publico subscriptis personaliter constitutus ven. vir dnus Anselmus de Fausonay canonicus ecclesie Sedun., velut procurator et procuratorio nomine dicti ven. capituli ecclesie Sedun. et canonicorum eiusdem ecclesie, idem vero dnus Anselmus, procuratorio nomine predicto, intimauit et insinuauit prefato dno nostro administratori appellacionem predictam petens et requirens a prefato dno administratore instanter et instantissime primo, secundo et tercio ac peremptorie apostolos sibi, quo supra nomine, dari et concedi. Datum et actum, ut supra, presentibus ven. viro dno Jacobo de Cresco licentiato in legibus, officiali Sedun., dno Johanne Panissodi curato Sedun., Gaspare Curti de Briga, pluribusque aliis fidedignis testibus ad premissa vocatis et rogatis et me Francisco de Origonibus de Bosco, dyoc. Mediolanensis, clerico Seduni commorante, notario, etc.

Digitized by Google

2721

Le pape Martin V confirme les libertés et les immunités accordées à l'hospice du Mont-Joux.

Rome, 1422, 30 mai.

Archives de l'hospice du Grand-Saint-Bernard, copie du XVIIme siècle.

Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis preposito et fratribus hospitalis Sanctorum Nicolai et Bernardi Montis Jouis per prepositum gubernari soliti, ordinis Sancti Augustini, Sedun. diocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis quod justum est et honestum petitur, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis vt id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter, dilecti in Christo filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu omnes libertates et immunitates a predecessoribus nostris Romanis pontificibus siue per priuilegia vel alias indulgencias vobis et domui vestre predicte concessas, necnon libertates et exemptiones secularium exactionum a regibus, principibus vel aliis Christi fidelibus rationabiliter vobis et domui vestre prefate indultas, sicut eas juste et pacifice possidetis, vobis et per vos eidem domui auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis et communicionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, III kl. junii, pontificatus nostri anno quinto.

Le pape Paul II donne une bulle tout à fait de même teneur le 7 mai 1471. « Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, nonas maii, pontificatus nostri anno septimo. »

Digitized by Google

2722

André, administrateur de l'église de Sion, nomme Jean Heingarter bailli du Vallais et détermine les droits et le salaire de cette charge.

Sion, 1422, 17 juin

Liber inscriptus: Generalia, f. 36.

In nomine Dni, Amen. Cunctis presentis instrumenti paginam visuris pariter et audituris notum fiat atque manifestum quod cum R^mus^ in Christo pater et dnus dnus Andreas miseratione diuina archiepiscopus Colocensis, administrator perpetuus ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, intenderet facere, constituere, ordinare et creare suum balliuum patrie Vallesii honorabilem virum Johannem Heingarter de Buel, parrochie de Conches, ne in posterum inter ipsos discordia oriretur ad infrascripta deuenerunt pacta et conuentiones. In primis idem Joannes debet esse balliuus patrie Vallesii per vnum annum integrum, incipiendum in festo sancti Joannis Baptiste proxime futuro et plus vel minus prout eidem dno administratori placuerit et dum dictus Joannes benefecerit, et pro eius salario et provisione, tam pro se quam pro familia sua ac pro omnibus aliis quam petere posset dictus baliuus de jure vel consuetudine tam pro se quam pro eius familia ratione salarii, victus et vestitus, quam quibuscunque aliis debitis et dare consuetis per episcopos Sedun. balliuis pro tempore constitutis, dnus administrator sibi dare teneatur centum et quinquaginta florenos per vno anno et nihil plus omni mense secundum ratam contingentem, excepto hoc quod cum obedientiam habuerit in tota patria Vallesii, tunc post quindecim dies immediate sequentes de dicto salario sibi soluere teneatur viginti florenos et tunc ante duos menses idem balliuus ad rationem sui salarii nihil debet petere nisi post

Digitized by Google

duos menses, quolibet mense ratam sibi contingentem. Item ex dono de gratia speciali dnus promittit eidem balliuo quinque flor. sibi dandos pro vno curru vini quam primum sibi prouisum sit de juantiis in tota patria Vallesii. Item eodem tempore sibi dare promittit tres florenos vel vnum modium siliginis, similiter ex dono. Item eodem tempore quatuor currus feni in Campo Sicco per dictum balliuum ducendos pro equis suis quo voluerit, similiter ex dono. Item promititit eidem balliuo XXX flor. sibi dandos infra proximum festum sancti Michaelis pro vno equo, similiter ex dono. Que omnia supra dicta sibi danda tam pro suo salario quam ex dono de gratia dnus sibi potest, si voluerit, deputare in patria Vallesii super suis redditibus vel super freweriis et super bannis commissis, excepta parrochia de Conches, et dictus balliuus tenetur acceptare, exceptis XX flor. sibi dandis XV die postquam sibi facta fuerit obedientia per totam patriam Vallesii. Item cum balliuus transierit ad consilia communitatum Vallesii vel ad conseruandum nundinas vel ad captiuandum aliquos criminosos, si voluerit idem balliuus, dnus adiungere sibi teneatur duos familiares pro fortificando ipsum, ad expensas dicti balliui tamen, dnus de gratia speciali sibi dare promittit sex florenos soluendos in sex terminis, videlicet qualibet vice vnum cum dicti familiares iuerint secum, quousque dicti sex floreni sibi sint soluti. Item si contingeret quod idem balliuus faceret fieri executionem corporalem aliquorum criminosorum, expense fiende fient de bonis illius contra quem executio, si sint, si vero non sint, dnus expensas facere teneatur. De bannis, freweriis et clamis ac computo de eisdem faciendo obseruetur modus infrascriptus. Primo quod idem baliuus pro se habeat omnes paruas clamas fiendas in manibus suis. Item de aliis clamis, bannis et freweriis vsque ad LX solidos inclusiue, de quibus ipse balliuus realem et effectualem fecerit executionem, dnus archiepiscopus predictus percipiat duas

Digitized by Google

partes et balliuus tertiam partem per manus eiusdem dni. Item de clamis, freweriis et bannis a LX sol. superius commissis et perpetratis tempore sui officii, de quibus ipse fecerit realem et effectualem executionem, dnus archiepiscopus sibi dare teneatur quintam partem et quatuor partes pro se retinere in causis pecuniariis. Sed si in dictis clamis, bannis et freweriis ratione criminum, malificiorum et excessuum deuoluantur et confiscentur bona immobilia de quibus ipse balliuus realem et effectualem fecerit executionem et libere posuerit ad manus eiusdem dni archiepiscopi, dnus septem partes percipiat et balliuus octauam. Item de omnibus clamis, freweriis et bannis que occurrunt tempore officii sui, dictus balliuus debet facere duo inuentaria, vnum pro dno aliud pro semetipso. Item de clamis, frewériis et bannis non commissis tempore sui officii et dnus sibi commiserit executionem eorumdem, dictus balliuus teneatur facere et pro eius labore debet habere decimam partem, residuum vero dnus. Item de justitia et executione debitorum eiusdem dni archiepiscopi et eius mense episcopalis Sedun. in quibus erit requisitus dictus balliuus, teneatur liberaliter facere executionem absque mercede. Item quod dictus balliuus absque licentia dni non possit marciare banna, frewerias vel penas. Item quod dnus possit facere gratiam de predictis, quando sibi placuerit. Item quod idem balliuus facere teneatur computum de predictis freweriis et bannis de tribus mensibus ad tres menses. De quibus omnibus predictis dictus balliuus remansit contentus et promisit nunquam aliquid petere vel requirere pretextu cuiusdam juris vel consuetudinis, nec pro se neque pro eius familia aliqua ratione vel causa. Acta sunt Seduni, in curia episcopali antiqua, anno natiuitatis Dni M°CCCC°XXII°, inditione XV^a^, die vero XVII mensis junii, presentibus viris venerabilibus et discretis dnis Jacobo de Cresco in legibus licentiato, officiali curie Sedun., Henrico Fry rectore altaris Stephani in ecclesia

Digitized by Google

Sedun., cappellano dni archiepiscopi predicti, magistro Hugoneto Richardi jurisperito, Nicolao Albi de Glisa castellano de Herens, ciuibus Sedun., testibus ad premissa vocatis et rogatis, et ego Henricus Bode clericus Osnaburgensis, etc.

2723

Traité entre le duc de Milan et les communautés du Vallais.

Milan, 1422, 26 août.

Archives cantonales du Vallais : Collectanea fœderum et conventionum inter rempublicam Valesie et statum Mediolani. — *Archiv für schweiz. Geschichte*, II, 210.

In nomine sancte et individue Trinitatis, feliciter, Amen. Anno a natiuitate Dni millesimo quadringentesimo uigesimo secundo, indictione decima quinta secundum cursum ciuitatis Mediolani, die mercurii uigesimo sexto mensis augusti, in ciuitate Mediolani, uidelicet in domo in qua gubernatur consilium infrascripti illustrissimi dni ducis Mediolani, etc., in camera ipsius consilii porte Vercelline, parochie sancti Protaxii intus. Vt beniuolentia et inueterate amicitie sinceritas diuturno amoris uinculo colligata que inter illustrissimum principem et excellentissimum dnum dnum ducem Mediolani et Papie, Anglerieque comitem ac Janue dnum, eiusque illustrissimos predecessores ac communitates patrie Vallesii iam diu uiguit et in tantum quod in contrarium memoria hominum non extitit, seruetur et maneat ac mutuis effectibus augeatur, deliberauerunt predictus dnus dnus dux Mediolani, ex parte una, et dicte communitates patrie Vallesii, ex parte altera, facere, contrahere et firmare inter sese conuentiones et pacta infrascripta.

Pro tanto ibidem magnificus et potens miles dnus Gaspar Vicecomes consanguineus, consiliarius, commissarius et pro-

Digitized by Google

curator et procuratorio nomine prefati illustrissimi principis et dni dni Philippi Marie Angli, ducis Mediolani et Papie, Anglerieque comitis ac Janue dni, filius quondam alte et nunquam delende memorie illustrissimi principis et excellentissimi dni dni Joannis Galeaz, primi ducis Mediolani, etc., ad hec et alia habens sufficiens et plenum mandatum a prefato dno dno duce Mediolani, etc. per litteras patentes ipsius dni dni ducis in membrana eius sigilli impressione munitas, datas Mediolani, die herina et signatas Joannes, ex una et pro una parte, nobiles viri Tomex Partitoris, Gaspar Curten de Briga et Anthonius Ingressor de Sausa, ambasiatores, sindici et procuratores ac commissarii et sindicatorio, procuratorio et commissario nomine communitatum Vallesii et per consilium generale ipsius communitatis specialiter ad hec deputati per litteras patentes ipsius consilii et communitatum Vallesii et eorum sigillis sigillatas tenoris subsequentis.

Joannes Hengart balliuus, ceterique officiales et nuntii communitatum Vallesii ad presens generale consilium destinati, nomine et uice totius patrie Vallesii, tenore presentium damus, concedimus et largimur notabilibus et discretis viris nostris compatriotis carissimis Thome Partitori, Gasparo Curten de Briga et Antonio Ingressore de Sausa, presentium exhibitoribus, auctoritatem et plenum mandatum accedendi ad conspectum illustrissimi et excellentissimi principis et dni dni ducis Mediolani pro factis nostris et patrie, ibique cum eadem illustrissima sua celsitudine ac venerabili eius consilio, nomine nostri et patrie tractandi, negotiandi, paciscendi, concordandi quoslibet tractatus unionis, concordie, tranquillitatis et pacis faciendi et concludendi, omniaque alia que ad perpetue amicitie, animorum et concordie argumentum et confortationem inter pertractam illustrissimam dominationem et suos et nostram patriam opportuna fuerint adimplendi, ut eisdem conuenientius et utilius uidebitur faciendum, promit-

Digitized by Google

tentesque habere rata et firma omnia que per dictos nostros ambasiatores in predictis fuerint acta et gesta, et contra ea non opponere uel uenire. In cuius testimonium presentes fieri iussimus sigillo balliui nostri predicti sigillari. Datum Brige, die octaua augusti, millesimo quadringentesimo uigesimo secundo.

Ex alia et pro alia parte peruenerunt et perueniunt ad infrascripta pacta et conuentiones infrascriptas et ad infrascripta omnia et singula inter ipsas partes firmata et conclusa solemniter et solemni stipulatione cum uerbis ad hoc aptis legitime interpositis uallato.

Primo quod una pars aliam, nec altera alteram, neque territorium alterius per se uel alterum quemcumque, directe uel indirecte non inuadet, molestabit uel offendere quouis modo, realiter uel personaliter, nec attentabit seu attentari faciet inferre aliquam turbationem, inquietudinem uel molestiam aliquibus subditis alterius partium predictarum, nec etiam transitum seu reductum dabit aliquibus uolentibus uenire ad offensiones et damna alicuius partium predictarum per passus et territoria utriusque partium earumdem seu alterius earum.

Item quod una pars alteri et altera alteri dabit per territoria utriusque ipsarum hinc inde transitum liberum et securum, ita quod mercatores et alie persone subdite ipsarum partium cum eorum mercimoniis, rebus et bonis, ac sine contradictione offendere uolentium, possint secure stare, conuersari et transire in territorium alteriuterius, soluendo datia et pedagia nunc solita et consueta.

Item quod per officiales ipsarum partium debeat ministrari justicia mercatoribus et subditis partium ipsarum super debitis, iuribus et actionibus competentibus et competituris ipsis mercatoribus et subditis et ipsorum cuilibet summarie, expedite, sine strepitu et figura juditii, cauilationibus et friuolis

Digitized by Google

exceptionibus quibuscumque cessantibus, ita quod remotis frustationibus quanto celerius fieri possit, sibi debitum consequantur, iuribusque et actionibus partium ipsarum et cuiuslibet ipsarum debere per presentia pacta derogari.

Item conuenerunt dicte partes quod communitates patrie Vallesii teneantur et debeant totis uiribus et posse deffendere et resistere quod per eorum passus et territorium non fiat guerra nec molestia aliqualis predicto dno duci Mediolani, aut eius territorio, seu gentibus et subditis per ullum dnum, dominium, ciuitatem, patriam, communitatem aut gentes eorum sint que uellint.

Item conuenerunt predicte partes quod si per talem resistentiam et deffensionem, quam ipse communitates patrie Vallesii facere tenentur et debent, ut in precedenti capitulo continetur, predicti de Vallesio aut eorum aliqui incurrerint uel inciderent in aliquam guerram aut inuasionem hostilem, prefatus dnus dnus dux teneatur pro posse suo, attenta casuum occurrentia, contribuere oneri deffensionis et subsidii cum predictis de Vallesio contra predictos emulos pro sua parte contingenti, intelligendo sane quod si predictus dnus dnus dux Mediolani exbursaret aliquam quantitatem pecunie pro satisfaciendo aliquibus stipendariis aptis pro resistentia et deffensione predicta secundum casuum occurrentiam, ut prefertur, qui reperirentur in partibus Vallesii seu ibidem propinquis, ipse dnus dnus dux intelligatur suum debitum adimpleuisse uigore conuentionum que in presentibus capitulis continentur.

Ceterum quia communitates Brige et Vespie et comitatus Montis Dei superius uidentur certas confederationes iam pridem fecisse cum communitatibus Lucerie, Vnderuald et Vronie in forma proxime subsequenti : « Vlterius est locutum quod si contingeret nos de Luceria, de Vronia et de Vnderuald ab inceps per exercitum intrare eamdem patriam Ossule, ex

Digitized by Google

tunc in antea possimus nos de Luceria, de Vronia et de Vnderuald monere et rogare ad nos accessuros ad eamdem patriam Ossule predictos de Vallesio cum eorum exercitu, et quanto citius fuerint requisiti per nos predictos de Luceria et alias duas patrias, tunc predicti de Vallesio ex eorum amicabili et honesta posantia teneantur accedere ad nos predictos de Luceria et duas alias predictas patrias eorum burgenses et compatriotas et nos et ipsos iuuare, inducere et compellere predictos de Ossula ut melius et diligentius poterunt sine dolo, et debent etiam in patria Ossule manere nobiscum tanquam cum eorum caris burgensibus et compatriotis tamdiu sicut nos cum nostris vexillis ibidem permanebimus sine dolo, et nos et ipsos iuuare ad conseruandam eamdem patriam, recepturi utilitatem et onus eiusdem tanquam una patria. Item si contingeret quod nos predicti de Luceria et due patrie uellemus aliquando imposterum cum nostro vexillo et exercitu accedere ad Ossulam et nobis uideretur conuenientius per predictos de Vallesio nostrorum comburgensium et patriotarum territorium intrare quam alibi, hoc bene possimus facere quotiens nobis placuerit, soluendo tamen per nos eisdem Vallesiensibus quidquid ibi comederemus et biberemus et nihil eisdem Vallesiensibus incontrarie recipere. Secundum est expresse locutum quod nos predicti de Luceria et ille due patrie de Vronia et de Vnderuuald nullos alios per territorium ipsorum Vallesiensium debemus inuadere nec cum exercitu accedere, nisi ex ipsorum de Vallesio uoluntate et fauore, excepta Ossula, ut predictum est. Datum Brige, die dominico ante festum assumptionis beate Marie virginis anno Dni millesimo quadringentesimo decimo septimo[1]. »

Actum est inter dictas partes quod uigore presentium pactorum, conuentionum et promissionum non teneantur nec

[1] Voy. le traité de combourgeoisie indiqué plus haut sous le N° 2651.

Digitized by Google

debeant dicte communitates Brige et Vespie et Montis Dei superius contrauenire conuentis in dictis confederationibus factis cum predictis communitatibus Lucerie, Vnderuuald et Vronie, ut prefertur, in casu quo ipsi de Briga, Vespia et de Monte Dei superius confederationes ipsas de iure seruare teneantur.

Item est conuentum quod si alique singulares persone dictarum partium uel alicuius ipsarum in predictis non satisfacerent et contra aliquod predictorum capitulorum uenirent, non ob hoc amicitia uioletur, nec ipse partes in discordiam alicuius seditionis incidant, sed ille persone contrafacientes puniantur secundum qualitatem et quantitatem sceleris et damni facti in locis et per illos ubi fieri debebit.

Que omnia dicti procuratores et sindici, dicteque partes dictis nominibus sibi uicissim una pars alteri et e conuerso promiserunt per pactum expressum attendere et obseruare, et quod prefatus illustrissimus dnus dnus dux, dicteque communitates Vallesii attendent et obseruabunt, nulloque modo contrafacient, nec uenient aliqua ratione nec causa per directum nec per indirectum, per se nec submissas personas, neque aliquo quesito colore sub pena reffectionis et restitutionis omnium et singulorum dampnorum, interesse et expensarum patiendorum et fiendarum per partem attendentem et attendere uolentem et soluendorum et soluendarum per partem non attendentem et attendere recusantem, sub obligatione et hypotheca omnium bonorum utriusque partis. Est nihilominus actum inter dictas partes, uidelicet inter prefatum dnum Gasparem, procuratorio nomine prefati dni dni ducis, et dictos ambasiatores et procuratores prefatarum communitatum Vallesii quod ipse dnus Gaspar et dicti ambasiatores et procuratores dictarum communitatum teneantur et debeant solemniter ratificari facere per predictas partes principales predicta omnia et singula, et quod dicti ambasiatores et procuratores

Digitized by Google

dictarum communitatum teneantur et debeant predicta ratificari facere solemniter per dictas communitates Vallesii predicta omnia et singula in consilio generali dictarum vallium cum presentia, auctoritate et consensu reuerendi in Christo patris et dni dni archiepiscopi Coloniensis (Colocensis), commissarii et administratoris ecclesie Sedun. et comitis prefati (et prefecti) Vallesii, etc. infra uiginti dies proxime futuros, et prefatus magnificus dnus Gaspar procurator teneatur predicta solemniter ratificari facere per prefatum illustrissimum dnum dnum ducem infra alios uiginti dies post dictam ratificationem factam per dictas communitates, ut supra.

Renuntiantes dicte partes uicissim dictis nominibus exceptioni non factarum dictarum conuentionum et pactorum predictorum et predictorum omnium et singulorum non sic actorum et gestorum, exceptioni doli mali, actionis et exceptionis in factum et generaliter omnibus probationibus et productionibus testium, iurium et instrumentorum contra predicta.

Et inde prefatus magnificus dnus Gaspar procurator et procuratorio nomine prefati dni dni ducis et predicti Tomas, Gaspar et Antonius ambasiatores et procuratores prefatarum communitatum Vallesii de predictis omnibus et singulis iusserunt et rogauerunt publicum confici debere instrumentum unum et plura eiusdem tenoris per me Joannem Franciscum Gallinam secretarium et notarium ipsius dni ducis infrascriptum. Et idem magnificus dnus Gaspar procurator ad maiorem roboris firmitatem iussit et iubet hoc ipsum presens instrumentum sigilli prefati illustrissimi dni dni ducis appensione muniri. Presentibus magnificis et spectabilibus viris comite Francisco de Vicecomite de Carmagnola, comite Castri Noui, dno Antonio de Bossiis filio quondam dni Birioli, dno Tadeolo de Vicomercato iuris utriusque doctore, ex cancellariis, dno Joanne de Aretio filio quondam dni Gregorii, dno Martiano de Sancto Alorio, dno Conrado de Vicomercato filio quondam dni

Digitized by Google

Thomaxii et Zanino Ritio filio dni Stephani, secretariis prefati illustrissimi dni dni ducis, inde testibus notis, uocatis et specialiter ad predicta rogatis.

Le traité fut ratifié par le duc de Milan le 28 septembre 1422. — Voy. N° 2725.

La « Collectanea federum et conventionum inter potentem Rempublicam Valesie et statum Mediolani » forme un volume in-folio et contient des copies de traités conservés dans les archives « in regio castri Jovis Mediolani tabulario. » Ce volume fut offert le 10 décembre 1739 à l'évêque et au sénat du Vallais par Jean-Baptiste Jachinus. Malheureusement les copies contiennent beaucoup de fautes.

2724

Sentence arbitrale entre l'évêque et le chapitre de Sion au sujet d'un prisonnier qui s'était échappé des prisons de l'évêque et réfugié dans le château de Valère.

Genève, 1422, 10 septembre.

Archives de Valère, B. 36.

* Johannes, miseracione diuina patriarcha Constantinopolitanus, administrator perpetuus ecclesie Parisiensis, notum facimus quod dudum orta materia questionis inter reuer. in Christo patrem dnum Andream, eadem miseracione archiepiscopum Collocen., administratorem perpetuum ecclesie Sedun., administratorioque nomine, ex vna, et ven. viros dnos cantorem et capitulum eiusdem ecclesie Sedun., partibus ex altera, super eo quod quidam vocatus Baronus Johannis de Perusio canonicus Sedun., effractis carceribus dicti dni administratoris, confugerat ad castrum Vallerie, infra quod ecclesia cathedralis existit, quem canonici et capitulum predicti asserebant immunitate gaudere debere, dicto dno administratore contrarium asserente, sed sibi fore remictendum ac remicti petente. Tandem partes prelibate huiusmodi controuersiam amicabiliter

Digitized by Google

terminari affectantes se in nos tanquam in arbitrum compromiserunt, prout in instrumento super hoc confecto continetur, cuius tenor est talis. In nomine Dni, Amen. Nouerint vniuersi et singuli hoc instrumentum inspecturi et visuri quod cum quedam discordia verteretur inter rev. in Christo patrem et dnum Andream, archiepiscopum Colocen., administratorem perpetuum ecclesie Sedun., comitem et prefectum Vallesii, ex vna parte, et ven. capitulum Sedun., ex alia, super eo quod prefatus dnus Sedun. repetit et cum magna instancia requirit a prefato ven. capitulo eidem dno Sedun. aut judici deputato per partes reddi et remitti Baronum Johannis de Perusio clericum, olim familiarem predicti dni administratoris, euasum a carceribus ipsius dni, lite super cognicione excessuum pro quibus detinebatur pendente et ante terminum prefixum ad cognoscendum, et reductum infra castrum et ecclesiam Vallerie predicti capituli, locum libertatis et immunitatis, vt asserunt ipsi capitulum et canonici, et hoc tam de jure communi quam virtute cuiusdam compromissi dudum facti inter prefatum dnum Sedun. et dictum capitulum super captiuacione dicti Baroni pro tunc captiuati in carceribus dicti dni Sedun. pro nonnullis excessibus et criminibus perpetratis tam in ciuitate et diocesi Sedun. quam in predictis ecclesia et castro Vallerie, contra eiusdem dni Sedun. personam, statum et honorem ac contra nonnullos alios tam de familia prefati dni quam alios, vt asserit contineri in processu contra ipsum Baronum formato, per ipsum Baronum, vt dicitur, confirmati et etiam virtute submissionis et promissionis factarum inter eumdem dnum Sedun. et Baronum de predicto judice electo inter eosdem, ac vigore juramenti prestiti per dictum Baronum de non recedendo de carceribus dicti judicis deputati. Quem Baronum dicti canonici prefato dno administratori seu judici deputato predicto tradere extra dictum castrum Vallerie et immunitates eiusdem loci diu recusauerunt et adhuc recusant,

Digitized by Google

dicentes tales remissiones de refugientibus ad dictum castrum nunquam factas fuisse de memoria hominum, et quod libertates dicti castri nullomodo volunt infringere, quas assertas libertates idem prefatus dnus Sedun. negat et maxime in casu isto. Hinc est quod anno a nativitate Dni M°CCCC° vicesimo secundo, indictione XV, die vero XXIII mensis augusti, infra castrum Maiorie, in capella dicti castri, fuere personaliter constituti prefatus dnus administrator ecclesie Sedun., ex vna parte, et dni Johannes Schueloz cantor ecclesie Sedun., Guillelmus Barbery, Petrus in Fabrica et Ansermus de Fausonay, canonici ecclesie predicte, nominibus suis et ven. capituli Sedun, ex alia. Dicte siquidem partes, cupientes ad bonam concordiam deuenire, mutuo consensu compromittunt in rev. in Christo patrem et dnum dnum Jo. eadem miseracione patriarcham Constantinopolitanum, administratorem perpetuum ecclesie Parisiensis, et ipsum elegerunt in arbitrum. Promittentes, etc. Datum et actum, vt supra, presentibus nobilibus viris scutifferis Eduardo Tauelli dno castri Grangiarum, Frederico de Peciis ambaxiatore dni ducis Mediolan., dno Henrico Fry capellano predicti dni administratoris Sedun., pluribusque aliis. Postmodum vero, anno quo supra, die vero XXIIII predicti mensis augusti, infra chorum ecclesie Vallerie, in kalenda ven. viri dnus Luquinus de Raronya decanus Vallerie, Johannes Schueloz cantor, Guillelmus Barbery, Petrus in Fabrica, Nicholaus de Molendino, Martinus Brunardi, Ansermus de Fausenay, Jacobus Capistri, Symondus de Bellualt, Girardus Verdoneti et Girardus Millieti, canonici ecclesie Sedun., capitulantes, laudauerunt omnia premissa, etc. Datum et actum, vt supra, presentibus Johanne Werloz de Vex portério prime porte castri Vallerie, etc., et me Francisco de Origonibus de Bosco, diocesis Mediolan., clerico, etc. Ego vero Henricus Lode clericus Osnaburgensis, etc. Postmodum vero die tercia septembris anni presentis, comparenti-

Digitized by Google

bus coram nobis, Gebennis, in domo episcopali in qua residebamus prout residemus de presenti, dno Jacobo de Cresto licenciato in legibus, officiali Sedun. et judici Valesii, nomine dicti dni administratoris, et dno Martino Brunaldi canonico Sedun., nomine capituli Sedun., et presentatis litteris clausis nobis directis produxerunt preinsertum instrumentum, petentes nostram sentenciam ferri. Aliquibus igitur diebus deliberacione habita cum pluribus jurisperitis de modo possibili honesto, visis circumstanciis, pronunciandi super contentis in dicto instrumento vtiliter, et interim auditis aliquibus altercacionibus verbalibus ipsarum partium que nullo modo instruebant sufficienter, requirentibus igitur partibus predictis ad nostram sentenciam processimus, eamque protulimus in hunc modum. Christi nomine inuocato, de jurisperitorum consilio, viso instrumento potestatis nobis date cum circumstanciis, et quod neutra partium aliquod aliud dat admissibiliter neque probat, declaramus nullo modo expedire pronunciare an dictus Baronus gaudere vel non gaudere debeat immunitate, nec capitulum ex nunc in antea teneri ad custodiam dicti Baroni, neque propter hoc alteram partem posse in futurum aliquomodo vna contra alteram in proprietate, petitorio vel possessorio se juuare huiusmodi pronunciacione nostra, qualibet parte remanente in suo jure; et nichilominus dictum dnum ecclesie Sedun. administratorem posse procedere contra dictum Baronum super criminibus et excessibus, maxime pro quibus detinebatur, effractione carcerum, violacione juramenti et aliis de quibus constat siue constabit, via juris procedere, dictumque capitulum Sedun., si constet eis auctoritate dicti dni administratoris dictum Baronum excommunicatum fore, nullomodo cum eodem Barono communicare posse, neque contra processum dicti dni administratoris juuare, et si capitulum vel aliqui canonici in iniuriam dicti dni administratoris aliquid attemptauerint occasione premissa, infra decem dies postquam

Digitized by Google

presentes ad eorum noticiam deuenerint, humiliter veniam petere ab eodem dno teneantur, et ipse dnus indulgere teneatur ; alioquin dictis elapsis decem diebus contra reos et contumaces posse via juris procedere, prouiso de securitate non detinendi sic venientes, si suspictio subesset. Lata et pronunciata Gebennis in dicta domo episcopali, in camera noua, die decima mensis septembris, anno Dni millesimo CCCC° vicesimo secundo, indicione XV, presentibus dnis Anselmo de Chienay canonico Gebenn., baccallario in decretis, Mermeto Tissoti canonico Lausan., succollectore apostolico in ciuitate et diocesi Gebenn., Johanne Grenery archidiacono Bisuntin., eciam baccallario in decretis, et magistro Nichodo Festi licenciato in legibus, secretario dni Sabaudie ducis, testibus.

Ego Johannes Aloyel clericus ambianensis diocesis, etc.

Sceau pendant du patriarche, endommagé.

2725

Le duc de Milan ratifie le traité conclu avec les Vallaisans le 26 août précédent.

Milan, 1422, 28 septembre.

Archives cantonales du Vallais : Collectanea, etc. — Chronicorum Brigensium annotationes variae, msc. appartenant à M. Ferd. de Stockalper. — *Archiv für schweiz. Geschichte*, II, 217.

Philippus Maria Anglus, dux Mediolani, etc. Papie, Anglerieque comes et Janue dnus, plenam habentes notitiam de capitulis, conuentionibus et pactis initis et celebratis inter nos in persona magnifici militis consanguinei et consiliarii nostri dilectissimi dni Caspari Vicecomitis, procuratoris et nuncii nostri ad id specialiter constituti, parte una, et communitates, homines et desenos totius patrie Vallesii in personis Thome Partitoris, Caspari Curten de Briga et Antonii Ingiessen

Digitized by Google

de Sausa commissariorum, procuratorum et nunciorum suorum speciale ad id mandatum habentium per patentes litteras balliui ac officialium et generalis consilii dicte patrie sub datas octava augusti proxime preteriti, parte altera, sicuti constat per publicum instrumentum traditum et rogatum per circumspectum Joannem Franciscum Gallinam secretarium nostrum dilectum et publicum Papiensem authoritate imperiali notarium, die vicesima sexta augusti proxime preteriti, certifficatique de approbatione, ratifficatione, emologatione et confirmatione facta de prescriptis capitulis, pactis et conuentionibus per Johannem Imgarter balliuum, ceterosque officiales, nuncios et consiliarios omnium communitatum et totius patrie predicte, sicuti constat publico instrumento tradito et rogato per Henricum filium quondam dni Bertrodi Tegelsteiner de Curia, Kabenbergen. (Regemburgensis) diocesis, publicum imperiali authoritate notarium, et per Simonem filium quondam Petri Kuntzen de Briga, publicum imperiali authoritate notarium, die decima septembris presentis, necnon etiam de ratifficatione, approbatione et confirmatione de predictis omnibus facta per reuerendissimum patrem dnum Andream, miseratione diuina archiepiscopum Collocensem, perpetuum administratorem ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatum, comitem et prefectum Vallesii, tanquam superiorem totius dicte patrie, quemadmodum constat ipsius dni archiepiscopi patentibus litteris subscriptis per Franciscum de Rodoghec, secretarium et cancellarium ipsius dni archiepiscopi, et sub datis Seduni, in castro Maiorie, die decima quinta mensis septembris presentis, et sigillatis eius sigillo pendenti. Et predicta omnia et singula prout gesta et celebrata sunt et quemadmodum in dictis instrumentis continentur et iacent ad literam rata, grata et accepta habentes, dispositique quod pro parte nostra locum habeant ac plenum robur obtineant et effectum, eadem omnia tam generaliter quam specialiter in

Digitized by Google

omnibus suis sententiis, punctis, clausulis et articulis, sicuti sonant ad contextum, presentium tenore, motu proprio et ex certa scientia ratificamus, approbamus et confirmamus. Promittentes ipsa omnia et singula perpetuo, quantum ad nos spectauerit, obseruare et facere inuiolabiliter obseruari. In quorum testimonium presentes fieri et registrari jussimus, nostrique sigilli appensione muniri. Datum Mediolani, die vigesima octava septembris, anno MCCCCXXII.

2726

Accensement fait par Guillaume de Rarogne, clerc, seigneur de Mont-la-Ville.

Sion, 1422, 22 décembre.

Archives de Valère, Registrum Franc. de Origonibus, N° 48.

* Notum sit quod ego Guillermus de Rarognia clericus, civis Sedun., dnus Montisuille in valle de Herens, accensaui perpetue pro quadraginta sol. bon. Maur. semel nomine intragii et pro duodecim den. seruicii annui sine aliquo placito Rodulpho Vynen supra Ruppen quoddam casale domus vnacum orto eidem adiacente, situm in villa de Narres, juxta iter publicum quo itur versus Ruessenon, et juxta prata mei Guillermi ab occidente. Testes : dnus Symon de Narres, Rodulphus de Aro canonici Sedun., Johannes Matricularius de Narres et ego Franciscus de Origonibus canonicus et cancellarius Sedun, qui, etc. Acta fuerunt hec Seduni, supra cymisterium ecclesie beate Marie, die vicesima secunda mensis decembris, anno Dni M°CCCC°XXII°.

Digitized by Google

2727

Le bailli du Vallais investit de divers offices et propriétés Henri Bode comme représentant de l'évêque de Sion.

1423, 17 janvier — 3 février.

Liber instrumentorum de Leuca, f. 44.

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem millesimo quadringentesimo vigesimo tercio, indicione prima cum eodem anno sumpta, diebus et locis ac mensibus infrascriptis, in mei notarii publici, testiumque infrascriptorum presentia honorabiles et discreti viri Joannes Hengarter balliuus terre Vallesii et Perrodus de Vico maior de Leuca, necnon Martinus Gertrer (*ou* Geruer) et Chenzo Mattheis pro infrascripto negocio (locum) tenentes predicti balliui, ad requisitionem discreti viri Henrici Bode secretarii et procuratoris fiscalis R^mi^ in Christo patris et dni Andree Dei gratia archiepiscopi Colocensis, perpetui administratoris ecclesie Sedun., comitis et prefecti Vallesii, eiusque ecclesie et mense episcopalis Sedun., vigore cuiusdam mandati judicis generalis predicte terre Vallesii in pede cuiusdam sententie... judicis late apud Sedunum, die sexta octobris, anno Dni millesimo CCCCXXII°, super commissionibus feudorum mense episcopalis Sedun. descripti factam, prout in dicta sententia et mandato latius continetur, fecerunt inuestituras infrascriptas. Primo anno, indictioneque predictis, die XVII mensis januarii, Leuce... predictus balliuus et maior eumdem Henricum Bode, procuratorem, procuratorio nomine quo supra, de vicedominatu de Leuca cum eiusdem jurisdictione et pertinentiis vniuersis per ipsius Henrici in banco judiciali curie de Leuca positionem corporalem ac per manualem vnius cultelli nudi traditionem inuestierunt seu verius reuestierunt. Item idem balliuus dictum Henricum post pre-

Digitized by Google

dicta pacta de casali domus dou Dallie, sito apud Leucam, et de vna pecia vinee plantate ac campi et prati cum eorum pertinenciis per lapidis, vitis, herbarum et terre dictarum rerum et possessionum traditionem inuestiuit ac in possessionem posuit et introduxit. Item die XVIII mensis predicti, Martinus Geruer locumtenens prefati balliui dictum Henricum, nomine quo supra, de susta Leuce ac de domo et pertinentiis suis vniuersis per porte suste et lapidis domus traditionem inuestiuit. Deinde, idem Martinus de pratis de Droua, de Dalliez et de Thorthemagnya cum casalibus et grangiis infra sitis per gerbarum, lapidis ac hostii traditionem dictum Henricum nomine quo supra inuestiuit. Item presentibus Joanne Nicolai hospite ad stellam de balneis, etc. Chenczo Matheis familiaris prefati balliui, de speciali mandato dicti balliui, eumdem Henricum, nomine quo supra, de pedagio, fontis balnearum de Vuecz per aque eiusdem fontis traditionem inuestiuit. Item die XIX mensis predicti, apud balneas et apud Ventona et apud Sarquinum prenominatus Martinus Geruer de vinea de balniis cum domo infraeita et prato adiacente per vitis, lapidis ac herbarum, de decima de Sarquino per vnius cultelli nudi et de turre de Ventona per lapidis traditionem dictum Henricum nomine quo supra inuestiuit. Item apud... Perrodus Houer castellanus de Sirro de salteria de Syrro per vnius ensis nudi traditionem ac in banco dicti loci locationem et de feudo de la Martineta per vnius baculi traditionem eumdem Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. Item eadem die prenominatus balliuus presentibus dno Johanne curato de Simplono, Nicola Imgasthus castellano, etc. de domo de Sirro cum prato retro sito per clauium et hostii apprehensionem ac herbarum traditionem eumdem Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. Item die XX^a predicti mensis, idem balliuus in valle Anniuisii, presentibus dno Theodolo curato de Anniuisio, etc. de dominio de Anniuisio cum mero et mixto imperio ac omni-

Digitized by Google

moda jurisdictione per vnius ensis nudi traditionem ac in banco judiciali dicti loci locatione, deinde de feudo quondam Joannis de Chatonay per terre traditionem dictum Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. Idem die XXI predicti mensis prefatus Martinus Geruer locum tenens balliui, presentibus dno Henrico Fry capellano et Christoforo de Caymis familiari prefati dni administratoris, addicto Lusy mistrali dni Grangiarum, apud Grangiam, de medietate feudi Alborum de Granges per terre, ac de medietate turris Montisjoueti per vnius lapidis de muro turris traditionem ipsum Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. Item die XXII dicti mensis idem Martinus apud castrum de Ayent et apud Grymisua de medietate castri de Ayent cum suis pertinenciis per lapidis, terre et vnius ensis nudi traditionem, de feudo quondam Joannis de Curtinali de Grimisua per terre et herbarum traditionem eumdem Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. Item die tercia mensis februarii prefatus balliuus apud Sedunum de feudo de Bryens cum omnibus suis pertinentiis per vitis traditionem eumdem Henricum, nomine quo supra, inuestiuit. De quibus omnibus, etc. Et ego Clemens Remigy de Zathmarnempty clericus, Transiluanensis diocesis, etc.

2728

Vente d'un revenu annuel par Luquin de Rarogne, doyen de Valère, et son neveu Guillaume de Rarogne.

Sion, 1423, 13 avril.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

* Notum sit quod nos Luquinus de Rarognia decanus Vallerie et Guillelmus de Rarognia, nepos noster, nomine nostro, necnon dni Guillelmi de Rarognia fratris et auunculi nostro-

Digitized by Google

rum dictorum Luquini et Guillelmi, ob grauem instanciam creditorum nostrorum et specialiter dicti Guillelmi nepotis nostri vendidimus pro LXX lb. Maur. Johanni filio Anthonii Perrini de Rarognia domicelli alias dicto Stelin, quinque modios siliginis, mensure Leuce, annui redditus in quibus alias quondam Petrus Stelin auus maternus ipsius Johannis et subsequenter eius heredes nobis tenebantur pro decima de territorio de Argessa, sicut ab antiquo a nobis tenere solebant in feudum. Actum Seduni, in castro Vallerie, in magna aula decanatus Vallerie, die XIII mensis aprilis, anno Dni M°CCCC XXIII.

2729

Donation faite par Guillaume de Rarogne à Pierre de Platea, de Viège, et à ses fils.

Sion, 1423, 1er mai.

Archives de Valère, Registr. Petermandi de Platea, N° 88.

* Notum sit quod nobilis vir Guillelmus filius quondam nobilis Egidii de Rarognia, ciuis Sedun., videns et considerans multa grata seruicia, curialitates, vrbanitates et obsequia sibi multipliciter impensa et que cotidie sibi in suis necessitatibus impenduntur per nobilem virum Petrum de Platea de Vespia, consanguineum suum, et virum Anne matertere sue, necnon Guillelmum, Ludouicum, Johannem, Petrum, Christoforum, Gaspardum, Hilprandum et Henzmandum filios dicti Petri et dicte Anne filie quondam nobilis Petermandi de Rarognia junioris, in recompensationem eorumdem seruiciorum dedit et concessit donatione pura inter viuos prenominato nobili Petro de Platea ad opus prenominatorum liberorum masculorum dicti Petri terciam partem omnium bonorum suorum mobilium et immobilium. Item et subsequenter dedit predicto Petro, nomine quo supra, quicquid ipse Guillelmus

Digitized by Google

dictis liberis de jure uel consuetudine patrie Valesii seu libertate et franchesiis ciuitatis Sedun. dare potest, ad habendum et gaudendum per dictos liberos post tamen decessum ipsius Guillelmi, sub hac autem condicione quod si dictus Guillelmus, Deo concedente, liberos legitimos relinqueret, eo casu tota donacio prescripta sit nulla et annullata. Actum Seduni, in ecclesia cathedrali beate Marie Sedun., die prima mensis maii, anno Dni M°CCCC°XX tercio. Sigismondo regnante, Andrea ecclesiam Sedun. administrante.

Cancellata est subscripta chertra per me juratum subscriptum de consensu donatoris subscripti, necnon Ludouici, Christophori et Hilprandi filiorum quondam Petri de Platea de Vespia domicelli, fortes se facientium aliorum liberorum masculorum dicti quondam Petri eorum patris, in signum quittacionis donationis subscripte, die XXVII januarii, anno Dni M°CCCC°XXXVIII°.

Petermandus de Platea.

2730

Reconstruction du toit de l'église cathédrale de Sion.

Valère, 1423, 7 mai.

Archives de Valère, G. 119.

* Notum sit quod cum in tractatu dudum habito inter ven. capitulum Sedun., ex vna parte, et magistrum Jaquetum carpentatorem, Seduni commorantem, ex altera, super refectione et factura tecti magne ecclesie cathedralis beate Marie virginis Sedun., pro tunc vltimo combuste per burgenses, banditos et certos alios inuasores dicte ecclesie hostiliter ac eorum complices et sequaces, promisit dictus Jaquetus prefato capitulo eidem capitulo reddere suis propriis expensis dictam

Digitized by Google

ecclesiam latatam bene et decenter respectu proborum virorum, sibi ministrando per dictum capitulum supra cimiterium ipsius capituli sumptibus trabes, latas, loz marryn et alia necessaria ad refectionem dicti tecti, et hoc pro quater viginti scutis auri et tribus modiis bladi, quam scutorum et bladi quantitatem dictus Jaquetus confitetur se recepisse a dicto capitulo, et dni de capitulo capitulum facientes publice recognoscunt dictum magistrum Jaquetum bene et laudabiliter compleuisse dictum tachium. Promiseruntque dicti dni de capitulo casu quo dictus Jaquetus esset nimis grauatus in dicto tachio, ita quod ultra modum perderet ac dampnificaretur in tachi predicto, ipsum Jaquetum a dicto dampno in tota uel in parte releuare arbitrio ac taxacione proborum virorum; proposuitque die presenti dictus Jaquetus coram dnis canonicis sub periculo anime sue se esse dampnificatum in dicto tachio vsque ad valorem quadraginta flor. Quapropter ad supplicacionem dicti Jaqueti dni Luquinus de Rarognia decanus Vallerie, Guillelmus Barberii, Nicolaus de Molendino, Martinus Brunardi, Anselmus de Fausoniai, Petrus Jenini, Jacobus Capistri, Symondus de Belwald, Girardus Perdoneti, Girardus Milleti, canonici Sedun., congregati in choro ecclesie Vallerie, capitulantes, ad supplementum dicti tachii dederunt perpetue in ephitheosim suprascripto Jaqueto quoddam casale domus et grangie dicti capituli, situm in ciuitate Sedun., retro claustrum ecclesie predicte, iuxta viam publicam tendentem ab ortis capituli ad viam publicam de Malacuria a parte meridiana et anteriori, et hoc pro quinque sol. Maur. annui redditus et duodecim den. seruicii cum placito, soluendis post obitum dicti Jaqueti tantum per heredes ipsius, cum pacto expresso quod dictus Jaquetus teneatur dictum casale reficere, restaurare, cooperire et reedificare bene et decenter. Testes : Johannes de Curiis de Grimisua domicellus, Nicolaus Albi, etc. Et dnus Franciscus de Origonibus canonicus et cancella-

Digitized by Google

rius Sedun., qui hanc cartam leuauit, etc. Acta fuerunt hec in choro ecclesie Vallerie, die VII mensis maii, anno Dni M°CCCC°XX tercio, Sigismundo regnante, Andrea archiepiscopo Colocensi ecclesiam Sedun. administrante.

2731

L'évêque d'Albano, grand pénitencier du pape, donne à l'évêque de Constance le pouvoir d'absoudre Guichard de Rarogne pour les violences commises contre des laïques.

Rome, 1423, 25 juin.

Archives du canton de Berne. Copie insérée dans l'acte du 12 avril 1424.

Venerabili in Christo patri Dei gracia episcopo Constan., vel eius vicario in spiritualibus, Jordanus miseratione diuina episcopus Alban. salutem et sinceram in Dno caritatem. Ex parte Guichardi de Raro[gnia], nobilis laici Sedun. diocesis, nobis oblata peticio continebat quod ipse olim cum quibusdam laicis suis in hac parte complicibus pro recuperacione bonorum suorum quibus per aliquos suos inimicos spoliatus extiterat, spoliis, rapinis, incendiis, laycalibusque homicidiis in locis sacris cum ipsorum locorum sacrorum effracione commissis interfuit et ad ea auxilium, consilium prestitit et fauorem, ipsaque seu eorum aliqua manu propria perpetrauit. Propter que ipse exponens et dicti eius complices excomunicacionis incurrerunt sentenciam in tales generaliter promulgatam, nec non homicidiis laicalibus, spoliis et rapinis in locis sacris et non sacris, absque locorum sacrorum effraccione et incendiis extra loca sacra commissis, vnacum dictis complicibus interfuit et ad ea auxilium, consilium prestitit et fauorem, ipsaque seu eorum aliqua manu propria perpetrauit. Super quibus supplicari fecit humiliter idem exponens sibi et dictis complicibus per sedem apostolicam de opportuno reme-

Digitized by Google

dio misericorditer prouideri. Nos igitur, auctoritate dni pape cuius penitenciarie curam gerimus, circumspeccioni vestre, cum ipse exponens et dicti eius complices eorum in hac parte suspectum habeant ordinarium, committimus quatinus, si est ita, postquam locis sacris predictis, eorumque ministris de et super premissis, si non satisfecit, et aliis si quibus ob premissa spolia, rapinas et incendia ad satisfaccionem tenetur, satisfecerit competenter, ipsum exponentem et complices eius predictos a dicta sentencia et huiusmodi homicidiorum, spoliorum, rapinarum et incendiorum reatibus et peccatis suis aliis que vobis confitebuntur, nisi talia sint propter que merito sit sedes apostolica consulenda, predicta absoluatis hac vice in forma ecclesie consueta et iniungatis inde eorum cuilibet, auctoritate predicta, pro modo culpe penitentiam salutarem. Datum Rome apud Sanctam Mariam maiorem, VII kl. julii, pontificatus dni Martini pape V anno sexto.

2732

L'évêque d'Albano, grand pénitencier du pape, donne à l'évêque de Constance le pouvoir d'absoudre Guichard de Rarogne pour les violences commises contre des ecclésiastiques.

Rome, 1423, 28 juin.

Archives du canton de Berne.

Venerabili in Christo patri Dei gracia episcopo Constantien., uel eius vicario in spiritualibus, Jordanus miseratione diuina episcopus Albanen. salutem et sinceram in Dno caritatem. Ex parte nobilis Guichardi de Raro[gnia], laici Sedun. diocesis, nobis oblata petitio continebat quod ipse olim et nonnulli laici sui in hac parte complices pro recuperatione bonorum suorum quibus per aliquos suos inimicos spoliatus extiterat, ubi aliqui presbiteri et clerici in sacris et minoribus ordinibus constituti

Digitized by Google

verberati, vulnerati, mutilati, debilitati et, ut dubitat, aliqui eorum interfecti seu combusti et spoliati fuerunt, et ad ea auxilium, consilium prestiterunt et fauorem, eaque seu eorum aliqua manibus propriis perpetrarunt, propter que excommunicacionis incurrerunt sententiam in tales generaliter promulgatam. Super quibus supplicari fecit humiliter idem exponens sibi et dictis complicibus per sedem apostolicam de oportuno remedio misericorditer prouideri. Nos igitur, auctoritate dni pape cuius penitenciarie curam gerimus et de eius speciali mandato super hoc viue vocis oraculo nobis facto, circumspeccioni vestre committimus, cum exponens et complices predicti eorum in hac parte suspectum habeant ordinarium, quatinus, si est ita, postquam per omnes maiores ecclesias locorum illorum in quibus tanta fuerunt facinora perpetrata nudi et discalceati, brachis tantum retentis, virgas ferentes in manibus et corrigias circa colla, si secure poterint, incesserint et ante fores ipsarum ecclesiarum a presbiteris earumdem psalmum penitentialem dicentibus se fecerint verberari, quando maior in eis aderit populi multituto, suum publice confitendo reatum et presbiteris, clericis et aliis supradictis verberatis, vulneratis, mutilatis, debilitatis et spoliatis et ecclesiis, si quibus illi qui ex eis interfecti seu combusti fuerunt si non satisfecerunt, satisfecerint competenter, feudo et iure patronatus si qua ab ipsis ecclesiis obtinuerunt ipso et eius heredibus perpetuo priuatis. Et ne minus vindicte quam excessus memoria porrogetur, eorum liberis propter hoc inhabilibus ad ecclesiasticum beneficium obtinendum, nisi cum eis fuerit per sedem apostolicam super hoc misericorditer dispensatum, perpetuo reputatis, ipsum exponentem et complices predictos, dummodo presbiteri et alii predicti prelature non fulgeant seu fulgerent dignitate, et premissa contra episcopum seu ecclesiam Sedun. perpetrata non fuerint, a dicta sententia et huiusmodi verberationum, vulnerationum, mutilationum,

Digitized by Google

debilitationum, homicidiorum et spoliorum absoluatis in forma ecclesie consueta, et iniungatis inde eorum cuilibet auctoritate et mandato predictis pro modo culpe penitentiam que sibi sit ad salutem et aliis ad terrorem. Datum Rome apud Sanctam Mariam maiorem, IIII kl. julii, pontificatus dni Martini pape V anno sexto.

Au revers :

Bertrandus.
R. Wastelet.

Venerabili in Christo patri Dei gratia episcopo Constantien. uel eius vicario in spiritualibus.

N. de Levigintys,
C. Laualey.

Traces du sceau.

2733

Nomination de tuteurs par le châtelain de la vallée d'Anniviers.

Vissoye, 1423, 8 août.

Archives de Valère, Registr. Ant. de Platea, N° 87.

* Ego Johannodus Massex castellanus vallis Aniuisii notum facio vniversis, etc. quod cum ego ex officii mei debito pro primo, secundo, tertio, quarto et quinto ex habundanti terminis perhemptoriis publice in ecclesia parrochiali Sancte Heufemie de Aniuisio pronunciari fecerim infra magnam missam, presenti ibidem populo ad diuina audienda congregato diebus dominicis, omnibus parentibus et amicis tam ex parte patris quam eciam matris Johannis filii quondam Issoneti de Coymes, mynoris sensus et quasi discrecione et memoria

Digitized by Google

carens, ut dicti amici omnibus et quibus interest et pertinet prouiderent, procurarentque de tutore ydoneo vno uel pluribus, si opus fuerit, qui se de tutore et regimine persone et bonorum dicti Johannis intromitterent et gubernarent, prout et quemadmodum laudabilis consuetudo patrie et loci requirit et postulat, et hoc sub certis bannis et penis per me ipsis impositis. Quibus diebus et assignacionibus coram me, ut premittitur, debite assignatis nemo comparuit neque comparere curauit. Quibus sic per me visis et consideratis nunc post quintam assignacionem, ut supra, factam, in quantum non comparentibus, comisi tutelam, curam et regimen et administrationem dicti Johannis persone et bonorum eiusdem Johannis, tam mobilium quam eciam immobilium quorumcunque, Johanni dicto ov Crest de Gremenchy et Johanni dicto Dalliar, nomine vxoris sue, tanquam parentibus et amicis ipsius Johannis et ad suam requisicionem, quibus adjunxi in reconsiliatorem Perrodum dou Coster, socerum ipsius Johannis Yssonet, presentibus ad dictam tutelam et administracionem atque regimen requirentibus ac promittentibus personam et bona ipsius Johannis Yssoneti fideliter regere et gubernare, commodumque et honorem suum procurare, incommodum euitare toto eorum posse, et facere inuentarium et de percipiendis per eosdem bonum reddere computum et legitimam racionem dicto Johanni et suis, tociens quociens super hoc debite fuerint requisiti, necnon omnia alia et singula facere que in tutelis et regiminibus fieri debent et jura requirunt et consuetudo patrie et loci. Datum et actum Vyssoy, die VIII mensis augusti, anno Dni M°CCCCXXIII, sub meo sigillo consueto in testimonium premissorum.

Digitized by Google

2734

L'administrateur de l'église de Sion donne en fief à Théodule Baulet la salterie de Sion et d'autres offices et droits.

Louèche-les-Bains, 1423, 13 août.

Liber instrumentorum de Seduno, etc., f. 54.

* Cunctis notum fiat quod cum salteria ciuitatis Sedun. et officium eiusdem cum eius jurisdictione, juribus et pertinentiis, prout hactenus possessum est in Seduno et territorio de Salens, pro qua unum homagium ligium ac LX sol. Maur. placiti in morte dni et tenentis debentur ecclesie et mense episcopali Sedun., ac iussiones ciuitatis Sedun. et excubiarum, pro quibus unum aliud homagium ligium cum una lb. piperis magni ponderis ac una lb. cere et duobus sol. seruitii annualis, cum quinque sol. placiti et unus capo sufferte pro dicto homagio ligio ; item vnus campus in summo cliue de Clauot ac vinea que uocatur Reyos, cum tertia parte cuiusdam domus site Seduni, de quibus annuatim sex den. seruicii et XII den. placiti debentur, necnon quoddam casale domus in Glareto ciuitatis Sedun. etiam de feudo homagii ligii dicte ecclesie Sedun., pro quo debetur dicte ecclesie annuatim una lb. cere noue magni ponderis seruitii et due libre cere placiti et duodecim den. sufferte ; item et domus salterie Sedun., cum grangia et orto adjacentibus in uico deys Fauerges ; item pratum quod uocatur pratum salterie et alias fuit uinea et insula salterie de feudo plano dicte ecclesie, unde annuatim eidem ecclesie debentur quindecim sol. seruicii et XXX sol. placiti, commisse fuerint et deuolute dno Andree archiepiscopo Colocen., administratori perpetuo ecclesie Sedun., hinc est quod anno natiuitatis Dni M°CCCC°XXIII°, indictione prima, die XIII mensis augusti, apud Balnea de Buez, parrochie de Leuca,

Digitized by Google

idem dnus concessit fideli suo Theodulo Baulet ciui Sedun., alias saltero ciuitatis Sedun., uniuersas et singulas res, possessiones, iurisdictiones, mera et mixta imperia predicta, pro homagiis ligiis ac seruitiis et placitis supradictis, necnon pro viginti lb. intragii eidem dno solutis. Quibus sic actis idem Theodulus confessus est se et suos consortes tenere in feudum res predictas, etc. Sed quia idem Theodulus unica persona existens pluribus homagiis deseruire non potest, idcirco idem dnus administrator homagium ligium pro iussionibus predictis debitum dicto Theodulo posuit sub sufferta unius caponis, et homagium ligium pro domo sua sita in Glareto posuit sub sufferta perpetua duodecim den. annuatim. Presentibus testibus Jacobo de Cresco licentiato in legibus, officiali curie Sedun. et judice generali terre Vallesii, Petro Yenini canonico Sedun. et curato de Leuca, Johanne Wichardi curato Sancti Leonardi, Petermanno de Chiurone vicedno Sedun., Arnoldo Gottefridi de Vespia, domicellis, et me Henrico Bode clerico, etc.

2735

1423, 11 septembre.

Bianchi. Le materie politiche, etc., p. 164.

Salvocondotto conceduto dal duca di Savoia agli incaricati di recarsi nel Vallese per comporre amichevolmente le differenze fra i Vallesani ed i Bernesi (11 settembre 1423).

Digitized by Google

2736

Les gens de Nendaz ne sont tenus de contribuer à l'entretien des fortifications de Conthey que pour la sixième partie à payer en argent.

Thonon, 1423, 28 septembre.

A.-J. de Rivaz. **Opera histor. XIV, 143, ex archivo Contegii.**

Nos Jacobus Madee licentiatus in legibus, judex Chablasii et in Gebennensi pro illustri et excelso principe dno nostro dno Amedeo Sabaudie duce, notum facimus universis quod nos vidimus, audivimus et inspeximus et de verbo ad verbum coram nobis legi fecimus quamdam supplicationem parte proborum hominum parrochie de Nenda prefato dno nostro duci porrectam, necnon et litteras dominicales eidem supplicationi annexas, datas Thononi, die vicesima octava mensis septembris, sanas et integras, non vitiatas, non cancellatas, obolitas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed suspicione et machinatione prorsus carentes, quas requisiti pro parte dictorum proborum hominum de Nenda per clericum nostrum et alios subscriptos notarios exemplari et de eisdem sumptum, vidimus et exemplum fieri jussimus et precipimus. Tenor vero ipsius supplicationis sequitur in hec verba.

Vobis illustrissimo principi dno nostro Sabaudie duci supplicando exponitur pro parte pauperrimorum hominum vestrorum Martini Tissoti et Anthonii Albi, parrochie de Nenda, mandamenti vestri Contegii, suis et aliorum hominum vestrorum dicte parrochie nominibus, quod cum pro vestro beneplacito dicti supplicantes se ordinaverint et submiserint solvere sextam partem totius fortificationis ville vestre dicti loci Contegii cum aliis ipsius loci et mandamenti, quam sextam partem fortificacionis solverunt secundum ordinationem vestram, veraciter sunt jam quatuor anni vel circa elapsi, et in

Digitized by Google

dicta fortificatione contribuere pro dicta sexta parte, videlicet denarios costus et valoris ac expense dicte sexte partis solvendo in pecunia numerata et contribuendo cum aliis pro indiviso, absque eo quod fuerit unquam eis assignatus aut assignari debuerit vel debeat aliqua certa pars seu certus locus dicte reparationis ad faciendum vel construendum per se ipsos et per se et separatim pro dicta sexta parte, nichilominus castellanus vester dicti mandamenti ad instantiam et requisitionem burgensium et consiliariorum dicte ville Contegii supplicantes predictos cogit et compellit seu cogere et compellere nititur per penarum impositionem et arrestationem suarum personarum ad construendum, reparandum et fortificandum et per se et singulariter et pro indiviso certam partem seu certum locum dicte reparationis Contegii, quam partem et locum pro dicta sexta parte eisdem assignavit et assignat ad reparandum, absque eo quod velit eos admittere et esse participes in communi et cum aliis contribuere seu solvere sextam partem in pecunia numerata pro indiviso costus, valoris et expense reparationis ad quam duntaxat tenentur. Eapropter ad excellentiam vestram recurrendo supplicant dicti agricole, quatenus hiis attentis velitis intuitu pietatis et misericordie dictis supplicantibus super hiis de remedio providere opportuno, ordinando et mandando dicto castellano quod ipse a dictis compulsionibus et arrestationibus personarum ipsorum supplicantium occasione qua supra sibi ipsis factis injuste et voluntarie se desistat omnimode, cum ipsis supplicantibus sufficiat si dictam sextam partem fortificationis pro indiviso et in pecunia numerata solvant et contribuant cum aliis et in communi. Super quibus vestre justitie dignemini litteras concedere.

Tenor vero litterarum dominicalium dicte supplicationi annexarum sequitur in hec verba.

Amedeus dux Sabaudie dilecto castellano nostro Contegii

Digitized by Google

seu ejus locum tenenti salutem. Visa supplicatione presentibus annexa tibi mandamus expresse quatenus supplicantes in ipsa nominatos nullatenus cogas vel compellas ad construendam aliquam partem fortificacionis dicti loci Contegii, dum tamen solvant partem sibi ipsis contingentem et taxatam in pecunia numerata, quia ipsos ulterius cogi nolumus vel compelli occasione supplicatorum. Datum Thononi, die vicesima octava mensis septembris, anno Dni millesimo CCCC° vicesimo tertio. Redd. litt. port. Per dnum relatione dnorum Jo. de Belloforti cancellarii et Urbani Gervasii. Petrus de Croso.

Tenor vero executionis dictarum litterarum dominicalium.

Ego Petrus de Castellario vicecastellanus Contegii presentes litteras dominicales reverenter recepi, offerens me paratum contenta in eisdem executioni demandare et mandata observare. Datum die tertia mensis octobris, anno Dni M°CCCC° XXIII°. Johannes Barbery.

Et quia facta diligenti collatione de presenti sumpto, vidimus et exemplo ad originalia predictarum supplicationis, litterarumque dominicalium et executionis earumdem, easdemque in omnibus concordare reperuimus, nihil addito, detracto vel mutato, eapropter nos memoratus judex, sedentes pro tribunali more majorum, nihil de contingentibus obmittentes, servatisque solemnitatibus in talibus opportunis, huic presenti sumpto, vidimus et exemplo tantas vires habere decernimus quantas habent et habere possunt dicte supplicatio, littere dominicales et executio earumdem superius descripte. In quorum omnium robur et testimonium sigillum judicature Chablaysii in talibus apponi consuetum duximus appensione muniendum. Datum in Sancto Mauricio Agaunensi, die prima mensis junii, anno Dni M°CCCC° vicesimo quinto.

Idem judex. Johannes Cavelli.

Digitized by Google

2737

Sentence arbitrale entre les communautés du Vallais, d'une part, et les Bernois et Guichard de Rarogne, de l'autre.

Conthey, 1423, 30 novembre.

Archives du canton de Berne. — Analyse dans l'*Amtliche Sammlung der ältern eidgenössischen Abschiede*, II, 28.

Wir die botten der statt vnd Lenderen hie nach geschriben mit namen Vlrich von Herttenstein, Vlrich Walker beid von Lutzern, Walther Meyers, Kaspar Scheittler beid von Vre, Amman Hentzlin ob dem Kernwald und Arnold ann Steinen von Vnderwalden nid dem Kernwald botten vnd fruntlich vertadinger in disen nachgeschribnen sachen zwüschent den fürsichtigen wisen dem schultn vnd rat der statt Bern vnd dem edelen jungheren Guicharten von Raron fryen hereren zu Einuis der selben von Bern burger in einem dem für weser ¡der kilchen von Sitten, dem capittel derselben stifte vnd gemeinen lande aller zechenden von Wallis zu dem andren vergechen vnd tund kunt offenlich mit disem brief als denn von semlicher spenne wegen ein Spruch von dem durch luchtenden fürsten dem Hertzogen von Saffoy vnd von den erwirdigen hereren dem ertzbischof von Tharantesy vnd dem bischof von Losen ist beschechen da aber die genanten von Bern und der von Raron meinent wie das die ietz genanten von Wallis dem selben spruch nit genug getan, noch den von Raron in sin gewerde gesetzet, noch da bi behalten haben als aber der spruch offenlichen wiset dawider aber die ietzgenanten von Wallis sprechent an welen stüken si dem spruch nit genug getan haben, wellen si aber noch dem spruch nachgan und den von Raron in sin gewerde setzen wol sy not durstig sich vmb etwaz sundriger stüken die inen anligen und

Digitized by Google

aber in dem selben spruch zu Euians geben nit gelutert sin zeunderredent und durch kunftiges friden willen lutrung zegebent vmb soliche sachen all haben wir die egnanten botten mit beiden teilen der sächeren wüssent vnd willen ouch mit wiser botten der stetten von Zurich, Friburg vnd von Soloturn rat vnd hilf vns vnderrett vnd zwüschent den selben beiden teilen vertaedinget in denen worten als hie nach stat. Des ersten als in dem Spruche zu Euians geben den dikgenanten von Bern zechen tusung guldin sint gesprochen worden von den Wallisern zegebend vf die Zil als denne die selben spruch briefe wisent da haben wie die egnanten botten engenlich vertaedinget das die ietzgenanten von Wallis dero von Bern botten so ietz vf dis zit ze Gunttes mit denen von Wallis tag leistent und geleistet hant zu der statt von Bern handen geben vnd bezalen sollent vf datum dis briefs die ersten funf tusung guldin als iro brief innehaltet nemlich sechzechen tschamarien plaphart genempt liechtstol fur einen guldin und einen guten schilt fur zwen guldin. Und also ducaten oder Rinsch guldin vs und vs in der schatzung vnd ordenug als wir die egnanten botten das geordnet haben vntz das die selben funf tusung guldin gentzlich bezalt vnd abgetragen werdent vnd wand aber an den selben funf tusung guldinen noch zweihundert drisig und dry guldin hinderstellig belibent vnd ouch villicht an der gantzen sum etwas ander müntz dero dry einen plaphart sollent gelten sint genempt spagurlin geben vnd gewert sint. Da ist insunderheit berett das die dikgenanten von Bern die selben müntz sollent vf disen nechsten wynacht mergkt gen Genf schaffen gefurt daselbs von koufluten oder andren getan versucht werden. Erfindet sich denn das die selbe muntz nach der tschamarien plaphart schatzung nit gestan mag den abgang vnd gebresten sollent die von Wallis den egnanten von Bern bessren und ersetzen vntz das inen genug beschicht nach der obgenanten

Digitized by Google

werschaft wisunge an allen abgang. Vnd vmb dise zwey stük nemlich vnd die zweihundert drisig vnd dry guldin so noch an dem funf tusung guldinen hinderstellig sint vnd ouch vmb den abgang der ietzgenanten müntz ob sich deheiner erfunde sollent die von Wallis den obgéschribnen von Bern zestund gut burgschaft die ussrunt irem land Wallis gesessen sin geben vnd damit sicher machen die sich verbinden vnd versprechen beided ie zwoihundert drisig vnd dry gvldin vnd ouch den abgang an der nüwen müntz genempt spagurlin gar vnd gantz zebezalent vf dis nechsten vnd erten ostren so schierost koment nach datum dis briefs vnd denn an allen gebresten, aber die andren funf tusung guldin sollent ouch die gemeinen lantlut von Wallis den obgeschribnen von Bern oder iren gewussnen botten zu iro statt handen gelten vnd abtragen in disen nechsten vnd ersten zechen jaren so schierost nach einander komet sunderlich vf die ostren nemlich zu jeglichem jar funf hundert guldin in der werschaft vnd bezalung als vor geschriben stat vnd in der erren bezalung gelutert vnd mit worten begriffen ist, also das die erste bezalung beschech vnd annahen sol von im den nechsten ostren hin uber ein gantz jar vnd darnach zu jeglichen ostren funf hundert guldin in derselben egeschribnen werschaft vntz das die obgeschribe sum der letsten funf tusung guldinen gar vnd gentzlich bezalt wirt ane gebresten dar zu sollent die dikgenanten von Wallis mit sunder versprochnen gedungen jungherer Guicharten von Raron vnd alle die sinen zu sin, siner erben vnd nachvolger handen in alle vnd jegliche sine vnd der sinen ligende gutere in dem land Wallis in fredlich ruwig gewerdt setzen da bischirmen handhaften vnd beliben lassen ane kumber vnd betrubnusse alle generd vnd akust harjun vsgeschlossen. Ouch sollent alle dero von Bern oberlendere beide geistlich vnd weltlich iro geding stette die vormalen mit dem egnanten von Wallis hant gehept fur werthin behalten vnd sich darnach

Digitized by Google

richten als si von alterhar hant getan ane generd. Aber die von Bern vnd ander so zu inen gehorrent die vormalen sœlich vsgescheiden geding stett mit denen von Wallis nit gehept hant sollent vnd mogent sich richten vnd halten als si bishar hant getan ane ander versprechen. Doch ist harjnne vnd in disem artikel vorbehept jungherer Guitchart von Raron die wile er nit in dem land Wallis sunder vssrunt dem land Wallis gesessen ist were da das er oder die sinen von disem tag lim als dise richtung ist beschechen gemein land von Wallis deheinen zechenden oder person insunders anspræchig hahabende wird vmb sachen die vf gemein tag gehorten, nemlich vnd eigen vnd erbe vmb vertigung intrag oder bruch diser richtung vnd friden. Ouch ob gemein land oder zechend oder ander person inn oder sin amptlute an der gewerde bekumberten es were anligenden oder warenden gutren zinsen nutzen wallen oder rechtungen darumb mœchte der von Raron si zetagen vordren an der Kandersteg in der parrochie zu Frutingen daselbs hin ouch die von Wallis zetagen komen sollent vnd die iren wisen zu sœlichen tagen zekomend sol derselb von Raron vnd sœlich zuspruch einen obman in dem rat zu Lutzern nemen vnd erkiessen der sich der sach vnder wind were aber die ausprach gemeines landes von Wallis deheines zechenden oder sundrigen person von Wallis die sœllent denn einen obman nemen vnd erkiessen in dem rat ze Friburg, vnd venn der obman also erwellet ist sœllend beid teile an die statt schriben da der obman erwellet worden ist vnd bitten sich der sach anzenemende beiden teile tag an den Kandersteg zeverkundent daselbs hin ouch beid teile mit iro schidluten sollent komen vnd weder obman noch schidlut voneinander nit scheiden vntz das die sachen darumb si zetagen komen sint vssgetragen vnd geendet werdent. Es were denn mit beider teilen wissent vnd willen vnd was ouch da mit vrteil von obman vnd schidluten einhell oder von dem meren

Digitized by Google

teil vnder inen gesprochen und erkennet wirt sol von beiden teilen gehalten vnd dem genug beschechen werden vnd sollent darumb die selben von Wallis sich vnd die iren dar zu wisen vnd halten das sœlicher vrteil genug beschech vnd nach gevolget werde. Were aber das jeman vnder jnen einer sœlicher vrteile si wer denn von obman vnd schidluten gesprochen oder in dem land an andren gerichten geben nit genug wolte tun noch des gehorsam sin denn sol das land von Wallis zu eines sœlichen vngehorsamen gute grifen vnd darvs verschaffen das der vrteil nachgangen werd vnd genug bescheche, were aber das ein solicher mensch fluchtig vnd lantruung wurde wenn der wider in das land kam denne sollent si zestund ane ander ervordrung alsbald si oder ir lantuogt oder dehein ir amptman des innen wirdet vnd vernimpt zu sinem libe grifen den gehalten vnd strafen vntz vf ein volkomen ablegung der sach desgelich die obgenanten von Bern als von der von Raron wegen ihres burgers versprochen hant zehaltend als ouch hie nach stat der egnant von Raron sol ouch sin zinse geltschuld vnd nutz inziechen vnd ervordren nach ires landes recht desselben rechten die egnanten von Wallis jme gönnen beholffen vnd beraten sœllent sin vnd ouch sinen amptluten die er denn in dem land hette mit gantzen truwen ane sunder generd wen ouch der ietz genant von Raron husheblich in den land sitzende wirt denne sol er sich mit allen semlichen dingen halten als einander lantman von Wallis ane sunder invall. Ouch ist in disen sachen vertædinget were das die vorgenanten von Bern deheinen von Wallis von dishin zu iro burger enpfachen wœlten der aber mit jnem jnstossen were oder ob die ietzgenanten von Wallis deheinen von Bern oder der jren zu lantman wœlten enpfachen der mit den ietzgenanten von Bern villicht ouch instossen were da sol ietweder teil dem sinen semliche zuspruch verbeheben vsschliessen vnd mit beholffen sin vntz das semliche spenn vnd

Digitized by Google

zuspruch hingeleit vnd bericht werden. Und wenn das geschicht mag ietweder der teil dem sinen bistendig sin als si von alter har komen sint ane generd desgelich alles sœllent die dikgenanten von Bern fur sich vnd den dikgenanten von Raron halten und verschaffen gehalten werden ane bekren[g]ken. Und darumb ist zu dem letsten berett und versprochen were das deweder teil von dishin wider deheme artikel hie vor geschriben tate oder nit stat hielte das denn der oder die so diser richtung nachgevolget hete dem spruch zu Evians geben wider den andren teil so brüchig worden were nachgan sich darnach richten und halten und sin recht suchen in der Mass das demselben teil dise richtung keinen schaden bringen soll an all generd und in allen andren stüken und sachen sollent sich die obgenanten von Bern Jungherr Guichart von Raron und die iren unnerscheidenlich gemeinland von Wallis und alle die iren gegeneinander gütlich und früntlichen halten mit alle wandel sicher libes und gutes zegelicher wiss als si beider sit vor allen disen dingen und loffen getan hand wand ouch alle dise richtung gegen den obgenanten von Bern von den iren, dem dikgenanten von Raron gegen allen sinen erben und nachvolgern. In diser vergangnen sach zegelicher wiss als gegen im insunders mit kraft bestan und beliben soll ane alles begrengken und darumb sollent die vorgenanten sachere all mit namen die von Bern und all ir helffer Jungherr Guichart von Raron all sin diener und nachvolger und ouch die egnanten gemeinen lantlüt von Wallis all ir helff und nachvolger in diser vergangnen sach gar und gentzlich bericht gefridet und verschlicht sin. Es sy umb Rob brand todschleg umb schaden wie der beschechen ist und umb all ander sachen so davon uferstanden sint also das semlich getat und sachen von dishin meiner gerochen noch geæfert sollent werden in dehein wiss und wand dise sach mit allen teilen wüssen uud willen beschechen und volgangen ist, harumb so

Digitized by Google

haben wir die obgenanten von Wallis tüschen und walhen aller zechen den von Doysch uf von Brig von Visp von Raron von Loygk und von Sitten unser eigne Ingesigelle geheissen kenken an disen brief. Aber wir die von Siders von unsers zechenden wegen haben erbetten den wisen wolbescheidnen Thoman teiler uf dis zit hoptman in Wallis das der sin Ingesigelle für uns gehengket hat an disen brief. Ouch vergechen wir Andreas Ertzbischof von Colotentz fürweser der kilchen und ouch das gemein Capitel derselben stift ze Sitten das dise sach und rechtung mit unserem gunst und willen beschechen sint. Harumb so haben ouch wir unser Ingesigelle geheissen hengken an disen brief der geben ist ze Gunttes an sant Andreas tag des heiligen zwölff botten in dem jar als man von Cristi geburt zalt viertzechen hundert zweintzig und drei jar.

Sceaux pendants.

2738

Traduction latine de la sentence précédente.

Conthey, 1423, 30 novembre.

Archives de Valère, B. 86, copie.

Hic subscribitur littera concordie et pacis nuper facte et concluse inter patriotas et communitates Vallesii, ex vna parte, et Bernen. ac Guichardum de Rarognia, ex altera, translata de lingua theutunica in latinam per Gaspar Curtein notarium subscriptum, videlicet.

Nos nuncii ciuitatum et patriarum hic subscriptarum, nominatim Vldricus Hertensten, Vldricus Walker, ambo de Luceria, Waltherus Meyer, Gaspar Scheicler, ambo de Vrania, Amman Heinczlo super Krern Wald et Arnoldus an Steynen

Digitized by Google

de Vnder Walden subtus dem Krern Wald, ambasiatores et amicabiles compositores in subscriptis causis inter sapientes et discretos viros schultetum et consilium opidi de Berno et nobilem Guichardum de Rarognia dnum Anniuisii, predictorum Bernensium burgensem, ex vna, dnum administratorem, ven. capitulum Sedun. et patriam totam omnium desenorum Vallesii, ex altera parte, confitemur et notum facimus vniuersis tenore presentis littere quia propter predictas discordias ipsarum partium per ill. principem dnum ducem Sabaudie ac per rev. in Christo patres dnos archiepiscopum Tarantasie et episcopum Lausanen. lata fuit et est quedam sentencia, quam sentenciam dicunt predicti Bernenses per prefatos Vallesienses non fuisse obseruatam, nec ipsum nobilem Guichardum in possessionem bonorum suorum inposuisse secundum tenorem eiusdem sentencie. Ad quod dixerunt et responderunt predicti de Vallesio quod in quibus non satisfecissent dicte sentencie, intenderent adhuc satisfacere et eundem dnum Anniuisii in possessionem ponere, sed bene sit necessarium se declarare et specificare in aliquibus articulis particularibus et punctis eos tangentibus, qui puncti et articuli non fuerunt expressi nec declarati in eadem sentencia Aquiani. Et ad declaracionem dandam pro futura pace obseruanda pro talibus causis et declaracionibus nos predicti ambasiatores et amicabiles compositores cum consensu et voluntate ambarum partium, necnon cum consilio et auxilio sapientum ambasiatorum ciuitatum de Thurego, Friburgo et de Solodro tractauimus et declaracionem fecimus inter predictas partes sub verbis infrascriptis. Primo sicut predictis Bernensibus per eandem sentenciam decem mille flor. fuerunt ordinati et pronunciati dari per eosdem Vallesienses in terminis sicut in sentencia declaratur, tractauimus nos dicti nuncii quod predicti de Vallesio ambasiatoribus Bernensibus, qui nunc cum eisdem Vallesiensibus dietam tenuerunt et tenent in Contegio, ad

Digitized by Google

opus opidi de Berno, soluere et dare debent ad datam presentis littere primos quinque mille, sicut in eorum littera continetur, nominatiue sedecim ambrosanas Johannis Marie pro quolibet flor., et vnum bonum scutum pro duobus flor., et ducatos et florenos Renenses successiue in taxacione et ordinacione, sicut nos ambasiatores hoc disposuimus, vsque ad completam solucionem dictorum quinque mille flor. Ex quo autem dictorum quinque mille flor. ducenti triginta tres flor. restant et etiam forte in dicta totalis summa defectus erit in moneta, scilicet moneta que vocatur spagurlinorum, et actum quod predicti de Berno eandem monetam debent duci facere ad proximas nundinas Natiuitatis apud Gibennas, et ibidem per mercatores aut alios probari, et si reperiatur quod dicta moneta in taxacione ambrosanarum Johannis Marie permanere possit, illum defectum debent predicti de Vallesio eisdem Bernensibus reficere et supplere, quod eis satisfiat secundum predictam ordinacionem et taxacionem, sine aliquo defectu. Et pro illis duobus articulis scilicet pro CCXXXIII flor. restantibus in solucione dictorum quinque mille flor., et eciam pro defectu dicte monete, si defectus reperiatur, debent predicti de Vallesio nunc in instanti bonam securitatem dare predictis Bernensibus per homines residentes extra patriam eorum et eos in hoc assecurare. Qui quidem fideiussores se obligent ad soluendum eisdem Bernensibus integraliter tam dictos ducentos triginta tres flor., quam eciam defectum dicte monete noue spagurlinorum hinc ad proximum festum Pasche post datam presentis littere, sine omni defectu ; residuos autem quinque mille flor. debent eciam communitates Vallesii soluere generaliter eisdem Bernensibus aut eorum certis nunciis ad opus ville eorum in istis proximis decem annis nunc venturis, specialiter semper in festo Pasche, scilicet in quolibet festo quingentos flor. secundum soluciones et taxaciones predictas, ita quod prima solucio incipere et fieri debet de nunc proximo

Digitized by Google

festo Pasche in annum integrum, et sic consequenter ad quodlibet Pascha quingentos flor. eiusdem ordinacionis et taxacionis sic[ut] prius, vsque ad integram solucionem dictorum quinque mille flor. vltimorum. Item debent predicti de Vallesio per conuenciones speciales nobilem Guichardum de Rarognia et omnes sequaces, ad opus sui et suorum heredum et sequacium, in omnibus et singulis suis et suorum bonis immobilibus in patria Vallesii in pacificam possessionem ponere et in eadem manutenere et conseruare et manere permictere sine aliquo impedimento vel turbacione, omni dolo et fraude in premissis remotis. Item debent omnes patrie superiores dictorum Bernensium spirituales et temporales eorum confines et loca limitum quos et que antiquitus habuerunt et habent cum eisdem de Vallesio tenere et obseruare imposterum et secundum hoc disponere, sicut ab antiquo invicem consueuerunt facere sine dolo; sed illi de Berno et alii eorum pertinentes qui prius tales distinctos limites non habuerunt cum predictis de Vallesio, debent et possunt se gerere et disponere sicut huc vsque fecerunt sine alia contradicione. Tamen est in hoc articulo reseruatus Guichardus interim quod ipse extra patriam et non in patria residens est, si contingeret quod ipse aut sui ex nunc in antea confeccionis et conclusionis presentis concordie, et communis patria Vallesii, aliquis desenus aut aliqua persona in speciali actionem et peticionem habere vellent pro causis que ad generales dietas pertinerent, specialiter pro proprietatibus, possessionibus et disposicionibus bonorum, violenciis et violacionibus presentis concordie et pacis, etiam si communis patria uel desenus uel alia persona eum vel suos officiales in possessionibus occuparent, siue esset in mobilibus aut immobilibus bonis, censibus, prouentibus, successionibus, vel justiciis, propter hoc posset predictus de Rarognia ipsos ad dietas requirere apud Kandersteg, parrochie de Frutingen, illuc eciam de

Digitized by Google

Vallesio predicti ad dietas comparere debent et suos subditos inducere ad veniendum ad tales dietas. Debet predictus de Rarognia pro talibus actionibus vnum superarbitrum in consilio Lucerie capere et eligere, qui se de ipsa causa intromittat. Si autem actio et peticio esset communis patrie Vallesii, alicuius deseni vel singularis persone de Vallesio, illi debent tunc vnum superarbitrum eligere et capere in consilio de Friburgo, et quando talis superarbiter electus est, debent ambe partes ad talem ciuitatem rescribere vbi superarbiter electus est et rogare vt se de causa intromittat, et ambabus partibus dietam apud Kandersteg assignet; illuc eciam ambe partes cum eorum electis arbitris venire debent, et nec superarbiter nec arbitri ab invicem recedere debent donec cause propter quas ad dietas venerunt, finite et determinate fuerint, nisi esset de ambarum partium consilio et voluntate. Et quicquid etiam ibidem per sentenciam a superarbitro vel arbitris concorditer uel a maiori parte ex ipsis pronunciatum et cognitum fuerit, et debet ab ambabus partibus obseruari et satisfieri. Et debent predicti de Vallesio se et suos ad hoc inducere et seruare quod talibus cognicionibus satisfiat et prosequantur. Si autem inter eos aliquis tali sentencie, siue fuerit (per) superarbitros aut per arbitros lata aut facta, siue in patria in aliis judiciis data, non satisfacere vellet nec illi obedire, tunc debet patria Vallesii ad talis inobedientis bona manus ponere et ex illis procurare quod sentencie satisfiat. Si autem contingeret quod talis persona fugitiua a patria efficietur, quandocumque ipse in patriam reuerteretur, tunc debent ipsi sine dilacione et sine vlteriori requisicione, quam cicius ipsi aut eorum balliuus aut aliquis de eorum officiariis illud perceperit et sentit, eius personam apprehendere, detinere et punire vsque ad perfectam emendam talis cause et criminis. Similiter debent et promiserunt quod dicti de Berno occasione predicti Guichardi de Rarognia eorum burgensis seruare, sicut hic

Digitized by Google

subscriptum est. Predictus Guichardus debet etiam suos census et prouentus recuperare et exigere secundum eorum patrie jus et consuetudinem. In quo quidem jure ministrando sepedicti de Vallesio sibi debent esse fauorabiles et sibi consulere, etiam suis officiariis quos in patria haberet, bona fide, sine speciali dolo. Quando etiam predictus Guichardus de Rarognia cum domicilio moraturus erit in patria, tunc debet se gerere cum omnibus rebus sicut vnus alter patriota de Vallesio sine singularibus nouitatibus. Item est in presenti causa tractatum quod si contingeret quod predicti Bernenses aliquem ex patria Vallesii ex nunc in antea in burgensem accipere vellent, qui cum ipsis in discordia esset, vel autem predicti de Vallesio aliquem de Berno uel ex eorum gentibus in patriotam capere vellent, qui cum predictis de Berno etiam forte in discordia esset, tunc debet quelibet pars suo[rum] hominum tales actiones preseruare, excludere et non juuare quousque tales discordie et actiones concordate et sopite fuerint, et quando hoc factum fuerit, post quelibet pars suum hominem juuare, sicut ex antiquo consueuerunt, sine dolo. Illud similiter in omnibus debent supradicti de Berno pro se et pro dicto Guichardo de Rarognia obseruare et facere obseruari sine interruptione. Eapropter est similiter locutum et promissum, si aliqua partium ex nunc in antea contra aliquem articulum hic predictum faceret uel non obseruaret, quod tunc talis uel tales qui presenti concordie satisfecisset, siue late in Aquiano, contra aliam partem que fregisset presentem concordiam, potest habere et secundum illam se disponere et jus suum querere tali modo quod illi parti presens concordia nullum dampnum ferat sine omni dolo. Et in omnibus aliis articulis et causis debent predicti de Berno, nobilis Guichardus de Rarognia et eorum herentes insimul et in solidum, communis patria Vallesii et omnes eorum adherentes se invicem graciose et amicabiliter tractare cum omnibus conuersacionibus secure in personis et

Digitized by Google

bonis, sicut ambe partes ante omnes istas discordias et nouitates facere consueuerunt. Quia etiam tota ista concordia aduersus predictos Bernenses et eorum adherentes erga predictum Guichardum de Rarognia et suos heredes et adherentes in ista preterita causa simili modo, sicut erga ipsum in speciali, cum roboris firmitate permanere debet sine omni interruptione. Eapropter debent predicte partes omnes nominatiue Bernenses et eorum coadiutores, nobilis Guichardus de Rarognia, omnes eius familiares et sequaces et etiam predicte communitates de Vallesio, omnes eorum coadiutores et sequaces in ista preterita discordia et causa totaliter et pure concordate, pacificate et vnite esse et persistere, siue sit pro predictis spoliis, combustionibus, homicidiis et dampnis quatitercunque factis et pro omnibus aliis causis exinde ortis, taliter quod tales actiones et cause ex nunc in antea nunquam debeant vindicari nullomodo. Ex quo autem ista causa concordie cum ambarum partium voluntate et consensu facta et terminata est, nos predicti de Vallesio Almani et Romani omnium desenorum sigilla a monte Dei superius, de Briga, de Vespia, de Rarognia, de Leuca et de Seduno nostra propria sigilla appendi jussimus presenti littere. Nos autem de Sirro requisimus prouidum et discretum virum Thome Portitoris, nunc balliuum Vallesii, quod sigillum suum presentibus apponat. Etiam confitemur nos Andreas archiepiscopus Collocen., administrator ecclesie Sedun., etiam capitulum eiusdem ecclesie Sedun. quod presens concordia facta est cum auctoritate nostra et voluntate nostra, sigilla nostra duximus presentibus apponenda. Datum Contegii, die sancti Andree appostoli, anno Dni millesimo quatercentesimo XXIII.

Ego quippe Gaspar Curtein notarius predictus predictam translationem per alium notarium scribi feci, meque subscripsi in testimonium premissorum.

Digitized by Google

2739

L'administrateur de l'église de Sion déclare apposer son sceau à la sentence arbitrale du 30 novembre 1423.

Brigue, 1424, 5 janvier.

Archives du canton de Berne.

Nos Andreas miseracione diuina archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, memorie commendamus per presentes quod cum hodierna die coram nobis in Briga comparuerint baliuus patrie nostre Vallesii ac nuncii omnium communitatum Vallesii et nobis exhibuerint quamdam litteram patenter confectam, presentibus annexam, in lingua theotucali scriptam, sigillatam cum sigillis dictarum communitatum, circa pacta et conuenciones inter ipsos Vallesien., ex vna, ac Bernen. et nobilem Guichardum de Rarognia, ex altera, mediantibus probis hominibus in eadem littera nominatis factas, in se continentem, nobis humiliter supplicantes quatenus nos dicta pacta et conuenciones in testimonium et robur premissorum sigillare et nostrum sigillum apponere dignaremur. Nos autem supplicacionibus predictorum baliui et nunciorum annuentes, nostrum sigillum regalie presentibus annexis in testimonium et robur omnium premissorum apposuimus, ita tamen quod per hanc apposicionem nostri sigilli non possit neque valeat nobis et nostre ecclesie nec successoribus nostris ac nostris et ecclesie iuribus et iuridicionibus preiudicare. Datum Brige, in domibus nostre residencie, die quinta mensis januarii, anno Dni millesimo CCCC vicesimo quarto.

Sceau pendant de l'archevêque.

Digitized by Google

2740

Le chapitre de Sion déclare apposer son sceau à la sentence arbitrale du 30 novembre 1423.

Sion, 1424, 7 janvier.

Archives du canton de Berne.

Nos capitulum ecclesie Sedun. notum facimus vniuersis et singulis presentium serie quod hodierna die coram nobis in choro ecclesie nostre Vallerie in kalenda exhibita et presentata fuit per nuncium et familiarem honorabilis et prouidi viri Thome Partitoris, bàlliui terre Vallesii, quedam littera patenter confecta, presentibus annexa, in lingua theotunicali, sigillata sigillis reuerendissimi in Christo patris et dni nostri dni Andree divina miseracione archiepiscopi Colocen., perpetui administratoris ecclesie Sedun., comitis et prefecti Vallesii, et communitatum patrie Vallesii, quedam pacta et conuenciones inter Vallesien., ex vna, ac Bernen. et nobilem virum Guichardum de Rarognia, ex altera, mediantibus probis hominibus in eadem littera nominatis factas, in se continens, vt eidem appensione sigilli nostri roboremur. Nos autem capitulum prefatum in testimonium et robur premissorum presentibus annexis nostrum sigillum apposuimus, ita tamen quod per hanc apposicionem non intendimus nec volumus derogare juri ecclesie Sedun. et nostro. Datum in dicto choro ecclesie Vallerie, die VII mensis januarii, anno Dni M°CCCC°XXIIII°.

Sceau pendant du chapitre.

Digitized by Google

2741

Guichard de Rarogne, seigneur d'Anniviers, donne un pré en fief à Perronet Massex.

Sion, 1424, 20 mars.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

* Notum sit quod ego Guichardus de Rarognia dnus Aniuisii vendidi et in feudum concessi pro decem lb. Maur. nomine intragii, dominio et juridicione pleno michi retentis, et pro sex den. seruicii et XII den. placiti Perroneto filio Janni Massex genero quondam Perrodi de Aula de Vyssoy vnam peciam prati circa vnius sectoris, sitam in valle Aniuisii, en la Comba. Actum Seduni, die XX mensis marcii, anno Dni M°CCCCXX IIII°.

Nous publions cet acte, quoique peu important, parce que c'est le premier qui constate le retour de Guichard de Rarogne en Vallais.

2742

Ordre donné au châtelain de Conthey par le duc de Savoie au sujet des subsides réclamés à ses sujets du mandement de Conthey qui ont des propriétés dans le territoire de l'évêque de Sion.

Thonon, 1424, 7 avril.

A.-J. de Rivaz. Opera histor. XIV, 155, ex archivo Contegii.
Archiv für Schweiz. Geschichte, II, 219.

Amedeus dux Sabaudie dilecto castellano nostro Contegii seu ejus locum tenenti salutem. Visa supplicatione presentibus annexa et consideratis contentis in ea, tibi commitimus et mandamus quatenus, si homines et subditi reverendi in Christo

Digitized by Google

patris episcopi Sedun. pro rebus et possessionibus quas habent et tenent in mandamento nostro Contegii subsidia nobis solvere non consueverunt, nec in eisdem loco et tempore evenientibus cum hominibus et subditis nostris dicti loci Contegii contribuere, eo casu ipsum episcopum, ejusque officialem, ceterosque officiarios nostri parte requiras, quos etiam requirimus per presentes, ut a compulsione hominum et subditorum nostrorum supplicantium occasione supplicatorum se totaliter supersedeant et desistant, sic quod homines et subditi nostri per eos, prout sui per nos, gratiose jugiter valeant pertractari. Datum Thononi, die VII aprilis, anno Dni M.CCCC.XXIIII.

2743

L'évêque de Constance délègue aux doyens de Munzingen et de Buren et au curé d'Aarau la commission qu'il a reçue du pénitencier du pape d'absoudre Guichard de Rarogne et ses complices.

Constance, 1424, 12 avril.

Archives du canton de Berne.

Otto Dei et apostolice sedis gracia episcopus Constan. honorabilibus nobis in Christo dilectis decanis decanatuum in Munsing[en] et in Burren ac plebano in Arow, nostre Constan. dyocesis, salutem in Dno sempiternam. Litteras commissionis duas clausas reuerendi in Christo patris et dni dni Jordani miseratione diuina episcopi Albanen., sanctissimi in Christo patris et dni dni Martini pape quinti summi penitentiarii, eius vero sigillo rubeo tergotenus appressato sigillatas, non abolitas, non abrasas, non cancellatas, sed sanas, integras et illesas, omnique prorsus vicio et suspicione carentes, nobis pro parte nobilis Guichardi de Raro[gnia], laici Sedun. dyocesis, in eisdem litteris principaliter nominati et suorum in ea parte

Digitized by Google

complicum presentatas, nos cum ea que decuit reuerencia noueritis recepisse, tenores ut sequitur continentes. Prime videlicet commissionis littere tenor est : *(suit la commission du 25 juin 1423*, N° 2731*)*. Alterius vero talis : *(suit celle du 28 juin 1423*, N° 2732*)*. Post quarum quidem litterarum apostolicarum presentacionem et receptionem fuimus pro parte dicti Guichardi cum instancia debita requisiti vt ad execucionem earumdem litterarum apostolicarum et contentorum in eisdem procedere, sibique et suis in hac parte complicibus iuxta mentem et formam dictarum litterarum apostolicarum debitum absolucionis beneficium impendere dignaremur. Cum autem ad presens, propter alia nobis incumbencia magna et ardua negocia, execucioni dictarum litterarum apostolicarum personaliter intendere non possumus et ne ob hoc dictus Guichardus et sui in hac parte complices in dictis suis causis negligantur, sed ut magis animarum suarum saluti prouideatur, de legalitatibus, industriis et circumspeccionibus vestris plene confisi, vos predictos et quemlibet vestrum diuisim in presentis cause negocio nostros et nostrum constituimus, ordinamus et facimus vicarios speciales et vicarium specialem per presentes, dantes et concedentes vobis et cuilibet vestrum in ea parte nostram ymo uerius apostolicam auctoritatem vt dictum Guichardum principalem et quoslibet in ea parte suos complices, prout ad uos et vestrum quemlibet coniunctim uel diuisim recursum habebunt, iuxta dictarum litterarum apostolicarum vim, formam et continenciam, super quibus nostram exonerando conscienciam, vestras oneramus consciencias, absoluere ipsisque pro modo culpe penitenciam iniungere valeatis salutarem, taliterque vos in hiis habentes, prout Altissimo desuper reddere volueritis racionem. In quorum fidem et testimonium omnium premissorum sigillum nostrum episcopale presentibus duximus appendendum. Datum Constancie, in ala nostra episcopali, anno Dni millesimo quadrin-

Digitized by Google

gentesimo vicesimo quarto, XII die mensis aprilis, indicione secunda.

Sceau tombé.

Au revers :

Absolucio dnorum de Berno et suorum hominum de gwerra Ritschardi de Raron et Vallesiensium.

2744

L'administrateur de l'église de Sion adjuge, en vertu de commise, divers biens à Etienne Barbéry, recteur de l'hôpital de Saint-Jean, à Salquenen.

Louèche-les-Bains, 1424, 29 mai.

Liber instrumentorum de Leuca, f. 171 verso.

* Nos Andreas archiepiscopus Collocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, pro tribunali sedentes juxta formam regalie, pronunciamus fratrem Stephanum Barberii rectorem hospitalis Sancti Joannis de Sarqueno inducendum esse in possessionem primo vnius petie vinee, prati et insule cum duobus molendinis intrasitis in territorio de Sarqueno, juxta vineam et pratum quas tenere solebat dnus Vldricus de Sirro quondam miles, nunc vero nobilis Gulielmus de Rarognia et dnus Luquinus de Rarognia decanus Vallerie ab oriente, juxta cursum aque Rodani ; item vnius pecie prati trium sectorum cum campo versus la Choudana ; item vnius pecie campi versus molendinum de Praes ; item vnius pecie vinee et campi, et hoc ex causa recognitionum non factarum de dictis rebus necnon solutionum non factarum de seruiciis que pro eisdem rebus debentur dicto hospitali. Mandamus per presentes maiori nostro Leuce quatenus prefatum fratrem in possessionem dictarum rerum mittat. Acta in

Digitized by Google

Balneis, die vicesima nona mensis maii, anno Dni millesimo CCCCXXIIII°. Factum est presens mandatum die lune ante festum sanctorum Petri et Pauli per me Petrum Willio maiorem Leuce, anno quo supra, per me Stephanum Vuillienci de Leuca de mandato dicti maioris.

2745

L'administrateur de l'église de Sion annonce au curé et au vicaire de cette église qu'il fera la visite de toutes les églises et chapellenies de la ville de Sion.

Sion, 1424, 20 août.

Liber instrumentorum de Seduno, Bramosio, etc., f. 186 verso.

Andreas archiepiscopus Colocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, curato et vicario ecclesie Sedun. ac omnibus aliis quorum interest, salutem in domino. Ex certis rationabilibus causis animum nostrum mouentibus distulimus visitare de presenti in festo sancti Bartholomei iam preterito, sed certificamus vos et alios rectores capellarum et altarium quod nos intendimus vos et vestros vicarios ac vestros parrochianos visitare die dominica proxime ventura, et ideo amonemus vos et vestros vicarios ac parrochianos quod debeant interesse in vestra missa parrochiali ad audiendum ea que volumus eis proponere ad honorem Dei et pro salute ipsorum animarum, ac ad reformandum que erunt reformanda et ad corrigendum que erunt corrigenda. Insuper eodem modo comonemus vos et omnes vestros parrochianos ecclesie Sancti Petri apostoli quod debeatis et debeant interesse die lune proxime uentura de mane, hora prime misse, in predicta ecclesia parrochiali Sancti Petri ad similia facienda et exercenda ac operanda. Item moneatis omnes rectores capellarum et altarium existentium in ecclesia cathedrali B. Marie

Digitized by Google

virg., quos nos tenore presentium monemus, quod die martis proxime ventura hora misse parrochialis debeant interesse nostre visitationi, quia dicta die intendimus visitare ipsos rectores ac ipsorum capellas et altaria et quod portent secum ipsorum formatas et titulos canonicos quod habent in predictis rectoratoribus capellarum et altarium ac inuentarium bonorum dictarum capellarum et altarium. Item eodem modo moneatis nostri pro parte, quos nos tenore presentium monemus, rectores ecclesie Sancti Theodoli episcopi et confessoris, nostri patroni, ac capellarum et altarium existentium in eadem ecclesia Sancti Theoduli quod die mercurii proxime venturi hora misse parrochialis, etc. (ut supra). Item simili modo moneatis, quos nos tenore presentium amonemus, omnes rectores capellarum et altarium existentium in ciuitate et districtu ciuitatis Sedun. extra predictas ecclesias B. Marie et S. Theodoli, quod die jouis proxime ventura hora misse parrochialis debeant interesse nostre visitationi in predictis ipsorum capellis cum ipsorum formatis et titulis, prout supra. Item eodem modo amoneatis, quem nos eodem modo tenore presentium monemus, rectorem hospitalis Sancti Johannis euangeliste quod die veneris proxime ventura hora misse parrochialis debeat interesse nostre visitationi in predicta eius capella hospitalis cum eius titulo ac inuentario rerum et bonorum ac regiminis et gubernationis dicti hospitalis. Item mandetis nostri pro parte predictis rectoribus altarium et capellarum quod in die nostre visitationis, videlicet qua die fuerint visitati, debeant celebrare quilibet ipsorum vnam missam ad honorem et gloriam patronorum sub quorum nominibus dicta altaria sunt fundata, cum collecta mortuorum pro remissione peccatorum illorum qui dicta altaria et capellas fundauerunt et dotauerunt ac benefactorum earumdem, et in predictis non sit defectus sub penis a sacris canonibus constitutis. Insuper certificetis vestros parrochianos utriusque sexus quod die dominica proxima inten-

Digitized by Google

dimus post meridiem crismare et confirmare, et ideo amoneatis eosdem nostri pro parte quod quando pulsabuntur campane pro confirmatione, debeant venire ad chrismandum qui debent crismari et confirmari cum ipsorum compatribus et commatribus quos voluerint habere, et quod portent panniculos seu fascias ad ligandum tunc crismatos et confirmatos per ipsorum compatres et commatres. Datum Seduni, in castro nostro Maiorie, die vigesima mensis augusti, anno Dni millesimo quatercentesimo vigesimo quarto.

Exequutum presens mandatum per me curatum Sedun., die XXVII^a^ mensis augusti.

2746

Le chapitre de Sion nomme des procureurs chargés de le représenter devant l'archevêque de Tarantaise dans la cause pendante entre l'administrateur de l'église de Sion et le dit chapitre.

Sion, 1424, 20 septembre.

Archives de Valère.

* Anno a natiuitate Dni millesimo CCCC°XX°IIII^to^, indicione secunda, die vicesima mensis septembris, in choro ecclesie castri Vallerie, dni Luquinus de Rarognia decanus Vallerie, Stephanus de Rupe decanus Sedun., Johannes Schuloz cantor, Guillermus Barberii, Petrus in Fabrica, Nycolaus de Molendino, Martinus Brunardi, Anselmus de Fausonay, Girardus Verdoneti et Girardus Milleti, canonici ecclesie Sedun., capitulantes nominibus suis et aliorum canonicorum, constituunt suos et dicti capituli procuratores dnos Johannem Sappaneti, Johannem Panissodi, canonicos Sedun., Johannem Festi, Johannem Musillonis et Anthonium Vartini, notarios publicos, Thomelinum de Briga et Nycodum de Lyons, ambos

Digitized by Google

Seduni commorantes, et quemlibet ipsorum in solidum in omnibus suis negociis et maxime in quibusdam causis ac litibus vertentibus inter dnum Andream archiepiscopum Colocen., perpetuum administratorem ecclesie Sedun., comitem et prefectum Vallesii, ex vna, et dictum capitulum, partibus ex altera, coram dno Johanne archiepiscopo Tharan., arbitro per dictas partes ellecto. Presentibus dno Bartholomeo Heckart sacerdote, rectore altaris S^tl Martini in ecclesia B. Marie V. Sedun., Willio Heckart porterio porte ferrate castri Vallerie, etc. et me Francisco de Origonibus notario, etc.

2747

Sentence de l'archevêque de Tarentaise contre Guillaume de Rarogne, autrefois évêque élu de Sion, et Antoine de Conches qui empêchaient l'administrateur de l'église de Sion de percevoir les revenus de cette église dans la paroisse de Conches.

Moutier-en-Tarantaise, 1424, 16 octobre. — Sion, 31 octobre.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Johannes, miseracione diuina archiepiscopus Tharentasiensis et comes, dilectis in Christo dno Guillelmo de Rarognia et Anthonio de Consches ipsius dni Guillelmi sequaci salutem in Dno sempiternam, nostrisque metropolitanis firmiter obedire mandatis. Ad nostram, quod admiranter et moleste gerimus, relatu fidedignorum peruenit noticiam quod ad vestram et cuiuslibet vestrum, tanquam Sedun. ecclesie emulos, instigacionem et fastidiosam promocionem omnes et singuli parrochiani parrochialis ecclesie de Consches jura et redditus annuales ecclesie Sedun. debentes, die tercia huius mensis, qua per recuperatores et nuncios reuerendi in Christo patris dni Andree miseracione predicta archiepiscopi Collocens.,

Digitized by Google

perpetui administratoris ecclesie Sedun., ad solucionem eorumdem fuerunt requisiti, ipsos soluere et expedire recusauerunt et, quod deterius est, adhuc renuunt et recusant, quasdam friuolas excusaciones propter hoc prebentes, videlicet quod vos, dne Guillelme, ad dictam de Consches parrochiam causa exactionis dictorum reddituum et prouentuum atque jurium accessistis, eisdemque parrochianis et aliis quibuscumque predictos redditus et jura debentibus deffendendo expressistis quod predicta dictorum reddituum et omnium jurium ecclesie Sedun. tam in dicta parrochia de Consches quam alibi spectantium exactio ad vos tanquam ad episcopum Sedun., a quo priuatus non fueratis, insolidum pertinebat et non ad predictum dnum administratorem, asserendo vos maiorem juris opportunitatem habere in dicta ecclesia Sedun. quam dictus dnus administrator, qui tempore quo in ipsis ecclesia et episcopatu presedit, non tanquam administrator, sed pocius vester in eisdem admodiator preeminenciam habuit. Ex quibus multipharia eidem dno administratori et eius ecclesie succedunt, ac vobis succedent, si in premissis perseueretis, detrimenta, ut puta subditorum ipsius dni rebellio, juriumque eius ecclesie Sedun. usurpacio ac animarum vestrarum, quod absit, preiudicacio, cum scismata et scandalosas dissensiones inter dnum et eius subditos oriri et nuctrire cupiatis. Vnde cum prefatus dnus Andreas archiepiscopus predictorum ecclesie et episcopatus Sedun. administracionem ab apostolica sede fuerit succeptus, ut in litteris apostolicis super hoc confectis et per nos perlectis plenius continetur, et a tempore quo ipsius administracionis succepit possessionem, in ipsa administracione tanquam verus administrator dictorum ecclesie et episcopatus Sedun., nullo sibi contradicente, presederit, vestraque in hac parte attenta contumacia, qui cum ipso dno administratore virtute cuiusdam salui conductus et assignacionis in ipso descripte, per ipsum dnum administratorem sponte per totam

Digitized by Google

ciuitatem et dyocesim Sedun., suamque patriam Vallesii ad prosequendum omnia jura vestra coram nobis contra ipsum dnum administratorem, si que in dicto episcopatu Sedun. habere pretendatis, vobis concessi, die presenti fuistis assignati et nullathenus comparentes, licet debite proclamati, venerabilibus et prouidis viris dno Jacobo de Cresco officiali Sedun., Clemente Remigii secretario ipsius dni administratoris et Johanne Veteris clerico, procuratoribus et procuratorio nomine dicti dni administratoris ipsa die comparentibus, contumaciamque vestram accusantibus, eapropter, premissis omnibus consideratis, que tollerari non debent, volentes in eisdem debitum apponere remedium, vt tenemur, vobis et cuilibet vestrum in solidum tenore presentium precipimus et inhibendo mandamus sub nostra et ecclesie nostre perpetua indignacione, vt a talibus promocionibus et scismaticis instigacionibus, singulisque omnibus et singulis premissis vos totaliter desistatis, nullum eidem dno administratori seu eius causam habenti in predicta reddituum et quorumcunque jurium suorum exactione dando uel sibi inferri procurando impedimentum, sed quicquid in eisdem feceritis illa ad pristinum statum reducatis, que eciam reducimus per presentes. Et nichilominus eidem dno administratori, tanquam vero et rite ad ipsam administracionem promoto, et eius mandatis pareatis et intendatis, nullum sinistrum sibi inferri, nec eius gentibus permittentes nec procurantes, in quantum Deo et iusticie formidatis displicere, et aliis grauioribus penis a jure editis affligi, ad quas contra vos et quemlibet vestrum, si in contrarium premissorum quicquam facere attentaueritis, procedemus justicia mediante. Verum si forsan de jure vestro in aliquo contra dictum dnum administratorem confidatis, illud coram nobis uel coram apostolica sede, omni malicia et rancore postpositis, prosequi habeatis et ad cuius prosecucionem..... juridicam et non per viam facti vobis in ipso jure vestro huius-

Digitized by Google

modi nostri vigore mandati preiudicare non intendimus, nec eidem dno administratori aliquod jus nouum tribuere seu ampliare, et si quod habeat auferre. Datum in nostris ciuitate et domo archiepiscopali Musterii, die XVI mensis octobris, anno Dni millesimo IIIIcXXIIIIo, sub sigillo nostro rotondo in testimonium premissorum.

Jes Festi.

Sceau en placard.

Reuerendissimo in Christo patri et dno dno Johanni miseracione diuina archiepiscopo Tharen., dno meo honorando, ego Thomas Partitoris de Briga baliuus patrie Valesii, filius et seruitor V. R. P., me humiliter recommendando, notifico V. R. P. quod ego personaliter accessi ad villam et perrochiam de Conches et presentaui bullas apostolicas administracionis dni mei dni Andree administratoris ecclesie Sedun. eisdem communitati et perrochianis de Conches ac dnis Guillelmo de Raronia, olim electo ecclesie Sedun., et Antonio de Conches, canonico ecclesie Sedun., et coram eisdem legere feci et publicare, et similiter litteras vestras que dirigebantur perrochianis de Conches et aliam litteram que dirigebatur predictis dnis Guillelmo et Antonio presentibus annexas, a quibus perrochianis et dnis Guillelmo et Antonio nullum potui habere responsum, ita quod de presenti nullum aliud responsum nec relacionem dare valeo V. R. P., offerens me semper ad omnia mandata V. R. P. Datum Seduni, in vigilia omnium sanctorum, anno Dni MoCCCCXX quarto, sub testimonio mei sigilli.

Sceau en placard.

Ces deux actes sont écrits sur deux feuilles de papier réunies par une band de papier fixée au moyen du sceau.

Digitized by Google

2748

Sentence de dégradation et de confiscation prononcée par l'administrateur de l'église de Sion contre Guillaume de Rarogne, jadis évêque élu de Sion, le chanoine Antoine de Conches, Thomas, curé de Conches, et Rodolphe Albi, recteur de la chapelle de Saint-Jean de Biel.

Sion, 1424, 24 octobre.

Archives de Valère, B. 1.

Nos Andreas miseracione diuina archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, ad perpetuam rei memoriam presentium et futurorum et ad exemplum aliorum et ut pena infrascriptorum sit metus multorum et aliis transeat in exemplum. Sane cum dura guerrarum et parcialitatis commocio prouinciam Vallesii diu afflixisset, et nos ad terram et patriam Vallesii tanquam verus pastor spiritualiter missi ad custodiendum et defendendum ouile dominicum nobis commissum, ne ouis rudis et scabiosa ceteras oues eiusdem ouilis scabie et prurignia sua maculet et confundat, necnon tanquam verus agricola temporalis purgans triticum suum expurgando lolium et zyzaniam, videntesque nos omnem nostram diligenciam et operam non parcendo laboribus, periculis et expensis ad extirpandam huiusmodi scabiem et cutiginem de ouili nobis commisso promptualiter adhibuisse, sperantesque ex tali nostra diligencia et opera fasciculos meriti collegisse et non modicum profecisse et agrum dominicum, videlicet patriam Vallesii, tanquam spiritualiter et temporaliter nobis commissum, omni conamine quo poteramus sustinentes pondus diei et estus tamquam verus agricola bono semine seminasse, loliumque et zyzaniam fideliter et diligenter irradicasse et extirpasse, nunc autem istis

Digitized by Google

temporibus tamquam verus pater familias videntes terram Vallesii spiritualiter et temporaliter nobis commissam in bono statu et tranquilla pace aliquod temporis stetisse, volentesque fideles nostros a laboribus quiescere, gaudereque et viuere de fructibus et pinguedine terre et facere gaudium et solempnitatem in tota terra et patria Vallesii, superuenit heu quidam anti Christus et pseudo propheta, nomine Guilhelmus de Raronia, olim pretensus electus ecclesie Sedun., vnacum Anthonio de Conches, pretenso canonico ecclesie Sedun. et rectore altaris sancte Katherine in ecclesia parrochiali de Conches, Sedun. dyocesis, ac Thoma pretenso curato ecclesie parrochialis de Conches, et Rudolpho Albi, pretenso rectore capelle sancti Johannis de Bul, eiusdem parrochie de Conches nostre Sedun. dyoc., suis sequacibus, fautoribus et adherentibus, beneficiati in nostra dyoc. Sedun., circuientes terram et patriam tamquam leones rugientes et aues ad predam volentes dnum suum verum et naturalem rostro curuo suis pessimis detraccionibus, friuolis et exquisitis machinacionibus, denteque canino pacem et pacificum nostrum statum et honorem mendaciis, seuiciis et peruiciis deglutire et totaliter deuorare et maxime de terra viuentium expellere, nouamque parcialitatem eorum verbis adamantinis, nouumque scisma eorum fabulosis et blandis sermonibus velud cancri serpentibus procurare nitentes, idcirco nos huiusmodi parcialitati et scismati obicem opponere volentes, nec lippis et fluidis oculis pertransire, sed cauterium morbidis et fetidis membris tamquam diabolica instigacione et veneno infectis infigere volentes, primo quam horrendum, quamquam eciam detestabile sit nefas scisma inducere, diffinicionem scismatis huic presenti sentencie nostre, prout sacri canones diffiniunt et describunt, de verbo ad verbum inseruimus. Quod scisma est illicita discessio eorum inter quos vnitas esse debet, ymo scisma est illicitus ab vnitate et vniuersitate Ecclesie discessus, et scismatici puniuntur a Deo et

Digitized by Google

ab homine, scilicet a judice, ut sciant homines quam graue, quam detestabile et horrendum crimen est scisma, ostendit inchoare Dathan et Abyron quos terra viuos absorbuit, ac scismatici puniendi sunt spiritualiter, videlicet per excommunicacionem et anathematizacionem, qui ipso facto sunt excommunicati et anathematizati a jure ac per deposicionem et degradacionem ab omni honore et dignitate ; item puniuntur in omnibus eorum bonis et confiscantur tamquam bona deuoluta, adiudicata et confiscata ; item manu militari siue manu armata, si necesse est, puniri debent ab vtroque judice ecclesiastico et seculari, dampnati vero potestati seculari relinquuntur, ecclesiasticis et presbiteris primo a suis ordinibus degradatis ut debita animaduersione amplectantur, et viri katholici possunt bona eorum propria auctoritate spoliare. Hinc est quod predicti Guillelmus et Anthonius, Thomas et Rudolfus, presbiteri nostre Sedun. dioc., nescientes in semitis justicie dirigere gressus suos et ad cor penitencie et ad gremium sancte matris Ecclesie redire, licet diucius expectati, sed in profundum malorum descendentes et molientes inconsutilem tunicam Dni et sancte videlicet Ecclesie scindere vnitatem, ut gladium acuentes linguas suas et prorumpentes non tantum verba plasphemie, sed scismata quam insania tam per patriam Vallesii quam per diuersas prouincias et dyoceses conuicinas, estimantes loquacitatem facundiam, et maledicere consciencie bone signum, et conficta materia disputandique veritate non poterant, saltim nos lacerare conuiciis presumpserunt, quorum dicta licet possemus superiori assercione conuincere et luce clarioribus racionibus confutare, duximus eorum atratibus non dare responsum et ut contrita eorum rabies auctoritate sonora presidentis in supremo judicii solio frangeretur, et patens veritas per seipsam veniret in publicam nocionem, nostrumque silencium in supplicium eis foret, ipsorum agrauamus delicta. Quare varias penas tendimus in eis ferre juxta

Digitized by Google

qualitatem et quantitatem excessuum, ac spiritualiter et temporaliter insurgere contra eosdem communiter et diuisim ad certitudinem presentium et memoriam futurorum, contra quos et quemlibet ipsorum in solidum processimus successiue et fecerimus processus varios, diuersisque locis et temporibus per viam et modum inquisicionis, tam ex nostro officio, quam instigante nostro procuratore fiscali Clemente Remigii, custode et canonico ecclesie Colocen., publica et notoria fama precedente et clamosa insinuacione referente non maliuolis et suspectis, sed a fide dignis, non semel tantum, sed sepe et sepius, quod clamor innuit et diffamacio manifestauit, tamquam supra et infrascriptorum notorietate criminum et excessuum, seruatis seruandis, tamquam contra notorios scismaticos ac vehementer suspectos de heresi, plasphemos, falsarios et proditores ipsorum prelati et dni naturalis, ac detractores, mendaces, calumpniatores, turbatores cleri et populi patrie Vallesii et nostre Sedun. diocesis, ac pacifici et tranquilli status eiusdem patrie, seminatores zyzaniorum, parcialitatum et diuisionum eiusdem patrie Vallesii, signanter in parrochia de Conches, irregulares, concubinarios notorios ac violatores ecclesiastici interdicti, excommunicatos, anathematizatos tam a canone quam ab homine, incorrigibiles, obstinatos, pertinaces et inemendabiles et vere contumaces et rebelles, et in multis aliis grauibus et enormibus ac detestabilibus criminibus et excessibus inuolutos, irretitos et tamquam membra diaboli, ut ex notorietate facti, juris manifeste et notorie apparet, verum eciam nos ad presbiteros Guillelmum de Raronia, olim pretensum electum ecclesie Sedun., ac Anthonium de Conches, prestensum canonicum ecclesie Sedun. et rectorem capelle seu altaris sancte Katherine virginis et martiris, situate in ecclesia parrochiali de Conches, necnon Thomam, pretensum curatum eiusdem ecclesie et parrochie de Conches, et Rudolfum Albi, pretensum rectorem capelle sancti Johannis de Bul eius-

Digitized by Google

dem ecclesie de Conches, sequaces, fautores et adherentes eiusdem presbiteri Guillelmi, nostre Sedun. diocesis, huiusmodi dissensionis et tribulacionis ac scismatis autores, pro ipsorum excessibus et contumacia excessuum excommunicacionis et anathematizacionis vinculo innodatos, declaratos et publicatos in nostra ecclesia et in tota diocesi Sedun., contra quos speciales processus et inquisiciones fecimus et ordinauimus, tam ex officio nostro pastorali, quam instigante nostro procuratore fiscali predicto, super injuriis et offensis per ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim nobis et ecclesie nostre Sedun. et nostre dignitati factis et illatis, ac super aliis ipsorum criminibus et excessibus per eos communiter et diuisim commissis et perpetratis, non valentes absque graui offensa Christi ipsorum iniquitates amplius tollerare, cogimur, vrgente nos consciencia nostra, animaduertere in eosdem, et ut ad presens de ceteris ipsorum sceleribus taceamus, grauissima et enormia ac intollerabilia que nulla tergiuersacione celari possunt, commiserunt et perpetrauerunt. Primum predicti Guilhelmus, Anthonius, Thomas et Rudolfus deierauerunt enim et multociens juramenta nobis et ecclesie nostre fidelitatis, subiectionis et obediencie prestita temere violauerunt et perjuri fuerunt et sunt, quod est grauissimum peccatum, et similiter multociens pacem factam et reformatam inter nos, ecclesiam et patriam Vallesii, ex vna, et ipsorum aduersarios, ex altera parte, ausu temerario violauerunt, fregerunt, nec ratam et firmam tenuerunt, ymmo parcialitates, societates, diuisiones, scandala ac zyzanias in patria Vallesii et extra cum eorum detraccionibus, conuenticulis, conspiracionibus et ipsorum pilosis et venenosis linguis ac perfidis operacionibus et maliuolis machinacionibus contra nostrum et ecclesie nostre ac patrie tranquillum et pacificum statum et honorem multipliciter scisma et crimen lese magestatis commiserunt et perpetrauerunt, ac incitauerunt, induxerunt ac subornauerunt

Digitized by Google

nonnullos patriotas Vallesii, maxime parrochie de Conches, ad insurgendum contra nos et nostram dignitatem ac ecclesiam manu armata et more hostili, ex quibus multa intollerabilia dampna, scandala, preiudicia et pericula euenerunt et faciliter deuenire posset ad horum maiora, nisi celeriter contra eosdem prouideatur. Item de heresi, quod non dubiis et leuibus sed difficilibus et euidentibus argumentis suspecti habeantur, ymmo per euidenciam et notorietatem juris et facti sunt reperti, manifesti et notorii scismatici et scismatici indurati censendi sunt heretici, ymmo peyor et detestabilior est condicio scismaticorum, hereticorum, excommunicatorum quam paganorum et judeorum, cum sint extra gremium sancte matris Ecclesie, et numero et merito et magis peccant in omni genere peccati quam pagani vel judei, quia melius est viam veritatis non agnoscere quam post agnitam retroire. Item in tribus tamen casibus statim sunt tradendi potestati seculari, primus in heresi et crimine lese maiestatis, secundus infalsatio bullarum dni pape, tercius casus est cum quis propter calumpniam quam intulit proprio suo episcopo, deponitur et traditur curie seculari. Et secundum constituciones sinodales ecclesie Sedun. qui talia perpetrauerunt, sunt ipso facto et ipso jure vinculo excommunicacionis innodati et priuati omnibus ipsorum beneficiis et officiis, sicud supra nominati presbiteri reperti sunt notorii scismatici et proditores et infideles nobis, dignitati nostre et ecclesie nostre Sedun. ac detractores, calumpniatores, infamatores verbis et in scriptis, procurantes famam et honorem nostrum diminuere, falsa imponendo, diuulgando et publicando, ex quibus de facto incurrerunt penam anathematis et capitis ac perpetui carceris. Item prefati presbiteri Guilhelmus, Anthonius, Thomas et Rudolfus spiritu diabolico inducti, Deum pre oculis non habendo sed pocius humani generis inimicum, fecerunt quamdam conspiracionem et conuenticulam cum certis leuibus hominibus

Digitized by Google

patrie Vallesii ad mortem et prodicionem nostram et nostre familie, vel saltim ordinauerunt et disposuerunt quantum in ipsis fuit quod nos fuissemus vituperose spoliati et expulsi de terra et patria Vallesii, et nostra familia ecclesiastica et secularis interfecta de anno M°CCCC°XXIIII° proxime preterito[1], et de hoc est publica vox et fama ac notorium in ciuitate Sedun. et in patria Vallesii et in aliis locis conuicinis. Item predicti presbiteri Guillelmus, Anthonius, Thomas et Rudolfus, vt exequerentur et execucioni demandarent ipsorum mala proposita et intenciones, semper tendentes et procurantes captiuitatem uel saltim expulsionem nostram et mortem familie nostre, de anno proxime preterito, de mensibus februarii et marcii, ex eorum instigacionibus, induccionibus et procuracionibus induxerunt, incitauerunt, commouerunt et confortauerunt homines de Conches, ut cum manu armata insurgerent ac descenderent Sedunum contra nos, et tunc ex ipsorum procuracionibus, requisicionibus et induccionibus et nonnullorum aliorum existentes obsessos cum nostra familia in castro Maiorie Seduni, volentes iidem presbiteri Guillelmus, Anthonius, Thomas et Rudolfus, tanquam filii perdicionis, perdere eorum dnum spiritualem et temporalem, et sic ex eorum commocionibus et induccionibus de parrochia de Conches descenderunt manu armata et more hostili Sedunum contra nos circa sexaginta homines armati, sed Deus voluit quod per alias manus non sine magnis periculis, dampnis et expensis nos euasimus et liberati fuimus de manibus ipsorum, licet dictorum Guilhelmi, Anthonii, Thome et Rudolphi presbiterorum occasionibus et ex ipsorum induccionibus et conuencionibus ad manus laycales posuimus castrum et bona et fuimus confinati, relegati et banditi quod à Leuca inferius nunquam deberemus reuerti Sedunum ad nostram ecclesiam kathedralem.

[1] Cet acte étant daté du 24 octobre 1424, il faut lire ici 1423 au lieu de 1424.

Digitized by Google

Ex quibus nos vltra periculum corporis nostri et nostre familie perditi, dampnificati sumus ad intollerabilia mala, et hoc est publicum et notorium in Seduno et a Monte Dei superius et in aliis locis patrie Vallesii et in aliis locis nostre diocesi conuicinis. Item premissa apparent quia iidem presbiteri Anthonius et Rudolfus semper fuerunt et erant in dicta societate et in eius congregacione, hinc inde circuiendo in deseno et a Monte Dei superius inducciones, commotiones, tractationes, consultiones, congregationes et conductiones ut supra nominati descenderunt Sedunum contra nos, quamuis ipsi presbiteri Anthonius et Rudolfus non descendissent cum eisdem personaliter contra nos Sedunum, sed postea secuti fuerunt eos. Item postquam fuit facta pax in Aquiano inter communitates Vallesii, ex vna, et Bernenses et Guichardum, ex altera parte, semper iidem presbiteri procurauerunt et commouerunt, induxerunt et incitauerunt homines vtriusque sexus a Monte Dei superius et in Seduno et in aliis locis patrie Vallesii plures homines ecclesiasticos et seculares contra honorem, statum et famam nostram, et de premissis est publica vox et fama. Item nonnullas conuenticulas et conspiraciones commouerunt et fieri fecerunt in Basilea [1], in districtu Bernensium, contra nos, ecclesiam nostram et mensam episcopalem ac contra honorem et statum patrie Vallesii, inter cetera maxime quod homines de Conches vtriusque sexus subtraherent obedienciam et nullam obedienciam facerent neque responderent de fructibus et redditibus et prouentibus eiusdem ecclesie nobis, et ex eorum induccionibus, conuencionibus et procuracionibus dicti homines de Conches non obedierunt nobis in licitis et honestis et consuetis, neque de dictis redditibus responderunt, sicut ceteri deseni et alii vniuersi patriote Vallesii, sed pocius induxerunt ipsos ad scisma, diuisiones et

[1] Il ne peut pas être question de Bâle, puisque ce lieu est dit situé dans le district ou territoire de Berne. Ne serait-ce pas plutôt *Hasle* ?

Digitized by Google

subtracciones obediencie. Item iidem presbiteri Anthonius et Rudolfus de Conches multos ex parrochianis de Conches notorie excommunicatos vna cum presbitero Thoma, pretenso curato de Conches, per eosdem in ecclesia de Conches publicatos et denunciatos nominatim et expresse excommunicatos admiserunt et acceperunt scienter ad diuina tempore diuinorum officiorum publice in parrochia de Conches; ex quibus incurrerunt penas juris et expressas in dictis processibus nostris super hoc emanatis. Item de predictis non contenti iidem prebiteri Guillelmus, Anthonius, Thomas et Rudolfus temporibus retroactis in diuersis locis et partibus in diocesi Sedun. fecerunt et fieri procurauerunt multas et diuersas alias conspiraciones et conuenticulas ac dettracciones contra statum et honorem et famam nostram et nostre dignitatis ac ecclesie Sedun. et contra patriam Vallesii, tam de annis proxime preteritis quam de anno presenti, semper adherendo emulis et detractoribus nostris et nostre ecclesie Sedun. et patrie Vallesii. Ex quibus verbis iniuriosis et detractiuis ac diffamatoriis diuersas incurrerunt penas in jure specificatas et declaratas, et de premissis omnibus et singulis est publica vox et fama in tota patria Vallesii et in aliis locis conuicinis. Item quum vltra, de anno presenti et de mense augusti, predicti presbiteri Guillelmus et Anthonius ascenderunt de Seduno ad parrochiam de Conches et in pluribus et diuersis diebus dominicis et festiuis publice alta et intelligibili voce ascenderunt in cancellis parrochie de Conches insimul cum predictis presbiteris Thoma et Rudolfo, omnes quatuor predicti presbiteri conspirati proposuerunt populo, tam in dicta ecclesia infra missarum solempnia populo ad diuina congregato, quam in aliis locis publicis et congregacionibus et consiliis dicte parrochie, dicendo quod nos nunquam fuimus verus administrator dicte ecclesie Sedun., sed tantum admodiator ipsius presbiteri Guillelmi ad certum tempus iam preteritum et elapsum,

Digitized by Google

et quod pro certo precio conduxissemus in admodiacionem a predicto presbitero Guillelmo episcopatum Sedun., petentes et requirentes dictos parrochianos de Conches quod de presenti et pro futuro eidem presbitero Guillelmo responderent de redditibus et prouentibus mense episcopalis Sedun. ac obedienciam facerent sicud ipsorum vero episcopo, eidem presbitero Guillelmo magis competebat jus in dicto episcopatu Sedun. quam nobis, ut dicebant, et quod redditus et prouentus nobis non soluerent, ymmo subarrabant et arestabant ac sequestrabant, ac quod eciam nobis deinceps non facerent obedienciam; et de premissis omnibus et singulis tanquam de re notoria et manifesta est publica vox et fama a Monte Dei superius et in tota patria Vallesii ac aliis conuicinis locis. Item predicti presbiteri Anthonius, Thomas et Rudolfus fuerunt et sunt reperti notorii concubinarii, ex quibus concubinis habuerunt et habent plures et diuersos filios et filias, et dictus presbiter Anthonius ex adulterio habuit plures filias ex eius publica concubina, prout fuit manifeste confessus coram nobis in judicio, vilipensis nostris et sacrorum canonum mandatis, per nostros processus fuerunt excommunicati et priuati ipsorum beneficiis et dignitatibus. Et quia post excommunicacionem et publicacionem ipsorum ingesserunt se diuinis in ecclesiis celebrantes et alia diuina officia peragentes in ipsorum ordinibus, sicud prius, incurrerunt maculam et notam maioris irregularitatis, super qua dispensari potest nisi per sedem apostolicam. Nos autem volentes mature in omnibus premissis procedere seruatis seruandis, eosdem presbiteros Guillelmum et Anthonium, Thomam et Rudolfum citauimus tam ex officio nostro ordinario quam ex instigacione predicti nostri procuratoris fiscalis ad certos terminos competentes et perhemptorios pluribus et diuersis vicibus iam diu elapsos, quod comparerent coram nobis ad expurgandum et excusandum se, si de jure poterunt, super premissis, eciam quod secure venirent et com-

Digitized by Google

parerent semper cum saluo nostro conductu, et in nostris citacionibus exprimendo causas et crimina atque capitula et articulos super quibus faciebamus processus nostros contra eosdem, de quibus omnibus et singulis erant publice et notorie diffamati et est publica vox et fama in nostra ecclesia, ciuitate et diocesi Sedun., et semper fuerunt vere contumaces, ita quod haberi debuerunt et reputari de jure in omnibus et singulis pro vere contumacibus, conuictis et confessis. Item ad conuertendum omnem ipsorum maliciam et fraudem ac dolositatem, maturo consilio prehabito, transmisimus pluribus et diuersis vicibus ad eosdem presbiteros, egregium virum Thomam Partitoris balliuum nostrum terre Vallesii cum aliis nostris certis officiariis et fidelibus patriotis ecclesiasticis et secularibus, eciam cum bullis apostolicis nostre administracionis ecclesie Sedun. que capitulo, clero et populo Sedun. diocesis dirigebantur, vt eosdem presbiteros caritatiue requirerent et monerent, ut se reducerent ad gremium sancte matris Ecclesie et nostram obedienciam et in omnibus, ut de jure debebant, se reformarent et ipsorum errores reuocarent cum omni mansuetudine et misericordia cum Deo et honore nostro fieri poterat, offerebamus eosdem ad graciam et misericordiam velle recipere et de injuriis et offensis nobis et dignitati et ecclesie nostre Sedun. per eos irrogatis satisfaccionem ab eis habere volebamus competentem. Sed licet sic apud eos pro ipsorum reduccione paternis induccionibus et monitis insistere procuraremus lenitate, iidem presbiteri Pharaonis duricia incitati et obdurantes more aspidis aures suas, moniciones huiusmodi et monita elata obstinacione et obstinata elacione despexerunt, propter quod, non valentes absque graui offensa Christi eorum iniquitates amplius tollerare, cogimur vrgente nos consciencia iusta animaduertere in eosdem tamquam contra incorrigibiles, inemendabiles et obstinatos, etc. Quo circa visis quod de supradictis criminibus et excessibus fuerunt et sunt publice diffa-

Digitized by Google

mati et quod de predictis fuit et est publica vox et fama, necnon et notorietas in ciuitate et diocesi Sedun. ac in tota patria Vallesii et in aliis locis conuicinis, ac eciam visis inquisicionibus et processibus contra eosdem presbiteros, tam ex officio nostro pastorali, quam ex instigacione predicti procuratoris nostri fiscalis, communiter et diuisim factis et formatis ac pluribus et diuersis citacionibus perhemptoriis contra eosdem factis et formatis, ac execucionibus in quolibet termino perhemptorio, ac saluis conduccionibus per nos eisdem oblatis et datis, ac ipsorum vere contumaciis et rebellionibus in non comparendo et non se corrigendo et emendando de premissis, et quod debeant haberi, teneri et reputari pro vere contumacibus et conuictis ac confessis, ac visis notorietate facti que nulla potest tergiuersacione celari, necnon visis ipsorum proposicionibus et dictis ac enarratis publice in ecclesiis et in aliis locis publicis, maxime in ecclesia et in parrochia de Conches, ac auditis et visis relacione nostri balliui terre Vallesii, aliorum fidelium secularium et ecclesiasticorum patriotarum per nos ad eosdem presbiteros transmissorum, tam in scriptis et verbo tenus per eosdem vigore nostre commissionis eisdem facte, visis eciam eorum submissione et oblacione quam fecerunt et se obligauerunt, maxime predicti presbiteri Guillelmus et Anthonius judicio et cognicioni rev. in Christo patris et dni dni Johannis miseracione diuina archiepiscopi Tharentes., nostri metropolitani, ac visa dieta per nos eisdem presbiteris data et assignata ac per eosdem acceptata, vigore ipsorum submissionis eisdem presbiteris Guillelmo et Anthonio ac ipsorum contumacia in Tharentesia incusata per nostros procuratores coram eodem dno metropolitano, ac condempnacione expensarum per eundem archiepiscopum Tharan. nostrum metropolitanum facta, visis eciam querelis et clamis pluribus diuersis diebus et temporibus factis per communitates Vallesii contra eosdem presbiteros Anthonium et Rudolfum de ipsorum

Digitized by Google

parcialitatibus, diuisionibus et scandalis quas faciebant in patria et extra patriam, ac captiuacione et detencione dicti presbiteri Anthonii et latitacionem predicti presbiteri Rudolfi occasionibus predictis, visis eciam conclusione et causa facta per nos tam ex officio nostro pastorali quam ex instigacione predicti procuratoris nostri fiscalis, visis eciam citacione facta, emanata et executa contra eosdem presbiteros, cum saluo conductu eis dato, ad audiendam nostram sententiam et ipsorum contumaciam, presente dicto Clemente nostro procuratori fiscali, petente nostram sentenciam proferri et jus per nos dici, viso eciam consilio habito cum nostris fratribus de capitulo super premissis et eorum responsione tam in scriptis quam oretenus, visis eciam omnibus aliis tam in premissis quam que circa premissa erant videnda, inquirenda et examinanda, tam ex libris et sacris canonibus quam eciam consilio jurisperitorum, Christi nomine inuocato a quo omne rectum procedit judicium, Deum et sacros scripturas pre oculis habentes, illius inmitantes exemplum qui querelas populi tabernaculum ingressus ad Dnum referebat, ut secundum eius imperium iudicaret et ut nostrum de vultu Dei prodeat judicium, pro tribunali sedentes Seduni in castro nostro Maiorie, in magna stupha dicti castri, in loco debite consueto ad sentencias proferendas et jura reddenda, sentencialiter pronuncciamus, decernimus et declaramus in hiis scriptis predictos presbiteros Guillelmum de Raronia, Anthonium de Conches ac Thomam de Conches et Rudolfum Albi de Bul, nostre Sedun. diocesis, incorrigibiles, inemendabiles, obstinatos et pertinaces, fuisse et esse manifestos et notorios scismaticos, vehementer et notorie suspectos de heresi, commisisse crimen lese magestatis communiter et diuisim, periuros, calumpniatores, detractores, turbatores honoris et pacifici status nostri, nostre ecclesie et patrie Vallesii, scandalizatores fidei et ecclesie, ac incurrisse penas scismaticis ac vehementer suspicionis heresis, criminis

Digitized by Google

lese magestatis, perjurii, calumpnie, detractionis, turbacionis honoris et pacifici status nostri, nostre ecclesie et patrie Vallesii, ac priuacionis omnium dignitatum, beneficiorum, officiorum quas et que pretendebant seu pretendunt habere in nostra ecclesia et diocesi Sedun., ac perpetue inhabilitacionis ad honores, dignitates et beneficia in posterum obtinenda in eadem nostra ecclesia et diocesi Sedun., ac penas excommunicacionis, anathematizacionis et irregularitatis multipliciter communim et diuisim incurrisse ac confiscacionis omnium ipsorum bonorum patrimonalium ac aliunde acquisitorum et acquirendorum, mobilium et immobilium, presentium et futurorum, in tota nostra diocesi et patria Vallesii, necnon degradacionis verbalis de presenti et cum venerint ad manus nostras actualis et effectualis degradacionis et perpetue dampnacionis et carceracionis, et post dictam degradacionem actualem et effectualem curie seculari fore tradendos, et in hiis scriptis priuatim et nominatim ac expresse predictos presbiterum Anthonium de Conches canonicatu et prebenda quem et quam pretendebat habere in ecclesia kathedrali Sedun., ac rectoratu capelle sancte Katherine quem pretendebat habere et tenere in eadem parrochiali ecclesia de Conches, et Rudolfum Albi de Bul rectoratu capelle sancti Johannis de Bul quem pretendebat habere et tenere in eadem parrochia de Conches, nostre Sedun. diocesis, et predictum presbiterum Thomam de Conches cura et ecclesia curata quam pretendebat tenere et habere in eadem parrochia de Conches, nostre Sedun. diocesis, ac eosdem inhabilitamus perpetualiter ad omnes honores, dignitates et beneficia ac officia obtinendas et obtinenda pro futuro in predictis nostra ecclesia et diocesi Sedun. Item priuamus eosdem supranominatos quatuor presbiteros omnibus ipsorum bonis mobilibus et immobilibus et fisco nostre ecclesie et mense episcopalis Sedun. confiscamus, adiudicamus et applicamus, ac de presenti in hiis scriptis eosdem verbaliter depo-

Digitized by Google

suimus et degradamus et, cum venerint, communiter et diuisim ad manus, jurisdiccionem et potestatem nostram pronuncciamus, declaramus seruatis seruandis actualiter et effectualiter degradandos ac curie seculari tradendos et pro tunc realiter et effectualiter puniendos, prout jura volunt et requirunt, necnon pronuncciamus, publicamus et declaramus eosdem quatuor presbiteros fore excommunicatos, anathematizatos et violatores nostri ecclesiastici interdicti, irregulares, perjuros, infames, detractores, scismaticos, crimen lese magestatis incurrisse, vehementer suspectos de heresi et fide katholica, incorrigibiles, inemendabiles, obstinatos et pertinaces, honoribus, dignitatibus et beneficiis ipsorum priuatos, quos eciam in hiis scriptis priuamus. Mandantes venerabilibus fratribus nostris dnis decanis, canonicis et capitulo ac aliis in dignitate constitutis eiusdem ecclesie Sedun. ad quem vel ad quos communiter vel divisim pertinet electio et confirmacio, institucio seu prouisio aut queuis alia disposicio predictorum canonicatus et prebende eiusdem presbiteri Anthonii de Conches, ne possint se de aliquo colore ignorancie excusare si sua putauerint interesse de jure vel consuetudine sub pena excommunicacionis, quod infra tempus juris procedant ad electionem seu confirmacionem aut institucionem et prouisionem vel ad quamcumque aliam disposicionem predictorum canonicatus et prebende tanquam vacantium multipliciter, et quod predicto presbitero Antonio non respondeant neque respondere permittant de fructibus, redditibus, prouentibus et cottidianis distribucionibus et quibuscunque aliis emolumentis predictorum canonicatus et prebende eidem presbitero Antonio in preiudicium successoris in eisdem canonicatu et prebenda. In quorum omnium et singulorum premissorum testimonium ac perpetuam firmitatem presentem nostram sentenciam seu pronuncciacionem et declaracionem per juratum curie nostre fieri, publicari et scribi iussimus et sigilli nostri pontificalis appen-

Digitized by Google

sione muniri fecimus. Data, acta, pronunciata, lata, lecta et publicata fuit predicta nostra sentencia in castro nostro Maiorie, die martis vicesima quarta mensis octobris, hora vesperorum vel quasi, anno Dni millesimo CCCC° vicesimo quarto, indiccione secunda cum eodem anno sumpta, pontificatus sanctissimi in Christo patris et dni dni nostri Martini diuina prouidencia pape quinti anno septimo, presentibus ven. et egregiis viris ac dnis Jacobo de Cresto, in legibus licentiato, officiali curie Sedun. ac judice generali patrie Vallesii, Benedicto de Gualdo rectore capelle sancte Trinitatis in curia episcopali, Arnoldo Benedicti curato de Grona et Nicodo Marticularii de Seduno presbiteris, Nucio de Podio Glice ciue Parusino, Antonio Perrini de Leuca domicello ac magistro Mermeto Buceti ciue Gebenn., rectore scolarium Sedun. et aliis quam pluribus fidedignis testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Ego vero Ambrosius de Poldo Mediolan. diocesis, ciuis Sedun., notarius imperiali auctoritate publicus, ad instanciam et requisicionem ven. viri Jacobi in Campo canonici ecclesie Sedun. instantis pro suo interesse et expresse requirentis collacionaui presentem copiam seu presentem sentenciam a suo proprio et vero originali de verbo ad verbum vna cum dno Johanne Fabri capellano et familiari suprascripti dni nostri Sedun., et inueni ipsam presentem copiam in omnibus et per omnia consonare et similari, nil addito, nilque remoto, ideo me subscripsi vna cum sigillo pontificali predicti dni nostri Sedun., et signetum meum manuale apposui in testimonium premissorum requisitus et rogatus. Actum Seduni, die XXIIII mensis junii, anno Dni M°CCCCXX sexto.

Ambrosius de Poldo not.

Digitized by Google

2749

Mesures que l'administrateur de l'église de Sion réclame contre l'évêque Guillaume le jeune de Rarogne.

(1424)

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Conclusiones iste sunt.

Primo quod m[odo] satisfactis debitis dno administratori Sedun. recto tramite exeat diocesim Sedun., nunquam recursurus sine nostra speciali licencia petita uel obtenta ipso existente administratore uel episcopo Sedun.

Secundo quod e[tiam] obliget se tam communiter quam particulariter nunquam ipsum receptare neque promouere ad aliquod beneficium uel officium spirituale uel temporale sine nostra licencia, quousque dnus erit administrator uel episcopus Sedun.

Tercio quod sentencia ad vnguem ad omnia et singula capitula in ipsa contenta, excepta catiuitate, obseruetur.

Quarto quod promittat juramento suo et sub aliis penis infrascriptis nunquam aliquo tempore facere uel operari contra ipsum dnum et suos, tacite uel expresse, directe uel indirecte, per se uel per alium nomine suo uel alieno.

Quinto quod vltra alias penas juret ad sancta Dei euuangelia omnia predicta obseruare et nunquam petere per se uel interpositam personam absolucionem super juramento, et si offeretur sponte non acceptare.

Sexto quod predicta omnia ratifficare teneatur infra decem dies postquam est extra dyocesim Sedun. et mittere duo instrumenta ratifficacionis infra decem dies proxime sequentes suis propriis sumptibus et expensis.

Digitized by Google

Septimo ad omnia predicta dentur fideiussores ydonei cum omnibus clausulis opportunis, et quod ista capitula extendantur in forma ad dictamen sapientum et quod dicti fideiussores obligent se ad penam L. lb. Maur.

Cette pièce et les cinq suivantes n'étant pas datées, nous ne pouvons indiquer qu'une date approximative et nous ne garantissons pas l'ordre dans lequel nous les avons placées, surtout comme nous n'avons pas pu retrouver tous les documents relatifs aux affaires qui y sont traitées.

2750

Griefs de l'évêque de Sion contre les citoyens de la ville.

(V. 1424.)

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Copia.

Infrascripte sunt querele dni administratoris ecclesie Sedun. contra ciues Sedun. ciuitatis Sedun.

In primis dicti ciues tenentur annuatim soluere episcopo Sedun. et eius mense episcopali decem lb. Maur. pro recuperatione Montis Ordei, et semper soluerunt meis predecessoribus, cum memoria non reperitur in contrarium. Quare dictus administrator petit quod sibi soluantur nomine eius mense cum remanenciis preteritis non solutis.

Item dicit quod dicti ciues ante eius aduentum occupauerunt vanellum mense episcopalis in flumine Rodani circa pontem. De quo vanello eius predecessores semper fuerunt in possessione usque ad recessum dni Guillelmi, olim electi ecclesie Sedun., et quod dicti ciues de facto expoliauerunt ecclesiam Sedun. ipsorum propria temeritate. Et sicut de facto est expoliata ita petit restitui primo et ante omnia et in pos-

Digitized by Google

sessionem reponi cum piscibus et omnibus vtilitatibus eiusdem vanelli. Et dicit quod Deus debet dolere quod Guichardus est restitutus in possessione et ecclesia non.

Item pacta facta per ipsorum ambassiatores in nullo obseruauerunt et voluerunt interficere ipsius locumtenentem, officialem et judicem generalem patrie.

Item de inuasione facta per ciues Sedun. contra meos familiares et de percussionibus et vulnerationibus familiaribus meis illatis.

Item de saluo conductu per eos fracto.

Item de expugnacione castri cum sagitis et lapidibus per tres dies.

Item de campanis pulsatis ad arma contra administratorem et eius familiam.

Item de congregacione et vocacione banditorum patrie in ipsorum subsidio contra administratorem et eius familiam.

Item de obsessione castri per tres dies et quomodo minati fuerunt ponere ignem.

Item quomodo coegerunt Georgium eius famulum cum minis et juramentis recedere cum bonis dicti administratoris ad valorem XXX scutorum.

Item spoliauerunt dnum de fenis et aliis rebus existentibus in turre episcopali tempore quo tenebant ipsum dnum administratorem obsessum et eius familiam ad valorem decem lb. Maur.

Et Mathias fuit spoliatus de vno capucio ad valorem trium floren. Renen.

Et multa alia commiserunt et patrauerunt contra eumdem dnum administratorem, que longa essent scribenda, que suo loco et tempore omnia probabuntur.

Digitized by Google

2751

Réclamations adressées à André de Gualdo, archevêque de Colocza, administrateur du diocèse de Sion, par le chapitre de cette église.

(V. 1424.)

Archives de Valère.

Peticiones capituli contra dnum.

Coram reuerendissimo in Christo patre et dno dno A. archiepiscopo, etc., comite et prefecto Vallesii, petunt venerabiles dni de capitulo Sedun. per vos eisdem de infrascriptis satisfieri peticionibus, de quibus si opus est se offerunt probaturos.

Primo super recuperaturą de Conches et de Aragnon XXVIII sol. Maur. redditus annui.

Item super tallia de Buyn C sol. redditus.

Item sextam partem freveriarum venientium in tota valle de Herens, videlicet in domo communi.

Item super talliis, redditibus et aliis vsagiis debitis dudum Henrico de Bacio et Beatrici eius vxori XL sol. Maur.

Item Aymo de Morestello domicellus dudum vendidit dno Jo. Erpo canonico Sedun. XL sol. Maur. annui redditus, quos assignauit super certis possessionibus quas albergauit dnus Guichardus episcopus Sedun. et dictus dnus Johannes dictos XL sol. legauerat capitulo.

Item Johannes salterus quondam Sete vendidit eidem capitulo XL sol. redditus super certis possessionibus et quia prefatus episcopus ipsas possessiones tradidit Johanni Frely, quare suos heredes compellatis ad soluendum dictos XL sol. cum retentis eorumdem.

Item petunt prefati dni de capitulo decimam de Plantatis, Condaminis et Thurins tam bladi, vini quam feni.

Digitized by Google

Item ipse dnus habet certas possessiones in parrochia de Leuca et de Sirroz, in quibus capitulum consueuit recipere decimam racione obediencie de Rarognya.

Item debebantur ipsi capitulo nouem sol. Maur. redditus super certis possessionibus existentibus apud Ormona, quas ipse dnus dimisit Perreto Rufi et Jo. Morart de Ayent.

Item petunt XXIII fich. siliginis quos familiares sui receperunt mistrali capituli in domo curati de Herens.

Item XI flor. super bonis dompni Johannis Wolfardi amodiatoris cure de Laques, cuius bona mobilia habuit dnus.

Item centum sol. Maur. pro cappa quondam ven. viri dni Prepositi olim canonici Sedun., cuius mobilia habuit dnus.

Item petunt capellam debitam per receptionem suam, prout est consuetum per alios prelatos et predecessores suos.

Item petunt super maioria Sedun. centum sol. Maur. redditus annui.

2752

Mémoire adressé par le chapitre de Sion à l'archevêque de Tarantaise pour prouver que les églises cathédrales de Sion et de Valère sont exemptes de la juridiction épiscopale.

(V. 1424.)

Archives de Valère, G. 128.

Ad finem et effectum quod per vos reuerendissimum dnum archiepiscopum Tharenthasiensem, arbitrum seu arbitratorem a partibus infrascriptis electum, absoluantur, venerabiles et circumspecti viri dni decani, canonici et capitulum duarum ecclesiarum cathedralium, scilicet Valerie et Sedun. in ciuitate Sedun. existentes, deffensores ab impeticione reuer. in Christo patris ac dni dni archiepiscopi Collocen., administratoris episcopatus Sedun., dicaturque et pronuncietur via amicabili pre-

Digitized by Google

fato reuer. in Christo patri dno administratori non competere jus aliquod dictas ecclesias, decanos, canonicos et capitulum, nec alios in eadem ecclesia habituatos et incorporatos visitandi, nec ab ipsis aut eorum aliquo communiter aut diuisim posse, neque debere procuracionem nomine visitacionis exigere, sed ipsos dnos decanos, canonicos, capitulum et incorporatos fore et esse manutenendos et confirmandos in possessione seu quasi priuilegiorum, libertatum et immunitatum, juriumque et consuetudinum de quibus infra fiet mencio, et per reuer. paternitatem vestram manuteneri, tueri et deffendi, et ad alios fines infrascriptos et ad omnes alios eisdem vtiles et necessarios dant, faciunt, dicunt et proponunt prefati ven. dni decani, canonici et capitulum et quilibet eorum, quantum eum tangit seu tangere potest, tam coniunctim quam diuisim, breuia que infra sequuntur, videlicet suo et dicte ecclesie ac omnium in eadem habituatorum seu incorporatorum nomine.

In primis dicunt et proponunt prefati dni decani, canonici et capitulum quod dicte ecclesie Valerie et Sedun. sunt ecclesie cathedrales, antique, insignes et notabiles, in quibus sunt et a tempore fundacionis earumdem fuerunt dignitates plures, canonicatus et prebende et ceteri plures incorporati et habituati.

Item pro eo quia piissimus omnium rerum creator et conditor post suam beatissimam et gloriosissimam passionem in eadem ecclesia meritis eius gloriosissime genitricis, sub cuius honore et nomine ipsa ecclesia Sedun. fuit et est fabricata, dotata et consecrata, et beate Katherine virginis, cuius eciam honore et sub nomine fabricata, dotata et consecrata fuit dicta ecclesia Valerie, in eisdem ecclesiis virtutes ex alto et miracula fere innumerabilia operari et facere dignatus fuit, piarum et recolendarum memoriarum plures re et nomine sanctissimi sacrosancte Romane ecclesie pontifices et plures eciam Romani imperii imperatores easdem ecclesias, ipsius dignita-

Digitized by Google

tes et personas pluribus priuilegiis, prerogatiuis, preeminenciis, libertatibus et franchesiis tam in temporalibus quam spiritualibus dotauerunt et amplesime decorauerunt.

Item quod quamuis dicte due ecclesie sint materialiter seu in fabrica due et in ipsis sint dicti duo decani, est tamen verum quod illis presunt, scilicet quilibet in vtraque, vt infra dicetur, et est verum quod in ipsis duobus non est nisi vnum corpus misticum, scilicet vnum capitulum et collegium, et est verum quod canonici vnius ecclesie sunt canonici alterius, licet communiter in dicta ecclesia Sedun. de numero canonicorum deputati esse consueuerunt quatuor, qui vna cum aliis incorporatis in dicta ecclesia in diuinis deseruire horis diurnis et nocturnis debent et consueuerunt, omnes tamen de communibus prouentibus et emolumentis earumdem ecclesiarum sustentari consueuerunt et alimentari.

Item quod redditus dictarum ecclesiarum sunt communes, sicut et alia ipsarum bona et jura.

Item quod inter cetera felicissime recordacionis dnus Leo tercius papa, qui beatum in imperatorem coronauit Karolum Magnum, et exinde plures summi pontifices ipsas ecclesias priuilegiis et munificenciis dotauerunt et priuilegiis, prerogatiuis, immunitatibus, graciis et presidiis apostolicis munierunt, ampliauerunt et dotauerunt et concesserunt, vt prefati dni decani, canonici et ceteri in dicta ecclesia diuino seruicio et cultui mancipati eo libencius misteriis et cultui diuinis intenderent, quo ecclesie ipse et ipsi maioribus libertatibus et priuilegiis essent dotati et insigniti, easdem ecclesias, decanos, capitulum et omnes personas ipsius ecclesie tunc presentes et posteros, eorumque dignitates, personatus et officia, canonicatus et prebendas et alia beneficia in eisdem ecclesiis existentia cum omnibus et singulis eorum bonis mobilibus et immobilibus et juribus quibuscumque, et alias dotes earumdem ecclesiarum, decanorum, canonicorum et capituli a coher-

Digitized by Google

cione, visitacione, lege juridicionis cathedratice ac omni juridicione, dominio et potestate reuerendi in Christo patris dni tunc episcopi Sedun. et episcoporum qui exinde essent auctoritate appostolica ex certis eorum scienciis exemerunt prorsus et totaliter liberauerunt, et ecclesias, capitulum, personas, dignitates, officia, canonicatus et prebendas sancte sedi appostolice immediate subiecerunt et perpetuo voluerunt esse subiectas, excepto tamen quod de juridiccione, correccione, punicione et visitacione ecclesiarum et canonicorum infra dicetur.

Item quod dicti felicis recordacionis summi quondam pontiffices ex eorum certa sciencia voluerunt quod dictus quondam dnus episcopus Sedun. qui tunc erat, nec dni exinde in episcopatu Sedun. futuri episcopi, racione delicti vel contractus seu quasi, vbicumque committeretur delictum seu quasi, non possent in eosdem decanos, capitulum et canonicos uel eorum aliquem nec in eorum dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, prebendis et juribus interdicti, suspensionis aut excommunicacionis sentencias fulminare aut correccionem, visitacionem, cohercionem vel aliam juridicam potestatem aut dominium aliqualiter exercere.

Item quod dicti quondam summi pontiffices expresse voluerunt et dictis decanis, capitulo et canonicis ex eorum certa sciencia et expressa voluntate pia largicione concesserunt quod dicti dni decani in dictis ecclesiis dignitates, personas, canonicos prebendatos et alios incorporatos earumdem ecclesiarum soli et insolidum ac immediate omnimodam haberent juridiccionem, visitacionem et in omnibus et singulis casibus cohercionem, punicionem omnium criminum, delictorum uel quasi ac vbicumque committerentur aut perpetrarentur.

Item quod sicut, ut supra dictum est, dicte ecclesie, decani, capitulum et persone fuerunt per summos pontiffices multiplicibus priuilegiis et libertatibus in spiritualibus dotati ac priui-

Digitized by Google

legiati, sic eciam per inclite recordacionis dnos quondam imperatores Romani imperii fuerunt ipse ecclesie, decani, capitulum et canonici, eorumque terre, gentes, homines, jura et bona similiter multiplicibus priuilegiis, libertatibus et juribus fuerunt priuilegiate et priuilegiati, decorate et decorati et presertim per inclite memorie sanctum Karolum Magnum, tunc Romani imperii imperatorem, precibus beatissimi Theodoli confessoris, tunc ipsius ecclesie presulis.

Item quod sicut dnus episcopus Sedun. ad causam dicte ecclesie habet juridicionem temporalem in suis terris, hominibus et locis, sic eciam dicti dni decani in suis terris, hominibus et locis habent et a tempore dictarum concessionum habuerunt et habere consueuerunt omnimodam juridiccionem, altam, mediam et bassam, merumque ac mixtum imperium, quam a dicto tempore et a tempore de quo non extat in contrarium memoria per se et eorum officiarios exercere consueuerunt palam, publice et notorie et absque contradiccione, et absque hoc quod dni quondam episcopi Sedun., qui pro tempore fuerunt, se de dicta juridicione aliquomodo, eciam in casu superioritatis aut resorti, aliquomodo se habeant intromittere.

Item quod sicut dni episcopi Sedun., qui acthenus fuerunt, et dnus administrator modernus in locis et personis ecclesiasticis diocesis Sedun., scilicet in aliis quam personis dicte ecclesie, habent juridicionem spiritualem, sic dicti dni decani Valerie et Sedun., tam virtute dictorum priuilegiorum et libertatum, quam virtute consuetudinis legitime introducte et a temporibus de quibus (memoria) non extat obseruate, in dictis ecclesiis, personis, canonicis et aliis in eisdem ecclesiis incorporatis habent et habere debent et consueuerunt omnimodam spiritualem juridiccionem, visitacionem, correccionem et punicionem, quam palam, publice et notorie exercere consueuerunt.

Digitized by Google

Item quod in dicta ecclesia Valerie dicti decani et canonici pro maiori parte, exceptis quatuor de quibus supra facta fuit mencio, in diuinis deseruiunt, in eademque et loco capitulari ad hoc ordinato eorum capitulum aliis negociis tenere et capitulare soliti sunt et consueuerunt, in eademque ecclesia, domibus et eidem adiacentibus reliquie, jocalia, ornamenta, libri, littere, instrumenta, documenta et alia bona dicte ecclesie conseruantur et conseruari solent et consueuerunt.

Item, ut clare et euidenter appareat eosdem dnos decanos in dicta ecclesia Valerie, canonicis et personis eiusdem habere solos et in solidum juridiccionem et visitacionem et non dictum dnum episcopum, est verum quod ita eciam eandem juridiccionem acthenus ipsi decani et eorum predecessores inconcusse exercuerunt, quod nunquam dni quondam episcopi Sedun. qui acthenus fuerunt nec dnus administrator modernus potuerunt nec debuerunt, nec potest aut debet dictus dnus in castro Valerie, in quo sita est dicta ecclesia, non tantum visitacionis officium exercere, ymo nec in eadem intrare possunt, debent, neque consueuerunt, nec eciam dictus dnus administrator potest neque consueuit sine expressa licencia ac consensu dictorum dnorum decani aut capituli vel alicuius eorum auctoritate et per mandatum ad hoc expressum habentis et ipsorum vice ac nomine eidem licenciam dantis et prestantis. Et si contingeret quod ipse dnus administrator dictum castrum et ecclesiam intret cum dicta licencia, ipse secum non potest, neque debet, neque consueuit ex statuto et ordinacione antiqua secum ducere nisi tantum duas personas et non plus.

Item quod, vt eciam dictis priuilegiis et juribus dictorum deffensorum et eorum vsu melius constet et appareat, est verum quod propter preeminenciam et prerogatiuas quas habent dicte ecclesie, dni decani et capitulum, que sunt fere similes et equales saltim quoad juridiccionem illis quas habere solent dni episcopi Sedun., ipse dnus decanus dicitur in eccle-

Digitized by Google

siis, ciuitate et alibi dictum dnum episcopum et decanum Valerie processionaliter accedere contingit, ipse equaliter cum ipso dno episcopo et non retro neque ante incedere solet et consueuit, et sic sui predecessores in dicta ecclesia decani incedere consueuerunt cum dictis quondam Sedun. episcopis, et in hoc non subieccio sed paritas aliqualis euidenter demonstratur et ostenditur.

Item quod tam virtute dictorum priuilegiorum, libertatum et immunitatum, quam legitime et notorie consuetudinis introducte a temporibus de quibus non extat in contrarium memoria et inconcusse obseruate et obseruari solite, eisdem dnis decanis, canonicis et incorporatis competit et acthenus competiit jus se habendi, tenendi et reputandi exemptos et pro notorie exemptis ab omni potestate dicti dni administratoris et suorum in eadem ecclesia predecessorum, dictas ecclesias, personas et capitula visitandi et in ipsis visitacionis officium aliquomodo per se vel alios exercendi uel faciendi.

Item quod dicti dni decani Valerie et Sedun., tam per se quam eorum predecessores in dicta ecclesia et eciam dicti canonici et persone dicte ecclesie et quilibet eorum, quantum eum tangit, tam coniunctim quam diuisim, tam per se quam eorum in dicta ecclesia predecessores fuerunt et sunt in possessione pacifica seu quasi dictarum libertatum, excepcionum et immunitatum, quam possessionem seu quasi ipsi continuauerunt per se et dictos eorum predecessores in dicta ecclesia, tam virtute dictarum excepcionum, libertatum et immunitatum, quam virtute dicte consuetudinis notorie per vnum, decem, XX^{ti}, XXX^{ta}, XL^{ta}, centum et plures annos et per plures actus et per tantum et tale tempus quod sufficere potest ad bonam et iustam possessionem seu quasi acquirendam et acquisitam retinendam, ymo non tantum possessionem sed eciam legitimam consuetudinem faciendam et introducendam.

Item quod dictis dnis decanis Sedun. et Valerie, sicut quon-

Digitized by Google

dam dnis decanis qui acthenus fuerunt eorum predecessoribus, competit et a tempore de quo supra facta est mencio, tam virtute dictorum priuilegiorum, libertatum et immunitatum, quam virtute dicte notorie et legitime consuetudinis, quam aliis juste et canonice jus, potestas et facultas habendi et exercendi cum effectu in dictis ecclesiis, canonicis et personis eiusdem et in territorio eiusdem ecclesie omnimodam juridiccionem, altam, mediam et bassam, merumque et mixtum imperium, et presertim eisdem competit jus, potestas et facultas dictas ecclesias, capellas siue capellanias et alia loca, canonicosque et personas seu incorporatos in eadem visitandi et in ipsos visitacionis officium exercendi secundum formam juris et tociens quociens fuerit expediens aut necesse.

Item quod dicti dni decani per se et eorum in dictis ecclesiis predecessores fuerunt et sunt in possessione seu quasi dictam juridiccionem et visitacionem in dictis ecclesiis, canonicis et personis exercendi et faciendi ac continuandi, dum et quando locus affuit et eis visum fuit vtile aut expediens, quam possessionem seu quasi ipsi decani per se et eorum predecessores quondam decanos continuauerunt per vnum, decem, XX^ti^, XXX^ta^, XL^ta^, L^ta^, centum et plures annos et per plures actus, et per tantum tempus de cuius memoria hominum non extat et quod sufficit et sufficere debet ad bonam et justam et legitimam consuetudinem introducendam.

Item quod dicti canonici, persone et incorporati in dicta ecclesia fuerunt et sunt in possessione seu quasi pacifica dictos decanos ad visitacionem seu visitacionis officium admittendi, absque eo quod ipsi dnum administratorem nec temporibus retrolapsis aliquos dnos quondam episcopos Sedun. ipsi canonici ad dictum visitacionis officium in locis et personis dictarum ecclesiarum receperint aut admiserint.

Item quod si reperiatur aliquem seu aliquos olim episcopos dicte ecclesie contra dicta priuilegia aliquid attemptasse et

Digitized by Google

presertim quod aliqui voluerint in dictis ecclesiis et personis ipsius visitacionis officium exercere, eisdem taliter contradictum fuit per dictos dnos decanos, capitulum et canonicos, quod contradiccio et contradicciones suum habuerunt et sortite fuerunt effectum plenum et integrum.

Item quod dum dni quondam episcopi Sedun. Sedunensem diocesim visitauerunt, ipsi dictas ecclesias Sedun., capitulum, canonicos et personas minime visitauerunt et quamuis, si eis jus easdem visitandi eisdem competiisset, in ipsis tanquam in capite secundum formam juris inchoassent aut saltem, si ex causa inchoare pretermisissent, antequam ad aliam visitacionem processissent easdem ecclesias visitassent, quod tamen cum pluries certum sit eosdem episcopos dictam diocesim visitasse, non fecerunt, sed semper eam absque visitando permiserunt, scientes eisdem dictum jus in ipsis ecclesiis et personis minime competere.

Item quod non est mirum si dictis dnis decanis, capitulo et canonicis competat jus predictum, quod non liceat dicto dno administratori dictas ecclesias et personas visitare, quoniam hoc jus seu simile omnibus fere cathedralibus ecclesiis eisdem ecclesiis Sedun. vicinis, eorumque canonicis et personis competit et ab antiquo competiit, scilicet quod non licuit neque licet dnis episcopis earumdem easdem ecclesias cathedrales, capitula ipsarum et canonicos visitare, necnon in ipsis visitacionis officium exercere. Et quesitum hoc in Lausana, Gebennen., Lugdunen., Viennen., Matiscon., Cabilon., Eduen., Lingon. et fere in omnibus Galliarum partium in quibus sita est ciuitas Sedun., ecclesiis saltim in quibus non sunt regulares, notum est et manifestum.

Item quod ex premissis satis apparet quod, eciam cessantibus priuilegiis, de consuetudine antiqua potuerunt prescribi seu introduci ac acquiri dicta jura dictis dnis decanis, capitulis et canonicis qui ipsis juribus, vt supra dictum est,

Digitized by Google

hucusque fuerunt palam, pacifflce et quiete ac notorie et manifeste, videntibus et scientibus dnis quondam episcopis Sedun. qui acthenus fuerunt et minime contradicentibus.

Item quod de premissis juribus, vsu, consuetudine ac possessione seu quasi dicti dni decani, canonici et capitulum fuerunt semper parati dictum dnum administratorem informare et presertim de consuetudine que, ut supra dictum fuit, non est tantum localis ad ymo generalis et notoria in tantum quod vim habet et habere debet priuilegii.

Item dictus dnus administrator admirari non debet si dicti dni decani, canonici et capitulum non subito ostendunt omnia eorum priuilegia, quoniam, cum neminem patrie lateat, opere ignorare non debet quod ecclesia Valerie in qua erant et esse debebant et consueuerant omnia priuilegia, jura et scripture dictorum decani, canonicorum et capituli, incendio concremata et consumpta fuit; eciam pluries dicta ecclesia Sedun. fuit igne per inimicos in eadem ignem apponentes concremata, et nouissime de tempore administracionis eiusdem dni archiepiscopi fuit ipsa ecclesia et ciuitas fere tota incendio per illos de Berna, Lausanen. dyocesis, guerram cum patria facientibus concremata, propter quod non est mirum si plura priuilegia, bulle et littere in dictis incendiis fuerunt consumpte et perdicte seu deperdita et consumpta.

Item quod plures notabiles persone viuunt et supersunt in rerum natura que dicta priuilegia seu bullas et litteras appostolicas, in quibus dicte exempciones et libertates ac alia jura suprascripta continebantur, viderunt et legerunt, palpauerunt et tenuerunt, saltem plures ex eis adhuc sufficientes, non rasas, non viciatas, nec abolitas, sed omni vicio et suspicione carentes, qui de ipsorum visione et continencia ac de dictis fortuitis casibus in quibus perdite fuerunt, deponere poterunt, si et quando fuerit opus aut necesse.

Item quod omnia premissa et singula sunt vera, notoria et

Digitized by Google

manifesta, de ipsisque et eorum singulis est publica vox et fama tam in dicta ciuitate et diocesi Sedun. quam in prouinciis, ciuitatibus et diocesibus eidem circumvicinis, et presertim in tota nacione gallicana, in qua ipsa ciuitas Sedun. sita est, vt supra dictum est.

Et premissa dicunt dicti deffensores, ut supra, et quilibet eorum, quantum eum tangit et pro suo interesse tam coniunctim quam diuisim, scilicet via amicabili, saluo tamen semper eis et cuilibet eorum jure ac potestate addendi, diminuendi, corrigendi, mutandi et in melius, si opus fuerit, refformandi et reponendi, petentes premissis, scilicet quathenus in facto consistunt, per dictum reuer. patrem dnum archiepiscopum administratorem debite responderi et ad probandum negata, si que fuerint, se admitti citra onus superflue probacionis, ad quod nullathenus se astringunt.

Et quia, vt notum est in dicta patria, propter plures guerras, maxime quando quondam dnus comes Sabaudie guerram fecit in dicta patria et exinde, ut supra dictum est, dicti Bernenses, qui comes seu sui armigeri dictam ciuitatem ceperunt, spoliauerunt et secum bona dictarum ecclesiarum, litteras, bullas et instrumenta deportauerunt et similiter illud idem nuper fecerunt Bernenses, propter que non est mirum si littere, bulle et priuilegia dicte ecclesie sunt in diuersis locis dispersa. Et ideo petunt dicti deffensores, eis premissis attentis, que sunt notoria, dari et assignari terminum bonum, congruum et sufficientem ad perquirendum dictas eorum litteras, priuilegia, bullas et alia documenta et ad producendum coram vobis legitime, et petunt quod interim in huiusmodi negocio supersedeatur.

Digitized by Google

2753

Griefs du chapitre de Sion contre l'administrateur du diocèse présentés à l'archevêque de Tarantaise.

(1424-1425)

Archives de Valère, G, 129 [1].

Christi nomine inuocato solum Deum pre oculis hahentes. Coram vobis reuerendissimo in Christo patre et dno dno J. miseracione diuina archiepiscopo Tharentasiensi [2], metropolithano ecclesie Sedun., dicit et proponit venerabile capitulum Sedun. contra et aduersus reuer. dnum dnum Andream archiepiscopum Collocen., administratoremque ecclesie vestre Sedun., quasdam jurium dicti capituli perturbaciones temerarias et indebitas, molestaciones ac grauamina grauissima contra omnem juris disposicionem et formam per predictum dnum administratorem tam in generali quam in particulari predicto capitulo et subdictis eiusdem factas et facta, dictas et dicta, procuratas et procurata, que fuerunt, sunt et erunt in magnum, ymo in maximum preiudicium ac detrimentum tocius ecclesie predicte ac eciam aliarum in patria Vallesii existencium, non adueniente vestro benigno auxilio et fauore, et omnia cum omni reuerencia et citra injuriam loquendo [3].

[1] L'original de ces griefs est accompagné d'un sommaire qui contient deux adjonctions que nous reproduisons en notes et quelques autres griefs qui font suite aux premiers. Ces deux pièces ne sont pas datées ; dans la principale il est fait mention d'un mandat de l'évêque du 7 juillet 1424. Nous croyons qu'il faut les placer en cette année ou la suivante.

[2] Jean de Bertrandis, 1418-1432.

[3] Sed duntaxat veritatem et satisfaciendo primo articulo per R. P. et dnum dnum Andream archiepiscopum Collocen., administratoremque ecclesie vestre Sedun., ex parte ipsius dato et producto, dicit ea que secuntur.

Digitized by Google

Et primo quod cum dictus dnus administrator in primo suo aduentu fuerit laudabiliter receptus per dictum capitulum ac per plures probos homines terre Vallesii et in presencia omnium tunc existencium in quodam prato Plantatarum, et ibidem jurauerit more prelati ac eciam super brachium gloriosi corporis sancti Theodoli manutenere, obseruare et deffendere toto suo posse, sicut bonus pastor, libertates, franchesias, statuta et consuetudines ecclesie beate Marie Sedun. ac Valerie et eciam ciuitatis Sedun., quod non fecit, vt inferius declarabitur, et eciam istud est notorium, publicum et manifestum ; super quo petit dictum capitulum justiciam ministrari.

Item subsequenter videns et volens dictum capitulum reddere dicto dno administratori debitum interesse et de communi consensu elegerunt pariter et approbauerunt laudabilem virum dnum Martinum Brunardi, concanonicum dicti capituli, in hominem ligium nomine cancellarie, vt dictam cancellariam dicto capitulo manuteneret et libertatem ipsius obseruaret, quod minime fecit, cum sit notorium, publicum et manifestum quod dictus dnus administrator teneat et tenuit in domo sua publicos notarios ac eciam in patria Vallesii, quod est contra libertatem cancellarie, cum nullus debeat recipere in tota patria Vallesii aliquas litteras contractus, nisi per notum (sic) secundum antiquam et laudabilem consuetudinem patrie Vallesii. Et de hoc est vox et publica fama. Quod est contra juramentum per ipsum prestitum.

Item dicit et proponit dictum capitulum quod dictus dnus administrator publice, notorie et manifeste mandauit per totam patriam Vallesii per litteras suas patentes omnibus curatis et aliis clericis sibi subdictis ne litteras dictorum dnorum decanorum a curiis ipsorum emanatas dicti curati seu alii reciperent et execucioni debite demandarent, sub quacumque forma micterentur, quod est directe contra juramentum

Digitized by Google

suum, et quod deterius est, quia in dictis suis litteris fiebat mencio sub pena excommunicacionis ne dicti curati aliquas litteras sub quacumque forma per decanos transmissas reciperent, innuens per hoc dictus dnus administrator inhiberet ne littere apostolice ac dni metropolitani reciperentur in dicta diocesi Sedun., quod est contra formam et ordinacionem sedis apostolice ac eciam contra sacrosanctum concilium Constancien. et omne bonum commune tocius vniuersalis Ecclesie. Et sic dictus dnus administrator taliter impediuit et de presenti impedit quod vix curie dictorum decanorum possunt teneri, et coram ipsis de citatis iusticia ministrari, quod est in dampnum et magnum grauamen ipsorum ac eciam tocius patrie Vallesii. Et istud est notorium, publicum et manifestum per totam patriam Vallesii, ac eciam est vox publica et fama. Cuius copia mandati ostendatur.

Item dicit predictum capitulum quod dum et quando dictus dnus administrator fuit laudabiliter receptus, vt est dictum, in ciuitate Sedun., paulisper dicta ciuitas vnacum omnibus suis pertinenciis fuit combusta, destructa et vastata ac totaliter depopulata uel quasi, ipso dno administratore non existente in dicta ciuitate nec in suis confinibus, ac eciam pauperrima ecclesia beate Marie Sedun. omni copertorio, omni ornamento, tam in vestibus quam calicibus et aliis necessariis tali ecclesie pertinentibus, fuit funditus anichillata. O pauper ecclesia Sedun., quid potest de presenti dicere nisi tanquam vidua : ab amicis sum derelicta. Quid vlterius nisi cum psalmista : singularis ferus depastus est me. Ad idem ego pauper ecclesia quid possum dicere nisi : heu me ! vocaui amicos meos et ipsi deceperunt me. O ego pauper ecclesia quid in me concludam cum non habeam sponsum meum coadiutorem cum quo deberem ex caritate releuari, ex debito coadunari. O Dne mi Jhesu Christe, dedisti me in manu per quam non potero surgere. Idcirco ego predicta ecclesia plorans et oculus meus deducens

Digitized by Google

aquam, quia longe factus est a me consolator conuertens animam meam, facti sunt filii mei quasi perditi, quoniam inualuit inimicus. Audite ergo me, obsecro vos vniuersi et dolorem meum considerate, quia vere tribulor, cum sacerdotes et senes mei in vrbe mea consumpti sunt, dum cibum querunt ut refolcialiarentur, pupilli facti sunt absque patre. Quid ego possum concludere nisi cothidie dicere et clamare ad vos, o reges, sunt hii sermones mei, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus. Et cum dictus dnus administrator non fecerit, non juuauerit, non consiluerit, non auxilium, non consilium, non fauorem, nec aliquam caritatem in solo denario in reffeccionem predicte ecclesie prebuerit, nec vnum solum potum inuitauerit, sed omni die ac nocte seruitores dicte ecclesie oppresserit et opprimit, quid predicta ecclesia de ipso potest dicere nisi predicta, et eciam sitiui et non dedisti michi potum, esuriui et non dedisti michi comedere; quis, qualis, quantus, talis pastor. Petens et volens dictam ecclesiam visitare et caritatiuum subsidium a dictis dnis et seruitoribus sibi contribui debere. O que visitacio, o quod subsidium caritatiuum, o que consciencia respiciens terrena, oppetens mundana atque transitoria et non spiritualia et a summo Deo imperpetuum ordinata. Concludat ergo predicta ecclesia de tali pastore sibi dato justiciam ministrari, petendo per vos dnum metropolitanum judicem super hoc competentem, vestrum benignum officium humiliter implorando, cum de omnibus predictis sit vox publica et fama.

Item, quod deterius est, dicit et proponit dictum capitulum quod dictus dnus administrator quodam spiritu motus et imbutus voluit, die ac nocte procurauit et suum posse fecit velle libertates et franchesias ecclesie Valerie ac castri eiusdem frangere, quod directe fuit et est contra juramentum et suam conscienciam, et hoc tempore quo dictus dnus administrator persequebatur quemdam secretarium suum nomine

Digitized by Google

vocatum Baro de Perusio in Toscana, tunc canonicum Valerie, pro quo dictus dnus administrator affectuosissime, instanter et instantissime dnos de capitulo, ut ipsum tanquam nobilem, tanquam laudabilem, tanquam probum et domus sue gubernatorem reciperent, quod fecerunt ad sibi complacendum. Subsequenter inter dictos dnum administratorem et predictum suum secretarium, quodam spiritu maligno veniente a partibus remotis vel propinquis, quod ignoratur, tantum illo spiritu conspirante et assistente, fecerunt et inter se tractauerunt quod ecclesia vestra Sedun. fuit et est de presenti dampnificata, cuius intellectus hominis viuentis extimari non posset, tam in rebus spiritualibus, seruicium diuinum Dei et dicte ecclesie tangentibus, quam rebus mundanis, tum ex eo in spiritualibus cum dictus administrator auctoritate propria de facto et sine aliquali judiciali cognicione, nec monicione precedente, dnos de capitulo excommunicauerit ac eciam seruitores eiusdem ecclesie denunciari publice fecerit, semper nitendo dictus dnus die ac nocte libertates et franchesias dicte ecclesie et castri Valerie infringere, tum ex eo in temporalibus, predicto spiritu durante, cum dnus administrator predictum suum secretarium super iter de Tharentesia usque ad Sedunum justiciam petendo de dicto dno administratore coram vobis reuerendissimo patre, judice competente, fecit ipsum secretarium capi facere per nonnullos, multas pecunias dando, qui ipsum tanquam latronem ad castrum Maiorie adduxerunt et ibidem cum ferris et aliis tormentis incarcerauerunt, nulla cognicione prehabita, nisi ex suo spiritu voluntario, quod non debuit facere, de quo debacto inter ipsos ignito et procurato dictum capitulum tam generaliter quam particulariter fuit dampnificatum in quingentis lb. Maur., saluo pluri. O ecclesia Sedun. et vos seruitores eiusdem, quod debatum, quis administrator et quis pastor ac eciam quis tantus seruitor per predictum talem administratorem ac pastorem tali ecclesie

Digitized by Google

datum, cum tanta mala et peruersa ac dampna tam in spiritualibus quam temporalibus tali ecclesie et subdictis eiusdem euenerunt et sint data. Et quod deterius est tali debato iniquo inter ipsos durante et animo indurato, non pro bono ecclesie, ad confusionem, si ambo potuissent, dictus dnus administrator contra conscienciam omnis boni pastoris ac eciam omnis libertatis et franchesie tocius vniuersalis Ecclesie triumphantis et militantis, frangi et violenter destrui seras, portas et vectes ferreos in dicta ecclesia beate Marie virginis Sedun. existentes fecit. O ecclesia Sedun. beate Marie Virginis, de tanto amatore et tali sponso quid potes dicere nisi : Manus suas misit hostis ad omnia desiderabilia eius et factus est inimicus. Et istud est notorium, publicum, deuulgatum per totam patriam Vallesii et manifestum. Et concluditur vt justicia de predictis ministretur.

Item animo indurato dicti dni administratoris super jam dictis aliquo alio spiritu in ipso regnante, contra omnem juris disposicionem, nisi voluntarie et opposicionis proprie in semetipso, auctoritate propria assumpta laudabiles sacerdotes curatos in patria Vallesii ac eciam seruitores ecclesie Sedun., et quod deterius est, aliquos alios canonicos quos vltra suum secretarium predictum beneficiis eorum priuauit et extra patriam vi et violencia ire fecit, nullo alio consilio expectante, excepto consilio pecunie, ex quo consilio iterato ad beneficia eorum fuerunt aliqui per dictum administratorem reducti. O quanta bona pecunia temporalis que regit quod est rei spiritualis. O dna symonia, quid vis quod ordinetur nisi quod justicia ministretur? Que predicta sunt notoria, publica et manifesta.

Item de male in peius semper in dicto spiritu dno administratore existente, ipse idem dnus administrator contra communem justiciam publice mandauit et publicari in tota patria Vallesii per suas litteras fecit et per curatos eiusdem patrie

Digitized by Google

recepi fecit, quod nullus solueret redditus capituli[1]. O quis pastor pro ouibus, remouere nutrimentum ouium. De quo est per totam patriam Vallesii publica vox et fama.

Item vno alio spiritu de longinquis partibus adueniente, et creditur ab aliquibus quod venerit de Toscana, alius sic, alius sic, non vt in domo Dni, dictus dnus administrator non seruato honore pontificalis dignitatis, salua reuerencia cuiuscumque contrarium dicentis, misit per totam patriam Vallesii contra nonnullos canonicos litteras diffamatorias, ignormes et in veritate non existentes, ac eciam contra omnem sensum racionabilem boni pastoris formatas et fabricatas. Et quia predicta per aliquos non crederentur esse vera, sequitur littera mandati cuius tenor sequitur et est talis : Andreas archiepiscopus Collocen., administrator ecclesie Sedun., etc., fideles nostri dilecti. Cum ex pastorali nostro officio teneamur corrigere et reformare in vita et honestate nostros subdictos spirituales qui honeste et caste viuant, maxime illi qui habent de vestris animabus racionem reddere coram Deo, et quia istis diebus proxime elapsis ordinauimus secundum statuta sanctorum patrum et eciam ex induccione istius sancti predicatoris, quod omnes persone ecclesiastice dimicterent eorum concubinas, quia illi qui publice tales concubinas tenent, sunt excommunicati ipso jure et a canone et ipsorum parrochiani non debent audire ipsorum missas, et si audiant peccant mortaliter, et dant malum exemplum laycis viuere in peccato mortali. Ex quibus nostris monicionibus tanta insurrexit rabies et commocio nonnullorum dnorum de capitulo ac curatorum patrie Vallesii et aliorum sacerdotum patrie Vallesii contra nos, qui minantur nobis mortem, dicentes quod volunt insurgere cum ipsorum parentela et amicis contra nos manu armata. Quare requirimus vos ad fidelitatem quam nobis et ecclesie tenemini, quod

[1] Quo capitulum fuit in tanto dampnificatum quod homo non posset estimare.

Digitized by Google

velitis scire et inuestigare a probis hominibus sub vestra maioria constitutis, si eis placet, quod iste concubine expellantur a societate personarum ecclesiasticarum, uel quod placeat eis quod retineantur et viuant in tali peccato mortali. Velitis nobis rescribere mentem et intencionem predictorum, et si in execucione predictorum velint nos facere fortes, quia nonnulli dni de capitulo et curati concubinarii procurant preconcepta malicia cum diuersis dolositatibus et fraudibus sub diuersis coloribus ponere et seminare zizanias et scandala ac diuisiones inter nos et patriam, ut ex tali diuisione possint reducere et retinere eorum concubinas. Super quibus et omnibus aliis volumus vti vestro saniori consilio. Datum Seduni, in castro nostro Maiorie, die XX mensis augusti, anno Dni millesimo CCCC°XXII^do^. Fidelibus nostris dilectis maiori et consiliariis de Monte Dei.

Ostendetur originale si necesse sit.

Cuius tenor littere predicte videtur esse erroneus et reuocandus in aliquibus. Quare, etc.

Item continue predicto dno administratore in eodem proposito permanente, contra capitulum instetit et fecit tam judicialiter quam extra repetendo quedam feuda, que quidem feuda, licet mouerentur de mensa episcopali, tamen capitulum videns quod dicta feuda deperdebantur et alienabantur ab ipsa mensa, propriis pecuniis capituli et cum maximo labore, quia erant ad manus laycorum, redemit laudabiliter et honeste. Videns hoc et considerans dictus dnus administrator quod bonum esset imbursare, a capitulo repeciit predicta feuda, dicens non se teneri ad restitucionem pecunie tradite per capitulum que ascedebat bene ad...[1]. Capitulo contradicente quia dictum capitulum presentabat facere naturam feudorum, quod noluit, sed iterato ad manus laycales posuit et reduxit pro summa

[1] En blanc.

Digitized by Google

pecunie quam imbursauit. O quantus amor, o que releuacio mense episcopalis, facere de suo non suum. Et istud notorium et publicum in tantum quod capitulum fuit dampnificatum in centum lb. Maur. saluo pluri, et de hoc est publica vox et fama.

Item dicit capitulum contra et aduersus predictum dnum administratorem quod nec secundum Deum, nec secundum apostolos, nec eciam secundum cuiuslibet boni hominis et bone consciencie in orbe existentis, sine causa et ratione imminente, bona alicuius debeant capi et sibi auctoritate propria attribui, sed sic est quod dictus dnus administrator predicta facit, videlicet bona capituli, tam in decimis quam redditibus propriis annualibus perpetuis, sibi attribuendo et capiendo vbicumque potest. O vos apostoli et pastores audite et considerate, et tu Petre magis considera quis pastor succedit tibi in regimine ouium patrie Vallesii, qui ouium suarum lac consumit, qui lanis earum se tegit, quod crassum est, interficit quod infirmatum est, non confortat quod egrotat, non corroborat quod tribulatum est, non colligat et quod fuit destruit et anullat. O quis pastor. Quod est notorium, publicum et manifestum, et de omnibus predictis est publica vox et fama per totam patriam Vallesii.

Item vlterius dicit predictum capitulum et pro aduisamento et honore tocius ecclesie Sedun. et patrie Vallesii, quod dictus dnus administrator non debet vendere precio appreciato aliqua beneficia, sicut sunt cure, nec de institucionibus talium, videlicet cuiuslibet institucionis decem uel octo scuta capere, cum sit mera diffamacio extra patriam Vallesii et in patria, sicut ipse facit de die in diem. Et de hoc est vox publica et fama.

Item cum sit de libertate ciuitatis Sedun. quod nullus judex debet inquirere nec inquiri facere de aliquo super aliquo facto, nisi mediante denunciatore et cum licencia burgensium, et istud jurauerit dictus dnus administrator expresse obseruare

Digitized by Google

in principio sui adventus, et de presenti de die in diem facit et fecit contrarium, cum ceperit de nocte seruitores ecclesie et ipsos tanquam latrones et predones captiuauerit ac eciam burgenses et ipsos bonis ipsorum spoliauerit sine aliquali cognicione seu inquisicione precedente, sed solum ipso dno administratore in sua opinione stante. Sequitur directe ipsum incurrisse contra juramentum suum. Et istud est publicum, notorium et manifestum.

Item quod peius est, dictus dnus administrator sine cognicione aliquali precedente fecit capi vnum clericum beneficiatum in ecclesia Sedun. ad requestam dni administratoris, vocatum nomine suo magister Petrus et ipsum pluries trahi fecit per familiares suos ad cordam, ipso dno administratore presente et ipsis precipiente, ymo ab aliquibus creditur quod dictus dnus administrator apposuerit trahendo dictum magistrum Petrum. Quod est contra omnes franchesias dicte ciuitatis Sedun., cum clerici debeant presentari, si delinquerint, ante omnia in curia officialis ad cognoscendum an debeat incarcerari uel non. Et istud est notorium, publicum et manifestum.

Item semper stando in proposito precedenti dictus dnus administrator precepit et fieri fecit quod tota familia seu maior pars de nocte, circa medium noctis, caperet et adduceret ad carceres in castris Maiorie dnum Thomam in Fabrica sacerdotem et beneficiatum in ecclesia Sedun., ipso in graui infirmitate existente. Quod predicta familia ita fecit et tanquam latronem cum lanceis, lanternis et fustibus ad dictum castrum introduxit. Subsequenter paulisper suo beneficio ipsum priuauit, postremo iterato precio viginti quinque lb. Maur. saluo pluri ad ipsum beneficium reposuit, et omnia predicta sine aliquali cognicione nec consciencie nec juris dictus administrator fecit, quod est contra franchesias, libertates et statuta ecclesie et ciuitatis Sedun. Et de hoc est vox publica et fama.

Digitized by Google

Ac eciam quod dictus administrator habuit et spoliauit omnibus suis bonis mobilibus, extimatis in valore ad centum lb. Maur., saluo pluri.

Item quod ante omnia peius, ymo est abhorrere loqui, videlicet de sacramentis et de facto sacramentorum et ideo petatur ab ipso dno administratore quantum precepit quod caperetur de sancto oleo et sic aliis sacramentis.

Item predictus dnus administrator die VII julii, anno Dni millesimo CCCC°XX°IIII°, per suas litteras patentes mandauit curato de Narres quod ipse moneret ac ipse monet fundatores cuiusdam altaris fundati ad honorem sanctorum Fabiani et Sebastiani in ecclesia parrochiali de Narres, quatenus infra tempus juri ordinatum collacionem seu prouisionem facerent de dicto altari ; quod dictum altare tenet dnus Symon..... [1] canonicus Sedun., dicens dictus dnus administrator dictum altare propter assecucionem canonicatus et prebende Sedun. vacare per predictum dnum Symonem factam, et ipsum dnum Symonem monuit ad restituendum omnes fructus altaris a tempore assecucionis canonicatus et prebende per ipsum perceptos. Cuius copia mandati ostendetur si sit necesse.

Item cum in toto orbe terrarum non sit nec fuit auditum quod aliquis dnorum prelatorum debeat recipere de aliqua institucione alicuius cure animarum facta alicui curato nisi vnum scutum aut duo et dictus dnus administrator capiat et habeat, ymo quod plus est, cogat dictos tales curatos ad octo, decem sex scuta, quid juris et que consciencia ! Item eciam de quolibet sacerdote in ordinibus nouis vnum scutum pro littera.

Item quod terribilius est, ymo quasi non est fas dicere propter tantum scandallum, videlicet quod ipso stante extra patriam Vallesii vnacum aliquibus dnis de capitulo et parrochis Vallesii, dictus dnus administrator posuit et poni fecit

[1] En blanc.

Digitized by Google

cessum in ecclesia cathedrali Sedun. propter quosdam redditus pecuniarum sibi debitarum, et de hoc est publica vox et fama.

Item tempore quo reficiebatur predicta ecclesia per dnos de capitulo, dictus dnus administrator excommunicauit et excommunicari mandauit omnes tam canonicos quam alios seruitores.

Item semper stando in suo spiritu maligno de Toscana seu de Lombardia, communiter ut dicitur, procurauit vt oblaciones que antiquitus ad ecclesiam Sedun. deuoluebantur, modo alibi presentantur. O quis, qualis et quantus procurator dicte ecclesie Sedun., cum de presenti dicta ecclesia Sedun. non habeat candelas ad lumen dandum, ut erat consuetum, propter predictam procuracionem. O que mala procuracio. Et istud probabitur, licet sit notorium, publicum et manifestum.

Item cum dictus dnus administrator tot et tantas commissiones feudorum habuerit et de die in diem habet, siue bene siue male, et infinitas pecunias receperit, nec aliquod bonum seu releuamen ecclesie veniat nec venerit nisi dampnum, vt ad confundendum istum uel illum petit dictum capitulum litteras super talibus fiendas.

Ce qui suit ne se trouve que dans le sommaire.

Item vltra responsionem factam per capitulum de caritatiuo subsidio, dicunt quod de jure ad aliquod caritatiuum subsidium non tenentur, nec potuit imponere caritatiuum subsidium sine consensu et deliberacione capituli et sine causa iusta et racionabili, que tamen nulla apparet; sed ex voluntate propria et de facto vltra formam juris et disposicionem, maxime contra formam constitucionis *vas eleccionis* extrauagantis, ipsos nonnullos canonicos, curatos ac eciam alios compellendo exegit, penas contentas in dicta extravaganti incurrendo.

Item, reuerendissime pater, quod sciatis quod compromis-

Digitized by Google

sum inter dnum administratorem et capitulum coram vobis fuerit factum super omnibus debatis et controuersiis inter ipsas partes habitis, dictus administrator ipso et dnis de capitulo in itinere existentibus veniendo ad Tononum, fecerit processus suos monitorios et excommunicatorios super visitacione fienda tam erga dignitates capituli quam in capitulo generali, rumpendo compromissum et incidendo in penas compromissi, petit dictum capitulum, in quantum tangit capitulum, dictos processus per ipsum reuocari et anullari, alias protestatur de appellando. Cuius copia mandati sequitur et est talis.

La copie manque.

Ex quibus omnibus predictis dictum vestrum capitulum Sedun. sentit se esse grauatum et multipliciter dampnificatum. Et quia dictus dnus administrator petit per nos coram vobis grauamina ostendere et manifeste seu publice declarare, predicta damus et declaramus saluo jure addendi, tamen cum omni reuerencia qua decet et omni emendacione et supportacione V. R. P. eueniente, cui humiliter supplicat vestrum capitulum de remedio opportuno, V. R. P. implorando.

2754

Plaintes de l'administrateur du diocèse de Sion contre le chapitre adressées à l'archevêque de Tarantaise.

(1425-1426)

Archives de Valère, G. 127 [1].

A différents articles sont jointes des notes marginales que nous plaçons entre crochets.

Infrascripta exponuntur dno commissario ex parte administratoris ecclesie Sedun. super differenciis et discordiis verten-

[1] Cette pièce est sans date, mais un des articles montre qu'il faut la placer en 1425 ou 1426. L'administrateur se plaint que le chapitre refuse de lui payer

Digitized by Google

tibus inter ipsum administratorem, ex vna, et dnos capitulum et canonicos ecclesie Sedun., ex altera.

Primo prefatus administrator offert se, si in aliquo offendit et lesit capitulum vel singulares personas eiusdem capituli, vel eisdem in aliquo est iniuriatus a die aduentus sui ad administracionem ecclesie Sedun. vsque ad presentem diem, est paratus corrigere et emendare ac satisfacere. Sed bene dnus Sedun. est bene in culpa quod non puniuit multos excessus et crimina, quia non tanquam judex sed tanquam subdictus dno de capitulo se habuit vsque modo, et ipsi dni sciunt si est ita. Secundo dictus administrator requirit prefatum commissarium quod primo et ante omnia videat de statu ecclesiastico dicte ecclesie ac spiritualibus, et regat dnos de capitulo quod conforment se cum jure communi et ecclesia romana, vel referant se ad laudabiles consuetudines ecclesie nostre metropolitane Tharentas., secundum quas debemus nos regere et gubernare.

Item et primo videatur de cultu diuino, diurno et nocturno, qui debet jugiter esse in ecclesia cathedrali Sedun. sancte Marie et sancti Theodoli et in aliis ecclesiis et capellis ciuitatis Sedun., cum debeant esse jugiter in ecclesia cathedrali XXIIII seruientes in diuinis, et aliquando sunt quatuor, aliquando sex. Si est culpa et negligencia administratoris, corrigatur et emendetur error. Et si est culpa capituli et dnorum canonicorum et seruire debentium, eciam corrigatur et emendetur, ita quod in cultu diuino non sit deffectus, ne fraudentur anime illorum qui relinquerunt ipsorum bona dicte ecclesie.

Item videatur si fiant exequie et commemoraciones animarum defunctorum episcoporum, et si pro preterito sint facte,

une certaine redevance depuis *huit* ans. Comme il est arrivé à Sion le 7 septembre 1418, les huit années indiquées vont jusqu'à 1425 ou 1426, selon que l'on tient compte ou non de l'année 1418.

Digitized by Google

et sic petuntur redditus, ita fiant obsequia et seruicia et sustineantur onera.

Item similiter disponatur caritatiue quod magis honeste viuatur, quod obseruetur ille titulus de vita et nonestate clericorum, quod duo vel tres non habeant vituperare ministerium nostrum et aliorum dnorum.

Item de consensu capituli scripsit dnus Sedun. dno metropolitano super certis dubiis, et quomodo dnus metropolitanus rescripsit exhibeatur littera sua et exequatur.

Item dnus administrator Sedun. in aduentu suo ad ecclesiam Sedun. per suos processus admonuit vniuersos et singulos dnos de capitulo et alios beneficia et officia habentes, quod deberent sibi exhibere et fidem facere de ipsorum titulis canonicis, ne intrusi essent aliqui in dicta ecclesia, et aliqui recusauerunt et aliqui exhibuerunt ipsorum canonicos titulos; et similiter in visitacione sua requisiuit eosdem dnos quod exhiberent eorum canonicos titulos et exhibere recusauerunt. Prouideatur super premissis. Et eciam recusauerunt ostendere onera maxime spiritualia ad que tenentur seruire ecclesiis, capellis et altaribus. Et sic deffraudatur diuinus cultus et alia seruicia dicte ecclesie.

Item cum de jure communi dnus episcopus Sedun. debet habere collacionem omnium ecclesiarum curatarum et beneficiorum diocesis Sedun. ac prouisionem, et pro maiori parte in Valesio sunt occupate predicte collaciones et prouisiones dictarum ecclesiarum, dnus Sedun. petit a dnis de capitulo pro eius consciencia exonerando et pro juribus sue juridicionis episcopalis conseruando, quod per dnos de capitulo, sicut pluries petiuit, quod ostendatur quo jure ipsi pretendant habere collaciones et prouisiones dictarum ecclesiarum et beneficiorum, et que sunt ille ecclesie in quibus episcopus Sedun. habet collacionem et prouisionem et in quibus capitulum, ad tollendum periculum animarum, et quod cognoscatur de jure vnius-

Digitized by Google

cuiusque, cum mensa episcopalis sit multum defraudata.

Item cum ex antiquis pactis factis inter dnos episcopos Sedun. et abbates Sancti Mauricii Aganen. dnus Sedun. episcopus habet certas ecclesias in diocesi Sedun., ex vtraque parte Rodani, ex permutacione ecclesie Sancti Sigismondi parrochialis Sancti Mauricii Agan., et jus conferendi beneficia ac XX modios bladi annuales pro decimis, modo petit a dnis de capitulo si ipsi habeant et percipiant vel alienauerint jus patronatus in dictis ecclesiis, et vtrum percipiant dictas decimas et quo jure, et exhibeatur copia dictorum pactorum.

Item cum capitulum ecclesie Sedun. teneatur sibi dare vnum hominem ligium et facere vnum homagium ligium pro cancellaria Sedun., et dederunt dnum Martinum qui jurauit, etc. in forma debita, et quomodo obseruauit quod plus quam ipse dnus scit, verum est quod sunt duo anni vel circa quod dnus donauit capitulo redditus quos habere debet a capitulo dictus dnus Martinus propter legitatem et pro tali onere redditus, conuertendos in vtilitatem et fabricam dicte ecclesie, cum de dicto dno Martino nunquam habuit aliquam utilitatem et capitulum habuit onus et expensas infructuose, dnus petit de presenti quod detis sibi pro dicto homine ligio vnum alium hominem de capitulo, qui sit vtilis et fructuosus ecclesie et sibi ad voluntatem dicti dni administratoris, prout capitulum tenetur.

Item multum conqueror de pactis antiquis factis inter predecessores dni administratoris et capitulum super permutacione beneficiorum, quod non permutentur nisi in manibus dni Sedun., prout est de jure communi et non obseruatur, cum capitulum non sit capax recipere tales permutaciones de jure, et producatur copia pactorum.

Item conferuntur canonicatus et prebende ac rectoratus altarium et capellarum per capitulum pueris et indignis et non capacibus de talibus beneficiis, cum debeant habere ordi-

Digitized by Google

nem sacerdotalem in se et habent multa onera in se de cotidianis missis et aliis spiritualibus seruiciis, et pro maiori parte sunt absentes sub colore studii. Prouideatur vt predicta corrigantur et reformentur, ne cultus diuinus et alia spiritualia seruicia defraudentur.

Item onero consciencias dnorum de receptacione et participacione Baronis de Perusio, cum eis est notorium quod est excommunicatus et anathematizatus tam a canone quam a nobis, et publicatus et denunciatus ante interposicionem appellacionis, et receptatur et conuersatur secum publice vilipensis canonicis monicionibus et preceptis nominatim et expresse factis dictis dnis de capitulo per eundem administratorem, quod layci habent malum exemplum ; ac eciam bona eiusdem administratoris existencia in castro eorum apud dictum Baronum adhuc non potuit habere.

Item de caritativo subsidio, etc. non habui adhuc a capitulo, sicut fuerunt consueti habere ab eis predecessores mei.

[Fuit ordinatum per dnum Tharen. arbitrum quod stetur juri et quod ipse obtulit velle videre si de jure debetur uel non. Item dnus administrator produxit certos rotulos pro sua intencione probanda et copiam cuiusdam littere Philippi episcopi, in quantum facit pro ipso. Cuius rotuli dni de capitulo pecierunt copiam in quantum facit pro ipsis. Et vlterius dnus administrator habuit terminum si aliquid vellet super premissis probare uel producere usque ad primam diem mensis octobris.]

Item de juridiccionibus episcopalibus occupatis nouiter per decanos Sedun.

Item de ornamentis ecclesiasticis tam altaris quam sacerdotum ac missale, patena et calice et aliis receptis per aliquos dnos Sedun. in castris Sete, tempore ipsius destructionis castri et combustionis, et dant malum exemplum aliis qui non restituunt.

Digitized by Google

[Fuit facta commissio dno officiali Sedun. ad inquirendum et refferendum super premissis ad predictum diem mensis octobris.]

Item dictum capitulum retinet redditus et censas mense episcopalis de centum sol. Maur. Montis ordei et ab octo annis[1] non soluerunt dno Sedun. Petit satisfacionem pro preterito et quod soluant pro futuro.

[Facta est commissio super premissis eidem dno officiali et Gasparo Curti ad inquirendum et refferendum ad dictum diem.]

Item petit ea que continentur in instrumento concordie facte inter Bonifacium episcopum et capitulum.

Addiciones contra capitulum ecclesie Sedun. que sunt in aliis supradictis capitulis format[is] contra capitulum.

Inquiruntur contra capitulum de registris que non sunt in aliis registris.

Primo cum de jure communi episcopus Sedun. debet habere tres partes omnium que relinquuntur ecclesie cathedrali, et recipit capitulum pro se et episcopus Sedun. nichil percipit, prouideatur quod episcopus Sedun. habeat debitum suum ac jura sua in talibus.

[Non credit.]

Item quod dictum capitulum vsurpauit jura et juridicciones episcopi Sedun. in collacione et prouisione canonicatuum et prebendarum et aliarum dignitatum, rectoratuum, capellarum et altarium existentium in ecclesiis cathedralibus Sedun. et Vallerien. canonice vnitarum, etiam sine confirmacione et institucione episcopi Sedun. tenent et possident de facto et non de jure dictas dignitates et dicta beneficia, cum de jure

[1] André de Gualdo étant entré en possession de l'évêché en 1418, ces huit années nous reportent à 1425 ou 1426.

Digitized by Google

communi prouisio, collacio et institucio uel saltem confirmacio pertineat ad episcopum Sedun.

[Salua reuerencia non est verum nec de vno nec de alio.]

Item cum ciuitas Sedun. et eius districtus sit sub dominio temporali episcopi Sedun. ac ciues et burgenses eiusdem loci, qui ciues et burgenses tam pro preterito quam pro presenti venientes ad mortem fecerunt et faciunt ipsorum testamenta, in quibus testamentis reliquerunt et relinquunt ipsorum bona diuersa immobilia capitulo ecclesie Sedun., quod capitulum recipit possessionem dictorum bonorum et recusant soluere et sustinere onera realia et personalia, cum succedant in honoribus et oneribus dicte ciuitatis, ac soluere census, redditus, alia vsagia debita tam respectu personarum testantium quam respectu bonorum dicto capitulo relictorum, et sic ciues et burgenses, quia sunt priuati dictis antiquis censibus, redditibus, seruiciis et vsagiis, non possunt sustinere onera consueta tam personalia quam realia dicte ciuitatis ; et episcopi Sedun. pro tempore constituti priuantur et expoliantur ipsorum dominio, possessione et jurisdicione, quos et que habebant in dictis hominibus defunctis testantibus capitulo et in ipsorum bonis. Et si non prouideretur de remediis juridicionis oportunis infra breue tempus, episcopus Sedun. priuaretur dominio et possessione ac jurisdicione temporali dicte ciuitatis Sedun. et eius districtus. Super quibus petit prouideri, ut episcopus habeat integrum dominium consuetum et jurisdiciones et census et redditus ac vsagia consueta, vt ciuitas et ciues Sedun. non priuentur ipsorum juribus et vsagiis, cum bona semper transeant cum onere suo ; et in isto casu capitulum non potest allegare priuilegium nec immunitatem cum causa vertatur inter priuilegiatum et priuilegiantem.

[Soluit que licita sunt, illicita recusat.]

Item cum cottidie fiant magne oblaciones et offertoria ecclesie cathedrali Sedun. tam inter viuos et pro viuis quam pro

Digitized by Google

mortuis et commemoraciones, que omnia dictum capitulum percipit pro se ipso et nullam canonicam porcionem dant ipsi episcopo, episcopus petit sibi satisfieri de canonica porcione, vt jura volunt.

[Presentibus in processionibus distribuuntur prout est consuetum in dicta cathedrali ecclesia.]

Item cum in ciuitate Sedun. solebant et debebant esse tria hospitalia vnum sub nomine sancte (Marie Virginis) de jure patronatus episcopi pro tempore constituti.

Aliud hospitale sub nomine (sancti Georgii) de jure patronatus ciuitatis et ciuium Sedun.

Tertium de jure patronatus capituli ecclesie Sedun. sub nomine sancti Johannis ewangeliste. Quorum trium hospitalium solebant habere domos, locos, infirmos et debiles, ut est juris, quodlibet hospitale de per se ac possessiones et alia bona immobilia, necnon redditus, census, seruicia et vsagia, cum quibus quodlibet hospitale de per se conseruabantur in ipsorum oneribus ; modo nescitur ex quo capite et qua racione et cuius auctoritate capitulum ecclesie Sedun. vniuit dicta tria hospitalia in vnum hospitale, ac ipsorum redditus sub hospitali in quo ipsi pretendunt habere jus patronatus, priuando ipsum Sedun. et communitatem Sedun. de ipsorum juribus patronatus et de aliis jurisdicionibus, et intrudit in dicto hospitali sic de facto per dictum capitulum vnito rectorem hospitalis quem ipsi dni de capitulo volunt, irrequisitis episcopis et ciuibus Sedun. et sine institucione et confirmatione dyocesani. Et quod deterius est rector pretensus dicti hospitalis nedum quod sustineat onera pro tribus hospitalibus, sed non pro vno hospitali. Quod hospitale quasi totum est sub ruina, nisi reparetur.

Et quid ultra rector dicti hospitalis recusat reddere racionem singulis annis de redditibus et expensis suo diocesano. Super quibus prouideatur, ne anime illorum qui fundauerunt dicta hospitalia fraudentur.

Digitized by Google

[Non credit errasse in quantum in se est.]

Item de muro castri Turbillionis post aduentum suum destructo et ruinato sua absentia, ipso existente in Briga, in qua crista et loco tempore guerre et suspicionis fuit et est vnum refugium ciuium et patriotarum, petit reformacionem et satisfacionem. Memento quod prescripcio non currit ecclesie.

[Modicum est, tamen taxetur ad dictum proborum.]

Item quod occupat decimas in districtu ciuitatis Sedun. et diocesis que pertinent de jure ad episcopum Sedun.

[Negat.]

Item de contractu facto cum Bonifacio episcopo Sedun. de redditibus de Vernamisia pro ducentis lb. venditis et percipiunt annuatim XX^{ti} lb., et jam diu fructus seu redditus excessit sortem ; quod restituantur mense episcopali.

[Negat.]

Item faciunt vsuras manifeste et contractus vsurarios et dant malum exemplum laicis et recipiunt decem pro centenario ; et eciam faciunt contractus simulatos emendo sub certo pacto infra certum tempus reuendendo, ut habeant interim fructus et redditus medii temporis.

[Negat.]

Item vsurpant jurisdiciones suas temporales et spirituales, eciam circa castrum Maiorie et curiam episcopalem, dicentes quod sint dé eorum jurisdicione.

[Non credit.]

Item faciunt prouisionem et collacionem de ecclesiis que pertinent ad collacionem episcopi Sedun., sicut de ecclesia de Villa parrochiali prouiderunt cuidam puero vocato Streller.

[Dictus rector de quo loquitur exiuit et ipse vni alteri prouidit.]

Item tenent de facto cancellariam Sedun., quam asserunt habuisse sub homagio ligio ab episcopis Sedun., de qua nunquam reddiderunt racionem. Et est multipliciter commissa et devoluta ex recognicionibus et policcitacionibus non factis et

Digitized by Google

vsagiis non solutis et ex criminibus et excessibus perpetratis et commissis per hominem ligium datum per dictum capitulum ; et ita petit dictus dnus Sedun. dictum feudum fore commissum et deuolutum.

[Non credit.]

Item similiter decanus Sedun. et decanus Valerie habuerunt ab antiquo sub homagiis ligiis ab episcopis Sedun. eorum jurisdicionem in diocesi Sedun., et non recognouerunt ab ipso et eciam in multis excesserunt in ipsarum jurisdiccione. Et ideo habet pro commissis quamuis decanus Sedun. tercio anno post aduentum eiusdem dni administratoris obtulit facere homagium.

[Presentauerunt.]

Item cum episcopatus Sedun., tempore vacationum suorum predecessorum, omnia priuilegia, litteralia instrumenta, prothocolla, recogniciones, computos et alia jura et libertates et jurisdiciones episcopatus Sedun. semper deuenerint ad manus eiusdem capituli et canonicorum ecclesie Sedun., de quibus sunt multa jura perdita, occultata, retenta, subtracta et alienata, ex quarum defectu et alienatione seu occultatione et subtractione episcopatus Sedun. et episcopi pro tempore constituti et mensa episcopalis sunt multum dampnificati ex alienatione, occultatione et subtractione ac retentione predictorum jurium. Quare petit dictus dnus administrator quod prouideatur sibi et sue mense episcopali de remediis oportunis super occultatione, alienatione, retentione et subtractione dictorum jurium et ipsorum restitutione, ne libertates, jurisdiciones et jura dicti episcopatus perdantur, quod saltim vniuersis et singulis dnis predictis decanis et canonicis et aliis in dignitatibus constitutis detur juramentum in debita forma quod ipsi vel aliquis ipsorum communiter uel diuisim non habeant et non occultauerint et non occultant neque sciant habentes nec occultantes predicta jura et bona ad mensam episcopalem

Digitized by Google

pertinentia, et in quantum reperirentur habentes et scientes habere, cogantur ad restituendum et releuandum predicta jura ut in forma.

[Non credit.]

Item dni (de) capitulo de facto occupant in Bramosio duo notabilia feuda homagii ligii mense episcopalis Sedun., videlicet feudum olim Cassonis et feudum maiorum de Herementia. Et recusauerunt restituere donec non redimerent dnum administratorem per manus magistri Nicodi Festi secretarii dni ducis Sabaudie, quod dnus Sedun. daret eis LXXX scuta uel terciam partem pro introitu.

[Concordatum est ad dampnum capituli.]

Item cum de jure et consuetudine ac vigore constitucionum synodalium nullus de dnis de capitulo debet et potest recedere de ipsorum ecclesia extra diocesim Sedun., et predicti dni de capitulo recedunt et recesserunt et vadunt quo volunt extra diocesim licencia non petita et non obtenta.

[Non credit.]

Item quod debent tenere predicatorem et eciam magistrum scolarum, et non tenent.

[Non credit.]

De iniuriis illatis dignitati et persone.

In primis quod dni canonici et in dignitate constituti et alii rectores capellarum et altarium ecclesie cathedralis, ab aduentu dni administratoris vsque ad hodiernum diem, nunquam, excepto in primo eius aduentu, fuerunt dignati associare eumdem dnum administratorem Sedun. in diebus solempnibus et dominicis, quando vadit ad ecclesiam cathedralem, in eundo et redeundo contra jus et laudabilem consuetudinem omnium ecclesiarum cathedralium.

[Non fuerunt requisiti nec eciam possent propter separacionem ecclesiarum et eciam distanciam earumdem.]

Item cum dnus episcopus Sedun. debet habere de jure com-

Digitized by Google

muni duos de canonicis de capitulo qui vadant secum et associent ipsum, quando equitat et vadit in factis ecclesie uel transmittit, et debent reputari pro presentibus quoad emolumenta et cotidianas distribuciones.

[Eligat quos voluerit, quando occurret locus, sed non quod habeant distribuciones cotidianas.]

Item quando dnus episcopus Sedun. celebrat in pontificalibus, tenentur potiores ecclesie in dignitate constituti parare et ornare se in ordinibus diaconatus, subdiaconatus, et eciam duo canonici in cappis debent esse parati tanquam capellani astantes circa dnum episcopum, et recusant, ymo per viliores capellanos ecclesie deseruiunt, nec expectant dnum aliquando.

[Non recusant facere debitum.]

Item nunquam potest dnus habere ornamenta ecclesie quando vult se preparare in pontificalibus, maxime quando vult celebrare ordines.

[Quia fuerunt perditi in combustione.]

Item dnus Johannes Sapaneti in presencia decani Sedun. venit ad dnum ex parte capituli, quando dnus repetebat feuda sua homagii ligii de Bramosio que fuerunt Casonis de Leuca et maioris de Heremencia, inuasit dnum cum tot et quantis iniuriis et vituperiis ac obprobriis quod non fuisset dictum contra vnum latronem uel malefactorem, etc. que contra prelatum ipsorum.

[Non credit.]

Item conqueritur dictus dnus administrator quod dni de capitulo fructus, redditus et prouentus canonicorum et aliorum in dignitate constitutorum ac rectorum capellarum et altarium, necnon morientium occupant et recuperant et inter se diuidunt et in ipsorum vtilitatem conuertunt, cum predicti fructus, redditus et prouentus de jure deberent ad dnum Sedun. pertinere, uel futuris successoribus reseruari.

[Non credit.]

Digitized by Google

Item cum de anno MCCCCXXIII°, de mense marcii, prefatus dnus administrator iniuriose et temere per nonnullos suos subditos et sue jurisdicioni spirituali et temporali subiectos fuit in castro Maiorie Sedun. hostiliter inuasus et obsessus et expugnatus hostiliter per XIII continuos dies, et in eodem castro fuit inclusus tanquam captiuus et priuatus aqua, cibariis et aliis alimentis et multe et infinite iniurie sibi et suis fuerunt illate. Que omnia longum esset per singula enarrare, ex procuratione, inductione et conspiratione capituli seu nonnullorum canonicorum et in dignitate constitutorum.

[Salua reuerencia non reperietur in veritate.]

Item ordinauerunt quod predicti hostiliter inuasores facerent vnam bastitam de turri et curia episcopali Sedun., sicut fecerunt, contra dictum dnum et eius castrum Maiorie, ut esset captiuus et reclusus in eodem.

[Respondet sicut de precedenti immediato.]

Item predicti canonici et capitulum conseruauerunt dictos hostiliter invasores in predicta turri et bastita, dando eisdem stipendia, alimenta, victualia, subsidia, arma de ipsorum castro Valerie ac inducendo alios homines qui intrarent ad predictam societatem turris episcopalis quod multiplicarentur ac fortificarentur contra dictum dnum.

[Negat vt prius.]

Item ipsorum familiares et nepotes miserunt qualibet nocte in eadem turri et ad dictam societatem pro custodia contra dnum. Qui familiares et nepotes vituperabant dictum dnum et eius familiam cum verbis detestabilibus et iniuriosis.

[Respondet ut prius.]

Item de predictis non contenti qualibet die semel vel bis faciebant in castro Valerie concilia et conspirationes cum eisdem inuasoribus principalioribus, quomodo possent perdere dictum dnum administratorem et eius familiam et castrum, et quid vltra qualibet die aliqui ipsorum dnorum de capitulo

Digitized by Google

veniebant ad dictam turrim episcopalem ad concilia cum eisdem inuasoribus ad confortandum et inducendum eosdem quod perseuerent et stabiles sint in eodem malo proposito.

[Salua reuerencia non est verum.]

Item ad hoc ut possent mandare executioni ipsorum malum propositum et intentionem miserunt ad partes superiores, maxime ad Montem Dei ad Alamanos dnum Anthonium de Consches et dnum Bartholomeum Strellers canonicos Sedun. ad incitandum, inducendum et commouendum populum quod insurgerent et societatem facerent ac descenderent contra eumdem dnum administratorem.

[Respondet ut in articulo precedenti.]

Item ex intercessione proborum hominum desenorum de Briga et de Leuca et aliorum nonnullorum patriotarum erat tractata concordia et quasi conclusa inter dictum dnum administratorem et dictos inuasores, quod dictus dnus administrator remaneret in eius castro et ecclesia ac ciuitate Sedun., et predicti dni de capitulo impediuerunt dictam concordiam et tantum fecerunt et operati fuerunt quod dictus dnus administrator cum tota eius curia et familia fuerunt conducti captiui, sine tamen lesione ipsorum personarum, et quod castrum Maiorie mense episcopalis fuit traditum per metum et violenciam in manibus illorum qui tenebant ipsum dnum obsessum et captiuum, et dictus dnus administrator et eius familia fuerunt spoliati in eodem castro pro maiori parte ipsorum bonorum ex operatione et inductione aliquorum predictorum dnorum de capitulo.

[Negat nec est verum.]

Item dictus dnus administrator dicit et proponit contra eosdem capitulum et canonicos et in dignitate constitutos et alios clericos, quod posito pro constanti sed non concesso, ymo expresse negato, quod predicti dni de capitulo predicta non commiserint et perpetrauerint, sed dictus dnus administrator

Digitized by Google

petit eosdem puniri ad satisfactionem sibi et eius dignitati ac ecclesie de iniuriis et dampnis sibi et eius mense episcopali illatis, quia non seruauerunt generale ecclesiasticum interdictum, nec seruari fecerunt tempore hostilitatis ipsius impugnationis et captiuacionis et reclusionis in castro Maiorie, quia sub silentio ipsis videntibus et pacientibus omnia predicta surda aure, oculis clausis sustinuerunt et non obseruauerunt nec obseruari fecerunt generale ecclesiasticum interdictum, nec alium succursum dederunt uerbo, opere uel facto, quod tamen faciliter facere poterant in ecclesia kathedrali, nec in aliis ecclesiis eis subiectis, neque in diocesi Sedun., prout continetur in Clementina prima de penis, ymo celebrauerunt et ecclesiastica sacra ministrauerunt et sepulturas tam existente prefato dno administratore in obsidione, quam eciam post. Et sic incurrerunt ipso jure et ipso facto penas statutas in capitulo episcoporum de priuilegiis L. VI et penas statutas in Clementina prima de sepulturis et successiue penas statutas in capitulo : Is cui, et in capitulo : Is qui de sentencia excommunicacionis L. VI° cum ibi notatis.

[Non seruauerunt interdictum ne deterius scandallum euenisset ac eciam quia dnus non mandauit obseruare, cum potuisset mandasse, attento et considerato quod curatus de Seduno et alii quasi omni die, dum et quando volebant, intrabant dictum castrum Maiorie ad dictum dnum et inde exibant, et sic dnus poterat verbo uel scripto mandare si voluisset, quod cum non fecerit, credendum fuit ipsum noluisse, ne deteriora contingerent.]

Item ante predicta dnus Nicolaus de Molendino et dnus Martinus Brunardi canonici Sedun. fecerunt cum certis hominibus quamdam conspiracionem contra eumdem dnum, dicendo et proponendo quod dnus administrator debebat recedere et aufugere ad partes Sabaudie cum bonis et juribus ecclesie et patrie, et fecerunt custodiri dictum dnum in castro Maiorie

Digitized by Google

per plures noctes ne recederet, et miserunt pro societate quod descenderent ad captiuandum et spoliandum ipsum dnum.

[Negant.]

Item dictum dnum fecerunt excommunicare et denunciare excommunicatum in Martigniaco et in certis aliis locis, et fecerunt citare curatum Sancti Mauricii quod noluit ipsum publicare indebite.

[Si fuerit, fuit ex mandato dni metropolitani et ex lata sentencia.]

Item contra ipsum, sicut contra vnum predonem, seruauerunt ecclesiasticum interdictum et denegauerunt sibi omnia ornamenta ecclesie.

[Dependet ex precedenti.]

Item in dominica Ramis palmarum fecerunt pulsari ad arma dum celebrabat diuina et venerunt armati contra dnum usque ad domum magistri Hugoneti, cum dnus sit caput ecclesie et ipsi canonici membra, et ecclesia pertinet magis ad episcopum quam ad canonicos.

[Negat.]

[Item cum dnus administrator allegaret et proponeret quod in quolibet anno bissextili tenetur visitare eius capitulum et clerum ecclesie et dyocesis Sedun., et capitulum et canonici negauerunt dnum habere jus capitulum et canonicos visitari debere nec posse debere, sed dixerunt quod erant exempti et quod nunquam fuerunt visitati per episcopos Sedun.]

[Replicauit dnus quod eius intencio erat fondata de jure communi et quod contra visitacionem et correctionem ac procurationem debitam racione visitacionis non percurrit prescriptio de jure.]

[Item quod ipse dnus administrator erat in possessione visitacionis et quod dictum capitulum et canonicos visitauerat in anno bissextili MCCCCXX, de mense julii, ipsis reuerenter pacientibus et non contradicentibus.]

Digitized by Google

[Quam visitacionem et possessionem per dnum allegatatam dni de capitulo negauerunt.]

[Fuit ordinatum quod capitulum et canonici probent ipsorum exceptiones, qui obtulerunt velle dare articulos in ista materia pro ipsorum deffensione, ad quos dandos est eis assignatus terminus proximi festi Natiuitatis beate Marie virginis, eidem dno administratori, quibus habitis, si velit aliquid excipere uel opponere, valeat et sic dicti articuli et responsio dni administratoris tradentur et presententur eidem dno Tharan. prima die octobris.]

2755

Statut du chapitre de Sion au sujet des chapes à donner par les nouveaux chanoines et dignitaires.

Sion, 1425, 5 janvier.

Archives de Valère, G. 15.

* Nos capitulum ecclesie Sedun. notum facimus quod, cum ecclesie nostre cathedrales B. Marie Sedun. et Vallerie, vnum collegium facientes, propter tribulationes multas, frequentesque guerrarum insultus sint denudate capis, vestimentis et ornamentis sacerdotalibus ad diuinum cultum necessariis, et licet statutum predecessorum nostrorum hactenus obseruatum in pecunia recuperatum fuerit, actamen propter continuas tribulationes et frequentes dicte ecclesie B. Marie Sedun. combustiones precia dictarum caparum ad alios vsus fuerunt implicata, ut puta ad coperiendas ecclesias, propter quod dicte ecclesie vèstimentorum ornatu fere remanserunt nudate, ideo ordinamus quod quicumque ex nunc in antea recipietur in canonicum dicte ecclesie Sedun., teneatur apportare ad dictam ecclesiam vnam capam de serico ante introitum eius residencie, aut taliter fideiubere et ydoneam caucionem pres-

Digitized by Google

tare pro dicta capa soluenda, quod sufficiat, et nullo modo admittatur ad residenciam nec scribatur in kalenda, uel ad aliquam distribucionem recipiatur, nisi prius satisfecerit de dicta capa. Et si dictus canonicus de nouo sic receptus voluerit dare precium pro dicta capa, se excusando quod non reperiat pannos, pro prebendis inferioribus seu communibus teneatur dare quatuordecim scuta auri semel aut valorem ; et pro canoniis et prebendis annexis seu personatibus teneatur dare et soluere meliorem capam seu maius precium usque ad valorem viginti scutorum auri uel circa ; pro dignitatibus vero usque ad valorem triginta scutorum auri uel circa. Que precia nullo modo in alios vsus conuertantur imperpetuum sub attestatione diuini judicii, ymo quam primum fieri poterit de dictis preciis emantur cape uel saltim panni serici, qui ad diuinum cultum videbuntur magis necessarii. Hoc autem presens statutum nos capitulum prememoratum volumus imperpetuum et inuiolabiliter obseruari. Presentes autem in dicto statuto fuerunt vener. viri dni Stephanus de Ruppe decanus Sedun., Luquinus de Rarognia decanus Vallerie, Johannes Schueloz cantor, Guillermus Barberii, Petrus in Fabrica, Nycholaus de Molendino, Johannes Monachi sacrista, licenciatus in legibus, Martinus Brunardi, Johannes Sappaneti, Anselmus de Fansonay, Franciscus de Origonibus, Petrus Jenini, Girardus Verdoneti, Girardus Milleti et Johannes Panissodi, canonici Sedun., simul congregati in choro ecclesie Vallerie sono campane more solito pro kalenda tenenda, capitulantes ; qui quidem dni canonici omnes jurauerunt nominibus suis et omnium aliorum canonicorum supra sancta Dei ewangelia statutum predictum perpetue inuiolabiliter obseruare. Supplicantes humiliter dnis Johanni archiepiscopo Tharent., metropolitano eorumdem, et Andree archiepiscopo Colocensi, adminstratori perpetuo ecclesie Sedun., comiti et prefecto Vallesii, ad quos ecclesiarum predictarum maior prouidencia pertinere dignos-

Digitized by Google

citur, quatenus presens statutum dignentur ratifficare et eorum sigillis munire. Datum et actum in choro ecclesie Vallerie in capitulo, sub sigillo ipsius capituli, die quinta mensis januarii, anno Dni M°CCCCXXV°.

Sceau du chapitre de Sion. Les bandes destinées à recevoir les deux autres sceaux sont intactes et n'ont aucune trace de cire.

2756

Sentence de l'évêque de Sion au sujet de difficultés survenues entre les héritiers de Guichard de Rarogne et le recteur de l'hôpital de Salquenen.

Sion, 1425, 20 janvier.

A.-J. de Rivaz. Opera histor. XIV, 195, ex archivo Sarqueni.

Nos Andreas archiepiscopus Colocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, memorie commendamus per presentes quod comparentibus coram nobis judicialiter hac presenti die Johanne Benedicti de Lens clerico et notario publico, procuratore et procuratorio nomine heredum quondam nobilis Guichardi de Rarognia, ut asserebat, actore, ex una parte, fidemque faciente de procuratorio et mandato Hilprandi filii dicti quondam nobilis Guichardi ac coheredum ejus per publicum instrumentum, scriptum manu Roberti Paernat notarii publici, etc., contra et adversus fratrem Stephanum Barberii, rectorem hospitalis Sancti Johannis de Sarqueno, ordinis Hierosolymitani, reum, ex alia ; petente dicto Johanne, quo supra nomine, revocari quamdam sententiam per nos super quibusdam possessionibus existentibus in territorio de Sarqueno in favorem dicti fratris Stephani ac eius hospitalis ex primo decreto latam, dicenteque eodem procuratore ita de laudabili consuetudine patrie Vallesii fieri debére, solutis

Digitized by Google

expensis dicte parti ree de jure debitis. Replicante dicto Stephano suo et ejus hospitalis nomine, dicente et petente eumdem condempnari in expensis ratione non ostense potestatis et mandati omnium quorum nomine comparebat et judicium tantum fundari nomine dicti Hilprandi, cujus mandatum ostendit et non aliorum suorum coheredum. Super quo se offerebat replicando dictus Johannes, quo supra nomine, velle fidejubere in persona dicti Hilprandi per idoneos fidejussores de rato habendo per dictos coheredes suos, quin etiam de expensis solvendo per dictos heredes eidem Stephano ac ejus hospitali in presenti processu litis factis, legali taxatione prius prehabita, dicens istud sufficere ac ita esse consuetum in patria Vallesii, petens semper ut supra. Super quo convocavimus ac convocari fecimus probos homines tam ecclesiasticos quam seculares ac coustumarios et cognitionem per eos fieri, si de jure aut de consuetudine patrie Vallesii ita posset fieri et deberet. Qui simul congregati, maturo consilio et deliberatione inter eos dein prius prehabita, unanimiter cognoverunt quod prestita cautione per dictum Hilprandum aut suum procuratorem in persona ipsius et quidquid in et super premissis faceret, haberent dicti coheredes ratum et gratum, debebat admitti tanquam predictum procuratorem, etc. Qua cognitione facta fidejussit idem Johannes in persona ipsius Hilprandi de rato habendo per dictos coheredes ac expensas solvendo per Johannem de Mancheto et per Johannem Loretani parrochie Leuce, petente semper, ut supra, videlicet dictam sententiam per nos revocari. Replicante insuper dicto fratre Stephano, suo et quo supra nomine, dictam sententiam minime revocandam per nos, cum fuerit processum per ipsum rite, juridice et legitime secundum formam et consuetudinem patrie Vallesii, dicenteque ipsum et ejus hospitale fuisse et esse spoliatum de dictis possessionibus ac earum fructibus per familiares dictorum heredum vi, violentia et de facto sine alicuius judi-

Digitized by Google

cis competentis licentia; petenteque eosdem primo et ante omnia ad spoliata restituendum condempnari aut ad eorum valorem, casu quo essent consumpta, eisdem ac ejus hospitali, necnon dicente predictos heredes jus, si quod habebant, quod tamen expresse negabat, perdidisse ratione huiusmodi spolii; de quo nobis et nostre curie plenarie per processus et alia documenta dicit constare. Replicante ex adverso dicto Johanne, quo supra nomine, ac dicente dictum fratrem Stephanum intrasse et in possessionem se posuisse de multis possessionibus ad dictos heredes pertinentibus, non contentis in sententia seu processu super quo fuit lata per nos dicta sententia ex primo decreto; petente eisdem de dicto fratre Stephano justitiam super premissis ministrari. Quibus partibus auditis hinc inde, earumque propositionibus, responsionibus et replicationibus divisim consideratis, habito prius maturo consilio cum peritis in hiis scriptis ordinavimus, decrevimus et declaravimus predictam nostram sententiam ex primo decreto in favorem dicti fratris Stephani et ejus hospitalis latam, solutis prius eidem expensis per dictos heredes, et super premissis processu et sententia litis facte legali taxatione primitus prehabita, per nos revocari, reservantes eidem fratri Stephano ac ejus hospitali jus quod ante dictam sententia ex primo decreto habebat, ac quidem prenominatos heredes ad sibi et eius hospitali de facto spoliato per ipsorum familiares restituendum, quin etiam reservantes eidem fratri Stephano jus eidem ac ejus hospitali de jure acquisitum ratione hujusmodi spolii, deputantes et committentes expensarum predictarum taxationem discretis viris Hugoneto Richardi ac Ambrosio de Poldo, ita etiam quod predicti visitare teneantur et debeant predictum processum et sententiam inquirere et se plenarie informare inspecto dicto processu, si et an predictus frater Stephanus intraverit et se in possessionem posuerit aliquarum possessionum et rerum ad dictos heredes spectantium

Digitized by Google

in dictis processibus et sententia non mentionatarum. Super quibus habita per ipsos veridica relatione intendimus justitiam ministrare. Mandantes super causa principali coram nobis procedi, ita quod dicti heredes teneantur respondere eidem fratri Stephano, suo et quo supra nomine, sua principali actione immediate sequente assignatione eisdem partibus de utriusque voluntate diem tertiam post reversionem nostram de Briga, hora vesperorum, ad procedendum super causa principali et ulterius, etc. In quorum omnium premissorum fidem, robur ac testimonium fecimus presentes sigilli nostri regalie impressione muniri. Datum Seduni, in castro nostro Majorie, die XX mensis januarii, anno Dni MCCCCXXV, presentibus discretis viris fratre Johanne Jopelli, rectore domus ac hospitalis Montis Jovis in Seduno, ac dno Aluodo Benedicti curato Grone ac me jurato infrascripto.

Jo. Veteris.

2757

Jean Perreti-Martini est reçu membre de la commune de Chalais.

Chalais, 1425, 1er mai.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

Notum sit, etc. quod nos Perrodus Sallomollard de Vercorens et Anthonius Clerici de Challir, tanquam procuratores et sindici dicti loci et communitatis de Challir, videntes et considerantes bonam famam, legalitatem et morum honestatem Johannis Perreti Martini de Vercorens, igitur nos sindici more solito congregati ad sonum campane cum vicinis nostris infrascriptis pro negociis nostris peragendis et dicte communitatis, videlicet Vullenco de Canali, Perrodo Gueydon, Galeys Racloz, Anthonio Sala, Johanne Warner juniore, Johanne Allegro filio Martini Allegro, Martino Boriaz, Johanne Namont, nomine

Digitized by Google

nostro et aliorum nostrorum consortum et comparticipum, facientes communitatem de Challir, pro nobis et nostris successoribus recipimus et acceptauimus dictum Johannem Perreti Martini pro se et heredibus suis legitimis in nostram communitatem cum onere et honore et profiguo, pro vno solo hospicio, secundum bonos vsus ab antiquo actenus approbatos inter nos, vicinos et nostros predecessores, cum eciam omnia predicta pronunciata et provvlgata sint publice in ecclesia de Challir tribus diebus dominicis de quatuordena in quatuordenam, ut moris est, et nichil oppositum fuerit contra, et hoc pro VIII^to flor. ad opus dicte communitatis solutis per dictum Johannem Perreti Martini. Inde rogauimus cartam, etc. Testes : dompnus Johannes Vyroti curatus Grangiarum, Johannes Venech, Johannes Perretan et Anthonius de Platea, qui, etc. Actum Challir, die prima maii, anno Dni M°CCCCXXV°.

2758

Lettre du bailli et des dizains du Vallais à Berne.

Sion, 1425, 16 mai.

Archives de la ville de Sion, minute.

Honorabilibus et prudentibus viris sculteto et consulibus ville Bernensis, amicis nostris honorandis.

Honorabiles et prudentes viri et amici nostri honorandi, nostri recommendacione premissa. Successiue per nostros desenos et parrochias recepimus litteras vestras nobis et nostris communitatibus portatas per latorem presentium ex parte vestra ; quibus litteris visis et sane intellectis, ad inquirendum veritatem super premissis remissimus baliuum nostrum terre Vallesii de partibus superioribus Sedunum ad hoc vt insimul

Digitized by Google

cum ciuibus Sedun. et aliis patriotis pluribus patrie Valesii, scientibus veritatem de premissis contentis in vestris litteris, tam a dno nostro Sedun., quam a nobili Hilprando filio nobilis quondam Guichardi de Rarognia, vt possimus super premissis adhibere remedia vtilia et necessaria, vt sentencia pacis lata in Aquiano et fortificacio ac reformacio eiusdem pacis facta circa aquam Contegii obseruaretur et adimpleretur, ad hoc quod predicte querele cessarent, etc. Qui dnus noster Sedun., auditis predictis vestris litteris et querelis in eis expressis, fuit valde admiratus et conturbatus dicendo quod mirabatur et quod remittebat se de predictis querelis expressis in vestris litteris ad conscienciam et relacionem predicti Hilprandi, et vltra hoc quod ipse dnus noster Sedun. dicebat quod heredes Guichardi et ipsorum bona tenebat et conseruabat in bona proteccione et iusticia ac libertate, quantum in ipso erat, et vltra hoc quod super discordiis, controuersiis ac debatis existentibus inter ipsum dnum nostrum et eius ecclesiam Sedun., ex vna parte, et heredes dicti Guichardi, ex alia, erat factum validum compromissum de anno preterito, de mense augusti, in Tononio, in presencia vestri sculteti et burgensium de Berno ac sculteti de Friburgo et quod, pendente compromisso sub pena periurii et mille marcarum auri, nichil deberet innouari per ambas partes, et quod dictum compromissum adhuc durat vsque ad festum sancti Johannis Baptiste proxime venturum, et quod ipse dnus noster obseruauit totaliter dictum compromissum, et ita miratur quod, pendente compromisso, ista innouentur in diminucionem eius honoris et fame, et quod crudelis est qui negligit honorem et famam suam, et quod copias litterarum vestrarum vult mittere ad dnos arbitros, qui, pendente compromisso, sunt judices ipsius et dictorum heredum, quod mittant hominem proprium de curia ipsorum ad inquirendum veritatem de premissis, et si reperietur ipsum culpabilem, vult stare et submittere se iuri.

Digitized by Google

Ad aliam partem vestrarum litterarum respondet quod dictus dnus noster Sedun. et baliuus terre Vallesii ac alii officiarii eiusdem patrie excusant se dicendo quod si heredes Guichardi integraliter non sunt restituti, nunquam sciuerunt quod non erant integraliter restituti, quia nulla clama neque querela fuit eis facta per eosdem heredes, neque per ipsorum procuratores, et obtulerunt se quod quocienscumque quicumque dicti heredes vel eorum procuratores faciant clamam coram eisdem, quod eisdem administrabunt iusticie complementum iuxta tenorem et continenciam dicte sentencie pacis et noue reformacionis eiusdem pacis. Et dictus Hilprandus dedit vnum certum registrum contra aliquas priuatas personas patrie Vallesii, in quo registro nullam querelam contra eumdem dnum nostrum proposuit. Qui dictus dnus noster et eius baliuus et alii officiarii temporales obtulerunt eisdem heredibus administrare iusticie complementum, si petant iusticiam et si reperientur esse vera que in dicto registro continentur. Item super illa parte in qua scribitur quod in foro canonico idem dnus noster eosdem heredes prosequitur ac prosequi facit, atque per alios fieri permittit, etc., respondemus quod non reperimus quod inter eumdem dnum nostrum et dictos heredes fuerint alique cause seu querele in foro canonico, neque ciuili, post predictum compromissum factum inter eosdem, sed dictus dnus noster et eius officialis curie Sedun. ac alii eius officiarii non possunt denegare iusticiam nostris patriotis ecclesiasticis et secularibus facientibus clamas et querelas contra heredes dicti Guichardi, cum heredes dicti Guichardi habeant bonam et fauorabilem iusticiam contra nostros patriotas Valesii ecclesiasticos et seculares super ipsorum querelis et clamis. Et si nostri patriote non audirentur coram eodem dno nostro et eius officiariis, iudicia claudicarentur, cum iudicia debeant esse equalia pro vtraque parte. Et si bene vultis considerare et reuidere reformacionem pacis factam circa aquam Contegii,

Digitized by Google

considerato quod dictus Guichardus, dum vixit, fecit suam residenciam in Seduno et in patria Vallesii et similiter dictus Hilprandus post eius mortem, tenentur habere illa iudicia et iudices que et quos habent alii patriote Vallesii, prout continentur expresse in dicta reformacione noue pacis facta circa aquam Morgie Contegii. Offerentes nos semper ad omnia nobis possibilia et vobis grata. Datum Seduni in nostro consilio, in vigilia Ascensionis Dni, MCCCCXXV.

Thomas Partitoris baliuus et officiarii et ciues Sedun. ac nuncii communitatum patrie Valesii.

2759

Association entre les copropriétaires de deux alpes pour en user en commun.

Venthône, 1425, 13 juin.

Archives de Valère, Registr. Petermandi de Platea, N° 86.

* Notum sit quod Johannes Oliuerii de Varona, commorans in Cordona, nomine Angnesone vxoris sue, filieque quondam Johannodi de Medio, Vldrientus de laz Berclaz, nomine suo et Anthonie vxoris sue, filieque eciam dicti Johannodi de Medio, Johannes et Perrodus filii quondam Perreti deys Escheler, Johanneta filia quondam Johannodi deys Escheler, laude et consensu Anthonii de laz Forchex viri sui, Johanneta et Anthonia filie quondam Leonardi Verdel, videlicet dicta Anthonia laude Jaquemeti Bynfa viri sui, Katerina filia quondam Anthonii de Cabulo et Johannes de laz Forchex, Willelmeta filia quondam Martini de Cabulo, Beatrix filia quondam Perreti de Cabulo, laude Johannis Locher generis sui, Vldricus de Cabulo nomine suo et Perrete sororis sue, Johannes de Cabulo, Perronetus Eschuer et Willencus filius quondam Aymoneti de laz Forchex, aliter de Canali, Anthonius et

Digitized by Google

Johannes filii quondam Aymoneti de laz Forchex, Perreta filia quondam Willencii de laz Forchex, laude Martini Bossen viri sui, Perronetus Berclaz et Johannes Murisodi de Blus nomine liberorum suorum, tanquam possessores, consortes et comparticipes alpis de Saxo, site in montibus de Sirro, ex vna parte, et Perrodus Andree de Furno de Venthona, Perrodus Buex et Thomelinus Ysenian de Tes nomine Perrete vxoris sue, filieque quondam Johannis Buex, Anthonodus de Varelly, Jaquemetus de Domo noua nomine suo et Dominici fratris sui, Anthonodus de Domo noua, Anthonius Gotro et Jacobus Clauye, velud tutor Jaquemyne filie quondam Perroneti de Verbex, tanquam possessores, consortes et comparticipes alpis dou Mayenchet, eciam in dictis montibus site, ex parte altera. Que quidem partes super et de dictis duabus earum alpibus fecerunt conuenciones perpetue duraturas in modum qui sequitur. Et primo quod dictas alpes de Saxo et dou Mayenchet cum earum juribus et pertinenciis associauerunt, vniuerunt et affrareschiauerunt ac in futurum communes et in vnam alpen ipsis partibus esse voluerunt vna cum fondo, juribus, ingressibus, etc. chaletis, cacobiis, chysieriis, vassellagiis, alpegiis, chermeriis, pasturagiis, erbagiis communibus et omnibus aliis pertinenciis, ad tenendum, pasturandum et gaudendum communiter, uel quicquid ipsis partibus placuerit faciendum, supportando communiter seruicia, redditus et vsagia subscripta. Item est actum inter partes predictas et conuentum quod omnia prata sita in dicta alpe de Saxo ex nunc in antea perpetue sint et remaneant chalex communes, et hoc pro duodecim lb. Maur. semel solutis nonnullis ex predictis comparticipibus alpis de Saxo, quibus dicta prata erant ; de quibus soluerunt comparticipes alpis de Saxo medietatem et reliquam medietatem comparticipes alpis dou Mayenchet, soluendo per predictas partes per medium de predictis prato et alpe de Saxo viginti et quatuor sol. redditus

Digitized by Google

annuatim debitos capitulo Sedun., item tres sol. vsagii annuatim debitos de predictis ambabus alpibus ecclesie Sancte Katerine de Sirro, videlicet pro chaletis de Miribel ; item duos sol. vsagii de alpe dou Mayenchet cui de jure reperientur deberi, tam si dicte alpes vestirentur quam si non vestirentur. Remanente et recognoscendo dictam alpem de Saxo vna cum predicto prato de Saxo esse de feudo duorum homagiorum ligiorum capituli Sedun. Item conuentum quod comparticipes alpis de Saxo faciant responderiam dictorum duorum homagiorum et dictorum XXIIII sol. redditus erga capitulum Sedun., ita quod leuetur pro avantagio ipsius responderie illi qui ipsam faciet, de precio predicto duodecim librarum ad respectum proborum hominum super hoc eligendorum. Item illi de Saxo faciant eciam responderiam dictorum trium sol. vsagii ecclesie de Sirro. Et e conuerso comparticipes alpis dou Mayenchet faciant responderiam dictorum duorum sol. vsagii, prout hactenus faciebant. Item est conuentum quod nullus predictorum comparticipum non possit nec valeat in futurum in generali uel in speciali aliquod jus quod in dictis alpibus habeat, in toto uel in parte vendere, dare nec alio modo alienare alicui persone in dictis alpibus nullam partem habenti, sine laude omnium aliorum comparticipum. Quod si faceret sine laude, eo casu dictum jus suum sic alienatum omnibus ceteris consortibus pleno jure deuoluatur. Item fuit conuentum quod nullus dictorum comparticipum non debet vestire nec in predictas alpes ascendere cum suis animalibus donec fuerit per omnes comparticipes communiter ascendendi et vestiendi ordinatum. Item est conuentum quod les schysyeres, cacobia et omnia alia jura dictarum alpium ex nunc in futurum manuteneantur communiter per omnes comparticipes. Item quod omnia vsagia et redditus de predictis duabus alpibus debita illo anno quo vestirentur, per predictos comparticipes persoluantur responditoribus dictorum vsagiorum in

Digitized by Google

die qua dicti consortes cum eorum animalibus descenderent ab dictis alpibus. Et anno quo in dictas alpes non ascenderent cum eorum animalibus et easdem alpes non vestirent, eo casu dicti consortes teneantur soluere predictis responditoribus de predictis vsagiis in festo beati Mychaelis. Item vlterius fuit actum quod quelibet pars percipiat medietatem alpegiorum, cacobii et aliorum jurium dictarum alpium, et quod quelibet pars cum suis consortibus inter se diuidat dictam suam medietatem. Que omnia premissa ordinata promiserunt dicte partes per juramenta sua et sub obligacione bonorum suorum rata et firma tenere. Inde rogauerunt, etc. Et ego Petermandus de Platea de Sirro clericus qui, etc. Actum Venthone, die XIII mensis junii, anno Dni M° quatercentissimo vicesimo quinto, Sigismondo regnante, Andrea ecclesiam Sedun. administrante.

2760

Etablissement des Carmélites à Géronde.

Sion, 1425 10 juillet.

Archives de Géronde, au séminaire de Sion.

Nos Andreas miseracione diuina archiepiscopus Colocen., administrator perpetuus ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, vniuersis et singulis tam presentibus quam futuris memorie commendamus per presentes, quod inherentes vestigiis predecessorum nostrorum episcoporum ecclesie Sedun., fundatorum et patronorum monasterii Sancti Martini episcopi et confessoris de Gyronda, Sedun. dyocesis, in quo quidem monasterio olim viguit obseruancia regularis deuotorum religiosorum ordinis Carthusiensis, attendentes quod ipsum monasterium ab origine fundatum extitit et perpetuo in ipso viguit obseruancia regularis, ipsum quidem monasterium totaliter desolatum atque

Digitized by Google

funditus dirutum reparauimus et reparari fecimus sub eodem vsu, vt eciam inibi perpetuo vigeret obseruancia regularis, et intendentes oculos nostre mentis in diuersas religiones, tandem mentem et cor nostrum defiximus in venerabilem ordinem atque reuerendum qui dicitur sancte Marie Dei genitricis gloriose de Monte Carmeli, propter quod intendentes cum reuerendo patre fratre Johanne Grosso, ordinis predicti generali magistro et ministro, quam primum facta conuencione cum eo tradidit nobis atque eciam deputauit venerabilem religiosum virum fratrem Thomam de Congeyo, predicatorem eximium dicti ordinis Carmelitarum, cum quo de nouo reedificauimus et construximus atque eciam reformauimus predictum locum optimis atque venerabilibus religiosis fratribus ejusdem ordinis, quos auctoritate apostolica nobis in hac parte concessit, consentiente dicto reuerendo patre generale ordinis predicti, conuentuales dicti conuentus et monasterii Sancti Martini sub infrascriptis pactis et conuentione. Quoniam considerato quod in ipsa patria Vallesii non sit copia frugum, cum sit sita inter Alpes saxosas et steriles, propter quod non potest esse ibi magna copia victualium, vnde ex premissa causa statuimus et in ipsa reformatione de consensu predictorum generalis et prioris deputauimus quod in ipso monasterio conuentuales fratres essent tantum tredecim cum priore, qui essent deputati ad diuinum cultum celebriter obseruandum, et in ipso monasterio qui fratres singulis horis diurnis pariterque nocturnis in ecclesia conuenirent et eorum solito more horis statutis officium decantarent, cum isto onere vt preter missas conuentus speciales, generales, aut votiuas singulis diebus perpetuis temporibus celebrent in cantu ipsi fratres missam vnam pro defunctis, pro animabus episcoporum Sedun. et parentum nostrorum defunctorum, atque remissionem peccatorum nostrorum in altari per nos fundato et consecrato in ecclesia ipsius monasterii ad honorem sanctorum Andree

Digitized by Google

apostoli et Jeronimi doctoris. Quorum sex essent sacerdotes aptos, doctos et potentes, saltim quatuor ex eis exercitos in audiendis confessionibus et duo ex eis potentes opere et sermone ad proponendum populis verbum Dei in linguis romana et alamena. Reliquorum vero sex sint quatuor dyaconi et subdyaconi, alii vero duo accoliti. Sint eciam et esse possint septem alii conuersi et famuli dicti monasterii pro necessariis eiusdem loci et fratrum predictorum. Et vltra istos qui sunt in totum viginti, non ponantur a suis superioribus neque recipiantur plures. Qui omnes viuant in eodem monasterio sub obseruancia regulari et obediencia et sine proprio omnino in particularitate, neque comedant carnes, neque dormiant in linteaminibus ; seruent eciam silencium horis et locis debitis et congruis. Sint eciam ipsi fratres et priores qui erunt pro tempore, deuoti, grati et accepti nobis et successoribus nostris, ita quod dictum monasterium semper et continue de bono in melius prosperetur et conseruetur. Qui fratres religiosi eidem loco et monasterio deputati a dicto monasterio nullatenus ammoueantur, nisi alii eorum loco in dicto monasterio, saltim eque ydonei, surrogentur, et hoc sub pena subtractionis gratie et fauoris nostri atque successorum nostrorum, bonorumque et reddituum que eis deputauimus et deputabimus atque eorum que de presenti habent ab ipsa nostra ecclesia Sedun., que omnia tunc et eo casu quo predicti fratres premissa pacta et conuentiones non seruauerint, eo ipso quecunque eisdem fratribus quacunque auctoritate per nos assignata retractamus, auferimus atque eciam priuamus, et quecunque per nos eisdem indulta cassamus, irritamus et irrita nunciamus et nullius volumus esse roboris vel momenti. In quorum testimonium presentes litteras fieri fecimus et nostri pontificalis sigilli appensione muniri. Datum et actum Seduni, die decima mensis julii, anno Dni millesimo CCCC vicesimo quinto.

Digitized by Google

2761

Accord entre l'administrateur de l'évêché de Genève et le prévôt du Mont-Joux au sujet de la juridiction des cures qui dépendaient de ce dernier, conforme à celui qui avait été conclu entre l'administrateur du diocèse de Sion et le même prévôt.

Genève, 1425, 21 août.

Archives de l'hospice du Grand-Saint-Bernard, copie du XVIme siècle.

In nomine Dni, Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis fiat manifestum quod anno Dni millesimo quatercentesimo vigesimo quinto, indictione tertia sumpta cum eodem anno, die vigesima prima mensis augusti, in mei notarii publici testiumque subscriptorum presentia personaliter constitutis egregiis viris dnis Guigone de Albiaco legum doctore, preposito ecclesie Gebenn., et Amedeo de Charanczonay priore prioratus conuentualis Sancti Victoris extra muros ciuitatis Gebenn., Cluniacensis ordinis, vicariis in spiritualibus et temporalibus reuerendissimi in Christo patris et dni dni Johannis Dei et apostolice sedis gratia episcopi Ostiensis, sancte Romane ecclesie cardinalis et vicecancellarii, administratorisque perpetui ecclesie Gebenn. et principis, ex vna, et venerabilibus viris dnis Ludouico Parisy licentiato in decretis, decano Annessiaci, canonicoque Gebenn., et Georgio de Muretis priore Intermontium, ordinis sancti Augustini, in decretis bacchalario, procuratoribus et procuratorio nominibus reuerendi in Christo patris et dni dni Joannis de Artiis prepositi hospitalis domus beatorum Nycolai et Bernardi Montisiouis, partibus ex altera, ipsi inquam procuratores prefati de eorum speciali procuratorio fidem plenariam facientes instrumento publico, etc., ad concordandum de et super questione et controversia que diutius in curia Romana et extra inter eosdem

Digitized by Google

dnos Gebenn. episcopum et prepositum vertebatur, que erat quoniam ipse dnus prepositus asserebat ratione sue prepositure, tam ex priuilegiis apostolicis antiquis datis domui et hospitali ac membris eorumdem [quam consuetudine] vbicumque obseruata, omnimodam jurisdictionem, correctionem et punitionem in criminalibus et ciuilibus causis et casibus quibuscumque omnium et singulorum canonicorum dictarum domus et hospitalis ac membrorum eorumdem vbicumque locorum moram trahentium et suis predecessoribus pertinuisse et pertinere debere. Ex aduerso vero prefatis dnis vicariis, nomine jam dicti dni nostri administratoris, predicta per dictos procuratores dicta et allegata negantibus, quinymo asserentibus et dicentibus ipsas jurisdictionem, correctionem et punitionem ad prefatum dnum nostrum administratorem, veluti diocesanum, pertinere, pertinereque in sua diocesi Gebenn. debere legitime, et hoc tam lege diocesana quam jurisdictionis. Quibus quidem premissis prouide hinc inde pensatis et debite ruminatis, volentes huiusmodi controuersias et debatum via amicabili sedare potius quam per prolixiores effractus judiciarios prothelare, considerata prius euidenti vtilitate episcopatus, ecclesie et prepositure antedictorum, necnon expressa voluntate prefati dni nostri administratoris literatorie eisdem dnis vicariis, vt asserunt, patefacta, vt ipsi ad similem et conformem condescenderetur concordiam et pronunciationem que per reuer. in Christo patrem et dnum dnum Joannem miseratione diuina Tharentasien. archiepiscopum et comitem inter reuer. in Christo patrem et dnum dnum Andream eadem miseratione archiepiscopum Collocen., administratorem perpetuum ecclesie Sedun., [et] prefatum dnum propositum extitit promulgata et pronunciata. Cuius quidem compositionis et concordie effectus principalis sequitur in hec verba. Imprimis pronunciamus quod omnimoda jurisdictio omnium et singulorum canonicorum dictorum domus et hospitalis Montisiouis

Digitized by Google

infra predictas ciuitatem et diocesim Sedun., decanatusque Vallerie et Sedun. beneficia curata obtinentium, ipsorumque beneficiorum et locorum eorumdem dictis dnis administratori Sedun. decanisque Vallerie et Sedun. et successoribus suis in dictis suis ecclesia Sedun., decanatibusque Vallerie et Sedun. imperpetuum ex nunc pertineat, priuilegiis, consuetudine et exemptione preallegatis ex aduerso non obstantibus quibuscumque, sub tamen modificationibus et restrictionibus infrascriptis, videlicet quod dicti dni administrator et decani vel sui predicti successores non possint dictis canonicis sic, vt premittitur, beneficiatis aliquam taliam, collectam vel subsidium imponere aut ab eis exigere, nisi sacram aut jucundum aduentum noui episcopi, si et vbi de jure, consuetudine vel alio modo deberi reperiretur, et procurationem ratione visitationis debitam quotienscumque dicti dni administrator seu decani, aut alter eorum, seu sui successores per se vel alios de sedis apostolice licentia canonicam visitationem exercebunt, vel nisi alias dicti canonici beneficiati, vt prefertur, dictis dnis administratori et decanis et eorum successoribus duxerint faciendum contra debitum, salua tamen semper dicto dno preposito et suis successoribus in suo prepositatu correctione et disciplina dictorum canonicorum beneficiatorum in his que tangere possunt singulariter et poterunt obseruantiam regularem, circa quam possint ipsi dnus prepositus et successores ipsos dnos canonicos beneficiatos visitare, saluo eciam dicto dno preposito et successoribus jure patronatus et presentandi rectores in dictis beneficiis curatis, si quod in eisdem beneficiis sibi ipsi veniat et in ea forma in qua reperiretur habere. Item pronunciamus quod si et quotiens contigerit dictos canonicos beneficiatos ad curam animarum, vt prefertur, in suis huiusmodi beneficiis ex licentia apostolica vel episcopali seu juris residentiam personalem non facere, tunc vicarii eorum qui tempore absentie dictorum curatorum curam animarum

Digitized by Google

ibidem exercebunt, per ipsum tempus vicariatus duntaxat, subiaceant jurisdictioni et tributis episcopalibus et decanalibus in capitulo precedenti specificatis. Item pronunciamus et declaramus quod priores et alii beneficiati ad curam animarum, qui tamen sub se consueuerunt habere vicarios perpetuos curam huiusmodi animarum exercentes, non subiaceant jurisdictioni et tributis episcopalibus et decanalibus superius in dicto primo capitulo declaratis, sed ipsi vicarii perpetui ad hec prout curati perpetue sint astricti. Item pronunciamus quod jurisdictio dictorum canonicorum beneficia curata, vt premittitur, habentium et exercentium causis ciuilibus pertineat illi dictorum dnorum administratoris, decanorum et prepositi ac successorum suorum coram quo actores in huiusmodi causis maluerint ipsos beneficiatos conuenire. Item pronunciamus quod omnimoda correctio et punitio omnium et singulorum aliorum canonicorum dictorum domus et hospitalis Montisiouis beneficia curata non obtinentium nec curam animarum exercentium ad dictum dnum prepositum et suos successores predictos pertineat perpetuo. Item pronunciamus quod omnia litigia inter dictas partes ex causis premissis mota et pendentia vigore presentis nostre pronunciationis cessent et penitus sint extincta, quodque omnes expense hinc inde facte quicte sint et remisse. Item pronunciamus quod pretextu et occasione premissorum dicti dni administrator et decani aut alius eorum nomine nihil petere aut exigere debeant a curatis predictis de toto tempore preterito vsque in diem presentem, nisi illa duntaxat in quibus ipsi curati aut alter eorum eisdem dnis administratori et decanis vel eorum alteri reperirentur esse specialiter obligati. Item pronunciamus et declaramus quod dicti dni administrator Sedun. et decani Vallerie et Sedun. seu eorum officiales absoluant ad cautelam, si et prout indigerent, omnes et singulos canonicos predictos a sententia excommunicationis, suspensionis vel interdicti auctoritate

Digitized by Google

eorum vel dictorum eorum officialium occasione premissorum hactenus vsque in diem presentem ligatos, et qui ipsorum canonicorum ad instantiam dictorum dnorum administratoris et decanorum seu procuratorum eorumdem eadem occasione auctoritate apostolica fuerint vel sint huiusmodi sententiis ligati, iidem dni administrator Sedun., decanique Vallerie et Sedun. consentiant de presenti eorum absolutionibus per judices qui ipsas sententias protulerunt eis impendendis. Per hanc autem nostram pronunciationem non intendimus ipso dno administratori nec eius mense seu ecclesie, nec eciam decanis predictis aliquod jus in domo et hospitali Montisjouis ac persona eiusdem domus prepositi nec successorum suorum tribuere, nec eciam, si quod competat, auferre, nec eciam aliis juribus partium predictarum in aliquo derogare, nisi in casibus superius specificatis et expressis, nec aliquod jus nemini tribuere seu ampliare. Quibus quidem capitulis, vt prefertur, per reuerendissimum in Christo patrem dnum archiepiscopum Tharentasiensem pronunciatis visis et lectis per eundem dnum nostrum Gebenn. administratorem, vt asseruerunt prefati dni vicarii, considerationeque diligenti hinc inde per easdem partes prehabita, quod per huiusmodi pronunciationem seu consimilem jura tam episcopatus Gebenn. quam ipsius prepositatus illibata seruantur, idcirco ipsi prelibati dni vicarii toto cordis affectu, vt asserebant, desiderantes mandatis ipsius dni nostri administratoris ecclesie Gebenn. super huiusmodi concordia per eundem, vt prefertur, specialiter et expresse directis, vt conuenit, obtemperare, ad eadem conformia et penitus similia capitula dicte pronunciationis dicte ambe partes in vim et effectum condescenderunt et presentialiter condescendunt, persistentes et conuenientes dicte partes, nominibus quibus supra, predictam et huiusmodi similem pronunciationem dicta capitula effectualiter in eadem comprehensa inter prefatum dnum nostrum administratorem

Digitized by Google

Gebenn., necnon dictum dnum prepositum, suosque in dictis episcopatu Gebenn. et prepositatu successores perpetuo obseruare. Quorum eciam mandati jam dicti dni nostri administratoris et mandati specialis et procuratorii prefati dni prepositi vigore, prefati dni vicarii et procuratores, nominibus quibus supra, voluerunt, conuenerunt et transigerunt quod dicta pronunciatio seu pronunciationis extensio in capitibus et capitulis per prefatos dnum nostrum administratorem et prepositum et suos predictos totaliter et effectualiter perpetuo obseruetur, prout et quemadmodum si inter eosdem dnum nostrum administratorem et dnum episcopum per prefatum dnum Tharentasien., aut quemcumque alium ab ipsis partibus potestatem pronunciandi et emologandi habentem, pronunciata et emologata aut alias prolata fuisset, ipsamque fore tante efficacie et effectus voluerunt, quanta foret si assistentibus propriis reuerenciis prefatorum dni nostri administratoris et dni prepositi, vt prefertur, prolata et pronunciata extitisset. Et voluerunt insuper tam prefati dni vicarii quam procuratores supradicti, nominibus sepedictis, tam pro conseruatione jurium episcopatus Gebenn. quam prepositure antedictorum, quod si contingat imposterum aliquod in premissis vel circa capitula premissa oriri debatum, quod huiusmodi contentio seu debattum posset et valeat per eundem reuerendissimum in Christo patrem et dnum dnum Tharentasien. declarari, tolli et totaliter sedari. Quam quidem pronunciationis huiusmodi extensionem et ipsorum capitulorum declarationem, in quantum adaptantur et adaptari possunt inter ipsos dnum nostrum administratorem et dnum prepositum ac eorum jurisdicionem, dicte ambe partes, nominibus quibus supra, approbarunt, ratificarunt, approbarique et ratifficari cum effectu facere procurabunt per dictos dnum nostrum administratorem et dnum prepositum per juramenta sua ad sancta Dei euuangelia corporaliter prestita et sub obligatione omnium et singulorum bonorum

Digitized by Google

predictorum Gebenn. ecclesie et Montisiouis prepositure, premissaque omnia et singula rata, grata et firma habere perpetuo et tenere et nuncquam contrafacere, dicere vel uenire, neque contra eadem facere, dicere vel venire volenti in aliquo consentire. Omnibus exceptionibus, renunciationibus juris canonici et ciuilis, priuilegiis, statutis, consuetudinibus et cautelis quibus contra premissa facere, dicere vel venire possent aut se tueri, maxime juri dicenti generalem renunciationem non valere nisi precesserit specialis, expresse renunciantes. Actum Gebennis, infra aulam bassam domus noue episcopalis Gebenn., presentibus venerabilibus et circumspectis viris dno Henrico Fabri licentiato in legibus, officiali Gebenn., Joanne de Nemoribus Aniciensis et Lausan. ecclesiarum canonico, Petro de Moirone et Amedeo Monachi, Gebenn. canonicis, testibus ad premissa vocatis et rogatis. Ego autem Joannes de Echia de Maglenz, Gebenn. diocesis, notarius, etc., hoc publicum instrumentum, etc., redegi, signoque meo signaui et tradidi dno preposito vnacum ipsius dni nostri administratoris appensione sigilli in testimonium premissorum.

2762

Recommandation épiscopale en faveur du quêteur pour la reconstruction de la chapelle d'Obergesteln, incendiée par les Bernois.

Sion, 1425, 27 octobre.

Archives de la paroisse d'Obergesteln, N° 1. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Nos Andreas miseratione diuina archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun., etc. Cum capella dedicata in honorem Sancti Martini episcopi, sita in villagio de Castellione superiori nouiter fuerit combusta et expoliata ac depopulata per Bernenses et eorum complices tempore quo

Digitized by Google

intrauerunt patriam Vallesii, quam capellam probi homines de dicto villagio reformare et reparare vellent et non suppetunt proprie facultates eiusdem capelle, necnon patiatur defectum in calice, cruce, libris, luminibus et quam pluribus aliis ornamentis pertinentibus ad cultum et officium diuinum peragendum in eadem capella, nisi Christi fidelibus elemosinis adiuuetur, hortamur in Dno et mandamus quatenus nuncium dicte capelle, latorem presentium, caritatiue pertractetis ut eidem nuncio subsidia largiantur, etc. Datum Seduni, in castro nostro Majorie, sub nostro sigillo pontificali, anno Dni millesimo CCCC°XX quinto, die XXVII mensis octobris.

Henri Fry.

Sceau tombé.

2763

Donation d'une maison au couvent de Mont-de-Grâce, à Viesch.

Viesch, 1425, 8 décembre.

Archives de la paroisse d'Ernen. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Anno Dni M°CCCC°XXV°, die VIII mensis decembris, in villa de Vies, in claustro Montis Gracie. Cum olim quondam Margaretha filia quondam Johannis de Rekoltre, laude Petri fratris sui, emisset vnam domum in villa de Vies, subtus cimiterium Sancti Johannis Baptiste, quam quidem domum eadem Margaretha post eius obitum ordinauit religiosis hominibus vitam honestam ducentibus, super qua domo data fuit potestas proximis amicis dictam domum allocandi, hinc est quod Anna filia Petri ze Rekoltre tanquam verus et legitimus heres, laude Glaussen Egxen legitimi mariti eius, ac proximorum amicorum eius, vult et ordinat quod dicta domus sit conuentui Montis Gracie de Vies, tali condicione quod dictus conuentus habeat dictam domum perpetuis temporibus collo-

Digitized by Google

candam et concedendam pauperibus hominibus vitam religiosam ducentibus.

Ego Georgius Holtzer, notarius, etc.

2764

Violences exercées par les hommes de Savièse contre ceux de la châtellenie de Conthey.

(V. 1425.)

Volume de copies d'actes à la bibliothèque cantonale de Sion, f. 96. — Arch. cant. *Copyen und Abschrifften ettlicher Antiquiteten* etc., f. 134.

Sequuntur violentie et nouitates uoluntarie facte tam illustrissimo principi dno nostro Sabaudie duci quam certis communitatibus et personis ex hominibus et subditis suis castellanie Contegii per homines de Saueysia et iuridicionis temporalis episcopi Sedun.

Et primo quod quadam die mensis augusti, anno millesimo quatercentesimo vigesimo quinto, animalibus bouinis nonnullorum dicte castellanie Contegii et aliorum circumuicinorum ex hominibus et subditis dicti dni nostri alpicolis, ut moris est, in certis alpibus et montibus ipsorum de Contegio existentibus in dominio et iuridicione dicti dni nostri et tanquam in eorum proprio uenerunt dicta die prenominati de Saueysia uoluntarie et de facto et inscientibus possessoribus dictarum alpium et ibidem animalia sua habentibus, et eadem ui et ausu ipsorum temerario manu armata uenerunt ad dictas alpes mense predicto et dicta animalia ceperunt et ad locum de Saueysia extra iuridicionem prefati dni nostri penes iuridicionem episcopi Sedun. violenter duxerunt et ibidem ipsa animalia male tractauerunt, iuridicionem dicti dni nostri violando et damnum uoluntarium eisdem approbando, et deinde requisitione ex parte dni nostri per uice castellanum Contegii ac ipsius episcopo Sedun. et communitati Saueysie facta non

Digitized by Google

obstante, predicti damna passi de eorum vaccis ipsas vaccas nullathenus a raptoribus habere potuerunt, sed antequam restitutionem earumdem habere potuissent, fuerunt conuicti per ecclesiasticam curiam ad redimendum animalia ipsorum.

Item et secundo quod cum prefatus dnus noster albergauit quamdam alpetiam que quondam fuerat dnorum de Turre, sitam in mandamento et castellania Contegii, a duobus annis citra certis personis, videlicet nobili Johanni de Ceruent quondam, Perociolo Cauelli, Vulliermo de Combis, Reymondo Rappilliard, Johanni de Pedeuille, Johanni Girardeti, Johanni Berlucho, Jaquemeto Falignion, ipsisque personis habentibus in illa alpe, anno nuper proxime lapso in mense maii, vaccas et animalia ipsorum in alpe predicta albergata vocata Altum lapidis, vulgariter Ly aut de la Pierra, non nulli ex illis de Saueysia, latenter et occulte, voluntarie et de facto, quodam mane dicti mensis in armata, ignorantibus participibus in illa alpe et pastoribus ipsorum ibidem pacifice astantibus, et ibidem cabanas dictorum nominatorum alpiatorum uiolenter intrauerunt, pastores morti tradere uolerunt, quod fecissent nisi manus ipsorum euadissent. Ex quibus violatoribus et iniuriatoribus erat Martinus Rappilliard de Saueysia associatus quam plurimis suis complicibus.

Item eodem instanti et ipso mane, dum dicti pastores pre timore ne morti traderentur fugerunt, dictus Martinus cum suis complicibus cepit vestimenta aliqua dictorum pastorum.

Item caseos existentes in dicta cabana ceperunt et deuastauerunt, calderiasque existentes in dicta cabana per quandam rupem vsque ad aquam Morgie disruerunt et deuastauerunt.

Item grossum canem dicti quondam nobilis Johannis de Ceruent ibidem existentem ad conseruationem animalium contra feros animales interfecerunt.

Item et unam bouinam ualoris duorum scutorum dicto Perreneto et inter ipsos comederunt, et quam plura alia mala

Digitized by Google

ibidem fecerunt in preiudicium iuridicionis temporalis dicti dni nostri et grauamen dictorum subditorum dni nostri albergatoriorum.

Item quod quadam uice a festo Omnium Sanctorum citra, anno proximo lapso, Reimondo filio Martini de Boremo, Johanneto filio Ybaldi Copperii et Perrino de Ponte castellanie Contegii et ex hominibus dicti dni nostri ducis uenientibus pacifice de foro Sedun., quadam die fori, cum nonnullis aliis ex eorum circonuicinis et redeuntibus ad eorum propria loca in exitu ciuitatis Sedun., dum fuerunt circa quamdam uineam vicedni Sedun., in carreria publica uoluntarie et de facto ui armata per nonnullos de Saueysia fuerunt inuasi cum lanceis et armis et atrociter vulnerati usque ad copiosam sanguinis effusionem, quos morti tradidissent, ut per actus ipsorum apparebat, nisi clamore personarum vulneratarum per ibidem ex clamore superuenientium contrarie eorum uoluntati obuiatum extitisset.

Item quadam die mensis nouembris nonnulli de Saueysia occulte, uiolenter et de facto uenerunt ad quandam grangiam Johannis de Ceruent quondam, sitam en Mallonaz, dnii, territorii et iuridicionis prefati dni nostri et dictam grangiam pro maiori parte desruerunt, fenumque ibidem existens ceperunt et secum quo uoluerunt, deportauerunt et sibi appropriauerunt in preiudicium dicti nobilis Johannis.

2765

André, administrateur de l'église de Sion, légitime un bâtard.

Sion, 1426, 2 février.

Liber inscriptus : Generalia, f. 120 verso.

In nomine Dni nostri Jesu Christi, Amen. Nos Andreas diuina miseratione archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator

Digitized by Google

ecclesie Sedun. per sanctam sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, notum facimus vniuersis et singulis presentes litteras inspecturis pariter et seriem seu tenorem earumdem audituris, quod cum inter alias imperatorie maiestatis potentias que potest de nichilo aliquid facere, saltim quadam hominum seu juris fictione creare, hinc est quod sepe, nedum simpliciter naturales, sed etiam ex damnato coitu legitimos efficit per imperialis magnificentie largitatem, astringens in ea licet peccant paterne macula geniture et hoc successionibus dignos reddens quos largifluos actus ipse princeps principum terrenorum per se ipsum facit, interdum de imperialis culmine aliis huiusmodi potestatem attribuens. Et inter quos Karolus Magnus Romanorum imperator de sua affluenti gratia et largiflue sue bonitatis consilio preclare vite meritis gloriosi almi confessoris beati Theodoli episcopi Sedun. et patroni, consideratis multiplicibus prouidentie, sanctitatis et gratie felicitatis obsequiis quibus maiestati sue beatus Theodolus continuato studio et indefessa studuit solicitudine reddere eum acceptum, gratiosius aduertens, et hoc intuitu et benignitate augustalis clementie dignis ipsum beatum Theodolum cupiens honoribus insignire et eius successores in episcopatu succedentes rite promotos ad pontificalem dignitatem imperium sibi in terra patrie Vallesii et dominium temporale cum mero et mixto imperio, gladiique potestate et omnimoda jurisdictione alta et bassa nihil omnino sibi retinendo transtulit et donauit pre ceteris dominantium terrestrium potestatibus et tremore, ipsumque beatum Theodolum et eius successores in tota sua patria Vallesii imperatorem creauit et dnum temporalem decernens, et hoc imperiali suo edicto statuente quod nullus sibi beato Theodolo vel suis successoribus in dicto suo episcopatu Sedun. patrie Vallesii preesse valeat nec debeat in juribus regalie et dominii temporalis, sed potius omnibus mundi regibus et magnatibus prefera-

Digitized by Google

tur potestate et honore in dicta sua patria Vallesii et populo, qui sub jugo sue potestatis dominatur. Quo circa nos archiepiscopus et administrator prefatus, aucthoritate qua fungimur in hac parte, quem tali dono sacra imperialis maiestas, vt prefertur, prospexit decorandum, tamquam princeps et imperator in patria nostra predicta, pro parte Perrodi Blancpel commorantis Bramosii, naturalis ex soluto et soluta natalibus deficientis, filii quondam Berthodi Blancpel de Loye parrochie Grone nobis fuit humiliter supplicatum vt ipsum legitimare dignaremur et honores et prerogatiuas hominum legitimorum et naturalium habilitare. Cuius requisitioni per ipsum nobis facte fauorabiliter annuentes, comperto per nos ex fide dignorum relatione condigna predictum Perrodum Blancpel fore et esse bone fame, honeste vite et laudabilis conuersationis, ipsum Perrodum ab imperialis culmine predicta potestate nobis attributa legitimamus et reintegramus et ad omnia et singula jura et successiones ex testamento vel ab intestato, hereditates, legata, honores, prerogatiuas, officia et actus quoscunque legitimos restituimus cum effectu et habilem reddimus per presentes, ita quod deinceps ipse tanquam legitimus et de legitimo thoro natus possit et valeat vbicunque locorum inter populos nobis subditos, in tota dominatione, juridictione et patria nostra Vallesii, in quibuscunque paternis, maternis, parentum, consanguineorum et aliorum quorumcunque bonis quibuscunque succedere, etiam equalibus portionibus cum legitimis et naturalibus, si extarent, et ad omnes honores seculares et officia secularia admitti, abiecta omni prolis illicite macula, jure authentice quibus modis naturales efficiantur sui L. vltimo et C. de liberis na. et legi. L. p. et auct^a. qui m. na. effl. le. et C. inces. nu. per totum et auct^a. ex complexu et omni altero jure scripto seu legibus seu consuetudinibus vel statutis municipalibus, vbicunque locorum in contrarium editis vel in posterum faciendis quibuscunque

Digitized by Google

generalibus vel specialibus, per quos vel que possent actui seu legitimationi presenti in aliquo quomodolibet obuiare, non obstantibus quouismodo, dictum Perrodum fore legitimum admittendum reputamus et declaramus ad modum et formam legitimorum et tanquam legitimum ad predicta et alios quoscunque actus legitimos decernentes. Qui quidem Perrodus nobis administratori prefato promisit et jurauit ad sancta Dei euangelia quod ipse nobis et nostris successoribus in episcopatu Sedun. succedendis ac nostre mense episcopali Sedun. erit probus, fidelis et obediens, commodaque et vtilia nostra et dicte nostre mense procurabit, incommoda vero et inutilia pro suis viribus euitabit. Inde rogauerunt de premissis cartam fieri et testes apponi qui sic vocantur, videlicet nobilis vir Christophorus de Caymis scutifer prefati dni administratoris, Hugonetus Richardi ciuis Sedun. jurisperitus, Joannes Maneyr commorans Bramosii et ego Franciscus de Origonibus canonicus et cancellarius Sedun., juratusque curie prelibati dni administratoris, qui hanc cartam de mandato eiusdem dni leuaui et scripsi mea manu propria in hanc debitam auctenticam formam. Cui si quis contraire presumpserit maledictionem Dei incurrat et sexaginta libras cum obolo aureo regie potestati persoluat. Acta fuerunt hec infra castrum Maiorie Sedun., in propria camera eiusdem dni administratoris, scilicet die secunda mensis februarii, anno Dni millesimo quattercentesimo vicesimo sexto. Per me Franciscum de Origonibus de mandato dicti dni nostri.

Nos vero archiepiscopus et administrator prefatus ad maiorem roboris firmitatem omnium et singulorum premissorum maius sigillum nostrum pontifficale presentibus duximus apponendum. Datum vt supra.

Digitized by Google

2766

Rodolphe Bleyker reconnaît avoir reçu, pour le compte des Bernois, une somme de 100 florins payés par Laurent Pannigarole au nom des Vallaisans.

Sion, 1426, 11 mars.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman, f. 11 verso.

MCCCCXXVI, indictione IIII^a^, die XI mensis marcii, Seduni in domo habitationis Laurencii Pannigarole mercatoris de Mediolano, in presencia, etc. personaliter constitutus Rodulphus Bleyker de Septem vallibus, velut fideiussor et intercessor pro desenis et communitatibus patrie Vallesii erga Bernenses pro ducentis et XXXIII florenis, idem confessus est, quo supra nomine, pro se et suis nomine dictorum Bernensium, se habuisse et realiter recepisse in bona prompta pecunia sibi realiter numerata centum flor., computatis pro quolibet floreno XVI ambrosianis Johannis Marie, in exonerationem et defalcationem maioris quantitatis dictorum ducentorum et triginta trium flor., et hoc per manus dicti Laurencii mercatoris, soluentis nomine dictarum communitatum patrie Vallesii et illorum qui in dictis quantitatibus dictis Bernensibus tenentur, nomine et ratione certe concordie nuper inter dictos patriotas, ex vna, et dictos Bernenses, alia partibus, celebrate, super debato dudum inter predictas partes vigente pro parte quondam nobilis Guichardi de Rarognia et suorum sequacium. De quibus centum flor., ut supra, habitis soluit, quittat et liberat dictas communitates, etc. Presentibus nobili viro et discretis viris Heynsmando de Sylenon balliuo terre Vallesii, Mathia Gobellini castellano Sedun., etc. Et me Jo Kipman, etc.

Digitized by Google

2767

Etienne Vullienti déclare avoir reçu de la commune de Lens la part due par celle-ci pour une taille imposée pour les vivres des châteaux du Vallais.

Lens, 1426, 2 avril.

Archives de Valère, Registrum Eymerici Cottini, N° 51.

* Notum, etc. quod ego Stephanus Vullienti de Sauisia, olim capitaneus electus Romanorum patrie Vallesii et recuperator communitatum Romanorum de VIIIto sol. Maur. semel pro colibet foco, confiteor a tota communitate parrochie de Lent me recepisse plenam solucionem de dictis octo sol. pro rata cuiuslibet foci, cadente nomine talie victualium castrorum patrie Vallesii, ut plenius continetur in quadam littera pergamini recepta die XXIII jullii MoCCCCoXXIo, sigillata sigillo Johannis Hergarter tunc balliui reuer. in Christo patris Andree archiepiscopi, etc. patrie Vallesii. Testes Petrus Luisen mistralis dni Grangiarum, etc. Actum apud Lenz, die secunda mensis aprilis, anno Dni MoCCCCoXXVIo.

2768

Accord entre André, administrateur de l'église de Sion, et les dizains du Vallais au sujet des biens des La Tour.

Sion, 1426, 6 avril.

Archives cantonales du Vallais, original.
Archives de la ville de Sion, copie.

Nos Andreas diuina miseracione archiepiscopus Collocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun. per sanctam sedem appostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, nomine nostro et nostre mense episcopalis Sedun. et eccle-

Digitized by Google

sie, ex vna parte, et communitates desenorum patrie Vallesii, specialiter et maxime de Leuca et a Leuca superius, seu nuncii ipsorum desenorum et communitatum predictarum, ad istam dietam transmissi nomine dictarum communitatum et desenorum predictorum, parte ex altera, notum facimus vniuersis et singulis quod super discordia, controuersia, questione et lite que vertebatur inter nos partes predictas, scilicet de et super redditibus, prouentibus, vsagiis, seruiciis, placitis, talliis, qui et que fuerunt quondam nobilium de Turre, scilicet in patria Vallesii, necnon presiis, recollecturis, obuenccionibus et emolumentis quibuscunque pratorum, agrorum, camporum, vinearum, domorum, edificiorum, alpium, alpegiorum et aliarum rerum et bonorum quorumcumque, qui et que fuerunt dictorum quondam nobilium de Turre in patria Vallesii ab aqua Morgie Contegii superius, vnacum retentis eorumdem tocius temporis preteriti vsque ad diem presentem petitis per dictos nuncios dictarum communitatum, ipsarum communitatum nomine, certis racionibus et de causis per ipsos propositis et allegatis, scilicet a prefato dno administratore, amicabiliter et tractatu proborum virorum in premissis interueniencium conuenimus, arestauimus ad invicem et concordauimus per modum qui sequitur. In primis quod omnes et singuli redditus, vsagia, tallie, seruicia et placita, homagia, recollecture, presie, prouentus et emolumenta quecumque predicta, qui et que fuerunt dictorum quondam nobilium de Turre, scilicet ab aqua Morgie Contegii superius, diuidantur legitime in tres partes, quorum redditiuum, vsagiorum, talliarum, seruiciorum, placitorum, talliarum, homagiorum, presiarum, recollecturarum, prouentuum et emolumentorum predictorum quorumcumque due partes pure et libere absque aliquo onere et tributo, in vita ipsius dni administratoris tantum et quamdiu erit administrator ecclesie Sedun., sint et remaneant, esseque et remanere debeant desenis et communitatibus pre-

Digitized by Google

dictis, specialiter et maxime de Leuca et a Leuca superius, vnacum retentis omnibus et singulis eorumdem tocius temporis preteriti vsque ad diem presentem, neglectis et non solutis ac non recuperatis per nos administratorem predictum, et alia tercia pars dictorum reddituum, vsagiorum, seruiciorum, placitorum, talliarum, homagiorum, recollecturarum, presiarum, emolumentorum et prouentuum quorumcumque predictorum sit et remaneat, esseque et remanere debeat pure et libere pleno jure prefato dno administratori et eius mense episcopali ac ecclesie Sedun., scilicet in vita ipsius dni administratoris tantum et quamdiu erit administrator ecclesie Sedun., vnacum omnibus et singulis retentis eorumdem tocius temporis preteriti vsque ad diem presentem recuperatis et habitis per dictum dnum administratorem, et maxime dictas retentas habere debet in solucionem, satisfaccionem et recompensacionem certarum pecuniarum per ipsum, ut dicitur, alias concessarum dictis communitatibus et desenis ac vniuersali patrie Vallesii in certis eorum euidentibus necessitatibus et negociis ipsas communitates Vallesii tangentibus, cum pacto expresso deducto inter nos partes predictas, scilicet quod in dicta tercia parte dictorum reddituum, vsagiorum, seruiciorum, placitorum, talliarum, presiarum, recollecturarum, homagiorum, prouentuum et emolumentorum per dictum dnum administratorem percipienda, ut supra, includantur, comprehendantur ac supportentur omnes redditus, tallie, seruicia, placita, vsagia, homagia, tributa et onera quecumque ab antiquo debita per dictos quondam nobiles de Turre, dum tenebant et possidebant dicta bona, dicte mense episcopali et ecclesie Sedun. vnacum retentis eorumdem, si que forent. Quam terciam partem dictorum reddituum, vsagiorum, seruiciorum, placitorum, talliarum, homagiorum, presiarum, recollecturarum, prouentuum et emolumentorum secundum legitimam diuisionem fiendam teneatur et debeat dictus administrator in eius vita

Digitized by Google

tantum habere, percipere et recuperare, scilicet inter Romanos a Leuca inferius, item super castellania Castellionis et maioratu de Lyech, invicem specialiter conuenimus et expresse deliberauimus, scilicet quod communitates predicte, signanter de Leuca et a Leuca superius, de anno in annum, in vita ipsius dni administratoris, teneantur et debeant eligere vnum castellanum ydoneum et habere electionem ipsius castellani infra vnum mensem post vacacionem ipsius officii proximum, et ipso electo teneantur eum presentare prefato dno administratori ad prestandum juramentum debitum per eumdem castellanum in manibus eiusdem dni administratoris, scilicet quod sit fidelis sibi et mense episcopali et ecclesie Sedun. et patrie Vallesii, et quod vnicuique justiciam ministrabit, sicut alii officiarii terre Vallesii facere et jurare tenentur. Et casu quo dicte communitates ipsum castellanum infra dictum terminum non eligerent nec presentarent et negligentes essent, lapso dicto mense, ne officia vacent illo anno, semper prefatus dnus administrator teneatur et possit prouidere dictis officiis de quibus ipse voluerit patriotis Vallesii et non forensibus, cum tali condicione et pacto quod idem castellanus, qui de anno in annum electus fuerit et ibidem in castellanum constitutus, pro suo salario habeat et percipere debeat omnes clamas tam magnas quam paruas, banna et frewerias quascumque vsque ad sexaginta sol. Maur. et a dicta summa inferius, ceteris vero obuencionibus, deuolucionibus, bannis et commissionibus a sexaginta sol. superius, necnon criminibus lese maiestatis et aliis capitalibus criminibus quibuscumque dicto dno administratori et communitatibus predictis reseruatis et de eisdem ipse castellanus sibi per eius juramentum prestandum, ut supra, bonum et legitimum computum et bonam racionem reddere debeat et teneatur, ad diuidendum et applicandum inter nos partes predictas per modum sicut alia diuisio de predictis inter nos fieri debet ut prescribitur.

Digitized by Google

Item arrestauimus, pactauimus et conclusimus nos partes predicte, nostris et quibus supra nominibus, scilicet quod presens concordia et transaccio tantum durare debeat in vita ipsius dni administratoris et quamdiu erit administrator ecclesie Sedun., et ipso defuncto et sublato mensa episcopalis et ecclesia Sedun. remaneat et remanere debeat in suis juribus, et eciam dicte communitates et deseni predicti remaneant et remanere debeant in juribus suis et quod presens concordia et transaccio post expiracionem administracionis dicti dni administratoris, neutri dictarum parcium nullum inferat preiudicium seu nullum jus nouum acquirat. Item conuenimus et concordauimus ac conclusimus nos partes predicte, nostris et quibus supra nominibus, scilicet quod omnes alie concordie et transacciones precedentes inter nos partes predictas facte super premissis et omnes littere inde confecte super eisdem sint casse, irrite et abolite et quod vtraque pars debeat alteram partem et econtra adiuuare, manutenere et fortem facere cum litteris, instrumentis, informacionibus et aliis necessariis ad optinendum et recuperandum dictos redditus, vsagia, seruicia, placita, tallias, homagia, presias, recollecturas, emolumenta et prouentus quoscumque ac fructus bonorum predictorum. Item conuenimus nos administrator predictus ex pacto expresso, quod nos ob causam premissorum et discordie inter nos partes predictas ventillate pro premissis et ratione premissorum, nullum rancorem, odium, iram, nec maliuolenciam aliquam habeamus nec habere debeamus vel retinere quouismodo in corde nostro et in mente nostra contra dictas communitates et singulares personas earumdem, nec vindictam uel oppressionem aliquam faciemus racione premissorum uel facere procurabimus quouismodo, tacite uel occulte. Item voluimus et conclusimus et ordinauimus nos partes predicte, nostris et quibus supra nominibus, quod de premissis fiant tot littere quot fuerint necessarie vnius et eiusdem tenoris, scili-

Digitized by Google

cet ad opus dicti dni administratoris et communitatum ac desenorum predictorum, sub sigillis nostris. Acta fuerunt hec, tractata et conclusa ac arestata in garita castri Vallerie, die sexta mensis aprilis, anno Dni millesimo CCCC°XX° sexto.

Nos autem archiepiscopus et administrator predictus et communitates predicte in fidem et testimonium omnium premissorum nostra sigilla presentibus duximus apponenda.

Pendent, mais en partie effacés, les sceaux des dizains de « A monte Dei superius, Morgie, Brige, Vespie et Rarognie » ; il reste la bande en parchemin de celui de Louèche.

Le sceau de l'évêque n'a pas été apposé, ce qui indiquerait que c'est le double fait en faveur de l'évêque lui-même.

2769

Guillaume de Rarogne ordonne à son vassal Antoine Harenden de payer à sa sœur Marguerite une rente de 20 florins qui lui étaient dus.

Sion, 1426, 13 avril.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

* Anno Dni M°CCCC°XX° sexto, die XIII mensis aprilis, in curia episcopali, nobilis Guillelmus de Rarognia clericus, ciuis Sedun., jussit Anthonio Harenden parrochie de Narres, homini suo, de certo plano feudo quod tenet soluere et respondere ex nunc in antea nobili mulieri Margarete ipsius nobilis Guillelmi sorori viginti florenos annui redditus, quos debet dictus Anthonius dicto nobili Guillelmo de dicto feudo.

Jo. Kipman.

Digitized by Google

2770

Les dizains de Louèche et au-dessus nomment des procureurs pour réclamer leur part des biens des La Tour.

1426, 3 mars — 16 mai.

Archives de la vallée et paroisse de Lœtschen, copie contemporaine, A, 8. Copie de M. Ferd. Schmid.

* Nos homines et persone tocius communitatis quarte partis ville de Vespia et omnium parrochianorum ville Vespie ab Alto Saxo superius notum harum serie fieri volumus quod nos facimus et creamus nostrum certum et indubitatum nuncium et procuratorem generalem et specialem Heyntzmandum de Sillinon domicellum, ad inquirendum, prosequendum et recuperandum, vnacum aliis nunciis patriotarum super hoc specialiter deputatis et electis, redditus, placita, seruicia, homagia, tributa olim pertinentes et prouenientes quondam nobilibus de Turre in patria Vallesii, et alia jura, raciones, acciones et peticiones quascumque et omnes et singulas retencias vniuersis communitatibus Vallesii de Leuca et a Leuca superius pertinentes super bonis et rebus dictorum dnorum de Turre, vigore concordie nuper per ipsas communitates facte desuper cum reuer. in Christo patre et dno dno Andrea archiepiscopo Collocen., perpetuo administratore ecclesie Sedun., comite et prefecto Vallesii, sicut in litteris eiusdem concordie visum est contineri, per modum sicut nuper in concilio generali Vespie cum eodem reuer. dno nostro archiepiscopo conclusum est et arrestatum fuit[1]. Dantes dicto nostro procuratori plenam et

[1] Voy. N° 2768. L'accord dont il est ici question fut d'abord conclu à la diète de Viège, mais il ne fut définitivement stipulé que le 6 avril. La diète a eu lieu avant le 3 mars, puisque la première procuration porte cette date.

Digitized by Google

liberam potestatem atque speciale et generale mandatum agendi, etc. De premissis presentes jubemus fieri litteras testimoniales sigillo Johannis de Emda castellani nostri de requisicione nostra corroboratas. Datum et actum Vespie, die XVI mensis maii, anno Dni M°CCCC°XXVI°.

Des procurations de même genre ont été données par la commune d'Ernen le 3 mars de cette année, par le dizain de Naters le 3 avril, par le dizain de Louèche le 5 mai, par la commune de Moérel le 6 mai, par la commune de Conches le 12 mai et par le dizain de Viège le 14 mai.

2771

Théodule Ballet vend la salterie de Sion à Jean Zendere.

Sion, 1426, 22 juillet.

Arch. de Valère, Registrum Jo. Kipman, f. 111.
Liber instrumentorum de Seduno, etc., f. 48.

* Notum sit quod Theodulus Ballet ciuis et salterus Sedun., de laude Francesie vxoris sue, filie quondam Anthonii dou Sauye ciuis Sedun., vendidit pro centum et viginti lb. Maur. Johanni Zendere de Sausa Seduni commoranti salteriam Sedun. et officium eiusdem salterie, vnacum bonis, juribus, dominiis, honoribus et oneribus ad ipsum officium pertinentibus. Cuiquidem salterie officio pertinent, vt asserit idem venditor, res subscripte: videlicet primo quoddam viridarium ipsius salterie in territorio Sedun., subtus viridarium dicti venditoris, quod nunc tenet Anthonius de Platea domicellus, ciuis Sedun. Item quedam insula sita in territorio Sedun. juxta cursum siue lapsum aque Rodani. Item actiones, rationes, proprietates, dominium, clame, banna et frewerie et jurisdictio ab antiquo consuete et consueta habere, percipere et exer-

Digitized by Google

cere per salterum Sedun. in ciuitate et districtu Sedun. et infra baroniam eiusdem loci. Item actiones, rationes, proprietates, dominium, clame, banna, jurisdictio, frewerie, merum mixtumque imperium consuete et consueta ab antiquo habere, percipere et exercere per dictum salterum Sedun. in territorio et dominio de Salens. Item jus, actio et ratio super uisatione mugnerie publice tendentis de platea per uicum Prati ciuitatis Sedun., quam mugneriam dictus salterus Sedun. ab antiquo uisitare consueuit et punire super defectibus, ut asserit dictus salterus constare hec omnia per legitima documenta. Quequidem mouentur de feudo homagii ligii mense episcopalis Sedun. et pro ipsis debentur dicte mense annis singulis quindecim sol. Maur. seruicii cum placito, quando acciderit. Acta fuerunt hec Seduni, die XXII mensis julii, anno Dni M°CCCC°XXVI°, Sigismundo regnante, Andrea archiepiscopo Collocen., ecclesie Sedun. administratore.

2772

Hommage prêté à Guillaume de Rarogne par Ruédin Buschin pour des terres situées à Naters.

Tourtemagne, 1426, 11 septembre.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 86.

* Notum sit quod ego Ruedin dictus Buschin de Narres facio et reddo homagium ligium et fidelitatem, manus inter manus positas, genibus flexis, nobili viro Guillelmo de Rarognia et me tenere in feudum dicti homagii a dicto nobili sex sectoratas prati sitas in territorio de Narres, in loco dicto a den Haulton, subtus Heynmansflon et supra viam publicam tendentem de Narres apud Vineas, cum grangia, stabulo et edifficiis insitis, et me debere de predictis rebus decem sol. seruicii et nouem den. quolibet anno cum placito, quando

Digitized by Google

acciderit. Et cum prefatus nobilis Guillelmus, de gracia speciali et ad intercessionem certorum suorum amicorum et parentum, dederit et relasauerit retenta et commissiones dicti feudi tanquam sibi commissi, pro quibus promisit idem Ruedo sibi Guillelmo aliunde procurare et juuare in suis negociis vsque ad valorem dictorum retentorum et commissionis, saluo pluri, et casu quo in premissis defficeret idem Ruedo, actum est inter ipsas partes quod ipse nobilis Guillelmus remaneat in suo pristino jure de dictis retentis et commissione, sicut prius erat, et ipsas recuperare et exigere valeat super feudis ipsius homagii, excepta domo et edifficiis molendinorum et furni, que quondam fuit Vuillelmi Buchin patris dicti Rueden, sita in villa de Narres. Que domus et edifficia a presenti homagio et feudo excluduntur et sunt excepta. Inde rogauerunt cartam duplicem fieri et testes apponi qui sic vocantur: Johannes Vldrici de Rarognia domicellus, Henczmandus de Silegnon, Arnoldus Gottefredi, domicelli, et Anthonius de Platea domicellus, qui predicta recepit. Actum Turtimagnie, die XI mensis septembris, anno Dni millesimo CCCCoXXVIo.

2773

Accord entre l'administrateur de l'église de Sion et les hommes et les prêtres de la paroisse de Conches.

Conches, 1426, 13 octobre.

Archives de la commune de Munster, F, 4, copie de M. Ferd. Schmid. Collection du recteur J.-J. de Riedmatten.

In nomine Dni, Amen. Anno a natiuitate eiusdem MoCCCCo XXVIo, indicione IIII, die XIII mensis octobris, apud Consches, in ecclesia B. M. V., per hoc publicum instrumentum cunctis evidenter appareat prout Hans Heingarter alias balliuus terre

Digitized by Google

Vallesii, vt nuncius parrochie de Consches, cum certis nunciis dicte parrochie venerunt a reuer. in Christo patre ac dno dno Andrea archiepiscopo Collocen. et perpetuo administratore ecclesie Sedun. missi ad ipsum pro discordiis et controuersiis habitis et actis inter dictum reuer. dnum, ex vna parte, et communitatem dicte parrochie, ex altera, causa seruiciorum et vsagiorum prefati reuer. dni persoluendorum. Qui nuncii firmiter asseruerunt conuentum et concordatum fuisse per amicabiles compositores patriotarum Vallesii pro dictis discordiis cum prefato reuer. dno, vt idem Hans Heingarter hoc publice in cancello dicte ecclesie die dominico infra magnam missam presente ibidem communitate dicte parrochie [pronunciauit], videlicet quod dicta communitas duos annos soluere debet dictorum seruiciorum Thome Partitoris, hoc adiecto si predictus dnus Sedun. recuperauit aliquod seruicium predictorum duorum annorum, teneatur diffalcare in recuperacione dicti Thome. Item quod predicta communitas et homines dicte parrochie teneantur et debeant ammodo et deinceps, incipiendo anno presenti, in festo sancti Martini, et subsequenter in eodem festo annis singulis post venturis soluere predictos redditus et sibi obedire, sicut ceteri patriote. Item pronunciatum quod dnus Anthonius accipere debet vnum judicem in patria sibi competentem, quemcunque voluerit, pro discordiis habitis contra et aduersus predictum dnum. Item quod concordia facta per dnos de capitulo inter predictum dnum Sedun. et tres sacerdotes de Consches maneat in eius vigore, excepto quod dnus Sedun. remittit et donat eis quidquid adhuc tenentur in illis triginta scutis in quibus erant condempnati soluere eidem dno. Item quod predicti sacerdotes tenentur soluere duodecim scuta pro eorum dispensacionibus pro litteris inde factis et sibi dno obedire, sicut ceteri sacerdotes, et parere. Que omnia predicta sic in dicto cancello pronunciata predicta communitas et dicti sacerdotes in se penitus acceperunt firma

Digitized by Google

et rata tenenda. De premissis michi hic subscripto publico notario preceptum fuit presens publicum instrumentum, etc. Testes interfuerunt Johannes Haslers parrochie de Aragnon, Theodolus Haslers dicte parrochie, Johannes Guggers eiusdem parrochie, Glauso Brenien de Bun, Anthonius Kunis dicti loci et ego Thomas de Rodano de Reckingen, notarius, etc.

2774

Vente de terres par Hiltprand de Rarogne, en son nom et en celui de son frère et de ses sœurs.

Sion, 1427, 7 février.

Archives de Valère, Registrum Antonii de Platea, N° 87.

* Notum sit quod ego Hilprandus de Rarognia condnus Aniuisii, nomine meo et Petermandi fratris mei, Francisquine sororis mee absentium, de laude eciam Anne sororis mee presentis, causa debitorum quondam nobilis viri Guichardi de Rarognia dni Aniuisii, patris nostri, persoluendorum, vendidi pro tercentum et viginti lb. Maur. Ruedo dicto ad Bancos, Petro ad Bancos, Hans filio Johannis Sartoris ad Bancos, Hans filio quondam Johannis dicti Inderoyun seniori, Petro et Thome filiis quondam Johannis junioris Inderoyun pro sexta parte, Petro dicto Berguer Zem Steg eciam pro sexta parte et cuilibet eorumdem pro sexta parte, exceptis predictis ambobus pro vna sexta parte, vnam peciam terre prati tam culte quam inculte, cui dicitur Saltunmatta, sitam in territorio ad Bancos juxta viam communem tendentem versus Castellionem, cum casali grangie et curtinis infrasitis. Testes vir nobilis Johannes de Rarognia, etc. Actum Seduni, die VII mensis februarii, anno Dni M°CCCCXXVII°.

Digitized by Google

2775

Lettre de la commune de Sion aux Bernois.

Sion, 1427, 13 mars.

Archives de la ville de Sion.

Spectabiles et magnifici dni et amici nostri carissimi, recomendatione premissa. Quarta die marcii nuper fluxa vestras gratiosas litteras per vestrum baiulum nobis exhibitas recepimus effectualiter, inter cetera continentes quod vos proposuistis dominica qua cantatur in sancta matre Ecclesia Letare etc. aliquos ex vestratibus apud Sedunum destinare causa concordie tractande super vigentibus discordiis inter dnum nostrum Sedun. et liberos nobilis Guichardi de Rarognya, vnde rogabatis nos quod vellemus aliquos ex nostris ad ipsam concordiam destinare. Quam requisitionem gratanter recepimus, vestris magnificentiis inde regraciando, et quia nos diu desiderauimus et adhuc toto nostre mentis affectu desideramus concordiam et amiciciam inter prenominatos dnum nostrum Sedun. et liberos nobilis Guichardi de Rarognya, nos offerimus velle destinare ad dictam dietam vna cum ceteris nostris conuicinis de patria Vallesii de nostris consiliariis, qui predictam concordiam vna vobiscum et predictis nostris compatriotis effectualiter laborabunt. Magnificentias vestras feliciter conseruet Altissimus. Scriptum Seduni, XIII marcii, M°CCCC XXVII.

Castellanus, consules et communitas
ciuitatis Sedun.

Spectabilibus et magnificis dnis sculteto et consulibus ville Bernensis, amicis nostris carissimis.

Digitized by Google

2776

Vente de cens et de redevances par Guillaume de Rarogne, donzel, seigneur de Mont-la-ville.

Sierre, 1427, 21 mars.

Archives de Valère, Registrum Anthonii de Platea.

* Notum sit quod ego Guillelmus de Rarognia domicellus, ciuisque Sedun., dnusque Montis ville de Herens, tanquam heres vniuersalis quondam nobilis viri Rudolphi de Rarognia aui mei paterni, videns me in multis debitis oppressum, tam liberis quondam Rudolphi Esperlini de Rarognia domicelli, quam eciam aliis dnis creditoribus, ob quorum causam sine vendicione bonorum meorum in maiori parte satisfacere non possum, igitur vendidi pro centum et octoginta lb. Maur. nomine meo dictis liberis Rudolphi Esperlini solutis, videlicet Henslino dicto Wyssen de Funnun perrochie de Narres, Henslino filio Ruedin de Funnun, Bertholdo dicto Zendere de Sausa, Johanni dicto Huoters, Georgio dicto in Platea de Mont, Ruedo dicto Michael de Narres, ementibus nomine suo et suorum participum vtriusque sexus de Funnun, de Mont et loco dicto in Bodme et super Cristam, qui et que persone alias debebant redditus, seruicia, vsagia, etc., in predictis locis mihi dicto Guillelmo, videlicet sex lb. Maur. cum vno solido, tam redditus, seruicii uel cuiuscunque vsagii existent vna cum jure, ratione et proprietate eorumdem. Actum apud Surro, die XX prima mensis marcii, anno Dni millesimo CCCCXXVII.

Eodem die fuit conuentum inter partes predictas quod, si reperiatur in futurum dicto Guillelmo venditori infra dictos confines plus deberi in aliquibus vsagiis vltra quantitatem predictarum sex lb. et vnius solidi, quod eo casu illud plus sit

Digitized by Google

reseruatum dicto Guillermo ; et si forte minus reperiatur, quod illud minus defalcetur in quantitate predicti precii ipsis emptoribus.

2777

Guillaume de Rarogne, chanoine de Sion, renonce en faveur d'Antoine Cononis et d'Antoine Eschimant aux droits qu'il peut avoir sur la souste de Louèche.

Valère, 1427, 26 mars.

Archives de Valère, Registr. Anthonii de Platea, N° 86.

* Notum sit quod ego Guillelmus de Rarognia canonicus Sedun., tanquam heres vniuersalis quondam nobilis viri Rodolphi de Rarognia, remisi pro quinque lb. Maur. semel nomine pacis et concordie Anthonio Cononis et Anthonio dicto Eschimant de Morgia omnia jura, rationes, peticiones reales et personales michi pertinencia tam ratione donacionis olim facte per Ysabellam filiam quondam Vldrici de Ayent, bone memorie, dno Guillelmo de Rarognia olim episcopo Sedun., tam causa associacionis facte per dictum dnum Guillelmum episcopum Rodolpho predicto, quam alio jure de bonis et rebus tangentibus sustam Leuce cum terris, pratis, aqua, redditibus, prouenientibus et emolumentis eorum domorum et edifficiorum vnacum omni onere et honore bonorum predictorum in tota parrochia de Leuca. Actum in castro Vallerie, die XXVI mensis marcii, M°CCCCXXVII°.

Ce Guillaume de Rarogne, qui paraît ici pour la première fois comme chanoine de Sion et qui devint évêque en 1437, était fils d'Egidius, fils lui-même de Guillaume de Rarogne, seigneur de Mont-la-ville, dans la vallée d'Hérens. Cette branche était séparée de celle des seigneurs d'Anniviers depuis plusieurs générations et resta étrangère aux troubles suscités par cette dernière. Voy. entre autres le N° 2698.

Digitized by Google

2778

Le prieur de la Grande Chartreuse et le chapitre de l'ordre donnent à l'évêque de Sion leur maison de Géronde avec toutes ses dépendances.

La Grande Chartreuse, 1427, 22 mai.

Archives de Géronde, au séminaire de Sion.

Reuerendissimo patri in Christo ac dno dno Andree archiepiscopo Collocensi, administratori ecclesie Sedun., comiti et prefecto Vallesii, frater Guillelmus humilis prior domus maioris Cartusie, ceterique diffinitores capituli generalis reuerenciam offerimus, salutemque optamus eternam. Cum locus de Gironda, Sedun. diocesis, olim datus ordini nostro cum suis juribus et pertinenciis, vt dicitur, vniuersis, jam a multis annis non fuerit a personis nostri ordinis habitatus, de quo nobis constat, sed nec speramus illi loco posse prouidere de personis que in ipso cultum exerceant diuinum multis ex causis, de quibus non judicamus oportunum vestram pro nunc onerare dominacionem, hinc est quod nos super hoc habita consilii matura deliberacione locum ipsum cum omnibus juribus ac pertinenciis suis pure et libere in manibus vestris tanquam diocesani resignamus ad hunc finem duntaxat, vt ad laudem Dei et pro suffragio fundatorum et benefactorum dicti loci vos in eodem loco aut successores vestri de personis ecclesiasticis que ibidem cultum exercere diuinum perpetuo teneantur, in numero scilicet personarum quibus sustentandis bona et possessiones dicti loci sufficere possint et que sint capaces, legitime et ydonee ad possidendum bona ipsa, prouidere debeatis. Renunciantes tenore presencium repeticioni dicti loci et bonorum ac possessionum eius pro nobis et successoribus nostris in eternum, ita tamen quod de euictione aut satisfactione aliqua quibuscunque de causis aut titulis nec nos

Digitized by Google

nec successores nostri quouismodo teneamur. Datum Cartusie, in diffinitorio existente capitulo generali nostri ordinis, anno Dni millesimo CCCCºXXVIIº, die XXIIª maii, sub sigillo Cartusie auctentico in testimonium premissorum.

2779

Contrat de mariage entre Christophe de Silenen et Isabelle de Chevron.

Sierre, 1427, 26 juin.

Archives de Valère, Registr. Anthonii de Platea, Nº 86.

Notum sit omnibus Christi fidelibus quod cum matrimonium, Christi nomine ad hoc inuocato a quo cuncto procedunt bona, sit de uerbo de presenti contractum et completum effectualiter inter Christoforum filium nobilis viri Arnodi de Sillignon, ex vna parte, et Ysabellam filiam quondam nobilis et egregii viri Johannis de Chiurione, ex altera, pro quo quidem matrimonio sic inter dictas partes contracto et completo pacta, conuenciones, condiciones amicabiles matrimoniales sunt inter dictas partes, videlicet inter Arnoldum patrem dicti Christofori, ex vna parte, et virum nobilem et potentem Petermandum de Chiurione, vicednum Sedun., fratrem ipsius Ysabelle, ex altera. Et primo videlicet quod dictus nobilis Petermandus promisit et conuenit ob contemplacionem dicti matrimonii se daturum et soluturum pro dote et nomine dotis et porcionis hereditarie dicte Ysabelle eius sorori contingente et competente, tam in bonis paternis quam eciam maternis, mobilibus et immobilibus quibuscumque, videlicet mile florenos semel monete communiter currentis per patriam Vallesii tempore solucionum, soluendos et satisfaciendos per terminos et sub condicionibus infrascriptis, semper saluis et reseruatis inter dictas partes, videlicet quinque terminis futuris, videlicet in proximo festo

Digitized by Google

Purificacionis sancte Marie ducentos flor., et sic de singulis terminis sequentibus quolibet termino et festo ducentos flor., vsque ad integram et perfectam solucionem ipsius quantitatis monete predicte. Qua solucione sic, ut premittitur, in toto uel in parte facta per ipsum nobilem Petermandum ad opus ipsius Ysabelle eius sororis, semper quantitas ponatur in acquisitum ad opus eiusdem in patria Vallesii aut assignetur ad respectum et euidenciam fratris et amicorum ipsius Ysabelle. Et consimiliter ipse nobilis Arnoldus de Silignon promisit et se constituit solempni stipulacione, nomine dicti Christofori eius filii, se daturum pro augmento et nomine augmenti dicte dotis, ut supra, dicte Ysabelle promisse per dictum eius fratrem, videlicet quatercentum flor. semel predicte monete, de quo augmento sic ordinatum et conuentum est inter dictas partes, videlicet quod si contingerit, quod absit, dictum Christoforum decedere ab humanis ante ipsam Ysabellam sine herede uel heredibus legitimis inter ipsos coniuges procreatos et relictos, vno uel plurimis, quod tunc, eo casu accidente, ipsa Ysabella ipsam quantitatem quatercentum flor. augmenti pure, libere et integre habeat et percipiat super bonis ipsius Arnoldi, tamen post decessum eiusdem Arnoldi, infra duos annos proximos et immediate sequentes et non ante. Et si vero liberos haberent et relinquerent ipsi coniuges inter ipsos inuicem procreatos et relictos, quod tunc eo casu ipsi liberi, vnus uel plures, si ipsa Ysabella ad secundas nupcias peruenerit et alios liberos cum dicto secundo viro relinquerit, quod tunc eo casu medietas post decessum ipsius Ysabelle tam dotis quam eciam augmenti predictorum, si recuperata aut non recuperata fuerint, ipsa medietas dotis et augmenti remaneat et soluatur dictis primis liberis cum dicto Christoforo relictis, et alia medietas sequatur secundos liberos predicte Ysabelle. Etiam actum est et in pactum expressum deductum inter dictas partes quod si contingerit, quod absit, dictam Ysabellam decedere ab humanis sine

Digitized by Google

liberis legitimis, vno uel plurimis cum dicto Christoforo relictis, ante ipsum Christoforum, quod tunc eo casu dicti mile flor. dotis, ut supra, soluendi post decessum eiusdem Christofori reuertantur et restituantur pure et libere supradicto nobili Petermando aut eius heredibus a dicto Christoforo terminis supradictis, sicut promissi fuerunt ipsi mile flor. dotis soluendi casu predicto. Et promisit eciam ac conuenit predictus nobilis Arnoldus munire dictam Ysabellam de jocalibus usque ad valorem et quantitatem quadraginta scutorum auri semel boni et legitimi ponderis. Et promisit consimiliter idem nobilis Petermandus vicednus Sedun. dictam Ysabellam eius sororem reddere vestitam et ornatam secundum statum et honorem suum bene et honorifice. Item ipse idem Arnoldus de gracia speciali concessit dicto eius filio illos redditus, census et vsagia, juridiciones, dominia que ipse Arnodus et eius vxor mater dicti Christofori habent et possident apud Luceriam seu in territorio de Luceria et Ergua, vna cum redditibus et vsagiis que ipse Arnoldus habet in patria Vallesie et hoc casu quo ipsi coniuges Christoforus et Ysabella cum dicto Arnoldo et eius vxore moram personalem facere non possent, aut nollent cum ipsis inuicem commorari, pro eorum victu et vestitu administrando casu predicto, et ipso casu promisit facere laudare et ratifficare per dictam eius vxorem, tociens quociens super hoc debite requisitus fuerit. Quibus omnibus et singulis sic, ut premittitur, inter dictas partes actis, gestis, locutis, factis et arrestatis ipsa Ysabella sua spontanea et libera voluntate et non cohacta ad hec, de laude, jussu et consensu expressis supradictorum nobilium Arnoldi et Christofori eius filii et viri ipsius Ysabelle, pro se et heredibus suis quictauit et remisit quictacione pura, mera, perfecta et irreuocabili, que dicitur facta inter viuos, prout melius jure, consuetudine [patrie] atque loci potuit, predicto nobili Petermando eius fratri et heredibus suis et quibus dare, vendere uel aliter alie-

Digitized by Google

nare voluerit quouis modo, omnia et singula jura, raciones, actiones, proprietates reales et personales que et quas ipsa Ysabella aut alter eius nomine ab eodem Petermando et suis quibus supra petere, exigere aut postulare possent aut deberent ad presens et in futurum, tam super bonis et rebus paternalibus quam eciam maternalibus quibuscumque, mobilibus et immobilibus, presentibus et futuris quibuscumque, tam in terris, pratis, agris, vineis, redditibus, seruiciis, vsagiis et aliis rebus quibuscumque, vbicumque dicta bona sint et quocumque nomine seu vocabulo censeantur vbique locorum. Faciens pactum expressum, finem, quictacionem et transactionem generalem de vlterius non petendo. Salua tamen et reseruata dicte Ysabelle et eius heredibus legitima successione, que sibi accedere posset secundum bonam consuetudinem patrie et loci. Nichil aliud juris, racionis, actionis, hereditatis, proprietatis, dominii et peticionis in dictis rebus sibi nec suis quibus supra retinendo, sed in dictum Petermandum eius fratrem totaliter et omnino transferendo. Deuestiens se et heredes suos de omnibus predictis, etc. Que pacta, conuenciones, condiciones, promissiones quantitatum et rerum predictarum, necnon omnia et singula supradicta promittimus nos dicti contrahentes per juramenta nostra ad sancta Dei euangelia corporaliter a nobis prestita, prout quemlibet nostrum tangit et interest, et sub obligacione omnium bonorum nostrorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum quorumcunque, pro nobis et heredibus nostris habere, tenere, complere rata, grata, firma, valida, et inuiolabiliter obseruare, nec contra predicta seu aliquid predictorum facere, dicere uel opponere aliqualiter, nec contra dicere volenti consentire facto, uerbo, opere uel consensu, tacite uel expresse, in judicio nec extra. Renunciantes in premissis nos dicti contrahentes, pro vt quemlibet nostrum tangit et interest, per vim nostri prestiti juramenti omni excepcioni, exactioni,

Digitized by Google

deceptioni doli mali, vis, metus et in factum decepcionis dicte pecunie non habite uel recepte, speique numeracionis et recepcionis future, jurique ypothecarum pro dotibus introductarum et omnibus aliis juribus, excepcionibus et renunciacionibus quibus per nos uel alium aliqualiter in futurum dicere aut facere possemus in judicio uel extra, ad presens uel in futurum. Inde rogauimus duas cartas fieri sub dictamine sapientum, testesque apponi qui sic vocantur : viri nobiles Philippus de Platea, Rudolphus de Prez, Johannes Huldrici de Rarognia, Guillelmus de Rarognia, Henricus Hover de Vrania, Hilprandus Ris, Petrus Anthellen, Martinus Zuren de Briga et ego Anthonius de Platea, qui juratus, etc. Actum apud Siroz, die XXVI mensis junii, anno Dni M°CCCC°XXVII°.

2780

L'administrateur de l'église de Sion enjoint aux membres du clergé de cette ville d'y résider et de remplir exactement les charges de leurs bénéfices.

Sion, 1427, 4 juillet.

Liber instrumentorum de Seduno, Bramosio, etc. f. 184

Nos Andreas archiepiscopus Colocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputatus, comes et prefectus Vallesii, vniuersis et singulis rectoribus capellarum, altarium et serniarum fundatarum et existentium tam in ecclesia Beate Marie Virg. cathedrali, quam in ecclesia Valerie et S^ti^ Theoduli et..... [1] in ciuitate et districtu Sedun., qui de jure et consuetudine tenentur facere continuam et personalem residentiam in cultu diuino, in canonicis horis nocturnis et diurnis et onera personalia et realia predictorum capellarum, altarium et serniarum in predictis eeclesiis sup-

[1] En blanc.

Digitized by Google

portare, salutem in Dno. Ne fundatores et dotatores predictorum altarium, capellarum et serniarum fraudentur in ipsorum fundatione et dotatione et vt onera ad que predicti rectores tenentur et astringuntur de jure et juxta dispositionem et ordinationem, prout in fundatione et dotatione eorumdem fundatorum et dotantium fuit ordinatum ac dispositum, et ne predicte ecclesie cathedrales Beate Marie et Valerie ac Sti Theodoli fraudentur diuino cultu, per hoc presens publicum et notorium edictum citamus, requirimus et monemus omnes predictos rectores et quemlibet ipsorum in solidum, tam presentes quam absentes, eisdem et cuilibet in solidum mandantes sub pena priuationis ipsorum rectoratuum, videlicet presentibus quod debeant facere continuam personalem residentiam in diuino cultu et canonicis horis diurnis et nocturnis, vt moris est, de cantando canonicas horas et interesse missis consuetis horis debitis et congruis ac celebrare in ipsorum altaribus in diebus deputatis et ordinatis, ita quod in premissis non fiat fraus, nec quod comittatur aliqua negligentia, et non dicuntur esse in diuino cultu et in canonicis horis illi qui sunt in ecclesia personaliter vel cimiterio, et non sunt in choro ad cantandum dictas canonicas horas insimul cum aliis collegialiter congregatis; absentibus autem per hoc presens et notorium edictum mandamus sub pena priuationis ipsorum beneficiorum et rectoratuum ac serniarum, quathenus infra XX dies, numerandos a die publicationis presentium, debeant reuerti ad predictam ecclesiam Sedun. ad faciendum ipsorum residentiam personalem et ad seruiendum in eadem ecclesia in diuino cultu et in canonicis horis diurnis et nocturnis et ad sustinendum omnia alia onera ad que tenentur de iure et consuetudine eiusdem ecclesie, quorum XX dierum sex dies pro primo assignamus termino, alios sex dies pro secundo termino, reliquos vero octo dies pro vltimo et peremptorio termino, vnica monitione pro terna premissa, alioquin si infra predictos XX dies non venerint ad

Digitized by Google

faciendum personalem residentiam et ad predicta onera sustinendum, vel infra predictum terminum non allegauerint causam iustam et rationabilem quare ad predicta non teneantur, certificantes eosdem quod seruatis seruandis procedemus ad ipsorum priuationem seu declarationem priuationis predictarum capellarum ecclesie Sedun. et ad collationem et prouisionem predictorum beneficiorum, rectoratuum et serniarum sic tunc vacantium, prout jura volunt et consuetudo dicte ecclesie requirit, et nobis et dicto capitulo non poterunt imputare, sed potius ipsorum contumacie et negligentie, quia nostre et dicti capituli intentionis est quod dicta ecclesia Sedun. non sit destituta rectoratus et magistratus altarium et capellarum in dicta ecclesia nostra a tenentibus et possidentibus, et quod non occupentur loca illorum qui deberent, possent et vellent predicte ecclesie et facerent personales residentias et onera personalia et realia sustinerent in eisdem vel similibus consueta. Et ne aliqui possent se excusare de ignorantia [presens] publicum et notorium edictum mandamus publicari in ecclesia B. Marie Virg. inferiori cathedrali die dominica proxime ventura, infra missarum solemnia, et die lune proxime sequenti. Deinde post publicationem et lecturam presentis edicti mandamus affigi et dimitti portis siue valuis predicte cathedralis ecclesie, ne aliqui possint se excusare de ignorantia, quod ad ipsorum notitiam non [venerit] quod tam publice et notorie factum est. Datum Seduni, in castro nostro Maiorie, die quarta jullii, anno Dni M°CCCC°XXVII°.

Digitized by Google

2781

Guillaume de Rarogne, seigneur de Mont-la-ville, vend à Jean Uldrici de Rarogne les cens et la juridiction qu'il possède dans la vallée de Ganter.

Sion, 1427, 5 septembre.

Archives de Valère, Registrum Ant. de Platea, N° 87.

* Notum sit quod nobilis vir Guillelmus de Rarognia dnus Montis ville de Herens, tamquam heres vniuersalis quondam nobilis viri Rudolphi de Rarognia, vendiderit pro certo precio nobili viro Johanni Uldrici de Rarognia VIII lb. et X sol. Maur. annui redditus cum omnimoda jurisdicione, dominio, etc. ab antiquo per homines et feudatarios vallis de Gantor, prout hec dicuntur contineri in carta recepta die quinta mensis septembris, sub anno Dni M°CCCC°XXVII°, hinc est quod ego dictus venditor mando Johanni dicto Olcres alias Zeobrost, Anthonio Roco filio quondam Thonen Roten et eorum consortibus vallis de Gantor quatenus dicto nobili Johanni respondeant, etc. Testes Arnoldus Gotifredi de Vespia domicellus, etc. Actum Seduni in capella Sancti Pauli, die quinta mensis septembris, anno Dni M°CCCC°XXVII°.

2782

Annulation d'une vente de cens et de rentes appartenant à la majorie de Moerel, parce qu'elle avait été faite sans le consentement de l'évêque de Sion.

Sion, 1428, 20 janvier.

Archives de Valère, Registrum Anthonii de Platea, N° 86.

Notum sit omnibus Christi fidelibus quod cum questio diu ventilata fuerit inter Johannem filium Johannis Zwala de Bectan, parrochie Morgie, Symonem filium quondam Martini

Digitized by Google

Mactes de Becton, nomine vxoris ejus, Georgium Indopne de Grenche, nomine suo et aliorum suorum consortum et comparticipum suorum, qui emerunt redditus, census, seruicia, chiminagia et alia vsagia que pertinebant et pertinent ab antiquo ad maioratum de Morgia, que bona et res mouent et sunt de homagio ligio mense episcopalis Sedun., actores, ex vna parte, et Petrum Johannem filium Petri dicti Zen Rosson, dicte parrochie, agentem nomine dicti eius patris, et socium ipsius Johannis, deffensores et deffensorio nomine, ex alia, videlicet super eo quod dicti consortes et comparticipes emptores petebant ipsis ferre et fieri guerenciam de bonis et rebus ipsis venditis et alienatis per eumdem Petrum Zen Rosson, prout hostendebat apparere per quoddam publicum instrumentum super dicta vendicione confectum per dnum Georgium Holzter de inferiori Aragnon, sub anno Dni M°CCCCXXIIII°, indicione secunda, die XX^a^ mensis januarii, in villa de Morgia, asserentes et affirmantes dicti actores quod dnus noster Sedun. ipsas res et bona, ut supra, venditas sibi petit fore commissas et enchetas ex eo quod sine laude et consensu suo fuerunt alienate, et multis aliis rationibus et causis per ipsum propositis et allegatis, et ipsas res et bona idem dnus noster Sedun. ad integrum restitui et contractum retrudi totaliter et omnino et in pristinum statum restitui, sicut prius erant ante vendicionem. Tandem post multas altercaciones super premissis omnibus habitas inter prefatas partes, ipse ambe partes, ut partium parcatur laboribus et expensis, se submiserunt summarie et de plano super premissis omnibus in viros nobiles, prouidos et discretos transmissos ad presens consilium generale patriotarum, videlicet primo de deseno a Monte Dei superius Johannis Hengarter maioris dicti loci, Johannis Lowiner parrochie de Conches, Wyndonis Gerssin, Petri Allenscher, Johannis Thorer, Hans Thoeno de Vyssertal parrochie de Aragnon ; item de parrochia de Morgia Nych. Wal-

Digitized by Google

kirs maioris dicti loci, Joh. in der Kunbun, Joh. a den Borte; item de deseno de Briga seu de Narres Anth. Curto castellani, Gaspardi eius fratris, Thomo Partitoris, Symonis Kuntzen, Anth. Schurto, Anth. Cononis, Joh. ad Lapidem, Martini Hoden; item de deseno Vespie Petri et Johannis de Platea domicellorum fratrum, Arnoldi Gotfredi domicelli; item de Rarognia Antholini Kalbermater senioris, Ruedo Butschin de Vnderbechen. Qui vero supranominati ex desenis predictis, visis, auditis, examinatis per ipsos propositis, alegatis et replicatis per vtramque partem hinc et inde, pronunciauerunt et sententialiter declarauerunt summarie et de plano dictam vendicionem per dictum Petrum Zen Rosson nullum effectum potuisse habere neque valorem, sed dictas res et bona venditas per eundem ad dictum maioratum et maioriam reuerti et restitui debere, sicut prius erant, et precium vendicionis per dictum venditorem recepte restituere debere emptoribus cum missionibus communibus, de quibus legitime informare poterunt se substinuisse sine dolo et fraude occasione premissorum. Item quod omnes littere, instrumenta et informaciones que reperiri possent tangentia dictum negocium, libere restituantur maiori de Morgia et que reperiri non possent quod de nouo recognoscantur in feudum dicti homagii, sicut prius erant. Presentibus ad hec venerabilibus viris dnis Henrico Frey, Clemente Remigii, canonicis Sedun., Mathia Gobellini, plurimisque aliis fide dignis, et me Anthonio de Platea qui predicta recepi. Actum in castro Maiorie Sedun., die XX^a^ mensis januarii, anno Dni M°CCCC°XXVIII°.

Digitized by Google

2783

L'administrateur de l'église de Sion remet aux enfants de Martin Berthodi les biens de ce dernier qui avaient été confisqués en vertu de sa condamnation pour crime de sortilège.

Sion, 1428, 3 février.

Archives de Valère, Registrum Anthonii de Platea, N° 51.

* Anno a natiuitate Dni millesimo CCCCXXVIII, die tercia mensis februarii, in stuffa magna sita in castro Maiorie Sedun. Cum verum sit quod Martinus Berthodi vallis de Herens fuerit inculpatus de arte sortilegii per vocem et famam publicam, inter notos et vicinos suos difamatus, qui Martinus per castellanum dicti loci de Herens pro dicto crimine captus et detemptus fuit in valle de Herens, deinde ductus ad castrum Maiorie, et super ipsius criminibus fuerunt fundati processus, prout laudabilis consuetudo patrie requirit, et ductus ad torturam per cognitionem ciuium Sedun. et plurimorum aliorum costumariorum patrie Vallesii, et post ipsam torturam et ipse relicto ab omni tortura sua spontanea voluntate multa sortilegia et crimen sortilegie commississe, et etiam venenum seu tosium dedisse plurimis de quibus ad mortem venerunt, et post confessionem ipsius Martini de dictis criminibus per nobiles, ciues et costumarios patrie fuit adjudicatus et condempnatus ad comburendum ad ignem et bona sua tam mobilia quam immobilia fore et esse confiscata et devoluta dno nostro Sedun. et eius mense episcopali totaliter. Hinc est quod reuer. dnus Andreas archiepiscopus Colocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, pietate motus, ad supplicationem plurimorum parentum et amicorum maternorum Johannis et Jaquete liberorum dicti Martini totam commissionem prefato dno nostro commissam remisit predictis

Digitized by Google

liberis cum honore et onere, et hoc pro XV lb. Maur. Testes viri nobiles Hilprandus de Rarognia condnus Aniuisii, Hanzimandus de Silanon baliuus Vallesii, Johannes Galesii castellanus de Herens et nos Anthonius de Platea et Christoforus de Caymis, notarii publici, etc.

2784

Taxes des annates et des décimes des bénéfices du diocèse de Sion.

1428, 12 février.

Archives de Valère, B. 70.
Bibliothèque nationale à Paris, Msc latins, N° 10031.

SEDUNEN.

BENEFICIA ET TAXACIO DECIME CIVITATIS ET DIOCESIS SEDUN.

Dnus episcopus	IIIIc lb.
Decanus Valerie pro decanatu	XL lb.
Pro prebenda	V lb. X sol.
Decanus Sedun. pro decanatu	LXX lb.
Sacrista pro sacristia	XVII lb. X sol.
Cantor pro cantoria et prebenda	XV lb. X s.
Sunt XXIII prebende alie quelibet taxate	CX s.

Item sunt octo canonie quarum vna taxata X lb., alia IX lb., alia VI lb., alia VI lb. alia L sol., alia LX sol., alia C sol., alia LX sol.

Sequuntur altaria inferiora et Sancti Theodoli.

Magnum altare B. Theodoli	VII lb.
Paruum altare B. Theodoli	L s.
B. Johannis Euuangeliste	VI lb.
B. Silvestri	IIII lb.
B. Nycolay	IIII lb. X s.

Digitized by Google

B. Jacobi	VI lb.
B. Bartholomei	IIII lb. X s.
BB. Petri et Pauli	IIII lb.
Capella S. Pauli	V lb.
S. Stephani	V lb.
Matricularius	VI lb.
B. Marie Magdalenes in ecclesia inferiori	V lb.

Sequuntur altaria in Valeria.

Altare Corporis Christi	XIIII lb.
B. Nycolai	IIII lb.
B. Michaelis	IIII lb.
B. Johannis	IIII lb.
B. Marie Magdalenes	IIII lb.

Sequitur decanatus superior.

Curatus de Conches	XX lb.
Rector B. Caterine	XXX s.
Curatus de Bran, *Binn*[1]	LX s.
Curatus de Aragnon, *Ernen*	XXX lb.
Vicarius eius	VIII lb.
Rector B. Seuerini	XX s.
Curatus Morgie, *Moérel*	XX lb.
Vicarius	V lb.
Curatus de Narres, *Naters*	IIII^{xx} lb.
Vicarius eius	XIIII lb.
Curatus de Simplono	V lb.
Curatus Vespie, *Viège*	LVIII lb.
Vicarius eius	XIIII lb.
Curatus de Chouson, *Saint-Nicolas*	XII lb.

[1] Nous ajoutons les noms modernes en *italique*.

Digitized by Google

Curatus de Pratoborno, *Zermatt*	V lb.
Capella de Buella, *Biel*	LXX s.
Curatus de Aragnye, *Rarogne*	XX lb.
Vicarius eius	VIII lb.
Prior de Castellionis, *Bas-Chatillon*	XIII lb.
Curatus de Liech, *Loetschen*	LXX s.
Curatus de Louce, *Louèche*	LX lb.
Curatus de Laques, *Saint-Maurice-de-Laques*	XX lb.
Curatus de Villa, *Villa*	V lb.
Curatus de Sirra, *Sierre*	LXX s.
Curatus Gironde, *Géronde*	V lb.
Prior de Illies, *Val d'Illiés*, pro rebus quas tenet apud Surro, *Sierre*	IIII lb.
Curatus de Granges	XIIII lb.
Prior de Granges	IX lb.
Prior de Lens	XV lb.
Prior de Ayent	XIII lb.
Curatus de Ayent	V lb.
Curatus Sancti Leonardi, *Saint-Léonard*	IIII lb. X s.
Curatus de Germisua, *Grimisuat*	V lb.
Curatus Aniuisii, *Anniviers*	XX lb.
Capella Aniuisii	V lb.
Curatus de Verrore, *Vercorin*	IIII lb.
Curatus de Chaler, *Chalais*	V lb.
Curatus de Grona, *Grône*	IX lb.
Curatus de Bramosio, *Bramois*	IIII lb.
Curatus de Nas, *Nax*	X lb.
Curatus de Eruens, *Hérens*	XX lb.
Curatus de Vex	XV lb.
Curatus de Magy, *Mage*	V lb.

Digitized by Google

[*Sequitur decanatus inferior.*]

Curatus Sedunensis	XX lb.
Curatus Sancti Germani, *Savièse*	XII lb. X s.
Curatus Contegii, *Conthey*	XV lb.
Vicarius eius	XL s.
Curatus de Vertro, *Vétroz*	XII lb. X s.
Curatus Arduni, *Ardon*	XX lb.
Prior de Clages, *Saint-Pierre-de Clages*	XX lb.
Curatus de Leytron	X lb.
Curatus de Sallion, *Saillon*	IX lb.
Curatus de Fulio, *Fully*	XIIII lb.
Curatus de Nenda	X lb.
Curatus de Rida, *Riddes*	X lb.
Curatus de Saxon	IIII lb.
Prior Martigniaci, *Martigny*	XXX lb.
Curatus Sancti Brancherii, *Sembrancher*	XX lb.
Curatus de Villugio, *Vollèges*	V lb.
Curatus de Bagnies, *Bagnes*	XV lb.
Capella de Bagnies	IIII lb.
Curatus de Orseres, *Orsières*	XII lb. X s.
Curatus de Lides	VII lb. X s.
Curatus Burgi Montisjouis, *Bourg-Saint-Pierre*	X lb.
Personatus Intermontium, *Entremont*	XL s.
Abbas Sancti Mauricii	III^{c}LX lb.
Curatus de Servens, *Salvan*	L s.
Curatus Sancti Mauricii	VII lb. X s.
Curatus de Chuex, *Choex*	V lb.
Curatus de Tribus Torrentibus, *Trois-Torrents*	V lb.
Curatus de Illies	VIII lb.
Curatus Collomberii, *Collombey*	X lb.
Curatus de Mura, *Muraz*	V lb.
Curatus de Viona, *Vionnaz*	L s.

Digitized by Google

Curatus Vubrie, *Vouvry*	V lb.
Prior Portus Vallesii, *Port-Vallais*	V lb.
Curatus de Chosel, *Chessel*	V lb.
Curatus de Nouauilla, *Noville*	V lb.
Rector seu prior domus Allii, *Aigle*	X lb.
Curatus Allii	XII lb.
Curatus de Ormont	V lb.
Rector domus Aleni, *Ollon*	VI lb.
Curatus Aloni, *Ollon*	VI lb.
Curatus de Bacio, *Bex*	XXV lb.
Curatus de Belmont	V lb.
Capella de Grion	LX s.

Nos Johannes de Lenthenay licenciatus in legibus, sacrista ecclesie Gebenn., apostolice sedis nuncius et jurium camere apostolice in Lugdunensi, Viennensi, Bisuntinensi et Tharentasiensi provinciis, ducatuque Sabaudie ac specialiter et nominatim in ciuitate et diocesi Sedun. generalis collector, pium existimantes ac debitum veritati testimonium perhibere, serie presentium vniuersis et singulis easdem presentes litteras inspecturis notifficando easque cerciorando recognoscimus et attestamur nos in libro taxarum decreti nobis collectorie officii in pergameno scripto et cui stante in presenti vrbe et residente curia romana post dissolucionem sacri generalis Constanciensis concilii per dnos camere plena fides adhibeatur, et super quo annate et decime tempore reseruacionis et imposicionis earumdem fuerunt et sunt leuari et recipi solite, decimario seu pollerio nuncupato, taxam dictarum ciuitatis et diocesis Sedun. conscriptam modo et forma, nichil addicto, remoto, distracto uel mutato, quibus supra inuenisse, de quibus ad quorumdam ipsarum ciuitatis et diocesis et dictorum beneficiatorum verisimiliter in futurum grauari super ipsa taxa pertinentium instanciam, ad opus quorum interest seu

Digitized by Google

interesse poterit quomodolibet in futurum, nostras presentes literas concessimus, datas Gebennis, die duodecima mensis februarii, anno Dni millesimo IIII^c^XXVIII, pontifficatus sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini diuina prouidencia pape quinti anno vndecimo, sub sigillo nostri collectorie officii in testimonium premissorum.

Per prefatum dnum collectorem.

Jes Boyssoneti.

Sceau pendant en cire rouge, effacé.

Si on compare cet état du diocèse avec celui que nous avons publié dans le t. V, p. 260-265, on verra qu'il offre très peu de différence ; on n'y trouve que deux paroisses nouvelles, celles de Binn et de Sierre. Par contre la paroisse de Massonger est omise dans le second, soit dans la copie de Valère, soit dans celle de la Bibliothèque nationale de Paris. Il n'est pas probable cependant qu'elle n'existât plus en 1428, puisque nous la trouvons encore plus tard.

2785

Reconnaissance des droits de l'évêque de Sion à Salin.

Sion, 1428, 27 mars.

Liber instrumentorum de Seduno, etc., f. 79 verso.

* Anno natiuitatis Dni millesimo CCCC^o^XX octauo, inditione VI, die vero XXVII mensis marcii, in ciuitate Seduni, ante domum salterie Sedun., Johannes Jussyon, Anthonius Ameczon, Anthonius filius Perrodi Anthonion, Johannes Benedicti et Guillielmus Benedicti, suis et aliorum consortum suorum nominibus de Salens, confessi sunt se et omnes alios homines de Salens esse homines dni Andree archiepiscopi Collocensis, administratoris perpetui ecclesie* Sedun., comitis et prefecti Vallesii, eiusque ecclesie et mense episcopalis Sedun., propter manutentiam et quod omnes morantes in villa de Sallens tenent a dicto dno administratore aquas et nemora cum com-

Digitized by Google

munitate Sedun. ex alia parte Rodani, et quod quilibet ignis et qui facit ignem et tenet hospitium anni et diei apud Salens debet dno episcopo vnum fasciculum feni ratione manutenentie, de quo fasciculo asserunt debere sex den. Maur. annuatim in natiuitate Dni, et si contingeret ignem extinguere, fasciculus predicti feni vel sex den. loco ipsius fasciculi sunt extincti, et si dnus hospicii habeat quatuor vel tres filios et quilibet eorum teneat hospicium per dictum tempus, quilibet tenetur in fasciculo feni vel sex den. Item recognouerunt quod quando ciues Sedun. vadunt alicubi in caualcata et non possunt redire in Sedunum pernoctare, quod tunc illi de Salens debent venire Sedunum et custodire ciuitatem, donec dicti ciues sint reuersi, et salterus Seduni debet hoc eis intimare. Testes : dnus Johannes Panissodi, etc. Et ego Clemens Remigii de Zathmaruempty clericus Transsiluan. diocesis, notarius, etc.

2786

Légitimation de bâtards par le comte palatin Pierre-André de Benchiis de Gualdo.

Sion, 1428, 24 mai.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Vniuersis et singulis presens priuilegium siue publicum instrumentum ipsum priuilegium in se continens inspecturis nobilis Petrus Andreas filius nobilis Amoris, filii nobilis quondam Petri de Benchiis de Gualdo, Dei et imperialis maiestatis gracia comes palatinus, pacem, gaudium et salutem ac debitam diligenciam adhibere in commissis. Venit ad nostram presenciam personaliter discretus vir Laurencius Mitplattun parrochie Aragni, Sedun. diocesis, de soluto genitus et soluta, supplicans nobis humiliter vt ipsum vna cnm certis suis liberis naturalibus, videlicet Walthero, Margareta, Ysabella et

Digitized by Google

Cecilia per ipsum solutum genitos cum soluta ad omnia et singula jura, successiones, hereditates, legata, honores, prerogatiuas, officia et alios actus legitimos sibi necessarios quoscumque legitimare, reintegrare, restituere et habilitare auctoritate cesaria nobis attributa dignaremur. Cuius cesarie auctoritatis nobis, vt supra, attribute tenor sequitur et est talis. In nomine sancte et indiuidue Trinitatis feliciter, amen. Sigismondus, etc. Nos autem Petrus Andreas, comes supradictus, dicti Laurencii, suo proprio ac suorum liberorum naturalium predictorum nominibus, supplicationibus inclinati, comperto fidedignorum ipsos bone indolis et honeste fore conuersacionis relatione condigna, ipsum Laurencium necnon Waltherum, Margaretam, Ysabellam et Ceciliam eius liberos predictos auctoritate cesaria, vt supra, nobis attributa legitimamus, reintegramus et ad omnia et singula jura tam patrie quam locorum quorumcumque specialia et successiones ex testamento uel ab intestato, hereditates, legata, honores, prerogatiuas, officia et actus quoscumque legitimos restituimus, reducimus, habilitamus et habiles reddimus et decernimus per presentes, ita quod ipsi deinceps tanquam legitimi et ex legitimo thoro procreati possint et valeant vbique locorum inter cunctos Romano imperio subditos paternis et maternis ac parentum, cognatorum et agnatorum et aliorum proximorum suorum bonis, eciam equis porcionibus cum legitimis, si extiterint, succedere, omnique prolis illicite absorta geniture macula et per nos abiecta, ad omnes actus legitimos, honores et officia secularia admitti debeant, jure scripto, legibus, consuetudinibus seu statutis municipalibus et aliis in preinserto priuilegio contentis et allegatis non obstantibus quibuscumque, presertim illo uel illis quo uel quibus presenti actui siue legitimacioni possit seu voluerit in aliquo contrairi, quinymo dicti legitimati ad omnia et singula supradicta admittantur, ad que et ipsorum quodlibet ipsos et ipsorum quemlibet

Digitized by Google

admittendos esse decernimus et admittimus per presentes, contradictores auctoritate predicta penis supradictis seriosius compulsuri. In quorum robur et testimonium premissorum has nostras presentes litteras siue presens publicum instrumentum priuilegium nostrum huiusmodi in se continentes seu continens per notarium publicum infrascriptum scribi et publicari, nostrique sigilli impensione mandauimus communiri, presentibus vener. viro dno Jacobo de Cresto licenciato in legibus, officiali curie Sedun., Johanne eius fratre Lausan. diocesis, Henslino de Simplono et Martino Wala Sedun. diocesis, testibus ad premissa, etc. Datum et actum in castro Maiorie Sedun., in stupa magna, die XXIIII^a mensis maii, anno Dni MCCCCXXVIII, indictione VI, pontificatus dni Martini pape V anno XI.

2787

La diète des dizains du Vallais prie l'administrateur du diocèse de Sion de rendre et de faire rendre aux Carmélites de Géronde les biens possédés antérieurement par les Chartreux établis au même lieu.

Viège, 10 juin 1428.

Archives de Géronde, au séminaire de Sion.

(Le côté gauche du parchemin a été rongé et il manque ainsi le commencement des lignes, que nous complétons d'après la copie suivante.)

***A.-J. de Rivaz.* Opera hist. XIV, 233.**

Reuerendissimo in Christo patri ac dno dno Andree miseratione diuina archiepiscopo Colocen., perpetuo administratori ecclesie Sedun. per sedem apostolicam specialiter deputato, comiti et prefecto Valesii, nos Thomaz Venez, balliuus patrie Vallesii pro eodem reuer. dno nostro Sedun., ac vniuersi et singuli castellani, maiores et alii officiarii ac nuncii omnium communitatum Valesii in presenti generali consilio et dieta a nostris desenis et communitatibus cum plena potestate ad

Digitized by Google

infra scripta et alia deputati et transmissi recommendamus. Cum vniuersaliter et particulariter homines communitatum Valesii habeant in deuocione, reuerencia et honore locum de Gyronda ac ordinem fratrum beate Dei Genitricis Marie de monte Carmeli, necnon prioratum et conuentum predicti ordinis Carmelitarum de Gyronda, Sedun. dyocesis, qui nouiter dictum locum de Gyronda acceptauerunt, cupientes quod predictus prioratus, fratres et conuentus perpetualiter conseruentur ac augmententur, et quod universa bona mobilia et immobilia, vbicumque existencia in dyocesi Sedun., maxime in patria Valesii, que antiquitus fuerunt prioratus fratrum et conuentus ordinis Cartusiensium de Gironda, alienata, distracta et occupata titulo lucrativo vel oneroso restituantur, relaxentur et reintegrantur eisdem priori, fratribus et conuentui de Gironda eiusdem ordinis Carmelitarum, qui auctoritate apostolica et vestra eciam auctoritate ordinaria ac de concensu et voluntate prioris et capituli generalis majoris Cartusie in eisdem loco et bonis vniversis successerunt, ac haberi, teneri et reputari debent in eisdem loco, bonis et juribus vniuersis in loco et personis fratrum de Cartusia. Quare supplicamus Ve R^me Paternitati et universis vestris officiariis spiritualibus et temporalibus, presentibus et futuris quod predictos locum, priorem, fratres et conuentum et ipsorum conuersos, familiares et vniuersa ipsorum bona presencia et futura dignemini et habere velitis commissos snb vestra protectione et tutela, et omnia bona ac jura predicti loci de Gironda de presenti penes V. R. P. existencia ac eciam penes vestram mensam episcopalem, quod velitis eisdem priori, fratribus et conuentui restituere caritatiue et sine lite, ut detis exemplum aliis detentoribus seu occupatoribus predictorum bonorum, quod simili modo restituant, maxime in recuperacione et reintegracione vniuersorum predictorum bonorum, ita taliter quod summarie et de plano sine strepitu et figura judicii, sola veritate ins-

Digitized by Google

pecta, recuperent omnia predicta bona ac in eisdem reintegrentur et in pacifica possessione ponantur, et postquam fuerint recuperata, restituta et reintegrata et predicti prior, fratres et conuentus in possessione pacifica positi et reducti in eisdem bonis, dignemini protegere ac velitis conseruare. Insuper rogamus et requirimus omnes patriotas Valesii, tam ecclesiasticos quam seculares vtriusque sexus, predictorum bonorum occupatores seu detentores aut eorumdem possessores, quatinus predicta bona eisdem priori, fratribus et conuentui relaxent, restituant et dimittant sine lite et maximè ne dicti fratres dicti loci impediantur in litibus et causis racione et occasione recuperacionis predictorum bonorum, sed jugiter sint attenti in ipsorum deuocionibus et oracionibus ac diuino cultu, prout et sicut sunt deputati et ipsorum ordo et regula postulat et requirit. Certificantes per presentes omnes supradictos patriotas occupatores, detentores et possessores predictorum bonorum, si dicta bona non restituent, relaxent et dimittent eisdem priori, fratribus et conuentui cum fructibus et redditibus presentis anni infra quindecim dies numerandos a die publicacionis presentium, quod nos et nostre communitates assumemus honera et labores cum auxilio nostri brachii secularis ad reponendum summarie predictos priores, fratres et conuentum in possessione predictorum bonorum ac in eisdem perpetue protegemus et conservabimus. Datum Vespie, in nostro consilio generali, sub sigillis bailliui et castellanorum de Seduno, de Syrro, de Vespia et de Briga ac maiorum de Leuca, de Rarognia et a Monte Dei superius ad nostram requisicionem ad fidem, robur ac testimonium omnium premissorum, die decima mensis junii, anno Dni millesimo quatercentesimo vicesimo octauo.

Tous les sceaux sont tombés ; il n'en reste que l'indication écrite sur le bord inférieur du parchemin dans l'ordre suivant :

[Sigillum Th]ome Veneths [bailliui Vale]sii. — Sigillum Jodoci de Causali-

Digitized by Google

bus castellani Sedun. — Sigillum Christofori de Silinon C. Sirri. — Sigillum Roleti Aymonis maioris Leuce. — Sigillum Johannis de Platea castellani Vespie. — Sigillum Anthonii Curti castellani Brige. — Sigillum Johannis Hengarter maioris de Conches. — Sigillum Rodolphi Esperlini domicelli maioris Rarognie.

2788

Le conseil des sept dizains du Vallais confirme l'établissement des Carmélites à Géronde.

Viège, 1428, 10 juillet.

A.-J. de Rivaz. Opera histor. XIV, 237.

Nos universi et singuli homines parrochiani omnium desenorum, communitatum et parrochiarum Vallesii memorie commendamus per presentes, significantes quibus expedit universis tam presentibus quam futuris, in mentibus nostris revolventes et considerantes quoniam in patria Vallesii non est et nunquam fuit ad memoriam hominum aliquis conventus religiosorum, saltem de ordinibus mendicantium, approbatus, et quod de presenti ex procuratione et operatione rever. in Christo patris et dni dni Andree miseratione divina archiepiscopi Collocensis, perpetuique administratoris ecclesie Sedun., comitis et prefecti Vallesii, est fundatus in loco Girunda, Sedun. diocesis, auctoritate approbata unus conventus et monasterium ordinis religiosorum fratrum ordinis Carmelitarum, qui conventus et fratres dicti ordinis debent Deo famulari perpetualiter in eodem loco et conventu ad gloriam et honorem Dni nostri Jhesu Christi, gloriose virginis Marie et omnium sanctorum et pro salute animarum nostrarum et nostrorum predecessorum ac heredum et successorum nostrorum, nos prehabita matura deliberatione communiter et divisim ac maturis consiliis generalibus super premissis inter nos prius [habitis], primo regratiamus Deo omnipotenti et sue gloriose matri beate Marie et eidem dno nostro Sedun. qui talia procuravit et ad laudabilem summe deduxit unionem, venerabili et

Digitized by Google

religioso viro fratri Thome de Congesio lectori in sacra pagina, professo dicti ordinis Carmelitarum ac priori de Girunda, qui prioratum dicti loci acceptauit et fratres ejusdem ordinis conduxit, ac demum monasterium dicti loci reformavit et reedificavit, et quantum in nobis est omnia supradicta laudamus, ratificamus, approbamus et confirmamus, uti nos sub nostra protectione et tutela recipimus predictos priorem, conventum ac fratres, tam presentes quam futuros, ac locum et monasterium cum omnibus ipsorum rebus et bonis mobilibus et immobilibus universis et singulis tam presentibus quam futuris, acquisitis et acquirendis, ac damus et concedimus tenore presentium bona fide nostra, pura mente perpetuam securitatem et perpetuum salvum conductum eisdem priori, fratribus ac ipsorum conversis et familiaribus ibidem laudem Deo degentibus, presentibus et futuris, eundi, ambulandi, discurrendi et questuandi ac eleemosynandi in tota nostra patria Vallesii, tam in personis quam in bonis, sine aliqua lesione et impedimento reali et personali, pacifice et quiete. Mandantes omnibus nostris filiis et heredibus ac successoribus universis, presentibus et futuris, communiter et divisim, sub penis indignationis Dei omnipotentis ac nostrarum maledictionum, quatenus omnia supradicta communiter et divisim debeant inviolabiliter observare et adimplere, tam tempore pacis quam tempore quarumcumque guerrarum, tam inter nos patriotas quam inter nos et nostros convicinos. Et ad perpetuam rei memoriam presentes litteras auctoritativas mandavimus nostris sub sigillis nostrorum desenorum et communitatum sigillari in fidem, robur et testimonium omnium premissorum. Datum et actum Vespie, in nostro consilio generali laudabilium nuntiorum omnium communitatum Vallesii, die X mensis julii, anno Dni MCCCCXXVIII.

Copia desumpta ex originali septem desenorum sigillis signata.

Digitized by Google

2789

Le chapitre de Sion nomme le chanoine Guillaume de Rarogne chantre de cette église.

Sion, 1428, 6 août.

Archives de Valère.

* Notum sit quod cum dignitas et officium cantorie ecclesie Sedun. vacet per decessum dni Johannis Schulo cantoris, videlicet ad electionem, dispositionem, prouisionem et collacionem venerabilis capituli Sedun., hinc est quod dni Nycolaus de Molendino, Guillelmus Barberii, Petrus in Fabrica, Martinus Brunardi, Girardus....., Johannes Panissodi, Jacobus in Campo, Rodulphus de Arcu et Petrus Cochard canonici ecclesie Sedun. capitulariter congregati in choro ecclesie Vallerie, consideratis generositate, nobili prosapia, sciencia, moribus et laudabilibus virtutum meritis dni Guillelmi de Rarognya canonici dicte Sedun. ecclesie, eidem dno Guillelmo prouiderunt et prouident de dicta cantoria dignitate cum juribus, juridictionibus, redditibus, feudis, homagiis, possessionibus, honoribus et honeribus uniuersis, ipsumque dnum Guillelmum in corporalem possessionem dicte cantorie dignitatis posuerunt et induxerunt per tradicionem vnius baculi pastoralis dignitati et officio eiusdem cantorie pertinentis, assignando et dando sibi vocem in capitulo et locum in choro dicte cantorie, ut moris est, sepedictum dnum Guillelmum sedere facientes in eodem choro in sede prefati dni cantoris. Qui quidem dnus Guillelmus cantor prestitit juramentum debitum et consuetum bene et fideliter deseruire dicte cantorie, etc. Inde rogauerunt cartam fieri et testes apponi qui sic vocantur : dni Michael Durandi, Thomas Pacis, Johannes de Cruce, sacerdotes, Vallentinus Heccart, clerici beneficiati ecclesie Sedun. et dnus

Digitized by Google

Franciscus de Origonibus canonicus et cancellarius Sedun. viam vniuerse carnis ingressus, qui hanc cartam leuauit et recepit, vice cuius ego Ambrosius de Poldo publicus notarius et cancellarie Sedun. iuratus, commissarius scripturarum dicti dni Francisci, eam fideliter scripsi. Cui si quis, etc. Acta fuerunt hec in choro ecclesie Vallerie, in plena kalenda, anno Dni millesimo quadringentesimo vicesimo octauo, inditione sexta, die sexta mensis augusti, Sigismondo regnante, Andrea Collocensi archiepiscopo ecclesiam Sedun. administrante.

Amb^us^ de Poldo.

Ad maiorem autem premissorum firmitatem nos capitulum antedictum sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

Sceau tombé.

2790

Ordonnances des patriotes du Vallais au sujet de la sorcellerie.

Louèche, 1428, 7 août.

Archives du canton de Fribourg, copie de la fin du XVIme siècle.
***Heusler*. Rechtsquellen des Cantons Wallis, 146.**

Certi articuli per magnificos dnos patriotas super arte sortilegii erecti.

Nos Thomas Venech balliuus Vallesii pro reuerendissimo in Christo patre et dno dno Andrea archiepiscopo Collocensi et administratore ecclesie Sedun., comiteque et prefecto Vallesii, notum harum serie facimus vniuersis et singulis presentes litteras inspecturis ac etiam audituris quod in presenti congregatione et consilio generali tento et habito apud Leucam, presenti die, per patriotas Vallesii cum communitatibus tam Alamanorum quam etiam Romanorum, cum plena potestate

Digitized by Google

desenorum patrie Vallesii et specialiter et maxime ab aqua Morgie Contegii superius ab vtraque parte Rodani, venerunt pro bono statu, commodo et honore ecclesie Sedun. et totius patrie Vallesii et multis arduis negotiis et necessitatibus feliciter ordinandis et singularum personarum, et maxime inter alia plura negotia et necessaria in dicto presenti consilio ordinata et conclusa, per patriotas fuit ordinatum et conclusum in ipso consilio presenti per ipsos patriotas et nuntios communittatum, tam nobiles quam etiam alios probos homines et nuntios predictos, super facto artis sortillegii ne eorum maleficia remaneant impugnita, prout infra sequitur.

Primo fuit ordinatum quod in quocumque loco ipsius, tam in monte quam etiam in plano, reperiatur aliqualis persona, vna vel plures cuiuscumque status vel conditionis existant vel existat, ab antiquo deffamatus et aliqua querela vel grusa de nouo contra ipsum vel ipsos de dicta arte moueatur tam per clamam vel defamationem trium vel quatuor vicinorum, quod ille vel illi tales persone capiantur et incarcerentur per castellanos et eorum judices ordinarios, de quorum dominio et juridictione sunt, et consimiliter fiat de hominibus nobilium habentium dominium et juridictionem in locis predictis, et fiant processus contra ipsos tales.

Item fuit ordinatum quod tales persone quecumque reperiantur defamate per processus per quinque, sex vel septem aut magis vsque ad decem personas ydoneas et non suspectas, quod illi vel ille defamate consimiliter capiantur et ponantur ad turturam.

Item fuit ordinatum quod factis processibus et publica vox et fama vicinorum contra ipsos faceret et nollent fore confiteri eorum demerita, quod tales etiam ponantur ad turturam.

Item fuit ordinatum quod de personis conjunctis et maritatis quod viro et mulieri qui in premissis reperientur innocentes in huiusmodi arte, quod illi vel illis innocenti sit saluum et

Digitized by Google

reseruatum jus quod habet vel debet habere super bonis alterius qualitercunque et quomodocunque, dum tamen ille talis vel illa faciat juramentum et prestet ad sancta Dei ewangelia quod nichil sciuit de arte perpetrata per virum aut mulierem, verumque sic quod juramentum si facere recusauerit, non admittatur ad premissa fienda in presenti articulo contenta.

Item fuit ordinatum quod si dnus noster Sedun. aut eius balliuus, castellani aut alii eius officiarii aliquam personam caperent occasione artis sortillegii, et ille vel illa persona captus vel capta reperiretur curpabilis, sic quod per sententiam cognitionem foret juridice condennatus in corpore vel aere ad comburendum vel alia corporis vel bonorum [a]missione juridice condempnatus vel condempnata propter sua crimina et demerita perpetrata, et quodque talis persona condempnata haberet aut bona feuda aut bona feudalia et aliis dnis et nobilibus mouentia in feudum et de ipsorum juridictione, quod illi tales nobiles, quicunque sint et cuiusquonque conditionis et status existant, habeant et debeant contribuere in missionibus et expensis factis et fiendis per dnum et officiarios pro rata feudorum ad equalitatem et que (atque) condempnat[orum] commissionem et capere partem pro rata, vt supra, eisdem cedente, non obstante quod dnus aut balliuus aut eius officiarii facerent executionem corporis, quod eisdem nobilibus nec alter[i] prejudicare non debet nec possit in commissione feudorum pro rata, vt supra, eisdem cedente, solutis prius expensis ad equitatem, vt supra.

Item ordinatum fuit, vt supra, quod si forte aliqua persona ab antiquo non defamata in generali et forte nouiter per vnam solam personam combustam juridice ad mortem defamatur in publico, quod talis non sit capiendus, sed secrete primo inquirendum vtrum reperiatur in aliquo crimine aut non, et secundum crimen quod reperietur condempnetur aut absoluetur.

Item consimiliter ordinatum fuit quod si aliqualis persona

Digitized by Google

per duas alias personas vel plures captas pro arte sortilegii et juridice judicatas ad tormenta vel ad mortem comburendum, quod illa talis persona, cuiuscunque status et conditionis existat, capiatur, detineatur et fiant processus inquisitionis publice [et] ponatur ad turturam.

Item ordinatum fuit quod captis personis predictis, eisdem dentur consiliarii, aduocati et copie processuum et inquisitionum contra tales personas factarum et deffensiones eorum secundum quod sua credant interesse.

Item ordinatum fuit quecumque persona que accusata fuerit per tres personas judicatas et condempnatas ad mortem pro arte sortilegii, illa talis persona cappiatur et ponatur ad turturam et secundum meritum cause fiat executio et condempnatio vel absolutio.

De quibus omnibus et singulis, vt supra, ordinatis petierunt plures nobis in dicto consillio et congregatione assistentes vnacum castellanis, maioribus, saltheris et aliis officiariis juridictionem in locis predictis exercentibus et habentibus litteras nostras testimoniales, quas eisdem concessimus et copias opportunas in robur et testimonium premissorum. Datum et actum Leuce, die septima mensis augusti, anno Dni millesimo quatercentesimo vigesimo octauo, sub nostro sigillo et expeditione manuali Anthonii de Platea domicelli et Johannis de Lapide, notariorum publicorum.

2791

La diète du Vallais déclare que comme Pierre Jote, condamné à être brûlé pour cause de sortilège, était homme lige des seigneurs d'Anniviers, l'exécution de cette sentence appartient à ces seigneurs.

Sierre, 1428, 3 novembre.

Archives de la ville de Sion, copie.

In nomine Dni, Amen. Anno eiusdem millesimo quatercentesimo vicesimo octauo, inditione sexta, die vero tercia mensis

Digitized by Google

nouembris, apud Sirrum, coram honorabili viro Thoma Venetz balliuo terre Vallesii pro dno nostro Sedun., coram nobili et egregio viro Petermando de Chivrone vicedno Sedun., deseni Sirri, coram Anthonio Perrini domicello, Petermando Werra, deseni Leuce, coram nobilibus et egregiis viris Philipo et Petermando de Plathea, Yanino Venetz, Johanne Studer, deseni Vespie, coram discreto viro Johanne de Lapide notario publico, deseni Brige, et coram Petro Alecher, Lowiner, Johanne de Pratis, deseni de Consches, nuncii et imbassiatores desenorum et communitatum patrie Vallesii ibidem pro consilio generali tenendo harum serie congregati, et pro huiusmodi negotiis peragendis saltim vltra triginta, comparuit discretus et prouidus vir Nycolinus Kalbermatter junior de Rarognia, castellanus Anniuisii pro nobilibus et egregiis viris Hilprando et Petermando de Rarognia dnis Anniuisii, nomine et vice ipsorum dnorum Anniuisii. Cum prenominatus Nycollinus eri requisierit patriotas predictos eidem Nycollino, nomine quorum supra, facere cognitionem in eodem loco de Sirro super Petro Jote accusato de sortilegio, qua accusatione visa cognouerunt ipsum Petrum Jote tanquam sortilegum comburi debere, prout in eadem sententia contineri videtur et dicitur. Qua sententia habita dnus noster Sedun. proposuit in contrarium, dicens quod executio predicti Petri pertinere debebat ad Thomam Venetz nunc balliuum terre Vallesii prenominatum, eo quod prenominati dni Anniuisii non probauerunt sufficienter et ydonee quod prenominatus Petrus Jote esset homo eorum ligius et quod non habuerunt troncum neque patibulum in loco ubi delinquit. Que ambe partes de eorum debato et discordia submiserunt se totaliter ordinationi patriotarum prenominatorum et quod prenominati dni Anniuisii seu alius pro eis probare bene et ydonee debeant si prenominatus Petrus Jote sit eorum dnorum Anniuisii homo ligius. Qui prenominati dni Anniuisii seu alius pro eis coram eisdem patriotis presen-

Digitized by Google

tauerunt vnam recognitionem factam per prenominatum Petrum Jote, leuatam manu Johannis Gallesii notarii publici, anno Dni M°IIII^c primo, die sexta maii. In qua recognitione continebatur quod ipse Petrus Jote pro se et heredibus suis recognouit ipsum hominem ligium talliabilem ad misericordiam prenominatorum dnorum seu eorum patris et ipsum tenere de feudo homagii ligii dictorum dnorum certas possessiones in ipsa recognitione contentas, et pluribus aliis notulis in quibus ipse Petrus recognouit ipsum esse hominem ligium talliabilem ad misericordiam prenominatorum dnorum, etc. Qui quidem patriote et nuncii patriotarum ac communitatum Vallesii visa dicta recognitione superscripta, visisque et auditis ac bene intellectis aliis notulis per prenominatos presentatis, cognouerunt et diffinite sententiauerunt ipsum Petrum Jote esse hominem ligium talliabilem ad misericordiam prenominatorum dnorum Anniuisii et executionem eis de jure pertinere debere, precipientes eisdem dnis executionem de predicto Petro facere debere et ipsum comburi, prout ab antiquis temporibus moris fuit et consuetum in talibus, etc., salua cognitione per patriotas facta nuper in Briga de bonis prenominati Petri Jote. De quibus preceperunt dicti patriote presentem litteram sigillari cum sigillo Thome Venetz nunc balliui suprascripti ac per me notarium subscriptum expediri in fidem, robur et testimonium omnium premissorum veritatis.

Expedita per me Franciscum de Riedmatten de mandato predictorum patriotarum.

Copie signée P^us Berodi et Defago.

Digitized by Google

2792

Testament de Petermand, fils naturel de Pierre de Rarogne, seigneur d'Anniviers.

Ansech-Bernard, 1428, 18 décembre.

Archives de Valère, Registrum Petermandi de Platea, N° 88.

* Notum sit quod ego Petermandus filius naturalis quondam nobilis et potentis viri Petri de Rarognia dni Aniuisii, sanus mente licet infirmus corpore, testamentum meum nuncupatiuum dispono in hunc modum. Sepulturam meam eligo in capella beate Marie de Laques, infra tumbas predecessorum Henriete vxoris mee. Item lego altari Sancti Jacobi situati in ecclesia Sancti Mauricii de Laques decim lb. Maur. semel. Item cedo et fino prenominate Henriete vxori mee, filieque quondam Jaquemeti d Ansech notarii publici, omnes donaciones et ordinaciones per ipsam michi factas de bonis suis. Item pro bonis seruiciis et curialitatibus michi factis per dictam vxorem meam, ipsi lego terciam partem omnium bonorum meorum. Item instituo dictam Henrietam in tutricem Margarete et Ysabelle filiarum suarum et mearum ; cui quidem Henriete ordino in consiliarios suos nobiles viros et discretos Hilprandum de Rarognia dnum Aniuisii, nepotem meum, Petrum de Platea de Vespia, Anthonium d Ansech sororium meum et Petermandum de Platea de Sirro, nepotem meum leuatorem subscriptum. In ceteris autem bonis meis instituo heredes vniuersales prenominatas filias meas Margaretham et Ysabellam. Testes Mauricius filius Anthonii d Ansech domicelli, etc. Actum apud Ansech Bernard, die XVIII mensis decembris, anno Dni M°CCCC°XX°VIII°.

Digitized by Google

2793

Accord entre le prieur et la commune de Port-Vallais au sujet d'un cas de mainmorte.

1429, 24 janvier.

Archives cantonales du Vallais.

* Anno a natiuitate Dni millesimo quatercentesimo vigesimo nono, die vicesima quarta mensis januarii, coram nobis notariis publicis personaliter constituti venerabilis religiosus dnus Johannes de Flecheria prior prioratus Portus Vallesii, Sedun. diocesis, nomine suo et dicti sui prioratus, ex vna, et Johannes Galliard, Colletus Duheus, Johannetus Baruchet et Mermetus Cullet alias Bonjean, parrochie ipsius loci Portus Vallesii, suis propriis et procuratorio nominibus totius communitatis ipsius parrochie, ex altera. Cum discordia foret inter partes prenominatas super eo quod dictus dnus prior allegabat quod omnes homines habitantes in dicta parrochia et eorum bona sibi et dicto eius prioratui subiacebant sub conditione manus mortue, et quod fuit per eosdem homines et eorum predecessores recognitum in recognitionibus ipsius prioratus, sic declarando ipsam manum mortuam quod quotienscumque ipsi homines decederent sine liberis naturalibus et legitimis, quod eorum bona commissa dno priori forent et pertinere deberent, et dicebat quod per mortem Anthonii filii Johannis Galliardi et Martine filie Colleti Galliardi vltimo deffunctis sine liberis, quod hereditas et bona ipsorum commissa sibi pertinebant et petebat ipsa sibi tradi per matres ipsorum liberorum, indebite sibi ipsa occupantes. Dictis procuratoribus dicentibus se ad petita non teneri, quia si reperiatur per eosdem predecessores recognouisse sub conditione manus mortue, non recognouerunt homagia tallabia nec eorum personas esse

Digitized by Google

tallabiles, sed recognouerunt esse homines ligii tantummodo, et si dixerunt in ipsis recognitionibus quod bona eorum subiacebant conditioni manus mortue dno priori eorum dno, non intelligebant eandem recognitionem, cum sint meri layci aduertanciam in talibus non habentes, et quod condicio homagiorum ligiorum sub qua recognouerunt, non debet coniungi conditioni manus mortue. Attento etiam quod non obstantibus quibuscumque recognicionibus inde factis patres, matres, aui et abaui ex utroque latere liberis suis succedere consueuerunt in ipsa parrochia, locisque vicinis ac in toto balliuatu Chablasii, in quo jure vtitur in quibuscumque locis et personis, siue talliabilibus, censitis, manibus mortuis et aliis ac etiam fratres fratribus, germani et cognati germanis et cognatis et sic successiue, dum tamen non fuerint diuisi, supplicantibus ut in eorum bonis vsibus manuteneantur, attento (quod) sunt ipsi homines locati in loco sterili et nemoroso, ex quibus eorum nemoribus oportet eos pro maiori parte temporis se sustentare, et si alia mala consuetudo eis imponeretur, non reperirent mulieres ad se maritandum in eodem loco et cederet in depopulationem, detrimentum et diminucionem loci. Tandem partes elegerunt dnum Jacobum Maddee ducem (sic) Chablesii et nobilem virum Petrum Tornerii, amicos et arbitros, qui pronuntiauerunt quod parentes, patres et matres, aui, auie, abaui et abauie liberis suis in quacumque etate decedant sine aliis liberis suis legitimis, nisi per eosdem esset aliter ordinatum, succedant in bonis ipsorum ipsius prioratus feudalibus et infra juridicionem dicti prioratus existentibus pro se et suis liberis naturalibus et legitimis, et quod dicti parentes sic succedere volentes se maritare possint in eisdem rebus, vt suis propriis, in personis homagia et onera prioratui debentia deseruire potentibus et non alias, nisi de consensu et voluntate dni prioris ipsius loci expressis. Item pronuntiauerunt quod si ipsi parentes antequam casus ille deueniret, scilicet quod

Digitized by Google

eorum liberi ipsis parentibus decessissent et jam maritati essent alibi et diuisi a liberis eorumdem, quod ad ipsa bona eorumdem liberorum siue predecessorum redire non valeant ad successionem aliqualem habendum, sed alii fratres vel cognati, si essent in eisdem bonis indiuisi, si uero nulli essent fratres vel cognati indiuisi, et redire vellent ipsi parentes vtriusque sexus ad ipsa bona ad faciendum mansionem supra locum et deseruiendo dno priori de omnibus oneribus eidem debitis pro ipsis rebus, ad eorum vitam tenere valeant et reuenire prout supra, et post eorum decessum excheyta et commissa dicto dno priori remanere debeant, nisi ipsi parentes reperirent, antequam decederint, qui de homagio et residencia ibidem fienda post eorum decessum deseruire posset eisdem dno priori. Item pronuntiauerunt quod fratres, sorores, germani et cognati successiue non diuisi succedant alter alteri in bonis eorumdem, ut consuetum est, quibuscumque recognicionibus in contrarium factis non obstantibus. Item pronuntiauerunt quod dictę matres dictorum liberorum, vt supra, deffunctorum succedant dictis eorum liberis in bonis eorumdem per modum superius declaratum. Quibus sic peractis ipse partes prescriptas pronunciationes per juramenta sua ratas et firmas habere promiserunt. Supplicantes ipse siquidem partes dnum abbatem de Clusa, ipsius prioratus Portus Vallesii superiorem, prescripta omnia per eundem laudari.

Et ego Petrus de Morsiaco notarius, etc.

Et ego Nycolletus Chernauel, etc.

Le signet du notaire manque et le texte de l'acte a été raturé et corrigé en plusieurs endroits.

On lit au revers du parchemin, d'une écriture de la même époque à peu près :

Copia transactionis inter quondam R^{dum} dnum Johannem de Flecheria priorem et homines et communitatem Portus Vallesii inite vt intro.

Digitized by Google

2794

Otton, comte palatin du Rhin et duc de Bavière, recommande au conseil de Francfort Philippe de Hennegarten.

Heidelberg, 1429, 16 mars.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Den ersamen wisen unsern guten fründen Burgermeister und Rate der stat zu Franckfurt.

Ott von Gotts gnaden Pfaltzgrafe
by Rine und Hertzog in Beyern.

Unsern grus zuvor ersamen wisen guten fründ. Es hat dieser gemlbertig Philips von Heyngarten, der unsers gnedigen Herren des Ronnschen etc. königs diener ist, etwas sache by üch zu schicken als von schulde wegen die inzubringen nach dem und yme dan befolhen ist, als er üch das selbs müntlich woll sagen und erzellen wirdet. Herumb so begern wir an üch mit ernst von unsers lieben bruder Hertzog Ludwigs und unsernt wegen, das ir dem vorgenant Philips in sollichen sinen sachen zu dem besten fürderlich und beraten sin wollent das stet uns gnediglich gen üch und den üwern zu erkennen. Datum Heidelberg quarta feria post Dominicam Judica anno etc. vicesimo nono.

La famille Hennegarten, Hengart, Heingart, Heingarter est originaire du dizain de Conches; plusieurs membres de cette famille paraissent dans les documents du Vallais. La présence de la recommandation ci-dessus dans les archives de Sion prouve que Philippe de Hennegarten appartenait à cette famille.

Digitized by Google

2795

Institution d'un juré des cours décanales de Sion et de Valère.

Sion, 1429, 5 mai.

Documents sur le Vallais (M. Bordier), t. II. ex originali, p. 277.

Nos Stephanus de Rupe decanus Sedun. et Ansermus de Faussoney decanus Vallerie serie presentium notum facimus quod nos de legalitate, scientia, moribus et bona fama Antonii de H..na clerici Sedun. plenius confidentes, ipsum Antonium fecimus nostrarum curiarum decani Sedun. et decani Vallerie juratum ad citandum, recipiendum litteras, confessiones, juramenta, ad examinandum testes et audiendum eorum testimonia et mandata curiarum nostrarum predictarum et ad exercendum bene et fideliter quod officium dictarum curiarum nostrarum pro posse eius, nec non faciendi, agendi et dicendi queque facere debet juratus et potest, omnimodam per presentem contulimus potestatem. Quiquidem Antonius nobis juravit per juramentum suum ad sancta Dei evangelia corporaliter prestitum nostrum profiguum totis suis viribus promovere et malum nostrum evitare et si propellere nequiverit, nobis quantotius poterit intimabit. In cuius rei robur et testimonium sigilla curiarum nostrarum presentibus duximus apponendum. Datum Seduni 5 maii 1429.

Gyrardus Warder
locum tenens dictorum decanorum.

Digitized by Google

2796

L'administrateur de l'église de Sion donne à cens l'alpe de Dyez à Mathias Gobelini pour neuf ans.

Sion, 1429, 14 mai.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

* Notum sit quod nos Andreas archiepiscopus Coloc., perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes Vallesii et prefectus, nomine ecclesie nostre, accensauimus fideli nostro dilecto Mathie Gobelini de Colonia, ciui Sedun., nostro familiari et commesali continuo, alpem de Dyez, que nostre est ecclesie, spacio nouem annorum pro censu annuali triginta sol. Maur. Quem censum eidem Mathie pro gratis suis seruiciis nobis impensis et nomine eius salarii ad vitam nostram remittimus. Testes dni Guillelmus de Rarognia cantor, Clemens Remigii canonici Sedun. Et ego Jo. Kipman, etc. Actum in castro Maiorie, in capella, die XIIII mensis maii, MCCCCXXIX.

Le 20 mai suivant, inféodation au même de deux moulins sur le cours de la Sionne à Sion, l'un « versus canalia » et l'autre « iuxta rupem castri Maiorie et iuxta inter tendem versus portam de canalibus. »

Item le tiers de la dîme du foin à Bramois et deux prés.

2797

André, administrateur de l'église de Sion, reconnaît avoir reçu mille florins des frères Hiltprand et Petermand de Rarogne.

Sion, 1429, 2 juillet.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

* In nomine Dni innotescat quod cum alias super discordiarum dispendiis tam in curia romana quam extra, inter dnum Andream archiepiscopum Colocen., administratorem ecclesie

Digitized by Google

Sedun., ex vna, et nobiles Hilprandum et Petermandum nominibus suis, Agnetisque et Fransischone sororum suarum, liberos et coheredes quondam nobilis Guichardi de Rarognia dni Aniuisii, ex altera, diutine prosecutis, essetque super illis via arbitramentali per capitulum Sedun., plurimosque probos viros sanioris partis patriotarum Vallesii ipse discordie sopite et concordate multis articulis, in quibus inter ceteros fuerat pronunciatum quod dicti nobiles Hilprandus et Petermandus, suo et coheredum suorum nominibus, soluere tenerentur eidem dno eiusque ecclesie Sedun. mille flor. semel monete vsualis, quorum medietas debebat in festo sancti Martini hyemalis tunc proxime futuro, et alia medietas a dicto festo in vnum annum, prout in instrumento recepto in ciuitate Sedun., ante castrum Maiorie, sub anno Dni M°CCCC°XXVII°, indictione V, die vero VI mensis aprilis, dicitur contineri ; hinc est quod anno Dni M°CCCC°XXIX°, indictione VII, die vero secunda mensis julii, hora vesperorum, Seduni, in castro Maiorie, dictus dnus noster Sedun. confessus fuit se recepisse integram solutionem dictorum mille flor. a nobili Hilprando de Rarognia. Actum presentibus dnis Petro Jenini officiali curie Sedun., Clemente Remigii canonicis Sedun., Thomas Partitoris balliuo terre Vallesii etc.

2798

Statut de la commune de Binn sur l'aliénation des biens-fonds.

Binn, 1429, 31 juillet.

Archives de la commune de Binn, B. 1. Copie de M. Ferd. Schmid.

* In nomine Dni, Amen. Anno M°CCCC°XXIX°, indicione VII, die vltima mensis julii, in valle de Bun, in cimiterio Beati Michaelis constituti Martinus Anthoenigen judex in predicta

Digitized by Google

valle (avec 34 autres hommes), qui quidem pro se et pro tota communitate vallis de Bun, pro quà boni gerentes supra infra scripta de ratum tenendi, sub obligacione omnium bonorum suorum, publice recognouerunt in verbo veritatis se invicem convenisse de hiis que secuntur.

Primo et principaliter quod nullus in dicta valle aliquo (alicui) extraneo aliqua bona immobilia vendere debet, neque in feudum mittere, seu obligare per aliquem modum.

Item est actum quod si aliquis in predicta valle de Bun aliqua bona immobilia vendere voluerit, et ipse tunc non reperiret vnum emptorem in valle, quod ille tunc debet eligere quatuor communes viros qui tunc per eorum iuramenta debent taxare illa bona que ipse tunc wult vendere, et si tunc aliquis in dicta valle est qui velit ipsa bona tunc habere pro dicta summa, ut tunc taxata sunt per dictos quatuor viros insuper electos, potest habere ; et si tunc in predicta valle nemo esset qui vellet tunc illa bona sic taxata habere pro tali precio, tunc vnus quisque in predicta valle potest tunc vendere illa bona cui wult uel ubicumque..... [1].

Item magis est actum inter eos quod [si] aliquis esset in dicta valle qui contra premissa faceret, quod tunc illa bona que ipse venderet alio modo quam superius scriptum est, debent esse deuoluta communitati de Bun.

Que omnia et singula premissa promiserunt, etc. Testes dnus Mauricius Murman de Narres, curatus de Bun, Pe. Jungen parrochie de Morgia, Anthonius Brendien de exteriori Bun et ego Anth. Mangold de Belwald notarius, etc.

[1] Trou au parchemin.

Digitized by Google

2799

Les frères Hiltprand et Pétermand de Rarogne réclament la restitution des biens de leur père qui ont été enlevés pendant les troubles du Vallais et cela en vertu des sentences d'Evian et de la Morge de Conthey et ils refusent de se soumettre à une nouvelle sentence.

Sion, 1429, 29 juillet.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

* In nomine Dni, Amen. Per hoc presens instrumentum fiat manifestum quod anno a natiuitate Dni MCCCCXXIX, indictione VII, die XXIX mensis julii, hora vesperorum, comparuerunt Seduni, in castro Maiorie, coram dno Andrea archiepiscopo Colocen., perpetuo administratore ecclesie Sedun., comite Vallesii et prefecto, loco causarum ad jura reddendum sedenti pro tribunali, assistentibus sibi dnis Anselmo decano Valerie, Guillelmo de Rarognia cantore, Nicolao de Molendino, canonicis ecclesie Sedun., Thoma Partitoris eiusdem dni administratoris balliuo in patria et terra Vallesii, certis ciuibus Sedun. ac pluribus aliis patrie Vallesii coustumeriis, ac in mei notarii publici et testium infrascriptorum presentia, nobilis Hilprandus de Rarognia condnus Aniuisii, nomine suo proprio ac Petermandi eius fratris, ceterorumque coheredum quondam nobilis Guichardi de Rarognia eorum patris, actores, ex vna, et Anthonius dou Mayenchet, Perrodus de Vico, Perrodus Allyet, Theodolus Blagger, Hans Eycher, Nycholodus Pylet et Anthonius Kuono, nominibus ut in actibus huius cause describuntur, rei, partibus, ex altera, assignati coram dicto dno ad hanc presentem diem cum continuatione diei decime octaue precedentis, ad repetendum certos testes nuper in fauorem actorum predictorum examinatos, qui tam confuse

Digitized by Google

et indistincte deposuerunt, ut ex eorum dictis animus dicti dni ut judicis non poterat informari nec secundum ea judicare ; satisfaciendo diei hodierne produxit idem nobilis actor quemdam papiri rotulum clausum, signatum et sigillatum dictorum testium repetitorum et certorum aliorum testium de nouo productorum examinatorum et eorum depositionem in se continentem, petens per dictum dnum administratorem ipsum rotulum legi et publicari. Quiquidem rotulus fuit publicatus ; quorum testium depositionum et attestationum vigore dictus nobilis actor petiit se reintegrari in possessionem bonorum immobilium, de quibus probauit patrem suum Guichardum de Rarognia fuisse in possessione tempore ortarum diuisionum nuper inter communitates Vallesii, ex vna, et dictum quondam Guichardum habitarum, prout in sentenciis pacis tam Aquiani quam nuper prope aquam Morgie Contegii latis mentio fiat in pluribus articulis quod dictus quondam Guichardus deberet reintegrari de suis bonis et non de aliis neque alienis, asserentes quod dicta bona de quibus inter partes disputatur non fuerunt sua, ymo ipsa vi occupauerat et tenuerat manu forti ; quare dixit ipsa pars rea ipsum nobilem Hilprandum non debere reintegrari de bonis supradictis. Quibus altercationibus auditis, quibusdam visum fuit, specialiter dno balliuo predicto et aliis coustumeribus sibi in hac parte adherentibus, quod visis huiusmodi dubiis et differenciis, videlicet de quatuor desenis patrie Vallesii non suspectis eligi deberent de quolibet deseno duo probi viri non parciales nec suspecti, qui super huiusmodi differenciis deciderent expensis partis succumbentis. Cui pars rea consensit et se cauere obtulit pro expensis supradictis ; actrix vero pars recusauit, dicens se expensas huiusmodi facere nolle, sed se tenere velle ad sentencias supradictas. Super qua oblacione per dictam partem ream facta et per dictam partem actricem refutata pecierunt dicti a me notario litteras fieri testimoniales. Presentibus nobili

Digitized by Google

Petroandrea de Benciis de Gualdo, comite palatino, nepote dicti dni administratoris, Nicolino Kalbermatter juniore ciue Sedun., etc., et me Johanne Kipman notario, etc.

2800

Le conseil de Lucerne recommande son combourgeois Arnold Zuber à la comtesse Marguerite de Rarogne, née de Rhäzuns, au sujet de sommes que lui devait noble feu Jean de Rarogne.

Lucerne, 1429, 8 août.

Archives de la ville de Sion.

Der edeln wolgebornen fröwen frow Margrethen gräffin von Rattzuns wittwe von Rara Lantvögtin ze Wallisis, etc.

Edele, wolgeborne, gnedige, liebe fröw unser willig dienst zu allen zitenn bereit. Uns hät fürbrächt Erni Zuber von Basel wilet unser burger, zeiger diss brieffs, wie das der vest Junkher Heintzmann von Rara seliger gedechtnisser ime etwaz geltz schuldig pflichtig were, als üch das wol ze wissen stät, und er üch eigenlicher weis fürzebringen, Bitten wir üwer gnäd mit früntlichen ernst dem selben Ernin Zuber behulffen und beraten zu stunde, das im sölich sin schulde gelange und da ir merkt, das er glimpff und recht hab, sunder inn gütlich ze vernemen und gütlich ze lässen, als wir des ein sunder gut getruwen und üwer gnad haben könden wir das umb üwer gnäd gedienen wölten wir zu allen ziten willig und bereit finden werden. Geben an mentag vor Sant Laurencien tag, anno etc. XXIX.

Schultheiss und Rät
der Statt Lucern.

Digitized by Google

2801

Sentence préliminaire d'André, administrateur de l'église de Sion, au sujet des réclamations de Guillaume de Rarogne, chantre de Sion, contre les frères Hiltprand et Pétermand de Rarogne.

Sion, 1429, 20 août.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Nos Andreas archiepiscopus Collocen., perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes Vallesii et prefectus, memorie commendamus quod visa petitione facta per dnum Guillelmum de Rarognia cantorem ecclesie Sedun., nomine suo priuato hereditario, actore, ex vna, contra nobiles Hilprandum et Petermandum de Rarognia fratres, liberos et heredes quondam nobilis Guichardi de Rarognia dni Aniuesii, ceterosque liberos et coheredes dictorum fratrum, reos, partibus ex altera, super destructione domus de Narres quondam nobilis Rodulphi de Rarognia aui dicti dni Guillelmi, ac de spoliis, dampnis, rapinis et iniuriis eisdem quondam Rodulpho et suis factis citra omnem causam, ac visa ex aduerso responsione dicti nobilis Hilprandi, suo et aliorum quorum supra nominibus, negantis ea que continentur in petitione dicti dni actoris ac dicentis si aliqua destructio ac spolia, rapine et iniurie fuissent facte per ipsum Guichardum, quod illa fuissent remissa in sententia pacis lata Aquiani, visa etiam responsione eiusdem dni Guillelmi in hunc modum quod in littera pacis includuntur duntaxat dampna, grauamina, combustiones, homicidia, iniurie, spolia et alie rapine facta a tempore ortarum diuisionum citra inter dictum nobilem Guichardum, ex vna, et communitates Vallesii, ex altera, et inuasio, spolia et rapine, destructio et fractio dicte domus et alie iniurie fuerunt facte ante inicium dictarum diuisionum per vnum annum

Digitized by Google

integrum et vltra antequam esset aliqua guerra inter dictas communitates et Guichardum, et sic non comprehenduntur in dicta concordia Aquiani, nec in aliqua alia de qua constet. Quibus auditis pronunciauimus quod partes ambe debeant ante omnia jurare de calumpnia ; quo juramento prestito per ambas partes, dictus dnus G. actor teneatur ante omnia legitime probare et edocere primo quod omnia contenta in eius peticione fuerunt perpetrata de voluntate et mandato dicti quondam nobilis Guichardi de Rarognia, secundo quod premisse iniurie et dampna, spolia et alia predicta fuerunt perpetrata ante nuper ortas diuisiones. Quibus probatis per dictum actorem procedemus, prout jura et consuetudo patrie Vallesii et regalie postulant. Acta fuerunt hec Seduni, in castro nostro Maiorie, die XX mensis augusti, anno Dni MCCCCXXIX°, presentibus dnis Petro Jennini officiali curie Sedun., Clemente Remigii canonico Sedun., Thoma Partitoris balliuo nostro terre Vallesii, Petro Andrea de Benciis de Gualdo comite palatino, nepote nostro, etc. et Johanne Kipman notario, etc. In quorum omnium testimonium nostras litteras sigilli nostri regalie appensione jussimus communiri.

2802

Jodoc Owling est créé notaire par un comte palatin.

Sion, 1429, 26 août.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Anno Dni MCCCCXXIX°, indictione VII, die vero XXVI augusti, hora vesperorum uel quasi, Seduni, in castro Maiorie ipsius loci, in mei, etc. fuit creatus notarius Jodocus Owling filius Johannis Owling de Mont, parrochie de Narres, per nobilem Petrum Andream de Benciis de Gualdo, Nucerin.

Digitized by Google

dyocesis, filium Amoris de Benciis de Gualdo, nepotem reuer. in Christo patris et dni nostri dni Andree archiepiscopi Colocen., perpetui administratoris ecclesie Sedun., comitem palatinum cum omni potestate et auctoritate, etc. Presentibus Thoma Partitoris balliuo terre Vallesii, Anthonio de Platea, Ludouico de Platea, notariis, etc. Et me Johanne Kipman, etc.

2803

L'administrateur de l'église de Sion promulgue les statuts faits dans une diète tenue à Sion.

Sion, 1429, 5 décembre.

Chronicorum Brigensium annotationes variæ.
(Appartenant à M. Ferd. de Stockalper).

Andreas miseratione diuina archiepiscopus Colocensis, perpetuus administrator ecclesie Sedun., comes et prefectus Vallesii, ac Thomas Partitoris de Briga balliuus patrie Vallesii pro eodem dno nostro Sedun., etc., vniuersis et singulis prioribus, curatis et ipsorum vicariis ab aqua Morgie Contegii superius constitutis ac vniuersis et singulis castellanis, maioribus et saltheris ac aliis quibuscunque nostris officiariis in nostra patria Vallesii ubilibet constitutis salutem et omne bonum in Dno. Notum uobis et uestrum cuilibet in solidum facimus ac etiam manifestum quod in nostro generali consilio nuntiorum omnium communitatum Vallesii, tam Alamanorum quam Romanorum, tento et celebrato Seduni, die tertia presentis mensis decembris cum aliis diebus proxime sequentibus, inter cetera fuerunt ordinata statuta infrascripta inuiolabiliter obseruanda. Et primo quod blada non extrahantur nec exportentur extra patriam maxime per passus desenorum de Monte Dei, de Briga et de Vespia sub pena perditionis bladorum et animalium super quibus reperirentur portari et extrahi

Digitized by Google

de patria. Secundo quod nullus audeat vendere nec alienare bona litigiosa, jura uel actiones leuibus sociis, signanter non existentibus de eadem parrochia et de eadem lingua sub pena perditionis bonorum, jurium et actionum que et quas pretendunt habere in dictis bonis, juribus et actionibus que vendiderunt et alienauerunt, maxime ad dampnificandum et ad opprimendum pauperes. Et simili modo quod nullus audeat emere similia sub pena perditionis jurium et actionum que pretendunt acquisiuisse ex talibus contractibus emptionum et transactionum dominii. Mandantes omnibus judicibus et justiciariis patrie Vallesii sub pena grauis nostre et communitatum Vallesii indignationis ac priuationis ipsorum officiorum quod predictos tales ementes et vendentes non audeant in eorum judiciis et tribunalibus, neque de premissis aliquam executionem faciant. Item per experientiam vidimus et palpauimus quot et quanta pericula, damna et scandala pro preterito sunt secuta ex raptu, seductione et subtractione virginum vtriusque sexus et clandestinis sponsalibus, eapropter in eodem consilio fuit statutum et ordinatum, sub pena capitali et perditionis bonorum, quod nullus deinceps auderet nec presumeret rapere aliquas virgines vtriusque sexus, non fraudulenter seducere nec subtrahere ac conducere maxime de vna parrochia ad aliam sine scitu et voluntate parentum et amicorum, etc. Item simili modo fuit ordinatum et statutum sub pena capitali et perditionis bonorum quod in patria Vallesii [nullus] audeat vel presumat aliquem de facto vel violenter capere et captiuum conducere ad priuatos carceres, nec in ipsa domo inuadere de die uel de nocte, uel aliquem spoliare maxime homines super quibus nullam habent jurisdictionem et dominium signanter ratione officii. Mandantes omnibus parrochianis in quorum parrochia et districtu talia forent perpetrata seu perpetrabuntur, ac conuicinis parrochiis et parrochianis, sub pena centum lb. Maur., quod contra tales raptores insurgant cum ipsorum

Digitized by Google

armis more exercituantium, pulsatis campanis ad arma de parrochia in parrochiam, tanquam contra publicos et notorios latrones et malefactores, tamdiu donec captiuos recuperauerint et liberauerint et bona spoliata et rapta rehabuerint. Et si aliqui in dicta prosecutione de predictis latronibus ac spoliatoribus erunt interfecti aut vulnerati uel aliter dampnificati ab eisdem prosecutoribus, quod non possit nec ualeat peti pro futuro tempore aliqua justitia, satisfactio uel emenda aut uindicta in judicio uel extra. Et ne aliqui pro futuro possint nec ualeant allegare aliquam ignorantiam de predictis statutis et ordinationibus, mandauimus in qualibet ecclesia parrochiali totius patrie Vallesii infra missarum solemnia, fideli populo ad diuina audienda congregato, ac in aliis locis publicis et consuetis eiusdem patrie predicta statuta et ordinationes legi et publicari. Mandamus etiam omnibus nostris officiariis et ipsorum officiariis et jurisdictionibus predicta adimplere, obseruare et executioni demandare, sub pena priuationis ipsorum officiorum et nostre et communitatum Vallesii grauis indignationis. Datum in eodem consilio generali, die lune V^a^ mensis decembris, anno Dni M°CCCC°XXIX.

2804

L'administrateur du diocèse de Sion déclare avoir reçu du chapitre de ce lieu la dîme imposée par le pape contre les Hussites de Bohême.

Sion, 1429, 26 septembre.

Archives de Valère.

Nos Andreas miseratione diuina archiepiscopus Colocen., perpetuus administrator in spiritualibus et temporalibus ecclesie Sedun. per sanctam sedem apostolicam specialiter deputatus, comesque et prefectus patrie Vallesii, necnon generalis collector noue et integre decime papalis per sanctissimum

Digitized by Google

dnum nostrum dnum Martinum, premissa diuina prouidentia papam quintum, contra perfidos hereticos Husones de Bohemia imposite in nostra ciuitate et dyocesi Sedun. per bullas apostolicas specialiter deputatus, confitemur et recognoscimus habuisse et realiter recepisse et recuperasse a venerabili capitulo ecclesie nostre predicte Sedun., videlicet tam pro dignitatibus et canoniis quam prebendis plenam et integram solutionem pro dicta integra decima papali nouiter causa premissa imposita secundum taxam et recuperationem collectoris et succollectoris infrascriptorum, videlicet venerabilium virorum dompnorum Johannis de Lenthenay, licentiati in legibus, sacriste ecclesie Gebennensis, generalis collectoris jurium camere apostolice in Lugdunen., Vienen., Bisuntinen. et Tharen. prouinciis, ducatuque Sabaudie et specialiter et nominatim in nostra ciuitate et dyocesi Sedun, et Mermeti Tiseti canonici Lausanen., in predictis prouinciis et nostra dyocesi predicta succollectoris, prout per eorum autenticas litteras fuimus et sumus informati. Que summa recuperationis nobis soluta est siue facit quindecim lb. et quatuordecim sol. in nostra ciuitate et patria Vallesii currentes, videlicet pro qualibet libra XX sol. et pro quolibet solido XII den. computando, quorum sol. XV sol. faciunt vnum florenum auri de camera. Pro quibus ipsum venerabile capitulum tam pro dignitatibus et canoniis quam prebendis integraliter soluentem quittamus et a dicta integra decima omnino quittum et expeditum reddimus per presentes, ita quod occasione dicte solutionis ipsum capitulum nec singulares persone ipsius capituli nullam seu nullas incurrant siue incurrerunt sententiam seu sententias in bullis apostolicis contentam siue contentas, et hoc salua et excepta vna prebenda que est scripta in registro collectoris predicti vltra numerum XXV prebendarum que sunt et fuerunt ab antiquo in dicta ecclesia Sedun. et non plures. In cuius rei testimonium presentes litteras nostras sigilli regalie inpen-

Digitized by Google

denti munimine roboratas eidem capitulo duximus concedendas. Datum Seduni, in castro nostro Maiorie, die XXVI mensis septembris, anno Dni millesimo CCCC°XX nono.

De mandato prefati dni administratoris

Clemens Remigii.

Sceau tombé.

2805

Dérogation provisoire à un article des franchises de Sion relatif aux enquêtes contre les malfaiteurs.

Sion, 1430, 2 janvier.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

Nos Thomas Partitoris balliuus terre Vallesii pro reuerendissimo in Christo patre et dno nostro dno Andrea diuina miseracione archiepiscopo Collocen., perpetuo administratore ecclesie Sedun., comite et prefecto Vallesii, necnon Petermandus de Chiuerone vicednus Sedun. et Mathias Gobelini salterus eiusdem loci pro eodem dno harum serie notum facimus quibus expedit vniuersis quod cum communitas ciuitatis Sedun., die presenti, hac de causa sono campane conuocata, nobis et nostrum cuilibet coniunctim uel diuisim dederit licenciam, assensum et consilium inquirendi tam ex nostris officiis seu nostrum alterius, quam eciam ad clamam et denunciacionem quarumcunque personarum in ipsa ciuitate Sedun. et eius baronia et perscrutandi, inquisicionesque et processus formandi contra vniuersas et singulas personas criminosas seu suspectas de crimine sortillegii, furti, homicidii, prodicionis, quam cuiuscumque alterius criminis, vocatis nobiscumque sindicis seu vno ipsorum cum aliquibus ex juratis dicte ciuitatis, ad hoc quod ipsa ciuitas malis gentibus et criminosis expurgetur, ut boni in pace viuere possint, videlicet hinc ad

Digitized by Google

festum Pentecostes proxime futurum inclusiue, non obstante quod in libertatibus et franchesiis dicte ciuitatis contineatur quod dnus noster nec sui officiarii in ciuitate predicta non debeant inquirere contra aliquem, nisi ad clamam uel ad denunciacionem. Hinc est quod nos dicti balliuus, vicednus et salterus damus, concedimus et volumus quod concessio et permissio inquirendi nobis data per dictam communitatem eidem communitati nec suis libertatibus seu franchesiis nullum inferat dampnum, detrimentum seu preiudicium, quominus lapso dicto festo Pentecostes ipsa libertas et franchesia ad punctum predictum et vniuersa alia puncta et clausulas sit et permaneat in suo pleno vigore, tali quale fuit ante dictam licenciam nobis datam, ut prefertur, omni cautela, dolo pariter et fraude cessantibus pariter et remotis. In cuius rei testimonium nostras presentes litteras nostris sigillis munitas dictis ciuibus seu communitati concessimus postulanti. Actum Seduni, die secunda mensis januarii, anno Dni millesimo quatercentesimo trigesimo.

3 sceaux plaqués, dont celui du milieu seul est intact.

2806

Guichard et Edouard Tavelli, fils de Jeannette d'Anniviers, dame du château de Granges, augmentent la fondation faite par leur mère pour la célébration de trois messes hebdomadaires dans la chapelle de Saint-Jacques d'Anniviers.

1430, 7 janvier.

Archives de Valère, ancienne copie sur papier.

* Anno Dni millesimo CCCCXXX°, indicione octaua, die septima mensis januarii, per hoc presens publicum instrumentum cunctis fiat manifestum quod cum dna Johanneta de Aniuesio, dna castri Grangiarum quondam, in eius vltimo testamento dederit capelle Sancti Jacobi de Aniuesio seu rectori

Digitized by Google

dicte capelle viginti lb. Maur. pro tribus missis celebrandis qualibet edomada in dicta capella, et rectores dicte capelle dictam helemosinam acceptare noluerint, eo quia dicebant quod dictam capellam deseruire non poterant pro dictis tribus missis pro dictis viginti lb., hinc est quod Guichardus et Eduardus Tavelli fratres, filii dicte dne Johannete, dant pro dictis tribus missis Arnauldo Benedicti nunc rectori dicte capelle viginti lb. Maur. ipsis debitas per Jacobum filium quondam Jorii Matricularii burgensem Leuce, commorantem in Anniuesio, vltra dictas viginti quinque lb. per dnam Johannetam datas. Testes dnus Petrus Veyssonis curatus de Granges, etc.

2807

Pardon accordé par le prieur de Saint-Pierre de Clages à un pêcheur qui avait violé ses droits.

1430, 31 janvier.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

Notum quod cum discordia verteretur inter dnum Petrum de Laya priorem de Clages, ordinis Sancti Benedicti, actorem, ex vna parte, et Petrum Alamanum de Nouocastro in Brysag, Basiliensis diocesis, commorantem apud Leytron, reum, ex altera, quod dictus prior procurauerat citari ad diem hodiernam Seduni coram dno decano Sedun., pecieratque a dicto P. citato emendam super certa iniuria sibi facta per ipsum, quod sibi dictus P. fregerat quamdam barram in Rodano factam pro piscatura gallice nanzijour et illam leuauerat preter voluntatem dicti dni prioris. Item quod dictus Petrus piscator pertransiuerat villam de Clages cum suis piscibus et non presentauit eosdem dicto dno priori ad emendum precio et foro competenti pre omnibus aliis, prout de jure tenebatur, ut idem

Digitized by Google

dnus prior de jure asseruit fieri debere. Qua facta petitione replicabat idem Petrus piscator primo de fractura barre quod ipse nesciebat dictam barram dicto dno priori pertinere, secundo de presentatione piscium replicabat se etiam nescire hoc esse de jure et consuetudine et priuilegio dicti loci de Clages, cum sit nouicius et nouiter piscari inceperit in dicto Rodano, petens misericordiam et graciam a dicto dno priore, ut sibi super premissis hac vice parceret, et dixit se paratum esse promittere velle amplius sibi non iniuriari. Quibus auditis per dnum priorem, pepercit dicto Petro sub conditione predicta. Datum die ultima januarii, anno MCCCCXXX.

2808

Traité entre les hommes de la vallée de Loetschen et les dizains de Louèche et au-dessus.

Louèche, 1430, 19 juin.

Archives de la vallée et paroisse de Lœtschen, A, 9; vidimus du 8 décembre 1555, A, 10. — Archives de la bourgeoisie de Louèche, livre de copies, p. 143-145. — Furrer, III, 202-204. — Copie de M. Ferd. Schmid.

In Christi nomine, Amen. Anno incarnacionis eiusdem millesimo CCCC° tricesimo, indicione VIII^a^, die XIX^a^ mensis junii. Per hanc patentem litteram vniuersis presentibus et futuris ipsam intuentibus et audituris pateat euidenter quod, cum dissensionis materia orta esset, maiorque inde timeretur oriri inter homines communitatum de Leuca et a Leuca superius patrie Vallesii, ex vna parte, et homines communitatis de Liech eiusdem patrie, ex altera, super eo videlizet quod dicte communitates petebant ab hominibus dicte communitatis de Liech eis solui et dare redditus, seruicia, placita, tallias et alia annualia tributa et jura in peccuniis, blado, butiro et in aliis quibuscumque rebus et generibus bonorum, que et

Digitized by Google

quos homines predicte vallis alias et eorum predecessores soluebant et soluere consueuerunt quondam nobilibus de Turri, tunc eorum dnis, que quidem jura et alia bona que ipsi dni de Turri habebant et percipere consueuerunt de et super hominibus dicte vallis, ipsis communitatibus pertinent et deuoluta sunt occasione proditorii homicidii alias per dictos dnos de Turri in personam reuerendi in Christo patris et dni dni Guichardi olim episcopi Sedun. inracionabiliter perpetrati, necnon occasione multorum dampnorum et grauaminum in guerris inde ortis in personis et bonis multipliciter per patriotas sustentorum. Predictis vero hominibus de Liech ad hec respondentibus quod nimis onerosum et graue esset eis persoluere et dare omnes redditus et alia annualia jura et tributa que alias dictis nobilibus de Turri soluebant, requirentes et supplicantes predictis communitatibus quatenus ipsos homines vallis de Liech conseruare et permittere velint persistere in pactis et remissionibus que et quas patriote Vallesii et desuper eisdem bonis fecerunt cum predicta communitate de Liech, quando ipsi patriote post expulsionem dictorum dnorum de Turri eamdem vallem potencialiter conuicerunt, ut in litteris inde per dictos patriotas super hoc eis concessis contineri monstrabant[1]. Ad que replicabant predicte communitates multa que causa breuiatis hic inseri omittuntur. Tandem predicte communitates desiderantes omnem materiam rancoris et odii que inter ipsas partes et eorum successores in posterum oriri posset, totaliter euitare et charitate uivere cum eisdem de Liech, ad hoc quod ipsi in posterum causam habeant in seruicio et subsidio patrie existendi perpetue prompciores, nominibus ipsarum communitatum ac tocius patrie Vallesii, pro quibus fortes se faciunt et boni garentes esse promittunt de rato habendo et habere faciendo perpetue omnia infra-

[1] Voy. t. VI, p. 87, 97, 281 et 569.

Digitized by Google

scripta, faciunt et fecerunt ac promiserunt cum predictis hominibus vallis de Liech seu eorum nunciis, hominesque eiusdem vallis cum communitatibus antedictis pacta et conuenciones, concordiam et transaccionem inferius sigillatim contentam.

In primis quod predicti homines vallis de Liech et eorum successores debeant ac teneantur ex nunc in antea perpetue soluere et tradere in festo S. Martini predictis communitatibus aut eorum procuratoribus quadraginta sex lb., tredecim sol. et quatuor den. Maur. redditus seu annualis tributi, videlizet communitati de Leuca decem lb. Maur. annui redditus, communitati parrochie de Rarognia tres lb., sex sol. et octo den. redditus, communitati deseni de Vespia decem lb. Maur. redditus, communitati seu deseno de Briga decem lb. Maur. redditus, communitati parochie de Morgia tres lb., sex sol. et octo den. redditus, communitati et deseno a Monte Dei superius decem lb. Maur. redditus, ut in litteris super hoc a dicta communitate dandis continetur. Item quingentos flor. semel nomine retenciarum dictorum seruiciorum et nomine et occasione presentis concordie dictis communitatibus realiter et integraliter persolutos, de quibus quingentis flor. dicte communitates homines ipsius vallis quittant et liberant perpetue pro se et suis. Pro quibus quidem quadraginta sex lb., tredecim sol. et quatuor den. Maur. redditus eisdem communitatibus secundum ratam cuiuslibet, ut supra, annualiter persoluendis, necnon quingentis flor., ut prescribitur, solutis dicte communitates ipsarum spontanea voluntate quittant et liberant quitttacione perpetua et irreuocabili, pro se et suis successoribus ac heredibus et aliis quibuscumque personis in dictis bonis jus et accionem habere sperantibus, predicte communitati et hominibus eiusdem vallis de Liech ac eorum heredibus et successoribus omnia homagia tam ligia quam plana, nobilia et ignobilia, redditus, tallia, seruicia, placita,

Digitized by Google

census, chiminagia, cesaria, penas et banna, nemora, siluas, alpes, alpegia, butirum curie, bladum, auenam, ordeum, aliasque seruitutes, subiecciones in matrimoniis contrahendis tam in masculis quam in femellis, in vsurariis et eorum bonis, in manu mortua et generaliter omnia et singula alia jura, acciones, raciones et peticiones, obuenciones et alia quecumque grauamina et onera vsque nunc reperta et que in futurum in et super premissis reperiri possent, tam litteraliter quam per alias informaciones, que et quas dicte communitates seu eorum successores et heredes habere petereque possent, tamquam causam habentes in predictis bonis de Turri, seu ipsi nobiles quondam de Turri super predictis hominibus de Liech habere consueuerunt quouis modo uel jure. Saluo et expresse reseruato in presenti quittacione sepe dictis communitatibus et ipsorum successoribus et heredibus vniuersis in dicta valle alto dominio et judicio ac mero et mixto imperio cum deuolucionibus, commissionibus, emolumentis, penis, bannis, fraueriis et aliis juribus dicto alto dominio et judicio pertinentibus et consuetis, percipiendis super et de rebellibus, inobedientibus ac ligantibus seu guerrantibus, sicut alibi in patria Vallesii extra ipsam vallem de Liech attenus fuit consuetum.

Item quod dicta communitas de Liech de officio maioratus eiusdem vallis permanere debet in possessione cum omnibus juribus et circumstanciis, sicut hucusque ipsi homines consueti fuerunt.

Item inter dictas partes est expresse locutum quod si aliqua communitas seu desenus predictarum communitatum et desenorum presentem concordiam et transaccionem cum vniuersis suis clausulis non vellet obseruare, nec presentem litteram sigillare et expedire, quod illi deseno et communitati de predictis redditibus ipsa communitas de Liech nihil teneatur soluere nec remanenciarum earumdem, si que forent, donec et vsque per presens desenum presens littera fuerit sigillata et

Digitized by Google

modo debito expedita sub sigillo communitatis, et quod ipsa communitas de Liech remanencias dicte communitati seu deseno non sigillanti soluere non debeat, nisi a die sigillacionis in antea, et quod ob defectum talis communitatis uel deseni non sigillantis presens concordia quantum ad alias communitates, eo non obstante, debet obseruari et nullatenus debilitari.

Item quod homines predicte communitatis de Liech debent ab inceps esse obedientes et parati in guerris et in aliis licitis et honestis subsidiis et seruiciis dictarum communitatum cum eorum potencia et vexillo pro defensione patrie et aliis necessitatibus patrie sine dolo, quocienscumque opus fuerit et super hoc fuerint legitime requisiti.

Item quod omnes viri et habitatores dicte vallis a quatuordecim annis supra teneantur pro se et suis successoribus et heredibus jurare super sanctis ewangeliis corporaliter esse boni et fideles perpetue predictis communitatibus, necnon toti patrie Vallesii et eorum successoribus, sicuti alii patriote Alamani et Romani.

Item est conuentum si, quod absit, discordiam seu guerram in futurum oriri contingeret inter aliquem ipsorum quinque desenorum seu communitatum superius nominatorum, tunc dicta communitas de Liech nec singulares persone eiusdem aliquam partem in illa discordia seu guerra ipsarum communitatum facere et gerere non debent, sed esse communes et tanquam boni mediatores ipsam discordiam, si valeant, concordandi, excepto si aliqua dictarum communitatum faceret aliquam ligam seu confederaciones aut committeret aliquam causam uel crimen infidelitatis in dampnum et debilitatem aliorum desenorum seu communitatum patrie Vallesii ac mense episcopalis Sedun., tunc eo casu communitas predicte vallis cum eius potencia vnacum aliis patriotis eius viribus debent juuare talem desenum recuperare cogere et punire,

Digitized by Google

sine preiudicio juramenti per ipsos de Liech, ut supra, prestandi.

Item quod si discordia oriretur inter singulares personas patrie Vallesii et singulares personas eiusdem vallis, quod tunc super causa eiusdem discordie debet communiter et legittime justicia ministrari hinc inde, et quod talis discordia non habeat preiudicare ullo modo presenti concordie nec juramento per illos de Liech prestando.

Item quod dicti deseni et communitates de Leuca et a Leuca superius tenentur dare, tradere et expedire eisdem de Liech omnes rotulos, recogniciones, extentas et alia quecumque jura et informaciones litterales penes ipsos desenos existentes de omnibus redditibus et vsagiis ac aliis annualibus tributis et juribus predictorum bonorum de Turri debitorum per homines dicte vallis antiquis et novellis in signum quittacionis et remissionis omnium jurium et onerum vltra predictos redditus per ipsos de Liech eisdem communitatibus annualiter et personaliter persoluendos.

Item quod omnes alie littere, pacciones et conuenciones olim facte pro predictis bonis et pro causa presenti de toto tempore preterito usque ad presens inter patriotas Vallesii et homines dicte vallis ab inceps sint annulate et nullius habeant roboris firmitatem, presenti contractu et littera in suo robore perpetue remanente.

Item quod predicte communitates de Leuca et a Leuca superius et homines earumdem debent et promittunt pro se et suis heredibus et successoribus juramentis suis et sub obligacione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, presencium et futurorum, scilizet quelibet communitas pro rata sua presentem remissionem, concordiam et quittacionem predictis hominibus de Liech et eorum successoribus contra dnum episcopum Sedun. modernum et suos successores in dicto episcopatu et eius mensam episcopalem, necnon ven. capitulum Sedun. ac alios quoscumque dnos et personas spirituales

Digitized by Google

et temporales pro predictis quingentis flor., ut supra, per ipsos solutis, necnon pro predictis redditibus quadraginta sex lb., tredecim sol. et quatuor den. Maur. per eosdem homines de Liech predictis communitatibus annualiter persoluendis, perpetue ipsarum communitatum expensis et missionibus in judicio et extra defendere, omni alia exaccione remota, et realiter protegere et tueri.

Item actum quod homines dicte vallis de Liech debeant et teneantur contribuere pro eorum rata sibi contingente cum predictis communitatibus de Leuca et a Leuca superius in talliis et aliis oneribus pro futuro superuenientibus eisdem communitatibus.

Promittunt eapropter predicte partes, ut quamlibet ipsarum tangit, juramentis suis et sub obligacionibus omnium bonorum suorum quorum supra pro se et successoribus et heredibus suis presentem concordiam et transaccionem et generaliter omnia et singula in presenti littera contenta, descripta et conuenta facere et obseruare firma et valida perpetuis temporibus futuris et contra ea non facere, opponere uel venire per se uel per alias personas aliqua causa uel ingenio, de jure uel de facto, directe uel indirecte, palam uel occulte, nec alicui contraire volenti consentire, uel auxilium prebere. Renunciantes, etc. De quibus presentes litteras duplices vnius tenoris predicte partes fieri jusserunt, ad opus cuiuslibet partis vnam. Nos autem communitates predicte sigilla nostra duximus presentibus appendenda, videlizet communitas de Leuca sigillum nostre communitatis, communitas parochie de Rarognia sigillum nostre parochie, communitas de Vespia sigillum nostre communitatis, communitas de Briga sigillum nostre communitatis, communitas a Monte Dei superius sigillum eciam nostre communitatis. Datum et actum Leuce, anno et die quo supra.

Sceaux pendants de Brigue, Rarogne et Louèche ; les deux autres sont tombés.

Digitized by Google

2809

Statut de la commune de Viège au sujet des sortilèges.

Moérel, 1430, 15 juin.

Chronicorum Brigensium annotationes variæ.

Nos communitas totius parochie de Morgia pro maiori parte congregati et conuocati super infrascripto negotio notum facimus uniuersis et singulis presentes litteras inspecturis uel audituris et cupimus fieri manifestum, quod cum clamor et querimonia orta sit inter nos contra certas et singulares personas scientes et utentes artem sortilegie in nostra parochia et alibi, et ne delictum, maleficiumque ipsorum maneat impunitum et ipsorum origo extirpetur, quod tertio cedat in exemplum ; quare ad obuiandum talibus maleficiis et seruandum ac separandum desperatos infideles ac malos a bonis et catholicis et fidelibus, nos pro nobis, nostris filiis et nostris successoribus in perpetuum et perpetuis temporibus irreuocabiliter duraturas et ualituras fecimus, statuimus et ordinamus atque conuenimus (ordinationes) per modum inferius descriptum.

Primo et principaliter quod debet fieri per maiorem presentem inquisitio generalis contra tales infideles personas talia facientes, utentes et scientes modo et forma, jure et consuetudine debitis et sic per consequens per maiores futuros, si opus fuerit.

Item non volumus, nec intendimus, nec permisimus et permittimus per presentes juramentis nostris eleuatis manibus neminem minus iuste opprimere, nec vexare, nec vexari permittere in dicto negotio propter alicuius diuitias, amicos, potentiam uel paupertatem aut inimicos uel inimicitias, sed

Digitized by Google

pari passu contra tales procedere ut juris fuerit et mediante ordinaria justitia et consuetudine.

Item conuenimus nos mutuo manutenere et defendere et fortes facere in dicto negotio maiorem, eius successores, juratos, consiliarios, scriptores et alios qui ad prosequendum dictum negotium fuerint requisiti et deputati et electi.

Item conuenimus, statuimus et ordinauimus quod nullus seu nulla persona sub pena eris et corporis audeat nec presumat resistere, contradicere seu contrafacere dicto maiori nec eius successoribus et juratis et consiliariis nec aliis quibuscunque in executione justitie, nec fauorem ipsis sortilegis dare, si qui reperti fuerint, et quicunque contrafecerit contra nostrum presens institutum et contenta in eodem, quod ille et illi sunt et esse debent deuoluti et commissi nobis et nostris successoribus in bonis et honore.

Item statuimus et ordinauimus quod nullus et nulla persona audeat sub predicta pena, siue tangat patrem, matrem, filios, filias, fratres, sorores, amicos, consanguineos, socios seu socias uel coniuges aliquem uel aliquam monere seu monitionem facere per signa, uerba, uocibus, exemplis uel aliquo modo quocunque quo ad notitiam diffamatoriam seu diffamandorum peruenire possit.

Item statuimus et ordinauimus quod quicunque locum absentat et fugam capit extra nostram parochiam sine licentia dicti maioris nostri et eius juratorum causa fugiendi justitiam et nostram ordinationem, quod ille seu illa persona sit etiam nobis et nostris successoribus deuoluta in bonis et honore et eorum bona prosequantur juridice.

Promittimus nos communitas predicta per juramenta nostra pro nobis et nostris quibus supra et sub obligacione omnium bonorum nostrorum mobilium et immobilium, presentium et futurorum, omnia et singula, ut premittitur, ordinata habere et obseruare rata, grata, firma et ualida attendere et tenere

Digitized by Google

et non contra facere uel uenire per nos uel per aliquam aliam causam, uel in genere, uel de jure, uel de forma, uel alicui contrauenire uolenti in aliquo consentire, saluis et reseruatis nobis et nostris quibus supra dictum presens nostrum institutum reuocandi, reintegrandi, augmentandi uel minuendi, quotiescunque seu quandocunque opus uel necesse fuerit nobis et nostris successoribus, et hoc sine licentia et uoluntate dicti maioris et eius successorum, ita tamen quod talis reuocatio fiat publice per maiorem partem nostre communitatis, saluo etiam quod presens institutum nobis et nostris successoribus nullum preiudicium inferat nec inferre possit in libertatibus, juribus et francesiis nostris quibuscunque. Datum et actum apud Morgiam, in nostra congregatione generali, die decima quinta mensis junii, anno Dni millesimo quattercentesimo trigesimo. In cuius rei testimonium nos Thomas Partitoris de Briga, balliuus patrie Vallesii pro dno nostro Sedun., de requisitione et supplicatione dicte communitatis de Morgia nobis humiliter facta sigillum nostrum proprium presentibus duximus apponendum in robur et testimonium omnium premissorum.

2810

Le pape Martin V charge l'abbé de Saint-Maurice et le doyen de Valère de faire restituer aux Carmélites de Géronde les biens qui leur ont été enlevés.

Rome, 4 juillet 1430.

Archives de Géronde, au séminaire de Sion ;
copie dans la fulmination du 12 septembre 1430.

Martinus episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis abbati monasterii Sancti Mauricii Agan., Sedun. diocesis, et decano Vallerie in ecclesia Sedun. salutem et apostolicam benedictionem. Significarunt nobis dilecti filii prior et fratres domus Sancti Martini de Gurunda, ordinis fratrum Sancte

Digitized by Google

Marie de Monte Carmeli, Sedun. diocesis, quod nonnulli iniquitatis filii quos prorsus ignorant, decimas, census, redditus, prouentus, oblationes, emolumenta, seruitutes, honorancias, primicias, annuas pensiones, arreragia, legata, sepulturas, terras, vineas, ortos, possessiones, domos, casalia, grangias, prata, pascua, stagna, lacus, piscarias, nemora, molendina, siluas, piscinas, agros, frumenti, siliginis, bladi, liguminum, panis, vini, olei, auri et argenti quantitates, portiones, jura, instrumenta publica, priuilegia, litteras auctenticas, sanctorum reliquias, cruces, calices, ornamenta ecclesiastica, vasa aurea et argentea, domorum vntensilia, equos, boues, vaccas, porcos, oues, capras, pannos laneos et lineos, pecuniarum summas et nonnulla alia bona ipsis in elemosinam erogata temere et maliciose occultare et occulte detinere presumunt, non curantes ea prefatis priori et fratribus exhibere in animarum suarum periculum ac ipsorum prioris et fratrum non modicum detrimentum. Super quo iidem prior et fratres apostolice sedis remedium implorarunt. Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus quatenus omnes huiusmodi occultos detentores decimarum, censuum, reddituum et aliorum bonorum predictorum ex parte nostra publice in ecclesiis coram populo per vos uel alium moneatis ut infra competentem terminum quem eis prefixeritis, ea prefatis priori et fratribus a se debita restituant et reuelent ac de ipsis plenam et debitam satisfactionem impendant, et si id non adimpleuerint infra alium competentem terminum quem eis ad hoc peremptorie duxeritis prefigendum, ex tunc in eos generalem excommunicationis sententiam proferatis ac eam vbi et quando expedire videritis vsque ad satisfactionem condignam solempniter publicari. Quod si non ambo hiis exequendis poteritis interesse, alter vestrum nichilominus exequatur. Datum Rome, apud sanctos apostolos, IIII nonas julii, pontificatus nostri anno tertio decimo.

Digitized by Google

2811

Pierre Jenini, official et vicaire général de l'administrateur de l'église de Sion, remet en liberté un chanoine qui avait été incarcéré à la Majorie contrairement aux immunités du chapitre de Sion.

Sion, 1430, 13 août.

Archives de Valère, B. 38.

In nomine Dni, Amen. Per hoc presens publicum instrumentum cunctis innotescat euidenter quod, cum anno Dni millesimo quadringentesimo tricesimo, indictione octaua, die vero tercia decima mensis augusti hodierna, ven. vir dnus Jacobus in Campo canonicus ecclesie Sedun., ut proponit procurator ven. capituli ecclesie Sedun. infrascriptus, pro certis suis excessibus, ut ferebatur, cum mulieribus perpetratis, hodie hora nonarum uel circa per quendam Johannem de Pilio assertum procuratorem fiscalem dni nostri Sedun., in ipsius dni Jacobi domo dicte ecclesie Sedun. contingua et de ipsius ecclesie proprietate et immunitate existente, captus fuerit et detentus, et hoc per ipsius domus seu eius ostii rupturam et aperturam violentam ac ingressum, et ad castrum Maiorie Sedun. ductus et illic incarceratus seu detentus, sine tamen processibus, probationibus uel aliis juris remediis, ut deceret opertius, sed potius de facto, ita quod immunitas et libertas dicte ecclesie Sedun. violata sit et fuerit atque prophanata in dicti capituli non modicum preiudicium, ecclesieque eiusdem et grauamen, et pro eo dictum capitulum ecclesiasticum interdictum inchoando obseruare nitebatur. Deinde hora vesperorum uel circa eiusdem diei superuenit Leuca Sedunum ven. vir dnus Petrus Jenini canonicus et officialis Sedun. et vicarius reuerendissimi in Christo patris et dni nostri dni Andree archiepiscopi Colocen., perpetui ecclesie Sedun. predicte

Digitized by Google

administratoris, in spiritualibus generalis, coram quo, ut asserit idem procurator dicti capituli, videlicet ven. vir dnus Guillelmus de Rarognia canonicus et cantor ecclesie predicte personaliter comparuit, nomine procuratorio predicto, petens et requirens dictum dnum vicarium, eiusque vicariatus officium humiliter implorando quatenus ipsum dnum Jacobum sic de facto captum, detentum et incarceratum ac etiam ipsam domum dicti dni Jacobi, que est prout fuit ab antiquo, vt asserit, de quo memoria hominum in contrarium non laborat, de proprietate, immunitate et libertate dicte ecclesie atque ei contigue, reunire, reintegrare ac reficere in statum pristinum curaret atque dignaretur, vt ipsis reunitis, reintegratis et refectis ecclesiasticum quod obseruari inchoatum est, laxetur et tollatur interdictum, attento quod contra dictum dnum non extitit processum aliqua juris forma, nec inquisitum, nec probatum, sed solum de facto captus et detentus, eiusque etiam domus occasione immunitas et libertas dicte ecclesie maxime cathedralis ipsi vicine et contigue extitit violata. Quibus auditis ac etiam perscrutata et indagata huiusmodi facti veritate per dictum dnum vicarium, ut dicebat, ipsum dnum Jacobum ad requisitionem cuius supra celeriter liberauit. Hinc est quod hora completorii uel quasi presentis diei in presencia nostrum notariorum et testium subscriptorum, Seduni, prope cimiterium dicte ecclesie, ante dictam domum fuerunt specialiter et personaliter pro premissis et infrascriptis peragendis constituti dicti dni Petrus Jenini officialis et vicarius, ex vna, Guillelmus cantor et procurator quo supra nomine, ex altera, ac dictus dnus Jacobus parte reliqua. Idem vero dnus officialis et vicarius ad instanciam et requisitionem dicti dni procuratoris ipsum dnum Jacobum in eius domum et limites liberum et sanum restituit et reintegrauit, ecclesiasticum interdictum ob huiusmodi violenciam obseruari inchoatum totaliter relaxando. Super quibus coram nobis sic actis idem dnus Guillelmus pro-

Digitized by Google

curator, quo supra nomine, ad futuram rei geste memoriam sibi fieri postulauit publicum instrumentum presentibus Bernardo Magi, Johanne Ayolphi, Amedeo Gantery, ciuibus Sedun. et Johanne Gobeletti, testibus ad hec vocatis et rogatis.

Humbertus de Comba. Willelmus de Cucheto.

2812

Le doyen de Valère, comme exécuteur de la bulle de Martin V, ordonne la restitution des biens enlevés aux Carmélites de Géronde.

Sion, 12 septembre 1430.

Archives de Géronde, au séminaire de Sion.

Ansermus de Fausonay decanus Vallerie, canonicus ecclesie Sedun. ac reuerendissimi in Christo patris et dni dni Andree archiepiscopi Colocen., perpetui administratoris ecclesie Sedun., comitis et prefecti Vallesii, vicarius a Morgia Contegii inferius in spiritualibus, generalis judex et commissarius ad infra scripta, auctoritate apostolica specialiter deputatus vniuersis et singulis parrochialium ecclesiarum rectoribus, vicariisque perpetuis, capellanis, curatis et non curatis, necnon presbiteris, notariis et tabellionibus publicis quibuscunque per ciuitatem et diocesim Sedun. et alias vbilibet constitutis et eorum cuilibet insolidum ad quem uel quos presentes nostre littere peruenerint seu presentate fuerint, salutem in Dno et nostris ymouerius apostolicis firmiter obedire mandatis. Litteras sanctissimi in Christo patris et dni nostri dni Martini diuina prouidencia pape quinti, eius vera bulla plombea cum cordula canapi impendente more Romane curie bullatas, sanas et integras, non viciatas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspicione carentes, ut prima facie apparebat, nobis parte religiosorum virorum prioris et fratrum domus Sancti Martini de Girunda, ordinis

Digitized by Google

fratrum beate Marie de Monte Carmeli, Sedun. diocesis, in ipsis litteris apostolicis principaliter nominatorum, coram notario publico et testibus infrascriptis presentatas necnon cum ea qua decuit reuerentia recepisse noueritis, huiusmodi sub tenore (suit la bulle du 4 juillet 1430, N° 2810). Post quarum quidem litterarum apostolicarum presentacionem et receptionem fuimus parte dictorum prioris et fratrum debita cum instantia requisiti, quatenus ad executionem ipsarum et contentorum in eis procedere dignaremur iuxta traditam seu directam a sede apostolica formam. Nos igitur Ansermus decanus, judex et executor prefatus, volentes mandatum apostolicum nobis in hac parte directum reuerenter exequi vt tenemur, attendentesque requisitionem huiusmodi fore iustam et consonam rationi, vos omnes et singulos supradictos quibus presentes nostre littere diriguntur et quemlibet vestrum tenore presentium requirimus et monemus primo, secundo, tercio et perhemptorie, coniunctim et diuisim, ac vobis et vestrum cuilibet in virtute sancte obediencie et sub excommunicacionis pena, canonica monicione premissa, in vos et vestrum quemlibet ex nunc prout ex tunc et econuerso ferimus, nisi feceritis que mandamus districte precipiendo, mandantes quatenus statim receptis presentibus vos uel quicunque vestrum qui super hiis fueritis requisiti uel requisitus, quem terminum vobis et cuilibet vestrum pro perhemptorio termino et canonica monicione assignamus, ita tamen quod in hiis exequendis alter vestrum alterum non expectet, nec vnus pro alio se excuset, auctoritate nostra ymouerius apostolica moneatis semel, secundo, tertio et perhemptorie publice alta et intelligibili voce omnes et singulos detentores et occupatores bonorum ipsius prioratus de Gyrunda, quatenus infra quindecim dierum spacium post executionem presentium eis factam immediate sequentes, quorum XV dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos quinque dies eis et eorum cuilibet pro

Digitized by Google

tercio et peremptorio termino ac monitione canonica assignetis, quibus et eorum cuilibet nos etiam sic assignamus, omnia et singula bona dicti prioratus seu ad eum spectantia et pertinentia que penes se habent et detinent, occupant, vsurpant et indebite appropriant, eisdem priori et fratribus uel eorum procuratori reuelent et restituant ac ad jus et proprietatem dicti prioratus reducant uel reducere procurent cum effectu, nisi causam iustam et rationabilem dicere seu allegare voluerint, seu aliquis eorum voluerit, quare ad premissa minime teneantur uel teneatur. Quo casu eosdem citetis, quos nos etiam sic citamus per presentes, coram nobis comparituros Seduni, in domo habitacionis nostre seu alibi vbi in diocesi Sedun. nos tunc interesse contigerit, ad diem decimam post executionem presentium litterarum nostrarum, hora vesperorum, dicturos et allegaturos causam iustam quare ad premissa minime teneantur, diem vero executionis presentium nobis rescribendo, harum vero litterarum copias tradendo sumptibus petentium et expensis. Absolutionem vero omnium et singulorum qui prefatam nostram executionis huiusmodi incurrerint, nobis uel superiori nostro tantummodo reseruamus. In quorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras seu presens publicum instrumentum huiusmodi nostram monitionem et processum in se continentes siue continens exinde fieri fecimus et per notarium nostrum infrascriptum subscribi et publicari mandauimus, nostrique sigilli appensione jussimus communiri. Datum et actum Seduni, die XII mensis septembris, anno Dni MCCCCXXX°, anno pontificatus dni nostri pape predicti quo supra, presentibus venerabilibus viris dnis Martino Brunardi et Rodulpho Kœffy, canonicis Sedun., testibus ad hec vocatis specialiter et rogatis et me Johanne Kipman ciue Sedun., notario publico ad hec specialiter requisito.

De mandato dicti dni judicis delegati
Jo. Kipman.

Digitized by Google

2813

Le vidomne de Sion investit le procureur du couvent de Géronde de terres achetées autrefois pour les Chartreux de ce couvent au moyen d'une somme donnée par Agnès, reine de Hongrie.

Bramois, 1430, 17 novembre.

Archives de Valère, Registrum Jo. Kipman.

* Anno Dni MCCCCXXX, indictione IX, die XVIII mensis nouembris, in villagio Bramosii, religiosus vir frater Nicodus Benetun, vicarius et procurator conuentus Sancti Martini de Gironda, ordinis Sancte Marie V. de Montecarmeli, requisiuit nobilem Petermandum de Chyvrone vicednum Sedun., ut ipsum, secundum continentiam litterarum judicis generalis terre Vallesii quas in suis tenebat manibus, in possessionem mitteret de bonis in ipsis litteris descriptis. Qui quidem nobilis ipsum fratrem Nicodum procuratorem de ipsis bonis per traditionem pugni terre inuestiuit, primo de quadam pecia prati que vocatur pratum de la Condemena, continens circa XII seytoratas, situm in territorio de Bramosio iuxta pratum Johannis de Briens domicelli; item vnam peciam campi trium iugerum sitam ibidem; item vnam peciam vinee sitam en Vercoma. Que quidem bona vendita fuerunt per dnum Aymonem bone memorie episcopum Sedun., velut heredem et executorem testamenti quondam Symonis Senis quondam eius familiaris dno Petro Marmam, procuratori illustrissime dne Agnetis quondam regine Vngarie de eius pecunia ad opus dicti conuentus de Gironda, tunc temporis ordinis Cartusiensium. Item idem nobilis inuestiuit eumdem fratrem Nicodum de domo, grangia et aliis edificiis sitis in dictis possessionibus. Et ego Jo. Kipman, notarius, etc.

Digitized by Google

2814

Amédée VIII, duc de Savoie, accorde aux bourgeois et habitants de Conthey le droit de tenir un marché chaque mardi et deux foires par année.

Thonon, 1431, 16 février.

Archives de M. Léon de Riedmatten.

Amedeus dux Sabaudie Chablaysii et Auguste princeps, marchio in Ytalia, comes Pedemontium et Gebenn., Valentinensisque et Dyensis, vniuersis serie presentium fieri volumus manifestum quod nos supplicacioni dilectorum fidelium nostrorum sindicorum, burgensium, incolarum et hominum loci, communitatis et totius mandamenti nostrorum Contegii super hiis nobis facte fauore beniuolo inclinati, affectantes continue ipsos fideles nostros, nostrorum inherendo vestigiis progenitorum, jugiter tractare fauoribus graciosis, ipsosque ad ea dirigere que nostrum nostrorumque et rei publice vtilitatem concernunt, vt quanto nostre munifficencie se nouerint sincerius pertractatos, tanto fidelitatis obsequio se nostris beneplacitis et mandatis merito exhibeant promptiores, idcirco ex nostra certa sciencia, hiis et aliis laudabilibus causis et respectibus, pro nobis nostrisque heredibus et successoribus vniuersis, eisdem sindicis, burgensibus, incolis, hominibus et toti communitati Contegii harum serie litterarum damus, largimur et concedimus per presentes licenciam, auctoritatem, bailliam et omnimodam potestatem faciendi, tenendi, celebrandi et exercendi infra villam nostram Contegii qualibet die martis cuiuslibet ebdomade forum et merchatum publicum, necnon bis anno quolibet imperpetuum nundenas publicas, videlicet die vicesima tercia cuiuslibet mensis aprilis et similiter die septima cuiuslibet mensis octobris, insequendo tamen super hoc formam capituli super foris et mercatis

Digitized by Google

in vniuersali reformacione patrie nostre postremo edicta facti, subque immunitatibus, libertatibus, exempcionibus et aliis bonis moribus et consuetudinibus condecentibus et debitis quibuscumque, eciam juribus nostris imposicionum, gabellarum, tributorum et aliorum quorumcumque vetigalium consuetorum et debitorum ac aliis in premissis semper saluis, quibus tamen per hec nullathenus derogare intendimus. In quibus quidem foris et nundenis per quascumque personas, cuiuscumque auctoritatis existant, tam forenses quam patriotas concurrant, concurreque et adduci possint et valeant quecumque mercimonie, merces et mercandie, cuiuscumque generis et speciei existant, licite et honeste, ita tamen quod nemo mandamentorum nostrorum ipsius loci Contegii et Saillionis super hoc, instanter eorum parte seduleque requisiti, audeat vel presumat ipsas suas mercimonias, merces et mercandias ad alienos mercatos, foros vel nundenas quomodolibet portare, donec primitus eisdem in foro eiusdem loci Contegii seu aliis foris nostris circonvicinis trina vice per dierum et temporum interualla presentatis, et hoc sub pena amissionis et confiscacionis talis mercimonie et mercandie, et vlterius viginti quinque sol. forcium per quemlibet ipsorum mandamentorum contrafacientem comittenda et nobis irremissibiliter applicanda. Ita tamen eciam et taliter quod dictis diebus fori et nundenarum in portis seu januis ipsius loci dicti sindici et burgenses eiusdem loci teneant tenereque debeant sumptibus ipsorum vnum vel duos custodes. qui ipsas portas claudendo et apperiendo neminem forensem seu patriotam, cuiuscunque status et condicionis existat, eadem die fori et nundenarum aliqua arma, arnesia seu gladia offendibilia quomodolibet defferentes ipsam villam et mercatum ipsius loci Contegii intrare paciatur vel permittat, donec illo vel illis in ipsorum portarum seu januarum custodum custodiam repositis. Qui quidem custodes eciam talia arma, arnesia et gladia cum ab ipso foro redire

Digitized by Google

voluerint, eis illico et sine premio quocumque restituere teneantur. Bailliuo, judici, procuratori Chablaysii, castellanoque ipsorum locorum Contegii et Saillionis, ceterisque vniuersis et singulis officiariis, fidelibus et subdictis nostris, tam mediatis quam immediatis, presentibus et futuris, ad quos spectat et presentes peruenerint seu ipsorum locatenentibus et eorum cuilibet insolidum mandantes quatenus has nostras litteras supranominatis sindicis, burgensibus, incolis, hominibus et communitati dicti loci Contegii seruent et per quoscunque seruari faciant prothinus illesas, et in nullo contrafaciant quomodolibet vel opponant. Datum Thononii, die decima sexta februarii, anno Dni millesimo quatercentesimo trigesimo primo.

R. lit. port. Guigonardi.

Per dnum presentibus dnis Preposito Montisiouis,
Henrico de Colomberio,
Nycodo de Menthone,
Vrbano Ciriserii,
Francisco de Thomatis,
Anthonio de Draconibus,
Johanne Oddineti,
judice Chablaysii,
Francisco Compesii et
Johanne de Dyuona.

Il ne reste plus que les cordons auxquels le sceau était suspendu.

Digitized by Google

2815

Décisions de la diète du Vallais pour le jugement de ceux qui ont pris part aux troubles des années précédentes.

Gampel, 1431, 7 avril.

Archives de la bourgeoisie de Sion.

In nomine Dni nostri Jhesu Christi, Amen. Anno ab incarnacione eiusdem Dni millesimo quadringentesimo tricesimo primo, indicione nona, die vero septima mensis aprilis, in villa Champil, in praticulo iuxta capellam dicti loci, in presencia mei notarii publici et testium subscriptorum, vniuersis et singulis hoc verum presens publicum instrumentum intuentibus, lecturis siue eius tenorem audituris, tam presentibus quam futuris, manifestum sit pariter et euidenter appareat quod, cum ad requisicionem honorabilis et sapientis viri Thome Partitoris de Briga, balliui terre Vallesii ac vicarii generalis seu locumtenentis in temporalibus reuerendissimi in Christo patris ac dni dni Andree archiepiscopi Colocen., administratoris perpetui ecclesie Sedun., comitisque et prefecti Vallesii, ac eciam de requisicione proborum virorum et prouidorum nunciorum communitatum patrie Vallesii, ad diem presentem ordinata et disposita atque proclamata fuerit dies et dieta generalis consilii tocius patrie predicte super hiis que inferius tangunt et in parte enarrantur, videlicet super diuersiis dubiis, suspicionibus, detraccionibus ac fama et vocillacione valentibus et existentibus inter probos viros omnium communitatum patrie Vallesii predicte seu aliquos eorum contra et aduersus alias certas et singulares personas earumdem communitatum et patriotas suspectas, suspiciosas et diffamatas, ut quidam presumunt iam a pluribus annis citra in nouissimis guerris et mortalibus inimiciis, ac eciam prioribus

Digitized by Google

et antiquioribus guerris et dissencionibus habitis cum aduersariis et inimicis mortalibus patrie predicte in ipsam habitantes, qui uel alter ipsorum reperirentur aut reperiretur fecisse, peregisse ac tractasse prodiciones, tradiciones, infidelitates, amminiciones, tam factis quam consiliis, induccionibus, ammonicionibus, personis propriis, quam scriptis eorum consilio et consensu expressis, ac eciam murtris, homicidiis, incendiis et aliis diuersis periculis et dampnis per eosdem uel eorum alterum in talibus guerris et parcialitatibus factis, perpetratis, vsitatis, commissis aut procuratis. Cupientes et desiderantes ac affectantes preterea probi homines omnium communitatum huiusmodi dubiorum, suspicionum ac fame remedium adhibere et facti perquirere veritatem, ne propter premissa dubia et vocillaciones quisquis nec a communitatibus nec singularibus personis earumdem grauetur siue opprimetur indebite et sine iusticia, tam in persona et honore suis, nec eciam in bonis et rebus suis, sed quisquis bonus et fidelis juxta sua opera commendetur et infidelis pro infideli et traditore puniatur via juris et justicie, ne infuturum parcialitates, scandala et dissensiones inde oriri possint nec valeant. Hinc est quod presenti die congregatis et transmissis ad ipsam diem generalis consilii procuratoribus et nunciis omnium communitatum patrie predicte, et signanter de quolibet deseno et parrochia viri nobiles et prouidi prout sequitur. Primo Johannes Heingarter de Consches maior, Claus Gasser de Monasterio junior, Guido Grassen et Jodocus de Canalibus, nomine communitatis deseni a Monte Dei superius; Claus Walker maior de Morgia, Anthonius Nusboumer, Johannes ze Gebreittun, Hilprandus im Stalden, nomine communitatis parrochie de Morgia; Symon Kunczen de Briga castellanus ipsius loci, Johannes de Lapide notarius publicus, Anthonius Curtten, Anthonius Kuno, Anthonius Jordans, Hans Wissen de Sermmon, nomine communitatis deseni de Briga seu de Narres; Heincze-

Digitized by Google

mandus de Sylinon castellanus Vespie, Johannes de Emda, Anthonius Supra de Furum de Sausa et Nicolaus in der Ruttin, nomine tocius communitatis deseni de Vespia ; Roletus Aymonis maior Leuce, Anthonius Heinriolt salterus ibidem, Roletus Lumbard, Perrodus Craffo, Anthonius Aymoneti, Roletus Gasner, Johannes Moter, Michahel Loyker, Petrus Mossere, Petrus Heinrici de Argessa, Petrus Willen de Cabanis et Antscho de Cabanis, nomine communitatis tocius deseni de Leuca ; Hans Esper castellanus de Syrro, Anthonius Schurtto, Anthonius Cordonyer, nomine tocius communitatis deseni de Sirro ; Roletus Ricoldin faber, Jodocus Obscher, Perrodus Jennini, ciues Sedun., nomine communitatis deseni Sedun., vnacum pluribus aliis ydoneis et fidedignis hominibus cuiuslibet predictorum desenorum in numero vltra sexaginta. Quibus omnibus et singulis, ut michi notario veridice constat, prestita fuerunt corporalia juramenta super premissis consulere melius disponendi pro bono et tranquillo statu et successu tocius patrie, obuiandi et resistendi futuris periculis inde oriundis. In quo quidem consilio fuit eodem modo arrestatum, deliberatum et conclusum modo premisso per eosdem nuncios, quemlibet ipsorumque nunciorum communitatis nomine suarum communitatum, ut supra, videlicet primo quod ipse communitates et eius subditi vniuersi, tam presentes quam futuri, taciti et contenti esse debent atque cessare predictis murmuracionibus, detraccionibus et vocillacione, mediante iusticia, absque quouis vi, violencia, rancore et parcialitate inter eos super eisdem attemptanda, nec mouendis aduersus quemquam, et quicumque aliud facere attemptet aut mouere presumet, indignacionem patriotarum incurrat et pro rebelli et inobediente reputetur, sic et tali modo quod de quolibet deseno eligantur duo, tres aut quatuor, pluresque usque ad singulos qualibet vice juxta causarum disposicionem et merita, qui eorumdem dubiorum, suspicionum et diffamacionum, ut supra,

Digitized by Google

juris ordine facti perquirant et perquirere debeant veritatem et discuciant, et si ea uel aliqua eorumdem reperirentur vera et consona veritati, ea tunc prosequendi et ad effectum debitum perducendi per iusticiam, donec ad effectualem juris execucionem et complementum, cui iusticie ipsi supranominati nuncii et quilibet ipsorum atque quorum supra nominibus se submiserunt et subiugauerunt se et personas seu personam aliam qualescumque uel qualemcumque potentem, diuitem, pauperes et leues cuiuscumque eciam condicionis et status, ita quod quelibet ipsarum communitatum alteram et quilibet earumdem subditus et inhabitans alterum et alter alterum fortes facere et fortificare atque assistere auxilialiter teneatur in eisdem et quolibet eorum, causisque exinde orientibus aut oriundis ad iusticiam, sic quod quecumque ipsarum communitatum in generali aut aliqua earum in speciali deficeret in hoc aut desisterent, suamque diligenciam non apponeret et adhiberent, et consimiliter qui alium uel alios ob huiusmodi dubia sine justicia grauare vellet, pro infami reputetur et tanquam non cupiens tranquillum et bonum statum patrie, sed pocius ruine et parcialitatum oriondarum auctore. Item et quod omnia dampna et pericula que oriri possent in futurum per negligenciam et obmissionem premissa non exequendo per parcialitates, societates predictas atque captiuaciones et detenciones personarum imputentur eidem communitati uel communitatibus ac eisdem personis ea fieri refutantes aut negligentes, qui pro eisdem prosequantur. Item quod super premissis dubiis, suspicionibus, fama et vocillacione et vniuersis eorumdem supra tactorum circumstanciis et expergenciis que ad talia concerni possent, fiant sine dilacione inquisiciones et scrutinia vniuersaliter in tota patria de deseno in desenum per dnum balliuum supradictum uel alium eius successorem aut judicem super hoc eligendum vnacum duobus probis et fidedignis cuiuslibet deseni per communitates ad hoc eligendis, qui

Digitized by Google

premissis intersint et ea vi juramentorum suorum fideliter peragant ac faciant et procurent sine dolo et fraude vnacum commissariis et notariis ad hoc deputatis siue deputandis, quibus inquisicionibus et scrutiniis peractis et completis, appositisque eisdem et congregatis aliis antiquis inquisicionibus ac accusacionibus pro preterito factis et aliis quibuscumque litteris, informacionibus, documentis que pro eisdem reperiantur, reperirique poterint, tunc videantur, perlegantur et considerentur in generali consilio patriotarum desuper tunc incontinenti tenendo et ordinando per ipsos in aliquo congruo loco et conuenienti, ut auditis et consideratis eisdem uel si aliquis uel aliqui earumdem communitatum tocius patrie huiusmodi viciis aut delictis et maleficiis uel ipsorum altero quoquomodo subicere et innodatum fore ac innodatos esse diffamatus siue suspecti, quod ille uel illi prosequatur cum iusticia juxta causarum merita. Item quod quicumque predictarum communitatum amicus, consanguineus, affinis siue aliter confederatus huiusmodi suspicioso et inculpato uel accusatis aut talem seu tales fortes facere et consulere et auxiliari vellet in prosecucione earumdem causarum quidquam contra iusticiam atque viam juris agere uel attemptare, siue foret contra judicem in ipsa causa aut eius familiares, siue consules, constumarios et sentenciantes aut testes, contra talem uel tales dicentes et deponentes aut personas alias quascumque que se immisceri et intromittere acciderit ac haberent, quod ille uel illi id facientes, ipso casu quo facerent uel faceret, incurrat et labatur in penam amissionis corporis et eris seu bonorum, sicuti et exactus et conuictus prodicionis et talis contra quem agebatur. Item quod quicumque nunciorum aut procuratorum communitatum super premissis eligendorum et talibus se intromittens quodquam donum uel precium inde esset recepturus seu speraturus recipere ob que talia maleficia et delicta contra quemquam reperta intenderet uel se nitteretur occul-

Digitized by Google

tare, concultare uel obmittere, propter que cominus ad effectum prosecucionis juris perduci possent, uel qui consimili modo illud facerent uel facere intenderent alia quauis amicicia, amore, consanguinitate, confederacione siue alio machinacionis ingenio, quod ille uel illi, ipso casu quo faceret uel facerent, incurrat et labant penam predictam prodicionis persone et eris simili modo, prout et traditor siue infidelis patrie eisdem communitatibus deuoluendam et irremisibiliter applicandam. De quibus omnibus et singulis ut supra arrestatis et conclusis atque ordinatis, quorum supraque et suis nominibus preceptum fuit michi subscripto notario ad opus predictarum communitatum et cuiuslibet predictorum desenorum vnum fieri uel plura publica instrumenta seu tot vt opus fuerit, que corrigi, refici, rescribi et melius possint et valeant ad dictamen et emendam cuiuslibet sapientis cum clausulis et cautelis opportunis, verumtamen facti substancialibus in aliquo non variatis. Ad hoc autem interfuerunt testes presentes et specialiter rogati qui sic vocantur Nycolaus Partitoris, Paulus Fabri im Moss, Johannes Meczins, familiares prefati balliui, vnacum pluribus aliis supradictis et aliis fide dignis. Et ego Jacobus Maioris de Schovson, notarius imperiali auctoritate publicus, qui premissis omnibus et singulis, dum sic vt premittitur fierent, agerentur et disponerentur, presens interfui vnacum testibus prenominatis et ea sic fieri vidi et audiui et exinde presens publicum instrumentum recepi, leuaui et per alium michi fidelem scribi feci, postquam diligentem collacionem ad suum registrum factam et sibi repertum in omnibus consonare, me subscripsi signoque et nomine meis signaui michi solito in testimonium veritatis omnium premissorum.

Jacobus Maioris (cum signeto).

Digitized by Google

2816

Le pape Eugène IV confère l'évêché de Sion à André, archevêque de Colocza.

Rome, 1431, 20 avril.

Archives de Valère, B. 123. — Schematismus cleri archi-diocesis Colocensis et Bascsiensis ad an. 1887, p. X.

Eugenius episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis capitulo ecclesie Sedun. salutem et apostolicam benedictionem. Quam sit onusta dispendiis, quam plena periculis, quantaque discrimina secum trahat diutina ecclesiarum uacatio solicite considerationis indagine perscrutantes libenter operarias manus apponimus et studium efficax impertimur, ut uiduatis ecclesiis, prout temporum qualitas exigit et locorum utilitas persuadet, nunc per simplicis prouisionis officium, nunc uero per ministerium translationis accomode pastores preficiantur ydonei et ministri prouidi deputentur, quorum presidiis ecclesie ipse fulte et fauoribus communite uotiuis et prosperis auctore Dno proficiant incrementis. Dudum siquidem ecclesia uestra, cui bone memorie Wilhelmus de Rarognia episcopus Sedun., dum uiueret, presidebat, per ipsius Wilhelmi obitum, qui extra Romanam curiam debitum nature persoluit, uacante, Bonifacius in sua obedientia de qua partes ille tunc erant VIIII nuncupatus eidem ecclesie de persona quondam Wilhelmi iunioris prouidit, eumque illi prefecit in episcopum et pastorem, licet possessionem administrationis bonorum dicte ecclesie pacifice assecutus, munus consecrationis infra plures annos recipere non curasset et successiue per felicis recordationis Martinum pp. V predecessorem nostrum, accepto quod dictus Wilhelmus in suis ciuitate et diocesi Sedun. propter capitales inimicitias inter ipsum et nonnullos ex populo dictarum ciuitatis et diocesis ac subdictos dicte ecclesie uigentes a

Digitized by Google

multis tunc elapsis annis nequiuisset et tunc nequiret personaliter residere et eidem ecclesie, nec ipsius regimini utiliter intendere et preesse, nec curasset infra tempus de consecrandis episcopis a canonibus diffinitum aut post seu interim quod ipsi ecclesie prefuerat, munus consecrationis recipere seu illud sibi impendi facere, ut prefertur, dictaque ecclesia propterea in spiritualibus et temporalibus quam plurima sustinuisset tunc et plura uerisimiliter, nisi super hoc prouideretur, passura esset incomoda et etiam detrimenta, idem predecessor fideli relatione super hoc per eum recepta venerabilem fratrem nostrum Andream episcopum Sedun., tunc archiepiscopum Colocen., dicte uestre ecclesie administratorem usque ad apostolice sedis beneplacitum per suas litteras ordinauit, constituit et deputauit, plenam, generalem et liberam eiusdem ecclesie administrationem sibi in huiusmodi spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, prout in dictis litteris quarum uigore ipse Andreas episcopus regimen et administrationem bonorum dicte ecclesie pacifice assecutus, illa per multos annos rexerat, prout etiam tunc laudabiliter regebat, plenius continetur. Cum autem idem predecessor postmodum ex premissis et aliis certis rationabilibus causis animum suum mouentibus eundem Wilhelmum propter hoc ad sui presentiam legitime euocatum a regimine et administratione dicte ecclesie amouisset, dictumque Andream episcopum, licet ignarum et non consentientem, a uinculo quo ecclesie Colocen. (cui) preerat, tenebatur, absoluisset ac ad eandem uestram ecclesiam transtulisset, ipsique predecessor eius litteris super translatione huiusmodi non confectis et Wilhelmus debitum nature persoluisset, nos administratione et litteris huiusmodi per nos hodie reuocatis, ad prouisionem ipsius ecclesie uestre celerem et felicem, de qua nullus preter Romanum pontificem ea uice se intromittere potuerat siue poterat, pro eo quod idem predecessor omnes cathedrales ecclesias per depositionem seu priuatio-

Digitized by Google

nem de prelatis earum ubilibet constitutis per eum seu eius auctoritate factas tunc uacantes et imposterum uacaturas ordinationi et dispositioni sue reseruans, decreuit ex tunc irritum et inane si secus super hiis per quoscunque quauis auctoritate, scienter uel ignoranter, contingeret attemptari, ne longioris uacationis exponeretur incommodis, paternis et solicitis studiis intendentes, post deliberationem quam de prefficiendo eidem ecclesie uestre personam utilem et etiam fructuosam cum fratribus nostris habuimus diligentem, demum ad prefatum Andream episcopum, consideratis grandium uirtutum meritis quibus personam suam illarum largitor Dnus insigniuit et quod ipse qui regimini ecclesie Colocen. laudabiliter prefuerat, eandem ecclesiam uestram sciret et posset auctore Dno salubriter regere et feliciter gubernare, conuertimus oculos nostre mentis. Intendentes igitur tam ipsi ecclesie uestre quam eius gregi dominico salubriter prouidere prefatum Andream episcopum a uinculo quo prefate ecclesie Colocen., ut premittitur, tenebatur, de eorumdem fratrum consilio et apostolice auctoritatis plenitudine absoluentes, ipsum ad dictam ecclesiam uestram siue premisso siue alio quouis modo uacantem auctoritate apostolica transtulimus, ipsumque eidem prefecimus in episcopum et pastorem, curam et administrationem ipsius ecclesie uestre sibi in eisdem spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, liberamque tribuendo licentiam ad dictam ecclesiam uestram transeundi, firma spe fiduciaque conceptis quod prefata ecclesia uestra per ipsius Andree episcopi industrie et circumspectionis studium fructuosum gratia sibi assistente diuina prospere et salubriter dirigetur ac grata in ipsis spiritualibus et temporalibus suspiciet incrementa. Quo circa discretioni uestre per apostolica scripta mandamus quatinus eundem Andream episcopum tanquam patrem et pastorem animarum uestrarum grato admittentes honore ac exhibentes eidem obedientiam et reuerentiam debi-

Digitized by Google

tas et deuotas, eius salubria monita et mandata suscipiatis humiliter et efficaciter adimplere curetis, alioquin sententiam quam idem episcopus rite tulerit in rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Dno usque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruari. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dnice millesimo quadringentesimo tricesimo primo, XII kl. maii, pontificatus nostri anno primo.

Per N. de Malpiglis
C. de Reate.

Ma. M. de Guadignis
N. de Malpiglis
R. B. Valuen
Jo. de Liech.

Bulla plumbea : EVGENIVS PP IIII.

2817

Petite chronique de la guerre de Rarogne.

1414-1420

Archives de la famille Ambuël, à Sion.

Ursach des Walliser Kriegs und Ursprung der Matz.

Als man zalt 1414, da warff sich ein volk uff inn dem Land Wallis understundend alle die zu straffen die vorhar wider das Landt than hattend under denen einer war, den namptten sy Matzen meyster. Der hat ein kolben oder grossenn sparen unnd welcher inn der Rott sin wold, schlug einen Rossnagell darin, und alls nun iren vill worden war, da zoeg derselb mitt sinem kolben vorhin und die ubrigen mit ir Wer an einem huffen hinnach und fiellend frommen Lutten inn ir hüser, assend, trinnkend und namend denen was sy fundend, damitt

Digitized by Google

strieffend sy da die lüt, denen sy also die matzen brachttennd. Und da sy das jetz etwa lang getriben hattend, do war ein Byschoff zu Wallis, einer von Rarenn [und sein Vetter Gytzard von Rarenn] denen brachtten sy die Matzenn, durhbrachend sy dem Byschoff sin huss zu Leugk und sinem vetteren sinen thuren daselbs, und belegrettend im ettlich siner Schlössern das war nun ein ursach diss kriegs.

Wie sich ein Hertzog vonn Savoy des Kriegs belutt.

Uff das warb der Byschoff an den Hertzogen von Savoy bad inn umb hilff unnd bystannd, das er by dem Bystumb belyben möchte. Darumb gab er im Turbillon und das Schloss Montorse und ettliche Landschafft dazu. Unnd alls der Krieg nun ettliche Zytt givertt, da wolde der kost dem Hertzogen zu schwär sin und nam ein bericht an mitt den Wallissern. Denen gab er die Schlösser inn, so im der Byschoff über andevürd hatt und hiltten inn die Kost fry diss Kriegs halb, unnd von stunde vorbrandtten sy die Schlösser unnd schleitzend die unnd zugend angendes dem Byschoff mitt gewald für das Schloss Sewenn und belegrettend das anno Domini 1417.

Wie man die Walliser mit macht zu Rechtt bringen.

Unnder dem warb dieser Gytzard an die von Bernn, da er burger war, die nun understundend im zu Rechtt zeholfen. Und alls das die Wallisser vernamend, verbunden sy sich mitt denen vonn Lutzern, Ury unnd Unterwalden. Und damitt nütt bessers endtstund, so bittenn die andren Eydgenossenn darzwüschend, unnd hättend die sach gernn gerichtt, das verzoch sich nun so lang das die zu Sewenn das Schloss uffgabend, Namlich der Byschoff, sinem vetterenn wyb unnd künd unnd khamend uff Michaelis gann Bernn. Daruff mandttend die vonn Bernn nach luth unnd sag der pundten die von Lutzern,

Digitized by Google

Ury unnd Underwaldenn das sy darann weltend sin damitt irem burger beckerung beschäch, so weltind in zu Rechtt stellenn. Unnd ward derselben zu Hassle ein tag geleistet, aber die Wallisser schlugend alls Recht uss, unnd ward uss dem tag nützit.

Wie die Walliser überfallen unnd ein Rechttspruch beschach.

Uff das sich ettlich vonn Bernn erhubend unnd mitt inen die von Sibenthall, Sanen unnd Fruttingen umb sand Gallenn tag zugend uber den Sanetsch, uberfiellend die statt Sittenn, sturmtten unnd verbrandten was underhalb dem wasser genampt die Sytt lag unnd erschlugend da by 36 Mannen. Morunder zugend sy an den berg gann Tschandelin branden unnd wustend ettliche dörffer unnd an dem drittenn tag zugend sy mitt einem grosse roub unnd vil gutz wider über den Berg heruss heim. Uff das wolten die Berner mitt macht inn das Land gezogen sin, manden die Eydgenossen und den Hertzogen von Savoy. Also fiell der winter inn unnd beleyb der Zug anstan unnd ward die sach zu Rechtt verthädingett uff die von Zurich, Zug unnd Glaris. Die sprachend zu Rechtt das die Wallisser dem vonn Rarenn das sin widerkeren unnd den Bernerenn ir kosten biss uff hundertt thusend guldin abtragen solltend. Dis urtheyll bedüchtt sy zu schwär und wolten sy umb kein sach halten.

Wie die Letzy am Gletscher gewonnend unnd die vonn Letschen gebrandschatzt wurden.

Diss gestund biss man zalt 1419 uff sand Laurentzen abend da namend die vonn Bernn ir macht und schickend inen die vonn Fryburg C Schützen unnd die von Solothurnn ouch so vill, die zugend an den Gletscher gegen Lötschenn inn und gewunnen die Letzy an dem wilden elsorkon und verlurend

Digitized by Google

nitt mehr dan ein man, und der Wallisser XV. Umb dieselb nacht blybend sy uff dem Gletscher, da schnied unnd regnit es unnd alls es jetz tagett do khamen die von Lötschenn, ergabend sich an die Berner unnd liessend sich branschatzen. Also würt die von Früttungen und ober Sybenthall ir Bürg Daruff zugend sy abermals uss dem Felde.

Wie die Berner und die Walliser mitteinander schlugend unnd ettlich dörffer gebrend wurden.

Uff sand Michels abend da hatten sich die vonn Bernn, Fryburg, Solothurn unnd etwa vill vonn Schwytz besamlett unnd wolltend fur Hassly hin uber das gebürg inn Wallis ziechen. Also fiell inn der nacht so ein grosser schne dass kein ross, volck wandlen mocht. Aber der fusszüg kam gar mit grosser nodt hinüber und stiess man das dorf Gestillenn an mitt fhür das nun die gantzenn nacht bran. Aso gegen tag lüffend die Berner von dem zyg uff den roub. Also warend die Wallisser uff sybenhundert by einandern mitt zweyen banneren unnd griffend die Berner inn dem dorff Ulrichen an, brachten sy in die flucht und erstachen inen XXXVIII man. Also khamen die Berner mitt aller ir macht zusamen unnd zugend die Wallesser wider hindersich, also wurden die dörffer Ulrichenn ouch Wald, Undewassern unnd andere dörffer gebrendt. Unnder diesenn dingen hattend sich die Wallisser besamlett unnd alls die Berner wider über das geburg woltten abziechen, griffend sy die nachthutt an unnd scharmutzend ettwa lang mitteinander das beyder syth lüth kostett. Doch kamend die Berner mitt nod wider uss Wallis. Dann die Wallesser gar ernstlich uff sy yltten unnd gernn mitt ine geschlagen hettend.

Digitized by Google

Wie dieser krieg zu Rechtt gesetzt unnd bericht ward.

Nun hatt unser helger Vatter der Bapst den Byschoff vonn Colocensis in disser vurung zu einem Verwäser unnd stadhaltter des Bystumps inn Wallis gesetzt. Also schuffen gemein Eydgenossen sovill durch denselben das die sach abermals zu rechtt verthädingett ward uff denn Bischoff von Losan unnd den Hertzogen vonn Savoy, die sprachennd das die Wallisser dem vonn Rarenn das sie sölttind widerkerenn. Unnd denen vonn Bernn X^m^ Guldin an iren kosten richtenn das behaltenn die von Syder, Leügck unnd Sittenn V^m^ guldin uber sich die die Tutschen geben söllten. Umb der willenn das sy im bchilfflich wärund, das in das sin dest vollkomlicher wider würd. Hirmitt ward diser Krieg gerichtt, alls er im VI jar gewerd, da man zalt 1420 jar.

TRADUCTION LATINE

Causa originis belli Vallesianensium.

Anno Dni 1414 eleuabant se certi populi patrie Vallesii punire presumentes omnes eos qui transactis temporibus aliquid contra patriam demeruissent, ex quibus vnus erat quem magistrum Matzie vocabant, gerens clauam.....[1]. Uolentes autem interesse prefate congregationi clauum quo ferrum pedibus equi affigitur, dicte claue infigebant. Congregatis autem iam compluribus simul precedentem illum deferentem clauam residui omnes armati cäteruatim, quocumque ibat, sequebantur. Obruerunt domos proborum hominum, edebant, bibebant et auferebant eisdem quecumque inuenissent, eos modo punientes quibus dictam matziam attulissent. Cumque aliquandiu ita grassati forent, erat eo tempore episcopus Val-

[1] En blanc ; voy. le texte allemand.

Digitized by Google

lesiensium quidam de Rarognia et eius patruus vocatus Gitzardus de Rarognia, quibus matziam afferebant, diruerunt domum ipsius episcopi Leuce et turrim patrui ibidem sitam obsiderunt, pariter nonnulla eorum castra et haec causa et origo belli fuerunt.

Quomodo dux Sabaudie se bello ingessit.

Inter hec prefatus episcopus super hac re tractabat cum duce Sabaudie, petens ab eo opem et auxilium quo episcopatum suum vi obtinere posset, et in eum effectum dedit episcopus ipse in manus prefati ducis castra Turbillionis et Montorse et aliquam partem ipsius patrie. Durante autem bello huiusmodi aliquandiu expense nimis graues et ipsi duci intollerabiles ascendebant, et eam ob causam cum Vallesiensibus concordium iniit, tradens eis castra ab episcopo prius sibi assignata, Vallesienses autem episcopum [et] ducem in omnibus expensis istius belli subleuabant, et castra tunc incenderunt et diruerunt, episcopum autem ipsum obsederunt in castro Sete, 1417.

Eo medio Gytzardus tractabat cum Bernensibus quorum ciuis ipse erat, qui etiam presumebant auxilium sibi ferre vt justiciam consequeretur. Quod cum intellexissent Vallesienses obligarunt se cum Lucernensibus, Vraniensibus et illis de Vnderwalden. Ne tum grauiora mala ex hoc orirentur, interueniebant ceteri Heluecii cupientes negotium amicabiliter concordare, quod se tamdiu differebat donec obsessi arcem Sete dederunt, videlicet episcopus ipse, vxor sui patrui et eius filii, qui die sancti Michaelis Bernam applicuerunt. Interim Bernenses vigore federum suorum requirebant Lucernenses, Vranienses et illos de Vnderwalden, quathenus ciui suo restitutionem ablatorum curarent, uellent et ipsi eum justicie exponere; quamobrem constituebatur dieta in Hassle. Vallesienses tum omne [jus] in omnem justitiam refugebant, tandem dieta illa [ad] nihil redacta sit.

Digitized by Google

Quomodo Vallesienses obruti et de differentia per decisionem per justiciam facta fuerunt.

Super ea causa leuauerunt se nonnulli pedites Bernenses et cum eis illi de Septem Vallibus, Interlacenses et de Frutingen, circiter festum sancti Galli, transeuntes montem uocatum Sanetz, ciuitatem Sedunensem obruerunt, oppugnarunt et exusserunt partem ciuitatis ab vna parte fluminis uocati Seduna existentem, occiderunt viros XXXVI. Crastino reuersi ad montem in locum Tzändlis[1] appellatum, deuastantes et concremantes aliquas villas. Tertio die ampla preda, multis bonis potiti ad aedes suas vltra montem reuersi. Posthac uoluerunt Bernenses tota sua potentia patriam Vallesii intrasse, poscentes et requirentes secum procedere [residuos] Heluecios et ducem Sabaudie. Sed ob hyemem tunc ingruentem mansit expeditio ea infecta et totum negotium remissum in Tigurinos, Suitzenses, Zugonenses[2] et Glaronenses, qui justitiam determinarent. Qui sententiam tulerunt Vallesienses illi de Rarognia omnia ablata restituere et Bernensibus pro ipsorum expensis vsque ad C^m^ fl. refundere debere. Que sententia Vallesiensibus nimis dura uidebatur, eandem nullathenus seruare voluerunt.

De expugnatione valli super monte glaciali et tallia imposita incolis vallis de Liecht.

Quiete manebant ita res vsque ad annum 1419, in festo Laurentii congregata tota sua potentia, quibus destinabant Friburgenses centum sclopeterios, totidemque Solodorenses, transierunt montem glacie et niuibus obtectam versus vallem de Liecht et vallum ibidem extructum expugnauerunt, [Bernen-

[1] Chandolin.

[2] Les Zugois ne sont pas nommés dans le texte allemand.

Digitized by Google

sibus] perditis non amplius vnico viro, oppetiere ex Vallesiensibus XV. Dum ea nocte super monte manerent, ninxit et pluit admodum, die autem illucescente venere incole vallis de Liecht dedentes se Bernensibus, permiseruntque talliam sibi imponi, pro quibus fide jubebant illi de Fruttingen et [de] superiori Septem Valle. Qua re confecta iterum Bernenses ad sua reuersi fuere.

De conflictu Bernensium et Vallesiensium et exustione quorumdam pagorum.

Die sancti Michaelis congregarunt se Bernenses, Friburgenses, Solodorenses et de Schwytz uolentes per Hasle per montana Vallesium ingredi; noctu autem, dum transituri essent, tanta copia niuis cadebat vt penitus nulli equites, pedites uero maximis laboribus transire possent. Succensa villa Castellionis que tota nocte ardebat, mane facto Bernenses aliqui se ab exercitu recipiebant predatum, Vallesienses autem congregati duabus banderiis numero 700 Bernenses in villa [Ulrichen] inuasos interfectis 38 viris in fugam conuerterunt. Bernenses autem toto exercitu congregato (retraxerunt se Vallesienses) comburebant vicum pagi Vlrichen, Wald et Vnder Wasseren [et alios pagos]. Eo interim collectis viribus Vallesienses dum Bernenses per montes redire vellent, extremas interim militias (?) invasere et aliquandiu vtrinque, perditis aliquot peditibus, simul conflixerunt. Bernenses tamen non sine angustia, Vallesiensibus auide nimis insequentibus et confligere desiderantibus vltra montes redire potuere.

Quomodo bellum jure decisum et concordatum fuit.

S[mus] D[nus] n[oster] in hoc tumultu constituit vicarium siue locum tenentem ipsius episcopatus episcopum Collocen., cuius medio cantones Heluetii tantum effecerunt vt negotium justi-

Digitized by Google

tia determinandum episcopo Lausanen. et duci Sabaudie commissum fuerit, qui decreuerunt Vallesienses illi de Rarognia omnia ablata restituere, Bernensibus uero X^m flor. pro eorum expensis persolui debere.

Nous ne connaissons de cette chronique que la copie que nous publions et qui est probablement du commencement du XVIIme siècle ; elle est loin d'être bonne, surtout pour le texte latin. Il est probable qu'elle a d'abord été rédigée en allemand, car le texte latin contient des lacunes restées en blanc, ce qui n'a pas lieu pour l'allemand. Le premier est très mal rédigé et le copiste a commis des fautes évidentes qu'il était facile de corriger. Pour l'intelligence de ce texte nous avons ajouté quelques mots entre crochets. Vu la mauvaise rédaction des deux textes, nous les avons publiés l'un à la suite de l'autre, afin de pouvoir les contrôler mutuellement et ainsi les comprendre plus facilement.

Rien ne fait connaître ni l'époque, ni l'auteur de la rédaction primitive.

Malgré ses défauts, nous publions ce document parce qu'il contient quelques détails nouveaux.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE

DES NOMS DE LIEUX ET DE PERSONNES

N. B. Les chiffres renvoient aux pages. — Les noms de lieux modernes sont imprimés en caractères italiques. — Les personnes qui ont occupé des dignités ou des offices sont indiquées deux fois : 1° sous le nom de ces dignités ou offices ; 2° sous leurs noms propres ; mais, pour éviter des répétitions inutiles, l'indication des pages ne se trouve qu'à la suite de ces derniers.

A

Aber Redin, Theodolus, 237.

Aczos in valle Balneorum, 16.

Admotus, Joannes, 139.

Aegery, Carolus, 181.

Agaunum, 330.

Agery, Perrodus, 246.

Agris, Theodolus de, soror Anthonia, 28.

Aier, 335.

Aiex, Uldricus deys, 208.

Alamani, 472.

Alamanorum communitates, 162 ; — liga, 179, 188.

Alamanus, Petrus, 572, 573.

Albanensis, *Albano*, episcopus, Jordanus.

Albertino, Bertholetus, 37.

Albi, Anthonius, 387 ; — Georgius, 154 ; — Girardus, 33, 34 ; — Nicolaus, 304, 332, 379, castellanus de Herens, 360 ; — Peter, 27 ; — Rudolphus, rector capelle S. Johannis in Bul, 417-424, 426-429 ; — de Granges, 376.

Albiaco, Guigo de, prepositus ecclesie Gebem., 490.

Aleni, *Ollon*, rector domus, 536.

Alescher, Alecher, Aletscher, Petrus, vicarius in Bun ; — Petrus, 550, castellanus et salterus Sedun., 332, 341-345.

Aleti, Bonifacius, 153.

Alingio, *Alinges*, ecclesia de, 253.

Allamandi, Petrus, 67.

Allegro, Johannes filius Martini, 480.

Allenscher, Petrus, 529.

Allii, *Aigle*, curatus, 536, — rector seu prior domus, 536.

Allion, Perrodus de, 80, 153.

Allyet, Perrodus, 561.

Aloni, *Ollon*, curatus, 536.

Aloyel, Johannes, 371.

Altum lapidis, alpis, 499.

Ambrunensis, *vide* Ebronensis.

Ameczon, Anthonius, 537,

Amgaltenacher, Katherina, 17.

Digitized by Google

Amman, Heniczlo, 396.

Ammey, in territorio Sedun., 115.

Amod, Perrodus, 208.

Amriedt, Wualla, 37.

Andreveti, Andriveti, Andrueti, Andoneti, Petrus, 78, 101, domic., 299, 307, 320, magister hospicii Sabaudie, 174, 290.

Angelini, Vionetus, 112.

Anglici, Johannes, 158, 159, 175, 223, 238, 243, 271, 273, 274, 283, 316.

Anivesii, Annivesii, Anivesio, *Aniviers*, vallis, 268, 375; — dni, 41, 87, 88, Petrus, Perrodus de Rarognia, Guichardus de Rarognia, Hilprandus et Petermandus de Rarognia; — vicedominatus, 331; — castellani: Johannodus Massex, Nycolinus Kalbermatter; — Betrisia dna de, 249; — Johanneta de, uxor Jacobi Tavelli, dna castri Grangiarum, 50, 62, 571, 572; — ecclesia sancte Heufemie de, 383; — curatus, 534, Theodolus, 375; — capella sancti Jacobi de, 534, 571, rector Arnauldus Benedicti; — confratria Sancti Spiritus, 94.

Annessiacensis, *Annecy*, decanus, Ludovicus Parisy, 490.

Ansech, Anthonius de, domic., filius Mauricius, 552; — Jaquemetus de, filia Henrieta uxor Petermandi naturalis de Rarognia, 552.

Ansech-Bernard, 552.

Ansermodi, Johannes, 80, 106, 151.

Anthellen, Petrus, 523.

Anthoenigen, Martinus, judex in valle de Bun, 559.

Anthonion, Antonius filius Perrodi, 537.

Anthonius episcopus Niciensis, 298. 307, 319.

Antigori, Antigorii, vallis, 6, 18, 34, 39; — homines de, 18-21, 36; — vicarius vallis, Raffael de Malcholzatis, 6.

Antilliodus, magister, 154.

Aproz, 204.

Aquianum, Evians, 232, 291, 298, 299, 307, 319, 323, 324, 330, 334, 352, 391, 395, 397, 401, 423, 482, 564, 565.

Aragnon, *Ernen*, 54, 435; — communitas de, 44, 247; — curatus de, 533, Clemens, 45; — ecclesia B. Georgii, 45.

Aragnye, *Rarogne*, curatus, 534.

Aratmonis, banderia de, 185.

Arbignione, Bartholomeus de, domic., 158, 159; — Johannes de, domic. 276.

Archyour, Aymo, 50.

Arciis, Artiis, Hugo de, prepositus Montisjovis, 92, 130, 164, 298, 307, 319; — Johannes de, prepositus Montisjovis, 490.

Arcu, Rodulphus de, can. Sedun., 545.

Arculingio, Johannes de, procurator Chablaisii et Gebenn., 55.

Ardigo, Alletus, 107; — Bastinodus, 153; — Martinus, 153.

Ardonum, Ardunum, Ardono, 103; — curati de: 535, Bernardus de Morgia, Petrus Ramelli; — vicarius de, Franciscus de Sollerio.

Aretio, Joannes de, filius dni Gregorii, 366.

Argessa, *Ergisch*, 377.

Arico, Johannes de, domic., 67.

Arimino, Ja. de, 265.

Armodrici, Perrodus, 207.

Arnoldi, Hendricus, rector alt. S. Michaelis de Leuca, 139.

Arow, *Aarau*, plebanus in, 406.

Aro, Rodulphus de, can. Sedun., 373.

Asperlin, Asprelin, Esperlini, Esper, Anthonius, 10; — Aymo, domic., 10, 260, 261; — Hans, castellanus de Sirro, 595; — Henricus, 329; —

Digitized by Google

Henslinus, 329 ; — Johannes, 23 ; — Johannes, 329 ; — Johannes, can. Sedun., 125, 260 ; — Johanneta, 328 ; — Katerina, uxor Petri de Chyvrione, 23 ; — Rudolphus, ux. Frisquina de Rarognia, 2 ; — Rudolphus, domic., 261, 328, 329, 518, major Raronie, 543, ux. Nesa, 329 ; — Rudolphus, filius Rudolphi et Nese, 329.

Asperomonte, Aymo de, 96.

Asserabloz, *vide* Yserabloz.

Asyodi, Asyodus filius Perrodi, 158.

Aula, Bazarodus de, ux. Jaqueta, 3 ; — Perrodus de, 405.

Austerich, Thomelinus, 237.

Avens, villagium de, 55.

Ayent, 50, 91, 248, 253 ; — castrum de, 376 ; — Guichardus Tavelli condnus de, 15 ; — prior de, 534, Petrus de Lya ; — curatus de, 534.

Aymo vicednus Martigniaci, ux. Jaquemeta de Ternant, 51.

Aymonis, Rodinus, 222 ; — Roletus, major Leuce, 543, 595 ; — Theodolus, 132.

Aymoneti, Anthonius, 595.

Ayodi, Petrus, 153.

Ayolphi, Johannes, 585 ; — Perrodus, 81 ; — Stephanus, 80, 107, 108.

B

Bacemi, ecclesia S. Gaudencii, 20.

Bachecker, Petrus, 15.

Bacis, *Bex*, ecclesia parochialis de, 13 ; — curatus de, 536 ; — Henricus de, ux. Beatrix, 435.

Bada, Petrus, 183.

Bagnies, curatus de, 535 ; — capella de, 535.

Baidet, Theodolus, salterus Sedun., 106.

Ballet, Balet, Baulet, Theodolus, 8, 344, salterus Sedun., 69, 386, 512, ux. Francesia dou Savye, 512.

Balma, Percevallus de, miles, 281, 320.

Balnia, 335.

Bancos, Ruedo et Petrus ad, 516.

Barberii, Guillelmus, can. Sedun., 8, 9, 46, 58, 82, 125, 141, 333, 346, 369, 379, 411, 476, 545 ; — Johannes, 64, 68, 83, 91, 140, 336, 389 ; — Petrus, 153 ; — Stephanus, rector hospitalis S. Joannis de Sarqueno, 408, 477-480.

Barma, la, de Glarey, 210.

Baron, Johannes de, filia Anthoniola, 105.

Baruchet, Johannetus, 553.

Basilea, Conradus de, can. Sedun., 125.

Bastia, dni de, 88.

Batillet, Johannes, 153.

Baulet, Theobaldus (Theodulus), 153.

Bavilli, Petrus, prior de Lens, 164.

Beger, Petrus de, 83.

Bellmondi, Anthonius, alias Cleva, 236.

Belloforti, Johannes de, cancellarius Sabaudie, 290, 298, 320, 389.

Belmont, 86, 96.

Belmont, curatus de, 536.

Belreguard, castrum de, 251.

Belwald, 9.

Belwald, Bellwalt, Symondus de, can. Sedun., 369, 379.

Benciis de Gualdo, Amor de, 538, 566 ; — Bartholomeus de, 276 ; — Petrus de, 538 ; — Petrus Andreas de, 538, 563, 565.

Benedicti, Alvodus, Arnoldus, curatus

Digitized by Google

Grone, 431, 480; — Arnaultus, rector capelle S. Jacobi de Anivisio, 572; — Guillelmus, 537; — Johannes, 477-479, 537.

Benedictus XIII papa, 12, 13.

Benet, Eduardus, 69.

Benetun, Nicodus, vicarius de Gironda, 589.

Berblin, Falquetus, 350.

Berclaz, Perronetus, 485; — Uldrientus de laz, ux. Anthonia de Medio, 484.

Berguent, Ansillinus, 154.

Berguer, Johannes, 153; — Petrus, 516.

Berlucho, Johannes, 499.

Berna, Berno, communitas de, burgenses de, Bernenses, 72-75, 129, 171, 261, 263, 264, 290-293, 296, 297, 299, 301, 307-312, 318, 322, 323, 326, 330, 337, 386, 390-394, 396-404, 423, 445, 446, 481, 482, 496, 504, 517, 603-610; — scultetus de, 318, 322-324, 397, Rodulphus Hofmeister.

Bernardi, Huldricus, rector hospitalis Montisjovis Seduni, 164, 165.

Berny, insula de la, 60.

Bero, Hilteprandus, major a Monte Dei superius, 29, 34, 42, 70.

Berthex, Joannes, 52.

Berthodi, Martinus, liberi Johannes et Jaqueta, 531.

Bertrandis, Johannes de, archiepiscopus Tharentas., 295, 299, 304, 319, 321, 324, 333, 412, 415, 427, 447, 476, 491, 494, 495.

Bertrandus, 383.

Besoni, Johannes, 40.

Bettex, Jaquemodus, 122.

Bierrioz, Johannes, 52.

Binden, Thomas in der, 291.

Bindi, Johannes, 262, 264.

Bisuntinensis archidiaconus, Johannes Grenery, 370.

Blagger, Theodolus, 561.

Blanchis, Albertus de, can. Sedun., 4, 9, 44.

Blancpel, Perrodus filius Berthodi, 502, 503.

Blandrate, Thomas, cantor Sedun., 124.

Blatter, Hangellinus, 221.

Blattum, 269.

Blecquier, Petrus, 221.

Bleser, Petrus, 222.

Bleyker, Rodulphus, 504.

Blonay, Petrus de, dnus Sancti Pauli, miles, 143, 153, 154, 299, 307, 320.

Bocheta, Bocheto, Nicoletus, 81, 107.

Bochuti, Willelmus, curatus Olloni, 132.

Bode, Henricus, 331, 332, 340, 341, 360, 369, 386, procurator fiscalis episcopi Sedun., 374.

Bodme, in, 518.

Boes, Buex, Buez, Vuez, balnea de, *Louèche-les-Bains*, 11, 16, 335, 375, 385, 409.

Bolio, Ludovicus de, 174.

Bon, Johannes de, 80, 107.

Bona, Jaquetus, 107; — Johannes de, can. Sedun., 4, 8, 9, 58; — Petrus de, can. Sedun., 4, 8, 9, 44, 82, 125, 141.

Bonavie, Zanolus, 37.

Bondollum, Bondolo, *Binn*, 6, 7, 18.

Bonerii, Franciscus, castellanus Grandissoni, 159.

Bonifacius IX papa, 589.

Bonjean, Mermetus Cullet alias, 553.

Bonnardi, Johannes, 101; — Petrus, 281.

Bononia, *Bologne*, 93.

Bonus homo, 107, 153.

Borbonio, Bona de, comitissa sabaudie, 52, 70, 71, 201.

Borelli, Jaquemętus, 183.

Digitized by Google

Boremo, Reimondus filius Martini in, 500.
Borgognyon, Johannes, 108.
Boriaz, Martinus, 480.
Bornandi, Petrus, 183.
Borni, Bornne, *Bornué*, 199, 217.
Bornia aqua, *La Borgne*, 9, 219.
Bort, Mauricius an dem, 29.
Borte, Johannes a den, 530.
Borter, Johannes, rector altaris S. Andree in Valeria, 44 ; — Martinus, 34.
Bosiis, Anthenius de, filius dni Bioli, 366.
Bossen, Martinus, ux. Perreta de laz Forchex, 485.
Botza, Boutza, Nicoletus de, 236, 246.
Boubat, Johannes, 175.
Bouchetaz, Nycoletus, 153.
Boulys, 50.
Bover, Willelmus, 247.
Boverii, Bovery, Bovyer, Franciscus, 70, 72, 77-79, locumtenens ballivi Chablasii, 68 ; — Johannes, 107, 153.
Boyle, Gonterius, 183.
Boylen, Anthonius am, 34.
Boyssoneti, Johannes, 537.
Brachet, Johannes, 107, 153.
Bramberg, Henricus de, can. Sedun., 44, 58, 82, 125.
Bramosium, Bramosio, *Bramois*, 217, 469, 470, 589 ; — curatus de, 534.
Bran, *Binn*, curatus de, 533.
Brandien, Anthonius, 560.
Brandon, Johannes de Compesio alias de, 18, 69, 106.
Breglin, Nicolaus, 17.
Brenien, Glauso, 516.
Bressana, Francesia, 237.
Bressia, Johannes de, 107, 153, 276.
Briedim, Bantetus, 183.
Briens, Bryens, feudum de, 335, 376 ; — Johannes de, domic., 589.
Briga, Bruga, 24, 35, 54, 185, 187, 288, 362, 364, 403, 467, 480, 551 ; — desenus de, et Narres, 252, 291, 396, 402, 472, 530, 550, 566, 594 ; — communitas de, 70, 363, 365, 575, 579 ; — castellani de, 267, 542, Anthonius Curto, 18, 37, 530, 543, Simon Kunczen, 594 ; — Theodolus de, 80 ; — Thomellinus de, 41, 153.
Brignyon, Antonetus, 107.
Britonis, Guillelmus, 2.
Brocard, villagium de, 53.
Brudeti, Vrudeti, Petrus, 158, 159, 223.
Brunardi, Martinus, rector S. Martini in ecclesia Sedun., 44, can. Sedun., 125, 141, 261, 296, 300, 301, 347-349, 353, 354, 369, 370, 379, 411, 448, 473, 476, 545, 588.
Brunet, Humbertus, 183.
Bruneti, Reymondus, 53.
Bruquet, Janinus, 154.
Brusatis, Johannes de, can. Sedun., 89.
Bruscis, Antonius filius Henrigeti de, 18.
Buceti, Mermetus, rector scolarum Sedun., 431.
Buchin, Buschin, Butschin, Buchei, Rueden, Ruedo, 513, 514, 515, 530 ; — Willelmus, 514 ; — Yaninus, Janinus, 81, 107, 153, 237.
Buella, Bul, *Biel*, capella de, 534 ; — rector capelle S. Johannis de, Rudolphus Albi, 417.
Buex, Johannes, filia Perreta, 485 ; — Perrodus, 485.
Bugnion, Anthonodus, 153.
Bun, Buyn, *Binn*, 34, 435 ; — communitas de, 560 ; — cimiterium B. Michaelis de, 559 ; — curatus de, Mauricius Murman, 560 ; — vicarius in, Petrus Alescher, 34 ; — judex in valle de, Martinus Anthœnigen 559. — *Vide* Bran.
Buolaz, Mateolus, 153.

Digitized by Google

Burdeti, Petrus, 234, 238, 243, 271, 273, 274, 283.
Buren, decanus in, 406.
Burgetum, *Bourget*, 85.
Burgi Montisjovis, *Bourg-Saint-Pierre*, curatus, 535.
Burquer, Stephanus, 154.
Bussier, bastardus de, 205.
Buygier, Perrussodus, 52.
Bynfa, Jaquemetus, ux. Anthonia Verdel, 484.
Byoley, Aymonetus du, filius Johannes, 10.

C

Cabanis, Anticho de, 595.
Cabulo, Anthonius de, filia Katerina, 484; — Martinus de, filia Willelmeta, 484; — Perretus de, filia Beatrix, 484; — Uldricus de, soror Perreta, 484.
Caligori, Joannes, 35.
Calli, Glaudius, 290.
Camberiacum, *vide* Chamberiacum.
Camera, dni de, 63; — Johannes de, gubernator Nicee, 101.
Campis, Johannes de, 209; — Perrodus de, 52; — Theodolus de, 27.
Campo, Jacobus in, can. Sedun., 431, 545, 584, 585.
Campus siccus, 111, 358.
Canali, Aymonetus de la Forchex alias de, 484; — Perretus de, 209; — Vullencus de, 480.
Canalibus, Jodocus de, 594; — Johannes de, 81; — M. de, 32.
Canoni, Jo., 259.
Capella, Perrodus de, domic., 26, 48.
Capistri, Jacobus, can. Sedun., 141, 347, 369, 379.
Carmagnola, Franciscus de Vicecomite de, comes Castri novi, 366.
Carreria, Nicolaus de, 81.
Cartusia (major), 521. — fratres, 541; — prior, Guillelmus, 520.
Casalibus, Jodocus de, castellanus de Herens et de Ayent, 222.
Castellarii Boniciorum mandamentum, 67.
Castellario, Petrus de, archiepiscopus Tharentas., 43; — Petrus, dnus de Yserabloz, 43, 349-351, 389.
Castellio, Castellione, *Niedergestellen*, 53, 516; — castellania de, 508; — castellanus de, Martinus, 17; — ecclesia de, 17; — prior de, 534.
Castellio superior, *Obergestellen*, 290, 291, 609; — capella sancti Martini, 496.
Cartellione, Antillio de, 122; — Aymo de, episcopus Sedun., 60; — Franciscus de, domic., 351.
Castello, homines de, 39.
Castromonte, Anthonius de, 336.
Castrum novum, *Château neuf*, 115, 205, 207, 209,
Catat, Jaquemetus, 183.
Causalibus, Jodocus de, castellanus Sedun., 542; — *Vide* Casalibus.
Cavelli, Johannes, 389; — Nycoletus, 62; — Perociolus, 499; — Petrus, 246, 272, 282.
Caymis, Christoforus de, 376, 503, 532.
Cendona, Yaninus, 337.
Cervènt, Servent, Johannes de, 32, 33,

Digitized by Google

155, 196, 202, 212, 229, 233, 333, 346, 499, 500.

Chablaisii, Chablaysii, Chablasii, patria, 181, 182, 242, 243 ; — ballivus, Amedeus de Challant ; — locum tenens ballivi, Franciscus Boverii ; — judices : Heustacius, Jacobus Madee, Johannes Oddineti ; — procuratores : Johannes de Arculingio, Hugo de Meyens.

Chabloz, Perrodus du, 53.

Chabodi, Hugonodus, Hugonardus, Hugonetus, 68, 70, 72, 77-79, 86, 96.

Chaboux, Hugonardus, 57.

Chabrato, Petrus de, 176, 183-188, 194, 196, 197.

Chalamez, Berthetus, filia Mermeta uxor Aymonis de Corberiis, 333.

Challand, Challant, Challandi, Amedeus de, ballivus Chablaisii et in Vallesio, 155, 157, 299 ; — Aymo de, 26 ; — Bonifacius de, episcopus Sedun., 464, 467 ; — Bonifacius de, marescallus, 78, 96, 290, 298 ; — Franciscus dnus, et Montisjoveti, miles, 143 ; — Gottefredus de, can. Sedun., filius naturalis Odoninus domic., 10 ; — Guillelmus de, episcopus Lausannensis, 295, 299, 304, 319, 321, 324 ; — Petrus de, marescallus, 281 ; — Ybletus dnus, et Montisjoveti, capitaneus Pedemontium, 180, 201.

Challes, P., 124.

Challes Guillermus de, magister hospicii, 84.

Challir, Chaler, *Chalais*, communitas de, 480, 481 ; — ecclesia de, 481 ; — curatus de, 534.

Chamberiacum, Camberiacum, *Chambéry*. 31, 52, 57, 129, 173, 174, 203, 214.

Chamberlhac, Philippus de, episcopus Sedun., 463.

Chamonini, Chamognyn, Chammuny, Johannes, 153 ; — Johannes, senior, 80, 153 ; — Johannes, junior, 81, 107 ; — Leonardus, 107.

Chamoson, Petrus Anthonius dnus Pontis St^i Martini major de, 246 ; Roletus Foresta salterus de, 351 ; — Jacobus, 81, 107 ; — Petrus de, 153, 349.

Champanesa, 209.

Champil, *Gampel*, 593.

Championis, Martinus, 153.

Champoux, 50.

Charanczonay, Amedeus de, prior S. Victoris Gebenn., 490.

Charber, Martinus, 48.

Charreius, Johannes, 210.

Charrat, 52.

Charruet, Johannes, 81, 107.

Chastellard, Willermus, 106.

Chatonay, Joannes de, 376.

Chedaux, Perrusodus, 33.

Chernavel, Nycolletus, 555.

Cherreriis, Berthetus de, abbas Filliaci, 150, 151, 191, 198.

Chienay, Anselmus de, can. Gebenn., 371.

Chillion, 85.

Chinales, 209.

Chivrionis, Chivrione, Chyvrione, Chivrone, Humbertus, 24 ; — Johannes de, 11, 24, 61, 521, ux. Perroneta, 25 ; — Katerina dna, vicedna Sedun., 11 ; — Petermandus de, vicednus Sedun., 61, 283, 285, 286, 296, 300, 302, 386, 521-524, 550, 589 ; — Petrus dnus, 246, 272, 282 ; — Petrus de, 25, 70, 72, 153, 159, 199, 203, castellanus Contegii, 178, 235 ; — Petrus, vicednus Sedun., miles, 22-24, 43, 59, 61, 62, 68, 124, 125, 156, 272, 276, vicednus de Sirro et de Vespia, 61, 62, ux. Katerina Asperlin, 23 ; — Rodulphus, 24 ; —

Digitized by Google

Roletus, 23, 62; — Ysabella, 521-524; — Anthonius Colery castellanus mandamenti de, 44, 62.

Chosel, curatus de, 536.

Choudana, 408.

Chouson, *Saint-Nicolas*, curatus de, 533; — major de, Thomas, filius Henslinus, 331.

Christa, Benedictus de, 69; — Jostetus filius Panzere de, 18.

Christini, Johannes, episcopus Matisconensis, 143; — Petrus, 132.

Chryben, Johannes et Willermus, 267, 268.

Chuex, *Choex*, curatus de, 535.

Chufferel, Jeninus, 276.

Chutofins, Vuillielmus in den, 69.

Cignoz, Vullielmus, 175.

Cincius, 263, 265.

Ciriserii, Urbanus, 592.

Cibiniensis prepositus, Georgius, 262.

Clages, Clagiis, *Saint-Pierre-de-Clages*, priores, 535, Johannes de Fontana, Petrus de Laya.

Clavot, 385.

Clavye, Jacobus, 485.

Clayon, Anthonetus, nepos Johannes, 210.

Clemens papa V, 12; — papa VII, 13, 253, 255; — curatus de Aragno, 45.

Clerici, Anthonius, 480.

Clert, Aymonodus ouz, 52.

Cleva, Anthonius Bellmondi alias, 236.

Clevoz, Clewo, Ansillinus, Hensilinus, 107, 154.

Climentzo, Johannes, 351,

Clusa, abbas de, 555.

Cochard, Petrus, can. Sedun., 545.

Cocheti, Mauritius, 282.

Codro, Willelmetus, 351.

Coenno, Anthonius de, 185.

Collerii, Colery, Anthonius, domic., castellanus de Chivrione, 44, 62.

Collumberii, *Collombey*, curatus, 535.

Collumbi, Guido, 281.

Columberio, Guillelmus de, domic., 124; — Henricus de, 283, 592, dnus de Vufflens, capitaneus Pedemontium, 175, 238, 243, 282; — Johannes de, 65.

Comba, in valle Anivesii, 405.

Comba, Humbertus de, 47, 355, 586.

Combis, Johannetus filius Vormet de, 208; — Willelmus de, 172, 499.

Comera, 253.

Comexii, *Conches*, vallis, 6.

Compesii, Compesio, Franciscus, 592; — Johannes de, alias Brandon, 69, 106.

Conches, Consches, 54, 185, 291, 358, 435; — desenus de, 246, 251, 252, 550; — Johannes Hengarter major de, 543, 594; — parrochia, homines de, 412, 413, 415, 419, 421-424, 427; — ecclesia B. Marie V., 514; — curatus de, 533, Thomas, 417; — rector B. Caterine, 533; — Anthonius de, can. Sedun., 412, 415, 417-422, 424, 425, 427-430, 472, 515.

Condamina, 97, 589.

Congeyo, Congesio, Thomas, ord. Carmel., 488, prior de Girunda, 544.

Cononis, Anthonius, 519, 530.

Consaux, Johannes, 183.

Consius, Petrus, 37.

Constancia, Constancie, 131, 159, 166; — concilium, 203, 213, 449; — episcopus, 381, 383, Otto, 406.

Constantinopolitanus patriarcha, Johannes, 367.

Contegium, Contegio, Gunttes, *Conthey*, 99-101, 155, 208-210, 214, 225, 273, 283, 284, 333, 336, 387-389, 391,

Digitized by Google

396, 397, 402, 406 ; — castellania, madamentum, banderia, 55, 127, 128, 172, 204, 498, 499, 591 ; — castellani, 128, 158, 280, 387, 405, Petrus de Chivrone de Villetaz, Hugo, — vice-castellanus, Hugoninus de Mereyn ; — communitas, illi de, 171-173, 204, 206, 207, 213, 215, 279-281, 590, 592 ; — libertates, 99, 128, 297, 280 ; — forum, nundine, 590 ; — curatus, 535, Franciscus de Gertes, 67 ; — vicarius, Rodulphus, 333 ; — xenodochium Plani, 99.

Conziis, illi de, 38.

Copperii, Johannetus filius Ybaldi, 500.

Corabini de Gualdo, Raverius de, 276.

Corberiis, *Corbières*, Aymo de, domic., 332, ux. Mermeta Chalamez, 333 ; — Guillelmus de, 349.

Cordelo, Perronetus, 247.

Cordona, Williencus de, 132.

Cordonyer, Anthonius, 595.

Coreletis, Perrodus de, 207.

Cormyster, Johannes, 208.

Cornier, Uldricus, 143.

Corsier, Corsie, Corsiaco, Johannes de, can. Sedun., 4, 8, 44, 82, 103, 106, 125, 141.

Cortin, Petrus, 69.

Cossonay, 101.

Coster, Perrodus dou, 384.

Cotardi, Vullelmus, 183.

Coymes, Johannes filius Isoneti de, 383, 384.

Craffo, Perrodus, 595.

Cratto, Anthonius, 80.

Crescherello, Anthonius de, miles, 320.

Crest, Johannes ou, 384.

Cresto, Cresco, Jacobus de, officialis Sedun., 353-355, 359, 370, 386, 414, 431, 540, judex Vallesii, 370, 386, 431 ; — Johannes, 540.

Crista, Benedictus de, 12, 25, 106, 151, 154, castellanus Sedun., 344 ; — Johannes de, 153, 208, 209 ; — Micholetus, 5.

Cristam, super, 518.

Cristina, Jaquerius, 349.

Crodi, vallis Antigorii, 6.

Cronay, Petrus de Ogiens curatus de, 103.

Croset, ly, 115.

Crosetum, 346.

Croso, Petrus de, 175, 177, 179, 389.

Croson de Culanchiz, 335.

Crosoz, Vullielmus, 153.

Cruce, Franciscus de, 80, 107, 153 ; — Humbertus de, 175, 238, 243, 271, 273, 274, 283 ; — Johannes de, 545.

Cruche, Petrus, 183.

Crues, torrens, 50.

Cucheto, Johannes de, curatus de Moujat, 132 ; — Willelmus de, 97, 132, 353, 586.

Cudo, Matheus de, 37.

Cudrifin, Petermannus, 296, 299.

Cuenoz, Laurencius, 154.

Cullet, Mermetus, alias Bonjean, 553.

Cullieron, Johannes, 183.

Cultoz, Johannes, 185.

Cumis, A. de, 93.

Cunczen, Symon, 332.

Cuono, Anthonius, 251.

Cupellino, Ludovicus de, 157-159, 175-179, 224, 225, 227, 228, 234, 238-240, 242, 243, 245, 271-275, 281, 283, 284.

Curbaudi, Aymo, 67, 80, 82.

Curia, Petrus et Anthonius filii Hansen in, 41.

Curiis, Johannes de, domic., 247, 253, 379 ; — Nycolletus de, domic., 132.

Curnillione, Franciscus de, 152.

Digitized by Google

Curten, Curti, Curto, Curtu, Anthonius, 205, 530, 594, castellanus Brige, 87, 530, 543 ; — Gaspardus, 285, 296, 300, 303, 340, 341, 343, 355, 361, 366, 371, 396, 402, 464, 530 ; — Johannes, Jeninus, Yaninus, Zannim, 18, 37, 95, 148, 205, 214.

Curtinali, Johannes de, 335, 376.

Curvala, Curwala, Henricus de, can. Sedun., 8, 9.

Cusery, Crusery, Johannes 246, 272, 274, 276.

D

Dala, aqua, 219 ; — pons, 146, 217.

Dalliar, Johannes, 384.

Dalliez, Dallie, 334, 375.

Dallio, Nantermetus, 107.

Daillon, Dallion, majoria, 55 ; — Petrus de, 99.

Danchech, Anthonius, 69.

Dargoney, Valterus, rector alt. S. Joannis in capella B. Theodoli, 44.

Debont, Johannes, 153.

Decimatoris, Huldriodus, 247, 282.

Delict, Vulliermus, 53.

Demero, Bartholomeus de Fontibus rector ecclesie de, 21.

Dindes, Johannes filius Nicolai, 139.

Dislex, Johannes, 107.

Domo nova, Anthonodus de, 485 ; — Dominicus de, 485 ; — Jaquemetus de, 485.

Dorba, Dorbe, Johannes, 156 ; — Petrus, 81, 107.

Doulant, Dolant, Johannes, 107, 153.

Doverii vallis, 38.

Doysch, Doxii, *Deisch*, zechen, 396 ; — vallis, 6.

Draconibus, Anthonius de, 592.

Drona, 375.

Ducis, Johannes, vicarius de Grimisuat, 248, 349, 359 ; — Martinus, 349.

Duex, Johannes et Anthonius, 247.

Duhem, Colletus, 553.

Durandi, Hu., 58 ; — Michael, 40, 545, curatus Sancti Leonardi, 144, 165 ; — Uldricus, 7.

Duvrie, 115.

Duyno, Richardus de, 64, 90.

Dyez, alpis de, 558.

Dylay, Jaquemetus, 153.

Dyvona, Johannes de, 592.

E

Ebronensis episcopus, Rodulphi, 45.

Ecclesia, Franciscus de, 247 ; — Nycoletus de, 247, 253 ; — Willelmetus de, alias Vincent, frater Johannes, 247.

Echia, Joannes de, 496.

Eggen, Anselmus uff der, curatus de Narres, 303.

Egxen, Glaussen, 497.

Emda, Embda, Empda, *Emd*, Johannes,

Digitized by Google

Janinus de, 285, 595, castellanus Vespie, 224, 512; — Petrus de, 69; — Theodolus de, 69, 125.

Emoli, Landabertus, 70.

Englisberg, Jacobus de, 139.

Enymont, Enigmon, Stephanus de, 69, 106.

Episcopi, Jacobus, 139; — Martinus, rector alt. B. Nicholai Valerie, 58, 104, 287.

Erdes, Aymo de, domic., 17, 32, 33.

Ergua, *Argovie*, 523.

Erpo, Johannes, can. Sed., 435.

Eruens, *Hérens*, curatus de, 534.

Eschamperii, Exchamperii, Guigo, 33; — Hugonetus, 246.

Escheler, Johannes deys, 484; — Johannodus deys, 484; — Johanneta, 484; — Perretus deys, 484, Perrodus deys, 484; — Theodolus, 296, 300, 302.

Eschiman, Eschimant, Essyman, Anthonius, 519, major Morgie, 27-29, ux. Marquisa, liberi Anthonia et Franssa, 27.

Eschuer, Perronetus, 484.

Espendes, *Ependes*, Hugo curatus de, 142.

Esperlini, *vide* Asperlin.

Esruetis, Joannes de, 336.

Eugenius papa IV, 599.

Eycher, Hans, 561.

Eydgenossen, 604.

Eysoll, mons de, 268.

F

Fabri, Girardus, 4; — Girardus, capellanus, rector Corporis Christi in Valeria, 44, 82; — Henricus, officialis Gebenn., 496; — Jodocus, 34; — Johannes, 67; — Johannes, capellanus, 431; — Paulus, 237, 598; — Perrodus, jurisperitus, 43, 47, vicednus Montheoli, 64-66, judex Vallesii, 90; — Petrus, filius naturalis Johannis, 47; — Roletus, 123, 352.

Fabrica, Petrus in, can. Sedun., 4, 8, 9, 44, 58, 82, 125, 141, 287, 346, 369, 411, 476, 545; — Thomas in, 456.

Falconet, Falconeti, Anthonius, 107, 340, 352.

Falignion, Jaquemetus, 499.

Fausonay, Faussoney, Fassonay, Anselmus de, can. Sedun., 261, 333, 336, 347, 355, 369, 379, 411, 476, 557, 561, 586, 587.

Felga, Felgen, Petermandus, 139, 146, 270.

Ferrant, Martinus, 127.

Ferrery, Mermetus, 153.

Festi, Johannes, 411, 415; — Nycodus, 299, 307, 320, 323, 324, 352, 370, 469.

Fey, Johannes de, 52, 223, 225, 235, 244.

Feyssigniaco, Johannes de, 214.

Fiesch, Fiescherthal, *Viesch*, 9.

Filinon, Hans, 40.

Filliaci, Fylliaci, Fulliaci, *Filly*, abbas, Berthetus de Cherreriis, 150, 151, 168, 202.

Finges, nemus de, 197.

Fiscilliaco, Fistilliaco, Jacobus de, 78, thesaurarius Sabaudie, 57, 96.

Flecheria, Johannes de, prior Portus Vallesii, 553, 555.

Digitized by Google

Florencia, 327.
Flumine, Henricus de, 64.
Folliet, Johannes, 183.
Follieti, Jacobus, 282.
Fongyery, 208.
Fontana, Johannes de, prior de Clagiis, 97.
Fontanna, pratum de, 50.
Fontanus, Petrus, 237.
Fonte, Girodus de, 53; — Johannes de, 290, 307.
Fontorer, Johannes, 267.
Forcheta, Girardus de, 153.
Forchex, Anthonius de laz, ux. Johanneta deys Escheler, 484; — Aymonetus de laz, aliter de Canali, filius Willencus, 484; — Aymonetus de laz, filii Anthonius et Johannes, 485; — Johannes de laz, 484; — Wilhelmus de laz, 139; — Willencius de laz, filia Perreta, 485.
Foresta, Rolandus de, salterus de Chamoson, 351.
Formacia, 35.
Fornery, Germanetus, 153; — Guigonetus, 183; — Johannes, filius Uldricus, 139.
Fortibus, Bartholomeus de, rector ecclesie de Demero, 21.
Fragnieri, Vullermetus, 48.
Francie rex, 322.
Francisci, Petrus, 355.
Franciscus, 13; — magister musice, 58.
Franckfurt, 556.
Franco, Johannes, 105.
Francza, Johannes, 269.
Frely, Johannes, 435.
Frey, Henricus, can. Sedun., 530.
Freyneto, Johannes de, miles, 238, 243, 284.
Friburgum, Friburgo, 143, 391, 393, 397, 400, 604, 605; — communitas de, Friburgenses, 72-75, 263, 265, 322, 323, 326, 608, 609; — scultetus de, 323, 422, Jacobus Lombardi; — Fratres S. Augustini de, 328.
Frou Vimgarto, 60.
Frutingen, Fruttungen, *Frutigen*, 604, 605, 608, 609.
Fry, Henricus, 349, 497, capellanus, 369, 376, rector alt. S. Stephani in ecclesia Sedun., 359.
Fulco, Anthonius, 185, 246.
Fulio, *Fully*, curatus de, 535.
Fuly, les, 115.
Funnun, *Finnen*, 518; — Henslinus filius Ruedin de, 518.
Furer, Peterlinus, 156.
Furno, Johannes de, 349; — Mermetus de, 183; — Perrodus Andree de, 485.
Furun, Anthonius supra de, 595.

G

Galesii, Gallesii, Anthonius, 153, 340; — Johannes, 50, 106, 122, 551, castellanus Sedun., 344, castellanus de Herens, 532
Galliard, Colletus, filia Martina, 553; — Johannes, 553.
Galliardi, Johannes, filius Anthonius, 553.
Gallina, Joannes Franciscus, 366, 372.
Ganbyn, Joannes, rector alt. S. Joannis in capella B. Theodoli, 44.
Ganter, vallis de, 528.

Digitized by Google

Gantery, Amedeus, 81, 107, 153, 586.

Garachodi, Garaschodi, Guerrachodi, Martinus, 8, 43, 69, 106, 124, 151, 154.

Gareti, Garreti, Jacobus, 66, 69, 83, 84, 101 ; — Petrus, 129, 158, 176, 177, 183-188, 194, 196, 197, 218, 225, 226, 230.

Garnyn, Petrus, 183.

Gasner, Roletus, 595.

Gasson, Claux in der, 107.

Gebenne, Gibenne, Genf, Gebennensis, *Genève*, 255, 257-259, 370, 371, 391, 398, 537 ; — domus nova episcopalis, 496 ; — ecclesie administrator, Johannes episcopus Ostiensis, cardinalis, 490 ; — prepositus, Guigo de Albiaco, 490 ; — officiales : Johannes de Lenthenay, 256, 319, Henricus Fabri, 496 ; — sacrista, Johannes de Lenthenay, 536 ; — prior S. Victoris, Amedeus de Charanczonay, 490.

Gebreittun, Johannes ze, 594.

Georgii, Richardus, thesaurarius ecclesie Lausann., 90.

Georgius, 434 ; — prepositus Cibinien., 262, 264.

Gerardet, Johannes, 208.

Gersein, Wyndo, 529.

Gertes, Franciscus de, curatus Contegii, 67.

Gervasii, Urbanus, 389.

Gerver, (Gertrer), Martinus, 374-376.

Gessinesia vinea, 346.

Gestillen, *Obergestellen*, 134, 605.

Gillietus, barbitonsor, 112.

Giltoz, Gaspar, 246.

Girardeti, Johannes, 499.

Girardin, Bartholomeus, 122.

Girodi, Thomas, 183 ; — Vouteretus, 351.

Gironda, Girunda, Gyronda, Gurunda, *Géronde*, domus, conventus S. Martini de, 487, 488, 520, 541, 543, 582, 586, 587 ; — prior de, Thomas de Congesio, 544 ; — Nicodus Benetun vicarius de, 589 ; — curatus, 534.

Glacey, Willelmus, 172.

Glaretum Sedun., 118.

Glaris, Glarus, Glaronenses, 309, 604, 608.

Glassier, Glasser, Glassel, Glacier, Martinus, 80, 106, 112, 151.

Glatignier, Johannes de, 153.

Glisa, ecclesia de, 328.

Gobeletti, Johannes, 586.

Gobellini, Mathias, 530, 558, castellanus Sedun., 504, salterus Sedun., 570.

Gobon, Nicolaus filius Johannis, 223.

Gonrardi, Jaquetus, 153.

Gonteri, Gonthery, Anthonius, 345 ; — Theodolus, 107.

Gornius, Nicolaus, 139.

Gotro, Anthonius, 485.

Gottfredi, Gottefredi, Gothefredi, Gotifredi, Arnoldus, domic., 139, 148, 386, 514, 528, 530 ; — Christophorus, domic., 3, 69 ; — Erlinus, 29.

Grandissono, Franciscus Bonerii castellanus de, 159.

Granges, Grangia, Grangiarum, 376 ; — castrum, 91, 184, 185 ; — turris Montisjoveti apud, 376 ; — dni : 203, Johanneta de Anivesio, Guichardus Tavelli ; — mistralis, Petrus Luisen, Lusy, 376, 505 ; — prior de, 534 ; — ecclesia parochialis de, 89 ; — curati : 534, Johannes Vyroti, Petrus Veysonis.

Grangia, Johannes de, 209 ; — Petrus de, 209, 210.

Grant Clos, ap. Clages, 97.

Grassen, Guido, 594.

Digitized by Google

Grenery, Johannes, archidiaconus Bisuntin., 370.
Grengiols, Greniols, 16, 34, 269.
Greres, Grueris, Bertrandus de, can. Sedun., 4, 8, 37, 43, 58, 62, 82.
Gressiaco, illi de, majores Sedun., 328.
Grimaldis, Ludovicus de, miles, 143.
Grimbslen, Grymsel, *Grimsel*, mons, 269, 290, 291.
Grimisua, Grimisuat, 248, 253, 259, 376; — homines de, 247; — curatus de, 534; — vicarius, Johannes Ducis.
Grion, cappella de, 536.
Grissoz, Anthonius, 99.
Grocaudi, Raverius, 276.
Grolier, Johannes, 184.
Grona, 217, 219, 220; — curatus de, 534, Arnoldus Benedicti.
Grossus, Johannes, magister ordinis Carmelitarum, 488.
Gruerie comes, 11.
Guadignis, M. de, 602.
Gualdo, Andreas de Benciis de, archiepiscopus Colocensis, administrator ecclesie Sedun., 200, 260, 261, 277, 282-284, 286, 291, 292, 296, 300, 301, 321, 323, 326, 329, 331, 334, 337, 339, 341, 342, 347, 349, 352, 353, 357, 366, 367-369, 372, 374, 378, 380, 385, 396, 402-404, 406, 408, 409, 412, 413, 415, 416, 432, 435, 436, 447, 453, 459, 476, 477, 487, 491, 496, 500, 505, 511, 513, 515, 520, 523, 531, 537, 540, 543, 546, 558, 561, 564, 566, 568, 570, 584, 586, 606, 609, episcopus Sedun., 123, 600, 601; — Anthonius de, 288, 289, castellanus Sedun., 344; — Benedictus de, capellanus, 349, rector capelle S. Trinitatis in curia episcopali Sedun., 431. — *Vide* Benciis.
Gubet, Perodus, 139.
Gueydon, Perrodus, 480.
Guggers, Johannes, 516.
Guicharda uxor Johannis de Villeta, 51.
Guignegor, Petrus, 154.
Guignis, Vincentius de, 183.
Guigonardi, 592.
Guillelmus prior majoris Cartusie, 520.
Gydie, Mauricius, 210.

H

Habermeyo, P., 34.
Hallembarter, Anderlinus, 332.
Halparten, Jeunen, 133.
Harenden, Anthonius, 510.
Harnanen, Aymonodus, 148.
Hasilea, 330.
Hasle, 423, 604, 607, 609.
Haslers, Johannes, 516; — Theodolus, 516.
Haulton, 513.
Heckart, Heccart, Bartholomeus, rector alt. S. Martini in ecclesia B. M. Sedun., 412; — Vallentinus, 545; — Willio, porterius porte ferrate castri Valerie, 412.
Heidelberg, 556.
Heinrici, Petrus, 595.
Heinriolt, Anthonius, salterus Leuce, 595.
Helvetii, 607-609.
Henemond, Stephanus de, 151.
Hengarter, Heingarter, Heyngarten, Henigart, Imgarter, Johannes, ballivus Vallesii, 357, 361 372, 374, 505, 514,

Digitized by Google

515, major de Conches, 529, 543, 594 ; — Philipp und Frantzis am, 140, 141 ; — Philip von, 556.
Henricus, Heinricus, episcopus Sedun., 87 ; — capellanus, 341.
Henslinus filius Thome majoris de Chouson, 334.
Hentzlin Amman, 390.
Herdes, 55.
Heretyer, Mauricius, 210.
Heremencia, major de, 469, 470.
Herens, Eruens, 217, 219, 220 ; — vallis de, 199, 203, 435, 531 ; — homines de, 251 ; — castellani : 531, Jodocus de Casalibus, Johannes Luscho, Nicolaus Albi, Johannes Galesii ; — curatus de, 436, 534.
Hertenstein, Uldricus, 390, 396.
Heustacius, judex Chablasii, 86, 129.
Heynmansflon, 513.
Hochersins, Hilarius, 34.
Hochsius, Hylarius, 139.
Hoden, Martinus, 530.
Hoffmeister, Rodulphus, scultetus de Berna, 296, 299, 301, 320.
Hogier, Perrodus, 148.
Holczer, Holtzer, Holtzers, Georgius, 498, 529;— Mauricius, 29, 34, 44, 332.
Holzeria, Petrus et Johannes, 17.
Hormona, 227.
Hoten, Johannes zem, 70.
Hover, Henricus, 523 ; — Perrodus, castellanus de Sirro, 375.
Hozanna, 50.
Hugo, castellanus Contegii, 159 ; — curatus de Espendes, 142, 143.
Hugonetus, 474.
Hugs, Mauricius, 27.
Huldrici *vide* Uldrici.
Humbrecht, Johannes, 34.
Huoters, Johannes, 518.
Hushabo, Johannes, 29.
Husones, *Hussites*, de Bohemia, 569.

I

Inderchileon, Gabriel, 69.
Indertzhusern, 60.
Ingressor, Anthonius, 361, 366.
Illies, prior, 534; — curatus, 535.
Imbrenchen, curatus, Joannes Rodier, 171.
Imgasthus, Nicolaus, castellanus, 375.
Imperatores : Karolus magnus, Sigismondus.
Inderoyun, Johannes senior, 516 ; — Johannes junior, Hans, 516 ; — Petrus et Thomas, 516.
Indopne, Georgius, 529.
Ingiessen (Ingressor), Anthonius, 371.
Innocentius papa IV, 93.
Insula rotunda, 115.
Interlacenses, 608.
Intermontium patronatus, 535.
Intermontium, *Entremont*, *Savoie*, Georgius de Muretis prior, 490.

Digitized by Google

J

Jacobini, Johannes, 34.
Jacobinus, 6.
Janua, *Gênes*, 13.
Jaqueti, Johannes, 153.
Jaquetus carpentator, 378, 379.
Jenini, Jeni, Petrus, can. Sedun., officialis Sedun., curatus Leuce, 103, 287, 379, 476, 559, 565, 584, 585.
Jennini, Perrodus, 595.
Jodoci, Anthonius, 247, 250, 252.
Johannes papa XXIII, 91, 97, 123, 130; — episcopus Ostiensis, cardinalis, administrator ecclesie Geben., 490; — patriarcha Constantinopolitanus, administrator ecclesie Parisiensis, 367, 369; — abbas Sancti Mauricii, 316; — curatus de Simplono, 375; — major Montheoli, 64, 66, 84-86, 102; — major de Vex, 9; — salterus Sete, 435; — mistralis de Rydda, 351; — devanterius feudi de Piris, 2; — Magnus, 112.
Johannete, Johannes, 16.
Johannis, Baronus, can. Sedun., 354, 367, 368, 370, 451, 463; — Petrus, 183.
Jolbyer, Germanus, 208.
Jolliers, Nycoletus, 249, 250.
Jonynes, 209.
Jopelli, Johannes, rector domus Montisjovis Seduni, 480.
Jordan, Otto, 132.
Jordani, Jordain, Jordans, Anthonius, 247, 252, 594.
Jordanus, episcopus Albanensis, 326, 380, 381, 406.
Jote, Petrus, 550, 551.
Jungen, Petrus, 560.
Jussion, Jussyon, Johannes, 537; — Perrodus, 210.
Jussionis, Jaquemetus, 153; — Willermetus, 208, 209.

K

Kalbermatter, Antholinus, 530; — Nicolaus, 148, 303; — Nicolinus, 243, 251; — Nicolinus junior, 563, castellanus Anivisii, 550.
Kandersteg, 393, 399, 400.
Karolus Magnus, 438, 440, 501.
Kes, Petrus, 143.
Kipman, Johannes, 332, 558, 563, 565, 566, 588, 589.
Koeffy, Koeffey, Hartmannus, Artmannus, can. Sedun., 82, 142, 296, 300, 301; — Rodulphus, can. Sedun., 588.
Kumbun, Kumbon, Kumplon, Johannes in der, 27, 29, 148, 530.
Kunis, Anthonius, 516.
Kuno, Kuono, Kuonoz, Anthonius, 561, 594; — Laurencius, 69, 107.
Kunschen, Kuntzen, Kunczen, Petrus, 27, 372; — Symon, 372, 530, castellanus de Briga, 594.

Digitized by Google

L

Lach, Johannes de, 25.

Lagerti, Johannes, 66.

Lagger, Johannes, major a Monte Dei superius, 139.

Lalex, Girardus de, 142.

Lambaner, Roletus filius Aymonis, 148.

Lambertus, 32.

Lambonus, Roletus, 139.

Lamperten, Anthonius, 238, 248.

Lana, Lanaz, Petrus, 153, 247.

Lapecia, Antonius filius Nicole de, 18.

Lapide, Hensellinus, Hensillinus de, 37, 243, 271, 274, 281, castellanus Sedun., 224, 234, 248, 250, 251, 253, 344, ; — Johannes de, 30, 41, 69, 140, 148, 175, 274, 275, 285, 300, 341, 343, 530, 549, 550, 594.

Laques, curatus de, 534; — Johannes Wolfard admodiator cure de, 436 ; — altare S. Jacobi in ecclesia S. Mauricii de, 552; — capella B. Marie de, 552.

Larser, Johannes dou, 349.

Larseta, torrens, 50.

Lature, Jacobus de, 37.

Laudun, Johannes Henricus de, filius Rodulphus, 95.

Lauretan, Roletus, 236.

Lausanna, Losanna, Lausannensis, 124, 330; — episcopi, 290, 291, 390, 397, 606, 610, Guillelmus de Menthonay, Guillelmus de Challant ; — domus episcopalis, 11 ; — curia, 124; — officialis, 97 ; — ballivus, Aymo de Prex; — ecclesie thesaurarius, Richardus Georgii; — Fratres predicatores, 328; — Johannes de, 80, 106, 153, 340.

Laveley, C., 383.

Lax, Franciscus de, 246, 252.

Layaz, Perrodus de, 53; — Petrus de, prior de Clages, 572.

Lens, Lent, Lenz, Len, 505; — mons de, 248; — ecclesia S. Petri de, 165; — priores de, 534, Petrus Bavilli, Jacobus de Platea, Petrus Thuringen.

Lenthenay, Johannes de, can. et officialis Gebenn., 256, 319, sacrista Gebenn., 536, 569.

Lentinaz, 346.

Lestelley, Jo. de, magister requestarum Sabaudie, 32.

Leuca, Leuck, Louca, *Louèche*, 53, 184, 185, 187, 196, 197, 374, 436, 546, 549, 579, 584, 606 ; — montes de, 311; — desenus de, 247, 251, 252, 291, 302, 396, 402, 472, 550, 595 ; — communitas, 69, 129, 575, 579; — turris, 250; — domus, turris episcopi, 186, 197, 603, 607 ; — turris Guichardi de Raronia, 603, 607 ; — susta, 335, 375, 519 ; — vicedominatus, 374 ; — vicednus, Petrus de Rarognia; — majores de : 408, 542, Roletus Loretan, Perrodus de Mayencheto, Petrus Willio, Roletus Aymonis; — salterus de, Anthonius de Heinriolt ; — parochia de, 519; — curatus de, 534, Petrus Jenini ; — rector alt. S. Michaelis de, Henricus Arnoldi ; — Casso de, 469, 470.

Leventina, 35.

Levigintys, N. de, 383.

Lex, Jaquetus de, 81; — Willio de la, 247, 253.

Leynet, Johannes, 222.

Digitized by Google

Leytron, curatus de, 535.
Lides, curatus de, 535.
Liech, *vide* Lötschen.
Liech, Johannes de, 502.
Liga, 197, 198 ; — illi de, 196 ; — communitates de, 162.
Lit, Anthonius, Anthonerius de, 33, 52.
Lobert, Martinus, 349.
Locher, Johannes, 484.
Lochmatta, Lochematta, Niduri, 105 ; — Ober, 105.
Loctery, Jo., thesaurarius Sabaudie, 32.
Lode, *vide* Bode.
Lötschen, Liech, Liecht, Lyech, 53, 604, 605, 608, 609 ; — communitas de, 573-579 ; — majoratus de, 508 ; — curatus de, 534.
Lombardi, Lumbardi, Anthonius, 247, 342, 344 ; — Ayolphus, 69, 106, 151, 224, 246, condnus de Vysona, 126, 127 ; — Jacobus, Jaquetus, scultetus Friburgi, 296, 299, 320 ; — Thomassinus, 107 ; — Vullelmus, 185.
Lombardia, 38, 458.
Lomeno, Bartholomeus, 224.
Longi, Longy, Johannes, Yaninus, senior, 107, 153, 247, 252 ; — Janinus, 153.
Longimo, Johannes, 69.
Longis, Christophorus de, 153.
Loretan, Roletus, 285, 352, major Leuce, 184.
Loretani, Johannes, 478.
Lorio, Martinus, 349.
Lowina, Lovina, Luvina, Lolvyna, Roletus de, 69, 106, 121-123, 142, 151, 154, 156, 340, 351.
Lowiner, 550 ; — Johannes, 529.
Lowynen, Georgius in der, 238.
Loyat, Johannes, 209.
Loye, Loy, *Loie*, 199, 203, 217, 219, 220 ; — Perrodus de la, 351.
Loyker, Michahel, 593.
Lubio, Perrodus de, 26.
Lucerna, Luceria, Luzern, Lutzern, Lucernenses, 292, 363-365, 393, 400, 523, 563, 603, 607.
Luisen, Lusy, Petrus, mistralis dni Grangiarum, 376, 505.
Lumbard, Roletus, 595.
Lundo, Johannes, 183.
Lunorit, Mermetus, 183.
Luppi, Petrus, 183.
Lupus, pelliparius, 112.
Luscho, Luescho, Luchot, 125, 219, 220, 252, judex et castellanus in valle de Herens, 251.
Luyet, Lyet, Johannes, 207, 208 ; — Pererius, 140.
Ly, alpis, 499.
Lya, Petrus de, prior de Ayent, 97.
Lyardi, Perronetus, 183.
Lyeschy, aqua, 33.
Lyon, Lyons, Nycodus de, 337, 411.
Lyvrone, Amedeus de, 64.

M

Macello, Macerio, Cathelanus de, scutiffer, 25, ux. Beytrisia de Anivesio, filius Frelynus, 26.
Maceti, Roletus et Petrus, 80.
Macheti, Guillelmetus, 246.
Mactes, Symon filius Martini, 529.

Digitized by Google

Mactot, Macot, Matot, Johannes, 106, 151; — Petrus, Perrodus, 106, 154; — Roletus, 106, 153, 340.

Madee, Jacobus, 554, judex Chablasii et in Geben., 387.

Madere, Johannes, curatus Morgie, 29.

Mafe, Anthonius, 12.

Mager, Vincentius, 301.

Magnin, Matheus, 183.

Magnini, Guillermetus, 80; — Jaquemetus, 183; — Johannes, 69; — Perrodus, 246.

Magny, Perrodus, 251.

Magnyoch, communitas, 206.

Magy, Magi, *Mage*, 217, 219, 220; — curatus de, 534.

Magy, Magi, Anthonius, 247; — Bernardus, 344, 586; — Georgius, 80, castellanus Sedun., 344; — Johannes, 247.

Majoris, Jacobus, 598.

Malcholzatiis, Raffael de, vicarius vallis Antigorii, 6.

Malio, Petrus de, ux. Julliana, 12.

Mallonaz, 500.

Malpiglis, N. de, 602.

Manetodi, Cristinus, 153.

Maneyr, Joannes, 503.

Mangold, Anthonius, 560.

Mantua, *Mantoue*, 263, 265.

Marchiandi, Marchandi, Guichardus, cancellarius Sabaudie, 31, 57, 66, 78, 84, 86, 96; — Ludovicus, cancellarius Sabaudie, 129.

Marescallus, Mareschalus, thesaurarius Sabaudie, 101, 174.

Maresch, 253; — Nicolodus dou, 247, 253, gener Franciscus, 253.

Marientel, Johannes, 80.

Marietodi, Perrerius, 349.

Maris, P., 34,

Marman, Petrus, 589.

Marnyoz, 210.

Maronis, J., 259.

Marrignie, Marrignyer, Marrignaco, Johannes de, 33, ux. Jaquemeta de Ternant, filii naturales Grimetus et Gabriel, 51; — Petrus de, junior, 33.

Marticularii, *vide* Matricularii.

Martigniacum, Martigniaci, Martigny, 33, 51, 52, 474; — communitas, homines, 31, 33; — Petrus vicednus, 33; — castellania, 30, 31; — castellanus, 31, Mermetus de Vendoures, 33; — Petrus salterus, 11; — nundine, 52, 53; — ecclesia B. V. Marie, 51; — prior, 164, 535; — confratria S. Spiritus, 51; — hospitale B. Theodoli, 51; — Petrus de, 53.

Martineta, 335, 375.

Martini, Anthonius, 107, 153; — Theodolus, 106.

Martinus papa V, 253, 256, 259, 261, 263, 306, 319, 327, 356, 381, 383, 406, 431, 537, 540, 569, 582, 586, 599; — can. Sedun., 462; — castellanus de Castellione, 17.

Maruchet, Perrodus du, 185.

Maschon, Meschen, Anthonius, 238; — Willelmus, Vullioz, major Rarognie, 224, 251.

Massex, Johannodus, castellanus vallis Anivisii, 383; — Perronetus filius Janni, 405.

Massia, Massona, *Massa*, aqua, 18, 21, 291; — desenus a Massona superius, 303, 306, 323.

Massoz, Anthonius, 223.

Mastot, Perrodus, janitor porte ferrate castri Valerie, 44.

Matarelli, curia, Domus Ossole, 7.

Matheis, Chenzo, 374, 375.

Mathuzin, Jostus filius Zanin, 21.

Matisconensis, *Mâcon*, episcopus, Johannes Christini, 143.

Digitized by Google

Matot, *Videt* Macot.

Matricularii, Marticularii, Jorius, filius Jacobus, 574 ; — Nicodus, 431.

Matricularius, Marticularius, Johannes, 268, 373.

Matzon, Johannes, 183.

Mayenchet, Mayencheto, Maenchet, Mancheto, alpis dou, 585, 586 ; — Anthonius dou, 148, 353, 561 ; — Johannes de, 478 ; — Perrodus filius Perrodi de, 3 ; — Perrodus de, 3, 243, 251, 271, 285, major Leuce, 224, 234, 251 ; Roletus dol, 148.

Maxen, Vullelmus, 243.

Maxson, Vullielmus, 285.

Mayor, Jaquemetus, 210.

Meczins, Johannes, 598.

Medicus, Girardus, 24.

Medio, Johannodus de, filie Agnesona et Anthonia, 484.

Mediolanum, Mediolani, *Milan*, 6, 360, 361, 373 ; — porta Vercelline, 360 ; — parochia S. Protaxii, 360 ; — mercatores, 268 ; — duces : Johannes Galeaz, 3, 361, dnus Montheoli, 85 ; Philippus Maria Angli, 360, 361, 371 ; — ducissa, 5.

Menthoney, Guillelmus de, episcopus Lausan., 10.

Menthone, Menthonis, Franciscus de, 78, 86, 96, dnus Bellimontis, 307 ; — Guillelmus, 282 ; — Henricus dnus, miles, 282, 283, 290, 307, 320, ballivus Waudi, 281 ; — Nycodus de, 592.

Merens, Meyrin, Meyres, Merey, Hugoninus de, 56, 199, 207, 214, 215, vice castellanus Contegii, 32.

Merlet, Michael, 349.

Mermodi, Johannes, 132, 139.

Meryen, Judocus, 29.

Meta, Petrus, 165.

Meyer, Waltherus, 390, 396.

Meyens, Hugo de, procurator Chablasii, 153.

Meynens, Petrus, 153.

Mezenton, Gabriel, 247, 252.

Michael, Ruedo, 518.

Michaelis, A., 327 ; — Johannes, cancellarius Sabaudie, 32.

Michel, Gillus, 69.

Michiner, Petrus, 70.

Millat, Jaquemetus, 153.

Millet, Milleti, Girardus, 328, can. Sedun., 369, 379, 411, 476.

Minichove, Jacobus, 326.

Mistralis, Franciscus, 107 ; — Girodus, can. Sedun., 4 ; — Heinricus, 181 ; — Vullielmus, 276.

Mitplattun, Laurencius, liberi Waltherus, Margarita, Ysabella, Cecilia, 538, 539.

Moeglin, Jo., filii Karolus et Ruedinns, 49.

Moirono, Petrus de, can. Geben., 496

Molendino, Guillelmetus de, 183 ; — Nicolaus de, capellanus, 67, can. Sedun., 103, 106, 125, 141, 328, 346, 369. 379, 411, 473, 476, 545, 561 ; — Mermetus de, 183; Thomas de, 185.

Molitoris, Molitor, Mollitoris, Johannes, can. Sedun., 4, 8, 44-46, 58, 106, 125, 246, 296, 300, 301, 346.

Monachi, Amedeus, can. Geben., 496 ; — Franciscus, can. Sedun., 276 ; — Johannes, can. et officialis Sedun., 37, 43, 46, 62, 64, 68, 70, 73, 79, 90, 106, 126, 168, 246, 261, 286, 287, 296, 300, 301, sacrista Sedun., 476.

Monachus, Petrus, 349.

Monasterium, Monasterii, *Munster*, 326, Johannes Zuren major parrochie, 251.

Mondrelessi, alpis, 248.

Mont, 518 ; — Johannes de, domic., filia Margareta, 105.

Digitized by Google

Montagniaco, Perrodus de, 33.

Monte, Hugoninus de, 183.

Montheoli, Montheolo, *Monthey*, dni : Johannes Galeaz dnus Mediolani, Blanchia de Sabaudia ; — gubernator, Guillelmus de Sardis ; — vicednus, Perrodus Fabri ; — castellania, castellanus, 84, 85, 102, Johannes Patrici ; — major, Johannes ; — Bartholomeus filius Anthonii de, 336 ; — Petrus de, 246.

Monthez, Jo. de, can. Sedun., 58.

Monthoux, Johannes de, can. Sedun., 4, 8, 9, 44, 82, 125, 141.

Montis Dei, Monte Dei, Mons Dei, *Deisch*, 423, 425, 472, comitatus, 363, 365 ; — desenus a, superius, 288, 402, 529, 566, 594 ; — communitas a, superius, 7, 70, 575, 579 ; — majores a, superius, 454, 542, Hiltprandus Bero, Johannes Lagger.

Montis hordei, ordei, Montorse, *Montorge*, castrum, 161, 189, 196, 202, 217, 218, 237, 433, 464, 603, 607 ; — luxellum, 22.

Montisjoveti, Ybletus, 195.

Montisjovis hospitale, 130, 493, 494 ; — prepositus, 12, 13, 78, 84, 142, 253, 255, 290, 356, 592, Hugo de Arciis ; — questa, 142.

Montis ville de Herens dnus, Rodulphus de Rarognia.

Montoux, Girardus de, 106.

Montprovens, Montproveyant, Robertus de, 243, 251.

Moran, Martinus, 221.

Morart, Johannes, 436.

Morein, Rodulphus, 34.

Morens, Hugoninus de, 210.

Morerii, Rodulphus, 33.

Morestello, Aymo de, domic., 435 ; — Perrodus de, 63.

Morexini, Georgius, 85.

Morgani, *Moerel*, vallis, 6.

Morgia, *Moerel*, 29, 291, 529, 582 ; — communitas, universitas de, 70, 575, 580, 582, 594 ; majoria, majoratus de, 28, 29, 529 ; — majores de : 530, Anthonius Eschiman, Nycholaus, Claus Walker ; — curatus de, 533, Johannes Madere ; — Bernardus de, curatus Ardonis, can. Sedun., 82.

Morgia Contegii, aqua, *La Morge*, 63, 67, 88, 158, 167-170, 177, 178, 181, 202, 204-206, 208, 217, 226, 227, 232, 234, 236, 239-241, 243, 247, 260, 271, 274-276, 281, 284, 288, 289, 482, 484, 499, 506, 562, 566 ; — pons, 231.

Mormand, Johannes, 154.

Morora, Johannes, 18.

Morsiaco, Petrus de, 555.

Moserez, Mossere, Johannes, 81, 107, 154 ; — Petrus, 595.

Moster, Mermetus, can. Montisjovis, 51.

Moter, Johannes, 595.

Monjat, ecclesia S. Agnetis de, 131 ; — curatus de, Johannes de, Cucheto.

Mousium, 291.

Moyses, Petrus, 148.

Muci, Nicolinus, 34.

Muctet, Johannes et Robertus, 69.

Mugner, Jaquemetus, 349.

Mugnerii, Petrus, 80.

Mugriery, Berthetus, 183.

Mulignon, Johannes de, 247.

Muneressy, la, 94.

Munzingen, decanus in, 406.

Mura, ly, 115.

Mura, curatus de, 535.

Murenchi, Roletus de, 16.

Muretis, Georgius de, prior Intermontium, 490.

Murgodi, Petrus, officialis curie Sedun., 340.

Digitized by Google

Murisodi, Jaquerius, ux. Johanneta, 247; — Johannes, 485.
Murman, Mauricius, curatus de Bun, 560.
Muset, Hugo, 153.
Musillonis, Johannes, 411.
Mussiaco, Mussye, Johannes de, 107, 153.
Musterium, *Moûtiers en Tarentaise*, 415.

N

Namont, Johannes, 480.
Nan, 342.
Nancz, 107.
Narres, Narris, *Naters*, 54, 186, 266, 269, 373, 513, 514, 564; — desenus de, 247, 251, 303, 304; — castrum Saxi de, 186, 188; — castellani: Anthonius Schurroz, Thomas Partitoris; — ecclesia de, 328, 457; — cimisterium B. Marie de, 304; — curatus de, 533, Anselmus uff der Eggen; — Symon de, can. Sedun., 373.
Nas, *Nax*, 217, 219, 220; — curatus de, 534.
Nemoribus, Johannes de, can. Anicien. et Lausan., 496.
Nenda, Neynda, 204, 387; — communitas, illi de, 171-173, 213; — curatus de, 535; — Anthonius de, 210.
Nepasquer, Johannes, 153.
Nes, es, prope aquam Morgie, 177, 178.
Nesserez, Petrus, 153.
Neygen, in die, 60.
Nicia, Niciensis, 15; — episcopus, 298; — gubernator, Johannes de Camera, 101.
Nicolai, Joannes, 375.
Niederernen, 9.
Niederwald, 9.
Novariensis episcopus, 38.
Novavilla, *Noville*, curatus de, 536.
Nusboumer, Anthonius, 594; — Petrus, 27.
Nicolery, Vullielmus 153.
Nyevelo, Martinetus, 9.

O

Obergestillen, 133.
Oberwaldt, 290.
Obscher, Jodocus, 595.
Oddineti, Johannes, judex Chablasii, 592.
Odieti, Lambertus, advocatus fiscalis Sabaudie, 31.
Odini, Ardissonus, domic., 153; — Janinus, Yaninus, 4, 48; — Johannes, 107.
Oesiller, Johannes, 42.
Oggerii, Ogerii, Perrodus, 69, 296, 300, 302.
Ogiens, Petrus de, curatus de Cronay, 103.
Olcres, Johannes, alias Zerbrost, 528.
Oliverii, Johannes, ux. Agnes de Medio, 484.
Olloni curatus, Willelmus Bochuti, 132.
Olon, Humbertus, 154.

Digitized by Google

Orbaz, Petrus de, 153.
Orbe curatus, Petrus, 11.
Ordeon, Petrus, 15.
Origonibus, Orrigonibus, Franciscus de, 103, 104, 125, 142, 144, can. Sedun., 333, 336, 347, 349, 355, 369, 373, 412, 476, 503, 546 ; — Georgius de, 4, 8, matricularius Valerie, 10, rector alt. S. Eusebii Valerie, 44, 82.
Ormona, 346, 436 ; — M. de, 259.
Ormont, curatus de, 536.
Orseres, curatus de, 535.
Ossola, Ossula, Ossela, Ossalle, Domus, 7, 37, 181-184, 188, 189, 196-198, 205, 214, 218, 230, 263, 264 ; — vallis, 37 ; — communitas, illi de, 35, 37 ; — Fratres minores, 328.
Ostiensis episcopus, Johannes, cardinalis, 490.
Ott, Pfaltzgrafe, Herzog in Beyern, 556.
Ottengasse, vicus, 60.
Otto, episcopus Constantiensis, 406.
Ovillenlien, Petrus, 29.
Owgnig, Johannes, 148.
Owlig, Jodocus, 565 ; — Johannes, 69, 565.

P

Pacis, Thomas, 545.
Paernat, Robertus, 477.
Panenis, Guillelmus de, 37.
Panissodi, Anthonius, Anthonetus, 69, 106, 151 ; — Johannes, rector alt. S. Crucis Sedun., 44, 58, 67, curatus Sedun., 144, 355, can. Sedun., 411, 476, 538, 545 ; — Perrussodus, 106, 153.
Pannigarole, Laurencius, 504.
Pape : Innocentius IV, Clemens V, Clemens VII, Bonifacius IX, Benedictus XIII, Johannes XXIII, Martinus V, Eugenius IV.
Parisiensis ecclesie administrator, Johannes, patriarcha Constantinopolitanus, 367, 369.
Parisy, Ludovicus, decanus Annesiaci, can. Geben., 490.
Partis, Johannes de, 185.
Partitoris, Nycolaus, 598 ; — Thomas, 37, 246, 250, 251, 341, 343, 361, 366, 371, 515, 530, castellanus de Narres, 304, ballivus Vallesii, 396, 402, 404, 415, 426, 484, 515, 530, 559, 561, 565, 566, 570, 582, 593.
Patrici, Johannes, castellanus Montheoli, 65.
Peciis, Fredericus de, 369.
Pedemontis, Perrusodus de, 52.
Pedemontium capitanei : Heinricus de Columberio dnus de Vufflens, Ybletus dnus Challandi.
Pedeville, Johannes, Johannodus de, 172, 499.
Pelleryn, Martinus, 53.
Pelliacum, 346.
Pelliney, Johannes, 78.
Peracta, Jaquemetus de laz, 207.
Perdoneti, Girardus, 379.
Perretan, Johannes, 481.
Perreti Martini, Johannes, 480, 481.
Perrini Anthonius, domic., 16, 30, 69, 125, 377, 431, 550 ; — Jacobus, domic., 11, 139, 148 ; — Johannes, alias dictus Stelin, 377.
Perroy, Vullelmus du, 183.

Digitized by Google

Pessano, Janolus de, filius dni Amberrii, 85.

Petra, Angellinus de, 185 ; — Henseli de, 283 ; — Petrus de, capellanus, 142, 143.

Petri, Johannes, 80.

Petrus, curatus Orbe, 11 ; — vicednus Sedun, 60 ; — vicednus Martigniaci, domic., 33, 34, filius Johannes, 34 ; — salterus de Martigniaco, filii Perrodus et Jaquemetus, 11 ; — magister, 456.

Philippi, Johannes, 8.

Pierra, alpis de la, 499.

Pignerole, Bartholomeus filius Zenoni, 40.

Pignet, Petrus, 183.

Pigollus, Henricus, 35.

Pilio, Johannes de, procurator fiscalis Sedun., 584.

Piluchet, Roletus, 183.

Pinerolium, 32.

Piris, feudum de, 2.

Piscator, Petrus, 154.

Pitigoni, Pitigori, Pizigoni, Antoniolus, 37, 40 ; — Georgius filius Laurencii, 37, 40.

Plantet, vinea de, 22.

Platea, Anthonius de, domic., 9, 18, 22-24, 62, 151, 154, 157, 178, 206-210, 223, 236, 272, 274, 283, 285, 286-290, 329, 340, 355, 481, 512, 514, 523, 530, 532, 549, 566 ; — Christophorus de, 377, 378 ; — Franciscus de, domic., 3, 23, 24, 269 ; — Gaspardus de, 377 ; — Guillelmus de, 377 ; — Hensillinus de, 165 ; — Henzmandus de, 377 ; — Herlinus de, 185 ; — Hilprandus, Hylprandus, Ylprandus de, domic., 33, 125, 132, 165, 175, 177, 179, 225, 234, 243, 285, 377, 378 ; — Jacobus de, can. Montisjovis, prior de Len, 164, 165 ; — Johannes de, domic., 377, 530, castellanus Vespie, 543 ; — Joannes Thome de, 9, 24 ; — Ludovicus de, 377, 378, 566 ; — Peterlinus de, 185 ; — Pertermandus de, 304, 378, 487, 550 ; — Petrus de, domic., 148, 203, 222, 377, 378, 530, 552, castellanus de Vespia, 69, ux. Anna de Rarognia, 377 ; — Philippus, domic., 23, 24, 30, 525, 550.

Platea de Mont, Georgius in, 3, 4, 518.

Poblat, Bertetus, 172.

Podio Glice, Nucius de, 431.

Poldo, Ambrosius, Ambroximus de, 5. 123, 127, 144, 165, 225-227, 236, 246, 248, 272, 273, 302, 340, 431, 479, 546, procurator fiscalis Sedun., 168 ; — Bertrandus de, 69, 106, 153, 340.

Ponelleti, G., 96.

Pons Malio, 35.

Pons Yndis, *Pont d'Ain*, 96.

Ponte, Jaquemetus de, 183 ; — Johannes de, 153, 281 ; — Laurentius de, 37, 188 ; — Perrinus de, 500 ; — Thomas de, 185.

Pontex, Aymonetus, 183.

Pontis castri Sancti Martini, Anthonius dnus, major de Chamoson, 246.

Ponthy, a la, 346.

Portus Vallesii, *Port-Vallais*, parochia, 553 ; — prior, 536, Johannes de Flecheria.

Poumonis, Johannes, curatus Sallionis, 349.

Pradevilla, Predevilla, Johannes, 208 ; — Perrodus, 208.

Praes, 408.

Pratis, Johannes de, 550.

Prato Ursi, Andreas de, 154.

Pratum Bornum, Prato Borno, *Zermatt*, 130 ; — curatus de, 534.

Premploz, Primplo, 55, 209.

Digitized by Google

Prepositus, can. Sedun., 436.
Pres, Prex, Prez, Aymo de, domic., 153, ballivus Lausan., 11 ; — Guido de, 11 ; — Rudolphus de, 523.
Prinseres, 115.
Prot, Janinus, 183.
Pugnier, 205.
Puteo, Johannes de, 80, 107.
Puypone, Philippus de, 63.
Pylet, Nycholodus, 561.

Q

Quarrena, Nycolaus, 153.
Qnarro, Jaquemetus de, 154.
Quartery, Johannes, 122.

R

Racloz, Galeys, 480.
Raffor, Rafurno, Willermus dou, 107, 153.
Ramelli, Petrus, curatus de Arduno, 103.
Ramux, Johannes et Willelmetus, 247.
Ranci, castrum, 37, 39.
Rangrez (leg. Baulet), salterus Sedun., 69.
Rappilliard, Rappilliardi, Raspilliardi, Martinus, 153, 276, 282, 296, 300, 499 ; — Reymondus, 499.
Rarognia, Raronia, Raren, Agnes filia Guichardi, 559 ; — Anna filia Guichardi de, 516 ; — Anna filia Petri de, junioris, ux. Petri de Platea, 377 ; — Egidius filius Rodulphi de, dni Montisville, domic., 69, 106, 223, 287, 328, 329, 377 ; — Francisquina filia Guichardi de, 516, 559 ; — Georgius filius naturalis Petermandi filii naturalis Petri de, 94 ; — Guichardus, Guitschardus, Gitschardus, Gitschart de, dnus Anivisii, 1, 3, 11, 54, 98, 105, 135, 137-139, 141, 143, 156, 162, 179, 189, 191, 199, 200, 202, 203, 212, 217, 227, 234, 237, 248-250, 265-270, 292-294, 296, 297, 299-301, 308-312, 314-317, 324, 330, 331, 334-336, 345, 347, 352, 390, 392-397, 399, 400-407, 423, 434, 477, 482-484, 504, 516, 517, 559, 561-565, 603, 607, ballivus Vallesii, 3, 15-17, 22, 24, 26, 29, 32, 37, 38, 42, 64, 68-70, 72-75, 77-79, 94, 104, 106, 129, 145-147, ux. Margarath von Rattzuns, Retzuns, 292-294, 563 ; — Guillelmus (VI) filius Petri de, dni Anivesii, episcopus Sedun., 1, 29, 61, 145, 345, 519, 599 ; — Guillelmus, Willelmus (V) filius Petri de, junioris, episc. Sedun. 1, 3, 5, 8-10, 22, 24, 26, 32, 37, 40, 42, 44, 47, 57-59, 61, 62, 68, 79, 87, 99, 104, 122, 132, 133, 135, 136, 141, 143, 149-151, 156, 166, 180, 189, 199, 201, 231, 239, 240, 269, 380, 381, 412, 413, 415, 417-421, 424, 425, 427, 433, 599, 600, 603, 607 ; — Guillelmus, filius Egidii de, 287, 328, 376, 377, 408, 510, 513, 514, domicellus, 340, dnus Montisville, 373, 518, 528, clericus, 373,

Digitized by Google

510, can. Sedun., 519, 523, cantor Sedun., 5, 545, 558, 561, 564, 585; — Heintzmann von, 563; — Henricus frater Guichardi de, 335; — Hilprandus filius Guichardi de, condnus Anivisii, 477, 478, 482-484, 516, 532, 550, 552, 559, 561, 562, 564; — Jacobus de, 25, 26; — Johannes de, 516; — Luquinus filius Petri de, junioris, decanus Valerie, 58, 94, 95, 99, 125, 346, 347, 369, 376, 379, 408, 411, 476; — Margareta, Greta filia Egidii de, 329, 510; — Margareta filia Petermandi naturalis de, 552; — Nesa filia Rodolphi de, ux. Rudolphi Esperlini, 329; — Perninus de, domic., 154; — Petermandus (Petrus), junior, filius Petri, 377; — Petermandus filius Guichardi de, condnus Anivesii, 516, 550, 559, 561, 564; — Petermandus filius naturalis Petri de, 26, 69, 94, 552, ux. Henrieta d'Ansech, 552; — Petrus de, (filius Rodulphi) dnus Anivesii, 3, 4, 16, 17, 22, 24-26, 29, 32, 43, 47, 62-64, 68, 70, 72-79, 94, 98, 105, 106, 147, 265, 346, vicednus Leuce, 16, ux. Beytrisia de Anivesio, 25, 26; — Rodulphus de, (filius Johannis) dnus Montisville de Herens, domic., 8, 24, 27, 29, 37, 106, 153, 154, 158, 159, 221, 224, 246, 261, 267, 287, 302, 327-329, 518, 519, 528, 564, ux. Ysabella Esperlin, 328; — Ysabella filia Johannis de, 328; — Ysabella filia Petermandi naturalis de, 552.

Rarognia, Ragnoni, Aragnie, 53, 60, 125, 185; — vallis, 6; — desenus, 252, 291, 396, 402; — communitas, universitas, 69, 303, 575; — illi de, 268, 606, 608; — majores de, 542, Vullioz Maschon, Rodolphus Esperlini; — curatus de, 534; — obedientia de, 436.

Raspis, villagium de, 53.

Ravoyrea, Vouterinus, Voyterinus de, 68, 70, 73, 77-79.

Ravoyriz, 53.

Rawyn, alpis de, 18, 248.

Reate, C. de, 602.

Regis, Jacobus, 349; — Ludovicus, 12; — Petrus, 153.

Reissia, Petrus de, 185.

Rekoltre, Johannes de, liberi Margaretha et Petrus, 497; — Petrus ze, filia Anna, 497.

Remigii, Clemens, 283, 284, 414, 423, procurator fiscalis Sedun., can. Colocensis, 419, can. Sedun., 530, 538, 558, 559, 565, 570.

Revelli, Michael, 165.

Revilliodi, Rivilliodi, Johannes, 107, 153; — Michael, 349.

Reymondaz, Vullielmus, 153.

Reynal, Perrodus, 208.

Rhota, Perrodus, 139.

Richardi, Rychardi, Rychardy, Hugo, Hugonetus, 5, 16, 26, 30, 46, 47, 79, 80, 90, 106, 108, 151, 154, 159, 160, 223, 265, 282, 286, 296, 300, 302, 340, 360, 479, 503, sigillifer Sedun., 168.

Ricardun, Roletus, 340.

Ricoldin, Roletus, 595.

Rida, Ridda, Rydda, 349, 351; — curatus de, 535; — mistralis de, Johannes, 351.

Rieden, Hanslinus, 29.

Rieder, Johannes, curatus Imbrenchen, 171.

Riedmatten, Franciscus de, 551.

Riella, Mafflodus, 106, 108, 112.

Rimilang, Henricus, 171.

Ringoltingen, alias Zigerly, Rodulphus de, 296, 299, 301.

Ripa, *vide* Rupe.

Rippa, Eycardynus de la, advocatus fis-

Digitized by Google

calis Sabaudie, 174; — Thomas de, 65.
Ris, Hilprandus, 523.
Ritio, Zaninus, filius dni Stephani, 367.
Riveria, 268.
Rivo, Humbertus de, 31, 86, 159, 160, 178, 223-225, 227, 236, 246, 283, 284, 290.
Rochacio, Johannes de, 125.
Rocheta, 203, 205.
Rochiz, Anthonius de la, domic., Francisus, Johannes, Hugo, Perna, 48.
Roco, Anthonius, filius Thonen Roten, 528.
Rodano, Thomas de, 50, 516.
Rodanus, Rodani, 107, 110, 111, 115, 287, 335, 346, 408, 462, 512, 538, 547, 573; — vanellum, 338-340, 433.
Roder, 185.
Rodoghec, Franciscus de, 372.
Rodolphus (Gruerie), episcopus Ebronensis, Ambrunensis, 104, 131, 133; — vicarius Contegii, 333.
Roggenberg, Thust, 139.
Rolandi, Johannes, 290.
Roma, 98, 356, 381, 383, 583, 602.
Romani patrie Vallesii, 237.
Rona, 210.
Ros, Johannes, 227; — Perrodus, 227; — Willelmus, 142.
Rosery, Johannes, 153.
Roseti, P., 35.
Rosoz, Johannes, 154.
Rossat, Nycodus, 183.
Rosseti, Humbertus, 122.
Rosson, Petrus zen, 529, 530; — Petrus Johannes, 529.
Roten, Rhoten, Anthonius, Thonen, 29, 69, 528; — Johannes, 243, 303, castellanus Vespie, 251.
Roucier, Nicoletus de, 183.
Roulandus, magister, 153.
Roverea, Henricus de, 153; — Johannes de, 153.
Roytier, Anthonius, 183.
Rubyn, Bertetus, 69.
Ruden, Petrus, 9.
Ruessenon, 373.
Rufi, Perretus, 436.
Ruliardi, Hugonetus, 205.
Ruomont, Willermus, 107.
Rupe, Ruppe, Ripa, Stephanus de, decanus Sedun., 43, 58, 97, 125, 208, 286, 411, 476, 557.
Ruphi, Martinus, 48, 151.
Ruphide, Martinus, 139.
Rus, Anthonius, 251.
Russer, Nicolaus, 148.
Russino, Franciscus de, 153.
Ruttin, Nicolaus in der, 595.
Ruty, Rutty, Ruthy, Rodolphus de, can. Sedun., 4, 9, 44, 46, 58, 82, 125.
Rya, Ryey, aqua, *La Rière*, 248, 265.
Rybdiodi, Johannes, 80.
Ryedlen, Anthonius, 268.
Rynkenberg, Johannes, domic., 99.

S

Sabaudie comites, duces, 102, 161, 200, 206, 211, 222, 237, 238, 241, 243, 247, 250, 286, 306, 322, 323, 330, 386, 390, 446, 498, 603, 604, 607, 610; — Philippus, 85; — Aymo, 95; — Amedeus VI, 85, 128,

Digitized by Google

201, 232, 239, ux. Bona de Borbonio, 52, 71, 201 ; — Amedeus VII, 239 ; — Amedeus VIII, 30, 31, 52, 55, 65, 68, 77, 79, 83, 84, 95, 99, 127, 128, 143, 149, 155-157, 160, 165, 171, 174, 216-218, 223, 228, 231, 234, 243, 255, 279, 295, 304, 320, 324, 333, 388, 405, 590, ux. Maria, 255 ; — Amedeus IX, 31 ; — Blanchia de, dna Montheoli, 65 ; — Eduardus de, episcopus Sedun., 28, 61, 63 ; — Humbertus bastardus de, 57, 78, 101, 320.

Sabaudie cancellarii : Johannes Michaelis, Guichardus Marchiandi, Johannes de Belloforti ; — thesaurarii : Jo. Loctery, Jacobus de Fiscilliaco, Guigonetus Mareschallus ; — advocati fiscales : Lambertus Odieti, Eycardinus de la Rippa ; — magister requestarum, Johannes de Lestelley ; — magistri hospicii : Guillermus de Challes, Petrus Andriveti.

Sablet, Jaquemetus, 183.

Sabryoz, Vulermetus, 209.

Sacagnyon, 210.

Sagio, M. de, 263.

Sala, Anthonins, 480 ; — illi de la, 88.

Salens, 385, 513, 537, 538.

Sales, Parvus Johannes de, 183.

Saliaci, Martinus, 210.

Saliis, Franciscus de, 40.

Sallete, Johannes, 81.

Sallion, curatus de, 535, Johannes Poumonis.

Sallomollard, Perrodus, 480.

Salome, Willelmus, 30.

Salteri, Wullencus et Perronetus, 18.

Saltunmatta ad Bancos, 516.

Sames *vide* Savies.

Sanen, *Gessenay*, 604.

Sanetsch, Sanetz, 604, 608.

Sancto Alorico, Martinus de, 366.

Sancti Antonii Viennensis monasterium, 130.

Sancti Brancherii, *Sembrancher*, curatus, 535.

Sancti Germani, *Savièse*, curatus, 535.

Sancto Germano, Franciscus de, sacrista Sedun., 4, 9.

Sancti Germani pratum (Sion), 115.

Sancti Leonardi curati : 534, Michael Durandi, Johannes Wichardi.

Sancti Martini de Miseriaco, *Saint-Martin-de Miséré*, prioratus, 255.

Sancti Mauricii villa, 201, 203, 316, 389 ; — monasterium, 130 ; — abbates, 462, 535, 582, Johannes Sostionis, 143, 316 ; — ecclesia parochialis, 348 ; — curatus, 474, 535 ; — communitas, 95 ; — porta de Balma, 96.

Sancto Michaele, P. de, 32.

Sancti Ruphi extra muros Valent. monasterium, 130.

Sangli, Johannes, 34.

Sappaneti, Sapienti, Johannes, can. Sedun., 142, 333, 347, 411, 470, 476.

Sardis, Guillelmus de, gubernator Montheoli, 2.

Sarquenum, *Salquenen*, 4, 217, 335, 375 ; — communitas, 3 ; — hospitale, 145 ; — hospitalis S. Johannis rector, Stephanus Barberii.

Sartoris, Hans filius Johannis, 516.

Sarraceni, Ambrosius, 153.

Sarvagii, Ludovicus, 174.

Sausa, *Saas*, illi de, 38.

Savisia, Saveysia, Saviesy, Savissie, 208, 250, 312, 498-500 ; — communitas, homines, 176, 206, 207, 210 214, 215, 249, 250 ; — ecclesia parochialis S. Germani de, 259 ; — curatus, 535 ; — maladeria de, 208.

Savies, Savyes, Savyeis, Sames (Sauies), Guillelmus, Willermus dou, 69, 106,

Digitized by Google

153, 337 ; — Anthonius dou, filia Francesia, 512.

Saxo, alpis de, 485, 486 ; — Ansillinus de, 154 ; — Glaudius de, domic., 320.

Saxon, curatus de, 535.

Scala, Franciscus de, 30 ; — Thedorus de, 184, 185.

Schabodi, Hugo, 66.

Scheitler, Gaspar, Kaspar, 390, 396.

Schuloz, Schueloz, Schulio, Johannes, cantor Sedun., 43, 58, 82, 125, 141, 328, 329, 369, 411, 476, 545.

Schurto, Schurten, Schurren, Schurroz, Anthonius, 29, 530, 595, castellanus de Narres, 69, vice ballivus Vallesii, 303.

Schwytz, Sviczia, Suitzenses, 309, 605, 608, 609.

Seduna aqua, *la Sionne*, 107-112, 604, 608.

Sedunum, Sitten, *Sion*, 3, 5, 9, 16, 17, 24, 26, 27, 42, 44, 46-48, 64, 90, 91, 94, 99, 104, 123, 141, 164, 198, 203, 207, 221, 237, 249, 250, 253, 276, 278, 302, 329, 359, 374, 405, 415, 422-424, 431, 481, 484, 513, 516, 517, 537, 538, 557, 566, 571, 588, 604, 606.

Seduni *desenus*, 251, 252, 291, 396, 402, 595.

Sedun. *territorium*, 32.

Sedun. *civitas*, 81, 107, 111, 181, 191, 216, 237, 262-264, 290, 309, 310, 446, 448, 455, 456, 465, 467, 472, 513, 608 ; — civitatis custodes, 338.

Sedun. *communitas, cives, burgenses*, 106, 150, 151, 152, 162, 204, 213, 247. 288, 337, 339, 433, 434, 466, 517, 538, 570.

Sedun., *vicus* Prati, 513 ; — vicus deys Faverges, 385 ; — via de Malacuria, 379 ; — en Cita, 156 ; — magna carreria, 118 ; — platea Glareti, 118, 385, 386 ; — porta Leuce, 108, 118 ; — porta Rodani 108, 118 ; — porta Canalium, 112 ; — magnus pons, 337 ; — pons, 344 ; — turris episcopalis, 310 ; — Platta, Plata, Plattaz, 115, 166, 195, 197, 202, 233, 270 ; — Plantate, 252, 346, 435, 448 ; — Montellier, 250 ; — Condamine, 435 ; — viridarium subtus Valeriam, 60.

Majorie castrum, 40, 42, 80, 105, 151, 168, 189, 191, 196, 202, 217, 237, 238, 288, 302, 331, 340, 346, 348, 349, 351, 354, 355, 372, 422, 428, 431, 454, 456, 467, 471-473, 480, 497, 503, 527, 530, 531, 540, 559, 561, 565, 570, 584.

Sedun. *diocesis*, 256, 536, 569 ; — taxacio decime papalis, 532.

Sedun. *episcopi* : 7, 17, 35, 217, S. Theodolus, Bonifacius de Challant, Henricus, Aymo de Castellione, Aymo de Turre, Philippus de Chamberlhac, Guichardus Tavelli, Eduardus de Sabaudia, Guillelmus IV de Rarognia, Guillelmus V de Rarognia, Andreas de Benciis de Gualdo, administrator.

Sedun. episcopi vicarii : Franciscus Valens episcopus Garden., Rodulphus episcopus Ebronensis.

Sedun. *mensa episcopalis*, 30, 162, 163, 190, 191, 232, 242, 248, 334, 335, 339, 359, 374, 385, 454, 469, 505, 507, 513, 529, 537, 577.

Sedun. *curia*, curie, *episcopalis*, 467, 471, 510 ; — officiales : 483, Johannes Monachi, Petrus Murgodi, Jacobus de Cresco ; — procuratores fiscales : Ambrosius de Poldo, Henricus Bode, Clemens Remigii ; — sigillifer, Hunonetus Richardi.

Sedun. *ecclesia cathedralis inferior B. Marie*, 4, 5, 24, 29, 58, 104, 107, 162, 259, 277, 310, 348, 378, 390, 409, 436, 437, 445, 448, 449, 452, 458, 460, 464-466, 473, 475, 523,

Digitized by Google

526, 527 ; — campanile, 7 ; — cimiterium, 260, 328, 373, 585 ; — altare B. Bartholomei, 533 ; — altare, capella S. Crucis extra ecclesiam, 310, rector Joannes Panissodi, 44, 67 ; — altare B. Jacobi, 533, rector Thomas Stralers, 44 ; — altare B. Marie Magdalenes, 533 ; — altare S. Martini, rectores : Martinus Brunardi, 44, Bartholomeus Heckart, 412 ; — altare S. Michaelis, 57 ; — altare S. Nicolai, 532, rector Martinus Episcopi, 58 ; — altare BB. Petri et Pauli, 533 ; — altare S. Stephani, 533, rector Henricus Fry, 359 ; — altare S. Silvestri, 532 ; — altare magnum S. Theodoli, 532 ; — altare parvum S. Theodoli, 532 ; — matricularius, 533, Georgius de Orrigonibus, 10.

Sedun., *ecclesia superior*, *vide* Valeria.

Sedun., ecclesia, capella S. Theodoli, 58, 80, 252, 310, 348, 410, 460, 523, 526 ; — altare S. Johannis evang., 532, rectores Waltherus Dargoney et Joannes Gambyn, 44 ; — ecclesia S. Petri, 409 ; — capella S. Pauli, 528, 533, rector Jo. Tracco, 44 ; — capella episcopi, 310 ; — capella castri Majorie, 369, 558 ; — capella S. Trinitatis in curia episcopali, rector Benedictus de Gualdo, 431.

Sedun. *capitulum*, 8, 13, 47, 84, 99, 103, 124, 141, 144, 145, 161, 166, 167, 169, 180, 193, 202, 216, 217, 239, 241, 256, 300, 301, 309, 317, 321, 323, 345, 347, 348, 353-355, 367, 368, 378, 396, 404, 435-437, 439, 441, 444, 447, 449, 451, 454, 455, 458-460, 462, 464-466, 469-471, 474, 475, 486, 532, 545, 559, 569, 584, 599.

Sedun. *decani*, *a*) Valerie : 123, 442, 468, 492-494, 532, 582, Luquinus de Rarognia ; — *b*) Sedun., 468, 470, 492-494, 532, 572, Stephanus de Rupe.

Sedun. *cancellaria*, 462, 467.

Sedun. *cantores* : 532, Thomas de Blandrate, Johannes Schulox, Guillelmus de Rarognia.

Sedun. *sacriste* : 532, Franciscus (de Sancto Germano), Johannes Stockmatter, Johannes Monachi.

Sedun. *curatus*, 328, 411, 473, 535, Johannes Panissodi.

Sedun. domus *vicedni*, 11, 156 ; — vicedna, Katerina dna Chivrionis, vicedni, Petermandus de Chivrione, Petrus Chivrionis.

Sedun. *majoria*, 436 ; — majores, illi de Gresiaco.

Sedun. *senescalia*, 59.

Sedun. *castellani* : 542, Georgius Magi, Theodulus Balet, Benedictus de Crista, Hensillinus de Lapide, Anthonius de Gualdo, Johannes Galesii, Petrus Alecher, Anthonius Lombardi, Mathias Gobellini, Jodocus de Causalibus.

Sedun. *salteria*, 341, 385 ; — domus salterie, 537 ; — salteri : Theodolus Baulet, Ballet, Johannes Zendere, Mathias Gobellini.

Sedun. *salneria*, 119, 154.

Sedun. *hospitalia*, 108, rector Theodolus Steger, 5 ; — B. Marie V., 466 ; — S. Johannis evang., 410, 466 ; — S. Georgii, 466 ; — maladeria, 108.

Sedun., domus, hospitale Montisjovis, rectores : Huldricus Bernardi, Johannes Jopelli.

Sedun. *scolarum magister*, 469, rector Mermetus Buceti, 431.

Sedun. *magister musice*, Franciscus, 58.

Senevesii, Senesii, Franciscus, 158, 176, 183-188, 194, 218, 225, 226, 230.

Senis, Symon, 589.

Digitized by Google

Seppon, Johannes, 132.
Septem Valles, *vide* Sibenthal.
Seren, alpis, 248.
Serragin, Perrodus, ux. Roleta, 132.
Serragini, Ambrosius, 107.
Serrisier, Thomas, 126, 127.
Servelli, Johannes, 246.
Servens, *Salvan*, curatus de, 535.
Servet, Johannes, 153.
Sesti, *vide* Festi.
Seta, Sewenn, *La Soie*, castrum, 22, 66, 135, 150, 218, 250, 463, 603, 607 ; — salterus de, Johannes, 435.
Seyssigniaco, Johannes de, 183.
Sibenthal, Sybenthall, Septem Valles, *Siebenthal*, 248, 604, 605, 608, 609.
Sigismondus imperator, 123, 261, 262, 306, 378, 380, 487, 513, 546.
Sillinon, Sillignon, Sillenon, Selinon, Silegnon, Silanon, Sylinon, Arnoldus de, domic., 106, 521-524 ; — Christophorus de, ux. Ysabella de Chivrione, 521-524, castellanus Sirri, 543 ; — Heinczmandus, Henchemandus, Heyntzmandus de, domic., 139, 221, 511, 514, ballivus Vallesii, 504, 532, castellanus Vespie, 595.
Sillion, Antonius de, 185.
Simon, Symon, can. Sedun., 457 ; — Willelmetus, 247, 253.
Simplono, villa de, 367 ; — turris episcopalis de, 276 ; — curati de: Thominus, Johannes ; — Henslinus de, 540.
Sinsina, 55.
Sirisier, Jaquemodus dou, 349 ; — Willermodus dou, 349.
Sirrum, Surrum, Siroz, Syrro, Siders, *Sierre*, 216, 217, 290, 335, 375, 402, 436, 518, 523, 550, 606 ; — montes de, 311, 485 ; — desenus, 247, 251, 252, 291, 302, 303, 396, 550, 595 ; — communitas, 69 ; — vicedominatus, 59 ; — vicednus, Petrus de Chivrone, 61 ; — castellani, 542, Perrodus Hover, Christoforus de Silinon, Hans Esper ; — salteria, 375 ; — ecclesia S. Katerine, 486 ; — curatus, 534 ; — Uldricus de, miles, 408.
Sisigne, Johannes de, 205.
Smidin, Georgius der, 34.
Sollerio, Franciscus de, vicarius Ardoni,
Solothurn, Solodrum, Solodorenses, 391, 397, 604, 605, 608, 609.
Sorein, Anthonius, 165.
Sorgery, 208.
Sostionis, Jacobus, jurisperitus, 95, 174, 175, 180, 195, 201, 238, 243, 281, 283, 307, 320 ; — Johannes, abbas Sancti Mauricii, 320.
Sot Sex, 209.
Souter, Guillermus, 349 ; — Perronetus, 247.
Speins, Johannes, 70.
Speloscia, 37-39.
Sprichingen, Speichengen, Henricus de, 170, 171, 301.
Stalden subtus Grenyols, 34.
Stalden, Hilprandus im, 594.
Steger, Theodolus, rector hospitalis Sedun., 5.
Steinen, Steynen, Arnoldus am, 390, 396.
Stelin, Johannes Perrini alias dictus, 377 ; — Petrus, 377.
Stephanus, ux. Anthonia, 12.
Stockmatter, Johannes, sacrista Sedun., 45, 46, 58, 62, 103.
Straler, Thomas, rector altaris S. Jacobi in ecclesia inferiori, 44.
Strasub...., Petrus, 222.
Streller, Strellers, Strœller, puer 467 ; — Bartholomeus, can. Sedun., 82, 58, 125, 287, 346, 472.

Digitized by Google

Studer, Johannes, 550.
Sueyn, Suyn, *Suen*, 199, 203.
Superiori villa, Jodocus in, 34.
Supra lapide, Petrus de, 221.
Surthot, Anthonius, 219, 220.
Suttor, Ansellinus, 153.
Swick, Heino, 34; — Johannes, 29, 44.
Synaydy, Perrodus, 143.
Syons, Aymo de, domic., 154.

T

Tabel, Willermodus, 349.
Tacz, *Tatz*, villa de, 17.
Taraner, Willelmetus, 247.
Tavelli, Eduardus, dnus Grangiarum, 62-64, 87-91, 184, 199, 272, 296, 300, 302, 369; — Guichardus, episcopus Sedun., 28, 59, 435, 574; — Guichardus, dnus Grangiarum, 15, 63, 64, 87, 89, 572; — Jacobus, 63, 64, ux. Johanneta de Anivesio dna castri Grangiarum, 63, 87, 88.
Tavello, Tavez de Viviaco, Roletus de, 88; — Petrus de, 160.
Tavellyon, in, 32.
Tech, Conradus, can. Sedun., 246.
Tegelsteiner, Henricus filius Bertrodi, 304, 372.
Telwader, Johannes et Anthonius, 238.
Terbnes, 29.
Termyson, Yaninus de, 247.
Ternant, Jaquemeta de, ux. 1° Aymonis vicedni Martigniaci, 2° Johannis de Marrignyer, 51; — Johannes de, 51.
Terralii, Theobaldus, prior ecclesie S. Petri Tharentas., 319.
Tharentasia, Tharentasiensis, 451; — sedes metropolitana, 355; — archiepiscopi: 289, 291, 348, 390, 397, 436, 463, 475, Petrus de Castellario, Johannes de Bertrandis; — officialis curie, 348; — prior ecclesie S. Petri, Theobaldus Terralii, 319.
Thelnardi, Johannes, 223.
Thenot, Techno, Willelmus, 219, 220.
Theodolus, episcopus Sedun., 163, 440, 448, 501; — curatus de Anivisio, 375.
Theotonici, 6.
Thoeno, Hans, 529.
Thomas, curatus de Conches, 417-422, 424, 425, 428, 429.
Thomatis, Franciscus de, 592.
Thominus, curatus Simploni, 40.
Thononum, Thononium, *Thonon*, 66, 84, 86, 281, 285, 287, 288, 290, 292, 330, 387, 389, 406, 459, 482, 592.
Thorer, Johannes, 529.
Thumen, Jacobus, 148.
Thurin, Thourin, *Turin au midi de Sion*, 435; — mistralis de, Willermetus, 127.
Thuregum, Tigurini, *Zurich*, 292, 309, 330, 397, 608. *Vide* Zurich.
Thuringen, Petrus, prior de Lens, 139.
Tissoti, Tiseti, Martinus, 387; — Mermetus, can. Lausan., 370, 569.
Torbil, mons de, 268.
Tolla, Willermus, 340.
Torculari, Perrodus de, 207, 209.
Tormyolen, Johannes, 209.
Torner, Tornery, Petrus, 554; — Roletus, 107, 112, 153.
Torrente, Severinus de, 210.

Digitized by Google

Tourtemagny, Tortemagnya, Turtimagnia, *Tourtemagne*, 335, 375, 514.
Toscana, 458.
Tottin, Petrus, 349.
Tracco, Tracon, Tracto, Tractoz, Anthonius, 108, 151, 154 ; — Johannes, 67, capellanus, 82, rector altaris S. Pauli, 44.
Tractu, Hugo, 80.
Tramblerea, Andreas de laz, 52.
Tribus Torrentibus, *Trois-torrens*, curatus de, 535.
Trignoz, Anthonius, 246.
Trognu, Girardus, 10.
Trottat, Johannes et Petrus, 106.
Trovers, alpis, 248.
Tschandelin, Tzändlis, *Chandolin*, 604, 608.
Tschurro, Joannes, 139.
Tueloy, Johannes, 97.
Tuna, *Thoune*, 311.
Tunno, Vullelmus, 185.
Turbillionis castrum, *Tourbillon*, 161, 189, 196, 202, 217, 237, 344, 467, 603, 607.
Turnillione, Franciscus de, 227.
Turre, nobiles, dni de, 136, 137, 241, 242, 329, 330, 449, 506, 507, 511, 574, 576, 578 ; — Aymo de, episcopus Sedun., 589.
Turting inferior, 125.
Tusserii, Johannes, 227.
Tutlin, Varnerius, 237.
Tymien, Jacobus, 296, 300.
Tynien, Vullelmus, 303.
Tzacco, Anthonius, 106.

U

Ublument, Joannes, 171.
Udeti, Martinus, 185.
Uldrici, Udrici, Huldrici, Hensillinus, domic., 165, 303 ; — Johannes, domic., 148, 185, 219, 220, 251, 514, 523, 528.
Ulrichen, 42, 91, 605, 609 ; — communitas de, 41, 42, 49.
Unbrantia, 268.
Underbachen, mons de, 268.
Underwasseren, 133, 134, 290, 605, 609.
Ungarie regina, 589.
Ungillion, Ludovicus de, 81.
Unterwalden, Undreval, 292, 363-365, 603, 604, 607.
Urtica, Car. de, 222.
Ury, Urayna, Uronia, Uranienses, 292, 363-365, 603, 604, 607.

V

Valens, Franciscus, episcopus Gardensis, gerens vices pro episcopo Sedun., 57.
Valeria, Valerie, saxum, 108, 110 ; — castrum, 58, 149, 261, 287, 347, 367-369, 377, 451, 471, 510, 519 ; — porterius prime porte, Johannes Werloz ; — porterii porte ferrate : Perrodus Mastot, 44, Willio Heckart, 112 ;

Digitized by Google

— ecclesia cathedralis (superior), 5, 8-10, 44, 82, 104, 125, 141, 144, 149, 302, 347, 367-369, 379, 380, 404, 411, 436, 437, 441, 445, 448, 450, 451, 464, 475-477, 523, 526, 545, 546; — altaris S. Andree rector, Joannes Borter, 44; — alt. Corporis Christi, 533, rector Girardus Fabri, 44; — alt. S. Eusebii rector, Georgius de Origonibus, 44; — alt. B. Johannis, 533; — alt. B. Marie Magdalenes, 533; — alt. B. Michaelis, 533; — alt. B. Nicholai, 533, rector Martinus Episcopi, 104.

Vallesium, Vallexium, Vallesii, Wallis, 18, 54, 293, 602, 605, 609; — castra, 505; — *deseni*, 248-250, 288, 309, 311, 316, 317, 321, 323, 371, 390, 397, 504, 547; — *patria*, 38-40, 87, 163, 181, 187, 193, 194, 197, 200, 217, 242, 243, 247, 253, 266-268, 282, 287, 310, 314, 318, 330, 337, 358, 414, 416, 417, 419, 420, 422-425, 427, 429, 447-449, 452, 453, 455, 457, 483, 484, 497, 501, 502, 511, 566, 578, 606, 608.

Vallesienses, Vallesii *patriote*, *communitates*, 18-21, 34, 36, 37, 53, 72, 73, 76, 78, 135-137, 149, 157, 159-162, 165, 174, 176, 179, 180, 189, 190-192, 195, 196, 199-201, 203, 206, 215, 217, 218-220, 222-224, 231, 232, 239-244, 250, 251, 265, 269, 273, 274, 276, 281, 283, 285, 286, 291, 292, 296, 297, 300, 303, 306, 308, 309, 311, 314, 315, 324, 352, 360, 361, 363-366, 372, 386, 391-404, 423, 448, 482, 484, 506-508, 540-544, 546, 550, 551, 559, 562, 564, 574, 577, 578, 593, 603-607, 609, 610; — communitates de Leuca et a Leuca superius, 145, 573, 578, 579.

Vallesii *ballivatus*, *ballivi*: 266, 481, 483, Guichardus de Rarognia, Amedeus de Challant, Johannes Heingarter, Thomas Venez, Heinsmandus de Sillinon; — viceballivus, Anthonius Schurten.

Vallesii judices generales, 374, Perrodus Fabri, Jacobus de Cresco.

Vallyez, Hugo de, ux. Perreta, 333.

Valven, B., 602.

Varelly, Anthonodus de, 485.

Varona, 335.

Vartini, Anthonius, 411.

Vandi ballivus, Heinricus dnus Menthonis, 281.

Vees, Vullielmetus de, 153.

Velleta, Nycodus de, 153.

Vemenia, Bertholinus, filius Jacobi Fixici de, 21.

Venczschatz, Petrus, 301.

Vendoures, Mermetus de, castellanus Martigniaci, 33.

Venetz, Venez, Venech, Bertho, 237; — Johannes, 481; — Thomas, 246, 251, ballivus Vallesii, 540, 542, 546, 550, 551; — Yaninus, 550.

Venthona, Ventona, 375, 487; — turris de, 275.

Verbex, Perronetus de, filia Jaquemyna, 485.

Verchex, 209.

Vercoma, 589.

Vercorens, Verrone, 217; — curatus de, 534; — condnus de, Guichardus Tavelli, 15.

Verdel, Leornardus, filie Johanneta et Anthonia, 484.

Verdoneti, Girardus, can. Sedun., 347, 369, 411.

Verino, Verinus de, 40.

Vernamisia, 217, 219, 220, 467,

Verneto, Petrus de, 64.

Vertroz, *vide* Vetro.

Vesona, Vysona, Veysona, 127; — baronia de, 48; — dni de, 126.

Vespia, aqua, *La Viège*, 105.

Digitized by Google

Vespia, Vespie, Visp, 16, 54, 185, 217, 266, 512, 542, 544 ; — desenus, 247, 251, 252, 291, 303, 395, 396, 402, 530, 550, 566 ; — communitas, universitas, 69, 363, 365, 575, 579 ; — communitas quarte partis ville de, 511 ; — concilium generale, 511 ; — vicedominatus, 59 ; — vicednus, Petrus de Chyvrone, 61 ; — castellani de : 542, Petrus de Platea, Johannes Roten, Janinus, Johannes de Emda, Johannes de Platea, Heinczmandus de Sylinon ; — curatus, 533, Luquinus de Rarognia.

Veteris, Aymo, 183 ; — Johannes, 414.

Vetro, Vertroz, Vertros, 209 ; — curatus de, 535 ; — communitas de, 206.

Vex, curatus de, 534 ; — Johannes de, 208, 209 ; — Perrerius de, 140 ; — Vulliencus de, 80.

Veysonis, Petrus, curatus de Granges, 572.

Vianne, Delphinus, 322.

Vicecomes, Gaspar, 360, 365, 366, 371 ; — Johannes Galeas, dnus Mediolani et Montheoli, 2.

Vico, Humbertus de, 57, 174 ; — Perrodus, 302, 561.

Vicomercato, Conradus filius dni Thomaxii de, 366 ; — Tadeolo de, 366.

Viczoz, Perrodus, 153.

Vies, *Viesch*, *Fiesch*, conventus Montis gracie, 328, 497 ; — cimiterium S. Johannis Bap., 497.

Villa, ecclesia parochialis de, 467 ; — curatus de, 534.

Villanova, Johannes de, 80 ; — Nantermetus de, 112 ; — Petrus de, 80, 153

Villeta, Johannes de, domic., ux. Guicharda, 51 ; — Petrus filius Petri de, castellanus Contegii, 68.

Villugio, *Vollège*, curatus de, 535.

Vincent, Willelmetus de Ecclesia alias, 247, 253.

Vineas, ad, *Weingarten*, 513.

Vineis, Richardus filius Ludovici de, 63.

Viona, curatus de, 535.

Voentzschatz, Petermannus, 296, 299, *vide* Venczschatz.

Volhusen, Johannes de, 106.

Voysque, Hanselinus, 69.

Vrudeti, *vide* Brudeti.

Vuarnery, Johannes, 153.

Vubrie, *Vouvry*, curatus de, 536.

Vu Husery, 60.

Vuideti, Petrus, 175.

Vulch, Heintzmandus, 269.

Vuillenci, Vullienti, Stephanus, 409, 505.

Vullieti, Vulliet, Stephanus, Stephanodus, 157-159, 176-178, 209, 222, 224-226, 235-240, 244, 245, 271-276, 282, 283, 285, 296, 300 ; — Martinus, 275.

Vullio, Vulliod, Joannes, 52 ; — Petrus, 302.

Vuischen, Rodulphus, 222.

Vuiselm, Anniquirius, 276.

Vuyl, platea dou, apud Vysona, 126.

Vuysquent, Anthonius, 154.

Vynen, Rudolphus, 373.

Vyroti, Johannes, curatus Grangiarum, 481.

Vyssoy, *Vissoie*, 384.

Digitized by Google

W

Wala, Walla, Wallaz, Johannes, 29, 222, 304; — Martinus, 540.
Walant, pratum, 50.
Wald, 133, 134, 605, 609.
Walker, Walkirs, Georgius, Jorius, 27, 29; — Nycolaus, Claus, 139, major de Morgia, 529, 594; — Ulrichus, Uldricus, 390, 396.
Wallis, *vide* Vallesium.
Warda, Jaquetus, 249.
Warder, Gyrardus, 557.
Warner, Johannes, 480.
Wastelet, R., 383.
Wegmatta, 105.
Weilleti, Stephanus, 302.
Werlen, Anthonius, 332.
Werlin, Thomelinus, 251.
Werloz, Johannes, porterius prime porte castri Valerie, 269.
Wermyoz, 210.
Werra, Werraz, Anthonius, domic., 3, 185, 236, 246, 251, 303; — Henslinus, 95; — Joannes, 3, 9; — Nycolaus, 139; — Petermandus, 550.
Wialler, Hugo, 40.
Wichardi, Johannes, curatus S. Leonardi, 386.
Wildermot, Martinus, 148.
Willelmeti, Perrodus, 247.
Willen, Petrus, 395.
Willermetus, mistralis de Thourin, 127.
Williencii, Stephanodus, 353.
Willieti, Stephanus, 250.
Willio, Petrus, major Leuce, 409.
Wirdinger, Petrus, 248, 249, 252.
Wisquin, Hensilinus, 107.
Wissen, Hans, 594.
Wolfardi, Johannes, administrator cure de Laques, 436.
Wormet, Johannes, 208.
Wyssen, Henslinus, 518.
Wyochoz, Johannes, 69.
Wisso, Wysczo, Perrodus, 69, 107.

X

Xrismino, Joannes de, 257.

Y

Yenini, Petrus, can. Sedun., curatus Leuce, 386, *vide* Jenini.
Ysenian, Thomelinus, ux. Perreta Buex, 485.
Yserabloz, Asserabloz, *Isérables*, 349-351; — vallis de, 43; — dnus de, Petrus de Castellario, 43, 349.
Yserna, aqua, *La Lizerne*, 97, 206, 208.

Digitized by Google

Z

Zelantbruggen, Anthonius, 44.
Zendere, Bertholdus, 518 ; — Johannes, salterus Sedun., 512.
Zeobrost, Johannes Oleres alias, 528.
Zerryematton, Janiscen dictus, filius Johannis filii Thome, 105.
Zigerly, Rodulphus de Ringoltingen alias, 296.
Zroson, Peter, 27.
Zuber, Erni, 563.
Zug, Zugonenses, 292, 309, 604, 608.
Zuobron, Anthonius, 29.
Zuren, Johannes, Yaninus, 29, 34, 175, 243, 246, 252, 285, 341, 343, major parochie Monasterii, 251 ; — Martinus, 523.
Zurich, 309, 391, 604.—*Vide* Thuregum.
Zuzo, Johannes, 29.
Zwala, Johannes filius Johannis, 528.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
[redacted]
3 9015 03304 5000

Digitized by Google

Digitized by Google